F. L. VĚK

III

Alois Jirásek

Městská knihovna v Praze

e-kniha • Praha • 2022

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

**43 poboček, 3 pojízdné knihovny, 4 000 akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, 60 Kč za registraci**

www.mlp.cz knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz www.facebook.com/knihovna

Městská knihovna v Praze

PRAHA PRAGUE PRAG

F. L. Věk

Obraz z dějin našeho národního probuzení

Díl III

Alois Jirásek

Znění tohoto textu vychází z díla F. L. Věk (Díl 3) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Československý spisovatel v Praze v roce 1976. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Alois Jirásek: F. L. Věk III), publikovaného Městskou knihovnou v Praze, není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko.

Verze 1.0 z 4. 3. 2022.

OBSAH

I Jako prolog v něm P. Matouš Vrba vystoupí 7
II Počíná se drama 24
III O rozličných bojích, též o múzách i míru 46
IV Intermezzo 65
V V závětří 90
VI O divných a jiných novinách 108
VII F. Věk se s Heldem sejde 118
VIII V. Thám najde stopu zrady 131
IX F. Věk se do boje dostane 139
X O tvrdé noci 151
XI Po katastrofě 165
XII F. Věk Thálii stánek chystá 179
XIII O dětech, též o tajemné výpravě a jiných událostech 189
XIV O tvrdé zimě 206
XV O lstných ženách i starém dobrodruhu 225
XVI Namnoze válečná 242
XVII V. Thám odejde od Hybernů 257
XVIII F. Věk se s Thámem rozloučí 275
XIX V zásvitu velké ideje 298
XX P. M. Vrba setká se s jakobíny 336
XXI F. Věk jezdí za jakobíny 360
XXII Hrubě rozptýlená 381
XXIII Nejvíce o Rusech, též o Ceypkovi 397
XXIV Varia 426
XXV Skončí se bez konce 436

Příteli Dr. Josefu Stupeckému

Psáno roku 1896–1897
(Květy)

I
Jako prolog v něm P. Matouš Vrba vystoupí

Každý rok zjara, někdy také až po žních, vzal P. Matouš Vrba svůj tmavomodrý plášť ze staré dubové skříně i červený velký deštník s plechovou, žlutě lesklou rukojetí, přichystal ten plášť a někdy také ten deštník v České expedici a vypravil se do kraje. Pokaždé jinam.

Ten plášť jeho byl velký, měl dlouhý límec, vespod samé kapsy, celý labyrint kapes, a byl jako malou filiálkou České expedice.

Z plátěných jeho skrýší vytahoval na svých potulkách knížku za knížkou, starší i novinky, ty tenké knížky na hrubém papíře švabachem tištěné „písmem hrabovských dědiců“ nebo u Jana Beránka impresora, spisy Krameriovy, Rulíkovy a jiných, a prodával je i rozdával dle potřeby a místa.

Ale pokaždé bral na své výpravy několik výtisků Thámovy Obrany a Rulíkovu Slávu a výbornost jazyka českého. Ty udával nejvíc po městech. Pro vesnice a městečka tajily hlubiny jeho kapes dost Českých Amazonek, Mnislavů a Světivin, dost Historií o slovutném národě českém, také slušný počet Historií o Magoleně a Zazděné slečně a jiných kratochvilných historií.

Dařilo se mu různě. V panských kancelářích mu ukazovali dvéře, ve městech se mu leckdes vysmáli nebo si ukazovali, že se mu mate v hlavě. Zato páni bratři na farách vítali ho jako milého hosta a písmáci a čtenáři v městečkách i po vsích nemohli se ho dočkat a těšili se na něj, co jim přinese nového.

U těch rád zasedl v jejich nízkých začoudlých sednicích povalového stropu. Sám prožil v takové jizbě své mládí a v takové také pracoval kdysi za stavem, nežli se dal na studie. Kořeny jeho bytosti

tkvěly v lidu, z něhož pošel, jemuž jako kaplan léta sloužil. Rozuměl mu a měl srdce pro všecku jeho tíseň.

S těmi strejci si chutě porozprávěl nebo se i zasmál jejich nápadům, vyposlechl jejich rozumy, jejich jadrnou řeč, a odpovídal na jejich dotazy. Mnohému z těch písmáků v očích zahrálo, když šedý kaplan vykládal, jak v Čechách bývalo, když vypjal obočí, a třepetaje vztyčeným ukazováčkem, opakoval: „Neumřela, neumřela, ale spí!"

Zato na zámeckých dvorech, na schodech kancelářských dost často v duchu i nahlas zahuboval na ty zpanštilé písáky, na ty hloupé mudráčky, že jako slepí se klaní německé módě a na svůj jazyk zuby šklebí a posmíšky si z něho dělají.

Kromě německé módy rozpalovali mu také často krev ti „jakubínští svobodníci", jak říkal, kvůli kterým se strhla ta válečná vichřice, a to že je ovoce toho stromu francouzské svobody, samá krev, samé popravy i ta nekonečná vojna.

Ze skrýše jeho kapes vycházely proto kromě Ribrcola na krkonošských horách, kromě Marana a Onyry také: Ludvíka XVI. toho jména krále francouzského ortel, smrt a kšaft i Náležité vypsání ukrutné smrti, kterou Marie Antonia, královna francouzská, podstoupiti musila –. Spis svého přítele, milčického rychtáře Fraňka Vaváka, nadepsaný Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském v národu francouzském učiněná, vychvaloval zvláště horlivě a šířil.

„To je knížka, milý bratře Čechu, jako břitva," velebil, „ta těm jakubínům sází a taky těm našim zpozdilcům, kteří sobě myslí, že by Francouzové zrušili načisto robotu, kdyby se k nám dostali a naše vojsko zahnali. Tohle! Tohleto!" a ťukal prstem do čela: hned však Vavákovu knížku rozvíral a nakvap v ní listy obracel, až vykřikl, ukazuje na hrubý dřevoryt:

„Tuhle, tu ji máte. To je ona, to je gilotina, to je věrné vyobrazení, takhle vypadá, to je ten strom francouzské svobody."

Tak chodil v čepici od týla kupředu do polovice beránkem lemované, s malým dýnkem a střapečkem, se stínidlem vespod zeleným,

v límcovém tmavomodrém plášti plném kapes. Velký červený svůj deštník nemohl často ani rozevřít nad svou hlavou hustých, šedých vlasů, jmenovitě když z Prahy vycházel, poněvadž i do jeho nitra nacpal knížek, zvláště těch tenčích.

Tak putoval v černých punčochách a ve střevících ne zrovna módních, bez přezky, chodil hlavní silnicí, vyhýbal se těžkým formanským vozům vysoko naloženým, poště i diligencím[1] v oblacích prachu se ženoucím, ohlížel se za cválajícími kurýry ve tmavém fráčku s oranžovými výložky, ve vysokém klobouku s žíněným ohonem, potkával krosnáře, slovácké olejkáře, židy s ranci i písničkáře, tovaryše vandrovní s tlumokem pěkně zřízeným.

Často pohovořil s tím, oním, přidal se kus cesty, zastavil se v hospodě při silnici, před níž i pod jejíž kolnou stávalo plno povozů formanských, divných okročů zelených nebo žlutých i cestovních kočárů. Poseděl, pohovořil, prodal nebo i jen podal z kapsy nebo deštníku, jmenovitě v čas vagací, když setkával se s chudými studenty, kteří chodili hlavně po farách a sháněli viaticum[2].

Pojednou však opouštíval hlavní silnici, dal se napravo, polem do vsí, topolovou alejí k osamělému dvoru, odpočíval ve stínu plané hrušky v širém poli nebo ve stínu starých lip, chodil proti vodě jako krajánek po mlýnech. Znalť už svá místa, věděl, že ve mlýnech rádi čtou, že mlynář koupí, že dá, a kdo by už také koupil, když ne „pan otec“!

Chodíval tak od jara do podzimu, od toho radostného léta, kdy byla v Praze slavná korunovace Leopolda II., kdy on, P. Matouš Vrba, obléknuv slavnostní sutanu, stál s duchovenstvem u křižovnického kostela a vítal svého krále, za kterého se modlil, pohnut a s nadšením, protože v něm vítal lepší budoucnost a novou dobu poníženému jazyku českému, a těšil se jako všichni vlastenci, že se zazelená kmen staročeský.

1 Dostavník. *Pozn. red.*

2 Příspěvek na cestu. *Pozn. red.*

To bylo na podzim toho roku 1791 a na jaře příštího zemřel král Leopold II. Hned potom vyhlásili Francouzové veřejně vojnu jeho synu jakožto králi uherskému a českému.

„To jen ti Francouzové jakubínským duchem prodchnutí. Král ne, ó král Ludvík ne, ten vojnu nechtěl," hájil všude P. Vrba, když na těch cestách dostal se do řeči o té vojně francouzské. „Dokonce nechtěl, ale donutili ho, musil se do toho dekretu podepsat. A teď jen vojna, vojna, a my nic. Teď se jen všecko vztahuje na francouzské okolostojičnosti, my nic, teď se obecní letopisové ve francouzské proměnili, a my, my Čechové utřeme hubu. Náš český jazyk do škol, do ouřadů, bože, všechno to mohlo být! Páni stavové o to již jednali a král Leopold, pánbůh mu dej věčnou slávu, ten chtěl – ale umřel, to neštěstí! A teď ta vojna s těmi jakubíny. O Bellona saeva![3]"

Pro tu vojnu se také jeho plášti zvolna ulevovalo. Lidé měli málo peněz a na knížky ještě míň. S plným však pláštěm a deštníkem se P. Vrba nikdy do Prahy nevrátil. Uvěřil nebo rozdal a hradil ze svého dědictví, z kapitálu, který mu nebožtík farář Hejna odkázal.

Ta Bellona saeva bouřila sic na jihu a v říši, v rovinách Lombardie a při Rejně hřměla děla a tekla krev tisíců, ale P. Vrba vídal i na svých pochůzkách v poklidných krajinách nárazy té válečné vichřice. Co vojska teď potkával! Silnice se ozývaly hromadným dunivým krokem, kotouči prachu černaly se gamaše, probělávaly se vojanské fráčky, rudě, zeleně, modře vyložené, a nad kaškety pěchoty, nad huňaticemi granátníků s těžkým „teletem" na zádech se svinutým pláštěm na něm míhaly se blesky bodáků.

Povozy se uhýbaly, zajížděly na samý kraj silnice, aby vojsko mělo volno. P. Vrba často musil až za příkop, a tu stál a přehlížel s účastenstvím zardělé pěšáky, veliké tesaře vojanské s koženými zástěrami, se sekyrou v bílém koženém pouzdře na rameně v čele

3 Krutá bohyně války! *Pozn. red.*

setniny, přehlížel vojáky za nimi, jak se nutí, jak pospíchají, až se jim v týle copánky třásly.

A jak každého litoval, na kterém bylo znáti, že už nemůže, že jde ztěžka, že nohy bolí nebo že kulhá, že ho obuv bolestně, do krve dře!

Samý mladý lid kolem přecházel, většinou samí rekruti; jen kaprálové s lískovkami a šikovatelé s rákoskami, staří kocouři, kteří musili opustit své ženy a děti v kasárnách a vésti tu ty k Rejnu, doplnit prapory, v nichž francouzské koule ulic nadělaly.

Při takových setkáních smekal P. Vrba čepici, třepal jí, pozdravoval a dojat i v nadšení volal přes příkop na vojáky, kteří se po něm obraceli:

„Sprovázej pánbůh! Sláva vám, věrní bojovníci, bojujte pro obhájení vlasti, svatého náboženství a našeho krále s těmi jakubíny. Budete mít chválu a poctivost své udatnosti!“

V nadšení svém volal tak na pěší, na jízdu, na dragony v třírohých kloboucích, nebo když se rozjařeným zrakem díval na bílé kyrysníky v černých pancířích a bílých pláštích. Žehnal jim v duchu i nahlas a obracel se za jejich řadami, dokavad nezmizeli v oblacích prachu nekonečné silnice, dokavad záblesk jejich palašů mohl zachytit a dokud ohlas jejich písně k němu zavítal.

Ti na Francouze táhli.

Pak uviděl také ty, kteří se s ním už utkali.

V pátém roce svých putování, tj. r. 1796, vyšel si v létě na severovýchod, do Hradecka. Zastavil se také v Dobrušce. Opočen minul, schválně, kvůli starému „spěšnovedovi“ Sýkorovi, s kterým se před pěti lety posekal pro nos a víno, když Sýkora se hádal, že se má říkat „citoň“ nebo „vonnocit“ a „noëlka“ a „noëlnice“ místo vinice.

V Dobrušce měl P. Vrba konkurenta v rozšiřování českého čtení, kupce F. Věka. Naposledy byl u něho před korunovací, ještě u svobodného. Nyní se mu mladý kupec pochlubil rozmilou, mladou ženuškou a dvěma dětmi, čtyřletým kloučkem a děvčátkem tříletým.

Vrba pobyl v Dobrušce celý den. S Věkem si pověděli o všech vlastenských „důležitostech“, spočetli kdekoho, jmenovitě z učených, kteří se hlásí k vlastencům, těšili se z knížek nově vydaných, prohlíželi spolu staročeské tisky, které Věk v okolí sehnal.

Byli ve všem jedné mysli; oba radostně rozehřívalo, že si tak rozumějí. Ale když došlo na vojnu a bitvy, na Francouze a jakobíny, povšiml si P. Vrba, že mladý kupec na Francouze nemá tak tuze svrchu a na jakubíny mu nějak málo huboval. Zato se více na Prahu vyptával.

Když P. Vrba odcházel, oznámil Věkovi, že se také zastaví v josefínské pevnosti v Plesu. Ale nedostal se tam. Docházeje, vrazil na řadu vozů plných raněných, jež provázelo malé oddělení vojáků.

Raněné přivezli z Klatov a z Plzně, kam byli nejprve z Bavor dopraveni a kam také uklidili všechny polní nemocnice, neboť vojsko ustupovalo před Francouzi k českým hranicím.

P. Vrba uviděl jen lehčeji raněné; nicméně se otřásl, když zhlédl ty bledé, přepadlé muže s ovázanými hlavami, s rukama na šátku nebo ležící bez vlády. A všem bylo vidět na očích a na tvářích tolik strádání a utrpení! A jaké noviny přinášeli jejich průvodčí! Že je zle, zle, že Francouzové postupují, že už obsadili Bamberk i Norimberk, že císařské vojsko pořád couvá, a půjde-li tak dál, že vrazí Francouzové co nevidět do samých Čech. Postupují prudce a všude strach a hrůza před nimi, lidé že utíkají, Klatovy, Plzeň že jsou plny uprchlých Bavorů a že tomu outěku není konce; po silnici k Berounu že všude plno, černo, že tudy také právě vezli pakáž[4] bamberského biskupa, na padesáti vozích, a v každém že je po šesti koních zapraženo, to že byla řada jako nekonečný černý had.

P. Vrba už neměl stání. Tentokráte poprvé za těch pět let nechal naráz svých potulek. Co ještě v plášti a v příručním balíku měl knih, všecko rozdal cestou do Hradce. Tu pak nechal způsobu apoštolského cestování a koupil si lístek na poštu.

4 Zavazadla. *Pozn. red.*

Celou cestu, ve voze, na stanicích, všude řeč jen o Francouzích a uprchlících. Potkali kolik kurýrů od Prahy se ženoucích, posledního před samou Poříčskou branou. Praha byla poplašena, plná rozruchu. Poplašena bavorskými uprchlíky, poplašena novinami a samými Jobovými zvěstmi, že generál Wartensleben byl poražen, Francouzové že vtrhli do Amberku; jiní dokonce rozhlašovali, že jsou už ve „Valdminichu", generál Wartensleben že ustoupil na českou půdu.

Na Staroměstském rynku i na Koňském trhu[5] bubnovali a troubili; verbovali tam, dobrovolníky najímali, a v jek ten a hluk přišuměla do davů se tam tlačících zpráva, že Říšskou branou vjíždí zase řada vozů, nekonečná řada, a že vezou zase samé raněné, to že byla zas tuhá bitva, u Dylingu, Francouzové že zase vyhráli.

Trvalo skoro celé dvě hodiny, nežli došel P. Vrba od Poříčské brány ku svému bytu na Dobytčím trhu. Klíč od bytu opatrovala mu sousedka, stará paní Marková, jež bydlela přes dvůr, v zadním patrovém domě. Šel rovnou k ní, ohlásit se jí a pro klíč. Jak stará paní v bílém čepci, majíc na prsou přes kříž bílý šátek s tištěnými na okraji pastýři a pastýřkami, už silně vyrudlými, ho zhlédla, začala hořekovat, ach bože, co se děje, co bude, lidé že se všude chystají na outěk z Prahy, že dělají skrýše, že už tady ze sousedství radovic ujeli.

P. Vrba se mračil a posupně mlčel. Vniveč se rozpadlo jeho proroctví, které co rok opakoval, ty jakubíny že rozmažou jako mouchy, všechny, všechny.

Co měl teď říci staré sousedce, ku kteréž před třemi lety přiběhl bez čepičky, jen tak v domácí černé kamizole a ve střevících, s číslem novin v rukou, a jíž s netajeným uspokojením oznamoval, že ten nejtužší jakubín Marat byl od jedné ženské jménem Karolíny Gordet (čtyřiadvacetileté!) tulichem probodnut, že to je trest boží, tak že

5 Dnešní Václavské náměstí v Praze. *Pozn. red.*

budou kapat všichni. A rok poté jí ohlašoval, že ten mnohohlavý ještěr, ten ukrutný tyran Robespierre byl svými tovaryši jat a na gilotině popraven – Tenkráte vítězně prorocky dokládal, nyní že je konec tomu jakubínskému tyranství, konec, konec.

A teď mohl ty jakubíny čekat na kvartýr, když už táhnou na Prahu, jak paní Marková strachy schnouc bědovala.

Zasmušile, zarmoucen vkročil do svého bytu, do klenutého pokoje, plného starých obrázků a obrazů malovaných na deskách i na plátně, i sošek ne mladších, s polychromií valně sešlou. Léta tu žil s farářem Hejnou a léta se tu s ním škorpil a haštěřil pro jeho potěšení, karty s ním hrál a do smrti ho ošetřoval. Kdyby tak teď vstal! Ó dobře mu tam na Olšanech.

P. Vrba pověsil kapsový plášť do staré almary, do kouta postavil červený deštník, oba kusy na dlouhý odpočinek. Jen se umyl a převlékl, už zase pospíchal z domu, nemaje stání. Rovnou zamířil do České expedice do Dominikánské ulice[6] U Tří růží; Kramerius se tam loni přestěhoval od Zlatého půlkola. Vrba dychtil po zevrubnějších a jistějších novinách a doufal, že v Expedici asi nejspíše se jich dopátrá.

Kramerius v tupetu, v hřebíčkovém kabátě, ani ne čtyřicítiletý, přimhuřoval oči, když šedovlasý kněz vstoupil. Neviděl dobře a také se pátera v Praze nenadál, věda, že se vypravil na venkov. Rád ho uvítal, posloužit však mu nemohl, protože, jak si postěžoval, nedochází už řezenská pošta.

„A co pan rytíř Jeník z Bratřic, náš vlastenec – co jeho tém," vzpomněl P. Vrba.

„Už kolik měsíců mně nepsal; je se svým legionem pořád v jižních Němcích."

„Bojuje, bojuje. Aby ho pánbůh chránil jako předloni!"

„To měl štěstí. Rána se mu pěkně bez památky zahojila."

6 Dnešní Husova ulice v Praze. *Pozn. red.*

„Ó ti jakubíni!“ Hořkost i hněv zavanuly z hlasu starého kaplana. „Co padne našeho lidu, co statečných Čechů! Ach věřej, milý vlastenče, že bych tam rád byl, abych mrtvá těla těch našich Čechů nepohřbená mohl pochovat a těm raněným ubožákům pomáhat.“

Nemohl; jen modlitbu za ně měl.

Modlil se za ně doma i nazejtří u Sv. Ignáce, kde sloužil jako obyčejně mši, když v Praze meškal, a modlil se za ně a za vítězství několik dní později s celou Prahou o velikém procesí, jež se ubíralo z Týnského kostela nahoru na hrad sv. Václava.

Vyšlo záhy po ránu, ohromné, nekonečné: napřed školní mládež, pak studenti, pořádky a cechy pod korouhvemi, světští kněží i mnišské řády, městský hejtman hrabě Vratislav, primátor Ondřej Steiner, úředníci, měšťané, muži, ženy, chudí, bohatí, všecka Praha, všecka úzkostná, lekající se Praha.

Mžilo, vítr vál a roznášel neklidně a nestejně hlahol všech zvonů; světla v lucernách se kmitala, plápolala, korouhve vlály a zmítaly se nad spoustou hlav prostých vlasů nebo v módních účesech, s tupety, copy. Déšť spouštěl se hustěji, prudčeji, ale nikdo nevyběhl ze zástupu, nikdo neuskočil do domu, když se ohromné těleso hnulo.

Zpěv zástupů rozléhal se v ulicích k mostu; stráně Petřínu i královské Hradčany za ním tratily se v mlhavu deště, jež tlumilo také pestrotu barev nekonečného průvodu, jeho korouhví i velikých červených, modrých mřežovaných deštníků, jež tu tam, ale poskrovnu, se rozepjaly nad hlavami pobožných. Karlův most byl jako makové pole v dešti.

Z té strakatiny jeho vznášel se zpěv zástupů a rozléval se nad zkalenou řekou, k Menšímu Městu, k němuž se pestrý proud průvodu valil. Tu na mostě zazpíval P. Vrba nadšeněji, ze srdce, když zanotovali: „Hospodine, pomiluj ny!“ Mělť rád tu píseň, protože byla staročeská, protože pocházela, jak věřil, od sv. Vojtěcha, a volala o pokoj v zemi.

Zmoklý se vracel domů. Ale chmury v jeho nitru se trhaly. Vroucí pobožnost, jeho i všech, pozdvihla mu mysl; vlny neklidu a obav ulehaly, zvláště když se zpáteční cestou dověděl od profesora Vydry (šel také z procesí), že generál Wartensleben neustoupil do Čech, že stojí proti Francouzům dosud na bavorské půdě.

Profesora Vydru doprovázel až k jeho bytu do Dominikánské ulice, k bývalému semináři sv. Václava. Cestou mluvili jen o vojně, P. Vrba začal také o landmilici, právě císařským patentem nařízené; ale hned „landmilice" nechal a říkal „zemské vojsko", když zaslechl, že učený profesor ji tak jmenuje.

„A krom toho vědí-li, miláčku," Vydra stanul u vrat svého obydlí, „zřizuje se pluk českých myslivců. Města a vrchnosti si ho vzaly na starost."

„A jdou?"

„Hrnou se zrovna; myslivci a střelci se odevšad hlásí a nejvíc, slyším, z dobříšského panství a z křivoklátského. A ten pluk potáhne na hranice proti Francouzům."

„Ó stará česká udatnost zas obživuje!" P. Vrbovi zajiskřilo v očích a potěšen potřásl rukou profesora Vydry.

Sotvaže se pak doma převlékl, spěchal s novinou k sousedce, staré paní Markové, aby ji potěšil. Než prorokovat porážku „těch jakubínů" si už netroufal. Ale zrovna, když nevěstil, dostali. Stvrdilo se, co den před tím procesím proskakovalo, nejistě však, že Francouzové utrpěli porážku. Bylo to pravda. U Švarcenfelda byli přemoženi. A hned nato mohl P. Vrba ohlásit nové vítězství, a ohlašoval, bez dechu skoro, že Jeho královská Vyvýšenost arcikníže Karel ztepal Francouze u Amberka a že zase už upalují zpátky k Rejnu.

Bouře nad Šumavou již rachotící obrátila se opět k západu, hrozivá černava, jež nad Čechami vyvstala, se rozešla. To bylo koncem srpna. P. Vrba však už svým kapsovým pláštěm nehnul. Už se nevydal na cestu. Nebylo klidu.

Vojna! Vojna! U Rejna sic nastalo příměří, ale z lombardské roviny hnala se vichřice na půlnoc. Dole bylo zle. Ze všech stran kvapilo tam vojsko na pomoc. Z Prahy odtáhla skoro všecka posádka a za ní pospíchalo městem skoro co den nějaké oddělení. Ulicemi rachotily bubny, rozléhaly se pádné kroky pěšího mužstva i dusot vojenských koní.

Vojna! Vojna! Ji připomínaly hlasy polnic i nemocnice plné raněných, divadlo i taneční sál. U Vusínů na Starém Městě tancovali ve prospěch vdov po těch, kteří padli při českých hranicích; v divadlech národním[7] i „vlastenském" U Hybernů pěli kantáty a hráli, tam německy, tu česky, na počest arcikníže Karla, že Čechy zachránil od francouzského vpádu.

P. Vrba šel sem i tam, ač jinak chodíval jen do „vlastenského", tleskal tu i tam, ale víc v českém; zato se v německém vyptával, která z těch zpěvaček je Strinasacchi, primadona, ta slavná zpěvačka, ta Římanka, která se pěkně česky naučila a zpívala loni v české zpěvohře „Anička a Kubíček". Proto se tolik po ní sháněl a mohl na ní oči nechat.

Doma již tak neopisoval všeliké památnosti české, zvláště historické. Zato se víc rozčiloval, jak řídil na mapě vojnu v Itálii. Řídil ji dle novin, dle domyslu, hlavně však dle svých přání. Osvobozoval obleženou Mantovu, o niž se třásl, strojil „jakubínům" zlé ouklady a zaháněl je na outěk.

Než všecky ty plány, všechna ta vítězství, která strojil v zimě i na jaře r. 1797, kazil mu a nemilosrdně bořil „francouzský nejvyšší", generál Bonapart. Vzal mu Mantovu a postupoval rychle, jako vítr, až P. Vrba trnul a věřit nechtěl, dál a dál, z roviny do hor, z Itálie do Gorice.

P. Vrba zčervenal leknutím, když jednoho odpoledne koncem března uslyšel v České expedici, že Bonapart opanoval již Krajinu, že už i do Korutan vtrhl. Divže šedovlasý kněz nezaklel. Mrzut vrátil

7 Stavovské na Ovocném trhu.

se domů. Bylo tím hůř, poněvadž také stará bolest, která zpravidla na podzim mu v kolenou vrtala, přišla pojednou mimořádně teď a neobyčejně prudce. Bylo sice jasné, krásné počasí, celý ten měsíc, ale neobyčejně studené. Sotva se domů dobelhal. Druhý den nemohl ani vstát. Léčil se jako jindy, ale když bolest nechtěla polevit, poslal starou Hanělku pro lékaře.

Nad Prahou slévaly se zářivým dnem hlasy všech chrámových zvonů. Jejich hlahol zaléhal až do jizby P. Vrby, jenž přemáhaje bolest usedl na loži, sepjal ruce a začal se modlit. Věděl, že se tou chvílí ubírá jako loni zase velké procesí od Týna nahoru na Hrad, že je vede sám arcibiskup s velikou asistencí kněžstva, že jdou se zástupy volat k bohu, aby odvrátil valící se neštěstí a nedal Francouzům zvítěziti. P. Vrba sedě dlouho nevydržel. Schoulil se pod peřinu, když ho bolest zas prudčeji chytla.

Stará Hanělka lékaře doma nezastala. Přišel teprv až odpoledne. Jak ho páter ve dveřích zahlédl, volal na něj, zatínaje bolestí zuby:

„Heldičku, doktore, jdou, jdou na ty zlořečené mravence – oh!“

Když doktor Held, ještě ne třicítiletý, tmavých hustých vlasů bez copu, hladkých tváří, v tmavomodrém, upjatém kabátě s bělostnými kadrličkami u úzkých rukávů a v bílém šátku na krku blížil se s úsměvem k loži (měl úzké nohavice a boty s kopnami), nutil se P. Vrba do žertu:

„Ale housličky, dnes ne, ani englickou citaru, mám muziky dost, slyším andělíčky zpívat.“

Tím žertem připomínal časy, kdy doktor Held, ještě chudý student, se tu u nich penzistů zastavoval a nebožtíkovi faráři Hejnovi na housle hrával. Často přidával k tomu pro jeho šedovlasého kaplana ještě nějakou písničku „od nás“. Stavovával se u starých kněží, když odcházel z kondice, kterou měl přes dvůr v domě. Učil tam na housle.

Po smrti faráře Hejny sem nechodil, ale styky s osiřelým kaplanem nadobro nepřestaly. Vídával se s ním někdy v České expedici. Teď po dlouhém čase poprvé sem přišel – za úkolem lékařským.

Usedl u nemocného, pohovořil s ním o jeho bolestech, poradil i recept napsal a zase usedl u lože. P. Vrba se poněkud utišil. Zažloutlá tvář prve bolestného výrazu jasněla. Bolesti polevily a řeč doktora Helda působila jako dobrá medicína, jak vzpomínal na minulé časy, na nebožtíka jemnostpána.

„Zrovna ho tu vidím, velebný pane, jak tadyhle“ (doktor ukázal na tmavou lenošku) „schouleně pokyvuje –“

„Ó to bylo jináč – líp, líp,“ povzdechl kaplan, obracuje se na bok, „a to, panečku, to bylo jeho – poslechnout jejich housličky. Ani se už jich někdy nemohl dočkat. ‚Kdypak zase ten chasníček přijde, kdypak on asi –‘ To říkal kolikrát, sotvaže odešli. Anebo: ‚Ty housličky zrovna hovoří, viďte Matoušku – to kdybyste ještě uměl, vy lucipere.‘“

A už se smál a drhl si temeno. „A co jsme se naškorpili, nahádali, takhle při novinách, já mu předčítal Krameriovy, vědí, a to zrovna byla turecká vojna. A on se Turků ještě bál, chudák stará. Copak by teď říkal jakubínům!“ vyhrkl kaplan prudčeji. „Ten by teď po lenošce bubnoval – No, těm jakubínům ušel.“ P. Vrba mluvil rychleji, hlasitěji a potáhl se za řeči výš k polštářům, jako by se chtěl posadit. „Ti oni zas,“ řekl jen tak, ale znělo to tázavě. Také jeho pohled se ptal.

„A novin dost, velebný pane.“

„Ale po žádných nic, vědí –“

„Včera jsem jich slyšel u Hennetů.“

„U guberniálního rady?“ P. Vrba najednou zaťal zuby, jak náhlá bolest v kolenou zaryla; divže nezasténal. Mladý doktor rychle vstal a nachýlil se k němu.

„Už to přechází, ó – Už je líp; ale to to šlehlo jak žhavým drátem – Tak prosím jich – co u Hennetů. Stůně tam někdo?“

„A ne, rada mne někdy zve na housle. On sám je znamenitý muzikant a přítel muziky. Každý týden je u něho kvarteto. V adventě a v postě pokaždé velká akademie, to sezve muzikantů a pomoc-

níků, vědí; to tam vždycky bývá baron Vražda, baron Mac-Neuven, taky guberniální rada, ten má krásný tenor."

„Hlele, Heldičku, samý baron," zažertoval starý kaplan; ale ta společnost mu imponovala.

„Ó také menší páni, velebný pane, jako já nebo Vitásek; to je kancelista u knížete Lobkovice, to jim je mistr na klavír, toho zvou všude, u apelačního rady Kaňky, u hraběte Šporka také bývá, u madam Etterichové a všude, kde mají muzikální akademie."

„A ty tam u Hennetů slyšeli, milý doktore?" zaváděl řeč starý kaplan, jenž nebyl nikterak hudební entuziast jako doktor.

„Ach, ty noviny! Prominou, velebný pane, málem bych byl zamluvil. Však nejsou veselé. Francouzové jsou už ve Štajrsku a táhnou po solné silnici rovnou na Vídeň."

„Tak! –" P. Vrba, jenž zatím usedl, spustil ruce na svrchnici. Ústa měl pootevřena, rozšířené oči zpod hustého obočí tkvěly nehnutě na doktorovi. Nemohl hned ani promluvit. Held pokračoval:

„Ve Vídni je náramný zmatek, strach a hrůza, opravují šance a všude verbují, studenti se už chopili zbraně, taky řemeslníci, kupečtí mládenci – A sem na Hrad," Held vstal, jako by na odchod pomýšlel, „přijel kurýr –"

Teď teprve nabyl P. Vrba řeči.

„Kam na Hrad!" zvolal. „Sem k nám? A co zas!"

„Aby prý všecko uchystali, že sem přijede dvůr."

„Ó to je zle! Když chtějí sem, když se už dvůr stěhuje –"

„Přijede prý s ním taky ta francouzská princezna."

„Která –"

„Dcera popraveného Ludvíka a Marie Antonie –"

„Ta! Ach, chudáček, tu bych rád viděl!"

Doktor se smál.

„No, do té doby, co přijede, budou snad zas jako rys, velebný pane. A půjdou zas ven, s knihami."

Starý kněz zakroutil hlavou.

„Ba, milý zlatý, myslím, že ne, kdybych i byl zdráv. V těchhle zmatcích a nepokojích. Inter arma[8] – vědí – Copak teď taky vydají na světlo? Málo se tiskne a nikdo si toho taky tuze nevinšuje. Je zle mezi lidem. Pan Kramerius taky stýská."

Za těch slov si doktor Held náhle sáhl na prsa, ohmatával kabát, pak i sáhl pod něj, do kapsy.

„A nemám to s sebou. Když říkají, že silent Musae[9], aby viděli, že ne; zítra jim to přinesu."

„A co, co –"

„Pěkné skládání, bude jich jistě těšit." Bera klobouk, pojednou si vzpomněl: „Včera u barona Henneta jsem také slyšel, že náš vlastenec rytíř Jeník –"

„Co je, povídají!" P. Vrba sebou živě hnul a dychtivě upíral zrak na rty lékařovy.

„Měl namále. Na podzim byl raněn, v nějaké šarvátce, kdes u Limburka."

„Zle –"

„Ležel mnoho neděl. Teď už zase slouží; psaní jeho došlo teprve teď, radovi Krtičkovi. No a teď si zas odpočinou, velebný pane, dost se namáhali –"

„Ó nic, žádné namáhání. Pozdrav jich pánbůh za to. Brabenečkové se v kolenou dost utišili; ale jak odejdou, začnou zas, to vím."

„Raději bych zůstal, velebný pane. Mám ještě cestu, a není veselá."

„Těžký pád nějaký?"

Doktor s kloboukem v rukou zastavil se u postele.

„Dost těžký pád, tak i tak. Jdu k Thámově tchyni. Poslal mi prve lístek."

„Ach, je zle –"

„Horší, co je kolem."

---

8 Mezi zbraněmi, ve válce. *Pozn. red.*

9 Múzy mlčí. *Pozn. red.*

„S ním, vidějí. Taky jsem tak zaslech! Jejej, takový člověk, takový spisovatel! Však je taky ve Věnci pocty. Znají tu Rulíkovu knížku, tuze pěkné čtení. Kde by byla česká Thálie bez něho! Co on těch her sepsal, jen to opisovat co by to dalo, neřkuli sepsat.“ Pojednou ztlumil hlas a optal se: „A pije pryč, vědí.“

Mladý doktor zasmušil čelo.

„Bože, bože,“ povzdechoval kaplan. „A už ho proto Mihule před třemi lety pustil.“

„Kdyby nebylo ženských –“ Doktor chtěl podati nemocnému ruku, ten však, jako by si nevšiml, že je na odchodu, stržen zvědavostí i účastenstvím ho zadržel:

„A prosím jich, jak mluví jeho žena, když prý byla němá. Je-li pak to možná, co ars medicína?“

Doktor pohodil hlavou.

„Ta naše ars nic. Ale je to možná. Velkým pohnutím mysli přišla Thámová o řeč, ještě jako děvče, a velkým pohnutím jí zas nabyla při porodu.“

„Tak to je přece tak.“

„A hraje teď.“

„Já ji ještě neviděl.“

„Jen tak malé role, vědí, a Thám to nerad vidí. Tak už musím –“

„A já jich zdržel – A Heldičku – oni jsou čaroděj – vždycky nás tak potěšili, jemnostpána a mne taky, a teď zas – Kdyby snad,“ prosil hlasem i pohledem.

„Zítra zas, velebný pane,“ sliboval ochotně doktor, „to se ví. A na to skládání nezapomenu.“

„A pana Tháma pozdravujou, myslejí-li. Taky jsem s ním trochu známý.“

Jak Held vyšel ze světnice, P. Vrba zas ulehl, rovně na záda. Bolesti, jež cítil i za hovoru, jako by usínaly. Zavolal Hanělku a poslal ji s receptem do lékárny, aby přinesla mazání. A zase myslil na návštěvu, jaký je ten mladý doktor chlapík a jak zrovna řečí ku-

rýruje. A Thám, jak ono tam – A dvůr snad už je z Vídně na útěku, a královská princezna do Prahy, mezi Čechy, dcera nešťastného Ludvíka – Ó ti mravenci v nohou! Kdyby do té doby polevili, aby mohl zas ven! Dobelhal by se třeba až na Hrad, aby uviděl ten kvítek nebohý.

II
Počíná se drama

Doktor Held ubíral se rychlým krokem z Dobytčího trhu kolem Novoměstské radnice a dál Vodičkovou ulicí. Spěchal k Thámovi, kterého si velice vážil. Jako vášnivý hudebník staral se již za studentských let o divadlo; vše, co se týkalo divadla, vábilo jej a živě zajímalo. Znal zpěvačky a zpěváky a herce obou divadel. Tháma snad nejdříve. Vídal ho ještě v Boudě na Koňském trhu v českých hrách, vídal ho pak v národním divadle o německých představeních, i u Hybernů v českých. Tu jako milovníka a hrdinu. Věděl o něm, že obětoval všecko vlasteneckému divadlu, své postavení, ouřad. A české kusy, jež hráli, byly většinou od něho, původní i přeložené.

To vše budilo úctu v mladém studentu. Pak román Thámův, jak si šíleně zamiloval němou dívku, jak se s ní oženil a jak se pak během let všecko změnilo, jak je teď nešťastný, to vzbudilo živé účastenství i soucit mladého muže.

Slyšel ledacos, znal i sestru jeho ženy, vídal ji v národním divadle ve sboru, znal jeho ženu z několika představení a byl při Thámovi i pak, když se o tom mluvilo, že pije, že už i na jevišti kolikrát vystoupil podnapilý.

Held se s Thámem seznámil v zimě v kavárně proti německému divadlu a tu s ním pak častěji sedával. Vážil si toho nemálo a byl rád, když mohl Tháma na kus vyprovoditi.

Tenkrát se také domluvili o F. Věkovi; to když se Thám ptal Helda, jaký je krajan. Když uslyšel, že je z Hradecka, z Třebechovic, vzpomněl si, že tam v těch stranách má dobrého známého, v Dobrušce, F. Věka, že ho zná, když tu studoval. Held se chutě pochlubil, že se s ním také zná a tomu že je dobře, že je šťastný, samostatný člověk. Tentokrát si Held toho povšiml, že se Thám odmlčel a na chvilku zamyslil.

O Věkovi se pak už nezmínil, až po čase jednou, když jej Held vedl z hospody. To ho zastal už zmoženého a nepolevil, až Thám vstal a vydal se s ním domů. A tu tou cestou kolikrát opakoval:

„Tak oni jsou Věkův krajan, pane Held."

„Jsem, pane Thám."

„A je šťastný, má hodnou ženu?"

„Hodnou, co slyším, má ho ráda."

„Hodnou, má ho ráda," opakoval Thám těžkým jazykem. „A děti –"

„Také má."

„A mně umřelo, mé jediné umřelo – umřelo –" Zastavil se kolísavě a hleděl kalným zrakem před se. Byli nedaleko nárožní olejové lucerny, v jejímž rudém zásvitu kmitaly se tiše pápěrky sněhové. Held chvilku čekal, pak šetrně pobízel, aby šli, že je zima. Thám se vytrhl, vykročil, mlčky pak jako pro sebe zabručel:

„Šťastný – tak je šťastný – a kdyby mne byl neposlechl – tenkrát, vědí" (Held nevěděl nic o tom, co se mezi Věkem a Thámem přihodilo) „moh mít mé štěstí – mé –" A dal se do smíchu. Ale víc už neřekl ani slova. Než i několika těmi slovy Heldovi prosvitlo.

Od těch dob se ještě několikrát s ním setkal, a vždycky v kavárně U Hroznu proti divadlu. Před týdnem bylo naposled. Dnes došel pojednou Thámův lístek. Held chtěl rád a ochotně posloužit, než jakási nevolnost ho sklíčila, když měl vstoupit do Thámovy domácnosti.

Na konci Vodičkovy ulice nalevo, jak doktor Held se ubíral, stál na rohu ulice a Koňského trhu patrový, prejzami krytý dům, U Bohuslavů. V nároží ve výklenku měl nevelkou sošku mariánskou a v průčelí do Koňského trhu, kde se vedle vypínala renesanční vížka tehdy k domu příslušná, na zdi malovaný obraz svaté rodiny, v barvách dost zašlý.

Klenutý, táhlý průjezd vedl do dlouhého nádvoří, nad nímž nalevo nesly se schody na mohutné, obloukovité podezdívce vně do prvního patra.

Napravo se táhl dlouhý přístavek o nevysokém patru rovněž pod tmavorudou prejzovou střechou. Zadní část sousedního domu zavírala to úzké nádvoří, dost nečisté, s několika barvířskými káděmi v pozadí.

Z přízemních místností táhlého přístavku ozývalo se temné bouchání forem, jimiž tam potiskovali barevné plátno i kartouny. U průjezdu seděla bába ve velkém, špinavém čepci, prodávajíc pučálku. V průjezdě samém stály dva ruční vozíky, u nichž se hádali dva učedníci barvami hodně pomazaní.

Doktor Held se jich optal, kde tu přebývá pan Thám.

„Thám?“ ptal se jeden z učedníků, jako by se divil, a nevěděl. Druhý věděl.

„Víš, ten od komedie.“

„Aha, ten –“ Oba hned ukazovali k pavláčce dlouhého přístavku, ku dveřím pod ní.

Held šel, jak učedníci ukázali; vstoupil dveřmi pod nízkou pavláčku a po nevysokých dřevěných schodech dostal se do Thámova bytu. Nejprve do kuchyně, vychladlé a málo spořádané, vzduchu nějak zakyslého. Nádobí stálo, patrně ještě neumyté, na lavičce u ohniště, po stěnách visely různé kusy obleku; nějaký červený plášť divadelní ležel přes postel v koutě.

Z kuchyně vkročil Held do pokoje. Nábytku mnoho neměl, ale byl jasný, v zátopě odpoledního slunce. Thám, dvaatřicetiletý, volných hnědých vlasů, v kamizole, seděl u stolu a psal. Před ním leželo něco papíru a několik knih; v koutu pokoje, na podlaze, v bedničce a vedle ní byly narovnány samé rukopisné sešity. Celý stoh jich.

Jak Held pozdravil, Thám se rychle obrátil, vstal a šel hosti vstříc. Na krku neměl nic, a jak ošumělá kamizola byla rozepjata, probělávalo se na prsou volné okruží košile. Vpadlé tváře byly zardělé, oči se ještě leskly od horlivé, napjaté práce.

„Vytrhuju –,“ začal Held.

„Ó ne, vlastenče, jsem rád, že přišli.“

„Skládají zase něco, pane doktor?“ ptal se Held.

„Aby Múza neplakala,“ Thám se usmál, „v těch pobouřených časích, co nikoho nepobouří: Kalounkář z Domažlic aneb Čarodějná růže. Taková volšebnická povídka.“

Held upřel na něj oči. Thám na nich viděl, že mu mladý doktor nerozumí.

„To jest, ein Feenmärchen[10], rozumějí.“

„To jsou německé školy,“ a Held se usmál. „Člověk ani svému jazyku nerozumí. Kolikáté již opus, pane doktore?“

„A já skoro už ani nevím. Tamhle,“ ukázal do kouta na stoh rukopisných knížek, „to jsou všecko mé děti, mé a cizí. Iffland, Schröder, Molière –“

Dvéře sousedního pokoje se pootevřely. Held se uklonil mladé, asi šestadvacetileté paní, kterou tam zahlédl.

„Pan doktor Held, Paulo,“ hlásil Thám. Než dořekl, vstoupila do pokoje uvítat lékaře, kterého již čekala.

Byla štíhlá, ve světlých šatech úzkých rukávů, s černým fiší[11] na prsou zkříženým a vzadu svázaným v lehounký uzel s dlouhými cípy. Tmavé vlasy poprášené pudrem s pentlí světlomodrou přes temeno splývaly v týle dlouhými, volnými kadeřemi. Tmavé, zapadlé oči i přibledlá sličná tvář, na níž byly zřejmé účinky častého líčení, dojímaly stopou tichého stesku a starostí. Ve dveřích se zjevila jako stín, netečně, ale jak uslyšela, že doktor přišel, oživla. Začala německy, ach, jak je ráda, že přišel, mamince že není dobře. Znělo to pravdivě.

„Jen se nelekej, ženuško,“ těšil Thám. Ale ona jako by ho ani neslyšela. Ani se neohlédla a zvala Helda, aby vstoupil. Thám pokročil za nimi až do dveří druhého pokoje, pak se pojednou vrátil ke stolu, ale k práci nesedl. Zadíval se oknem ven přes zahradu starých, pěk-

10 Pohádka. *Pozn. red.*

11 Náprsní krajková ozdoba šatů. *Pozn. red.*

ných stromů příslušící k domu, přes její zeď, za níž se rozkládaly holé koruny sousedních zahrad, k františkánskému kostelu, jehož pilíře a úzká, štíhlá okna vysoko se nad ně nesly. Cihlová jeho střecha s věžičkou rděla se v poslední záplavě zlatého světla; níž, po zahradách, se již stíny ukládaly –

V pokoji bylo ticho. Z vedlejšího ozývaly se tlumeně hlasy, doktorův a Paulin. Thám se ani neohlédl, ale naslouchal. Čelo i pohled se mu zasmušily. Jako stín mu zůstalo, že si ho Paula ani nevšimla. Ani pohledem neodpověděla. Či je tak starostí spletená – Ale Betyně neřekne nic, ani slova, že si teď vyběhla, ač věděla, že přijde doktor.

Z vedlejšího pokoje vykročila Paula. Chvátala do kuchyně; vrátila se odtud s umyvadlem. Jen je odnesla, přišla zas, pro džbán, pak v pokoji něco narychlo hledala. Thám, uklízeje rozepsanou práci, pozoroval svou ženu. „Co říká?“ ozval se tlumeně do trapného ticha.

„Bude pouštět žilou,“ řekla chvatně. Ani se neohlédla. Klekla u truhlice v rohu, přehrabovala se v ní, vyhazovala v tom chvatu šátky, staré kusy obleků, látek, ostřižků.

„Co hledáš?“

„Plátno.“ Vtom kus našla, prudce vstala a zmizela v druhém pokoji. Nepřišla až za drahnou chvíli a to již s doktorem. Thám k němu přistoupil a ptal se, jak je.

„V tu chvíli je těžko říct, co z toho bude, jaká nemoc. Horkost je dost veliká, ale včas jsme pustili. Doufejme.“ Požádal o papír a napsal recept. „Paní matce je potřeba klidu, jen pokoj,“ připomínal, odevzdávaje dlouhý pruh papíru paní Thámové.

„A medicínu dávat, jak jsem už řekl.“

„Pošlu hned pro ni.“ Bylo znát na hlase i na tváři, že je vzrušena obavami.

Doktor Held se měl k odchodu.

„Doprovodím jich,“ řekl mu Thám. „S dovolením,“ a oblékl kabát. Paula se na něj podívala, neřekla však ani slova. Doktora vyprovodila až na chodbu a tam ho zastavila.

„Pane doktore," její zrak vzhlédl k němu úzkostně – „Je to nebezpečné –"

„Myslím, že poněkud vážné, ale pevně doufám; nelekají se, netěšil jsem tam v pokoji jen naplano."

Vydechla si a v tom uvolnění zeptala se muže, když jí dával sbohem, kdy přijde.

„Jen se podívám do divadla stran zítřka, a přijdu hned."

Sestupoval s doktorem mlčky po schodech, na nichž se počalo šeřiti, jakož i v táhlém, klenutém průjezdě.

Před ním přecházel jakýsi švihák ve vysokém, měkkém klobouku špičatém, kudrnatý, urostlý, v módním utáhlém kabátě s třemi nevelkými límci přes ramena. Přecházel, nahlížel do průjezdu, ustoupil však hned, jak zahlédl Tháma s doktorem Heldem. Minuli ho, aniž si ho povšimli, a dali se Koňským trhem dolů. Švihák okamžik čekal, hledě za nimi, pak rychle vešel do průjezdu a z toho k Thámovu bytu.

U dveří se zastavil, okamžik naslouchal, pak zaklepal a vstoupil. V prvním pokoji nezastal nikoho. Kouty i nábytek už temněly; okny se linulo poslední světlo podvečerního, jasného ještě nebe. Švihák dlouho nečekal. Dvéře druhého pokoje se pootevřely, paní Thámová povyhlédla.

Lekla se, rychle však vykročila a hned za sebou zavřela.

„Pan Amling!"

Švihák statné postavy, sličný, kypící jarou silou mládí, člen společnosti národního divadla na Ovocném trhu, zdvořile pozdravil a omlouval se, že přichází tak pozdě, že se stavuje pro pana Tháma. Mluvil německy jako paní Thámová.

„Jen teď odešel." Nemluvila zcela klidně. „Musil jste ho potkat."

Amling vzhlédl vroucně i pokorně k mladé paní, okamžik mlčel, pak se zkroušeně přiznal:

„Já ho viděl."

Paní Thámová jako by se ulekla, upřela na něj oči, levici přitiskla maně k fiši.

„Nehněvejte se, ó prosím vás, jemnostpaní – já vás musil vidět, musil –“ Znělo to vášnivě. „Už tak dlouho jsem –“

„Pane Amling, co mluvíte! Co se opovažujete! Jděte, jděte!“ Hlas se jí chvěl, ale ne rozhořčením.

„Vy se na mne hněváte?“ Pokročil k ní.

Ustoupila na krok a ohlédla se po dveřích druhého pokoje.

„Vy se na mne hněváte!“ opakoval chvějícím se hlasem.

„Ne, ale jděte, jděte, maminka těžko stůně –“

„Ach – To jsem nevěděl. Promiňte! Ach, jakou máte starost!“ Mluvil tišeji s vřelou soustrastí.

Jako uvábená naslouchala měkkému hlasu a upřela oči na mužně sličnou tvář, v tom temnosvitu ještě půvabnější.

„Dobrou noc!“ zašeptal a pokročil, podávaje jí ruku. Vytrhla se, mávla rukou ke dveřím a rychle ustoupila do pokoje, jako by se bála. Mladý herec okamžik zůstal, čekal, pak rychle vyšel ven. Ze schodů zrovna seskakoval.

Paní Thámová, jak byla vzrušena, neohlédla se po nemocné matce a rovnou k oknu. Proč, nevěděla. Podívala se ven; stromy na zahradách už černaly a františkánský kostel trčel nad nimi jako obrovitý stín. Na okně stál bílý hrneček. Bez myšlénky přestavila ho na druhou stranu. Cítila, že se jí ruce chvějí.

Opřela se lokty o okno; zraky její se zahleděly nehnutě ven do šerého prázdna, ale nedívaly se. Smysly jako by žasnuly v návalu krve. I tíha obav o nemocnou matku zmizela, jak se jí nitro zvířilo prudkým dojmem. Lekla se, když zhlédla mladého herce, ale v tom leknutí kmitlo se hned tušení, že přišel kvůli ní, jen kvůli ní.

A doznal to také. Zachvěla se, když to vyslovil, ač už delší dobu pozorovala, že si jí všímá, a tušila, že na ni myslí. A nebylo jí to nemilo. Líbil se jí. Než takové smělosti se nenadála. Stála tiše, tvář k oknu obrácenou, v tom přísvitu jakoby bledší. Stála jako socha a bála se pohnouti; zdáloť se jí, jako by tu ještě, vedle, blízko ní stál. Kmitla se jí jeho tvář, cítila jeho pohled, i zvuk jeho hlasu jí náhle zavanul.

Nevšimla si, že se nemocná na loži pohnula, až když podruhé se ozval do teskného ticha šerého pokoje mdlý hlas: „Pauličko!“

Paní Thámová se prudce vytrhla. Rychle přistoupila k posteli a sklonila se nad nemocnou v bílém kabátku, bez vlády ležící.

„Byl tu někdo?“ ptala se paní Butteauová slabým hlasem.

„Tady? Ne, maminko, nebyl.“ Odpověď byla kvapná; zapřela, zalhala.

„Kde je Betyna?“

„Ještě nepřišla.“

„A ty chudáčku – pořád u mne – Máte-li pak večeři – Kdybych mohla vstát a uchystat,“ posteskla si nemocná, jejíž blahem bývalo dcerám shánět a strojit, třebaže většinou na dluh. Dceru zchvátilo náhle rozcitlivění. Sklonila se níž a hladila matce vlasy.

„Má zlatá maminko, nic se nestarejte, dost jste se nastarala; jen tiše, tiše, doktor nařídil, jen pokoj a ticho, to kolikrát opakoval.“

Jen dořekla, vztyčila se a naslouchala.

„Počkejte, maminko, mně se zdá, že Betyna –“ Řekla to neklidně, nejistě a hned šla do předního pokoje. Mohla se jen sestry nadít, a přece hleděla v napětí do šera.

Z kuchyně rachotily pokličky, jako by je někdo rychle a prudce zvedal a hladově do nádob nahlížel. Náhle ten rachot ztichl, a nežli paní Thámová došla ke dveřím, přišustěla jimi Betyna, mladší sestra.

Štíhlá její postava stanula v šeru, prosvitaném u oken, jako temná silueta, v kloboučku s pérem na hlavě, krátkého životu, vysoko pod ňadry přepásaná.

„Kdes byla tak dlouho?“ Hlas paní Thámové zněl káravě.

„Na Barvířském. Bylo tam tak krásně. Nic jste mně nenechali? Jak je mamince?“

„Byl tu doktor.“

„Který?“

„Held.“

„Ach, ten mladý, hezký! Toho znám. Já myslila, že přivede“ (neřekla ani Thám, ani švagr) „toho starého, ušňupaného Kavku. Co říkal?“ A vešla rychle do pokoje, sotvaže doslechla, co sestra povídala, že doktor pustil mamince žilou.

„Jak je, mami?“ ptala se něžně, sedajíc na pelest postele.

„Trochu – líp –,“ povzdechla paní Butteauová, ač úlevy necítila. „Jen ta horkost –,“ zavanulo přes uschlé, zanícené rty. Hořela a cítila, jak z nosu sálá žhavý dech.

„Jsi ustrojena, Bety, dojdi mamince pro medicínu,“ vyzvala paní Thámová. Sama šla do předního pokoje rozsvítit. Betyna za ní. V kmitavé záři lojové svíčky zahořelo na jejím kloboučku rudé péro, jehož stín se neklidně houpal na stěně. Zjevila se v šedavě modrém špencru úzkých rukávů; byl kratinký, až pod ňadra jen, k vysokému přepásání, bez šůsků, toliko s jemnými varhánky vzadu. Přiléhavě těsně objímal vábné poprsí postavy jinak neplné, spíš pohublé. Ale nesla se pružně a v každém pohybu byla svěžest, živý temperament, jakož i chtivost rozkoše ve žhavém svitu jejích tmavých očí, stíněných dlouhými řasami.

Stanula za sestrou, jež vytahovala zásuvku tmavého prádelníku.

„Co hledáš, recept?“

„Ne, peníze.“

Úsměšek kmitl se po Betyniných rtech. „Jestli ti co nechal. Nevybral zas všechno?“

„Ne.“ Paní Thámová vytáhla ze zákoutí zásuvky váček. „Teď se drží.“ Dodala bez zákmitu uspokojení.

„Tobě snad ještě dá, ale kdybych já mu řekla – nebo maminka –“

„Doktorovi psal hned.“ Obrana zněla dosti mdle.

„Hm –“ Betyna pohodila hlavou. „Když to nic nestojí!“ A pojednou si vzpomněla:

„Nikdo tu nebyl?“

Sestra nachýlená ještě nad váčkem náhle se na tu otázku obrátila, plaše pohlédla na Betynu a mlčela.

„Nikdo tu nebyl?“ opakovala Betyna.

„Nikdo.“

„A žádné psaní, nic?“

„Nic, od koho čekáš?“

Betyna se usmála, až se jí krásné zuby zplna zabělaly. Okamžik tu stála, jako by se rozmýšlela, má-li své tajemství prozradit, pak pojednou brala peníze ze sestřiny ruky.

„Nic, teď nic. Až to psaníčko přijde. A ono přijde!“ Znělo určitě, skoro vítězně.

„Tak už jdi radši.“ Paní Thámová vzala svíčku a chtěla s ní k nemocné. Pojednou však stanula; Betyna, již u dveří, se náhle obrátila a zeptala:

„Amling tu nebyl?“

Paní Thámová se zarazila.

„Amling?“ opakovala, nejistě hledíc na sestru.

„Ptal se mne, budu-li dnes doma a kdy –“ Betyna se významně usmívala. „Ale co, já musila na Barvířský.“

Sestře se rázem uvolnilo; určitěji pobídla Betynu, aby již šla, že není mamince dobře. Sama vkročila do druhého pokoje. Lekla se sestřiny otázky, a teď jí bylo jasno, proč se Amling Betyny tak ptal. Schválně, kvůli ní, aby se s Betynou nesetkal. A na Tháma čekal – Co si myslí!

Postavila svíčku stranou, aby nesvítila matce do obličeje, a sama také, když matka nic nechtěla, usedla do kouta a myslila dál na smělou návštěvu.

Muž její, jak prve vyšel z domu s doktorem Heldem, chvíli mlčel. Měl na mysli, co právě od něho slyšel, že nemoc je vážná, že však lze se nadíti pozdravení. Kolikrát už za ta léta byla mu tchyně obtížnou; co mrzutostí bylo pro její lehkovážné vypůjčování a dluhy a ještě více proto, že ve všem a vždy se zastávala svých dcer a nejvíce Betyny, i když nebyly v právu. Betyně všechno dovolila, všechno prominula a skoro vždy dovedla ještě Paulu získat na svou stranu.

Co sporů a často prudkých nevolí i hádek se strhlo mezi ním a nimi, co kyselostí a trpkých chvil míval kvůli těm ženským! Jak rád by se byl často odtrhl od tchyně a švagrové, co se kolikrát naprosil své ženy, aby se od nich oddělili, aby byli sami, matku že bude dle možnosti podporovat, že jim bude oběma líp, že nebude tolik mraků v jejich manželství, když Betyna jich nebude soužit svou rozmarností, když nebude moci maminku proti nim popichovat, že budou sami dva, svorni, spokojeni.

Marně prosil a žádal, marně se zlobil i pak hrozil. Paula nechtěla za živý svět od matky, ba měla mu přání jeho za zlé jako nepřátelství k matce i sestře.

Cítil, jak ta nevůle, jak ty spory jsou jako ostré mrazy sežehující manželské jeho štěstí. A přitom aby se stále a klopotně staral o peníze pro ně pro všechny i pro Betynu. Věděl, že jí Paula podstrčí, jak může, třebaže věděla, jak ztěžka ten groš sehnal. A když nebylo, když nestačil, zahořkly a byly nespravedlivé; nejednou mu vyčetly, proč nešel tenkrát do Vídně, když je tam Loty zvala, když mohli tam mít všichni pěkné místo u divadla, to že udělal kvůli těm vlastencům – i Paula. Tenkráte mu ještě trpko vytýkala, že jsou mu ti „vlastenci" víc nežli ona, že kvůli vlasteneckým záležitostem o ni tak nedbá. I zahořkla ku všemu jeho snažení, ona, která, když ještě němá byla, na svobodě, s celou duší naslouchala jeho nadšeným výkladům vlasteneckým, která tak ráda čítala jeho kusy i je opisovala. A teď už hrubě nedbala o jeho dílo, ani jak usilovně pracuje. A to pálilo –

Co Paula řeči nabyla, co své jediné dítko oplakala, toužila z ústraní, mezi lidi, především po divadle. Lásku k němu měla v krvi a Betyna ji jen podněcovala i matka, jež se nadála najisto velikých úspěchů. S těmi hmotnými počítala víc. Tenkrát bylo Paule dvacet let. Thám jí bránil.

Rmoutilo ho, že teď, co může mluvit, nemá dost na něm; dřív že se držela jenom jeho, že byla s ním šťastna. Nechtěl jí na jeviště

pustit, protože také přízrak žárlivosti vyvstával v jeho duši. Paula se však nedala udržet. Hrála a Thám ji hlídal. Žárlivost mu tím spíše kalila zrak, poněvadž cítil, jak se mladá žena jeho k němu mění. Cítil, jak její vroucnost hasne, jak bývá doma zamlklá, až chladná k němu, ale jak oživuje v divadle, ve společnosti – Všecku vinu dával domácnosti, jejím příbuzným.

Doma nevole nebo chlad a v duši roztrpčení. Práce již netěšila a nechuť k ní často zaléhala mu duši jako dusivá mlha. Odhazoval péro, ucházel z domu a hledal zapomenutí ve společnosti, v hospodě.

Na chvíli docházel úlevy. Ale kořínky lásky a úcty mladé jeho ženy k němu schly, schly. Když se vrátil domů z hospody, pozdě, na nepevných nohou, nevídal, s jakou nechutí se od něho odvrací. Lék stával se mu vášní. Už i zvečera někdy se opil a také tak i na jevišti vystoupil. Proto ředitel Mihule mu dal výpověď.

Jak mu to tenkrát před čtyřmi roky, 1793, řekl, s kulatými brejlemi na nose a s kloboukem na pudrované vlásence s dlouhým copem, v kanceláři plné divadelních rekvizit, Thám se jen trpce usmál. „To mám za své služby," řekl. Ale v ten okamžik se mu uvolnilo pomyšlením, že takto dostane Paulu od divadla.

Novinu, že je propuštěn, zvěděl právě po představení, po posledním za Mihulova řízení. Bylo německé a dávali Čarovný buben čili Dobročinný derviš od Šikanedra. Paula v tom představení také hrála, ale jen malou úlohu jako obyčejně. Thám, jenž pro ni přišel, potkal ji na chodbě.

Pohleděla na něj pátravě, nebo věděla, že se jedná o zřízení nové společnosti. Těšila se, že se s ní dostanou z Prahy a že bude teď hrát přednější role. Thám mlčel. Venku před divadlem opodál Prašné brány (byla vlažná májová noc) se ho optala, ví-li už něco.

A pak, to už kráčeli pod ševelícími korunami staré aleje na Příkopech, dala se náhle do pláče, když uslyšela, že je Thám propuštěn, že je po jejích snech a plánech. Plakala celou cestu, nemohla

se přemoci – Thámovi bylo jí líto a zpočátku ji konejšil. Ale když neustala, když pak doma, to ještě bydleli v Řetězové ulici, začala mu vyčítat, popudil se a rozdráždil, když také Betyna se ozvala a ostře.

Kolik dní byla domácnost jeho chmurami zaklopena. A chlad z ní foukal – Zatím byl už opět přijat k divadlu U Hybernů, když správu převzal nový ředitel, komik Fasbach. A ženě své Thám podruhé povolil. Vystupovala zas, ač opět jen v menších úlohách.

Paní Butteauová povzdechovala, co by nebožtík tatínek říkal, toho že by rmoutilo, jaké neštěstí mají dcery u divadla, jaké nesnáze a jak divné intriky proti nim pracují. Věřila tomu, jako před lety, když tu měla ještě nejstarší, Loty, u divadla, stýskala tak upřímně, jsouc v tom ohlasem svých dcer, zvláště nejmladší, i v tom, že se Thám o ně nestará, že se jich nikde nezastane, ani Pauly ne.

Proto toužily z Prahy pryč, zvláště Paula, jinde že by měly víc uznání.

Pojednou však přestala mluvit o umělecké pouti. Byla klidnější a v Praze spokojenější. Thám se divil a domníval, že je to jistě kvůli matce. Byl tomu rád, ač to nebylo bez pelyňku. Kvůli němu by tak žena neudělala, na něj neměla žádných ohledů, až když začala matka churavět.

Ale proto přec, když se tchyně vážně roznemohla, měl o ni vážnou starost. Kdyby zemřela, strhly by se boje o Prahu a nové působiště znovu. A on nechtěl z Prahy, nechtěl se odtrhnout od českého divadla, kterému tolik už obětoval.

Proto také, když vyprovázeje Helda přerušil mlčení, bylo jeho první, že se znovu zeptal na tchyni. Mladý doktor se až po něm obrátil, cože má takovou starost, a znovu potvrdil, že stará paní má zdravé jádro a že pevně doufá.

Šli Koňským trhem dolů.

Doktor začal o divadle, jednak že ho zajímalo a že se od Tháma nějakých novinek nadál, jednak že chtěl hovor kvůli Thámovi jinam obrátit. Zeptal se, jak je teď s divadlem U Hybernů, je-li už líp. Thám mávl rukou.

„Ani o znání. Ještě hůř. Ta nešťastná vojna! My míváme dost prázdno a v národním ne míň. A taky nač by chodili.“ Dodal s úsměškem. „Na ‚Honzu z Přelouče‘, aby viděli, jak přijede na kobyle a jak kobyla dělá extempore?“

Held se smál. Thám však chmuře čelo se rozhorloval:

„Co je pořádného, co má jen trochu jiskru, to se nesmí teď hrát. Don Carlos, Maria Stuart, Loupežníci a takové, to ne. Vědí, kde se jedná nějak o potentáty nebo o prožluklou svobodu. Ani muk o ní, ani zmínky, z té mají strach. To vědí, Francouzové jim nahánějí. A z nynějších příběhů se teprve nesmí nic vzít.“

Held přisvědčil a mínil, v muzice, s operou, že to je přece lepší.

„Aspoň nemají takové návštěvy jako my. Dřív k nám také nechodily, za císaře Josefa, ó to byly jiné časy!“

Held pohlédl naň tázavě, jaké to návštěvy – „Páni cenzoři nás teď pilně navštěvují.“ Thám se hlavou nachýlil k doktorovi a vyrazil ta slova tlumeným hlasem. „Všichni tři mají nařízeno, aby divadlo pilně pozorovali. Musí hlídat, mluví-li se tak, jak to přeškrtali.“ Usmál se trpce, a dotknuv se doktorova rukávu, řekl jako s úžasem i politováním:

„I náš znamenitý vlastenec, pan Procházka – No poroučejí, a tak musí, co naplat. Teď on také na Josefovu dobu vzpomíná. Teď by nesměl vydat Dalimilovu kroniku s tou staročeskou předmluvou od Pavla Ješína. Četli jí? Ne? A tu si přečtou, ta stojí za to, ta to povídá!“

Zatím se dostali na dolejší část Koňského trhu. Minuli zděné kotce a krámy v dřevěných boudách. Bylo tam živo, zvláště kolem krámců, kde prodávali jaternice a uzeniny. Z Ovocné ulice, z Příkopů ozýval se rachot kočárů a temný šum z proudů lidí, jak se hrnuli nahoru směrem k Prašné bráně i dolů k vodě.

Nebe bez mráčku bylo ještě jasné, po ulici však, mezi domy ulehly stíny podvečera; toliko okna nejvyšších pater proti západu leskla se zhasínajícím zlatým zásvitem. V měkkém prvním soumraku temněl proud lidí. Jen jasnější barvy, pestrá pštrosí péra a pentle dámských

kloboučků, běl vlásenek a účesů, cihlové, světlomodré kabáty a fraky a mezi nimi bělostné uniformy vojenské i pestré šátky dam přes ramena volně přehozené, jejich špencry živých barev, prosté nebo à collet[12] s krátkými límci, a mantlety světle odrážely se z proudu a nesly se jím v stálé proměně jako pestré vlny.

Thám s Heldem zapadli do něho a chvilku nemohli spolu mluvit, jak je proud sevřel a šum jeho jim sluch zalehl.

Hokyně skládaly už své krámečky, ale kluci preclikáři s preclíky nastrčenými na vysoké tyči přes tu chvíli zahvízdali na píšťaly, hned tu, hned tam.

Thám s Heldem dostali se až k samému zábradlí pod stromy Staré aleje. Held začal opět hovor, tj. pokračoval v něm, o divadle.

„Pojede vaše společnost na léto zase do Karlových Varů?"

„Ne, letos pojedeme do Teplic."

„Ták?" divil se Held. „Já myslil, když teď baron Stenzsch převzal vaše divadlo – Ten může přece něco na to dát, léto by tu snad vydržel; ať připlácí, když je toho takový milovník."

„Je." Thám se usmál. „A baletu ještě víc. A připlácí už beztoho, až se ohýbá. Ale přes léto musí také ven."

„Jak s českými hrami, přeje jim?"

„Není proti nim, ale ani večeru jim nepřidá. To je ta svízel, milý doktore," povzdechl Thám upřímně, kdežto do té chvíle lhostejněji odpovídal, hledě před se. „My jsme pořád jen v podruží, pořád jen z milosti, my čeští sprosťáčkové. A když také ani u svých, u našinců, nemáme dost podpory. Lepší nás opouštějí, vědí, jako Majober. Toho je škoda, to byl tuze šikovný režisér našich českých představení."

„Chyt se profesury –"

„Na Akademickém gymnasiu je mu ovšem líp, pěkně v suchu. Ale kdyby tak každý – Mne by snad taky zas vzali do ouřadu, ale – To by byl konec těch chudých začátků. Kdybychom aspoň při té trampotě se

12 S límcem. *Pozn. red.*

mohli víc hýbat. Kdybychom měli takhle své divadlo!“ Mluvil už vřele. „Divějí se? Ó já bych je chtěl udržet, třebaže se nám teď posmívají, našim hrám, a všemu – No, ale teď, když je zle,“ tón hořkl a osten úsměšku bylo z něho cítit, „á to je něco jiného! To volají: Čechové! Čechové! To jsme národ, to jsme tady, ale jináč? Velké divadlo má des Volkes edeler Teil[13] – my nic, nás nechají si jen v neděli, ve svátek a jen v té ratejně zahrát. Tam nechodí der Mann von besserem Gefühl[14], v lepším kabátě se nemluví česky – Vidějí, jak se po nás ohlížejí, že doktoři –,“ dodal žíhavě, schválně, jak se trpce rozehřál, a když postřehl, že průvodce jeho v záchvatu náhlého ostychu a studu nějak poplašeně se ohlížel.

Thám nedomluvil a Held neodpověděl. Před nimi, to docházeli na konec aleje, v níž právě rozsvěcovali olejové lampy na červenobílých kolech, strhl se náhlý šum a ruch. Všechen proud se rázem ucpal. Nikdo nemohl dál, kolem nastala pojednou tlačenice. Pokřikovali, dotazovali se, co se děje, co se stalo, natahovali krky, všecko se obracelo kupředu, směrem ku Prašné bráně. Mnozí se začali tlačit, prodírat se bokem, lokty.

Ti, které prudký náraz tlačícího se davu tiskl k zábradlí nebo je již tam přirazil, bránili se, křičeli, láli. Tu ten přelízal, jiní sbíhali z chodníku. A z protějšího také. Dav se rozlil ulicí, ale dál naproti na rohu u obezděné zahrady vedle Prašné brány shlukoval se zase v mrak a rostl. Černalo se tam lidmi.

Held s Thámem nemohli chvilku ani vpřed, ani dozadu. Pak je hlučící proud strhl a nesl je. Jak se tak dostali blíže ku Prašné bráně, zaslechli z hučení a z pokřiků zástupu hlučný dusot koní na dlažbě, pak signál vojenské trouby zalehl podvečerem, a vtom zahlédli přes spoustu hlav jako přes zčeřenou černou hladinu řadu helmic s černými hřebeny, bílé pláště, tasené palaše, které se mdle leskly.

13 Vznešenější část národa. *Pozn. red.*

14 Člověk s jemnějším vkusem. *Pozn. red.*

Oddělení kyrysníků jelo k otlučené Prašné bráně, jejíž nízká cihlová střecha již ztemněla. Koním bylo sotva hlavy vidět pro množství, ale jezdcové nad ně vynikali, všichni v bílých pláštích, všichni velké postavy. Jako zjevení se nesli nad zástupem, mlčky, vážně, s tasenou zbraní, a zanikali v temném klenutí Prašné brány, před níž hořící lucerna šlehala po jejich bílých pláštích zarudlými pruhy.

V dusot koní zarachotila lomozně kola. Hned za jezdci ukázaly se vozy, čtyřmi tažené, dva, pět, šest, celá řada jich; konce neměly, samé nákladní vozy, a v každém po čtyřech, v některých až po šesti koních. Pacholci v tmavých pláštích seděli v sedlech na podsedních a po stranách ve větších mezerách jel kyrysník za kyrysníkem.

Dláždění se ozývalo cvakotem podkov, zpod nichž chvílemi jiskry prostřikly, a rachotem kol; ti, kteří blíže stáli, slyšeli řinkot držení a řetězů. Všecko jelo nekonečnou řadou od Poříčské brány, vynořujíc se z temna ulice Hyberňáckým náměstím ku Prašné bráně, v červenavých zákmitech několika olejových svítilen na zdech.

Lid stál vpravo vlevo, jako hradba, ale rozčiloval se. Pohnutí ho zchvátilo jako vítr klasný lán; ne pro ten nekonečný řad koní, vozů a jezdců (nejeden podobný jel tudy poslední čas), ale ti tu všichni přijížděli z Vídně a přiváželi majetek dvoru.

Přijížděli! Utíkali. Dvůr se stěhuje, prchá před nepřítelem. Francouz je na cestě do Rakous –

Kde se vzalo, žádný nevěděl, letělo však zástupy, tohleto že jest jenom začátek, za těmi že přijde ještě množství povozů, a také arciknížata a arcikněžny s německou gardou, všeckno že je na útěku, ve Vídni strach a zmatek, všecko že prchá, na vídeňské silnici že není hnutí pro spoustu kočárů a vozů. A to rozechvělo a děsilo, a strach, jejž od loňska ještě měli v kostech, ozval se prudce, že tentokráte Francouzů nikdo nezadrží, to že již vtrhnou až sem –

Thám se zpočátku po Heldovi ohlížel, aby se mu neztratil. Také ho měl chvíli pořád po boku, pak se mu jen ozval, když ho volal. Hned potom však schvátil proud mladého doktora.

Thám se dostal až poblíž k bývalému hybernskému klášteru, nyní jejich divadlu, kam se chtěl protlačit. A skoro u samého uvázl a musil zůstat. Stržen výjevem, zapomněl na Helda; jejich divadlo mu však připadlo, to že dnes bude zase prázdno, jako by vymet, že snad ani nezačali.

Trvalo dlouho, nežli proud vozů a jezdců přejel houstnoucím šerem a zarudlými prošlehy svítilen, nežli za vozy se objevil zbytný houf, nové oddělení kyrysníků v bílých pláštích, a nežli zajeli do Prašné brány. Tu teprve se dostal Thám do divadla. Bylo tam, jak tušil, jako by vyplákl. Zastavil se za jevištěm přeptat se, jak bude se zkouškami k české hře (chystali Bruncvíkovu cestu do Prahy), a vrátil se hned, jakmile svou věc vyřídil. Zamířil zase zpátky a mínil rovnou domů.

Šel opět Starou alejí. Před hospodou U Černé růže vedle Nosticova paláce musil se zastaviti. U průjezdu pod svítilnou stál herec Svoboda, kolega Thámův, vytáhlý, suchý, ve fraku cihlové barvy a v květované vestě. V německých představeních hrával sluhy, v českých druhé milovníky a intriganty.

Pohvizdoval si a na dlani své pravice balancoval těžkou, krátkou holí, která byla po nejnovější módě. Jak Tháma zočil, jako ostříž po něm vykročil.

„Herr von Tham! Herr von Tham!“ Dvěma kroky dlouhých, tenkých nohou byl u něho. Chytl ho za rukáv. „Kam tak pospíchají? Počkají, a slyšeli tu novinu – kdopak mně to povídal – rychtych[15] – madam Šiketanc, včera odpoledne, už zdaleka na mne křičela, to vědí, selka na tyátru i doma: Herr von Svoboda, wissen Sie schon, madame Strunz ist wieder da. Na, der Mihule ist fort, die Luft ist wieder rein –[16]“

Herec v cihlovém fraku, oholený, dost vynikajícího nosu, napodobil širokou, pohodlnou výslovnost paní Šiketancové a dal se

15 Správně. *Pozn. red.*

16 Pane von Svoboda, víte-li již, madame Strunz je zpět. Mihule je pryč, vzduch je zase čistý. *Pozn. red.*

do smíchu, když pověděl novinu o madam Lichtenfeldové, vulgo[17] Štruncové, která před pěti lety utekla řediteli Mihulovi se zálohou, nadělavši kromě toho mnoho dluhů.

„Chce zas hrát?“ ptal se Thám.

„A ne, hat einen Liebhaber,[18] s nějakým starým majorem přijela. Kam jdou?“

„Domů.“

„A jdou s námi, jdeme se starým Merunkou na Starou rychtu; tam jim teď mají pivo jako křen. Na – wo ist der Alte,[19]“ a ohlédl se po průjezdu. Zrovna jím vycházel neveliký mužík v límcovém plášti, s třírohým kloboukem na hlavě, nemladý už, kolega obou, jenž hrál komické starce, notáře, kantory a židy v českých i německých představeních a také zpíval jako Thám.

„Ach, Merunka!“ zvolal Thám, a bezděky se usmáv, optal se Svobody, ví-li to o Štruncové.

„Á ví,“ Svoboda se smíchem a schválně nahlas mluvil, „však má taky radost – bude ji moct zase entführen[20] jako před pěti lety, vědí, Merunka. To se měli –“

Mužík přimhouřil očka a usmál se.

„To měl, ale brzo dost až po krk, ale bitte schön[21], já nic, já ji neunes, sie hat mich –“

„– verführt und entführt,[22]“ Svoboda se zasmál. „A co nejdou –“

„A když jsem nemoh. Chyt mne Partš, a to vědí, ten hned někoho nepustí.“

„Nadával Guardasonimu,“ podotkl Thám.

---

17 Přezdívané. *Pozn. red.*

18 Má milence. *Pozn. red.*

19 No – kde je ten starý. *Pozn. red.*

20 Unést. *Pozn. red.*

21 Prosím pěkně. *Pozn. red.*

22 Ona mě – svedla a unesla. *Pozn. red.*

„Jako vždycky; pořád do mne cpal, jaká je to špína ten Talián a že jen Taliáni mu udělají recht a žádný jiný."

„Ale tomu on rozumí."

Merunka se zkrátka zasmál, jak to Thám řekl.

„Na, tohle měl Partš slyšet, Tháme! Ten by tě dal taky do novin; Guardasonimu hrozí, však že si někoho najde a ten že to o něm všecko napíše do Leipziger Musikzeitung, jaká je špína, že strhuje chóristům –"

„A co nám do toho. Pojďte, na Rychtě čekají," vpadl Svoboda a pobízel Tháma, když řekl, že musí domů. Pak i Merunka lákal, že tam bude také Šedivý; Thám se však ubránil. Jako by se sám sebe bál, podával chvatně oběma ruku na rozloučenou, a když jí nepřijali a dál lákali, vytrhl se a pryč. Záhy jim zmizel, jak zahnul za roh u Špinků.

Minuv zavřené a ztichlé kotce i boudy, bral se vzhůru Koňským trhem, jejž na konci nahoře zavírala Koňská brána a vysoké hradby vpravo vlevo napříč se táhnoucí. Tměly se, vystupovaly do šera jako veliké stíny rovné linie. U černého jícnu klenuté brány mrkaly dvě svítilny. V nevysokých domech vpravo vlevo, většinou patrových, svítili. Na prostranství samém bylo ticho, skoro pusto.

Thám uvolňoval krok. Byl rád, že kamarádům nepovolil, ač by si byl chutě s nimi zašel na Starou rychtu. Nebylť celý den z domu a psal při všem tom novém neklidu, který přišel s nemocí do jeho bytu. Vydržel však – kvůli Paule. Ale domů nechvátal jako jindy a netěšil se. Oči mu maně utkvěly na kašně v náměstí (docházel k nárožnímu domu U Císařských), opodál kteréž stávala nevzhledná ta Bouda dřevěná, jemu osudná.

Tenkrát, když tam hrál, když tam dávali první jeho kusy, když Paula je tak ráda opisovala, když mu psala ceduličky, ty rozmilé ceduličky!

Co od těch čas – co zklamání!

S pochýlenou hlavou, ruce v kapsách kabátu zahnul napříč náměstím ke svému bytu. V domě u nich nahoře svítili, v přístavku

dole, v barvířských dílnách byla tma. Ale nad nimi, z nízkého patra, padaly zarudlé pruhy do tmy úzkého, špinavého dvora.

V kuchyni zastal Betynu, poloodstrojenou, v kabátku, v účesu již uvolněném. Ukusujíc z namazaného krajíce, stavěla na lavičku u kamen dva talíře od polévky a kuthan[23], na němž bylo znáti stopy po smažených vejcích a žebírka z uzeného masa. Betyna upřela na švagra oči překvapením rozšířené a s podivným úsměvem, skoro úsměškem ho vítala:

„Ale – pan švagr! Copak –“

Thám ani nehlesl. S kloboukem na hlavě šel kolem ní do druhého pokoje. Na stole hořela lojová, mrkavá svíčka, vedle níž se rdělo pivo v skleněné pintě mohutného ucha. Thám hodil klobouk na postel a chtěl jíti dál. Vtom Paula vystoupila ze zadního pokoje. Vyšla kvapně, ale hned u prahu se zastavila. Viděl, že je překvapena. A tak divně na něj pohlédla; zdálo se mu, že skoro nejistě.

„Jak je mamince?“ V hlase znělo účastenství.

„Stejně.“ Z tónu nebylo však znáti žádného povděku nad otázkou.

„Medicínu jsi jí dala?“

„Dala. Bety pro ni byla.“ Pak začala volněji, ale ne váhavě a také ne prosebně: „Poslouchej, dnes bys moh spát v kuchyni.“

„Proč?!“

„Že by mně Bety pomohla maminku hlídat. Já bych to celou noc nevydržela.“

V druhém pokoji měli dvě postele. Na jeho ležela teď nemocná tchyně, druhá byla Paulina. V předním pokoji stála postel staré paní. Co stonala, měl to lůžko Thám. Přání ženino uznal, svolil, a to tak, aby viděla, že ochotně, a dodal: „Papíry si vezmu hned do kuchyně. Budu ještě psát. Ale – Paulo, já nevečeřel.“

„Ne?“ divila se lhostejně. „A já nic nemám, leda kousek sýra.“

„Ale Betyna –“

23 Pánev. *Pozn. red.*

Paula stáhla obočí. „Měla se mnou trochu polévky.“

„A vejce a maso.“

„Dala jsem jí. Myslila jsem, že nepřijdeš.“

„Ale vždyť jsem povídal, že přijdu hned.“ Řekl to prudčeji.

„Tos řekl víckrát a nepřišels.“

Zčervenal, upřel na ni oči, v nichž zablesklo. Žena se ani neusmála, ani se nezarazila nad tím, co řekla. Stála nehnutě a výraz její tváře byl chladný, až tvrdý.

„Dnes jsi mě mohla čekat.“ Řekl to prudce, s výčitkou, „copak jsem –“

„Chceš-li sýra –,“ odvětila lhostejně.

To dorazilo. Zableskl po ní očima; zdálo se, že vybuchne. Vtom ode dveří do kuchyně připomenula mu káravě a štiplavě mladá švagrová: „Snad se nebudete hádat, když maminka –“

Otočil se po Betyně. Nozdry se mu hněvem rozšířily a chvějícím se hlasem ji odrazil:

„Vy – dobrá, starostlivá dceruško!“

Po Paule se již neohlédl a vyšel z kuchyně.

Betyna pohodila za ním hlavou a ušklíbla se:

„No, teď má aspoň zas záminku.“

Paula neřekla nic, ale naslouchala. Čekala, že muž ze zlosti odejde. Přecházel, jak bylo slyšeti, prudce; kroky se však neutišily, dvéře nezavrzaly. Zato se pak ozvalo žbluňkání vody, jako když ze džbánu nalévá.

„Podívejme se, co se děje!“ zvolala Bety tlumeně, s posměškem, v strojeném úžasu. „Ostane doma a pije vodu!“

Paula se obrátila a mlčky odešla k nemocné matce.

III
O rozličných bojích, též o múzách i míru

Held přišel k Thámovým nazejtří hned dopoledne. Tháma zastal v prvním pokoji a zase u práce. Doktorovi hned bodlo do očí, že je ve tváři požloutlý a ne dost svůj. Pohled jevil únavu a jakýsi nelad. Doktor v duchu ihned usoudil, že se Thám včera, když se rozešli, jistě někde stavil a hodně se tam omeškal. Sám o sobě pověděl, jak se včera ztratil, že ho ten proud zanesl až k samé Prašné bráně a že pak Tháma marně i u Modrého hroznu hledal.

„A ne, já nikde nebyl. Zvali mne sic na Starou rychtu, ale já šel rovnou domů. Když tady tchyně –“

„Jak spala?“

Doktor postřehl, že ta otázka překvapila. Odpověď nezněla zcela jistě. „Kašlala v noci, slyšel jsem –“

Vtom vešla paní Thámová, jež podala určitější zprávu, že maminka měla neklidnou noc, ale teď že se jí zdá, jako by se jí maličko ulevilo.

Held vešel s paní Thámovou do druhého pokoje. Thám zůstal. U lože nemocné paní Butteauové setkal se mladý doktor s Betynou, vkusně, po domácku oblečenou, v módním účesu. Když ho s ní paní Thámová seznamovala, neřekl, že ji zná; hned se k nemocné obrátil.

Zjistil, že není hůř, potěšil nemocnou a nařídil, aby jí dávali lék, jak včera poradil; pokloniv se dámám, vyšel hned do předního pokoje a zastavil se opět u stolku, kde Thám seděl o lenoch opřen, maje ruce spuštěny a oči někam před sebe upřeny. Hned se vzpružil, když zahlédl doktora. Ten mu oznámil, co shledal, a začal pak o včerejšku, o příjezdu dvorských vozů a vojenského průvodu. Jednal

hlavně s Thámem, s patrnou pozorností. Paní Thámová záhy se poroučela a odešla k nemocné.

Betyna zůstala; mladý doktor si jí však všímal jenom tolik, co nejnutnější zdvořilost žádala. Než ona byla vytrvalejší nežli sestra. Chytila okamžik a začala o hudbě. Věděla, jaký je doktor zpěvák, jak výborně hrá na housle, zvláště však na kytaru, a jaký je hudební entuziast. Ptala se na představení u apelačního rady Kaňky (kdysi nalhala F. Věkovi, že při těch představeních účinkuje), s nadšením o nich mluvila a ptala se, jakou vlašskou operu tam letos chystají.

„Gli Orazi e i Curiazi," odpověděl doktor a hned se opět k Thámovi se vší pozorností obrátil. Tomu se zjasnila tvář a po rtech jako by úsměv se mu kmitl, když panna švagrová tak pochodila a když se pak dost úsečně poroučela. Bylo mu to zadostiučiněním.

Doktor i Thám pohlédli si do očí. Ani nehlesli, ale jako by si oba řekli: „Dobře tak."

Brzo poté doktor odešel a Thám s ním. Před domem se však rozloučil. Měl zkoušku a doktor v sousedstvu návštěvu. Odpoledne pak zašel na Dobytčí trh, k páteru Vrbovi, svému bývalému dobrodinci, v jehož seznamu chudých studentů býval na prvním místě. Zastal ho v posteli. Starý kaplan dost pronaříkal ohavné „mravence", že ho jmenovitě v noci tuze zlobili, teď že jako by si dali říct, jako by doktora čili, že si po obědě pěkně zdřiml, ale to že nic, copak, to že ví, najednou že jich nezažene ani celá celeberrima facultas medica[24] – bolesti, no, co naplat – ale kdyby se mohl alespoň hnout, ale takhle. Se starou Hanělkou že nic není, ta že všechno splete, všecko že už mu donesla, kdo přijel, celý dvůr, a teď že přijede sám císař, všecko že utíká – ach bože, bože – ti jakubíni – a most se prý až třásl, co vozů přes něj jelo, a celou prý noc. V noci že vezli poklady, a všecko na Hrad, do skrýší, u Svatého Víta že bylo celou noc světlo.

„No, bába, vědí, všemu věří, všecko splete, a já nevím, na čem jsem."

24 Slavná lékařská fakulta. *Pozn. red.*

Held ho vyvedl. Pověděl mu, co sám včera viděl, a že dnes, před chvílí zrovna, přijelo zas oddělení kyrysníků a mnoho kočárů a vozů, a všecko nahoru na Hrad, a také oddělení jízdné gardy; na Hradčanech že je plno, pro vozy a koňstvo ani hnutí, všecky dvory že jsou plné.

„A v těch kočárech –," ptal se P. Vrba.

„Přijeli arciknížata a arcikněžny, dřív nežli je tu čekali, dřív než jak byli ohlášeni."

„A ta královská francouzská princezna taky?"

„Taky."

„Přijela! Už!" P. Vrba usedl dost hbitě na loži. „A chudáček, ach kvíteček! Viděli ji, viděli? Povídají –"

„Ba ne, velebný pane. Kočáry byly zavřity a všude kolem tolik lidstva, že nebylo možná se blíž dotlačit. A na Hradčany také ne."

„Snad s někým mluvili, kdo ji viděl."

„Taky ne, ale jak se dovím, tak jim povím; a snad ji sám uvidějí, vždyť nebudou pořád ležet a ta princezna tak hned neodjede."

„A kdoví; ta má chudák neštěstí. Pořád aby utíkala, a před svými, před krajany! Jen si to rozvážejí. Jak ti jakubíni se do Vídně dostanou, je zle – je zle," a třepal rukama a třásl šedou hlavou.

„Ale vždyť loni, považejí – to byli už blíž, u bavorských hranic – a pak najednou –"

„Z božího dopuštění to vítězství u Švarcenfeldu. To je pravda, to by –"

Nedomluvil; mladý doktor totiž, jak o tom vítězství se zmínil, náhle vstal, a rozepjav svůj kabát, vyňal z náprsní kapsy složený papír.

„Tady to je, velebný pane, jak jsem včera povídal, to skládání." Rozbalil arch, jenž byl plný veršů švabachem psaných, a obrátil ho k nemocnému.

„Co je to, co –," ptal se P. Vrba dychtivě.

„Poslechnou, já jim to přečtu."

Obrátiv se více tváří k nemocnému, začal, jak stál, čísti svým zvučným hlasem:

„Nadmutí Frankové, svobodou zpití,
po krvi žízníc co vlkové lítí,
králům se rouhali v zpustlosti slov,
svobodu hlásali nad zlatý kov.“

P. Vrba sedě přihrbeně, s rukama na svrchnici položenýma, rychle obrátil hlavu. V užaslém jeho pohledu pak svítalo souhlasem, uspokojením, když doktor četl verše líčící hrůzy, kterých se Francouzové dopouštěli.

„Oubrkem jako mrak pádili dále,
Čechy by vydrali, zhubili krále —“

P. Vrba potáhl ruce, sedl rovněji a krátkým, prudkým pohybem obrátil víc hlavu po doktorovi, jenž četl živěji a s větším důrazem, jak vtom

„Čechové jako blesk povstali nyní,
na slavné předků si vzpomněli činy;
vzhůru v tom český jak jindy vstal lev,
aby svůj na Franky vysoptil hněv —

Vzhůru, Češi! Vzhůru, bratři!
Pán Bůh z nebe na nás patří,
žehná vojska českého —“

P. Vrbovi zasvítilo v očích; zavrtěl sebou a divže nevytrhl Heldovi papír z ruky. Když pak dočetl líčení francouzské porážky a že

„Čechové bránili milé své země,
slovutných dědů jsouc udatné plémě —“

neudržel se a vykřikl:

„Heldičku! Co to je! Je to tam tak?“

Arch spočinul před ním na svrchnici. Starý kaplan, těkaje zraky po jeho verších, mručel se zálibou, co oči ve chvatu chytly:

„Řehtali koňové, břinkaly meče – jejej Heldičku, opravdu! Popředu, pozadu lítala smrt –“ A vtom zvedl hlavu.

„Od koho to mají? Kdo to složil?“ A zase bloudil po verších a říkal polonahlas:

„Čechové bránili milé své země,
slovutných dědů jsouc udatné plémě.“

„To sepsal můj dobrý známý, Nejedlý.“

„Nejedlý?! Ten teolog? Viděl jsem ho v Expedici.“

„Ne, ten ne, ale jeho mladší bratr, Jan, jurista.“

„Toho ještě neznám.“

„Velebný pane, to je jim chlapík. Nejpilnější a nejlepší žák Pelclův. Nevynechá ani jedno jeho čtení o českém jazyku. A taky se v češtině vyzná, v těch starých spisech. Když mu sám Dobrovský přeje! A Ungar, ten ho má ňáko rád. Když dává musikalische Akademie, vědí, vždycky ho pozve. A tam se zas Nejedlý seznámil s jinými. Už ho zvou i u Lobkoviců, u Šternberků; u Nosticů také bývá, u hraběte Vratislava –“

„A jejej, jejej!“ žasl starý kaplan, jemuž to šlechtické zvaní velmi imponovalo. Měl veliký respekt před šlechtou a oficíry; pamatovalo se mu to z jeho původu a že ustavičně od mládí až do času své penze žil mezi poddaným lidem.

A v tom úžasu se optal:

„Řeknou mně jen – – A to umí francouzsky?“

„Francouzsky, englicky; a je hezký chlapík, velký, jako malovaný. A tak nóbl. Celý kavalír."

„A odkud je, a čí, prosím jich."

„Řezníkův, ze Žebráka."

„I pane králi!" P. Vrba ve svém úžasu se usmál.

Vtom se zakroutil a pak se zase položil. Bolest, jež v kolenou tiše pořád vrtala, zaťala hloub.

P. Vrba sevřel rty, pak přemáhaje bolest pochvaloval hlasem zkaleným:

„To je dobře, vidějí. A oni také, doktore, mezi takové panstvo. Tak je někdy pošťouchnou, připomenou, že neumřela, ne, ale spí." Prstem zatřepat nemohl, zatínalť pod peřinou ruce, ale věrné oči zpod hustého obočí na doktora obrácené mluvily. „A co to skládání, rád bych – si je – opsal."

„S radostí je půjčím. Však to bude, myslím, taky vytištěno."

„Ale! Kde? V novinách –"

„Ne, má vyjít nový svazek Sebrání[25]. Nejedlý povídal – Ale, teď si už odpočinou, velebný pane –"

„Nový svazek, tak – a to je dobře," liboval si P. Vrba, jako by napomenutí lékařova neslyšel. „Ten první mám, krásné rejmování – no – ti mladí, pomáhej pánbůh, ať máme taky svůj Parnas. To zas budu roznášet, chválit, budu – však já ty knížky udám – jen kdyby pánbůh dal, a –"

„Ti mravenci." Doktor se usmál. „No, vyženem je, vyženem –"

„Ale dřív ty jakubíny. Dokud nebude pokoj –"

„Ba, to je pravda." Held bral klobouk. „No snad – a bude-li co, přijdu povědět. Hlavně o té princezně," dodal s úsměvem. Opakoval lékařskou radu, co dělat, jaké obklady dávat; P. Vrba poslouchal, posvědčoval. Pojednou svitlo mu v očích i žlutavé tváři a vyhrkl:

25 Památné *Sebrání básní a zpěvů*.

„Teď jsem si vzpomněl! Když povídali, že je ze Žebráka. Vždyť já už mám taky skládání od jednoho Žebráckého. Ale to je už tuze staré. A latinské. Magister Clemens Žebracenus to napsal. A to už je kolik let, co jsem si to opsal. Mám to v lejstrech, začíná to, počkejme, no, ano:

„Czechias antiquum, populosum et nobile regnum—“[26]

Znají to?“

Doktor Held, obávaje se, že by mu ty verše starý kaplan všecky říkal, a chtěje ho ušetřiti, přisvědčil, že zná, a chtěl odejít. Ale P. Vrbovi hned zase něco jiného připadlo.

„Prosím jich, ten pan Nejedlý –,“ začal starostlivým hlasem, „když chodí mezi takové panstvo, není taky frajmaur[27]? Tam jsou, mezi těmi pány jsou!“ opakoval, stahuje sivé obočí, jako by hrozil a zároveň tajně i doktora varoval. Ten se v duchu jen usmál, nahlas však starého dobrodince a přítele těšil, že ne, že přítel Nejedlý nemá žádných takových spolků a že teď nic není, když vláda tak po nich pase. Tu teprve propustil P. Vrba mladého doktora.

Osaměv chopil se hned archu s básní Nejedlého a četl si polonahlas, dokud bolesti daly. Usedl, hlavou pokrucoval, ponenáhlu hlas zesiloval a také pravicí zašermoval. Báseň vřele cítil; jeho hněv na Francouze „jakubíny“ byl upřímný jako u většiny krajanů. Nemusil se jím tajiti, bylť zároveň loajální. A mohli přitom důrazněji přihlašovat a připomínat svou národnost i českého krále.

Báseň stěží dočetl. Musil zas ulehnout a divže se bolestí nesvíjel. Když nazejtří doktor Held opět přišel, uslyšel, jaký měl P. Vrba zlý den i zlou noc a že se mu teprve po ránu ulevilo.

---

26 Čechy (Čechie) – starobylé, lidnaté a vznešené království. *Pozn. red.*

27 Svobodný zednář. *Pozn. red.*

„Slyšejí, doktore, taky mně napadlo, že jsem včera se zapomněl optat. Jak je u Thámů?“

„Staré paní je líp, myslím, že to půjde.“

„Jako s tchyní, ale jak s naším vlastencem –“

„No –,“ doktor váhavě začínal, „to bude těžká správa. To vědí, s ženskými. Ale s tchyní má dost starostí, myslím větší nežli jeho švagrová. To je takové fanfárum, pořád je ji vidět v Alejích a na veřejnosti. Teď jsem ji zrovna potkal –“

„Jen kdyby se víc bránil a toho ďábla přemáhal,“ mínil starostně P. Vrba.

Doktor rozuměl, přisvědčil a vzpomněl, jak včera večer zastihl Tháma na Staré rychtě zase podnapilého. Vrbovi však se o tom nezmínil, ani o tom, jak vyrozuměl z Thámovy řeči, když ho doprovázel, že asi měl Thám zase nějaké silné nedorozumění doma –

Pozejtří poté dostal P. Vrba mimo nadání návštěvu. Dopoledne byl u něho doktor Held, jehož péče a šetrnost ho dojímala, pozdě pak odpoledne přišel Kramerius.

„Stýská se nám po velebném pánu,“ zvolal majitel České expedice a sedl až k samé posteli, aby stačil krátký jeho zrak. P. Vrba jevil hlasitě svou radost a děkoval, a jak ho to těší, že si vzácný vlastenec na něj vzpomněl, však že tu leží jako Lazar celý den sám, kromě když přijde doktor Held, tomu aby pánbůh požehnal.

Kramerius rozmlouval o nemoci, pak vykládal, když se kněz ptal na Expedici, o jednotlivých stálých jejích návštěvnících i co nového.

„To vědí, teď válka panuje i u mne v Expedici, mezi knihami. Strach z Francouzů vjel do každého.“

„To si myslím, když sám dvůr – S Vídní je zle, Jobovy zprávy, vědí.“ Kramerius sebou na tuto připomínku živěji hnul, jako by si na něco vzpomněl.

„Je tuze zle,“ pravil, „ale náš Dobrovský věděl by radu.“ A přese rty kmitl se mu úsměv.

„Byl u nich?“ ptal se P. Vrba.

„Ne, on tu není, jel do Horšova Týna; panímáma mu stůně. Odtud si zajel do Domažlic, psal o tom Pelclovi, a to se rozumí, že hned na rathouz[28], jako v Domažlicích, prohlížet stará lejstra."

P. Vrba upíral zvědavě i udiveně oči na Krameria, na jehož tupet a půl tváře padal od okna poslední svit. V klenutém pokoji počínalo se šeřit, staré obrazy i sošky ze zrušených klášterů na stěnách se již tměly.

„A co myslí pan abbé?" ptal se P. Vrba nedočkavě.

Kramerius přímo neodpověděl.

„Našel tam staré listiny našich králů a také psaní, co Žižka psal, a jiné od Jana Jiskry z Brandýsa, toho slavného válečníka českého; obojí psaní české s podpisy. O tom psal Dobrovský a také to, že by tyto dva hrdiny poslal se šedesáti tisíci Čechů do Vídně, když se tam tak bojí Bonaparta."

„Ach, kdyby bylo možná!" povzdychl kněz.

„A ještě to píše Dobrovský, že by věděl, jak sebrat v Čechách a na Moravě sto tisíc mužů, ale vídeňským ministrům že radit nebude. Komu není rady, tomu není také pomoci. Loni že by ho byli málem ve Vídni zavřeli, když jim tam povídal, že do jara budou mít Napoleona před Vídní."

P. Vrba se za té řeči opřel o loket. Okamžik mlčel, pak se tlumeněji optal: „A myslejí, že pan abbé – Jak je mu teď? Už to na něj nechodí?" a zakmital prsty u samého čela. „Myslejí, že tohle je ze zdravého rozumu, co psal?"

„Tohle je – Aby ho pánbůh při něm zachoval. Ó, veliký duch! Veliký i ve smyslů zmatení. Věřejí, do smrti nezapomenu, jak jsem ho viděl v takovém stavu. Byli jsme ho tuhle s profesorem Pelclem v Nosticově paláci navštívit. Seděli jsme, rozprávělo se, hovořilo o všelijakých důležitostech a zdrželi jsme se dost dlouho. Bylo už skoro jako teď, ta chvíle. Dobrovský mluvil většinou pořád sám, a ja-

28 Radnice. *Pozn. red.*

drně, jasně, radost poslouchat, ale najednou, seděl proti Pelclovi, vstane a povídá z ničeho nic:

‚Tam je neřád, neřád, všecko neřád,' a začal přecházet pokojem mezi knihami, několik jich měl ležet na podlaze, a chodil, ruce na prsou založené, s hlavou sklopenou, jako zamyšlený.

Jak to ‚neřád' vyřkl, on, takový uhlazený pán, Pelcl se lek a já taky, že je zase zle. To on, jako Dobrovský, vždycky začne takovými šerednými slovy, když ho šílení popadne.

My seděli a on chvilku přecházel sem tam, ruce pořád na prsou, až najednou se před nás postaví a dívá se na nás a pak, jako by měl černé na bílém, povídá tak jistě a určitě:

‚Pruský král ztratí Slezsko, které nám patřilo, a Sas Lužici. Království české rozmnoží se nesmírně, a Polsko ztrestané, že zanedbalo řeč mateřskou, šlechta à la mode, ta nejvíc, zase pokvete a carství ruské se rozšíří až k hranicím Persie a indické země.' A najednou se na mne zadíval," Kramerius vstal za řeči, „stál proti oknu, tu se mně mihlo, jak je přepadlý a zažloutlý ve tváři a vlasy měl kolem čela a po spáncích, nic srovnané. A tak se na mě chvilku dívá a najednou ukáže na mne rukou a povídá: ‚Oni napsali v předmluvě k Letopisům trojánským: Slavný národe slovanský! Slyšeli teď, jak se rozšíří, až k Persii a Indii, zpátky zas až tam, odkud vyšel. České království dojde zvelebení a Polsko zas pokvete a Rusko, to poroste – Slavný národe slovanský, bůh veliké věci na tobě a skrze tebe zjeví světu!'

Velebný pane, já se třás a v tu chvíli jsem zapomněl, že je Dobrovský nemocen, že to je – To byl jako prorok a řeč jeho uchvátila srdce. Pelcl byl také jako pěna. Ale procitli jsme, a když jsme odcházeli, bylo nám smutno."

Kramerius se odmlčel. V pokoji, pod jehož klenutím houstlo šero a obrazy na stěnách zčernaly i sošky, nastalo hluboké ticho. P. Vrba seděl sehnutě, s tváří po Krameriovi obrácenou, až pojednou zhluboka povzdechl. Host potáhl stolici a sedaje na ni dokončoval:

„Věřej, do smrti na to nezapomenu. V ten okamžik, já nevím, jak se stalo, ale já věřil a byl jsem jako u vytržení. Ale pak, když Dobrovský začal zas přecházet pokojem a pořád zlobivě a tak s opovržením: ‚Kacafirkové! Kacafirkové!' to jsme se probudili.

Hned za dveřmi jsme si oba povzdechli a na schodech se Pelcl zastaví a povídá:

‚Rozuměli? V tom zmatení zjevil, nač myslí, co ho tíží a čeho si toužebně přeje. To je Slovan, ó jistě největší! Pánbůh ho pozdrav!'"

„A je teď líp?" optal se tišeji, s patrným účastenstvím starý kněz.

„Je, jen aby tak vydrželo. Ale medle, vlastenče, už je skoro tma."

Za chvilku Kramerius odešel. P. Vrba ani nerozsvítil. Dlouho zůstal tak v šeru: myslil na Dobrovského, jeho „proroctví", jak by těch sto tisíc mužů chtěl sehnat. Té noci dobře spal a také nazejtří bylo mu líp. Nemoc se ponenáhlu lepšila. Už mohl vstát a došourat se k starému černému stolu s dřevěnou mřížkou kolem tabule. První bylo, že si opsal do svých memorabilií verše pana Nejedlého O bitvě černopolské, kteréž také staré Hanělce přečetl. Nějak mu to málo chválila a nadto se i optala, má-li to skládání také nějakou notu. A tu ji starý pán mrzutě odbyl.

Za chvíli se však u něho pojednou vyjasnilo, když mu kluk z tiskárny, z České expedice, od pana Krameria, přinesl ceduličku, na kteréž bylo napsáno:

„Oznamuju, mnohovzácné poctivosti pane vlastenče, radostnou novinu, že pokoj zatím" (to slovíčko bylo podtrženo) „až do plného potvrzení a podepsání jeho zjednán jest. Pokoje poslové překvapili vojska v Itálii i v říši uprostřed ohně a mečů blyštících. Proslýchá se, že císař pán Francouzům Nydrlandů postoupil –"

P. Vrba pozvedl svých očí ke stropu a zhluboka povzdechl.

„Deo gratias![29]"

Pak hned sháněl hůl a kabát a ven. Ode dveří se však vrátil ke stolu, odkudž vzal Nejedlého báseň a strčil ji do kapsy. Daleko se

29 Díky bohu! *Pozn. red.*

nepustil, jen přes dvůr, k sousedce, k paní Markové, oznámit jí veselou novinu.

Stará paní v bílém čepečku byla velmi potěšena, že se velebný pán už tak sebral a že si na ni vzpomněl.

Stírala prach ze židle, ale hned si vzpomněla, že má škaredou starou zástěru. Vešla, pořád se omlouvajíc, kvapně vedle do pokojíčku, odkud se vrátila s čistou zástěrou a s čerstvým šátkem přes prsa uvázaným, s tím, jenž měl tištěné pastýřky (již vyrudlé) na okraji, a hned stoličku sháněla velebnému pánu pod nohy.

Ten ještě nesedl a již ohlašoval novinu. Paní Marková měla radost, a to že je dobře, však že už byl čas, alespoň teď bude zas maso lacinější a všechno, když ti cizinci, co se do Prahy nahrnuli, zas odjedou.

„Oni to, velebný pane, neviděli – ale věřejí – všude samý Francouz nebo Němec z říše, a jak by ne, kolik tisíc se jich sem sběhlo. A k tomu garda na Hradě, u Svatého Jiří je jí plno, jak by pak všemu nenaskočilo, to musí být drahota."

„A dvůr –"

„Ti oni teď taky neostanou."

„A ta francouzská princezna – Slyšeli o ní?"

„Slyšet? Já ji viděla, velebný pane! Na vlastní oči viděla. Bože můj, berušku drahou, ubohou –"

„Kde, kde," ptal se P. Vrba dychtivě.

„Nahoře, u Sv. Víta, aigentlich[30], šly z kostela, jako princezny, a knížata taky, a jak se tak na ni podívám, bildšén, líbezná, krása, povídám, po matce, a taková frajndlich[31] – a tak ainfach[32] – a mladinká, ať jí je osmnáct. Každý se jen po ní obracel, jen po ní. Jak by ne! Když tak člověk vzpomene, co zkusila a že rodiče museli na krvavé lešení –"

30 Vlastně. *Pozn. red.*

31 Příjemná, přátelská. *Pozn. red.*

32 Prostá. *Pozn. red.*

„Ano, ano. Jakubíni – vidějí, krvežíznivci!“

„Mně se zalily oči, velebný pane, a nebyla jsem sama.“

„Věřím, věřím. Jen aby mně neujela, taky bych ji rád spatřil. A ti jakubíni! A taky dostali,“ a už to chytl. Hned rozpínal kabát a vytahoval Nejedlého báseň. Stará paní stála u prádelníku, nad nímž visely v rámečkách dvě siluety s mašlemi v týle a mezi siluetami mosazné pouzdro se skleněným víčkem, pod nímž ve stříbrných dracounových květech bylo vidět malý svatý obrázek bledých vodových barev a cedulička s vyrudlým nápisem, označujícím jméno světce, z něhož kostičku kryly ty dracounové arabesky. Paní Marková poslouchala pozorně, nutila se, oči nespustila ze starého kněze, jenž, maje papír v rukou před sebou, pokrucoval šedou hlavou.

„Moc pěkné!“ zašveholila, když dočetl a oči na ni upřel, aby seznal dojem. „Moc pěkné, ale trochu moc vysoko, našinec tomu všemu ani dobře nerozumí.“

To souseda v duchu zamrzelo. Nadál se většího účinku a úspěchu. Poněkud zklamán vrátil se do svého bytu, kamž za chvíli poté přišel doktor Held. Nic neříkal, že se pacient už pustil z pokoje, ano doložil, že už bude moci brzo ven.

„Stromy jim začínají krásně kvést, obzvláště v Kanálce je tuze příjemně. Však jich tam za nějaký den vyprovodím. A k Thámům jdu dnes asi naposled.“

Šel tam odpoledne. Thám byl doma a zavedl ho do druhého pokoje. Paní Butteauová, která již dva dni neležela v posteli a mohla přecházeti pokojem, seděla právě ve staré lenošce, hodně přepadlá, s čepcem na hlavě, s velikým, už starším šátkem přes ramena a v bačkorách na nohou. Paula u okna něco šila; hned přistoupila k lenošce, jakmile doktor vstoupil.

Stará paní, velice mu vděčná, že ji pozdravil, vítala ho radostně a oddaně, že je tak mnoho laskavý a starostlivý, že ho dnes ani nečekala. Betyna že také tak myslila. Hned se také omlouvala, že ho

ani neuctí, ale až sama bude moct, že jim pan doktor musí prokázat čest a přijít, že mu ukáže, jaké kafíčko umí uvařit.

Paule se mihl po tváři zarudlý stín. Doktor kvapně děkoval a zamlouval, radě, aby za dva tři dni, bude-li tak pěkně jako dnes, vyšla na zahradu a pak také ven na čerstvé povětří. A dodal:

„Nu a máj je tu, tady paní dcera a přítel Thám pojedou s divadlem do Teplic a vezmou jich s sebou."

Všiml si, že Thámova paní, která tiše stála u lenošky, sebou hnula a nějak polekaně k němu vzhlédla.

„Já myslila, pane doktor, že by maminka měla letos právě zůstat. Taková daleká cesta jí neposlouží. Pohodlných kočárů nemáme –"

Thám pohlédl na ženu v úžasu a kvapně se optal:

„A kdo by maminku opatroval?"

„Zůstala bych tu s ní." Odvětila hned, ale na něj se ani nepodívala.

„To nemůže být! To nejde!" Rozhodoval prudce.

Řasy se jí zakmitly, koutky úst hnuly se chladným úsměvem.

„Proč by nešlo! Mé role už někdo zastane!" Řekla to trpce i s výčitkou.

„Betyna tu na léto taky sotva bude. Tak kdo by tu ostal s maminkou?" dodala pak umíněně.

Doktor cítil, že se paní Thámové nechce do Teplic, matka že je víc záminkou. Tháma to nemile překvapilo, znepokojilo, viděl to na něm, jak se Thám na něj podíval a optal, myslí-li, že by se maminka nemohla na tu cestu vydat.

„Kdy pojedete do Teplic?"

„Asi za čtrnáct dní."

„Ó, do té doby bude paní matka jako rys, i ať jede, cesta jí neublíží a Teplice jí znamenitě poslouží."

Paní Thámová se zasmušila a zpod víček jí blesklo po doktorovi. Než neodpírala dál a také se jen nuceně pousmála, když ji matka pohladila a chlácholila, že je dost silná, že by už třeba zítra mohla jet, a co by tu taky pak v létě v tom horku dělaly –

Když doktor Held odcházel, vyprovodil ho Thám až na síň. Stanuli nad schody.

„Mně se zdá, pane Thám, že má rada stran Teplic nebyla vhod.“ Podíval se zkoumavě na Tháma.

„Také jsem se divil. Vždycky tak ráda jezdila do lázní hrát. Ale já za tu radu děkuju,“ Thám vzal doktora za ruku, „a prosím, kdyby snad byla zase řeč –“

„Nepolevíme.“ Doktor se usmál a stiskl Thámovi ruku. Sestupuje ze schodů, uvažoval, že v tom snad něco je, ona že nechce a Thámovi že zase tak na tom záleží, aby tu neostala.

Po této návštěvě nechodil už doktor Held denně k Thámovým. Teprve za týden se tam opět stavil. Zastal jen Tháma, u něhož právě návštěvou meškal herec Amling.

Thám ho představil. Doktor Held přisedl k nim ke stolu plnému papírů a knížek; ptal se hned po pacientce, že ji dnešní krásný den asi vylákal do zahrádky.

„Ó dál! Tady pan Amling byl tak laskav a vymohl nám včera kartu do Kanálské zahrady; a tchyně i Paula hned že by se tam mohly dnes podívat –“

„To je dobře,“ chválil doktor, „je tam krásně a zdravo, čisté povětří z polí. A což oni že nešli? Taky by jim neškodilo trochu jarního slunce. Je tam krásně, všecko kvete –“

Thámovi se kmitl po rtech trpký úsměv.

„Slunce – květy – hezká věc, vzácný příteli, ale kdyby nebylo tolik práce.“

„Tak si udělají pokdy, nic naplat. Tenhle stůl jim zdraví nepřidá.“

„Ale jsem k němu přikován. A kdybych se i utrhl, budu myslit na práci i na sluníčku i mezi květy. Jsem jako tažný kůň. No a vždyť tu mám pěknou vyhlídku, jak je jaro.“ Přitom ukázal otevřeným oknem; bylo jím viděti pod jasným, modrým nebem přes měkké vlny omládlých korun, v jejich svěží, mladistvou zeleň, nad níž dál strměl v zátopě slunečné záře františkánský kostel.

Amling začínal být nějak neklidným a čekal patrně, až se hovor tak stočí, aby mohl vstát. A také, jak po Thámových slovech nastalo pomlčení, měl se pojednou k odchodu. Knihu, kterou držel v ruce, položil na stůl a pravil s úsměvem, jako by se omlouval, že často chodí a obtěžuje, ale že je takový čtenář, to že třeba do rána u knihy vydrží a nepovolí, dokud ji nepřečte. Tuhle že také naráz přečetl. Děkoval a litoval, že teď bude konec, když odjedou.

Held si ho povšiml, jak stál s knihou před Thámem, jaký to je urostlý chlapík, jak jiskrných očí a že má krásné, bílé zuby; také tak herce pochválil, sotvaže odešel.

„Ten takhle v trikotu jako Romeo –," dodal pak s úsměvem.

„Na Romea má ještě daleko. Zatím se cvičí jenom tak, vědí. Bety, švagrová, se mu líbí."

„Ach, proto je takovým zuřivým čtenářem. Ó knihy! Ó knihy!" Held se zasmál.

„A proto také ten lístek do Kanálky, a proto je takový kolega ke mně, on od národního! Teď ono by to zase začalo, jako s návštěvami. Dokud tchyně stonala, byl pokoj. Ale teď hned zas přečetl Spiessa, přečetl-li, a přišel vlastně vyzvědět, je-li švagrová doma nebo kam šla. Teď on za ní žene na Barvířský[33]."

„Jdou taky trochu ven."

„Ne, nemohu, musím tady ten kus upravit. A nějak mi to nejde," Thám chmuře obočí odstrčil sešit před ním ležící.

„Venku by přišli na dobré myšlenky. Sám se jdu také projít ze starostí."

Thám pohlédl s úžasem na Helda.

„Starosti? Oni?!"

„Á starostí dost. Teď, když jsem doktorát vyklopotil, co teď –"

„Oženit se." Vpadl Thám ironicky.

Held se usmál a mávl rukou.

33 Nyní Slovanský.

„Ach, na svatební traktaci se netěšejí. Pro samé kondice a učení a muziku zapomněl jsem se zamilovat; a teď už nechytnu. Teď poslouchám víc rozum."

„A zkušenosti."

„Také a pak," úsměv zmizel z Heldovy tváře a hlas zazněl vážným, srdečným tónem, „mám starou matku a dvě sestry, a ty nemají nic. Dokud pomáhal starší bratr –"

„Umřel?"

Held pokrčil rameny.

„Nevím, ale nejspíš on zahynul. Vidějí, když Rusové Očakov šturmovali, to sloužil pod Potěmkinem, a to bylo nějaké krveprolití a nic se mu nestalo; ale když Polákům pomáhal –"

„Což neostal v ruských službách?"

„Ne, a když on byl trochu nestálý. Když nám otec umřel, byl felčarem u nás v Třebechovicích a dřív na vojně, a nic neostalo, šel bratr do Ruska hledat štěstí; jako muzikant, toť se ví. Ale dal se tam na vojnu a pořídil to na obrlajtnanta. Pak ho to pojednou v Rusku omrzelo, vystoupil z armády a dal se do polské. Pravda, tam mu štěstí přálo víc. Stal se majorem u gardy a na šlechtice ho povýšili, ale vtom to rozdrobení Polska, nešťastný osud Kosciuszkův, vědí. Poslední psaní došlo z Mohyleva, a to už teď budou čtyři léta! Nejspíš on zahynul u Varšavy, když Suvorov Pragu šturmoval, bei dem grässlichen Blutbade[34] – však jistě o tom četli. Sic panímámu a sestry pořád těším, že je v zajetí a že nemůže psát, a kdyby i psal, jakápak z Ruska jistota s psaním. Ale sám tomu již nevěřím. Myslím, že mezi těmi tisíci, které Rusové v té polské Praze pobili, byl také náš Ignác, anebo, a to by bylo horší, že je třeba s uřezanýma ušima mezi mordýři v Sibérii –"

Doktor Held, jenž se nutil do klidného tónu, umlkl a upřel na okamžik oči do země. Pak rychle zvedl hlavu a vstávaje pravil: „A já se za ním strojil."

34 Za strašlivého krveprolití . *Pozn. red.*

„Oni chtěli do Polska?!“

„Ovšem. Když tu bratr před pěti lety byl, to z Varšavy přijel k nám do Třebechovic, tak mně to vymaloval, jak tam na mne štěstí čeká, že se mně zachtělo do světa. Smluvili jsme se, že hned, jak budu doktorem, přijedu za ním. Teď jsem doktorát udělal, ale polským magnátem už nebudu.“

Doktor bral svůj klobouk s prádelníka.

„Nebudu, ale z Prahy ven, to se mi také nechce. Ich möchte – venku jaká Wissenschaft, verstehen Sie, und der mocht ich mich widmen.[35] Ale tady tak beze všeho, ohne Protektion[36]. A hledat ji, na to jsem paličák.“ Vážnou tváří se mu rozlil úsměv. „Nebožtík pantáta mně vždycky říkal ‚Trotzkopf[37]‘. To bylo první německé slovo, kterému jsem porozuměl. A tak co teď, was nun. Vidějí, že mám také starosti. No a o těch budu,“ vykročil ku dveřím, „venku, v Kanálce, přemýšlet.“

Thám mu stiskl ruku.

„Nemít chleba a chtít výš, to je vždycky utrpení, milý příteli. Ale oni jsou jinak v tom,“ hlas zněl těšivě, srdečně, „jim se to povede.“ Pojednou jako by si vzpomněl: „Snad potkají moji a tchyni, to by se hodilo, to bych moc prosil –“ Okolkoval a najednou vyrazil:

„Vždyť ona tchyně začíná už stýskat, kdovíjak prý ta cesta jí poslouží, že by snad bylo přece líp, aby letos ostala v Praze, rozumí se s Paulou, s mou ženou.“

Doktor už za prvních slov vypjal obočí a povztyčil ukazováček pravé ruky. Neřekl však nic, jen tak před se hleděl, jako by se zamyslil. Pojednou uchopil Thámovu ruku.

„Dobře,“ doktor mluvil ostřeji, s jakýmsi důrazem, „dobře. Vždyť vědí, co jsem slíbil. Kdy pojede divadlo do Teplic?“

„Pozejtří –“

35 Rád bych… věda, rozumíte, a té bych se chtěl věnovat. *Pozn. red.*

36 Bez podpory. *Pozn. red.*

37 Tvrdohlavec. *Pozn. red.*

„Už? To se už asi sotva uvidíme. Sbohem, pane Thám," doktor podal mu ruku. „Aby se jim dobře dařilo a na shledanou."

„Na shledanou, a ještě jednou děkuju za všechno, pane doktore, děkuju." Thám přiložil i levici na jeho ruku, kterou potřásal, a hlas zachvěl se mu srdečným zvukem.

IV
Intermezzo

Held vycházel zamyšleně z domu U Bohuslavů. Před týdnem se divil, že paní Thámová nechce letos do Teplic. Ale stará, matka, měla ještě sto chutí, a dnes už také ona – To dceři povoluje. A co ta, proč ta –

Ale pak ty úvahy všechny se rozplynuly jako mráček dýmu, jak šel dál, vzhůru Koňským trhem. Nebe vysoké, krásně modré, zářilo, vzduch byl čistý, průhledný, všechno v něm svěžejší a tak určité, barva i tvar, a lidí na vyschlé dlažbě jako broučků. Všude lehké jarní obleky a samá veselá barva, páni s hůlčičkami, většinou ve střevících, v punčochách, dámy bez špencrů, leda jen v salopu, mnohé již s vádrlaty[38] v rukou. Tak se to všechno pestřilo jako strakatý záhon, zdola od Alejí vzhůru Koňským trhem k bráně, kolem statuí, kolem kašen, do nichž voda hrčela plnějším obloukem a metala pablesky v zářícím jarním slunci.

Samy pusté hradby[39] vpravo vlevo od Koňské brány se projasnily; leckdes svítilo v jejich svahu zlato pampelišek a zelenal se svěží koberec mladé trávy.

Held se bral také k bráně. Chtěl ven do polí, do Kanálské zahrady. Lístku vstupného, jakého bylo od loňska třeba, neměl; ale vrátný ho znal, neboť Held nejednou byl jako medik pozván do panského domu, aby vypomohl při hudebních číslech, když hrabě Canal měl velkou společnost.

Před branou potkal mladý doktor P. Vrbu. Přicházel silnicí od Olšan, v černých punčochách, v šosatém tmavém kabátě a ještě v čepici, ač bylo teplo. Opíral se o hůl a šel zvolna. Vykřikl skoro hlasem, když jej doktor, kterého nezhlédl, zastavil.

38 Vějíře. *Pozn. red.*

39 Tenkráte v procházky ještě neupravené.

„Tak už do polí, velebný pane, no, to je dobře.“

„To je má první cesta, doktůrku; byl jsem na Olšanech, navštívit, vědí –“

„Pana faráře.“

„Chudák. Hrob se mu už hustě zelená. Poseděl jsem si u něho – Co jsme se naškádlili, nahašteřili, to on rád – a teď jsme mlčeli oba, oba –“

„A co nohy, velebný pane.“

„Už to jde, chválabohu.“

„Tak by snad mohli otočit, se mnou –“

„A kam?“

„Do Kanálské zahrady.“

P. Vrba sebou trhl.

„A pánbůh chraň! A to ne, to ne. O nohy by nešlo, ty by vydržely, ale já, tam do té frajmaurské zahrady, k tomu obrfrajmaurovi, k jejich kápu?“ V očích starému knězi sršivě problesklo a hlas se mu rozhorloval. „Snad na nějakou frajmaurskou slavnost, ne?“

„Ale vždyť už nic není, velebný pane! Frajmaurské spolky jsou zakázány.“

„No tak si jdou,“ skoro mrzutě rozhodoval P. Vrba, „ale když by mermomocí se mnou chtěli,“ tu se zas usmál, „tak jdou se mnou na Hradčana. Už se odtamtud začínají Vídeňáci zas stěhovat.“

„Ano, už mnoho vozů zas odjelo do Vídně. Odvážejí, co sem uklidili.“

„Ale aby mně také neodvezli tu mou milou princeznu královskou, francouzskou.“

„O tom ještě není nic slyšet. Ale doprovodím jich.“

Smluvili se a rozešli.

Doktor, minuv ve bráně vojáky strážné s copánky, v bílé uniformě, dostal se hned do polí. Ze silnice k Olšanům zabočil nalevo a kolem soukromých zahrad, v nichž jabloně byly obaleny květem, a kolem hospodářství patřícího ke Kanálské zahradě, zařízené po

anglicku v mělkém ouvale a po jeho nenáhlých svazích, došel ke hlavnímu vchodu.

Nad branou, pěkně kovanou, vznášel se baldachýn košatých topolů, kaštanů i líp, za nimiž dál se pod klenutím starých kaštanů zelenavě smrákalo celým ouvalem, až na jeho konec, kdež z měkkého zášeří stromů a křovin probělával se ve břehu zděný výklenek a za ním dál pod stromy průčelí prostinkého chrámce studnu kryjícího.

Doktor Held jen na okamžik váhal. Nalevo výš, nad ouvalem, kde ještě prošlehovaly po stromech i křovinách zlaté pruhy paprsků a kde vršky vysokých topolů v aleji byly zality zářivou zátopou, bylo dost lidí. Procházeli se mezi stromy a houštím, po stezkách, z nichž jedna vedla ke skleníkům na kraji, v boku zahrady.

Níž v ouvale bylo skoro prázdno. Tudy se doktor dal, proti vodě malého potůčku, jenž se od studny nahoře pod stromy tiše vinul v květech blatouchu a v třásních mladé trávy.

Doktor kráčel zvolna. Na Tháma, na Vrbu zapomněl. Myslil na sebe, a hned zas i na sebe zapomněl. Oči těkaly, mysl jako motýl. Díval se do stromů, do jejich svěží, měkké zeleni plné šťávy i lesku, minul sochu Mlčení, pískovcovou, lišejníkem tu a tam zažloutlou, naslouchal chvilku kosu, jehož plný hvizd se opodál lahodně rozlehl, minul druhou sochu stranou mezi lípami, všiml si párku na lavičce u zděného výklenku, v němž stála socha Diany, všiml si, jak ten mladý pán v modrém fraku, napudrovaný, s černou mašlí v týle, sklání se k panně ve světlých, úzkých šatech, pod mladými ňadry přepásaných, jak panna zamyšleně upírá sklopené oči na kytičku na klíně v rukou s rukavicemi až nad lokte.

Pak se ohlížel, když ho přešla mad. Campi, mladičká primadona národního divadla se svým mužem. U chrámku u studně stáli tři starší páni s copy a živě rokovali. Held pozdravil; jeden z nich, zdravotní rada Mikan, profesor botaniky a chemie, s kytkou jarních květin v ruce, kýval na něj a hned také za ním pokročil, mluvě (německy), skoro křiče, už za té chůze hřmotným hlasem:

„Že vás vidím – počkejte.“ Held už stál. „Vzpomněl jsem na vás. Co děláte, co hodláte, chcete ven?“

Všecko šlo v jednom chrčivém, hřmotném proudu.

Nežli Held odpověděl, už za něj mluvil: „Kdepak vy ven! Vy nechcete být řemeslníkem, milujete vědu – A tak slyšíte – bylo by zrovna vhodné místo. Fyzikus[40] u milosrdných potřeboval by substituta[41], říkal mně –“

„Pan doktor O’Hehir mně dnes psal.“

„Tak poslechl, já mu řekl o vás – no dobře, a co vy, že ano, to se rozumí, to byste byl náramný osel, jen berte –“

„Jdu sem právě uvažovat, pane rado,“ řekl Held, usmívaje se.

„Uvažovat! Tady, tadyhle u té studně jste se rozhodl. Jděte domů a je po uvažování. U milosrdných pochytíte nejvíc, to budou zkušenosti, proboha, a fyzikus není hloupý, trochu až moc entuziast pro Browna, no, zkusíte ten systém. A tak jděte, doktore, k němu a řekněte mu, že ano, že vás posílám. A hned zítra jděte, nebo ještě dnes, či tu něco máte?“

A směje se, zamrkal škádlivě očima.

„Jen to uvažování, pane rado.“

„A to už odešlo – je pryč, tak jděte, milý Helde, sbohem a mnoho štěstí!“

Otočil se a zase zpátky ke studni, a zas už cestou něco oběma pánům vykládaje svým hřmotným způsobem.

Held se dal cestičkou vedoucí od studně z ouvalu výš na volnou prostoru před panským domem, upravenou v zahradu. V zeleni jejích záhonů a polí rděly se, modraly, bělaly květy prvního jara. Na stezkách, pískem posypaných, bylo také pestro. Několik pánů a dam v jarních oblecích se procházelo, něco jich stálo v skupinách poblíže domu u velikých klecí plných rozmanitého ptactva, hlavně

40 Lékař. *Pozn. red.*

41 Pomocník lékaře. *Pozn. red.*

různobarevných papoušků. Klece ty stály na samém pokraji hustého hájku, jímž končila se zahrada hraběte Canala.

Domlouvání profesora Mikana Helda vzrušilo. Příznivec jeho nutil jej do rychlého, ano náhlého rozhodnutí. Povoloval, a vlastně již povolil, ačkoliv si v duchu nevyřkl rozhodného slova a dále ještě uvažoval. Povoloval, poněvadž mu návrh doktora O'Hehira nebyl nevhod, když ráno dostal psaní. A rada zkušeného profesora – Plat sice bude malý a práce mnoho, ale jaká příležitost ke studiu! Praxis přitom bude moci vykonávat. Tolik však, co maminka a sestry potřebují, vydělá, a na piano, na pěkné piano od Reisa, nebo snad i od Zelenky – Na to stonal.

Jak tak uvažoval a počítal, obešel rychlým krokem prostoru před panským domem nejdelší její stezkou, na obvodu, a dostal se k volnému pochylu stromy porostlému.

Mezi jejich kmeny v zelenavém přísvitu stál pískovcový zkomolený sloup na podstavci s emblémy zednářskými. V zářivém paprsku, jenž šikmo padaje chvěl se korunami i po kmenech, zahořel na pomníku ve štítu vedle římského brnění pod sloupem zlacený monogram hraběte Canala z Malabaily.

Doktor Held šel kolem a chtěl do topolové aleje na stezník, vedoucí nad ouvalem, kterým byl přišel. Ale v aleji i na postranních stezkách mezi křovinami a duby, ještě holými, mezi bílými břízami, javory a lípami, v jejichž světlé zeleni tměly se skupiny borovic, hemžilo se lidmi. A dva známí medikové mířili směrem k němu.

Nechtěl se s nikým setkat a zastavit. Včas se obrátil a zpátky zase kolem pomníku a dál kolem druhého, zednářské pyramidy, dostal se do háje na konci zahrady. Šel, šel, a když stanul u zadního vchodu, vykročil ven. Chtělo se mu samoty a ticha.

Ocitl se v polích pod strání, jež se rozlehle táhne nad Kanálskou zahradou. Vyhřívala se na odpoledním slunci, její travnatá úbočí i stará vinice, polozbořené zdi bejlím zarostlé. A nahoře na temeni, za nímž se sklánělo krásné modré nebe, nesly se prozářené koruny stromů v parku osamělé vily.

V zlaté záři tiše spočívaly ve stráni stíny ovocných stromů, stojících porůznu i alejí při cestě vzhůru k vile a dole při cestě, jež vedla zrovna za Kanálskou zahradou, kolem jejího ohrazení, dál do polí.

Touto dlouhou ovocnou alejí, tichou a osamělou, bral se doktor Held.

Hrušně odkvětaly, po široké mezi ležel bělostný poprašek květových lístků, koruny však jabloní, každá zarůžovělý oblak květů a poupat. Dech slabé, jemné vůně vanul zářivým vzduchem, motýl se jím zapestřil, včelka přiletěla, do květu zapadla, pták šveholil tu i dál; z ouvalu Kanálské zahrady strměly nehnutě jako v blaženém utišení vrcholy omládlých korun –

Skoro na druhém konci ovocné aleje, od kterého se Held vzdaloval, směřuje víc do polí, seděla na lavičce paní Butteauová. Před chvílí ještě se procházela s dcerou v zahradě. Libovala si tam mezi těmi pány a dámami; byli všichni „nóbl", jak si hned zjistila. Lahodilo jí mezi nimi se procházet, dívat se na ty, které znala, a pozorovat ty, kterých neznala. Bylo jí do hovoru, vyptávala se Pauly, upozorňovala ji na toho, onoho pána, na tu, na onu dámu, na její oblek, klobouk, náušnice –

Vše ji to nesmírně zajímalo, než přece si pak povšimla, že Paula mnoho nemluví, že je nějak roztržitá. Zastavovalať se, ohlížela, pak náhle upozornila matku, tamhle že je lavička prázdná (bylo to v topolové aleji, u samé cesty), a hned tam chvátala, napřed, aby ji nikdo nezasedl. Paní Butteauová byla ráda. Začalať už nohy cítit, a pak mohla všechny, jak kolem přecházeli, pohodlně pozorovat.

Dlouho však neseděly, a již začala Paula o tom, že tu není tak pěkné místečko.

„Chceš-li, Pauličko, půjdeme," nabízela se stará paní měkce, ochotně.

Dcera jako by se náhle vzpamatovala.

„A ne, ne, maminko, já jen kvůli vám, není-li vám tu moc hlučno –"

„A není, není, kdepak, pěkně, Paulinko."

„Tak tu počkáme.“ Umlkla a zahleděla se zase dolů topolovou alejí směrem ku bráně, odkud lidé pořád ještě přicházeli. Náhle se zarděla.

Paní Butteauová si toho nevšimla. Dívalať se právě za nějakou silnou dámou v nemódním, napudrovaném účesu, za níž kráčel premovaný lokaj v červeném fraku.

Náhle se někdo u lavičky u nich zastavil. Pan Amling! Pozdravoval zdvořile, držel pak klobouk v ruce, co mluvil o náhodě, o štěstí, jaké má, že jen vešel a již dámy zhlédl.

Paní Butteauová měla radost z té náhody. Nevěděla opravdu, že přijde. Paula však za té řeči sklopila na okamžik oči. Musila; nemohlať, jak tak lhal, na něj hledět. A cítila, že není bez viny. Než horké to polití studu zmizelo okamžikem. Jeho hlas zažehnal všechno a zapomněla, jak na něj upřela oči.

Stál u nich, mluvil o Kanálské zahradě, jak je navštívena; Paula se optala matky, jak unavení, co nohy. Stará paní hned nebyla unavena, hned ochotně vstávala, že si již pěkně odpočinula, že by mohli zase jít. Paula přisvědčila i k tomu, s matkou zároveň, když Amling žádal o dovolení, smí-li je doprovodit. Šli topolovou alejí, dali se pak na pobočné stezky mezi stromy a keře.

Než tu se ve třech šlo nedobře. Pořád se musili vyhýbat, přes tu chvíli se zastavit, ustoupit; bylo to velmi nepohodlné. Paula si na to posteskla, snad že by jinde bylo volněji. Amling hned věděl rady, za zahradou, vlastně vedle ní, v ovocné aleji, tam že je prázdno a ticho, tam že by se volně procházelo.

„Všimla jsem si, když jsme sem vcházely,“ přisvědčovala paní Thámová, „jak tam stromy kvetou. A to mám tak ráda!“

Nepodívala se za té řeči ani na Amlinga, ani na matku. Měla oči před sebe upřeny.

„To bysme se tam mohli, Paulinko, podívat, máš pravdu, a je tam víc slunce, bodejť, tady už je skoro moc stínu, alespoň na mne, ale chceš-li, ostaneme!“

Šli však. Amling je doprovázel. Libovali si, když vcházeli do ovocného sadu, jak je tu krásně, co slunce, a jaké ticho! Dívali se po kvetoucích stromech alejí před se i po stráni.

„Tady je také lavička, mami!“ zvolala Paula. Prostá lavička stála pod kvetoucí hruškou. Paní Butteauová, která nohy pořád cítila, hned si usedla a nechávala také místo Paule. Ta se zasmála.

„Ach, maminka myslí, že bych nejraději pořád seděla.“

„No, když je tu tak krásně na sluníčku a pan Amling je snad také unaven, místa dost.“

„A ne, madame, srdečné díky, já se rád procházím, a vy také, milostpaní –,“ obrátil se k paní Thámové a hned dodal:

„Podívejte se touhle kvetoucí alejí vzhůru,“ ukazoval do stráně, „alespoň na kus, to by byla procházka! To je krásná cesta, a jaká je nahoře krásná vyhlídka na Prahu. Viděla jste jí odtud?“

„Odtud ještě ne.“ Zahleděla se tam, pak se obrátila k matce a poněkud nejistě řekla:

„Já bych se tam, mami, podívala.“

Stará paní na ni upřela oči a hned neodpověděla. Nebylo jí to tuze vhod a stín temného tušení jí padl do nitra. Ale jen jako stín, který se přehoupne, kmitne. Neodepřela, ano usmála se, když Amling kvapně ujišťoval, že dlouho nebudou, že tu budou hned.

Hleděla za nimi a vtom jí připadlo, kdyby je tak zeť, Thám, viděl. Ten by zas vyváděl! A když je takový, Paulince nic nepřeje, aby pořád seděla doma, aby s nikým ani nepromluvila, hned si kdovíco myslí. A pan Amling – ach, kdepak ten, takový hodný, úslužný a jak zdvořilý. Paulinku povyrazí, však kdypak si zas takhle vyjde, ať se podívají, když je to tak krásné. A kdyby ho takhle mohla pozvat, myslila Amlinga, na svačinu – Bety – a kdovíco ta holka, ani si ho moc nevšímá. Ale pozvat ho – a když Thám, ten by se zase škaredil, a groše nedá – kdovíjak on, Amling, pěkně si tak chodí, peníze on má, ale Paulinka by se zlobila a Thám by dělal křiky, kdyby zvěděl –

Mladí šli ovocnou alejí vzhůru směrem k vile. Vždycky spolu mluvili jen ve společnosti, u Thámů, na ulici nebo někdy v kavárně U Modrého hroznu. Teď byli poprvé sami. Paula se nenadála, že se dnes tak stane. Tušila, proč Amling včera přinesl stálou vstupenku do Kanálské zahrady, a proto se dnes, když sem šly, nadála najisto, že přijde. Lekala se jeho příchodu, a přece se ho nemohla dočkat.

Přišel, a jak na ni pohleděl! Bylo jí příjemno, milo s ním se procházet. A maminka šla s nimi, nebylo v tom nic tak nápadného, nikdo nemůže nic říci.

Ale když vyšla s Amlingem samojediná pod kvetoucí stromy, zamrazilo ji divným strachem. Vzpomněla na Tháma; ohlédla se plaše, jednou, dvakrát. Ale také krev cítila, jak se jí žhavěji rozproudila, jak vřelost se jí rozlévá všemi údy – Ozývalť se vedle tlumený hlas Amlingův. Vždycky ho ráda slyšela, líbil se jí ten měkký jeho zvuk; teď dojímal v tom ztlumení, a jako by se slabě zachvíval.

Cítila, jak na ní spočívá průvodcův pohled, že se od ní neodvrací. Pozvedla sklopené oči. Mluvil o tom, jak je šťasten, ale co se poslední dobou nasoužil! Dřív že ji alespoň vídal na jevišti, že se jí mohl obdivovat, ale poslední čas že ani toho neměl, když nehrála a když on jich nemohl navštívit. A teď – co ho čeká –

Povzdechl. Zapomněla na stromy, na jejich květy, nevšimla si motýla, jenž jí takořka před nohama vyletěl z nějakého květu.

Amling dotkl se jejího nastávajícího odjezdu, a stesk ji chytil. Nikdy jí tak nebylo. Jindy se těšila, a teď!

A řekl, co se také jí mihlo, že mine kolik měsíců, nežli se zas uvidí, teď že to je snad naposled. A když už musí jet, aby mu popřála ještě jednou s ní promluvit.

Zastavila se, upřela na něj oči.

„Přijdete k nám –“

„To již sotva, leda ještě jednou, abych s vámi samotnou –“

„To nejde, není možná!“ vpadla kvapně jako ve strachu. „Vždyť teď –“

„Jsme sami, a přece nejsme. Přijďte sem zítra!“

„Ne, ne –“ Bránila se, hlas však nezněl rozhodně, a jak vážně, skoro přísně před se pohleděla, zdálo se mu, že počítá, přemýšlí, jak by – Okamžik čekal mlčky, pak tiše, vroucně zavanulo jeho: „Prosím vás –“

Obrátila se k němu a líce zjasnělo jí jako úsměvem.

„A což kdybych snad ani nejela – Mamince se nechce, bojí se cesty, a já o maminku –“

„A vy byste zůstala, a –“ nedomluvil; nechtěl jménem jejího muže hodit jí stín.

„Musila bych tu být s maminkou.“ Viděla, jak mu zasvitlo v očích. A hnul sebou živě.

„Ale nevím, bude-li možná,“ dodala tišším hlasem, starostně, s obavou.

„Bude, bude, když vy budete chtít!“ chtěl ji vzít za ruku. Než vtom se sehnula a trhala rychle, nervózně chudobky, jichž bylo v trávě jako nakropeno.

„Ó kdybyste chtěla! Vyslyšte mne, ustesknu si tu bez vás.“ Prosil lítostivě a úlisně zároveň. Nechala květů, vzpřímila se. Podával jí ruku. Nemohla již odmítnout; ale dřív mžikem pohlédla cestou před se a hned také dolů. Tam jí zrak uvázl a slabě vykřikla. Amling se tam také obrátil. U paní Butteauové někdo stál a rozmlouval s ní.

„To je on!“ zvolal Amling prudce, jako popuzen.

„Doktor Held!“ Obrátila se po Amlingovi.

„Ano, byl u vás, ale ani se nezmínil, že sem půjde.“

Paní Thámové se kmitlo podezření, že snad muž – A hned zas ji obava zmohla.

„Viděl-li –“ Rychle se obrátila obličejem k vile.

„Což se ho bojíte?!“

„Je s Thámem tuze zadobře, a kdyby mu řekl –“ Po tváři se jí uložil stín chmury.

V nejistotě a čekajíc upokojení dodala:

„Snad nás neviděl."

„A když, tak jistě nepoznal –"

„Snad –" Vykročila a již se neobrátila. Okamžik mlčela, až pojednou promluvila ohlas myšlének a obav, jež se jí hrnuly.

„Co ona maminka – Pojďte, pojďte, ať se dostaneme dál. Ještě tam stojí? Podívejte se, ale hned se zas ohlédněte."

„Ještě tam stojí." Co se podíval, byla už paní Thámová kousek dál, výš. Když ji dohonil, zastavila se. Ukázala na nebe.

„Podívejte se, dál už nemůžeme."

Za vilou na vrchu, za jejími stromy se nebe kabonilo. Mrak tam vyvstal a rostl letem v černavu, od níž odrážely se v popředí koruny kvetoucích stromů.

„Bude pršet, pane Amling. A maminka dole – musím zpátky. Ještě tam doktor stojí?"

„Ne, už se kloní, odchází."

„Ohlíží se?"

Amling postřehl, že se Held, jda od paní Butteauové dál, směrem k bráně Kanálské zahrady a k městu, ohlédl jednou, podruhé, ale zapřel to pro upokojení paní Thámové.

„Ne, neohlédl se, jde rovnou, už zachází za stromy, je pryč."

Paní Thámová se obrátila směrem dolů k cestě, kde její matka seděla.

„Pojďte honem dolů."

„Půjdu, hned, ale nepojedete do Teplic, není-li pravda?" A nehýbal se z místa.

„Nevím. Ten," a ukázala za doktorem, „mohl by," chtěla říci „všechno pokazit", ale nevyslovila toho.

„Doktor?! A kdybyste snad – přece – musila, budu ještě s vámi mluvit?"

Vítr zašuměl, projel korunami, až se z nich květy rozsypaly bělostnou prškou.

„Pojďte, pojďte," naléhala, „ať maminka –" Jak vykročila, ohlédla se po mraku, jenž za nimi stál vysoko již po nebi, takže v tu stranu bylo jako slitina za kvetoucími stromy. Amling musil rychle vykročiti, aby byl paní Thámové po boku. Šel těsně vedle ní a chytl ji za ruku.

„Prosím vás, přijdete?"

„Vy jste hrozný, pusťte mne, maminka –" Červené skvrny proskočily jí po tvářích.

Pustil její ruku, prosbu však opakoval, vášnivě, nedbaje ničeho: „Přijdete?"

„Já nepojedu!" Vyrazila náhle a sklonila hlavu, jakoby před větrem, všecka zardělá. A tak šla v chvatu dál a vítr, v němž se mladá tráva chvěla, dul do jejích světlých šatů. K lavičce došla dřív než Amling, ale vzrušená, jako udýchaná. Ještě však k ní nedokročila a již dychtivě vyhrkla:

„Viděl nás? Doktor?"

„Myslím, že ne, ale proč taky chodíš –" Řekla to káravě, ač ne ostře.

„A neptal se po mně?!"

„Ptal; řekla jsem, žes zapomněla v zahradě vádrle."

Vtom došel Amling. Byla řeč o mraku, o dešti, že je na spadnutí. Vydali se bez meškání domů. Paní Butteauová se ptala, zdali něco viděli, jaká je vyhlídka.

Amling odpovídal. Paula mlčela a byla i dále roztržitá. U brány se Amling poroučel, a když ho paní Butteauová zvala, aby se stavil u nich, omluvil se, že musí napravo k Poříčské bráně, že slíbil na tuto chvíli kolegovi Arnoldimu. Paní Thámové stiskl vřele ruku. Poslední jeho pohled také mluvil.

Když zašel, ptala se hned paní Thámová na doktora Helda, jak přišel do aleje, co chtěl. Paní Butteauová jí vykládala, že byl v Kanálské zahradě, že také kvůli lidem hledal víc poklidnou cestu, a když se vracel –

„Stran Teplic neříkal nic?“

„Sama jsem začala, že je mi nevolno, že nemohu na nohy, že ostanu tady.“

„A on nechtěl dovolit, viďte –“

„Ani ne“ (zapřela kvůli dceři, že jí naléhavě zas radil, aby jela) „ale divil se.“

„A mne neviděl?“

„Ne, neříkal nic; a také vždyť jste byli hodný kus –“

„A kdyby viděl, copak na tom, vždyť, ale kvůli Thámovi, ten by zas dělal –“

„No vždyť; toť já vím, holečku, proto jsem mu taky řekla, žes v zahradě. Povídal, že se byl u nás rozloučit.“

„No,“ mladá paní pohnula pohrdlivě rtem, „kvůli mně nepřišel.“ Pojednou však se tón jejího hlasu uvolnil uspokojením.

„To už k nám nepřijde.“

„Dle toho ne, Paulinko.“

První velké krůpěje zašuměly a rozestříkly se na dlažbě. Obě paní docházely právě ku svému bytu. V tu chvíli vstupoval doktor Held na Kamenný most, míře na Malou Stranu, kde bydlel. Celou cestu z Kanálské zahrady už na sebe nemyslil. Tam v osamělé kvetoucí aleji v polích vyřkl si rozhodně, k čemu se v duchu klonil a se rozhodoval: že přijme Mikanův návrh.

Vracel se klidnější, až ho pak paní Butteauová pohněvala svými stesky a výklady, že ví, že jí bude tady líp. Simulovala, viděl to, a lhala. Celou cestu na to myslil, jaké jsou to ženské, a mladou jak zahlédl nahoře v aleji s tím komediantem. Poznal ho také. Klacek, jakou hrál komedii, že se nemůže čtení dočkat – Proto on tak pospíchal a nic neříkal, proto sebou tak vrtěl – A ona! Už tak daleko? A ta babka, jak ji zapřela a myslila si o něm, o doktorovi, že má chatrný zrak, že dceru nezhlédl nahoře v stromořadí, když se o ní sám naschvál nezmínil. Proto ty Teplice! Proto tam nechce mladá a kvůli ní stará –

A Thám! Řekl o tom čistém kolegovi, že se cvičí zatím na Romea jenom tak – Kdyby znal jeho Julii! Kdyby však – Held se v myšlenkách zarazil, že to snad bylo náhodné setkání. Amling šel s nimi jen tak; herci, herci – Ale solus cum sola?[42] – Co teď – Povědět Thámovi? Held tu myšlénku hned zamítl. Je-li co na tom, tedy především rozloučit – do Teplic musí, obě, stará, mladá, a ten Amling bude od nich, tu –

Nazejtří, brzo dopoledne, zašel si doktor Held na Koňský trh do domu U Bohuslavů. Thám žasl, paní jeho, chystajíc právě nějaký tlumok, se lekla. A hned ji zlost chytla. Doktor jí tak zdvořile říkal, že když se mu včera v Kanálské zahradě nepoštěstilo s ní se setkat, že přichází teď se poroučet. A hned se ptal na matku.

Paní Thámová byla na rozpacích.

„Šla do trhu, to jest jen ku kramáři vedle. Nechtěla jsem jí pustit, ale což si dá maminka říct? Vždycky chodila do trhu, a teď – dnes, se jí zastesklo," mladá paní se nutila do úsměvu, „zastesklo, že už prý dávno nebyla na koupi –"

„Z toho je patrno, že by paní matce cesta do Teplic neublížila. A prosím, nežli přijde –," doktorova tvář velice zvážněla. „Musím upozornit," doktor začal mluvit německy, týkaloť se medicíny. „Já včera s paní matkou hovořil. Stěžovala si, že musí ostat, že to do Teplic nepůjde."

„Ano ano," chytala živě mladá, „naříká si, právě jsem chtěla Thámovi říct, že maminka rozhodně nemůže a že samotná tu také nemůže ostat, že nemohu jet, alespoň ne hned, že bysme přijely později –"

„Zrovna naopak, s dovolením, jemnostpaní. Kdyby tuhle přítel Thám ani s divadlem nejel do Teplic, paní matka by tam musila, chcete-li si ji zachovat. Nelekejte se," Heldovi se pohnul koutek rtů, „pojede-li do Teplic, bude dobře, jistě, pravím. Nechce-li, musíte ji

42 Sami spolu. *Pozn. red.*

donutit, vy jako dcera –“ Hleděl vážně, upřeně na mladou paní, jež stála nad otevřeným tlumokem zachmuřena. „Vás poslechne,“ dodal a pohlédl na Tháma. Ten žasl i zároveň tlumil úsměv, který mu chtěl na rty. Jak doktor domluvil, ozval se konejšivě:

„Vždyť ona maminka si dá říct.“

Paula bleskla po něm zrakem, pak odpovídala, zvolna, jako nechutě, Heldovi:

„Je skutečně, pane doktore, nutno –“

„Je,“ řekl určitě. Viděla, že zchmuřil obočí.

„Když nařizujete –“ Ochota z těch slov nevanula.

„Tak, jemnostpaní; budete mít zásluhu.“ Vtom vešla paní Butteauová v čepci, velký šátek přes ramena, s brašnou na ruce. Divila se, když zhlédla doktora (včera se s ní rozloučil), a divila se ještě víc, když jí Thám napověděl a doktor dopověděl, šetrně, důtklivě však, že je nezbytno, aby zítra se vydala s ostatními do Teplic.

Sama to uslyšela, ale hned, nejdřív, na dceru pohlédla, co ta. Té nezbylo, nežli přidati se k oběma mužům, a paní Butteauová se pak už nebránila.

„No, když myslíš a tuhle pan doktor, tedy pojedeme.“

Když Held odcházel, děkovala mu upřímně; zato dcera její zamlkle, přemáhajíc nevoli a mrazení. Nejsrdečněji se loučil Thám. Byl by rád Helda vyprovodil, než ten se nezdržel, že nemůže čekat, že pospíchá –

Od Thámů vycházel spokojen s výsledkem své návštěvy.

Paní Thámová, osamotněvši s mužem, mluvila však s pochybností o jeho ustanovení, že těch teplických lázní mamince asi tak potřeba, to že jí ta cesta víc uškodí. Thám, jenž usedl s knihou k oknu, obrátil se po ní a řekl:

„Co ti najednou tak o tu Prahu jde!“

Neodpověděla a také již nepromluvila. Mlčky začala skládat šatstvo a prádlo na cestu a nepromluvila pak celý den. Pozdě odpoledne ustrojila se jako na procházku. Paní Butteauová seděla

v zadním pokoji, Betyna odešla před chvílí. Thám opisoval u stolu nějaké noty divadelní. Vida, že se žena chystá ven, optal se (byla již skoro u prahu), kam jde. Překvapilo ji to, viděl to na ní; odpověděla zkrátka, že musí do krámu pro nějaké pentličky.

Položil péro, vstal a sáhl po kabátu na posteli. „Půjdu také –" Optala se kvapně, kam.

„S tebou, vyprovodím tě." A s úsměvem, upřímně doložil: „Projdeme se spolu naposledy Prahou."

Stála nehnutě, majíc rty sevřeny; nozdry se jí zachvěly, v očích zablesklo. Nemohla ani hned promluviti. Stanul před ní, pohlédl na ni káravě, zároveň i bolestně překvapen.

„Je ti to protivno, viď?"

„Protože mne chceš špehovat!" Strhla klobouk s hlavy a všecka pobouřena vyrazila od prahu zpět do pokoje a hnala se ku dveřím druhého.

„Paulo!" volal za ní Thám chlácholivě. Ani se neohlédla a zašla do druhého pokoje. Zůstal sám. Díval se na dvéře, za nimiž se ozval výbuch prudkého pláče. Vykročil, chtěl za ženou, popuzen její nespravedlností. Zdržel se však, a jak vlna toho návalu přešla, zahořklo mu nitro pomyšlením, že jí bylo jeho nabídnutí protivno. Či snad opravdu chtěla jít sama – před odjezdem.

Přecházel pokojem s pochýlenou hlavou, pak, nevěda ani, usedl u otevřeného okna; po zahradách polehly stíny, slunce již zapadlo. Zadíval se do šera stromů, pak rychle obrátil hlavu, když zaslechl dvéře vedle. Paula vyšla ještě tak ustrojena jako prve, ale bez klobouku. Jak ho zahlédla ještě na procházku ustrojeného, obrátila se rychle a zpátky zas do pokoje –

Již se v pokojích i venku hustě soumračilo, když přišla Bety rychle, jako proud, šaty jí jen šustěly, nesouc si kytici jarních květin. Tháma, hněvajíc se s ním, sotva si povšimla. Když vstoupila do druhého pokoje, zastala Paulu u okna, ven obrácenou, s čelem do dlaně opřeným. Maminka sedíc opodál upírala na ni starostně

oči, její pobledlou tvář, jak hledí hluboko zamyšlená, roztesknělá v soumrak. Betyna si nepovšimla, jak matka sklesle sedí, a hned k sestře.

„Podívej se – to je kytka! Tu jsem dostala!“

Paní Butteauová jako by oživla. Rychle vstávajíc, aby se podívala, ptala se od koho, od koho. Paula sotva hlavou pohnula a netečně pohlédla na kytku; hned se však obrátila a oči na Betynu upřela, když jí sestra nedbale, jako mimochodem, vypravovala, že se jí Amling poroučí.

„Kdes ho viděla?“ optala se rychle.

„Teď, právě před domem. To on na mě čekal.“ Dala se do smíchu. Jindy byla by paní Butteauová chutě přisvědčila, ale v ten okamžik mihla se jí včerejší procházka, kvetoucí alej; podívala se na Paulu, která se živě optala, co říkal:

„Taky že by vás rád ještě uviděl, že myslil, že vás potká – ale podívej se, to jsou kvítka, a přivoň, jak voní –“

„Dal ti je?“

„Ne, řekla jsem si o ně.“ Zasmála se.

Paní Thámová v polosvitu okna sáhla po kytce, a jak se k ní přiklonila, vdechujíc její vůni, ovanulo ji také jako vůní pomyšlení, že čekal, tak dlouho čekal, tam v aleji a pak i tu před domem. A touha na ni přišla. Skloněná ke kytici přivřela víčka –

Paní Butteauová povídala Betyně o pentličkách, jak bylo a že by mohla pro ně doskočit. Paula návrh zamítla, že již je pozdě, a Betyna, obrátivši se po předním pokoji, pohrozila tam.

„Ó to je! Copak že sedí jako výr, že se nejde rozloučit –“

Šel, ale až hodně později, když Paula nevyšla z pokoje, když Betyna pořád kolem něho trylkujíc a hned zase něco o pentličkách, a když pak tchyně, snášejíc na stůl, ptala se ho, patrně také rozmrzelá, na půl slova, bude-li doma večeřet.

„Ne,“ odbyl ji zkrátka.

Za chvíli odešel a rovnou na Starou rychtu –

Časně ráno, ještě za šera, vyjely od Špinků na Koňském trhu dva vozy vysoko naložené kufry a bednami, plnými garderoby herců a vlastenského divadla U Hybernů. Mezi bednami vyčuhovalo několik kusů svinutých dekorací. Vpředu zadního vozu seděl ve velkém plášti garderobiér Aigner s dvěma sluhy divadelními.

Když rachot obou vozů utichl v ospalých ulicích, vytáhli z nádvoří téže rozlehlé hospody U Špinků zase dva povozy, ne však nákladní, nýbrž dostavníky, jeden hnědě, druhý zeleně natřený, oba dlouhé s malými okénky a s vysokým kozlíkem. Pak rozlehl se ranním tichem cvakot podkov na dláždění. Vozkové vyváděli koně a zapřahali je do přichystaných povozů.

V tu chvíli hrnul se starý Zappe s ženou, dcerou a malým synkem z hořejšího konce Koňského trhu dolů ke Špinkům, na cestu připraveni, on v třírohém klobouce, v plášti, o holi, statečně si z dýmky pokuřuje, madame v čepci a v šátku, dcera v kloboučku a v mantile, bratříček v dlouhém kabátě s límcem, v čepici, rozespalý ještě.

Stará sláva s nadějí v mladé vavříny spolu tu kráčely. Zappe, kdys přední herec Boudy, majitel koncese divadla U Hybernů, nyní v oboru sluhů a sedláků, v českých představeních také starců, madame Zappe, donedávna vždy první matka v truchlohrách i veselohrách, a sedmnáctiletá její dcera, vysloužilý člen kinderballetu, nyní v oboru selských i přihlouplých děvčat, a rozespalý bratříček, osvědčená dětská síla.

Paní Zappová pořád hubovala starého, že jen bání jako na procházce, a mladého, že se táhne jako mrak, že mu dá jednu do zad, aby se vzpamatoval a nevrněl.

„Přijdeme pozdě, všecko nám zasednou, nejlepší místa."

„Nesmějí," odvětil zvysoka manžel hlubokým hlasem; mluvil z něho majitel koncese a ne herec.

„Na tebe budou čekat – bodejť – podívejte se – Tony, kluku, půjdeš-li – vidíte, všude už odjíždějí –," a ukázala Koňským trhem dolů. Náměstí ještě všecko poklidně dřímalo, jen před jeho zájezd-

nými hospodami bylo živo. U Modrého křížku, kde měli stav a byt Litomyšlští a všichni od Poličky, vyjížděl z průjezdu formanský vůz. U Michálků, kde byli doma Táborští a z Benešovska, zapřahali do dvou vozů, u Fabiánů, Štočků, u Charouzů, u Zlaté husy, všude dost ruchu, ač se slunce ještě neukázalo.

Po nízkých domech, po rozlehlé prostoře Koňského trhu studené světlo rozednění a ještě dost stínů a šera v zašlých průčelích i mezi budovami. Nebe vybráno, za Koňskou branou k východu zahořelo zlatem. Bylo chladno, ale paní Zappová zrudla a začínala se potit od rychlé chůze a strachu, že přijdou pozdě. Kdes od Prašné brány ozvala se poštovská trubka do ranního ticha. Veselý její hlas nesl se dál a zanikal směrem k Poříčské bráně.

Paní Zappová sebou škubla, jako by jí pošta ujížděla, a zase volala na muže, co stojí, ať nechá fajfky, a hned zas po Tonym se ohlížela. Vtom, to se již blížili k hospodě Hradeckých, ke Špinkům, zahlédla dlouhého mužského v červeném fraku, pospíchajícího z Můstku také ke Špinkům. Jako orlice ho zhlédla a hned už chytla dceru za rukáv.

„Fini, to ti povídám, ať s ním nic nemáš, ať si vedle něho nesedneš, vedle toho obejdy –“

Když Zappova rodina dostala se k dostavníkům, zastala tam kromě několika členů divadla U Hybernů baletního mistra Barchiella, zimomřivého, zívajícího, krčícího se do límce zeleného fraku, a pannu Hermanovu, druhou milovnici, s velkou škatulí v ruce a s větší ještě u nohou. Herec Svoboda, ten v červeném fraku, s holí v jedné a se skřínkou líčidlovou v druhé ruce, stál už u ní a něco jí živě vypravoval. Fini Zappová si toho nejdřív povšimla a nedbala proto, že ji máti volá, až když ji zatáhla za rukáv a prudce k vozu ukazovala, aby šla, šla si sednout.

Zappe ostal mezi herci a ženy si nevšímal. Zároveň s ostatními vyhlížel alejí vzhůru, je-li to Amling, co sem jde –

Kolem obou dostavníků, na jejichž střechy ukládal a upevňoval s vozkou druhý podomek balíky, tlumoky, uzle; škatule, hlučně oživlo. Hladce oholení herci v pláštích nebo kabátech, fracích, v botách s kopnami nebo ve střevících, v třírohých nebo měkkých, vyšších kloboucích, jejich ženy a herečky v čepcích a kloboucích, v salopech i v pláštích, starší, mladí, nevyspalí i svěží, veselí, několik dětí mezi nimi, to vše byla živá strakatina a hlučná. Mluvili německy, česky, madame Zappe se u prvního dostavníku hádala, několik jich přicházelo z průjezdu hospody, kdež se byli ohřát sklenkou kořalky; starý Zappe stál prostřed skupiny herců a kouřil, až oblaka nad ním vystupovala. V té skupině zůstal Amling, když přišel.

Mluvili o Staré rychtě, hlučně, se smíchem, nejvíc Haklík, herec, jak se tam včera zdrželi, vlastně dodneška, on a Bullinger a Thám, ten že tam zůstal nejdéle, a Svoboda. Červená skvrna v tom modru, zelenu, hnědu, Svobodův frak, se hnul. Dlouhý herec zaslechl o sobě, a nechav pannu Hermanovu, přidal se k mužům a notoval, to že byla komedie včera, na Staré rychtě, a Thám že zas měl psí den – a jak zpíval –

„Jestlipak také tu svou zazpíval?“ optal se Zappe. „Tu, co před lety složil –“

A Svoboda bez pobídky, usmívaje se, zhluboka zanotoval:

„Já jsem si již umínil
v hospodě umříti —

Tu? A tu kolikrát a seděl, na stůl celý skleslý.“

„Pošlete raději pro něj, beztoho že ještě spí.“

„Ne, už jdou, jeho ženské jdou!“ vzkřikl někdo. Amling se rychle obrátil a hleděl nahoru Koňským trhem, kterým od domu U Bohuslavů šourem přicházela paní Butteauová s oběma dcerami.

„Mutter! Mutter!“ vzkřiklo několik hlasů. Vítali docházející starou paní, která s nimi každý rok jela, která předtím léta se potloukala

venku při společnostech a kterou měli rádi. Usmívala se zdaleka, potěšena tím uvítáním, a rukou jim kynula. Také Bety, nesouc škatuli jako sestra, také tak živě zdaleka pozdravovala. Thámová však s kytičkou na ňadrech, přibledlá, šla vážně vedle matky; trpkost a smutek tížily její mysl.

Ptali se jí na muže, když zapadala do chumle herců a hereček. Odpověděla zkrátka, že zaspal, že přijde hned. Ohlížela se po tom, na kterého myslila zvečera, do noci i jak oči otevřela, na něj i na dlouhé s ním rozloučení. Myslila, kdyby snad přece ještě teď přišel. Hned ho však nespatřila v tom rojení, a on se také z opatrnosti hned k ní nehlásil. Ale po chvilce stanul vedle ní, jí znenadání.

Svit náhlé radosti kmitl se jí v tváři i v zraku.

„Vy jste také přišel?“

„Když jsem včera nadarmo –,“ řekl tlumeně, rychle. „Ach, nebylo možná, muž –“

„Tušil jsem –“ Jeho zrak utkvěl na kvítkách na jejích ňadrech. Byly z jeho kytky. Stihla ten pohled. „Znáte je?“ Pousmála se.

Kývl hlavou a řekl tiše: „Mám radost, děkuju vám, kytka byla vám – Ach, jak bych rád několik slov s vámi promluvil!“

„Ne, teď už není možná.“ Ohlédla se plaše kolem. Vtom na ni matka zavolala a shluk kolegů a kolegyň jako by nárazem nějakým se zvlnil. Na okamžik nastala tíseň a paní Thámovou zatlačili od Amlinga. Vedle kdosi zaklel, kde je Thám, že už mohli jet, že už je čas. Všechno se tlačilo k vozu a matka naléhala, aby již nečekaly. Ze šumu hlasů, prudkých pokřiků, smíchu a klení zaječel ostrý hlas paní Zappové, která se zas už z vozu ven tlačila, křičíc a kývajíc na muže, co pořád stojí, ať už jde –

Vtom se kmitl červený frak a dlouhý Svoboda se skřínkou na líčidlo protáhl se jako ouhoř dvířky kolem ní a hup do vozu. Obrátila se, jako by ji vosa píchla, a jako rozčepejřená kvočna vrazila zase do dostavníku a volala:

„Herr von Svoboda! Tam už nemůžou, zurück[43]!“

Ale Svoboda seděl už vedle Fininky a nehýbal se. Kolem se smáli, chechtali, a Merunka mladší, komik, v rozepjatém límcovém kabátě, s kloboukem v týle, nevelký, tupého nosu, stoje nahoře na schůdkách vedoucích na vysoký kozlík, popěvoval v komickém roztoužení:

„Ja, Frau Gimplin, du bist mein,
wir werden als Gimpl stets unser sein.
Wir wollen uns schnäbeln und singen,
ich will stets um dich herum springen — —“[44]

Herci, herečky dole u schůdků smáli se nahlas. V ten okamžik přibočil se zas Amling k paní Thámové, která se tlačila s ostatními, ale volně, do vozu. Byla by ještě na muže čekala (chytalať každou chvilku, co tu byl Amling), ale Bety se již zlobila, co čeká, ať sednou, aby maminka měla lepší místo.

U samého vstupu stiskl Amling paní Thámové tajně ruku a zašeptal:

„Budu psáti. Sbohem!“

Obrátila se po něm krátkým, smutným, oddaným pohledem. Sotva vstoupila do vozu, strhl se pokřik, že Thám už jde. V ty hlasy a v pokřiky od předního vozu, jenž už vyjížděl, popěvoval Merunka ze schůdků u kozlíka druhého vozu ve směšné zanícenosti a vytrvalosti:

„Dann werden kleine Gimpl um uns sein
und pirri kirri pirri schrein — —“

43 Zpátky! *Pozn. red.*

44 Laškovný popěvek využívající slovní hříčku: Gimpel = pták hýl; hlupák. *Pozn. red.*

Thám docházel rychlým, dlouhým krokem, zardělý, s balíčkem v ruce, plášť přes ramena přehozený, v obleku málo urovnaném, ve střevících nevyčištěných. Pokřiků veselých i prudkých jako by neslyšel; na Amlinga, jenž ustoupiv ho pozdravil, podíval se překvapen. Dal mu zkrátka sbohem a vstoupil do vozu. Zůstal na kraji a hleděl zamlkle (víčka měl zardělá) zpět do ulice.

Vůz rachotil po nevalné dlažbě a zpředu z kozlíku doznívalo fistulkou Merunkovo:

„Und pirri kirri pirri schrein!
Pirri kirri, pikirri schrein!“

Leckdes se otevřelo okno, objevil se čepec, noční čepice, a z nejednoho sletěla upřímná nadávka nebo zaklení zhluboka na „zatracené komedianty“, čert aby je vzal nebo aby je zavřeli.

Na rohu u Špinků se uvolnilo. Podomek i pomahač odcházeli, i ti, kteří přišli herce vyprovodit. Nejdéle zůstal Amling s Betynou. Dívali se za vozem, až zmizel. Betyna se pak dala vzhůru Koňským trhem a kolega od národního ji vyprovodil skoro až k domu. Mluvil o cestě, o Teplicích, ale nic o ní, o Betyně, co bude sama dělat, mohl-li by s ní mluvit. Čekala na to, a proto mrzutě, s údivem se po něm ohlédla, když se jí zdvořile poručil a odešel. Nezáleželo jí na něm, ale její marnivost byla zklamána –

Toho dne dopoledne došel si doktor Held schválně na Koňský trh, do domu U Bohuslavů přesvědčit se, kdo nakonec vyhrál. U Thámů bylo zavřeno, a když se pak v domě přeptával, uslyšel, že Thámovic odjeli a stará také, jen ta mladá herečka že ostala, ale ta že prve odešla.

Doktor si bezděky oddechl, jako by se mu povedla operace. Byl rád, že alespoň tak, když jinak nebylo možná, vzdálil Thámovu paní. A na podzim, až se navrátí – Tím se netrudil, doufaje, však že se potom ukáže co a jak –

Za čtrnácte dní zastavil se zas po čase u P. Matouše Vrby. Zastal ho dosti zdravého; „mravenci“ se mu teď už sotvakdy ozvali, ale na povětří broukal. Pršeloť přes tu chvíli a chladno bylo. Mladý doktor mu oznámil, jak se rozhodl, že již je substitutem ve špitále milosrdných a že nelituje, a hned po německu dodával, jaká je tam praxis, že bude moci studovat a fyzikus že mu přeje. Ale pro to zaneprázdnění, omlouval se, že nebude moci dostát slovu, aby velebného pána vyprovodil na Hradčany, totiž ráno do kostela, kdy tam bývá francouzská královská princezna.

„No, to jsou hodný, Heldičku, že tak pamatují, ale to nic, to nevadí, že nemají pokdy, já –,“ starý kaplan se počal zchytrale usmívat, „já, abych se přiznal –“

„Už tam byli!“

„Nemohl jsem dočkat, a když nešli, tak –“

„A viděli –“

„Ó viděl, a dobře, znamenitě, po mši u Sv. Víta, a pak u zámecké zahrady. Vědí, já všecko napřed vyzpytoval – a když jsem uslyšel, že brzo po mši chodívá do zahrady na špacír – šel a čekal jsem, bylo právě krásné ráno, po nočním dešti, vědí, všecko jako brčál a sluníčko – A tak jsem počítal, že přijde. A taky jsem se dočkal a uviděl. Šla se starou dámou –“

„Paní Susy jí říkají –“

„Ano ano, někdejší její pěstounka, ta, co ji od těch jakubínů z Francouz do Vídně přivezla. Na všechno jsem se vyptal, ale toť se rozumí –“

„Oni se víc na mladou dívali –“

„Jakpak ne, oni kacafírku[45],“ žertem se rozhorloval P. Vrba, hned však vážně dokládal:

„Líbezná, opravdu, jako kvíteček! A přívětivá! Já pozdravím, já starý vesnický kaplan odstrčený, a měli vidět, jak vlídně poděkovala,

45 Veselý nebo též fintivý člověk, zde míněno kriticky o Češích. *Pozn. red.*

jak hlavičku naklonila. A tak jsem ostal se smeknutým kloboukem, ani jsem to nevěděl, když už přešla, a pořád se dívám do zahrady, až zašla mezi stromy, v aleji. Neměli by opomenout, doktore, to je co říct, dcera nebohého krále francouzského."

„Ráno, to nejde, je vizita, to nemohu, ale já si počkám, velebný pane, až přijede do divadla. Ona někdy s arcikněžnami tam bývá –"

„A to ano, ale aby jim neujela. Z Hradu se to už silně stěhuje, zpátky do Vídně."

„Protože se silně vyjednává o pokoj. Skoro s jistotou se mluví, že bude zjednán."

„Aby pánbůh dal!"

V
V závětří

F. Věk, kupec v Dobrušce, od té chvíle, co se oženil, nezasteskl si ani jednou po stavu svobodném. Manželství jeho s Mariánou, vnučkou sousedky Snížkové, bylo dobré a šťastné. Mladý kupec měl všechnu správu, ale šetřil práva své ženy. Vzali se o masopustě po slavné korunovaci Leopolda II., na kterou oba rádi vzpomínali, neboť se o ní v Praze vlastně našli. Manželství jejich nezůstalo dlouho jako den bez sluníčka, noc bez měsíčka a zahrada bez kvítí. Do roka měli dítě.

V ranní soumrak na neděli je F. Věk poprvé uviděl, při světle, celé zardělé, s tmavými vlásky, v peřince pěkným povijanem zavité. Prabába rozeňátka, stará Snížková, mu podala to maličké a bába jeho, Věkova matka, usmívajíc se připomenula, aby požehnal synáčka svatým křížkem. A on, deista, učinil tak bez váhání, ano i s citem, u vroucím pohnutí. Pak přistoupil k mladé rodičce, bledé a vysílené, pohladil jí něžně vlasy, čelo jí políbil a vyšel ze sednice do zadní sedničky.

Tíže dlouhých a tajených starostí a obav z něho spadla a po rozčilení poslední noci přišel klid jistoty a uvolnění ze šťastného výsledku. Oddechl si zhluboka, a když vstoupil do prázdné sedničky, ovanulo jej kouzlo ticha a samoty. Srdce se však neutišilo. Než pohnutí to bylo sladké. Cit netušené radosti i vděčnosti k Nejvyššímu povznášel mu mysl, i tucha, že je to vážná událost pro něj, že svěřen mu těžký úkol a nová povinnost že nastala.

Přistoupil k oknu. Bylo odtud viděti do zasněžené zahrady v jitřním svítání. Hasnoucí měsíc nad ní, za jejími holými stromy, jako bílá hostie, jako by se rozplýval. F. Věk pohlédl k nebi, a maně sepjav ruce, děkoval Nejvyšší bytosti za to, že všecko tak šťastně dopadlo, a prosil, aby měl dost síly vychovat *člověka*.

Slovo to mělo u něho hlubší význam. Rozuměl člověka celého, po dobru a pravdě bažícího, k jiným pak milosrdného a snášenlivého, jak si jej v duchu utvořil vlivem idejí, jež mu na pražském učení vsákly v duši i působením knih, zvláště Rousseauových.

Prababa však i bába nechtěly nikterak uznat autority Rousseauovy. Hlavně a rozhodně se jí opřely, když jim František dle jeho Emila vykládal, že není zdrávo dítě tak do peřinky zahalovat, je stahovat a šněrovat, že má míti volno, aby mohlo oudečky hýbat a krev aby mohla volně proudit. Prababa i bába tím se jednosvorně hájily, že by křivě rostlo, a když se ohnal Rousseauovým důvodem, že štěňátek a koťat také nikdo nezavíjí a nešněruje a jak že zdravě vyrostou, pohněval si je obě, že co si myslí, aby nehřešil proti pánubohu a nepřirovnával člověka k němé tváři.

Polevil, musil, a pak ještě často. Lecjaké pověře se usmál, už před křtinami a také o nich, ale snesl je, když viděl, s jakou láskou obě stařenky o jeho synka pečují, že všecko jen pro něj, i ty pověry. O synkovo jméno také se s ženskými neshodl. Ty chtěly mít France, po taťkovi. Ale v tom nepovolil. Chtěl Václava, až se zemskému patronu poddaly a přijaly ho. Traktace po křtinách byla slavná. F. Věk si také pozval svého kmotříčka a prvního učitele, Františka Havránka, regenta „chori et scholarum“[46]; přivedl si ho sám pěkně pod paždí, starce v staromódním dlouhém copu, již nachýleného, ale pro hudbu pořád nadšeného a ohnivého.

Když byli v nejlepším, přinesla stará Věková ze sedničky Františkův křestní kabátek a karkulku, vínek vyšívaný, květovaný, jakož i uměle složený tuhý papír. Všecko šlo kolem a regenschori Havránek se podíval, jak si před čtyřiadvacíti lety na tom papírku drobným písmem zaveršoval: „Z lásky k tobě v každé době, můj maličký kmotříčku –“ Když František ostatní verše dočetl, vzpomněli, zvláště stará Věková, na dvourenčník, který v tom vínku býval, a jak

46 Ředitel kůru (tedy varhaník) i školy. *Pozn. red.*

brzo zmizel o té velké drahotě, tenkrát když nastal hrozný hlad a kdy starý Žalman, ten „bubák“, perlinčan, po němž zdědil starou Bibli kutnohorskou, podstrkoval tuhle Františkovi hladem plačícímu plotem skývu chleba.

Malý Vašíček způsobil patrný převrat u Věků a měl velkou moc jmenovitě nad bábou a prabábou. Nežli se narodil, chodila stará Snížková k své Mařence denně; teď třeba kolikrát za den, pochovat, pokolíbat kloučka nebo se jen na něj podívat. Ale kolikrát, a skoro pokaždé, když přišla krámem plným škatul se zbožím, kolem dlouhého pultu pod mořskými pannami do sednice, chovala neb kolíbala Vašíčka stará Věková. Až někdy ty stařeny na sebe zažárlily, až pak také mladá, sličná hospodyně, plnější teď, silnější, jen kvetoucí, si muži už posteskla, s úsměvem, že se k Vašíčkovi ani nedostane.

Tatík ho také hledal, jak jen měl pokdy, podívat se na něj, pohoupat ho, do výše pozdvihnout; často také, i když neměl pokdy. Práce se mu jen hrnula.

Obchod, který po smrti otcově rozšířil, zveleboval se vůčihledě. Přes tu chvíli přikolébal se dobrušským nedlážděným rynkem kolem dřevěných domů s podsíněmi formanský vůz s bednami a balíky vysoko naložený a zarazil před Věkovým krámem. Formané ti přiváželi zboží nejvíce z Prahy, ale také až z Vídně a z Terstu. Z Věkova pak krámu a skladu rozváželi si je menší kupci a kramáři z okolí. Mnoho také kováři a zámečníci. Zařídilť si Věk jmenovitě velký sklad železa a různých nástrojů hospodářských.

Také kupoval od tkalců v sousedních horských vesnicích plátna, nejvíce režná, a zasílal je do Police pláteníkovi Šrůtkovi.

Kromě obchodu měl také na starosti pole, jež zdědil po otci, i které sám už přikoupil. Pracoval v krámě, kde měl mládence a učedníka, v tmavém skladě, v sedničce, jež byla jeho pisárnou, a zase ven, na pole a vracel se voně větrem jako pravý hospodář. Chtěl o nejmenší věci sám vědět, na čeleď nespoléhal, a proto den mu nestačil.

Ale všecka ta práce šla mu k duhu. Kdo ho viděl v Praze na studiích, útlého štíhlého panáčka v modrém kabátě, v bílé vyšívané vestě, u rukávů kadrličky bělostné jako cukr a na spáncích pěkně zkadeřené vukličky, jak také vkročil do domácnosti paní Butteauové vyučovat Paulu na housle, ten by ho v Dobrušce po těch létech stěží poznal.

Jako by ještě něco vyrostl; a statný byl, ač ne tělnatý, a tvář mu pěkně osmahla. Všecek zmužněl. Mladá žena jeho spravovala s ním šetrně a starostně dům a všecko hospodářství. Poklid a pořádek všude jevil, jaká je hospodyňka, čilá jako vlaštovice.

Vstávala časně, hned jakmile zaslechla starou Věkovou, jež se první probouzela, jak šourajíc se v pantoflích po domě, zanotovala svou ranní: „Aj vstávajíce ráno z svého lože –“

Tak stařena sama začínala; každého však rána připojil se k jejímu slábnoucímu hlasu svěží hlas její nevěsty, jež za svobody v kostele na kruchtě zpívala i sóla.

Věk, leže ještě na posteli pod nebesy při zavřených okenicích, jejichž skulinami prosmekaly se paprsky prvního světla na podlahu až ku květované kolébce u ženiny postele, naslouchal nehnutě těm dvěma hlasům vedle nebo ze síně ztlumeně k němu zaznívajícím. Měl rád to zpívání a bylo mu pěkně při něm, jako by s těmi zvuky tichá spokojenost vanula celým stavením.

Nehnul sebou, dokud zpěv neutichl, leda když vedle na kolébce začal Vašíček houkat a broukat. Tu se Věk hned vymrštil, okenici otevřel a vzal do své postele malého cvalíka. Válel se s ním, hrál si s ním, až se kluk začal hlásit o snídani nebo dokud nepřišla žena, již přistrojená, čerstvě učesaných vlasů, svěží jako po koupeli, jasných, veselých očí, připomenout, že už je čas, aby vstával.

Někdy, když ji hned nezpozoroval, uvázla u prahu a dívala se, mateřskou radostí ozářená, na muže, jak poloustrojen se sklání nad Vašíčkem a loudí na něm usmání, jak mu říká: Běžela myška okolo bříška, nebo jak drže drobounké růžové jeho prstíčky, šimrá ho po

měkké, drobné dlani a vesele mu říká říkání o kasičce na zeleném rendlíčku.

Teď už nepadal jí do duše tak často jako po svatbě stín obavy, bude-li ji mít muž tak pořád rád. Pro dítě ta myšlénka však nechodila; daloť dost péče a práce, a viděla, jakou má muž z něho radost, jak ji má rád. A s ním také ji. Když hocha líbal, nezapomněl i na ni, a často, když ho vzal do náručí, nesl jej jednou rukou a druhou přivinul ji.

Byla z ní rozkošná žínka, jež měla cudnost panny, mysl čistou jako křišťál. Kolikrát už vzpomněl na Prahu, na Loty Butteauovou, na Betynu, jaké to světačky, co ty věděly, jaké zkušenosti měly! A jak ve všem vypočítavé a sobecké.

Tenkrát před svatbou, když se ho Mariána tak úzkostně ptala, věří-li v boha, kdy se mu vyznala, jak často pozorovala světlo v jeho oknech a myslila, že čte snad nějaké neznabožské knihy a že se za něj modlila, byl tou oddaností až dojat a okamžik ten neminul jako prázdný stín beze stop v jeho duši.

O vřelé její oddanosti přesvědčoval se i pak, když se vzali, každý den. Přitom starala se mladá jeho žena s přirozeným vtipem a s upřímnou péčí o domácnost i o všechny jeho záležitosti, jmenovitě hospodářské. A přitom konala vše mile, vesele, s dívčím půvabem.

Dokud nepřišel Vašíček, zasedl Věk dost často, zvláště za podzimních večerů, nahoře na sedničce k pianu; ženě jeho byla ta chvíle, kdy mohla tam s ním naslouchati jeho hře, zrovna chvílí sváteční. Také se někdy, zpočátku, zastavila u jeho knih, českých i cizích, ve skříni za sklem srovnaných; o těch cizích ji jednou s úsměvem ujistil, že nejsou tak neznabožské, jak se domnívala. Ovšem to jí naznačil, bylo v tom jisté sebepovýšení, že některé z těchto knih otvírají rozum, a proto že jich kněží nechválí, že by pan farář se divně na ně díval.

Ale když viděl, že upřela na něj oči v nejistotě, a když se optala, co tedy tam v nich je, začal ji hladit po spánku, po tváři a s úsměvem

ji chlácholil, že nic zlého, že nic takového, jak si tenkráte myslila, že to jsou také divadla a kratochvilné knihy. Kolikrát, když sama sedničku uklízela, přehlížela již klidně nápisy na hřbetech: Virgil, Horác, Voltaire, Rousseau, Volney, Meissner, Schiller.

Neznala žádného z těch jmen, nerozuměla žádné z těchto knih, ale nemíjela jich netečně a nevšímavě. Byly Františkovy, čítal v nich jako v českých. Jakýs respekt k němu jí z nich zavanul. Než to se jí vracelo, když nad těmi cizími stála, nad ním se zamyšlovala, že je má z Prahy, ještě když tam studoval, že s nimi pak tu sám do noci sedal a že asi vzpomínal. A jednou po ránu, když ji Věk tak stihl u knih (měla bílý čepeček a byla jako květ), řekla mu to s úsměvem, a že tenkrát mu bylo asi smutno, pro Prahu, pro ni, pro tu – a – že snad teď ještě někdy vzpomene –

Chytil ji, až se lekla, a začal ji líbat, až zahořela jako mák radostí i rozkoší.

Co Vašíček přišel na svět, řidčeji nežli jindy zazvučelo na sedničce piano a ještě míň pak, když do roka se narodila Věkům holčička. Když měli Václava, musila dcerka být Ludmilou, a proti tomu jménu se ani obě stařeny, bába i prabába, ani mladičká máti nebránily.

S maličkou přibylo práce i radosti. Zpočátku hodně plakala; osvědčovalo se však na ní, že děvče pláče do krásy. Dařilo se jí, byla z ní rozmilá holčička plavých, jako lněných vlásků, drobnější sic, útlejší nežli o rok starší Vašík, čiperná však a čilá jako on.

Piano tedy zřídka znělo, ale také knihy na sedničce, ty cizojazyčné knihy, stály teď nehnutě v zasklené skříni. Věkovi přirůstalo práce v obchodu i v hospodářství, za volných pak chvil, zvláště navečer, zůstal raději dole ve velké světnici, kde byla žena, děti, matka, a zanedbával i piano i cizí knihy, na nichž si jinak dost zakládal. Ale nebylo jen pro valné zaměstnání, že po nich nesahal.

Netoužil už tak po nich, lhostejněl a stával se i duševně pohodlným. Rozpor i zápasy, které mu v Praze a pak i tu v rodišti tak často mysl jitřily, poutichly. Usínalo v něm, mračna přestala se

v jeho duši honit. Než proto mu jí nezazářilo plné jasno pevného přesvědčení a určitého názoru. Rozvoj jeho vnitřního člověka uvázl v indiferentismu[47]. Těžkým otázkám a záhadám počal se vyhýbati. Touhy a blaho šťastné lásky, pak slasti mladého muže v manželství opojily a jako uspaly jeho duši.

Zhýčkala se tím jasem a rozkoší, váhala povznášeti se do chmur zápasů a přemítání. Nechtěl se z toho blaživého poklidu vytrhovat a okolí jeho také ho nevyrušovalo. Když někdy ucítil v duši jako výčitky, jako zaťukání, uspokojil se odkladem. Odložil, odkládal a také slevoval. Povoloval své matce i ženině bábě, strpěl nejednou jejich pověru, opustil proti nim nejednou Rousseaua, když se jednalo o synka, chodil skoro každou neděli na kůr zpívat nebo hrát, což po svém příchodu z Prahy nečiníval.

Také sousedskému okolí v lecčem povolil a víc a více se s ním sbližoval. Bylo to z hojných styků s ním, ze společných někdy zájmů. Jen ve vlasteneckých snahách neochabl. Po svatbě jako před ní odebíral české knihy, předčítal z nich doma ženě nebo kroužku mladších sousedů, kteří se u něho scházívali; někdy také v hospodě, kdež jmenovitě Krameriovy noviny měly hojně dychtivých posluchačů, zvláště poslední čas, co vypukla francouzská vojna.

Chodili k němu pro zprávy, i z vesnic, psal lidem na zámek k ouřadu, psal a posílal psaní vojákům na vojnu, radil v tom, onom. Viděl, jak ho mají za učeného, jak jim jeho studie imponují. Sám se nepřestal míti za osvícence a znal svou převahu, ač ne již s jistou pýchou jako kdysi za studentských let. Ano snažil se, aby jí nedal nějak cítit, a choval se ke všem shovívavě a laskavě. Činil tak i ze srdce i chtěje skutky plnit ideu humanity, která ze všech v Praze mu vštípených nejhloub zapustila kořen do srdce.

Do nových sporů se dostával, když docházely bouřlivé a často přehnané zprávy z Paříže, když všude s hrůzou naslouchali, co

47 Lhostejnost, nevšímavost, netečnost. *Pozn. red.*

se děje ve francouzské zemi, když všechno kolem, z kazatelny, v domácnosti, v hospodách hněvivě mluvilo proti té francouzské svobodě, pro niž se tolik krve prolévalo. I v knihách a v novinách o ní tak psali.

Nemohl odpírati, nemohl těch ukrutností schvalovat, ale nemohl všecko také tak zatracovat a necítil také takového odporu a takové hrůzy z ohromné té bouře francouzské jako všichni kolem. Hlaholily z ní idey, o kterých kdysi v Praze nad knihami blouzníval.

Za večerních besed u něho v domě nebo v hospodě snažil se to ono vysvětlit, omluvit; ale bylo to nesnadné, poněvadž musil býti opatrným, zvláště když se přesvědčil, jak se každé slovo váží, že není už tak volno, jako bývalo za císaře Josefa. Na Opočně poprvé narazil.

Zajel si tam, bylo druhého roku, co vojna s Francií trvala, navštívit starého „spěšnovoda" Sýkoru, o němž se doslechl, že upadl do těžké nemoci. Stařec, nápadně přepadlý, ho tuze rád uviděl a naslouchal, jako posilněn, jeho zprávám o Praze a vlasteneckých „důležitostech". Pojednou chytil Věka za ruku a šeptal mu, že má zase několik nových slov, a výborných, ta že se mu povedla, jen kdyby ti oslové zdejší, ale že už je žádnému neřekl, protože ta hovada – ale v slovaru že je má, tam že je všechno, a ví-li tedy, jak se má říkat místo talíř a švagr a švagrová – Švagrová, to že mu dalo, až na to přec přišel –

Starci, jenž zapomněl, že „sestromuže" (švagra) Věkovi už dávno udal, kmitla se jiskra radosti a vítězství v šedých, malých očích pod obočím hrozně hustým. Věk se přetvářel, že neví, poddal se a s uznáním vyslechl, že talíř je vokolník a švagrová bratrožna. Pak, nemoha vydržeti v jizbě ukrutně vytopené, rozloučil se se starým Sýkorou a zastavil se na sklenici vína v malé, klenuté vinárně, kdež seděli tři zámečtí páni, důchodní, kontribuční[48] a vrchní, s opočenským a dobrušským farářem. Ten tu byl návštěvou.

48 Vrchnostenský berní úředník. *Pozn. red.*

V čele stolu seděl přibledlý vrchní ve vlásence s copem, muž vychrtlý, bystrých očí, jemuž všichni s pobožnou pozorností naslouchali. Červený, tlustý kontribuční nadto pořád hlavou pokyvovával, až se černá, velká mašle v týlu nad copem pochvívala. Vrchní vykládal o Francii, o pařížských hrůzách, většinou německy, co píše Courier des Londres, knížepán že mu ho půjčil, a Politische Zeitschrift, a tuhle že četl v jedněch novinách, také francouzských (přimhouřil oči a rozhodil v kloubu dlaní), tohle všecko že zavinili die sogenannten Philosophen[49] –

Opočenský farář se usmál, prudce zakýval hlavou v živém souhlasu a vyrazil:

„Voltaire, Voltaire."

„Aber noch mehr Hans Jakob –"[50]

Vrchní se schválně odmlčel a díval se po auditoriu, jak bude překvapeno. Bylo, jmenovitě kontribuční, jenž přestal kývat velkou svou hlavou a povyvalil oči v údivu a očekávání, jaký to Hans Jakob –

„Hans Jakob Rousseau," doplňoval vrchní zvysoka, zrovna sázeje každé slovo. „Der am meisten.[51] Ženským spletl hlavy hloupými romány a mužským mozek durch politische Träumereien[52]. Jakobíni jsou z něho."

Věk, jenž se s pány znal, se na toto ozval, míně, že Rousseau by jistě neschvaloval tohle krveprolití, že měl na mysli jen blaho –

„Dají pokoj!" vyhrkl vrchní sebevědomě, s opovržením i popuzen, že někdo také ještě ví o Rousseauovi a že odvážil se mu ozvat. „Snad jsou také pobláznění. To něco slyšeli –"

„Já Rousseaua četl."

---

49 Ti takzvaní filozofové. *Pozn. red.*

50 Ale ještě více Hans Jakob. *Pozn. red.*

51 Ten nejvíc. *Pozn. red.*

52 Politické sny. *Pozn. red.*

„A tak ho snad chválejí! Und was diese Philosophen,[53] že není boha, keine Religion, keine Autorität.[54] Na –“ Okamžik mlčel, hledě vítězně na mladého kupce u vědomí, jak ho přede všemi žene do úzkých. Vida, že se Věk chce ozvat, bránit, chvátal ho úplně, jak myslil, porazit, a skoro již fistulkovým od rozčilení hlasem dorážel:

„Und die lasterhafte, grausame Ermordung der Tochter unserer grossen Kaiserin Maria Theresia,[55] to snad také chválejí?“

Hlava kontribučního se rozkývala, zraky všech utkvěly na Věkovi, jenž náhle zrudl; úskokem vrchního popuzen ohrazoval se, to že ovšem neschvaluje, ale to že sem nepatří, on že mluvil jen o filosofovi –. „Ach, daj pokoj mit den Philosophen. Ihr Eigendünkel ist ihr Gott[56] a balamutí svět, das heisst[57] toho, kdo se dá,“ dodal s posměškem, jenž také zasvítil v jeho očích, jak je upřel na Věka. Farář z Dobrušky na Věka mrkal, dávaje mu znamení. Věk také ustal, ne tak na to varování, ale poněvadž viděl, že není s vrchním možná se příti. Dlouho se pak už ve vinárně nezdržel –

Když druhý den šel navštívit starého Havránka, svého kmotra a prvního učitele, potkal faráře, jenž se ho dotazoval, kdy včera přijel z Opočna, on že se tam zdržel až do večera. Pojednou, přistoupiv těsně k němu, vzal Věka za límec kabátu na prsou a třepaje jím začal tlumeněji důvěrně, ale s velkou vážností:

„Pane Věk, to nebyli včera dost opatrný,“ Věkovi voňoval. „Já nechci soudit, já bych také myslil, že ti škribenti ve Frankrajchu – vědí – ale hlavně jde o pana vrchního. Má na ně teď černé oko, nadrobili si, a povídal –“

---

53 A co tito filozofové. *Pozn. red.*

54 Žádné náboženství, žádná autorita. *Pozn. red.*

55 A tu zlou, krutou vraždu dcery (míněna Marie Antoinetta) naší veliké císařovny Marie Terezie… *Pozn. red.*

56 Jejich samolibost je jejich bohem. *Pozn. red.*

57 To znamená. *Pozn. red.*

„Že jsem jakobín, ne?“

„Nesmějou se, ano, řekl to, ein Verkappter[58], a že by –,“ farář přikloniv hlavu povznesl oči do výše, „že by se mělo na ně dát pozor. A nynějšího času, vědí. Já neměl nic říkat, ale varovat jich mám za svou povinnost.“

Věk zkrátka poděkoval a s úsměvem dodal, aby pan farář neměl žádných starostí. V duchu však byl zaražen i popuzen, nejvíc na vrchního. Že by se mělo dávat na něj pozor! Tak vrchní mluvil. A snad už tajně usoudil, aby se tak dálo. Hlupáci, obskuranti[59]!

Byl by se tomu zasmál, ale to, co z Prahy slyšel, co mu již Hněvkovský psal, připomenulo mu, že věje jiný, ostrý vítr. Přítel si mu posteskl, jak je teď, ouřady že ve všem vidí nebezpečenství dobrých mravů a veřejného pořádku, že je cenzura náramně přísná, na divadlo i na knihy –

Jednání vrchního budilo odpor, nic však proti němu nemohl. Farářovi se od té doby spíše vyhnul. Nedůvěřoval mu, poněvadž pochyboval, že to jeho varování bylo upřímné; jistě chtěl jen postrašit, poněvadž je s vrchním podobných náhledů.

Opočenská ta příhoda přiměla také Věka, že na Hněvkovského poslední dopis dříve odpověděl, nežli hodlal. V tom svém vzrušení neměl nikoho, komu by se svěřil, před kým by svému hněvu ulevil. Nebylť v městečku nikdo, kdož by rozuměl, oč na Opočně běželo, a ženě se ani slovem nezmínil, aby ani stín znepokojení neprošel jeho domácností.

Psaní napsal koncem roku, odpověď došla až za několik měsíců, pětadevadesátého. Hněvkovský na opočenskou příhodu patrně zapomněl, poněvadž se jí ani slovem nedotkl. Zato víc rozkládal o novém vlastenském okusu, o knize, která bude míti nadpis Sebrání básní a zpěvů a která se již tiskne. Nadšená horlivost vanula

58 Zakuklenec. *Pozn. red.*

59 Zpátečníci. *Pozn. red.*

z psaní a Věk cítil radost, s kterou Hněvkovský o knize mluví, jaké tam vyjdou básně, že tam bude mít Bělu a jednu s pseudonymem, pozná-li ji Věk, a Nejedlý starší také že dal báseň, bratr jeho jurista též, Šedivý také a že se přihlásil nový básníř Jungmann, filosofie snaženec, z berounského kraje, že zná francouzsky, anglicky, i že je v českém jazyku zběhlý; teď že zas po desíti letech, co Thám vydal poprvé knihu Básní, česká lyra zvučněji zazní.

Věk měl upřímnou radost z té noviny; ale přece se mu na dně zkalila. Co chtěl on kdysi, oč se také snažil, jaké plány strojil i s Hněvkovským! – A ten a všichni se snaží a jdou kupředu, šlechtí umění, a on, jak zapadl v takovém koutě! Jak vysoko v mysli své lítal, a nyní – kramářem tady a sedláka kus.

Ale když vyšel ze sedničky, kde psaní přečetl, kde hodnou chvíli se nad ním zamyslil, a vkročil do světnice a Vašík se mu vstříc přibatolil, za nohu se ho chytl a Liduška zlatovlasá, v karkulce plné různobarevných bůstek, z matčina klína se po něm třásla, padala mlha –

Praha se mu nyní víc a více vzdalovala a on jí. Nejvíc ho s ní ve spojení ještě Hněvkovský udržoval. Z jeho listů zvídal o vlastenských záležitostech, o známých vlastencích a přátelích, o Vydrovi, Thámovi, o Heldovi. Ten se tu v Dobrušce zastavil, když byl Věk první rok ženat; o vagacích přišel z Třebechovic, kde meškal u své matky. Tenkrát si znamenitě se starým Havránkem zahráli na kůru i pak ve škole, tenkrát také slíbil Held, že bude z Prahy dopisovat. Poslal však jen psaní dvě, a co se stal medikem, umlkl nadobro.

Toho roku, pětadevadesátého, v létě, musil se Věk vypravit do Prahy za obchodem. Bylo to poprvé od svateb. Tentokrát už klidně vjížděl do královského města, po kterém se kdysi tolik navzdychal.

Hospodou byl opět u Bažanta na Poříčí, už pro vzpomínky na studentská léta, když sem za starým Šulcem, formanem, chodíval. Tentokráte nevydal se odtud nejprve do Řeznické ulice podívat se v tichém rozteskнění do domu, v němž kdysi Butteauovi bydleli, a nešel také nikam jinam pro vzpomínky. Jen v České expedici se

zastavil. Byl na ni žádostiv, spěchal uvidět nové její místnosti v hrabovském domě U Tří stříbrných růží v Dominikánské ulici, kam se Kramerius od Zlatého půlkola toho roku přestěhoval.

Kramerius ho srdečně uvítal, rád ho viděl, ukázal mu nové, prostornější místnosti, liboval si, jak mu teď volněji a že je větší pohodlí s tiskárnou, když ji má v domě. Věk se tu dověděl o Hněvkovském, že je z Prahy, v Planici, že se tam dostal za radního, o Thámovi, že je s divadlem v Karlových Varech a P. Vrba že je zase na cestách s knihami. Věk se také přeptal na profesora Vydru a rád slyšel, že „cordatus Bohemus“[60] je pořád čilý, že učí a nabádá v koleji jako dřív.

„Ale tuhle si naříkal,“ doložil Kramerius, „minulý pátek, jak tu byli; na oči si stěžoval, že mu jmenovitě levé nějak slábne, že hůř na ně vidí –“

Na Vaváka Věk také nezapomněl a hned mu také připadla rychtářova chráněnka, mladá Maternová z Květnice, která se přičiněním Vavákovým a P. Vrby dostala k starému strýci svému, obrstvachtmistrovi z Květnice, a která po jeho smrti zmizela z Prahy se zpěvákem od Bondiniho společnosti. Na tu sličnou zemanku zeptal se Věk víc kvůli své ženě, která věděla z Prahy, když tam byla o korunovaci, o nešťastné lásce Šedivého k spanilé „Fylině“, jak ji opěval.

Kramerius nevěděl nic o ní, nežli že zapadla jako do vody a že bezpochyby uvázla někde u divadla. Také Věk musil vypravovat a se zpovídat. Pověděl o ženě, o dětech, a Kramerius mžouraje očima usmívavě opakoval:

„Co jsem chválil, co jsem radil? Dobře, dobře tak, nu a nechybili, já s Vefinkou také ne. Synkové rostou, pomalu aby člověk na školu myslil.“

Z rodiny dostali se na Dobrušku, na okolí, vlastence a čtenáře, na knihy. Věk si vybral, kde co bylo nového, a zamluvil si již napřed celý stoh Nových kalendářů tolerancí.

60 Srdnatý Čech. *Pozn. red.*

„Ty jdou pokaždé jako na dračku. To je lidu do noty psáno," pochvaloval.

„Sejeme semínka, ctný vlastenče, do ouhoru, ale do nejlepší půdy. Kdyby se tady neujalo, pak je veta po nás."

„Ale ono se ujímá, vidím to, pozoruju –"

Krameriova tvář se vyjasnila.

„A tady v Praze," dodal hned Věk, „je čtenářů také dost, za tu chvíli, co tu sedím, přešlo tolik kupců."

„Mohlo by být lépe, milý příteli, jsou však zlé časy; vojna, to vědí. Ale v pátek, to by viděli, když má vyjít číslo o jedenácté. To už se o desáté tady před domem sežene tolik lidí, že v ulici není hnutí."

„Chtějí noviny o válce –"

„Ano, to je hlavní –"

„A dočtou se také ledačeho jiného." Věk se významně usmál.

„Vlastenského –"

„Vojna škodí, ale –" Kramerius se nahnul blíže k Věkovi a tišeji pokračoval: „Neštěstí bylo, že král Leopold tak brzo po korunovaci zemřel."

„Ano ano, co mohlo být! Pamatuju se, jak psali v novinách, že ten rok bude na věčné časy všem Čechům i jejich potomkům v slavné památce, že se stane mnoho stran zachování českého jazyka a jeho práva –"

Kramerius za té řeči vážně pokyvoval a pak řekl:

„Psal, psal – To bylo naděje, to bylo radosti – No," pozvedl hlavu a usmál se, „ale přece něco. Ani by neřekli, co se Čechů za tu dobu tenkrát probudilo z tvrdého spaní a roznítilo českým ohněm. A stolice českého jazyka, to je také památka, a jaká! Naše nové knihy, jako ta pana Puchmajera a těch mladých básníků, to jsou všecko ratolístky z toho kořene školního na universí. Z toho učení řeči a literatury bude naše učená Čechie znamenitých Čechů a vlastenských spisovatelů nabývati."

V sousedství, z kláštera dominikánů, ozval se polední zvon. Věk se ani nenadál, že tu tak dlouho poseděl. Na odchodu musil slíbit, že se tu ještě jednou zastaví.

Veseleji odtud odcházel; pookřál hovorem s majitelem České expedice. Chválil si ho, jaký to rozšafný, zasloužilý muž. Vyjasněná nálada Věkova počala se však záhy zase zasmušovat, to jak zasedl v hostinci k obědu i pak, jak šel ulicemi vyhledat Helda. Nic se nezměnilo, všecko tak jak bývalo, všude samá němčina, všecko jako cizí – A Helda, na kterého se těšil, nezastal doma.

„A teď už nemáš kam jít," pomyslil si v duchu. Cítil, jak tu osaměl, jak je tu již za tu krátkou dobu cizí a sám že se již také odcizuje.

Lidé přecházeli proudem, jeden druhého si nevšiml, nezastavil se, nepromluvil, každý jen jako za kořistí. Odvykl tomu docela; nebylo mu volno a první večer, co se tak sám v tom hemžení bral, stesk ho ovanul.

Obchodní své záležitosti vyřizoval rychle; pospíchal tak, že byl dřív hotov, nežli se nadál a než měl rozpočteno. A již neměl stání. Sotvaže se ještě u Krameria zastavil rozloučit se. Naposled ještě chodil po krámích, a to rád, nakoupit dárků ženě, dětem, babičkám. Vybíral a nešetřil, jen aby doma hodnou radost způsobil, všechny překvapil, a nejvíce ženu.

Zatím naložili jeho fůru, a když už takřka vyjížděl, přikvapil Held, jenž se tolik omlouval, že nebyl doma a že pozdě o Věkovi zvěděl. Věk byl mile překvapen jeho nenadálým příchodem, a tím více, poněvadž už předtím ho tížilo, že Held přestal psáti, a teď zas, že nepřišel, když mu nechal vzkázání v bytě. Mladý kupec se již domníval, že je v tom kus pýchy, že medikus nechce nic míti s venkovským kramářem.

A medikus přišel a měl nelíčenou radost, že Věka ještě chytil. Poseděli spolu, hovořili nejvíc o hudbě, o divadle; Held také vypravoval, jaké má kondice, hlavně že vyučuje na kytaru, ta že je v módě, a klavír, zato že flauta teď přichází dost v nevážnost.

Věk poseděl s Heldem drahnou chvíli; když se s ním loučil, nabídl se mu šetrně, potřebuje-li peníze – Helda to nabídnutí patrně těšilo, poděkoval však, teď že to potýkání ještě jde, ale kdyby mělo býti hůř, že by se přihlásil. Rozloučili se velmi srdečně.

Věk vydal se na cestu s forou plnou jeho zboží. Jak jeli za těch horkých letních dnů zaprášenou silnicí mezi dozrávajícími lány obilí, bylo Věkovi jako před lety, kdy se vypravil poprvé na vagace. Teď jel k ženě, k dětem po prvním delším od nich odloučení. Byl přes týden z domova a již se mu po nich v Praze zastesklo. Teď cestou se na ně těšil jako tenkráte na domov, ale jako tenkráte, tak i teď se mu zdálo, že formanský vůz se vleče, že jen klapá a rachotí, ale z místa se nehýbá. Opustit ho však a jeti napřed nechtěl, poněvadž měl na něm zboží za kolik tisíc.

Ale když dojeli za Králové Hradec do Třebechovic, kdež musili zůstat na poslední nocleh, rozhodl se pojednou, že povoz tu nechá a sám že se vydá na další cestu. Hned si také sehnal příležitost s odpočatými koňmi, zastavil se na skok u Heldovy matky a jeho sester, vyřídil jim z Prahy pozdravení, několik slov pohovořil a již chvátal k najatému povozu, do kterého právě zapřáhli.

Soumrak nastal, když vyjeli směrem k Dobrušce. Nemohl se jí již dočekati. Posedlo ho pojednou prudkou mocí přání býti doma ještě dnes, třeba pozdě v noci. Překvapí ženu, všechny. Nečekají ho ani zítra, a on se tak zjeví! Cítil už radost z toho překvapení, viděl, jak mladou svou ženu chytne, obejme. Krev se mu rozehřála; starosti, péče o povoz, o jeho náklad jako by byl někdo rozfoukl.

Koně klusali bez oddechu, vůz hrčel v pospěchu pustnoucí silnicí, až pak jel sám, nemaje nikoho před sebou ani za sebou. Také nikoho již nepotkali. Krajina vpravo vlevo zapadala do šera, vše se v něm ztratilo, luka, ouhor, obilné lány; po obzoru černo, po nebi chmury. Ale bylo teplo, příjemně. Věk, maje plášť volně přes ramena, opřel se do koutka otevřeného vozu a hleděl do noci.

Vpředu potřásala se rozžatá svítilna. Její zář míhala se po koních, po cestě, po trávě podél ní u příkopu, bledší zeleně v tom kmitavém osvětlení, míhala se po spoustě ztichlých, nehnutých klasů v lánech, jež hned opět tonuly v černu. Vůz hrčel tichem, zarudlý pruh lucerny, kolem níž se mihotaly bílé noční můrky v tichém přeletu, kvapil s ním tmou. Černý strom u pole se v něm mihl, keř nad příkopem; na rozcestí se kmitem zabělala boží muka, dál v polích nad lány začernala se do vlahé noci skupina stromů v jediný stín měkce slitá, a rudý bod, tiché světlo pod nimi blesklo – A zase to zmizelo, zase rozlité temno bez hlubších tónů a ticho s hlasy neúnavných cvrčků.

Pak psí štěkot je uvítal, to když do Opočna dojeli. Věk si vzpomněl na „spěšnovoda" Sýkoru, ten že asi spí, na vrchního, jenž hrozil kvůli Rousseauovi a filosofům a dává-li si o něm donášet.

Minuli Opočen, stmělý už a spící, jeli zase kolem luk, mezi lány. Věk se už nechoulil v koutku, nýbrž dopředu nachýlen upíral zrak před se a vyhlížel.

Čím dále tím byl dychtivější, nedočkavější, zvláště když už rozeznal známé stromy u cesty, osamělá stavení. Pak vjeli mezi první příbytky rodného jeho městečka, v němž nehořela ani jediná svítilna. Nemělo žádných. V oknech také ani světélka. Na podsíních dřevěných stavení černá tma, náměstí pusté. Rachot kol, jenž se v tom tichu hlasněji rozléhal, ztichl před Věkovým domem.

Ale povoz ještě nezastavil a Věk už seskočil. V uvolněném, rozletitém plášti, nesa brašnu v ruce, kvapil ku svému stavení. Unavení z dlouhé jízdy přešlo naráz. Rychle, nedočkavě zaklepal, a když ospalá děvečka otevřela, letěl síní a po několika schodech, jež vedly do světnice.

Tu se mu vstříc otevřela náruč svěžích, bílých paží. Mladá jeho žena, v suknici jen a košili, bosa, jak z lože vyskočila, chytla ho kolem krku a líbala ho v prudké radosti. A v tom vzrušení vešli do světničky, odkud mu přiběhla naproti a kdež mu pootevřeným oknem vstříc zavanula vůně nočních fial na zahrádce.

„Což tys věděla, tys – nebo bylas vzhůru?“

„Už jsem ležela, ale nespala – Myslila jsem na tebe, nepřidáš-li si den, neostaneš-li dýl. Nebo –“

„Nepřijedu-li dřív, viď, viď!“ Přisvědčila a zase ho chytla.

„To mne tak těší, to mám radost, žes dřív – Já si nemyslila, že přijedeš, to se jen tak myšlenka kmitla, ale jak jsem zaslechla vůz, tak pozdě, teď, lekla jsem se radostí, a takové tušení jsem měla –“

Znovu ji tiskl a líbal.

„Děti už dávno spí – Ty se naptaly, ty se těší na tebe –“

„A jejich máma?“

„Ta nejvíc.“ Usmála se, a držíc muže za ruku, šla s ním k dětem. Ležely vedle sebe na postýlce bez nebes v hlubokém, svatém klidu dětského spánku. Mladí rodiče stanuli v šeru nad nimi a Věk v radostném pohnutí políbil jejich čílka.

Ptal se na matku, na babičku. Uslyšel, že jsou zdrávy a jak jeho ženě ve všem pomáhaly, co tu nebyl. Vyšel na síň ke komoře, kde matka spala, podívat se, probudila-li se. Zahlédl pruh světla, a když vešel, potkal na prahu překvapenou panímámu. Chtěla se jít podívat, neboť jí bylo divno, že se u stavení zastavil povoz, a zaslechla kvapné, známé kroky na síni. Chvilku s ní poseděl, pověděl stručně o cestě, jak pořídil, o voze se zbožím.

Pak vstal a pospíchal zase do světnice, kde zatím mladá Věková rozsvítila a narychlo na stůl přistrojila. Dlouho však nesvítili. Tlumené jejich hlasy zmlkaly za prahem, vedle v sedničce, kam pootevřeným oknem vanul dech nočních fial z květinové zahrádky, za níž, dál, na zahradě, tmělo se pod korunami ovocných stromů, tiše, splývavě rozloženými do vlažné letní noci.

VI
O divných a jiných novinách

F. Věkovi se blaženě v mysli vyjasnilo, když se po ránu probudil a sobě uvědomil, že je doma. Byl rád, že je z Prahy. Musil však dost o ní vypravovat, o cestě tam a jak se mu v Praze dařilo, co tam nového. Na Prahu byli všichni dychtiví, doma i sousedé.

Všem povídal, naposledy ženě, když za soumraku seděli sami vzadu u otevřeného okna nad zahrádkou. Vzpomínal, jak včera těmihle časy pospíchal domů, zrovna letěl, a jak se těšil – Usmívala se, blažilo ji to, ale na očích jí viděl, že na něco myslí. Ptal se, naléhal, až vzhlédnuvši k němu s rozpačitým úsměvem, jakoby žertem mu vytkla:

„O divadle jsi nic nevypravoval –"

„Ach! O divadle! O kterém?" Svitlo mu, chytil ji za ruku a přitáhl ji blíž k sobě, vesele, potěšen.

„Tys vzpomněla – U Hybernů, viď, jak jsme spolu byli, když tam Paula, Thámová –"

Chtěla zapírat, ale Věk ji k sobě přivinuv, živě pokračoval:

„Nebyl jsem tam, má zlatá, nehráli, nejsou ani v Praze, divadlo je v Karlových Varech, ale kdyby i v Praze hráli, na ni, na Paulu, bych se nešel schválně podívat, věříš? –" Znělo to přesvědčivě, vřele.

Věkovo spojení s Prahou zůstalo jako prve, hlavně obchodní a vlastenecké. Held sice se zas ozval, ale odpověď na Věkovu odpověď skládal pak nějak příliš dlouho.

Zato Kramerius psal častěji, to když pravidelně posílal kromě svých novin také balíky knih, kteréž Věk pro sebe i pro jiné objednával, neboť sháněl nejenom čtenáře, nýbrž také kupce českých knih.

Na podzim došel od Krameria mohutný balík Nových kalendářů tolerancí. Z těch neměl Věk do Všech svatých kromě svého ani jediného výtisku. Šly jako na pochmátku.

Dni ubíhaly stejně, v práci, někdy v starostech, nic se hrubě neměnilo v klidném štěstí Věkovy rodiny. Jenom děti. Rostly ve zdraví a prospívaly za matčiny péče i obou babiček. Nyní už oplácely návštěvy prababě Snížkové. Chodily k ní často s maminkou nebo se služkou na toulku a tu zase druhá babička, stará Věková, se jich nemohla obyčejně dočkat a žárlila, že tam tak dlouho pobývají.

Věk byl se svým Rousseauem pořád v nesnázích a na ústupu. Viděl, že leccos nejde, na leccos že ještě čas, také volných chvílí nezbývalo a někdy pohodlnost vyhrála. Nechával teorií, ale s dětmi se zabýval. Snášel jim také ze sedničky knihy s obrázky, jež jmenovitě Vašíčka čím dále tím více poutaly. S chutí jim obracel listy v Hájkově kronice, v Harantově Cestě do Svaté země a naposled také v dědictví po starém Žalmanovi, v Bibli kutnohorské.

Byla radost pozorovati děti, s jakou dychtivostí prohlížely hrubé ty dřevoryty, v nichž se jim otvíral nový svět. Věk přitom vykládal, seč byla jejich mladá mysl, o bohu, o ráji, andělích, o českých knížatech a hrdinách, o Turcích a horkých krajinách; někdy naslouchal, jak matka jim u těch starých knih vypravuje, a vzpomínal, jak jemu to vzácno bývalo, s jakou toužebností a kradí se díval oknem na starého Žalmana, když obracel listy staré bible s obrázky.

Než i do Věkova tichého zákoutí padaly hrozivé stíny a v idylický klid prostého života dunělo daleké hřímání. Noviny z bojiště docházely častěji, hustěji; nosili je z měst, psali je z vojny, posílali je tištěné z Prahy.

Věk je čítal doma i v hospodě, leccos sousedům vysvětlil, zvláště pak těm, kteří chodívali k němu na besedu. Sic jim pověděl leccos, nad čím by se opočenský vrchní zhrozil, Francouzů se však zastávati už tuze nemohl. Zlost na ně hořela všude a nikde nečinili v nich rozdílu. Francouzové popravovali a krev prolévali, Francouzové boha složili, vojnu začali, kvůli Francouzům všecky ty nesnáze a strasti: drahota, větší daně, i ta nejbolestnější – z krve.

Všecko to ucítili v tom zákoutí pod Orlickými horami, drahotu, berně, také zbytečné stříbro, zvláště kostelní, musili vydati na půjčku, a na vojnu odváděli teď tak, že nikdo nepamatoval. Každé chvíle sbírali a chytali mladé muže do hrozné služby vojenské, která trvala tenkráte do smrti, hroznější v ten čas krveprolévání, a hnali je na Rýn, do Nizozemí, doplnit prořidlé prapory pluku J. Colloreda, jejich královhradeckého.

Z těch končin docházely zprávy, ovšem opožděné (a co jich nedošlo!), že ten a onen z městečka nebo z okolí zahynul tam kdes na Rejně nebo v Nydrlantu, že padl v boji nebo že zemřel ve špitále na rány – Ten neb onen krajan se sice vrátil, ale mrzák učiněný, bez nohy, bez ruky nebo jinak zohavený. A co vypravovali všichni ti vysloužilci, kterým nezbylo nežli žebrácká hůl, jak zkoušeli v poli i v ohni i v ranách na bojišti a ve špitálech, jak kamarádi hynuli bídnou obsluhou nebo bez ní, jak rasovsky s nimi felčarové dělali!

Sic noviny velebily, jak české pluky hrdinsky bojují, jak také jejich, hradecký, si vybojoval slavného jména –

Noviny velebily, ale matky rukama lomily, otcové smutně, těžko vzdychali, sestry a milé bědovaly nad mrtvými i pro ty, které odvedli bůhvíkam do zajetí do Frankrajchu, kdež prý jim také gilotinou hlavy urážejí –

Věkovy sympatie se měnily. V Praze blouzníval o míru národů a války nemiloval; teď s dychtivostí čekal, sháněl zprávy z bojiště a ne bez potěšení četl, že císařské vojsko v tom nebo onom boji zvítězilo: bojovalyť tam také české pluky a tekla tam krajanská krev –

Proto však nelál všem Francouzům, nepodceňoval jejich moc jako všichni kolem, a když rok potom, co se posledně z Prahy vrátil, zastavil se u něho P. Vrba, nenotoval mu v jeho vášnivých útocích na jakubíny, aniž tak najisto přisvědčil, když starý kaplan citoval posměšné veršíčky na „strom svobody“, kvítím, pentlemi i rudou čapkou ozdobený, jak ho jakubíni doma i mimo Francii stavěli:

„Již se ten strom sem tam klátí,
bez kořena nemůž státi,
brzo zvadne, zbude slávy.
Čepička též nemá hlavy.“

Jinak se s P. Vrbou potěšil. Pohovořil si s ním o vlasteneckých věcech, dověděl se o pražských vlastencích. Na Tháma se zvláště, s účastenstvím vyptával; zarazil se však, když mu P. Vrba naznačil, že tento znamenitý Čech a spisovatel časem si notně přihne. Vzpomněl, jak ho viděl tenkrát o frajbále – O Heldovi mnoho starý kaplan nevěděl, ledaže je samá medicína, že nehorázně študuje, ale že se má co ohánět, když se musí sám vydržovat, a ještě že domů panímámě posílá – P. Vrba vzpomněl na „spěšnovoda“ Sýkoru na Opočně, že by se byl rád u něho zastavil, ale že měl strach, že by se s ním pohádal, no, a jak by ne, když ten poštmistr vymýšlí taková nekřesťanská slova –

F. Věk na kus cesty P. Vrbu vyprovodil; když se rozcházeli, vtiskl mu do dlaně tři zlaťáky a prosil, aby je nějak doručil Heldovi, ale tak, aby nezvěděl, od koho jsou.

„Zaplaťpánbůh. Dodám a nemají strach, nezví nic. A teď, vlastenče rozmilý, spánembohem!“ –

Za týden pak vzpomněl Věk na P. Vrbu, že by litoval a že si bude vyčítat, proč se přece jen na Opočně nestavil. Za týden totiž potom, co P. Vrba s Dobruškou se rozloučil, dověděl se Věk, že poštmistr Sýkora na Opočně má po smrti; zrovna druhého dne navečer se o tom dověděl, jak lehko skonal, zrovna prý usnul. Bylo již pozdě navečer, nicméně konal Věk přípravy na zejtří, že půjde na pohřeb. K ránu však strhla se divoká bouře a lilo, jen cedilo, takže nebylo na cestu ani pomyšlení.

Brzo potom, za příležitosti, poptal se Věk po Sýkorově slovaři. Příbuzní už neměli nic. Všecko se zmařilo nebo přišlo do starých papírů; po těch se pídil nadarmo. Věkovi neběželo o dílo samo, ale

jako zvláštnost by to byl uschoval; a pak cítil jako lítost a jistou šetrnost k dílu, pro které se Sýkora tolik natrudil, které bylo jeho jedinou útěchou i chloubou. Bylo v tom kus toho starce, všecka jeho snaha prospět nějak poníženému jazyku mateřskému.

Záhy zjara došla Věka veselejší zpráva z Prahy, od Helda, že odbyl rigoróza a že právě byl povýšen na doktora v lékařství. Věk mu napsal srdečné blahopřání a vzkázal přitom P. Vrbovi, aby, kdyby měl jen trochu cestu v tuto jejich stranu, aby se v Dobrušce najisto zastavil.

Čekal ho pak tím spíše, když noviny oznámily smluvené příměří a že válečné hrůzy budou skutečným mírem zažehnány.

Než léto minulo, a P. Vrba se neobjevil. Když se pak Věk po něm, jakož i po pražských vlastencích poptal písemně u Krameria, došla z České expedice s balíkem knih zpráva, že horlivý ten apoštol české knihy zjara dlouho stonal, v létě pak pro to vlhké a studené počasí že se nikam nevydal; v té nemoci že ho léčil mladý lékař, „náš vlastenec Held“, který je nyní substitutem ve špitále milosrdných bratří, že jde o něm jedna řeč a chvála, jak horlivě se věnuje svému povolání, až sebe nic nešetří.

O Hněvkovském Kramerius psal, že se z Planice málo ozývá, ještě nejspíš Puchmajerovi. U těchto řádků se Věk zastavil. Zamrzelo ho, že přítel, jindy tak upřímný, na něj zapomněl, jako by o něm nevěděl; toho že snad příčina různost stavů.

Vtom zachytl, maně do listu nahlédnuv, jméno Thám, a již četl, že Kramerius o něm mnoho neví, poněvadž je Thám s divadlem v Teplicích, že měl také nemoc v domě a že také doktor Held tam chodil léčit, Thámovu tchyni, osvědčiv také tu, že je zvedeným žákem Aeskulapovým.

List Krameriův došel po hlavních žních, a po sv. Václavu, mimo nadání, list P. Vrby s netušenou novinou.

Bylo říjnového odpoledne. Věk seděl ve světnici vzadu s ženou a sousedem Bílkem, jehož vlasy, nad čelem silně prořídlé, vzadu

však dlouhé, byly v týle v cop svázány. Seděli sami, děti byly s babičkou u prababičky Snížkové. Nebe zaklopeno, plno těžkých chmur, vál vítr a bylo vidět, jak rozvívá na zahradě spadalé listí sychravým, kalným vzduchem. A první dešťové krůpěje pleskaly do oken.

Soused Bílek, už starý muž, úst zapadlých mezi prohnutý nos a vysedlou bradu, v staré hnědé kamizole, seděl u velkých zelených kamen, jež měly krancle, a v nich hučel příjemně oheň. Pokuřuje z krátké dýmky červené hliněné hlavičky, rozpřádal Bílek hovor (měl rád takové besedy a rád zvídal o světě) o zlém hrdinovi, který teď několika krajanům naháněl mnoho hrůzy, o kterém se mluvilo po celých Čechách. A velké oči obecného strachu zhlédly ho již také v okolí Dobrušky, v nedalekých horách a lesích.

O loupežníku Kovaříkovi byla řeč. Soused Bílek vykládal, že to je jistotná pravda, že už také tady v okolí se ukázal, na Hrádku, jistotně, tam že přišel v přestrojení, jako nějaký handlíř, že si v hospodě vyžádal sedničku, aby mohl přespat, v sednici že nechtěl ostat a měl prý takový divný pohled, tak podsoukale se díval, a když šel ležet, pozorovali ho skulinou, že vytáhl pistole a ty že si dal na židli k posteli –

Soused zabafal, až se mu vysedlá brada házela, pak, čekaje patrně mocný účinek, dokončoval:

„Všecky popadla taková hrůza a dlouho nemohli usnout."

„A co ten cizí," ptala se mladá Věková, zaujata sousedovým vypravováním.

„Ráno tentam – zmizel a byl pryč, ani památky po něm. Ale na stole ležel tolar, pěkný nový tolar dobrého rázu."

„Snad měl sám strach, a proto se tak vytratil," prohodil Věk s úsměvem.

„A ne, to ne, jakpak když se také ukázal v Solnici, předevčírem na faře, také cizí člověk a zrovna prý takový, takové oči –"

„A to ne, sousede, to už řeči rostou, to není pravda, alespoň o té Solnici to není tak. Včera jsem tam byl, mluvil jsem s kolika lidmi,

s Patrčkou, a dlouho, toho jsem se na to optal, ale nevěděl nic a žádný, to si to tak někdo vymyslil."

„No, prodávám, jak jsem koupil –"

„Četls," ozvala se Věková, pustivši na klín šití, „že se ten Kovařík toulá po lesích u Černého Kostelce, a to je daleko –"

„Á daleko, Mařenko, za Kutnou Horou, víc ku Praze. Tady nebyl, jistojistě. A víte-li, sousede, že ten loupežník se vlastně ani Kovařík nejmenuje?"

„Ale jděte –," Bílek vyňal údivem dýmku z úst. „A jak –"

„Vojta je jeho příjmení a pochází prý někde z indického panství, za Prahou – Tady není, to by se jinak ohlásil, nežli jak povídáte."

Někdo zaklepal na dvéře. Věková sebou bezděky polekaně trhla, hned se však sama sobě usmála. Přišel posel v mokrém plášti a přinášel psaní. Tři byla, dvě čistě kupecká z Prahy, třetí také z Prahy, ale písma na francouzské adrese Věk nepoznal. Rozlomil pečeť a hned se na dopis podíval. P. Vrba! Co píše, teď, co se přihodilo?

Věk dlouho nečetl a již zvolal:

„To není možná!" a vstal. Věková se lekla.

„Co je, Františku! Co se stalo!"

Věk znovu četl, déle než prve, pak pouštěl zvolna ruce držící list, a hledě na ženu, vzrušen, dojat pravil: „To neuvěříš. Held umřel."

Věková jako by vlády pozbyla. Stála nehnutě, s očima na muže upřenýma, a nevědouc opakovala: „To není možná."

„P. Vrba to píše, najisto, a s velkým zármutkem. Ó chudák –"

„A co se mu stalo? Tak vám mladý!" Obrátila se po sousedovi. „Nedávno je doktorem, snad se pamatujete, jak tu byl, tuhle Františka navštívit –"

„A bodejť, bodejť, na ňákého studenta se pamatuju, měl v kostele sólo na housle."

„Ten, ten," přisvědčoval Věk. „A teď, když se tolik naklopotil, když už měl vyhráno –"

„A matka jeho v Třebechovicích, a sestry," lítostivě vzpomínala Věková, „oh, to bude rána –"

„A co se mu stalo?" ptal se soused.

„Jeho povolání ho zabilo. Ve špitáleu milosrdných mají mnoho nemocných na hlavnici[61], ta nemoc tam prý hrozně řádí, a Held se tak obětoval, tak je všecky ošetřoval, až ho to také chytlo –"

„Hlavnice –"

„Ta ho zabila." Věkovi se zakalily oči.

Bylo po besedě. Soused Bílek to cítil a za chvilku odešel. Také Věk nezůstal. Zašel do sedničky hluboce dojat smutnou novinou. Stál zamyšlen u okna; oči jeho nehnutě hleděly ven, kde se den nachyloval. Soumrak se přikrádal. Stromy na zahradě klátily se ve větru již jako stíny. A divné stíny míhaly se šerým vzduchem a padaly před okno na pustnoucí zahrádku, jejíž plot od deště zčernal a modře se leskl. Déšť harašil, chvílemi vítr zasténal. Byl smutný večer.

Smrt milého přítele vrhla těžký stín do Věkovy mysli. S lítostí vzpomínal na jeho všecky zápasy – a za to takový a tak časný konec! A kam, kam odešel. Nitro Věkovo klidem a štěstím uspalé se tím stínem probudilo a roj záhad jím zachvěl. Je-li všemu konec – kam šel, jak bude, shledají-li se kdy –

Jakés odtrnutí pocítil, když se mu kmitla věta, která kdys, když ještě celý čas se oddával takovému přemítání a zápasil s pochybnostmi, se mu hluboko zaryla do paměti. Byla to slova, jež četl ve Vyznání savojského vikáře: „Ach, pro své vady cítím příliš dobře, že člověk za svého života jen zpola žije a že život duše se počíná smrtí těla."

Stál nehnutě a neviděl ani, že u prahu tiše stanula jeho žena. Hleděla na něj s upřímnou účastí, cítíc s ním jeho zármutek.

Tak smutný byl ten večer a za týden se mu Věk usmál. Za týden byl doktor Held opět mezi živými. Jak v prvním psaní Vrbově umřel,

61 Tyfus. *Pozn. red.*

tak v druhém, které za týden došlo, zase ožil. Věk a všichni jeho strnuli nad tím nedorozuměním. Ale tentokrát bylo veseleji. Věk zapomněl, jak mu první list Vrbův sklíčil mysl. Jen když Held žil. Byl sice těžce nemocen, ale je naděje, psal P. Vrba, že s pomocí boží zase vstane; poleží si pravda ještě nějaký týden, ale z nejhoršího snad už vyvázl. P. Vrba žádal za prominutí, že Věka jistě zarmoutil, ale že on, Věk, nebyl jediný, jehož ta novina stihla, že šla do všech konců, a on, P. Vrba, že již sloužil za Helda smuteční mši svatou, z Třebechovic že přijela hned sestra Heldova, Barbora, že psali také jeho bratranci, faráři Bílému v Nové Pace –

„A jak, prosím tě, bylo možná –," ptala se mladá Věková i stará Snížková. Věk dle obšírného psaní P. Vrby vysvětloval:

„Na hlavničku se Held roznemoh, to je pravda, a tuze těžce. To si ve špitále hned na začátek vysloužil. Měl prý strašlivé bolení hlavy, pak také fantas a časem byl bez sebe. Už o něm pochybovali, profesor Matuška ho léčil. Ten dal jednou, když Held zas omdlel, otevřít okno, bylo do ulice, v tom pokoji, co Held ležel; jen tak, provětrat chtěl. Ale že bylo vždycky zavřeno, a teď otevřeno, rozkřiklo se, že Held umřel."

„Ach, to je divné."

„P. Vrba uslyšel tu novinu ještě navečer toho odpoledne v České expedici, a ráno už sloužil mši, a hned mně psal. Zatím už šla ta zpráva také z Prahy na všecky strany, kde měl Held známé. Když se zjistilo, že je ve všem omyl, že Held neumřel, byla už psaní pryč, a nežli došla zase druhá –"

„Chválabohu, že to tak – ale ubohá matka –"

„A to Held vydrží a bude dlouho živ," mínila stará Věková.

Za několik dní potom, když došlo číslo Krameriových novin a když Věk do něho nahlédl, zamával jím nad hlavou a zvolal:

„Pokoj! Sláva! Konec vojny!"

Všechen dům se sběhl, pak sousedstvo, a opět a opět musil Věk oznamovat, co tak radostně vyvolal, a četl tu i pod mořskými

pannami v krámě lidem před pultem se tlačícím, a četl zas v hospodě sousedům: „Pokoj!! Ta nejradostnější novina národům. Večer v osm hodin ve vsi nepatrné Campo Formio, ležící mezi Udyní a hradem Paserino, v kteréž jen šestnáct domků se počítá, mezi císařskou královskou Milostí, jakožto králem českým a uherským, a Francouzskou svobodnou obcí sjednán byl –“

Z nejedněch úst ozvalo se zhluboka, z uvolněného nitra, s upřímným oddechnutím: „Buď pánbůh pochválen.“

VII
F. Věk se s Heldem sejde

V nevelkém pokoji starého domu v Lázeňské ulici na Malé Straně seděl mladý mnich řádu milosrdných bratří, plných, červených tváří, poblíž kamen, v nichž hořelo, a díval se z dlouhé chvíle ven na tmavé průčelí protějšího domu, na řídké sněhové chomáčky, jak poletují a se honí. Pak se jeho tmavá, trnková očka obrátila po pokoji nepříliš jasném, po dvou kolorovaných rytinách na zdi, po kytaře na zelené pentli vedle nich a po dvojích houslích, pod nimiž stolek mezi okny byl plný partesů tak jako zas větší stůl před starou květovanou pohovkou byl napůl knihami zarovnán.

Stůl ten stál opodál kamen při rohu vpravo ode dveří vedoucích do vedlejšího pokoje. Tam někdo zakašlal. A zase ani hlasu. Ticho, tesklivé ticho zimního odpoledne.

Mladého mnicha dojímalo víc uspanlivě, zvláště když kamna za ním tak vydávala a dýchala na něj příjemným teplem. I přikrádala se v tom tichu a teplu klíbačka jako po sametu; mladému mnichu se víčka zrovna svírala, hlava se počala přichylovat, pak brada o prsa klepla.

Sníh poletoval; ticho venku, ticho v pokoji. Ducatý mnich klímal pevněji a nezaslechl ani, že se vedle v pokoji ozvalo zase zakašlání, pak dole na ulici že zaduněly kvapné četné kroky a dál, vedle v ulici, proudivý hluk; z něho náhle vyrazily tlumené, hluboké údery na buben, jež rázem stopila jako příval hudba četných nástrojů s řinčivými činelami.

„Co je to zas!“ ozval se z vedlejšího pokoje hlas doktora Helda.

Mladý mnich sebou škubl a vyjeveně se rozhlížel. Hřmot hudby z Mostecké ulice zalehl v ten okamžik do pokoje nejjasněji; ale hned už také se ztlumil a slábl, jak zacházel.

„To je asi, pane doktor, zas vojsko, prosím,“ odpovídal poněkud pozdě mnich; vstal a na krok postoupil ku dveřím druhého pokoje.

Mluvil přisládle ze samé ochoty a oddanosti. „To ono teď pořád bude. Vracejí se z vojny. Ráno, prosím, jela atalerie, kolik patrií jsem viděl, a pěší, a také ti, vědí, Rotmäntler, Charvati v červených pláštích, viděl jsem je také."

„Jak se jim líbili?" ptal se hlas z druhého pokoje.

„No, prosím, líbili," mnich se čtverácky usmíval, „ale hrůza z nich šla, chlapi jako cikáni, frňousy ukrutné a černé jako smůla, a ty červené pláště, a pasy, takové široké pasy a za každým plno pistolí, a takové dlouhé flinty mají. To ženské utíkaly a schovávaly se. Ale na mostě se dost křižovali, ti Charvati, před křížem a státujemi také. V Praze neostanou, ale Franc Kinský, vědí, rakovnický regiment, co za nimi přitáhl, ten tu ostane. A teď odpoledne přimašíruje pracheňský regiment Brežanvil –"

„A jak to všecko vědí," ptal se Held z druhého pokoje.

„Ale, prosím, stál jsem," Held jistě cítil na hlase, jak se mnich usmívá, „trochu, chvílečku mezi lidem a Brežanvil, to je náš regiment, z pracheňského kraje –"

„To by ho rád viděli, snad právě přitáhl. Hned to bude, už dopisuju."

„No, dyť, pane doktor –," a další se rozplynulo v ochotném, vděčném usmívání. Za okamžik potom vyšel doktor Held podomácku oblečený, v jakési zelenavé kamizole, v červených punčochách a v teplých domácích střevících soukenných, nesa v ruce složený papír.

Mladý doktor byl přepadlý a přibledlá jeho tvář vypadala vedle červeného, ducatého obličeje mnichova hodně hubeně.

„Tak tohle odevzdají panu převorovi, že se mu poroučím; a aby věděli, nehoří zrovna," doktor Held se usmíval, „budou-li se chtět podívat za pracheňským regimentem, to by ještě mohli –"

Trnková očka mladého mnicha se významně zasmála jako jeho ústa.

„Ó prosím, pane doktor, to já –," a mlkna v sladké rozplývavosti, klonil se mladému substitutu jejich nemocnice. Vzmohl se ještě na sladké spánembohem, a mrknuv pak čtverácky tmavýma očima po doktorovi, odešel.

Held postavil se k oknu, a strčiv ruce do kapes, díval se ven, jak zkaleným vzduchem, v ulici nějak protemnělým, poletuje sníh. Zakašlal, přešel ke druhému oknu, přitiskl čelo až na sklo, aby mohl vyhlédnouti, náhle se obrátil a zamířil k velkému stolu, ke květované staré lenošce lenochem ke kamnům obrácené.

Spustiv se do ní a vzav jednu z knih na stole, schouleně se v křesle přikrčil. Chvilku četl, pak položil knihu na stůl a obrátil se po dveřích, na něž někdo zaklepal. Rychle vstal, když se otevřely a když vstoupil krajan, F. Věk z Dobrušky.

Přišel svěže zardělý od mrazivého vzduchu, v modrém plášti, v botách, zimní čepici v jedné, hůl v druhé ruce. Held mile překvapen vykročil mu vstříc a podával mu obě ruce na uvítanou. „Jdeš k nebožtíkovi!"

„Nenadál jsi se mne, viď, jako já tvé smrti –"

„Nenadál; pojď, sedni, opravdu nenadál, ale mám radost –" Vzal Věkův plášť, čepici a hůl, a klada to vše na židli, ptal se, co se stalo, že přijel teď v tuhle dobu, tak znenadání.

„Tady jeden kupecký dům, hlavně plátny handluje, psali mně, nechtěl-li bych jim dodávat plátna od nás." Věk ve hřebíčkovém kabátě úzkých rukávů a divného límce vysokého, ale ne módně, po velkoměstsku zřízeného, sedal do křesla u kamen, jak ho Held vybídl, a pokračoval: „Já si dosud pláten tak nehleděl."

„Ale kupovals také."

„Kupoval, jen pro kupce v Polici, víš, za Náchodem, a ten kupec to posílá sem, také do Triestu i do Benátek. To nabídnutí odtud, z Prahy, mně přišlo jako na zavolanou. Sám jsem už na to myslil, nač dodávat kováříčkovi, když by snad šlo kovářovi –"

„A že ti psali –"

„Měli dobrou rekomendaci[62] od Šturma, od toho velkého kupce na rynečku, od toho mám všecko kupecké zboží. A když mně o plátna psali, že by si se mnou zavedli handl, abych jim dodával, povídám

62 Doporučení. *Pozn. red.*

si, nač to protahovat; s psaním se ztratí mnoho času, pojedeš do Prahy.“ Věk se usmál. „Ale jenom tak –“

„Co, zima –“

„To ne, ale žena. Nechtěla mne pustit. Bála se –“

„Snad ne pražských fiflenek –“

„A ne, ale Kovaříka.“

„Ach! No pravda, toho je všude plno. Po všech lesích straší.“

„Ženě jsem musil svatosvatě slíbit, že na poslední nocleh budu v Českém Brodě, abych pak odtud vyjel za bílého dne, abych nemusil večer nebo v noci Vídrholcem.[63]“

„Měla dobře; Vídrholec sic už není tak hrozný, ale přes tu chvíli tu slyšíme, že tam na toho nebo na onoho vystoupili. No, dojels dobře a pochodils –“

„Ještě nic nevím. Právě jsem přijel, a má první cesta byla sem. Ale zdržel jsem se. Vrazil jsem do vojska, táhnou tady od Říšské brány přes most na Staré Město. A co lidu všude na ulicích! Vítají vojáky. No a ty –,“ obracel řeč a upřel zraky na přibledlou tvář mladého doktora, „tobě je dobře –“

„Docela ještě ne. Vycházím teprve asi týden, a to ještě ne daleko a ne dlouho. To ti mě to sebralo, podívej se,“ a přejel rukou kučeravé vlasy, po nemoci ještě prořídlé. „Dlouho to trvalo, tuze dlouho. A tobě děkuju za to psaní. Těšilo mě.“

„Tak hlavnice –“

„Typhus nosocomialis encephaliticus. Ach, člověče, to strašlivé bolení hlavy, deliria, mdloby, a pak onen svět –,“ dodal s úsměvem. „No, litovals trochu? Tebe splašil P. Vrba, povídal mně.“

„Býval u tebe?“

„Hned jak jsem se rozstonal, ale tu ho profesor Matuška hnal, chudáka starého. Ale jak mně pak bylo trochu líp, chodil denně.“

63 Les při cestě z Českého Brodu do Prahy, pro loupeže už v 17. století zle pověstný.

„A mši sloužil.“

„To nebyla, pane, ta jediná.“ Held se usmíval. „V Nové Pace, tam ti bylo rekviem, víš, je tam bratranec Bílý farářem.“

„Vrba mně také o něm psal. A sestra tu byla, jak jsem slyšel.“

„Bodejť, všecky v Třebechovicích tak polekali, maminka chudák se z toho roznemohla. Františka zůstala u ní a Barbora jela sem, mně na funus. A já dýchal – A co tu byla – počkej, to ti musím ukázat –“ Nachýlil se dozadu, vytáhl ze stolu zásuvku, hrabal se chvilku v jejích papírech, až vytáhl škartku šedého papíru, na níž bylo znáti, že byla předtím v list složena.

„Tu se podívej!“ Held ukázal na vrchní stranu a Věk četl:

„Panně Barboře Held v Kvartyru nebožtíka Pana Doktora Helda v Praze.“

„Ach –“

„A teď ten nebožtík psaníčko sám obrací.“ Held se usmíval a list obrátiv ukázal na řádky, švabachem hustě psané.

„To psal bratranec, farář Bílý; jen čti, alespoň kousek.“

Věk říkal polonahlas:

„Milá sestřenice Barboro! Ta rána, kterou cítíte ze ztráty upřímnýho Bratra Vašeho, neminula i srdce mé –“

„No a teď je kondolence a těšení,“ vpadl Held s úsměvem, „to můžeš přeskočit. Ale tohle si přečti.“ Ukázal prstem na místo doprostřed listu a Věk četl:

„A poněvadž se domnívám, že † P. Bratr vás dědičkama jmenoval s Františkou, tak vás žádám: byste u slavnéhо pražskýho magistrátu, který by po † zboží v licitaci prodati chtěl, řekli: My Guitharu od Jana, housle a všechny partesy licitirovat nepovolujem, ale je za cenu prošacovanou našemu bratranci Janoj Bílýmu, faráři Novopackymu, necháváme pro památku, aby on zas Jozefa Zoumara strejce učit dát mohl. Já mám za to, že královskej Magistrát –“

„No, dál už nečti, je to pořád jedno, o ty instrumenty, o těch je tu více nežli o mně. Nechci říct, že by o ně bylo víc nežli o mne," dodal s úsměvem. „Farář mě má rád."

„Kytara, housle, partesy," vypočítával Věk a zrak jeho přezíral nástroje na zdi pověšené, až utkvěl na stolku s hudebninami.

„Všecko mně ostalo," pravil Held. „Dimidium animae meae;[64] o nich to mohu říci, jako Vydra o nás říkával, pamatuješ se? To je má outěcha – Ale dlouho jsem nemohl na strunu ani sáhnout."

„Slabostí –"

„A pak nervy, nervy – A odpusť, že jsem ti nepsal a nepoděkoval. Já ještě nemohl. Ale těšilo mne to tuze. Tak ta má smrt mně ukázala, že mě lidé měli dost rádi. Leckdos, o kom bych se nenadál, měl zármutek, hlásil se, ale zas také, kdo se zaživa tuze ke mně měl, v tu chvíli odpadl – Pravda, mrtvý nic nemůže a nic nedá."

„Ale epitafů napsali –"

„Ach, to mladý Mikan, profesorův syn, víš. Kdesi v krkonošských horách zaslechl, že jsem umřel, und dort dichtete er die Verse.[65] A pak mi je sám přinesl. Ale jak to víš? Ach, P. Vrba! Musil jsem mu to dát opsat, on shání a opisuje takové věci."

„Také mně ty verše opsal. Hunderten war er Schutz wider verheerende Krankheit – Ihn selbst –,[66]" citoval Věk, ale Held nedal mu doříkat, vpadnuv: „Dětina stará, že ti to psal! Solche hyperbolische Verse![67]"

„Ale dobře zasloužené. Lékař v čas nakažlivé nemoci, když se tak obětuje, je větší hrdina nežli generál ve válce."

„O té jsem ti dlouho neslyšel," zamlouval Held. „Svět se naruby obracel, vojska střílela, pokoj umluvili a já nic nevěděl. A také mně

64 Půl mé duše. *Pozn. red.*

65 A tam složil verše. *Pozn. red.*

66 Pro stovky byl ochranou před ničivou nemocí – sám –. *Pozn. red.*

67 Takové nadnesené verše! *Pozn. red.*

pak bylo všecko jedno. První, čeho jsem si všiml, bylo, když mně profesor Matuška povídal, že arcikníže Karel přijede do Prahy jakožto ředitel a nejvyšší generál v našem království. Ale když ten den před Štědrým večerem přijel a když mu dělali takovou slávu, nic jsem neviděl."

„Tos ještě nemohl z postele."

„Ani k oknu. Jen jsem naslouchal, vlastně uši si ucpával, když tolik střídeli. A toho troubení. A muziky, takové vojanské muziky! A to troubení postiliónské. Šest jich pořád před kočárem troubilo. A toho hluku a hřmotu! Všecko vojsko vytáhlo a stálo špalírem. Bylo to prý tuze krásné a slavné, povídali mně pak, ale já, jak jsem byl jako moucha, když vyleze z podmáslí, krčil jsem se pod peřinu."

„Četl jsem v novinách, a jak purkrabí arciknížete vítal a ten jak odpověděl, jak Čechy chválil. Dost prý nám přeje. Viděls ho už?"

„Ne, když ještě nikam dál nemohu. Ale první, kam půjdu, bude –"

„Do divadla."

„Ano. Žízním už, a nejvíc po Mozartovi. To jsem nemocí také propásl, když dávali v listopadu v národním velkou akademii pro jeho vdovu. Campi prý zas zpívala jako anděl a Vitásek se také okázal. A já o tom ani nevěděl!"

Věk naslouchal, ani se nehnul. Entuziasm hudební, za studentských let tak prudký, praktickým životem však udušený, nítil se jako jiskra pod popelem, když do ní zafouká. Zalesklo se mu v očích, v celé tváři, na níž bylo zřejmo živé účastenství. V ten okamžik se mu také kmitlo, jak se před lety sešel s Mozartem, jak Mozart na něj promluvil, a Held, jako by tušil, se Věka optal, má-li ještě ten dvacetník, který dostal od Mozarta.

„Ó mám, chráním ho jako poklad; teď už ho pro děti schovávám." Usmál se a hned dodal: „Kdyby tak něco od Mozarta dávali, co tu budu. Posledně jsem neměl štěstí."

„To věřím. Signor Quardasoni přeje víc svým Taliánům."

„Vyplácí se mu to."

„Ale ne, nevyplácí. Taliánská opera bývá teď prázdná; to není, holečku, jako když jsme přišli do Prahy. Někdy ti je třeba jen dvacet třicet lidí, to je celé publikum."

„A pro ty hrají operu?!"

„Hrají, a pro Signora Quardasoniho." Held, napodobuje důstojné, velitelské vzezření ředitele italské opery, prohodil s grandezzou[68]: „‚Io pago!'[69] To je jeho. Jemu je Cimarosa, Salieri a jiní Vlaši víc nežli Mozart, a tak je vnucuje a hrají se, třeba bylo prázdno, až strach. A to ti sedí pořád pěkně napudrovaný, na krajním špersicu[70], pamatuješ-li se –"

„V modrém plášti se zlatým třepením," doplňoval Věk s úsměvem, rozpomínaje se.

„Ano, pořád tak a pořád tak klidně, spokojeně, jako by měl nabito, a s chutí zadupe, když má jít kardyna[71] vzhůru, jako by měl vybráno kolik tisíc, a ne pár dvacetníků –"

Mluvili dál o divadle, oba s chutí, Věk se víc vyptával, Held vykládal, co teď bude, když hrabě Nostic prodal divadlo stavům, že Quardasoni sic zůstane, ale že musí teď také řídit německé divadlo und das deutsche Singspiel[72] (Held nevěděl to po česku), a Steinsberk, dosavadní ředitel obojího, že půjde, že mu ostane jen divadlo U Hybernů, které měl po baronu Stenzschovi. A pojednou, jako by si vzpomněl, dodal: „Ta změna Thámovi neposlouží." Held se zamlčel a zabubnoval vyhublými prsty na stole. Věkovi neušlo, že jako by stín padl do krajanových očí. Hovor na okamžik uvázl; Věk čekal dychtivě, že uslyší víc o Thámovi. Ale Held se ho jen optal, staví-li se také u Thámů.

---

68 Vznešeně, důstojně. *Pozn. red.*

69 Já platím! *Pozn. red.*

70 Křeslo v divadle. *Pozn. red.*

71 Opona. *Pozn. red.*

72 … a německou zpěvohru. *Pozn. red.*

„Já?“ Z tónu bylo znát, jak Věka ta otázka překvapila. „S Thámem bych se rád setkal. Neviděl jsem ho už dlouho.“ A najednou si vzpomněl, že Held chodil do Thámovy rodiny léčit.

„Starou madame jsi vyléčil. Slyšel jsem – kdopak – ach, pravda, Kramerius mně to oznámil. Jak je tam?“

Za té řeči nachýlil Held hlavu a díval se na své bubnující prsty.

„Myslím, zle,“ řekl zkrátka, zraků nepozvedaje. „Já ti přišel do takových starostí – A ta má nemoc,“ Held přestal bubnovat, mávl lehce rukou, a podívav se na Věka, náhle, jako by ho chtěl přepadnout, se optal:

„Ty, řekni mně upřímně, brala si Thámová svého muže z lásky, nebo jen tak, aby se opatřila?“

Věk překvapen tím obratem odvětil bez rozmýšlení, z přesvědčení, že z lásky.

„Milovala ho, a jak! Já to vím,“ dodal s úsměvem, „Já, jeho bývalý sok.“

„A jaká byla; fanfárum, třeštidlo nestálé?“

„Ne, vážná, roztomilá panna. Ovšem pak se leccos změnilo.“

„Thám také. Nešilhal po jiných?“

„Ne, to ne!“ hned a rozhodně jistil Věk. „Já myslím, že má svou ženu dosud rád, jsem přesvědčen; vždyť až bláznivě žárlí, alespoň co vím. Jsou nesváry mezi nimi, viď – Ó ty ženské! Stará, a ta Betyna! To jsou!“ Měl na ně upřímně svrchu, a proto na ně všecko svaloval.

„Kdyby byly jen různice!“

Věk se až lekl.

„Co je?“ ptal se kvapně.

„Milý brachu, to bude nejspíš tragédie. Je mu nevěrná, drží s jiným.“

„Jak vypadá! Herec,“ vyrazil kvapně Věk.

„Jak to víš?“

„Velký, hezký člověk, mladý. S takovým jsem ji viděl.“

„Ty! A kde!“

„Teď, jak jsem šel k tobě. U mostu, u křížovníků jsem musil se zastavit, jaká byla tlačenice. Vojsko táhlo přes most. A jak se tak tlačím od kostela, až tam jsem se dostal, kupředu, zahlédl jsem pojednou Paulu, jako Thámovou. Ani jsem nechtěl očím věřit. Je také plnější." Zamlčel, jak se zarazil, když ji tak znenadání spatřil.

„S ním, s tím –"

„Myslil jsem, že je sama, ale pak jsem viděl, že oslovila nějakého pána vedle ní, a ten zas mluvil s ní a usmíval se na ni, tak, tak, víš –"

„A ona na něj –" Věk pokývl a pokračoval:

„Na vojsko se tuze nedívali. A já pak také ne. Bylo mně to divno; vyhlížel jsem, nestojí-li tam také Thám –"

Held pohnul koutkem úst, pohodil lehce hlavou a řekl s úsměškem:

„Nestál, to se ví."

„Ne, ale oni tam zůstali, až vojsko přešlo. Když se kolem všechno rozcházelo, počkal jsem, abych viděl, půjdou-li spolu. A šli."

„Šli přes most?"

„Ne, dali se Křižovnickou ulicí. Dál nevím. Šel jsem pak rovnou k tobě, ale jak! Z hlavy mně nešlo, co jsem viděl. Že to není náhoda, že v tom něco je, to bylo patrno. Ale nechtěl jsem se toho nejhoršího domýšlet a Thámovou odsoudit."

„Aha, jako já."

„Připamatoval jsem si, jak ho měla ráda, jak o něj činila a jak on, co všecko pro ni udělal a obětoval, jak kvůli ní se potloukal s bídnými aktéry, a v takové nouzi, příteli, v takové psotě a bídě, jak jsem tenkrát viděl v Kralíkách, když se jim tam dítě narodilo a ona tam řeči nabyla; všecko se ve mně bouřilo, že to není možná! Vždyť ji zrovna povznes! Aby se tak zapomněla!"

„A zapomněla na všecko, i na to, jak se kvůli ní a její matce lopotí," Held vyrazil z hrdla zvuk nechuti a opovržení.

„A jak ty víš –," začínal tázavě Věk.

Held pověděl, jak chodil loni k Thámovi, jak léčil jeho tchyni, co bylo s Teplicemi, jak viděl Thámovou za Kanálskou zahradou s jiným, patrně s tím, kterého dnes Věk viděl; pověděl, jak toho on, Held, docílil, že ženské odjely s Thámem do Teplic. „Myslil jsem, že oba, Thámová i ten herec, zvláště on, za těch několik měsíců trochu zchladnou, komediant dlouho nehoří, a hlavně to, že na podzim dám pozor a ten amuršaft[73] nějak překazím. Ale když se divadlo z Teplic vrátilo, hned jsem k Thámům nemohl; a když jsem pak přišel, nezastal jsem Tháma doma. Hledal jsem ho u Modrého hroznu. Dvakrát jsem tam s ním mluvil, jednou ve společnosti, jinak nešlo, podruhé o samotě, a tu jsem zaťukal, jak je teď. Byl nějak veselejší, spokojenější, a když jsem se, jakoby žertem, optal na Amlinga, to je ten herec, chodí-li ještě vypůjčovat knížky, usmál se, že ho už teď přechází chuť, že tak často nechodí, protože švagrová –“

„Betyna –“

„Ano, ta že dělá drahoty, že má na něj nějak spadeno.“

„Tak on Thám, chudák, myslí, že kvůli Betyně. A když často nechodil –“

„Mne to také zmátlo a trochu uspokojilo. Napadlo mně, že jsem se mýlil, že ten Amling si předcházel starou a sestru, jako Thámovou, kvůli Betyně – A pak mě také to chlácholilo, že je u Thámů nějak pokojněji. Thám mi sám řekl, že tchyně si Teplice libuje, že tam byli, a žena se pak s nimi také smířila a tím víc se pak na Prahu těšila. To mně povídal – A vtom ta má nemoc – Ležel jsem bez sebe. Když mně bylo trochu líp, navštívil mě Thám, jeden z nejprvnějších. Ale to jsem byl ještě jako moucha, sám jsem byl rád, že dýchám. Mluvil jen o mně, o mé nemoci; o sobě se nezmínil, ani o své domácnosti. Byl velmi srdečný ke mně a nepozoroval jsem na něm nic zvláštního. Tak jsem ostal v domnění, že není hůř u něho doma, ba že je spíš líp, že snad ten oheň jen tak vzplanul a zas už zhasl, nebo že ten Amling

73 Milostný poměr. *Pozn. red.*

chodil opravdu kvůli švagrové, té Betyně. Pravda, já nemám tolik důvěry k lidem, a k ženským zvlášť; mně také napadlo, nejdou-li oba, Thámová a ten herec, na Tháma jen tak zchytra –“

„Nescházejí-li se jinde.“

„Ano. A cos prve viděl, to není proti mně. A pak, to jsem ještě nepověděl. Po vánočních svátcích, teď nedávno, přišel mne Thám zas navštívit. To už byl nějak vážnější, zasmušilejší. Ale neříkal nic a jen pořád o mně. Ptal jsem se ho, co dělá, co píše. Ani ho to nerozehřálo. Řekl jen tak lhostejně, tak bez chuti, že chystá něco do tisku, zpěvy z dvanácti nejlepších zpěvoher. Opera, to víš, to je mé, a tak jsem se ptal, z kterých. Pověděl, ale ani ne všechny. Nějak ho to netěšilo. Jako lékař musil jsem se optat také na tchyni, a ovšem také na paní. Zamračil se a povídá: ‚To vědí, jsem jako prodaný mezi tolika ženskými.‘ Nedalo mně a zaťukám také, hněvá-li se švagrová ještě s tím Romeem, Amlingem.“

„A co Thám?“ ptal se Věk dychtivě.

„Že tomu nerozumí. Amling že k nim nechodí. ‚Alespoň co já vím,‘ doložil ti tak nějak peprně a hořce. A dál, že švagrová hraje komedii, aby Amlinga pobláznila, a ten že je jako student. ‚Tuhle,‘ povídá Thám, ‚našel jsem v ženině roli štamblat[74]; nějaký oltář byl na něm namalovaný, v růžích, a pod stromy, to se ví, a na tom oltáři bylo: Der Liebe geweiht[75] a pod oltářem zas veršíčky s podpisem.‘“

Held se usmál.

„Toho herce,“ vyhrkl Věk.

„To se ví.“

„A co ona, Thámová, když se Thám ptal –“

„Lekla se, nevím, ale tuze asi v rozpacích nebyla. Že ji Amling prosil, tak řekla, aby vzala Betyně ten štamblat. To mi Thám pověděl, ale víc nic.“

74 List na památku. *Pozn. red.*

75 Zasvěceno lásce. *Pozn. red.*

„Věřil-li.“

„Na očích jsem mu viděl, že víra jeho nebyla na skále. Já bych byl také rád věřil, ale po tomhle, cos prve viděl – Panička Tháma šidí. Ten štamblat, copak to – ale rendez-vous, takové schůzky –“

„Kdo by jen pomyslil!“ ulevoval Věk svému vzrušení. Hleděl mlčky před se, až pak upřel oči na Helda a vážně, skoro smutně se optal, co teď, jak s Thámem.

Held, který se také zamyslil, vytrhl se touto otázkou.

„Už dřív jsem o tom uvažoval. Už dlouho mě to tíží. Je-li tak, jak povídáš, a já myslím, že bohužel tak je, bude třeba operace. Bude bolestná a snad zlá – Ale nechat Tháma v tom jen tak, ještě snad pro posměšek jiným,“ Held zchmuřil obočí. „Byl bych ho již alespoň nějak varoval, ale ta nemoc – A teď také. Jak s ním mluvit. Pozvat si ho přímo, se mi nezdá; do hospody jsem nemohl nebo do divadla. Ani ne do Expedice.“

„Bývá tam?“

„Teď častěji nežli dřív, ale obyčejně odpoledne, někdy až večer. Něco se musí stát. Zatím žádnému nic neříkej. A víš-li co, zítra se stav pro mne, uvidím, jak bude, snad bych přece mohl do divadla. A Tháma bychom si pak našli.“

Věk souhlasil. Smluvili čas. Vtom vešla posluhovačka, nesouc doktorovi svačinu. Věk se optal ještě na P. Vrbu, a když uslyšel, že ostává ve starém bytě svém, vstal, že se k němu podívá.

VIII
V. Thám najde stopu zrady

Ale nepodíval se. Jak vycházel s divnou tíhou, jež zůstala v nitru z jednání o Thámovi a Paule, zapomněl ihned na starého kaplana. Zato náhlá soustrast s Thámem ho zchvátila i touha uvidět ho. Hned jak ze schodů sestupoval, uvažoval, kde by ho zastal.

Jít k němu do bytu nechtěl a nemohl. Vzpomněl, že by ho snad právě touto chvílí zastal v kavárně U Modrého hroznu, ale že by se dříve mohl stavit v Expedici, když ji má na cestě. Rozhodl se, že se tam podívá. Než když vkročil do Mostecké ulice, nemohl rychle dál pro lidi. Černalo se jimi ulicí vzhůru k náměstí, ke kostelu sv. Mikuláše, černalo se jimi i k mostu, až po oblouk jeho věkovité věže, jež se v kvapném smrákání ještě tmavší vznášela se svou družkou z temna úzké ulice malebnou siluetou nad staré domy a jejich barokní přístavky.

Od řeky mrazivě válo a poletoval sníh; nikdo se však ze zástupu v ulici nevymkl, aby se do tepla uchránil. Všichni byli ukováni žhavou zvědavostí, neboť se rozlétlo, a tou chvílí jen o tom se mluvilo, že teď tudy potáhne zase oddělení vojska, z říše, z bojiště se vracejícího, a sice husaři blankenšteinští, o kterých za války tolik slyšeli, jaké kousky Francouzům vyváděli, co také toho poštmistra Droueta zajali, jak ho pak spoutaného přes Čechy na Moravu do Olomouce dopravovali.

Hlučná směs hlasů šuměla ulicí, místem vzkypěla, vyrazila výkřikem, smíchem, až se naráz přivalil shora náraz mocné vlny. Tam kdesi v Ostruhové ulici nebo snad už na rynku břeskně zahlaholila polnice, pak temný dusot se ozval.

V zástupech po celé ulici letěl šum, všude se začali tlačit, každý chtěl dopředu, každý napínal hrdlo. Také Věk, jenž právě v tento oka-

mžik se dostal do Mostecké ulice. Obracel se nalevo, k Sv. Mikuláši, napínal zrak přes spoustu hlav, přes černý proud lidí, jenž ulici zatopil.

Hlas kotlů se ozval, hudba spustila, zněla hřmotně a blížila se; pak se vynořili nad zástupem zvědavých jezdcové a hlavy koní. Husaři jeli. Lid vpravo vlevo začal se tlačit, jak ustupoval.

Věk pospíchal, aby se dostal na most dříve nežli vojsko. Než v té tísni neprodral se dál nežli k mostu, k průjezdu Mostecké věže. Tu uvázl a stál, musil státi, jako zaklínován. Nebylo to příjemné, zato však uviděl divadlo jemu dost vzácné, velké oddělení jízdy, blankenšteinské husary v bílých pláštích bez rukávů.

Jako by se bílý proud nesl mezi tmavými břehy zvědavců, z rynku, od Sv. Mikuláše, dolů celou ulicí. V čele jela hudba jízdných hudebníků (všichni měli bílé koně), za kapelou napudrovaný velitel s pobočníkem, důstojníci, v průvodu jízdných důstojníků pražských, za nimi řady husarů, pod jejichž bílými plášti prorážely tmavší attily[76]. Zpod vysoké čáky potřásaly se po spáncích osmahlých tváří, holých nebo s kníry, vlasy v copánky spletené.

Úzkou Mosteckou ulicí valila se a rozrážela směs hlasů: řinčivá hudba, cvakot podkov na hrubém dláždění, pokřiky Pražanů, jimž husaři, řada za řadou, vděčně a vesele kynuli za ty projevy přízně.

Věk pozoroval s účastenstvím vojáky vracející se z boje. Nezvítězili, ale udatně bojovali, mnoho zkusili, kolikrát na smrt jeli. Teď před jeho zraky míjeli, obloukem Mostecké věže na starý most. Sledoval zraky bílý jich proud, nad ním tmavé skvrny čák s chocholy, jak se černavě potřásaly v mrákavém vzduchu, jímž hudba už volně se roznášela nad vodou a dál k Starému Městu.

Nejžhavější zvědavci hrnuli se za husary na most. Věk také. Pro ně zapomněl na to, co jej u Helda tak vzrušilo. Teď jej cesta sama na to upomenula, jmenovitě když došel ku křižovnickému kostelu.

76 Přiléhavý, šňůrkami zdobený vojenský kabát. *Pozn. red.*

Ohlédl se po místě, kde stáli Paula s Amlingem, maně se podíval do Křižovnické uličky valem se tmící.

Husaři zatím zanikli v Jezuitské ulici a zajeli až na Staroměstské náměstí. Lidé za nimi pospíchali, opozdilí běželi, aby jich nezmeškali. Věk však zahnul do ulice Dominikánské, k Expedici. Mínil pozdravit Krameria, ohlásit se mu, že přijel, a pak, to vlastně bylo nejhlavnější, kdyby tam zastal Tháma.

V Expedici ho nestihl, ale u dveří, právě když vyšel. Věk byl na okamžik v nejistotě. Kmitlo se mu, jaký Thám bude, pozná-li ho, a pak, co Held – Tak srdečného uvítání se Věk nenadál. Thám ho poznal hned, třebaže nebylo již nejsvětleji, a stiskl mu ruku, patrně mile překvapen.

Věk starostným pohledem hned vystihl, že se Thám za tu dobu, co ho neviděl, změnil, že vypadá ne tak stařeji, ale nějak ustaraně, uvadle. Odpovídal na jeho kvapné otázky, kdy přijel, co v tenhle čas, jak je doma a kam hodlá. Věk se přiznal, že vlastně na něj myslil.

„A tak jdou, milý příteli, se mnou. Krameria navštívějí zítra. Dnes hraju, mohli by jít do divadla a po divadle sešli bychom se, třeba na Staré rychtě."

Věk návrh na schůzku přijal rád; do divadla sic neměl dnes chuti, než neodřekl také. Vykročili. Do divadla bylo ještě dost času, proto navrhl Věk, že by se mohli ještě zastavit někde v kafírně.

„Tak pojďme. Třeba k Modrému hroznu. Byli tam? Ne? A to půjdeme, je tam pěkně."

„Už cestou jsem slyšel, v poště, nějaký kupec z Hradce mi o té kafírně vypravoval."

„Tak pojďme."

Husaři už chvíli zajeli, hudba ztichla. Ale všude kolem, zvláště na Staroměstském náměstí a v pobočných ulicích, vypadalo válečně. Všude dost vojáků z posádky i z těch oddělení a pluků, které přitáhly dopoledne nebo záhy odpoledne a zůstaly tu pro odpočinutí a na nocleh. Chodili různo nebo v hloučkách, pěší v gamaších i dělostřelci, tu tam hraničáři v červených pláštích.

Rozhlíželi se městem nebo spěchali do hospod, z jichž průjezdu a oken padaly do šera sloupy zardělé záře a z jejichž hluku pronikal tu břinkot harfy a houslí hlas, tam ječivé dudy některého „veselého Kubíčka“.

Thám si toho ruchu sotva povšiml. Mluvil o Staré rychtě, jak se tam scházívají, kdo tam z vlastenců bývá, že dnes tam bude také Šedivý. A najednou, to již docházeli k Železné ulici, se zastavil a pravil: „Měl bych jich pozvati k nám, ale ženské, to jest švagrová s tchyní, chystají se dnes do nějakého hausbálu – A kdyby ne,“ dodal s trpkým úsměvem, „oni by asi nešli. Naše ženské –“ Nedořekl, ale usmál se; ten úsměv dojal Věka smutně. Vycítil, jak ho ty poměry tíží. Neřekl však nic, jen se chvatně omluvil, že už je pozdě, a přitom mu uklouzlo: „A paničku jsem už viděl.“ Znělo to zdvořile; Thám se zarazil.

„Mou ženu?!“ A dychtivě, nedočkavě se ptal kde, kde.

Věk řekl.

„Vědí to jistě?“

„Myslím, že jistě. Paní jejich měla modrý plášť kožešinou lemovaný a klobouk s červeným pérem.“

„To má. A sama tam byla? A kam šla?“ Thámovy oči se náhle rozhořely a bylo znáti neklid ve tváři, na hlase, v celém držení. Věk okamžik mlčel. Pozbyl odhodlanosti, nemohl vyrazit s holou pravdou. Vytočil se, že si tak nevšiml, a když tam byl takový mrak lidí. Thám ve svém pohnutí si nevšiml, že mlčí. Věk ze šetrnosti také nemluvil. V duchu uznával, že se Held nemýlil, že Thám už buď něco ví, nebo pozoruje.

Teprve v Železné ulici, když docházeli k divadlu, probral se Thám a opakoval zas o večeru, o schůzce po divadle, že se sejdou na Staré rychtě a zatím aby se šel Věk teď před divadlem ohřát, on že si skočí domů, že si zapomněl něco do představení – Na to, že sám také chtěl do kavárny, jako by zapomněl. „Tady je kafírna.“ Ukázal, jak obešli průčelí divadla, na rohový dům v Havířské ulici, zrovna těsně proti

divadlu. Pak podal Věkovi ruku. Všecko to konal a mluvil kvapně, jako v pospěchu, a také se s Věkem rozloučil. Ten hleděl za ním, až zašel za roh do Staré aleje.

Sníh, jenž dosud řídko poletoval, začal padati hustěji. Lidé na ulici přidávali do kroku. Thám také chvátal, hned jak se s Věkem rozešel, ale ne pro sníh. Chtěl být užuž doma, přesvědčit se.

Po obědě šel z domu, nejprve do tiskárny, pak do zkoušky. To Paule klidně oznámil a ona mu klidně, jako maně řekla, že je ráda, že dnes nemusí ona do zkoušky, že má šití na celé odpoledne, že musí pomoci Betyně šít a mamince upravit šaty do toho hausbálu.

Thám byl rád, že to tak klidně řekla, neboť před několika dny strhla se o ten maškarní hausbál bouřka, když došlo pozvání nejen Betyně, ale také jim. Thám tenkrát hned, naráz rozhodl, že on nepůjde nikam, a tudíž žena také ne, a vytrval, i když byl pro to hněv a pláč.

Bránil se hlavně zásadou, že po takových domácích bálech, jak se teď všude opičácky strojí, nic není, co tam, při bídné hudbě, a že jsou to jen taková doupata, že se tam slízají, když se jinde nemohou slízt, že to je takové koutkování a že tu pořídí často takový zhejralý panáček, čeho ani na veřejné redutě[77] nedosáhne. Tou mravností se hradil; pevné však a náhlé jeho rozhodnutí vyrazilo víc z obavy a žárlivosti, poněvadž se doslechl, že je Amling také pozván.

Betyna se ukrutně urazila, žena také, tchyně protestovala, co si zeť myslí, že by ona dcery tam nevedla, kdyby –, a že jsou do pořádného domu pozvány –

Betyna v hněvu zůstala, tchyně pak už jen povzdychovala, Paula se nakonec upokojila. To Tháma těšilo, zvláště dnes, když odcházel, když Paula tak klidně mluvila o bále, že musí celé odpůldne šít. A nebylo to šití pro ni, a Amling na ten bál půjde. Co se z Teplic vrátili, od podzima, byla Paula vůbec klidnější a mírnější, ač ne vřelá, jako bývala. Také to podezřelé vypůjčování knih přestalo, Amling

77 Maškarní ples. *Pozn. red.*

nechodil. Až ten hloupý štamblat zburcoval uspalou nedůvěru; a poslední dny bodl ho v divadle za kulisami nejeden hrot jedovaté, neurčité narážky. Také o tom hausbále u bohatého starého mládence, světáka, půjde-li tam, on, Thám, Amling že je také pozván –

Slova píchala a v úsměvech, pohledech četl zastřený výsměšek – Proto je doma naráz všechny odbyl a vyjel si tak na všechny domácí plesy. Že se žena tak záhy usmíří a uspokojí, toho se nenadál. A dnes mluvila tak klidně, až lhostejně, co bude mít šití, na celé odpůldne. Až si v duchu, když vycházel, vyčítal, že se přenáhlil, že ji zas obviňoval a měl v podezření.

A lhala! A jak!

Nezůstala doma, odešla, a ne pro nějaké švadlenské potřeby. U křižovníků nic takového neprodávají. A Věk ji tam viděl. Modrý plášť s kožešinou – červené péro – Věk má bystrý zrak a dobře ji zná. A řekl to tak nejistě, když měl odpovědít, byla-li sama. Neřekl, že ji viděl samotnu, zcela samotnu, ani kam šla, zůstala-li. Nebyla sama, nebyla! Lhala, obelhala ho – A když dnes, to jindy také. A když Amling nechodí už k nim, chodí ona – Nemohl ani domysliti.

Cítil, jak mu vstouplo horko do očí. Vztek ho popadal. Opodál bytu se zastavil. Okamžik se zahleděl na starý dům U Bohuslavů. Co teď – Není-li ještě doma – A je-li doma – Šel kousek vzhůru, zpátky zase k domu, náhle se rozhodl a vkročil do průjezdu. Když v zadním přístavku vystoupil až před svůj byt, zaslechl Betynin veselý popěvek. Zaklel v duchu, sáhl na kliku – cítil srdce – pak rychle otevřel.

Betyna v spodničce a v košili vcházela právě do zadního pokoje a zavřela za sebou. V předním seděla Paula u stolu, na němž svíčka hořela, a pilně šila. Zdálo se, že se zarazila, když vkročil. Hlas její zněl klidně a mírně, když se ho ptala, cože se vrací, že myslila, že už před divadlem nepřijde.

„Zapomněl jsem knížku," odpověděl nutě se do téhož tónu. I hledal knížku a přitom se jen tak, jako mimochodem optal, šije-li tak pořád, celé odpoledne.

„Pořád, celé odpůldne."

„Od té chvíle, co jsem odešel?" divil se s účastenstvím. Přisvědčila a dodala:

„Když si to Betyna nechala všecko na poslední chvilku."

„To toho užiješ."

Ze zadního pokoje ozval se hlas paní Butteauové a hned také její nejmladší dcery. Thám, našed knihu, kterou si vzal, ani neviděl a nedbal, obrátil se a zastrkoval ji do kapsy. Vtom zhlédl na posteli Paulin plášť a vedle něho klobouk s červeným pérem. Místo jejich bylo ve skříni a ve škatuli. Tu na posteli se jen někdy ocitly, když se Paula vrátila z ulice a hned jich neuklidila.

Okamžik hleděl na ně jako vyjeven. S knihou jako by nemohl trefit do pláště. Ruce se mu zachvěly. Nejraději by se byl rozkřikl, skočil k ženě, chytl ji a vedl ji k jejímu plášti a klobouku. Stál tak až nápadně dlouho. Paula, jež se dala zase do šití, spustila ruku a vzhlédla k němu.

„Je nějaká změna?" ptala se, ne dost jistě.

„Není, žádná." Vrazil knihu do kapsy.

„To budeš o desáté doma."

„Chtěl jsem, jistě jsem chtěl, abys nebyla sama, ale –"

„Ale –" Neopakovala to ostře ani s úsměškem jako jindy, když hlásil, že přijde později.

„Mám tu hosta. Věk přijel."

„Věk? Tak? A nehněvá se? To bych měla říct Betyně," chtěla zažertovat, nechala však, když viděla, že se muž zamračil, a jen dodala:

„To dnes bude schůzka. Vlastencové se sejdou." Řekla to víc škádlivě nežli s výčitkou.

„Byl kmotrem našemu Vašíčkovi –"

Paula, jež skláněla hlavu zase k šití, upřela na něj oči. Řekl to vážně, divně, jakoby s výčitkou i smutně, a zrak jeho na ní tkvěl tak, že ho nesnesla. Nachýlila se zase k šití a mlčela. Okamžik v pokoji ztichlo, vážně, dusně, až vedle se ozval Betynin smích a pak hlas, volající Paulu, je-li to už, že je čas se strojit.

„Také už musím," řekl Thám. Vykročil, u dveří se však zastavil a optal, co bude Paula dělat.

„Uklízet; po tom strojení toho bude, a učit se roli."

Dal sbohem, tchyni a švagrové se ani slovem nepřihlásil a vyšel ven. Na síni se zastavil. Cítil, že se třese. Naslouchal, neozve-li se v pokoji za ním smích, hlasitý výsměch. Ale jen Betynu zaslechl, volající, patrně pootevřenými dveřmi, je-li už pryč a co chtěl. Pauliny odpovědi nezaslechl.

V uších mu zahučelo, v skráních tepala krev. Tak ho žena šidí, tak směle obelhává, s takovou tváří! Ale už dost! Dost! A do bouře spravedlivého hněvu zaječela struna divého triumfu a msty lačnosti.

IX
F. Věk se do boje dostane

Věk, když Thám zašel, obrátil se ke kavárně U Modrého hroznu. Sám v ní nebyl nikdy. Jako student se tam nemohl odvážit. Té outraty si nemohl dopřát, když i často nesměl večeřet, chtěl-li do divadla poslechnout si Cimarosu, Zanetta nebo Salieriho, zvláště však svého nejmilejšího Mozarta.

A kvůli tomu také se do kavárny odvážil, ne však sem, nýbrž k Šturmům na Uhelném trhu, aby tam uviděl Mozarta, jak hrá na biliár. Teď na to nevzpomněl. Zamyšlen podíval se na dům U Modrého hroznu, v šeru černý; všecka okna i menší mansardová nahoře ve střeše zářila do jednoho.

To byla ta kavárna, o které, když sem jel, ten hradecký kupec v poště tolik vypravoval, a samou chválu, jaká je to krása, ten kafehauz, co se teď děje, jaká nádhera ve všem, co to jistě stálo jaké peníze. A jaké, pane, rozdíly, on že to může říct, když ještě chodil k paní Kačence kafesídrové, na kafe za dva krejcary nebo za groš; a to musil být v kafi škraloup! U paní Kačenky že bylo dobré, ale u jiných kafesídrů, ach je, to že je kafe samý zusatz[78], a kdyby to byla cikorie, copak to, ta že je od doktorů dovolena, ale že dávají do ní pražený hrách, i žito pražené a šípkové pecky, a také květ aloe i mrkev, brr – Kupec odplivl, hned však vzpomněl na Modrý hrozen –

Tam že je také kafé, á, tomu že se říká pane, že není sirobem slazené, že mají cukr na stole a každý že si může osladit, jak mu libo. A ty pokoje, tři pokoje jeden za druhým, čistě malované, a zrcadla obložená vzácným dřevem, mahony, slyšel-li, a ty hodiny! Samý

78 Přísada. *Pozn. red.*

alabastr, a biliár, oh, takový že není v celé Praze, tak drahý, vzácný, že stojí na pulírovaném mramoru v podlaze zasazeném –

Když Věk vkročil do domu na chodbu dost širokou a osvětlenou, ovanulo ho teplo, prosycené kávovou vůní, příjemné po chůzi mrazivým vzduchem.

Ale také jakás ostýchavá nejistota venkovského člověka na něj padla, když bral za žlutou kliku bílých dveří. Hlavně však proto klidně nevstupoval, poněvadž mu Thám nešel z mysli.

V prvním pokoji bylo u stolků, zcela dřevěných, na kterých hořely svíce ve svícnech s fidibusy, slušně plno. Sedělo tu několik důstojníků napudrovaných s copy, v bílých uniformách s červenými vestami a v černých gamaších, většinou s lesklými medailemi na prsou, nedávno, za války získanými; sedělo tu několik herců, několik studentů u šálku bílé nebo černé kávy a většinou kouřili z dýmek.

Modravou mlhou tabákového dýmu, jenž se nad společností vznášel, zahlédl Věk staršího muže s copem, v kamizole a v punčochách, který šel kolem, nesa v pravé ruce konvici kávy. Věk se ho optal, a jak doma němčině odvykl, ptal se ho maně po česku, kde tu sedává pan Thám.

Muž s konvicí v ruce vyvalil oči, ostatní kolem u stolu ohlédli se po příchozím, a mnohý se tu tam úštěpkem usmál. Věk se začervenal. Hned vzpomněl, že to je vše jeho českou otázkou. Zamrzelo ho to, ale bezděky, hned opakoval ji po německu.

„Pan Thám tu myslím není," zněla odpověď, „ani nevím. Sedává vzadu, v posledním pokoji." Ukázal palcem tím směrem a šel dál. Věk vstoupil do druhé místnosti, ze které, poněvadž veřeje byly vysazeny, plně se rozléhal hlučný hovor a cvakot koulí na kulečníku.

Věk se tu přesvědčil, že ten pražský div, hradeckým kupcem tak vynášený, stojí opravdu na mramorové desce, veliký, zeleným suknem potažený. Kolem stálo i pobíhalo několik šviháků s copy nebo vlasů uměle zkadeřených, v módních kabátech i bez nich, vysvlečeni, s bělostnými kadrličkami u rukou i na prsou, v přiléhavých nohavicích po kolena.

Jak se míhali kolem kulečníku, míhal se jejich obraz i ve velkém zrcadle v uměle vyřezávaném rámci. U protější zdi probělávaly se na podstavci alabastrové sloupky nákladných hodin zlaceného ciferníku a plné tepaných figurek mytologických z mosazu. Za nimi v polích stěny vábily zrak dvě idylické krajiny s pastýřskými výjevy a mezi nimi antický chrámec v háji s mytologickou stafáží.

Modravý dým z dlouhých dýmek řidčeji se tu vznášel a světleji tu bylo, neboť hořely všechny voskové svíčky všech dvouramenných, dřevěných, leskle pozlacených svícnů na stěnách.

Věk podobné místnosti ještě nikdy neviděl, nicméně se tu nezdržel, aby se nezdálo, že jako venkovan hloupě žasne. A venkovana musili na něm poznat, to cítil; už pro jeho kabát a celý kroj, který v Dobrušce sice byl nákladný a pěkný, ale tu mezi těmi fraky různo vystřiženými, s límci podivně skrojenými, mezi kvítkovanými vestami dost nápadně svědčil, že Jandera, jejich dobrušský první mistr, se v pokroku svého umění hodně opozdil –

V třetím pokoji, zelenavě malovaném s dvěma velkými zrcadly, se svíčkami na stolech, bylo volněji. Kolem několika stolů prázdno.

Věkovy zraky utkvěly v koutě nalevo. On! Bassi!

Luigi Bassi! První Don Juan, znamenitý zpěvák a herec, miláček Pražanů, na kterého se Věk vždycky těšil a s kterým i na prknech vystoupil, tenkráte před jedenácti lety při prvním představení Dona Juana, on, Věk, ovšem jen ve sboru.

Teď usedl u kulatého stolu v druhém koutě. Onen sluha, kterého se v prvním pokoji dotazoval na Tháma, přinesl tác a šálek a ptal se, jaké kafé; odešel pak, když mu Věk dost roztržitě odpověděl, a vrátiv se s konvicí kouřící se černé kávy, nalil. Věk mechanicky vzal kousek z porculánové kvítkované nádoby na stole plné jiskřivého cukru, hodil jej do kávy a míchal. Oči však měl více na italském zpěváku, dobrém třicátníku, v tupetu, v tmavomodrém fraku a bílé, kvítkované vestě, rozmlouvajícím s mladším o něco a také hubenějším společníkem, patrně krajanem. Mluviliť po italsku a také italsky živě přitom rozkládali.

Věka to náhodné setkání živě zajímalo. Jak jen Bassi zmužněl i zvážněl! Tenkrát, o představení Dona Juana štíhlý, dvacetiletý mladík, teď statný muž zdravě zardělé tváře.

Kus minulosti vstoupilo Věkovi na mysl, postavy, barvy, výjevy, náhle a živě, musilo vstoupit v této úpravné jasně osvětlené místnosti s ovzduším divadla naproti i herecké společnosti, kdy ještě nevychvěl v něm dojem ze setkání s Thámem. Bassi se mu kmitl jako Don Juan, jasně, v kostýmu, kmitla se mu sign. Tereza Saporitiová jako dona Anna – celé jeviště, on sám, jak vystoupil v družině čiperné Zerliny a Massetově na scénu, jak omámen pohlédl před se do hlediště, dole, nahoře, plného hlav, a jak tenkrát myslil, kdeže asi Paula Butteauová sedí –

Tenkrát ještě doufal a nevěděl, jak je Thámovi z celého srdce oddána, a netušil, jak ve slastném zapomenutí oba vedle sebe na galérii sedí. Tenkrát Paule blaženě rozechvěné i kouzelnou hudbou dojaté vytryskly slzy a v těch slzách usmívala se a hlavou, ještě němá, přikývla, když Thám se k ní zlehounka naklonil a rozechvěně zašeptal, má-li ho ráda –

A jemu, Věkovi, ostala tenkrát rozpustilá Loty, s tou musil domů, lákala ho a sváděla, a on – hlupák – Co měl za svou pošetilost, jak dlouho jej mrzela a hnětla! Ale již všecko odbyto, dávno odbyto, hloupost i bolest. Vyšel z toho ze všeho šťastně, ale Thám, Thám ostal. V cit sobecké, vnitřní spokojenosti a libosti dechla upřímná lítost, soustrast s bývalým sokem. Věk míchal kávu, srkal, pozoroval Bassiho a myslil, do kruhu vzpomínek jako očarován, na Tháma, a jak Paula tenkrát – Rozvaliny Václavova Nového hradu v Kunratickém lese se mu vynořily, klenutá jizbice s výklenkem u okna. Tam stál Thám s Paulou a líbal ji, a ona, jak byla blažená, jak přivřela oči v sladkém opojení, jak jej objala! A prve tam na Křižovnickém plácku, a šla s tím hercem. Až tam to došlo – Thám už tuší a snad něco ví. Jak se znepokojil, když mu řekl, že Paulu viděl – Měl-li mlčet? Ale Held má pravdu. Co asi zítra řekne – Aby ještě byl

Thám pro posměšek? Společník Bassiův se náhle vymrštil ze židle, přistoupil ku dveřím, a kývaje na někoho do druhého pokoje, volal:

„Signor Vojtyšek! Signor Vojtyšek!“

Signor Vojtíšek, ani ne třicetiletý, dost dlouhý a dost hubený, nakadeřených vlasů, v zeleném fraku úzkých rukávů a v bílém šátku na krku vešel houpavě, dlouhým krokem, maje krk kupředu natažený. Usmívavě pozdravil Bassiho i jeho společníka, přičemž zaslechl Věk jméno tohoto, že to signor Liverati. Znal ho dle jména, že je kapelníkem vlašské opery, jako pana Vojtíška, donedávna učitelského mládence z Kouřimska, pak nápovědu vlašské opery a nyní jejího basistu.

Tyto jeho hodnosti minulé i nynější nebyly Věkovi známy; ale pan Vojtíšek také skládal, malé německé opery, než i také české, a pro ty bylo dobrušskému kupci, hudebníku i vlastenci, jméno jeho povědomo. Neznal sic jeho Strejčka z Podskalí ani Pražského mlynáře, nic, ale měl radost především jako vlastenec, když pan Vojtíšek skládal české opery –

Dlouho se však nedíval na pana Vojtíška, jenž usednuv k Vlachům odpovídal na jejich špatnou němčinu nehrubě lepší. Vstoupiliť dva mladí páni a dost hřmotně do místnosti, oba v přiléhavých, dlouhých kabátech s límcem přes ramena a v módních měkkých kloboucích, s hůlkami v ruce. Jeden z nich, starší, třicetiletý, podívav se na zpěváky upřel oči na Věka, chvilku se na něj díval, pak začal rychle vesele říkat, jako by vyvolával: „Taubmann Ritter von Krsowitz, Tešauer Adam, von Trautenberg Wenzel, Urban Franz“ – Zarazil, ale hned pokračoval, volněji však: „Václavíček Josef –“

Věk, jenž hlavu zvednuv dosud napjatě, udiveně poslouchal, za stolem rychle vstal. Příchozí se usmíval a jda k němu odříkával dál: „Vavrouš Johann, Věk Franz –“ A tu, maje ruku ke stisknutí vztaženu, umlkl a zasmál se, volaje po německu: „Je to on!“ když Věk, vykročiv, mile překvapen, zvolal:

„Pan Václavíček!“

Hned byli u kupce, za stolem, bývalí spolužáci ve filosofii Věk a Václavíček i jeho společník, herec od národního divadla Fišer, Němec. Věk potěšen, že se pan juris doktor tak přátelsky k němu přihlásil, zapomněl i na Vojtíška i na jeho vlašské společníky.

Hovořilo se čile (pořád německy) o studiích, o minulosti a přítomnosti. Věk zvěděl, že bývalý kolega Václavíček (už ve studiích se psal Wazlawjczek), synek bohaté pražské rodiny, je v kanceláři doktora rytíře Bretfelda, Josefa, v Ostruhové ulici. Přitom udal kolega všechny tituly svého vznešeného principála, že je arcibiskupským, konzistorním radou a fiskem, že je pánem na Veselíčku, staroboleslavské kapitoly přísežným syndikem[79], že je canonicus honorarius[80] –

Všecky ty tituly vypočítával s jakýmsi nadšením a s chloubou, jako by té titulové záře i jemu trochu patřilo. A pak zas o kanceláři, advokacii, co to je, jaké má naděje a plány.

Proud sebelibého, chlubného vypravování jakoby z přátelské sdílnosti vytrysklý, hrnul se, až Věka, zpočátku ochotně naslouchajícího, zmáhal. Zatím herec Fišer, pohovořiv chvilku s Vlachy a Vojtíškem, hleděl si víc čokolády, kterou mu doktor objednal, víc nežli jeho líčení a vypravování. Jen chvilkou mrkl po Věkovi s tichým úsměškem, že ten venkovan je asi omámen svým bývalým kolegou a jeho slávou.

Ale pojednou nedonesl ke rtům šálek, z kterého chtěl opět srknout, když společník jeho, vzpomněv konečně také svého spolužáka, se Věka optal:

„No a jak že jsi sem zabloudil, zamluvili jsme to –“

„Čekám na Tháma.“

Herec od národního divadla rozšířil oči a doktor Václavíček vyhrkl v úžasu:

79 Zplnomocněný zástupce. *Pozn. red.*

80 Čestný kanovník. *Pozn. red.*

„Toho od Hybernů?!“

„Snad dnes hraje,“ podotkl herec, „ani nevím; ale hraje-li, nevím, trefí-li na jeviště.“

„Hraje, půjdu se také podívat,“ řekl rychle Věk, jemuž začínalo být nevolno. Cítil úsměšek toho herce.

„K Hybernům? Co bys tam chodil!“ jako přátelsky radil či víc rozhodoval Václavíček. „Chceš-li něco vidět, jdi tuhle naproti. U Hybernů jsou německá představení chatrná, no a do českého bys přece nešel!“

„A proč?!“ dohříval se Věk.

„Protože to je sprosté. Tam chodí jenom děvečky a tovaryši –“

„Ó ne, také dost jiných. Byl jsem tam už také.“ To dodal Věk s důrazem, poněvadž ho to popuzovalo, jak se ten německý herec usmíval. A doktor zvolal:

„Snad nejsi také vlastenec!“ Řekl to jako žertem, ale Věk pevně přisvědčil:

„Jsem!“

Doktor Václavíček se zasmál.

„Jdi, dětino!“ volal. „Takový nerozum. To jsou pošetilí lidé, ti takzvaní vlastenci. Co chtějí, je krok nazpátek, a jak nazpátek! To je čiré zpátečnictví!“

„Jak to?“

„Ze vzdělanosti k nevzdělanosti, to je přece zřejmo a jasno.“ Doktor se rozhorloval. „Takový štokbém[81], podívej se, co je to? Co je člověk bez němčiny! Ani hausknechtem[82] bez ní nemůže být, to ne. A do škol ho bez ní také nevezmou.“

„Je to dost smutné, že Čech v Čechách místa nemá!“

„A co vlastně chcete?“ uhodil zostra doktor.

„Naše žádost je, a každého upřímného Čecha, který se za to jméno nestydí,“ Věk mluvil důrazně, „aby náš jazyk byl zachován,

81 Míněno Čech jako poleno. *Pozn. red.*

82 Domácí sluha. *Pozn. red.*

a nejen zachován, alebrž i rozšířen a zveleben. Zkrátka, my chceme žít, aby bylo, jak bývalo. Vždyť takhle pořád nechodilo, my máme také minulost. Když naši králové –“

„Ach, co králové, minulost! Kdo by se po ní ohlížel, my jdeme jen kupředu!“ volal Václavíček kazatelsky. „Jen světlo, světlo a pokrok! A ten nám dává němčina. Potřebuješ jí v obchodě, na cestách, všude, dává kancelářům a vojsku potřebné lidi, a všecko, vůbec, ano, pravda. A literaturu, umění! Bohatou, hotovou literaturu. A co čeština, co, co! Pár sprostých knížek, na pijavém papíře, kalendáře, snáře – Pro koho to je,“ sypal a dorážel, „pro vzdělané, pro studované, kteří znají, co a jak se jinde píše? Co doba chce? Pro pár těch knížek obětovat kulturu, pokrok! Není to krok zpátky a dolů?“

„Ale přitom zajde náš jazyk!“

„Zajde, nezajde! Mezi námi vzdělanými už zašel. Jaká pomoc! Vzdělanost je výš. A ostatek, pro koho se namáháte? Vrchnosti ty vaše knížky nečtou, ani ouředníci, a měšťané také ne. Tak pro koho? Tak pro nikoho!“

„Pro lid a věrné Čechy,“ odvětil Věk pevně a určitě.

Německý herec, jenž dosud mlčel a jemuž v očích pořád svítil úsměšek převahy a jistoty, že je protivník ubožáček a že bude poražen, zasmál se nahlas této odpovědi. Doktor však sklesl do loktů o stůl opřených, nahnul se dopředu přes stůl, a maje oči na bývalého spolužáka zostra upřené, zvolal:

„Co! Tohle povídáš ty? Lid? Kdo je to? Děvečky, tovaryši a hloupí sedláci? A ti že vám to budou číst, myslíš?“

„A čtou, a jak!“

Doktor se dal do smíchu. V svém rozpálení nevšiml si ani, že vstoupil starý pán pudrovaný, v tupetu, v modrém plášti, na němž se blyskotalo zlaté třepení. Také Věk, rozčilen, roztrpčen, sotva na něj pohlédl, ač to byl sám Quardasoni, ředitel italské opery. Jen herec Fišer se mu hluboce uklonil; příchozí usedl u stolku, kdež rozmlouval Vojtíšek s Bassim a Liveratim.

„Čtou! Čtou!“ opakoval Věk ohnivě. „Já se přesvědčuju, vidím to. Tam je, pánové, zdravý kmen –“

„Ach, tady jsme zkaženi a docela. Chválabohu!“ Doktor se zasmál.

„A víte-li, pane, co,“ začínal herec, „kdyby ta vaše hračka ostala mezi vámi a sedláky, nu, spánembohem –“

„Ani to ne,“ vskočil mu Václavíček do řeči. „To je vůbec proti ideji nezapomenutelného císaře. Nu ano, a zcela správné. Jednotné ouřadování, jednota správy, považte. Císař Josef chtěl, ó víte, filosof na trůně, chtěl, aby se německá řeč rozšířila a ujala ve všech jeho zemích –“

Věk, už zardělý, sebou škubl. Opočenský vrchní se mu mihl jako v záblesku. Ale již musil upřít zraky na herce Němce, který mluvil zvolna, usmívaje se, ale pichlavým tónem:

„No, to se stane tak jako tak, to nikdo nezadrží. Ale jak jsem řekl, přes to všecko bych nic neměl, pane, proti vaší kaprici[83], proti vašemu koníčku, když se s těmi sedláky chcete mazat, ale tady v Praze, to bych prosil, tu by ti páni vlastenci toho měli nechat. To snad není jejich účelem, a také nesmí být, aby, když pěstují svou mateřštinu, kazili přitom jazyk jiný a nadto panující a vzdělaný.“

„Jak to!“ zvolal prudce Věk a div nevyskočil.

„Jak to,“ vykládal týmž tónem a s týmž úsměvem herec. „Kazí, a jak! Vaši čeští herci, zvlášť u Hybernů. Jim je němčina přece jen vedlejší a dle toho také v německých kusech hovoří. Ta jejich němčina! K smíchu! Ten jejich akcent, ten předrážkový, český akcent – ach,“ herec se chytal za uši. „A ještě kdyby dřeli Spiessa nebo Pireta, ale to se odvažují na naše nejlepší kusy, i na mistrovské. I na takové, s kterými naše umění, nás cvičených německých herců, má často potíže! A to jsme léta, pravím léta, študovali ducha a řeč německých učenců.“

„A tak nás nechte hrát jenom česky, a ne jenom v neděli a ve svátek, my budeme rádi!“ vskočil mu Věk podrážděně do řeči.

83 Rozmar, vrtoch. *Pozn. red.*

Herec však se usmíval dále tak zvysoka a řekl tónem zdánlivě klidným, ale plným sebevědomí a zlomyslnosti:

„Ó ano, proč ne, ale musili byste hrát jenom své kusy, ze své bohaté dramatické literatury –“

Věk ucítil hrot nepřátelské zbraně; přemohl se však, a nutě se do pevnosti a jistoty, bránil se:

„My teprve začínáme a již máme dost kusů, a byly by – a budou –“

„No, to nechme!“ Herec zamával dlaní do vzduchu, jako by se o tom nemohlo ani mluvit, a usmíval se. Ten úsměv jeho bodal a dráždil.

Doktor Václavíček se dal do smíchu:

„Thám vám vytrhne z nohy trn – To je váš klasik!“

Věk byl už všechen zardělý, oči se mu svítily.

„Tháma nech, ten udělal mnoho,“ a hned sekl zase po herci: „Vy jste také hned všechno nesnědli, Hanswurstem jste začali a hodně jste brali od Francouzů.“

„Ale tak ne jako vy od nás a takovým způsobem!“ prudce odrážel herec, jenž se přestal usmívat. „Tak ne, abychom tím prznili cizí Múzu.“

„Oho! Jak to! My?“

„Naše řeč stačí na všecko, ale slovanská ne. Jak přeložíte kus, ztratí ve vaší řeči všecku jemnost i všecku vznešenost ztratí! A pak, to není násilí, když překládáte kusy, jejichž děj je u dvora nebo v paláci? A tam, to víte sám, nikde se nemluví česky.“ Herec se zas ušklíbl. „Či není to k smíchu, když Marinelli se po slovansku se svým princem baví? A vaše publikum, rozumí tomu? Dovede se vpravit do takové vznešené společnosti, pochopí vybroušenou řeč dvořanů, pochopí všecky její jemné odstíny? Můj bože, jaké může mít potěšení vaše kuchařka, váš tovaryš nebo kočí například z Emilie Galotti, řekněte, jaké?“ Herec rozohniv se mluvil rychle jedním dechem. „Ale to se takový kus ‚upraví‘, ale tak, že mistrovské dílo je k smíchu, k smíchu nebo k zlosti, a vaše publikum ještě při něm zívá – Taková sprostota chce jen sprostou komedii.“

„Jako vaše nóbl a vznešené obecenstvo."

„To není pravda!" urážel se doktor Václavíček.

„Na českých hrách není panstvo, jen sprostý lid, ale ten chodí i na vážné hry, i tu bývá plno, ale na německých prázdno. A to vám není vhod!"

„Oho!" protestoval doktor Václavíček. „Prázdno –"

„No někdy je plno," vpadl Věk, „když je nějaký špektákl, když se provozují balanzéři a takoví."

„Neurážej!" káral ho zvysoka a přísně doktor Václavíček.

Věk, jako by ho bodl, vstal. Chvěl se a vzkřikl v prudkém afektu, nechav němčiny, po česku:

„Ty urážíš, ty se stydíš za svůj jazyk, to je hanba!"

Václavíček na okamžik ztuhl a vyvalil oči. Fišer vzal ho za rameno a nachýliv se, rozčileně mu připomenul, aby ho nechal, to že je skandál, aby se podíval –

Ve dveřích do kulečníkového pokoje postavilo se několik hostí, podívat se, co se děje; Vlaši s Vojtíškem u nedalekého stolku již chvilku přestali mluvit a pozorovali hádající se. Přiběhl sluha s konvicí, za ním sám „kafésídr" Kundrát v tupetu, ve střevících, s tabatěrkou v jedné a se stříbrným struhátkem na tabák v druhé. Vyplašili ho zrovna, když si strouhal tabák do své velké tabatěrky pro hosti.

Všichni žasli a nejvíc nad těmi českými slovy, která se tu znenadání a tak hřmotně ozvala. Doktor Václavíček postřehl okamžikem tu senzaci, která mu byla nemilá. Zastyděl se i rozzlobil, hlavně proto, že tu ten kramář venkovský se tak odvážil a na něj si tak troufal.

Kvapně vstal tak jako herec Fišer, odsedl s ním k jinému stolu a nahlas si uvolnil, to že je, když tak někdo zesprosťačí –

„A někdo hloupě zpychne," odsekl Věk, a vzav klobouk a plášť, vyšel z pokoje popuzen. Spor s německým hercem ho tak nerozdráždil jako jednání spolužákovo, jeho nestoudné odrodilství a nečitelnost k mateřskému jazyku. Zaplativ v druhé místnosti, chvátal ven.

Nedbal, že se všichni po něm ohlížejí, že u kulečníku spustili na okamžik tága k zemi a že se po něm obracejí plni úžasu i zvědavosti. V zadním pokoji, ze kterého vyrazil, jako by vichr zavířil. Náraz prudkého pohnutí bylo nejvíce znáti na doktoru Václavíčkovi a jeho společníku, kolem nichž tlačila se kupka zvědavců. Nejvíc sám kavárník. V druhém rohu u kulatého stolu vykládal, oč běží, zpěvák a skladatel Vojtíšek Vlachům, vlastně starému Quardasonimu, jehož osmahlá tvář, zdravě zardělá, výrazného profilu, se odrážela od pudrovaného účesu. Vojtíšek vykládal, co zachytil ze sporu, že se hádali o české a německé divadlo, Čech a Němec.

Jako socha naslouchal starý impresário, až pak se usmál v tichém opovržení a vypjav obočí zdvihl prsty dlaně na stole položené a řekl s klidem povznešenosti:

„Entrambi sono barbari!“[84]

Kapelník Liverati se zasmál, Luigi Bassi přisvědčoval živě hlavou a Vojtíšek se rozpačitě usmíval.

84 Oba jsou barbaři! *Pozn. red.*

X
O tvrdé noci

Věk prošel kvapně, velkými kroky všemi místnostmi, ale jak vykročil na chodbu, vzpomněl na Tháma. Podíval se na hodinky. Byl už čas, už tu Thám mohl a měl býti. Věk jen okamžik uvažoval. Zpátky nechtěl a nemohl. Rozhodl se, že počká venku, před domem, tam že Tháma nemůže minouti.

U prahu domovních dveří se zastavil a vyhlédl ven. Lampy před divadlem hořely rudě do hustého šera a v jejich záři bylo vidět bělavý mrak padajícího sněhu, jenž přikryl už dlažbu a bělal se patrně na pláštích a kloboucích chvátajících lidí.

Věk chvíli čekal, až pak mu připadlo, že Thám vlastně určitě neřekl, že se tu, v kavárně, staví před divadlem. A tak náhle, znepokojen odešel – Kdož ví – A čas docházel. Věk se posléze rozhodl, že půjde do divadla, po představení že se beztoho s Thámem sejde. Vydal se Havířskou ulicí, Starou alejí. Holé koruny stromů bělaly se sněhem, jehož padající clonou mrkavě prokmitovala zarudlá světla lamp na sloupech u bariéry.

Kočáry se zasněženými střechami hrčely tišeji bělostnou drahou sem tam; v tom onom kmitla se uniforma a ještě častěji křiklavé barvy strakatých maškar. S těmi uháněly vozy alejí k Prašné bráně, do reduty u Vusínů proti staroměstským masným krámům.

Věk docházel nebo potkával paní a panny v opentlených čepcích nebo zachumlané v salupech a velkých šátcích, s podkasanými šaty, provázené pány v pláštích nebo v kožiších. Ti všichni chvátali u veselém hovoru také k Vusínům nebo do nějakého „hausbálu“.

Věk se po nich sotva ohlédl. Ještě nevyhaslo v něm vzrušení z toho sporu. Myslil pořád ještě na bývalého kolegu zchlubného, jak měl plná ústa pokroku a světla, jako by on, Věk, a vlastenci všichni

byli nějací obskuranti. A jak se držel toho Němce a smál se s ním Čechům, sám Čech. Také se sám na sebe Věk mrzel, že to ono jim mohl a měl povědět, dohřát je, zvláště toho Václavíčka. A ti všichni, jak tam byli u Hroznu, uvažoval, ti by jistě také s Václavíčkem byli proti němu povstali.

To pomyšlení ho skličovalo, a co je nevědomých a vědomých odpadlíků a odběhelců. A o Thámovi jak mluvil! Ach, tady v Praze!

Věk přešel v tom zamyšlení Starou alejí, minul zahradu u Prašné brány, Rejskovu věž[85] ve tmách se tratící a již stál před zrušeným klášterem hybernským. Řada oken dlouhého sálu bývalého refektáře zářila do tmy večerní. Před hlavním vchodem netlačili se lidé jako jindy v neděli odpoledne. Bylť všední den a německé představení. Cedule ozářená kmitavým světlem svítilny u vchodu hlásila, že dnes hrají Die drei Töchter, veselohru o třech jednáních od Spiessa.

Věkovi bylo té chvíle jedno, co hrají. Ale na domov si vzpomněl. Když vcházel, připadlo mu, jak tenkrát o korunovaci vedl sem ženu a babičku do českého představení. Vzpomínka jej hřála a na okamžik se mu vyjasnilo.

Seděl volně, nebo diváků se hrubě nesešlo, a posedl výš ode dveří, vida, že každý sobě vyhledává výhodnější místo, když bylo tak volno. A kdo usedl, dost se choulil, nebo sálem neproudilo tepla nazbyt. Jindy většinou smekli, dnes málokdo, i když se opona vyhrnula. Přes třírohé klobouky a vyšší měkké, přes čepice a čepce upíral Věk zraky na jeviště. Dnes bez valného zájmu.

Jen na Tháma dychtivě čekal. Ten vystoupil jako markýz Falaise. Věk se v myšlenkách zabýval více poslední příhodou na Křižovnickém plácku, a jak Thám rychle pak odešel; až pak přece ho do očí uhodilo, že přítel hraje příliš neklidně, že místy vázne, že snad role nezmohl. A hned zas, jako by chtěl vše dohonit, mluvil o překot a opakoval francouzské floskule své úlohy.

85 Prašná brána (stavitel Rejsek). *Pozn. red.*

Věk se nesmál, nemohl a byl by nejraději už konec viděl. Jak jen opona spadla, chvátal ven. Čekal u hlavního vchodu a vyhlížel Tháma. Obecenstvo záhy přešlo, i někteří herci. Jednoho z nich se Věk na Tháma zeptal a uslyšel, že Thám, jak si odbyl poslední výstup, ihned se odstrojil a odešel, že měl nějak tuze nakvap.

Měl; chvátal, letěl a rovnou domů. Jak dnes hrál a dohrál, nevěděl, ale také o to nedbal a nestaral se. Byl markýzem, říkal nějak jeho úlohu, pořád však se rozčiloval tím, co se stalo před představením a co ještě bude.

V tmavém nádvoří u Bohuslavů se zastavil. Okna jeho bytu byla jen slabě osvětlena. Po tmavých schodech stoupal tiše, jako zloděj, a zastavil se, taje dech, kdykoliv v dřevěném stupni pod jeho nohou zavrzalo. Byl rozčilen, v hrozném napětí. Dle toho, co před divadlem zjistil, kombinoval na nejhorší, že Paula, když tchyně s Betynou odešly, nezůstane sama, že si nahradí ten hausbál, že přijde ten – jako už tu asi jistě byl nejednou –

Thám stanul u dveří svého bytu s pochýlenou hlavou, nastavuje ucho. Srdce se mu zase rozbušilo – Stál, naslouchal, čekal, až vzal za kliku. Zavřeno. Lekl se, hned však vyňal z kapsy klíč a otevřel.

V kuchyni u kamen mrkala olejová lampička. Na podlaze v koutě zahlédl stopy bálové výpravy: odhozené punčochy, nějakou spodničku, staré střevíce. V předním pokoji dohoříval oharek v železném svícnu. Zmírající plamen neklidně plápolal, vzjímal se a hasl, a s ním poletovaly vzhůru dolů plaché zákmity a zase stíny po stěnách.

Thám vzal to světlo a vešel s ním do druhého pokoje. I tu bylo prázdno.

Postele neodestlány, na stolku však, na němž stálo zrcadlo a skřínka s líčidly, všecko v nepořádku; kolem otevřené skřínky porůznu lahvičky, pohozená poduška s jehlami, klubíčko nití, želízko na kadeření vlasů i pentličky různých barev ve zcuchané kupce. Přes lenoch židle u stolku visel bílý, ale dost zašlý „frisírmantl“, na židli samé stála svíčka v nízkém svícnu.

Thám ji rozsvítiv postavil oharek užuž hasnoucí na stůl před zrcadlo a rozhlížel se tichým pokojem, jímž vanulo ještě kolínskou vodičkou.

Stál se svíčkou v ruce chvilku jako u vyjevení. Hleděl na ten nepořádek; v kuchyni také tak bylo. A Paula mu řekla, že bude uklízet, až maminka s Betynou odejdou. A všecko tu, jak to tu nechaly, ani rukou se ničeho nedotkla; postele neodestlány –

Svým očím nevěře, vešel zase do prvního pokoje, také do kuchyně a zase zpátky do zadního. Myslil, že stihne jej, Amlinga –

Bylo zavřeno, když přišel, připamatoval si. Kdo zavřel? Paula. Lhala, nanovo lhala, jako před divadlem, když mu řekla, že nikde nebyla. Šla snad s nimi na tu dobu, co on, Thám, bude pryč, aby alespoň na chvíli byla s Amlingem? Proto tak klidně vyslechla, když jí před divadlem oznamoval, že se dnes zdrží, když tu je Věk, proto i zažertovala o vlastencích, kteří jí byli jako trn v noze a ku kterémuž vždycky si našla příčinu –

Skočil ke skříni, otevřel ji, pak druhou. Ale šaty, ve kterých jedině Paula mohla jít do toho bálu, tu visely. A hned vykročil do předního pokoje podívat se na postel, je-li tam její plášť.

Nebyl, jenom její klobouk s červeným pérem, ten, který měla, když odpoledne stála u křižovníků. Teď šla bez něho, jistě v šátku nebo šále. Do bálu ne, tak ustrojená tam nemohla. Do bálu ne – Tedy –

Ruka se mu zachvěla, v prsou se mu rozlila palčivost. Za ním, a snad – k němu! Mučivé horko zahanbení a potupy ho zažehlo, až v oči mu zahořelo a vráz jím zachvěl vztek. Prudce postavil svícen na stůl a hnal se ven. Chtěl se přesvědčit, ač byl už přesvědčen, jak ho to pomyšlení projelo, neboť byl od večera rozdmýchaným podezřením nachýlen uvěřit všecko nejhorší, když ho Paula tak obelhala. Chtěl se přesvědčit, chtěl ji stihnout. V ten okamžik po tom dychtil.

Několika skoky sběhl po neosvětlených schodech na tmavé, úzké nádvoří v chumelenici, do níž padal u černého průjezdu z přízem-

ního okna zardělý pruh světla. Thám se dole zastavil, jak si náhle vzpomněl, že se Amling nedávno, to zaslechl doma, přestěhoval; a nevěděl kam. Tenkrát, když o tom Betyna povídala, si toho dost nevšiml. Teď se mu zdálo, že do Štěpánské ulice. „Aby byl blíž – blíž!“ připadlo mu zlostně. Namáhal paměť, zdali tam, do Štěpánské ulice, a do kterého domu.

Klepání ševcovského kladiva proniklo do černého dvorku a hned v to zazpíval mužský hlas, tam za tím osvětleným oknem, kde bydlel mladý mistr švec.

„Jedna paní, kteráž svého
muže na vojně měla,
mezi půlnocí na něho
z věrné lásky vzpomněla.
Vtom stál před ní muž ve zbrani
a smutně se díval na ni —“

Mladý mistr, který tuto neforemnou baladu poprvé slyšel o českém představení u Hybernů v kuse Šedivého, vyprosil si její opis na Thámovi. Tak se mu zalíbila. Teď si jí oslazoval svou noční práci. Nápěv, přidané k němu ševcovo noty prolamování, doléhaly k Thámovi; ale on nedbal, neslyšel.

Chvěl se, jako by ho zima roztřásla. A v prsou palčivo. Jsou-li spolu, je-li u něho! Nebo snad šla přece na ten bál, jen tak, podívat se. A snad ji zdrželi. Chytal se té myšlénky. Zaklepal naproti na ševcovy dvéře. Zpěv náhle umlkl; ozval se hlas ženský i mužský a hned poté, když Thám už bral za kliku, otevřely se dvéře a na prahu stanula mladá mistrová bez čepce, v šátku narychlo přes ramena a ňadra přehozeném.

„Co je, kdo je – Ach, oni, pane Thám!“

„Jdu se optat –,“ mluvil rozčileně. „Viděla jste – Naši odešli do bálu –“

„Viděla, stará paní a panna."

„Samy dvě, nikdo jiný?"

„Ne –"

„Má žena – snad –"

„Ne, panička odešla pak, jen tak –"

„Kdy!"

Mistrová se až lekla, jak prudce herec to slovo vyrazil. Hned však se jí kmitlo, že už zas hodně dušičku zalil.

„Kdy!" dorážel nanovo.

„No, co mohlo být – dost brzy po nich, jako brzy, když panímáma s pannou odešly. Ale jdou dál, pane Thám, je zima –"

Než on jako by neslyšel, optal se, nepřišla-li mezitím, jako žena jeho.

„Co vím, ne. Ale vždyť já myslila, že šla panička za nimi, pane Thám! To se snad minuli."

„Minuli, bodejť. Děkuju, dobrou noc!"

Ani si nevšiml, že do polootevřených dveří přistoupil také mladý mistr, velký milovník písní, zvláště smutných, a že ho také zve dál. Thám se otočil a zanikl ve tmě vchodu na schody.

Nahoře přecházel pokojem, nesvléknuv se, s kloboukem na hlavě, přecházel velkými kroky v hrozném pobouření. Záchvaty hanby, vzteku přelévaly se jeho nitrem jako divé vlny.

Tak ho podvést, tak – Viděl ji tam u něho, v jeho objetí, a on tu, nemůže na ně, na něj, musí tu čekat, čekat – Srdce se třáslo a vzpíralo se té hanbě. Začal si namlouvat, že šla snad k panně Hermanové, v Teplicích chodily pořád spolu – A Paula pak v Praze u ní bývala. Ale nikdy v tuto chvíli! A Věk ji viděl. Lhala, lhala!

A on – ten – Sám ho sem pouštěl a ještě knihy mu půjčoval, jim pro smích, Betyně, všem. A všecky se proti němu spikly – Rota! Proto Paula přestala pojednou toužit ven z Prahy.

Zarazil se, počítal – Ano, v ten čas, kdy Amlinga seznali, kdy docházel do jejich společnosti v hospodě, pak u nich. A on sám

ho ještě pozval, když si to ženské přály, kvůli Betyně prý. A proto snad i ty Teplice – a Held – ten se na něj tak vyptával – Všecko se najednou jasnilo a vystupovalo v pronikavém světle, ale jak hrozně, jak škaredě!

Přecházel prudce, s hlavou sklopenou, pokojem sem tam, vrazil jakoby uštván i do druhého, proč, nevěděl, a zase zpátky. Všecko se mu tak hrnulo, všecko svědčilo na zradu, ohavnou zradu Paulinu, té Pauly, pro kterouž tolik obětoval – A ten ničema – zamiluje se jako panenka – štamblaty – Jak vzpomínka na ten lístek zamilovaný proskočila, v ten okamžik byl jist, že Paula také tenkrát lhala, že to malování, ty veršíčky poslal Amling jí, jenom jí, a ne Betyně –

Zarazil se, rozšířený zrak upřel do prázdna jako v ustrnutí, pak náhle se chopil svíčky a k prádelníku. Vytáhl zásuvku prudce, až kroužky zařinčely, prohrabával se prádlem, šátky, vytrhl druhou zásuvku, hrabal, hledal, škatulky otvíral, staré divadelní role rozbaloval. Nic, nikde nic; otevřel nejspodnější zásuvku a kleče pátral, až nahmátl v koutě v menší škatuli knížku.

Nachýlen k svíčce na podlaze zabral pod palec listy té knížky, spouštěl je v dychtivém chvatu, až vprostřed zarazil. Papír – vložený a složený – Psaní s rozlomenou pečetí. Zardělý vzrušením nahnul se s listem ke světlu na podlaze.

„Herzensfreundin!

Wie ein heilender Balsam war Ihr Brief meiner kranken Brust. Herzliebste Paula, ich war ganz entzückt, als ich Ihre Worte las und versetzte mich in dieser Weile ganz im Geiste nach Teplitz zu Ihnen _“[86]

Thámova tvář zbrunátněla, oči mu vystoupily. Řádky se míhaly, řádky plné touhy a stesku po Paule – po jeho ženě – Podíval se náhle

86 Drahá přítelkyně! Váš dopis byl jako léčivý balzám na mou nemocnou hruď. Nejdražší Paulo, nadchlo mě, když jsem četl Vaše slova, a během toho jsem se v duchu přenesl do Teplic za Vámi. *Pozn. red.*

na podpis. F. A.! Friedrich Amling – Ano, on! A zase lítaly jeho zraky po řádcích do Teplic loni v létě zaslaných, jak datum svědčilo.

Nebylo pochyby. Chvilku tak klečel, s listem v ruce, hledě před se, k oknu, do černa, jímž bylo zalito. Pak hodil škatuli i knížku do zásuvky, kterou přirazil jako obě hořejší, a s listem v jedné a světlem v druhé šel do druhého pokoje. Ale ani nevěděl, že do něho vkročil, že postavil svíčku na stolek, u něhož usedl na židli jako zmožen.

Venku zahlomozil vítr, sníh šlehl do oken. Thám neslyšel. Hleděl před se jako strnulý, jako zmámený tím zjištěním. Po mučivých pochybách, jež mu bouřily krev, přišla, uhodila jistota, hrozná jistota.

Divé vlny spadly v mrtvě ztuhlou zátopu. Bylo po všem, konec. Čeho se lekal, je tu, a všechno, co na omluvu, na ukonejšení sebe sháněl, nic, nic, pravda. A už dávno ne, dávno ne! Už dlouho jej měli za blázna, od loňska, od teplické cesty ho žena klamala, ne-li již dřív – To Paula, Paula!

V prsou se mu dusivě sevřelo, až se zvedla a do hrdla šla ta bolestná křeč. Jako by se měl zadusit; až zavzlykl a oheň v očích srazil se v slzy žalu a lítosti –

Před domem U Bohuslavů zastavila se paní Thámová v plášti, hlavu majíc černou šálou všecku zachumlanou. Přišla rychlým, pružným krokem. Bylo jí svěže v pocitu zkojené touhy; jako by ovlahla. Po bouři vášnivých objetí se krev ještě neztišila; proudila čileji a rty ještě pálily. Ozvuk rozkoše zachvíval ještě tělem a blaho spokojenosti ukolébalo mysl v tichou veselost a bezstarostnost.

Cítila ještě ovzduší toho pokojíku, jejž Amling najal, kolem ní se neslo jeho tajivé pološero v prosvitu jediné svíčky. Kmitalo se jí – a on, jeho tvář, jeho zažehující pohled, a zavanul vášnivý jeho šepot. Ach – jak je sličný, statný, jak líbal – A ona, rozkoší opojená, zmožená v sladkém objetí, jak hrábla v tmavé, husté jeho kučery.

Hned by se vrátila, hned by se k němu zas rozběhla –

Se strachem tam šla, poprvé ji tam uvedl, jak dnes odpoledne konečně po dlouhém váhání a odporu mu slíbila, když se před křižov-

nickým klášterem sešli. Uvedl ji tiše, nepozorovaně v ten přízemný pokojík a také zase ji vyprovodil do tmavé ulice až k nároží. Dál ho sama, z opatrnosti, nepustila.

Před domem U Bohuslavů se plaše ohlédla pustou prostorou Koňského trhu, zbělevší pokrovem tiché chumelky, vytáhla zpod pláště klíč, pak opatrně, aby bylo bez hluku, otevřela, zavřela a zapadla v černo dlouhého průjezdu, až se prokmitla, tiše, jako černý stín na konci průjezdu zarudlým pruhem, jenž proudil tiše ze ševcova bytu.

Mladý mistr ještě pracoval a ještě si pozvukoval, ale tišeji, neboť žena si už lehla a spala. Že přišla paní Thámová, ani nevěděl.

Ta stoupala tiše po schodech a myslela, poněvadž zahlédla vzadu v okně jejich bytu jasnější světlo, že Betyna nechala asi svíčku hořet. Zdálo se jí sic, že sama, když odcházela, svíčku sfoukla, ale starost nepadla proto na ni žádná. Šlať najisto, věděla, že se Thám dnes dlouho zdrží, když je tu Věk a když ho zavede mezi vlastence.

Ale již u dveří číhalo leknutí. Byly otevřeny. A ona je přece zavřela! Zavřela, to jistě myslila. Okamžik stála. Dech se jí zarazil. Snad se mami vrátila, bylo jí zle –

V kuchyni u kamen mrkala olejová lampička. Na podlaze v koutě punčochy, spodnička, staré střevíce, všechno, jako když odcházela. Snad přece dobře nezavřela – A v pokoji šero, jen z druhého padala zář skulinou přivřených dveří. Už je tak; špatně zavřela a nechala v tom rozčilení a spěchu svíčku hořet.

Shodila plášť a šálu na postel a šla do druhého pokoje pro světlo. Jak otevřela, ztlumeně vykřikla. Zrovna proti dveřím seděl u stolku Thám v kabátě, jako by právě byl přišel, ale bez klobouku, s tváří do dlaně opřenou, v ramenou jako sražený.

Zachvění projelo mu tělem, jak zhlédl ženu. Ale nevyskočil, ani hned nevstal; ani se nehnul. Jen zapadlé oči ze zardělého obličeje na ní utkvěly.

Stála jimi jako přikutá. Lekla se, že už jako by v ní duše nebylo. Lekla se, jak muže tak znenadání zhlédla, lekala se ho, bála se, jak mu v oči pohlédla, jak tak nehnutě seděl jako socha, jak na ni oči upíral. Horečně se v nich lesklo a hned jako by ztemněly hořkou, bolestnou výčitkou – ale vtom už se zažehly hrozivým svitem. V ten okamžik se zachvěla.

Stála a zapomněla promluvit. Teprve za chvilku, když ji zmohlo to trapné ticho, zeptala se, co jí v tom zmatku napadlo:

„Ty jsi doma?“ Hlas její zněl stísněně, zkalen, ztlumen vědomím viny. Vstoupila do pokoje.

Thám chtěl promluvit. Hlas mu však selhal, až chraptivě vyrazil, nedbaje její otázky:

„Kdes byla!“

To zjistilo, že tu není náhodou.

„U Hermanové.“

„Lžeš!“

„Zas už!“ Neřekla to však pronikavě a sebevědomě jako před časy, když ji Thám začal stíhat svou žárlivostí. Bylo jí nutno sebrati všechnu sílu, aby mohla doložit:

„Zeptej se, jdi se přesvědčit.“

„Nelži!“ Rozkřikl se a naráz stál proti ní. Ustoupila na krok; Thám proti ní potřásal škubavě rukou a tvrdě dokládal:

„Není to pravda, lžeš, lžeš, jakos prve lhala, prve před divadlem –“

Nemohla hned ani promluviti; teprve za okamžik se optala mdle:

„Co jsem lhala!“

„Žes byla celé odpoledne doma. A nebylas, toulalas se – s ním –“

„Jak to můžeš říct!“

„Mlč!“ rozkřikl se popuzen její smělostí. „U křižovníků, viď – nestálas s ním, když vojsko táhlo – Stálas s ním, zapři to!“

„To ti někdo namluvil!“

„Věk tě viděl!“ uhodil a myslil, že najisto. „Ten tě přec zná, ten tě tam viděl –“

„Snad se mýlil, nebo ti to řek naschvál, má na nás zlost –“

„On není jako vy, jako vy! Stálas tam s Amlingem, a teď, teď se vracíš od něho! U něhos byla – ty –“

„Jdu od Hermanové –“

Obrátil se, chytl papír na stole ležící, krokem byl zas u Pauly, popadl ji za rameno jako dravec, donutil ji, že postoupila ke světlu, a ukazuje levou list v prádelníku vylovený, volal všechen zardělý, všechen rozrušený:

„A tuhle, Herzensfreundin, herzliebste Paula, to psaní do Teplic to si také někdo vymyslil, to je také lež?“ Křičel v divém vítězství. Jak se Paula podívala na list, na okamžik ztuhla, ale když obrátila oči po muži a pohleděla v jeho uzardělou tvář a uviděla v ní a v planoucích očích blesky vzteku a vítězství, pocítila prudký odpor k němu.

„Pusť mne!“ vykřikla, a jako by se ho štítila, vymkla se jeho ruce a ustoupila. Postavila se mu však, rovná, vzpřímená, bledá; ale oči jí zahořely a chřípě táhlého nosu se jí zachvěly.

„Tys mne sem dotáh, ty jsi vinen. Ty! Tys myslil, že tě musím mít ráda, pořád, stejně, jako tenkrát poprvé. Tys myslil, že je má láska k tobě povinnost a sám že nemusíš mít žádných ohledů, že bude pořád, jako když jsem nemohla mluvit. Já chtěla také být živa, také něčeho užít, ale tys nedbal a nedal, bránil, tobě byli víc tvoji vlastenci, mně nepřáls nic, nic, ani divadlo, nic a našim také ne; a jak jsi na ně, na maminku! Na mne sis vzpomněl,“ pohodila hlavou, „měs měl rád jen chvilky, jen někdy – a tos myslil, že je všechno, a když jsi mne trápil žárlivostí nebo když jsi přišel opilý –.“ Zmlkla a jako by se otřásla, pak vyrazila: „Tys všecko zkazil, ty!“

Thám stál proti ní s rukama zaťatýma. Vztek, divoký úsměšek míhaly se jeho tváří za této řeči, jak za vše byl ještě obviňován. Popuzen tím nevděkem i tou nenávistí, kterou cítil ze slov i hlasu, nejsa sebe mocen, chytl ženu zas a zatřásl jí, křiče:

„Já? Já zkazil? Tohle – ještě? – Táhni!“ A vyrazil ji ze dveří, vystrčil ji do druhého pokoje. Zapotácela se, vykřikla:

„Surovče!“

Thám přirazil dvéře. Vedle ticho. Jako štvaný začal chodit pokojem. Bičovalo ho, jak se přiznala, a ten její odpor za všecko! – Cítil ještě ten pohled, slyšel ten hlas. V ten okamžik ho to nebolelo, ale popuzovalo – A zase žahadla a syčení myšlénky, že byla do té chvíle u něho – Chtěl to od ní slyšet, aby se přiznala, chtěl vrazit do druhého pokoje. U dveří však uvázl – Opět se obrátil, opět prudce přecházel, drže se za spánky, až zase rozhodil ruce, zatav pěstě, jako by chtěl něco zpřetrhat, něco ze sebe shodit, a oči do stropu obrátil –

Po půlnoci vracela se madame Butteauová s Betynou z hausbálu. Až k domu je vyprovodil nějaký galánek, městský synek, jenž, když stará paní otvírala, a trvalo to dost dlouho, políbil se s dcerou.

Matka s dcerou se vracely úplně spokojené, vesele a dost hlučně. Madame byla blažena, jak se Bety líbila, jak ji mladí i staří pánové obskakovali, a tenhle, možný, jak už byla přesvědčena, ten se ulepil. Mluvila o něm, jak vkročily do průjezdu, připomenula dceři pod schody, když setřásla sníh s velkého šátku, aby si ho hleděla, ten že by –

Betyna, pozvukujíc si tlumeně nějaký menuet, jen se zachichtala.

Šly do schodů tápajíce, a tu si stará vzpomněla, co ona, Paulinka, chudáček, té že by se to bylo líbilo.

„Ó ne,“ vskočila Betyna. „Když tam nebyl on –“ Znělo to vesele.

„Kdo –“

„Aber Mutter, jen tak nedělaj –“

„Pst! Pozor, jsme u dveří – tadyhle – Jdi.“ A otevřela.

Betyna vstoupila do kuchyně. Zpod velkého, tmavého šátku, jejž spustila, kmitla se ve svitu lampičky u kamen její rudá, krátká suknice s blýsknavou portou, zamíhaly se její štíhlé nohy pěkných lýtek v přiléhavých, červených vysokých botkách, její kamizolka ze zeleného sametu, hodně vystřižená, takže vábně prohledala bílá šíje. A jak sňala menší šátek s hlavy, zabělal se pudrovaný účes zpod vojanské koketní čapky –

Stará majíc ve vlasech, také pudrovaných, nějaké sehnané barvené péro pštrosí, ve vypůjčených, dost obnošených, ne zrovna módních šatech, a nesouc výslužku, veliký kornout cukroví, vešla hned s lampičkou do pokoje.

Ostala s ní však u dveří jako Betyna. Obě se lekly. Paula seděla na židli, v tu pozdní chvíli ustrojená, v šatech a bledá, jako zapomenutá, sklíčená.

Paní Butteauová, hodivši kornout s cukrovím na stůl, hrnula se k ní. A také Bety přiskočila, bez šátku, v kroji svižné markytánky.

„Co je, co se stalo! Co nespíš!“

„Co zas!“

„Je Thám doma? Stalo se něco?“ Ptaly se jedna přes druhou. Paula kývla hlavou.

„Vyhnal mne –“

„Jezus! A proč? Proč?“

„Že jsem byla na chvilku –“ Nedořekla a matka i sestra také nedočekaly.

„Ó ten tyran! Ten!“

Mladá i stará hnaly se ke dveřím druhého pokoje. Ale jen k nim dorazily, Thám se jim postavil na prahu do cesty, v kabátě ještě, pocuchaných vlasů, celý divoký. „Ani krok! A ticho, povídám! Zpátky!“ poroučel rozlícen. „Dejte mně pokoj, nebo vás vyženu všecky, hned tu chvíli. A tuhletu –,“ ukázal na ženu, „tu si nechte, když jste ji zkazily!“

Madame uděšeně vykřikla. Betyna chtěla vrazit do dveří, obořit se na švagra. Vtom však vyletěla peřinka z druhého pokoje, poduška, zrovna jí do hlavy, za poduškou druhá, třetí, pak svrchnice, spodní peřina, a s tou bíle zaplápolalo prostěradlo, nežli dopadlo za peřinami na podlahu k trnoucím Butteauovým. A jak Thám vyhazoval lože své ženy, křičel:

„Tu máte – ten pelech – ať se v něm peleší s jinými – a vás vyhodím – všecky vás vyhodím – Zejtra – zejtra hned se vyklidíte – pryč – pryč!“

Dál nemohl pobouřením. Jen rukou mával.

Betyna jindy tak smělá a odvážná vůči svému švagrovi, dostávala v ten okamžik strach. Stará Butteauová, sklánějíc se k Paule, něžně, konejšivě ji hladila, až ji na čelo políbila. A přitom vydechla v pohnutí, jako zmožená soucitem:

„O du arme Dulderin!“[87]

87 Ó, ty ubohá trpitelko! *Pozn. red.*

XI
Po katastrofě

Věk nedočkav se Tháma u divadla, zamířil rovnou do Staré rychty, domnívaje se, že Thám snad šel tam napřed. Nebyl tam, ostatní však společnost, jak mu ji Thám odpoledne ohlásil, v hospodě Věk zastal, jmenovitě Prokopa Šedivého, který jej hned poznal a srdečně uvítal.

V prostorné, prostě zařízené místnosti dobrušský kupec zdomácněl takřka okamžikem. Nikdo se tu neohlédl, neušklíbl, když se česky hlásil, nikde se tu němčina tak pánovitě neroztahovala, za všemi skoro stoly hovořili po česku, většinou samí Pražáci, sousedé a řemeslníci.

„Vlastenský" stůl stál ve výklenku a ztrácel se skoro v oblacích dýmu, jak tu i všude kolem hosté z dýmek hulili. Senior a jako předseda stolu byl knihtiskař Antonín Zima, také spisovatel, starší už muž, v tupetu. Velká stříbrná tabatěrka blyštěla se před ním na stole.

F. Věk se k Zimovi hlásil nejprve. Byl rád, že ho osobně poznává, neboť dle jména ho dobře znal. Věděl o něm, že před desíti lety oslavil verši první české představení v Boudě, o korunovaci pak byl Věk se svou ženou, tenkrát ještě Mariánou Snížkovou, na Zimově kuse Oldřich a Božena, u Hybernů, o kterém kuse se Mařenka tolik lekla, majíc pannu Prockou za Paulu, kterou pak skutečně uviděla. A také o tom Zimově kuse si na radost Věkovu zažárlila. Pro ty vzpomínky, bezděky, se živěji k němu hlásil nežli k ostatním.

Seděli tu Fryč Jan, měšťan, čtenář a odběratel českých knih, a Hamous František, sládek, pravý pan starý, ducatých, červených tváří, v zeleném kabátě a kvítkované dlouhé vestě, která se v pasu znamenitě klenula. Vedle něho dost se ztrácel vážný a suchý učitel Lumenda narudlých vlasů s copem, a z druhé strany herec Merunka čiperných očeк –

Věk se zmínil o Thámovi a celý stůl rokoval, přijde-li. Čekali ho najisto. A hned se také na divadlo dostali a hlavně o tom jednali, jak teď bude, když stavové koupili od hraběte Nostice národní divadlo[88], teď že vlastenské U Hybernů bude mít těžkou vojnu, kdož ví, obstojí-li teď a vydrží-li. Mluvili o tom starostně, neboť běželo tu také o česká představení –

„A s Thámem by také bylo zle," prohodil vážně Šedivý. Nikdo neodporoval a Zima dodal:

„Bude; v národním či v Stavovském ho nevezmou, to ne. A když také –" Nedomluvil, ale jako zkormoucen, starostně mávl rukou, a ostatní dobře rozuměli, že Thám není bez viny, když se dost nepamatuje –

„Kdyby divadlo U hyberňáků puklo," začínal Hamous, mluvil, jak byl sádlem zarostlý, chrčivě, „to nevím; jářku, vrchnosti o české hry nestojí."

„A přece divadlo mít musíme!" zvolal důrazně Šedivý. „V divadle se lidé naučí česky cítit, tam se otvírají našincům oči, když se hrají kusové vlastenských obsahů –"

„To by také u nás, jako venku, pomáhalo," horlivě dodával Věk. „Už jsem si kolikrát myslil; vím, co taková řeč na scéně dokáže."

Šedivý mu pleskl na rameno.

„A tak, příteli, vlastenče, tak to zkusejí. Kdyby se v každém městě, a řekněme zatím v těch větších, hrály české kusy, to byste viděli div, to mají pravdu, toť by byla jako škola, a česká, dobrá česká škola!"

„Ale povolení!" Věk zakýval starostně hlavou. „Povolení, o to bude zle, zvláště nynějšího času –"

S tím všichni souhlasili a Fryč s úsměvem prohodil:

„Když dělají německým aktérům nesnáze –"

„Ale ne pro němčinu, jako nám pro češtinu," rozkřikl se sládek a zachrčel. „To aby leccos nehráli, víme," a usmívaje se, význam-

88 Dnešní Stavovské na Ovocném trhu, dříve Nosticovo, J. K. Tyla. *Pozn. red.*

ně zamrkal. Vtom však ho Lumenda učitel, jenž sebou nepokojně zavrtěl a plaše kolem pohlédl, šťouchl loktem a hned zaváděl jinam řeč. Na Tháma si zase vzpomněl. A na něj ostatní dostal. Měliť Tháma rádi, bez něho nebyl jejich stůl celý a nemohli se ho dočekat.

Věk už najisto tušil, že se něco přihodilo, ale ani nehlesl a zamlčel, že Thám nepřišel také do kafírny. Stěží však utajil svůj neklid. Kaliloť mu jasnou a příjemnou chvilku mezi vlastenci pomyšlení, že on sám snad byl příčinou, když pověděl to o Paule, kde ji viděl –

Před jedenáctou počalo kolem stolu řidnouti. Nejprve odešel Lumenda učitel, za ním brzo měšťané, rozžehnuvše si lucerničky, do tmy a chumelice, pak vstal také Merunka a Zima, ač neměl nejdál. Všichni se s Věkem upřímně rozloučili a pozvali ho, aby co tu v Praze bude, přišel mezi ně každý večer.

Nejdéle vydržel Hamous sládek, jenž ostal s Věkem a Šedivým sám třetí. Už zrudl, už odfukoval a rozpínal pomaloučku knoflíky své kvítkované vesty a hodně bánil a hodně pil. Také se již začal bavit se sousedním stolem, když se Šedivý s Věkem dostali zase na divadlo, a pořád o něm a nechtěli z něho ven. Hned se však obrátil, jak zaslechl jméno Steinsberkovo, že rytíř ze Steinsberků teď povede divadlo U Hybernů.

Sládek Hamous drže v pravici mocné ucho plného korbele, rozkřikl se na Šedivého i Věka, jako by oni rozhodovali:

„Ten? Steinsberk? Ten ať toho nechá! Ten už visel, a kolikrát – Toho jsme věšeli."

Pan starý se chrčivě zasmál. „Věšeli, opravdu, a jakpak ne, když psal proti svatému Janu Nepomuckému, a jak, a proti kněžím, o jejich kázáních, ještě tenkrát za císaře Josefa, no, no, tomu všechna čest – ale co se tenkrát tisklo, takové paskvily a přepepřené – a toť – takové – a ten Steinsberk, víme, ten teprva, a o svatém Janu Nepomuckém! Ale to měli vidět, my sladováci a mlynářští s námi, jako by jsme si řekli, to jim byl kramol, až vojsko na to musilo, až

lermo[89] troubili – Ale bylo nás, sladováků a mlynářských – My ti dáme, brát nám svatého Jana, českého patrona – ještě snad taky svatého Václava – a to ti frajmauři – ale visel – vědí, u dominikánů na rohu byl namalován čakan a na něm panák, a u Primasů na rohu, na mosteckých mlýnech, no, a všude, ta šibenice a pod tím všude ‚Ritter von Steinsberk[90] –' tumáš – brát nám českého svatého patrona." Zdvihl korbel, přihnul si a posiloval se mužsky. Věkovi se kmitl úsměv po rtech i v očích a Šedivý zamumlal:

„Pane starý, Thám už nepřijde."

Věk se podíval na hodinky.

„Už ne, je půlnoci –" Vstal a Šedivý také. Pan starý však zůstal, ale ne v samotě u svého stolu. Přestěhoval se k sousednímu s korbelem, dýmkou, s váčkem na tabák i s kulatou tabatěrkou a modrým šátkem, který měl před sebou na stole.

Venku ještě chumelilo. Věk, přitahuje si plášť k tělu, mínil žertem, dnes že Steinsberk dostal.

„A zastat se ho bylo marno. To mu ještě leckdes nemohou zapomenout, že psal Die Geissel der Prediger, a kritiky kázání. Bude mít velké nesnáze s tou direkcí, ač je šikovný a hraje! Hraje! To by ho měli vidět, když vystoupí v Die Grafen von Helfenfels. Ten kus je od něho, a ještě také Libuši sepsal."

„Jak je k českým hrám?"

„A dost by jim přál, ale prosím jich: Dvě německá divadla tady v Praze! Slabší z nich padne a to je hyberňácké. S tím, bojím se, padnou také české hry. A měly by mít své, ustavičné divadlo!" Šedivý se zastavil těsně proti Věkovi a povzdechl. „No, je pozdě, vlastenče, až zítra si pohovoříme o divadle, až bude Thám s námi. Oni jdou na Poříč; já tudy," a ukázal Ovocnou ulicí dolů. Stiskli si ruce a dali si dobrou noc.

89 Poplach, alarm. *Pozn. red.*

90 Rytíř ze Steinsberka. *Pozn. red.*

Věk bral se do své hospody zvolna, zamyšlen. Divadlo mu nešlo z hlavy, jak o něm mluvili, a také Thám, proč nepřišel.

Ráno, jak posnídal, vypravil se Věk za obchodem, a když se v podstatě dohodl s firmou, kteréž byl doporučen, o dodávání pláten, zašel přímo na Malou Stranu, ač měl ještě ledacos objednávati pro svůj krám. To však si nechal na odpoledne nebo na zítřejší dopoledne. Chtěl především s doktorem Heldem mluvit, aby mu oznámil, co se stalo.

Bila jedenáctá, když docházel k mostu. Sníh nepadal, vyjasnilo se, modré nebe sklenulo se nad Prahou, zahalenou v bělostném plášti. Věk potkával mnoho vojáků z pluků a oddělení včera přibylých. Jejich uniformy se pestře odlišovaly a nesly v obou proudech lidí na Kamenném zasněženém mostě.

Věk myslil na Helda, stihne-li ho doma, nevyšel-li dnes do špitálu, a co řekne, nebude-li mu vytýkat, že včera on, Věk, pověděl Thámovi o Paule. Held byl doma a měl hosta – Tháma. Ten však byl už na odchodu. Věk se zarazil, když ho tak znenadání, nápadně zažloutlého, zasmušilého a jako zmalátnělého zhlédl, a hned tušil, že Thám nepřišel jenom tak. Byl nějak na rozpacích, když uviděl Věka.

„Vidějí, čekali na mě včera; prominou –“

„Čekal jsem, a všichni jsme čekali na Rychtě, pan starý Hamous nejdéle, přes půlnoc.“ Věk se nutil do žertu, přešlo ho však a zmlkl, když postřehl, jak trpký, skoro bolestný úsměv se mihl po Thámových rtech.

„Já nemoh,“ omlouval se Thám, bera klobouk, „opravdu nemoh, však tuhle doktor ví a oni také zvědí o tom štěstí, mají také roli v té komedii.“ A hned, podávaje Věkovi ruku, mluvil netečně, ochable:

„Snad se ještě uvidíme, a děkuju za včerejší novinu. Posloužila,“ dodal ironicky hořce.

Heldovi stiskl ruku mlčky, jen se mu do očí podíval. Jak vyšel z pokoje, optal se Věk, že je vytrhl a přišel nevhod –

„To ne; Thám už odcházel, byl tu už dlouho, skoro od rána; a slyšels, co ti povídal."

„Také o tom, co jsem mu včera řekl."

„Pravda, a to je vlastně počátek všeho. No, nelekej se, nic jsi nechybil. Přišlo to jen o něco dřív, ale k těm koncům musilo dojít. Je po operaci. Sedni."

„A jak –," Věk sedaje obracel zraky po Heldovi.

„Jak! Špatně, jinak takové proseknutí skončit nemůže."

„To přišel si k tobě nejdřív –"

„Jen jsem posnídal a už byl tu. Zrovna jsem se ho lekl. Hned jsem tušil. Sedím tadyhle –" Held ukázal na křeslo, v němž Věk seděl, „a Thám ke mně, bez pozdravení, nic, chytne mě za ruku a povídá, tak zhluboka: ‚Oni to věděli!' Řku, co. On: ‚O mé ženě.' Aha, myslím si, a hned jsem na tebe připad, žes ho snad viděl, potkal a jemu řek stran křižovnického kláštera. Vstanu a povídám, že jistotu jsem neměl, ale dost tak, silné důmnění. A ptám se, má-li on nějakou jistotu. ‚Ale jistotu!' povídám eindringlich[91], ‚ne aby snad paní své křivdili! Jistotu!' opakuju. A on jako by se utrh: ‚Mám ji!' Oči mu zasvítily a rty se mu třásly. A teď se začal vyptávat, co já a jak s těmi Teplicemi, s tím Romeem –"

„S tím hercem –"

„Ano. Řekl jsem mu, pokud šlo, opatrně, a pořád jen, jako by nebylo jisto. Zavadil jsem o to, že paničku snad už někde s ním viděli. Vskočil mně do řeči, mluvil-li jsem s tebou, a když jsem řekl, že včera, žes přijel, opakoval, celý se třásl: ‚Já vím, já vím – Věk, on –,' a tu začal on, zase s tím štamblatem, jak už začal věřit, ale ten papírek že mu důvěru zas podemlel a pak že už také tu tam leccos nadhodili, hlavně u divadla, a pak když tys mu včera řekl –"

I vypravoval Held, co Thám udělal doma, když se s ním, Věkem, rozešel u kavárny, a co se pak stalo.

91 Naléhavě. *Pozn. red.*

„Já se ti zlostí skoro třás," pokračoval Held, „tak ti mne to popuzovalo, ty ženské, a zas mně bylo Tháma líto, když si povzdechl: ‚To byla noc! Ó to byla noc!'"

„A co ženské, a co teď, vydrží Thám?"

Held stáhl obočí.

„To je to, čeho se obávám. Co bys ty udělal nebo já na jeho místě?"

„Vždyť se s nimi trh, jak jsi vypravoval."

„Ale dosud nešly a myslím, že nepůjdou. Betyna se někam vytratila, to povídal, ale ta přijde zas; stará nic, žádnou hubu, žádné lamento, prý ani nedutá, jen vzdychá; to má strach, a ona, Thámová, jen sedí a mlčí. A on, já nevím; v noci, v tom vzteku měl tu sílu; ale znovu na ně uhodit při zdravém rozumu a ukázat jim dvéře – On ti, člověče, on ti ji má dosud rád, třebaže si to nepřizná –"

„Ženu –"

„Asi dvakrát mně tu opakoval, že ji matka a sestra zkazily, že byla hodná, ale ony –"

„Ach," povzdechl Věk zklamaně. Mělť za prospěšnější a čestnější, kdyby Thám s nimi nebyl. „To je chyba. Kdyby šel od nich, vytrhl by se ještě, ale zůstane-li s nimi –"

„Bude s ním amen."

„A domlouval jsi mu?"

„Neptal se, a já sám v tomhle radit, když je rána tak otevřena – Uvidíme –"

Věk byl pak celý den zasmušilý. Jako pod mrakem měl v mysli; divná tíseň ho tížila. Bez chuti šel odpoledne za svými obchodními záležitostmi. Dařily se mu, neměl však z toho pravého potěšení, a když osaměl, když šel ulicí, hned zase myslil na Thámův případ.

Navečer se vydal k divadlu na Ovocném trhu, aby se tu sešel s doktorem Heldem, jak si dopoledne ujednali. Byla dnes opera. Když přicházel Železnou ulicí, zahlédl Helda zase s Thámem a v důtklivém hovoru. Zastavil se, čekal, nechtěje vyrušovat, ale pak jak se obrátili a jej zahlédli, musil k nim.

Thám byl patrně klidnější nežli ráno, ale zasmušilý. Slovem však nezavadil o své záležitosti. A jistě o ní Heldovi do této chvilky vykládal, a jak on přišel, umlkl. Věka to zamrzelo i hnětlo, poněvadž to měl za nedůvěru.

Bezděky se odmlčel. Hned se však v duchu upokojil, když Thám, louče se, nebo měli už čas do divadla, se ho optal, co bude dělat po divadle, a dodal:

„Tuhle doktor musí domů, ten se ještě nesmí toulat. Ale oni kdyby chtěli se mnou, mrzutým člověkem, chvíli posedět –“

„Na Staré rychtě.“

„Ne, ne, tam dnes ne. Nechce se mi mezi lidi. Takhle sami dva –“

„S radostí, jen si řeknou.“

Smluvili se. Když Thám odešel a brali se ke kase, omlouval se Held:

„Jdi, kamaráde, jdi, nenechávej ho o samotě, víš. Šel bych také s vámi, ale není mně ještě dost dobře. Ani bych byl do divadla nešel, ale když jsem ráno Thámovi nadhodil, že snad spolu půjdeme, hned mne žádal, abych přišel o něco dřív, že také přijde a poví –“

Usedli v přízemí. Věk se tuze nerozhlížel známou a jemu pamětnou prostorou, poněvadž nebylo kdy. Held ho držel, vypravuje, jak je s Thámem.

Volno měli dost, neboť divadlo bylo poloprázdno a vpravo a vlevo nikde souseda. A přece začal Held, jak vkročili, po německu a pořád tak i potom, a jen sem tam nějakou větu česky prohodil. Věk si toho dobře povšiml, neměl však sám té odvahy připomenout to příteli. Poddával se jako on obecnému zvyku a tlaku. Také nebylo kdy na úvahy. Dychtivě naslouchal novinám, že Betyna se od Thámů přece vystěhovala nadobro, že musila, poněvadž Thám nepovolil.

„Ale to myslím jenom proto, že ho znovu dopálila a podráždila. Dala se ti ta ještěrka znovu do něho, když přišel dopoledne ode mne.“

„A což stará, a Thámová –“

„Ty jsou ještě u něho. Na ty snad už nestačila kuráž, jak se mi zdá. Thám není silák, a jak jsem povídal, kořínek lásky mu ostal,

třebaže otrhal list a přelomil stonek. A ženské ho znají. Stará stran Betyny prý povolila, přišla za Thámem do zadního pokoje, tam teď je, sám se tak oddělil –“

„A přišla za ním?“ divil se Věk i ptal. „Co chtěla?“

„Chlácholila ho a chtěla ještě všecko omlouvat i vymlouvat, ale tu se Thám dohřál; a tu hned otočila a začala prosit, co bude řečí, aby měl s Paulou smilování, ta že se utrápí, že si snad něco udělá –“ Held se ušklíbl.

„Ale Thámová sama nepřišla –“

„Ne, ta je prý jako socha, bledá, sedí, nemluví; viděl také uplakané oči, když šel pokojem.“

„Ohlížel se po ní a ona – vzdoruje!“

„Že tuze nelituje, to bych řek, potom, jak mu v noci za všechno vyčinila. Eigentlich[92], lituje, ale že se to tak zkazilo, že nebude mít tak už toho komedianta,“ řekl tvrdě Held a Věk mlčky přisvědčil.

Kolem šumot hlasů, vpravo vlevo, nahoře dole, v orchestru struna zabrnkala.

„Nevyhnal je, ale s ní nechce mít,“ začínal Held, jenž se maně ohlédl po orchestru, kde kapelník už seděl u klavíru, „to mi řek; stará musila všecko z jeho pokoje vystěhovat, co bylo Thámové –“

Mluvil tlumeně a klonil se hlavou k Věkovi. Naráz se však vztyčil a Věk také napjal krk, jak náhle zadunělo hlomozné zadupání. Oba krajané, jako by si řekli, ohlédli se vpravo na krajní sedadlo první řady, kde v důstojném klidu seděl starý Quardasoni, napudrován, ovšem v modrém plášti, na němž se ve světle lamp blýskotavě třásl lesk zlatého třepení. Jen zadupal, a hned dal kapelník Liverati znamení. Orchestr spustil ouverturu k Paërově Didoně.

Přátelé umlkli; až opět v meziaktích se rozhovořili, o Paërovi, kterého Věk málo znal. Rozpovídali se, víc Held; Věk odpovídal, poslouchal, ale přitom jako by mu někdo pořád s obavou šeptal, jak

92 Vlastně. *Pozn. red.*

bude po divadle, co Thám – A pojednou Held, jako by tu starostnou myšlénku chytl, naklonil se k němu a tlumeně radil:

„Dlouho s Thámem neseď, aby zas neostal – Raději se vymluv, žes zmožený, aby, víš – kdyby nechtěl –“

„Ale samotného ho nenechám.“

Held mlčky přisvědčil.

Po divadle hned vsedl doktor Held do povozu; chtěl se brzo dostat domů, nebo nebylo mu dobře a zima ho roztřásla. Věk zašel k Bažantovi, jak ujednáno, kam neměl Thám z divadla U Hybernů daleko. Svou úlohu dnes odehrál po deváté, a proto přišel dříve nežli Věk. Tomu ho bylo líto, když ho uviděl od prahu, odkudž se hospodskou místností rozhlížel, v koutě, samotného, o lokte opřeného, s hlavou pochýlenou, s očima do stolu.

Thámovou zasmušilou tváří kmitl jako zákmit úsměvu, když Věk k němu přistoupil; ale zhasl hned a po celý pak večer zůstal ve zraku, v tváři stín chmur, jež tížily duši. Také mnoho nehovořil. Věk se dost nutil; podal zprávu o Heldovi, mluvil o představení a Quardasonim, o včerejším večeru začal a panu starém Hamousovi, hned si však vzpomněl, že připomíná Tháma na hořké chvíle.

A nadto Thám, jak se zdálo, poslouchal roztržitě a nic nechytalo, ani to pak, když Věk vypravoval o doktoru Václavíčkovi, co s ním včera měl u Modrého hroznu a s tím německým hercem Fišerem.

Ta netečnost Věka zarazila; umlkl pak také. Utichlo mezi nimi, až Thám se pojednou probral a jako by se rozpomněl: „Doktor Václavíček? Ach, takových je v každém koutě jako prašivek. A ten herec Němec! To jsou ustavičné vojny, milý vlastenče, až to člověka už přemáhá.“

Věk se až zarazil. To mluvil jindy tak svižný a bojovný Thám! A řekl to tak mdle, až omrzele, a dodal trpce s povzdechem:

„Pokoje nikde. Takhle u nich, oni jsou zas pořád procul negotiis[93].“

93 Vzdálen od práce, ruchu, v klidu. *Pozn. red.*

Věk ze šetrnosti posteskl na to víc, nežli by byl jinak udělal: že má také dost, mnoho starostí s handlem, polem, doma s dětmi –

„Za ty starosti děkujou pánubohu! Kolik mají dětí?“

„Dvě.“

„Aby jim je pánbůh zachoval!“ Věk ucítil Thámovu dlaň na své ruce, a jak překvapen srdečným tónem hlasu i dotknutím ruky k němu živě vzhlédl, spatřil, že okraje Thámových víček rudě, do krvava naběhly. Jistěže si vzpomněl na jediné své dítě, na zemřelého Vašíčka, a ta vzpomínka v této náladě bolestněji se mu zaryla do srdce.

Hovor pak opět dost vázl. Thám také málo pil, méně, nežli se Věk nadál dle všeho, co slýchal. Thám neměl tu patrně stání. Záhy vstal, pobídl však Věka, aby ho vyprovodil. Nechtěl býti sám.

„Je sic už pozdě a venku ne pěkně, ale chvilku mně ještě obětujou; kdypak se zas uvidíme!“

„A to by bylo! Doufám, dost brzo,“ odpovídal Věk, bera na se ochotně plášť. Když vyšli na ulici, dodal:

„Budu sem teď asi častěji dojíždět za svým handlem, bude toho potřeba.“

„A vždycky rád; na Prahu se těšejí.“

Věk cítil hořkost i úsměšek v tónu těchto slov.

„No, je dobře někdy se sem podívat,“ odpovídal s úsměvem, „aby člověk tak mechem neobrost. Ale těšit se, pane Thám – leda tak, že se těším na několik našich vlastenců a učených Čechů, jinak tu málo vidět, čím by našinec okřál. Je tu mnoho nevěrných a nevděčných, kteří svůj národ zlehčují.“ A za okamžik starostně dodal:

„A co bude, nežli se to spraví!“

Thám, jenž v plášti zahalen hleděl před se do hustého šera, okamžik na tato slova mlčel. Pak opakoval: „Spraví – spraví, ale jak!“ Znělo to zase tak trpce a nedůvěra i pochybnost zavanuly z těch slov. A zase mlčel. Až když přišli před divadlo U Hybernů proti Prašné bráně, zastavil se a ukázal na lucernu mrkající nad vchodem:

„Ta lucerna už dlouho svítit nebude, jako to divadlo," řekl v temném klidu.

„Obávám se, že když stavové převzali národní divadlo –"

„Že tohle vlastenské dlouho neobstojí. To ne. Co pak bude s českými hrami!"

„A myslívali jsme na ustavičné české divadlo. Pamatujou se, jak jsme o tom mluvili?"

„Ano, to už to také u mne začalo – oh – a kam jsme to dovedli! Co nás čeká!" Vykročil. Věk cítil, že v tom „nás" je také bolestné Thámovo „já". A musil mu v duchu soustrastně přisvědčit. Co má za všechno přičinění, za všecku práci a oběť, jakou nejistotu, jakou budoucnost!

Naplano těšit nechtěl, a jinak, kde vzít jenom zákmit útěchy? Pocítil, jak je zle s českým divadlem a s Thámem.

Šli Starou alejí chvíli mlčky, až Věk začal, že by se měli vlastencové v tuto chvíli ozvat a podati k stavům žádost, aby se ujali také českých her. Ale ani nedomluvil. Thám skočil mu do řeči:

„To jsou na omylu, ó na omylu! Páni stavové neudělají nic, protože nesmýšlejí, že by nám bylo třeba divadla. To je jenom pro vznešené a gebildet[94], a musí být německé. Ale pro sprostný lid – kdežpak! My máme jenom lešpapírovou literaturu[95]!" přidal ironicky, hned však rozhodně, až ostře: „Bojovat se musí o všechno, jinak nic, ale –" Vtom zahnuli na Koňský trh, „když stojí člověk skoro sám, a pořád jen samá vojna, a pak ke všemu – když ještě také doma – Už to přemáhá!" Vyrazil náhle s hořkostí a jako v malomyslném odevzdání – Stanul a ukázal přes zasněžené prostranství Koňského trhu mezi tmavými domy a pod zčernalým nebem, napravo, v tu stranu, kde nad nižšími domy čněla ztmělá renesanční věž.

„Tamhle, tamhle –," ukazoval, „vždyť vědí. Kdyby to peklo – a tam musím –"

94 Vzdělané. *Pozn. red.*

95 Na hrubém, pijavém papíře, nehodnotná literatura. *Pozn. red.*

„Přestanou tam chodit," radil Věk v náhlém rozhodnutí, „a budou mít pokoj."

„Pokoj! Teď!"

Thám se odmlčel, pak mluvil jako před sebe:

„Myslím na to. Chci to udělat. A co Held! Mluvili s ním o tom?"

„Je stejného mínění."

„Ano ano. Udělám to." Vykročili. Šli kus nahoru, pak se obrátili zase dolů. Thám jako by zapomněl, že chce domů; když ho Věk upozornil, že si zachází, mávl rukou.

„Nechají mne, já nepospíchám."

Začal o Heldovi, kdy se s ním Věk zítra uvidí, o Expedici mluvil, a že tam zítra přijde, aby se tam Věk také stavil. U Špinků stanul a dával dobrou noc. Věk ho chtěl vyprovodit, Thám však nedopustiv vrátil se sám opět vzhůru, chodníkem. Věk se za ním chvilku díval, s účastenstvím ho pozoroval, až zašel v temno. Celou cestu pak k Bažantovi myslil na něj i pak v pokoji, a na to, že Thám ten nešťastný svazek měl už roztrhnout a to pouto shodit –

Thám došel volným krokem k domu U Bohuslavů, a když otevřev vstoupil na dvoreček, zhlédl ve svém bytě světlo. Cože tak dlouho svítí? Kdo, Paula? Ozve-li se, přijde-li pak – Nač by chodila! Nač by chodila, odstrčil by ji po tom, nač se přiznala – a tak!

V kuchyni bylo tma, z druhého však pokoje zapadal sem pruh světla. A hovor se tam ozval. Náhle však tma a ticho. Umlkly tam a zhasily, jak zaslechly jeho kroky. Otevřel dost prudce a kráčel rovnou, nic svých kroků netlumě, do druhého pokoje. Ale sluch přece napínal. Než ani nehlesly, ani stará, ani Paula.

Potmě se odstrojil; ulehl, nemohl však usnouti. Dlouho tak ležel, až pak pojednou se ztišil, ani rukou nehnul; šířil oči upřené do tmy, pak hlavu nadzvedl a napjatě poslouchal. Vedle jako by se ozval pláč – Opatrně vstal, připlížil se ku dveřím, aby se přesvědčil. Tlumený, dušený pláč – nemýlil se – To Paula tajně pláče. Stará už spí, a tvrdě, neboť z druhé postele prorazil tichem hlasitý, až

chraplavý oddech. A pak opět to dušené vzlyknutí do tmy, v tom hlubokém tichu i tím, že násilně ztlumeno, ještě více rozčilující.

Proč pláče? Lítostí, či je jí tu smutno a úzko, u něho? Vztyčil se rychle, došel opět tiše ke svému loži a znepokojen ulehl. Vedle v pokoji už ticho, ale on ten žalný, dušený vzlyk ještě slyšel.

XII
F. Věk Thálii stánek chystá

Ráno sběhl si Věk nejprve k Heldovi podívat se, jak mu je. Doktor právě vstal. Pověděl, že ho v noci zima notně roztřásla a že špatně spal, nyní však že se mu uvolnilo; doufal, že přes den bude líp. A hned se vyptával na Tháma.

Věk pověděl, jak bylo a jak se mu zdá, a doktor, pokyvuje vážně hlavou, přisvědčoval:

„Diagnózu máme stejnou, ale na ten drobet medicíny nebude mít pacient, myslím, dost chuti. A dost mravní síly. To pití!“

Pak se rozloučili, nebo Věk chtěl nazejtří odjeti z Prahy. Held sám slíbil, že bude brzo psát, a Věk prosil, aby nezapomněl na Tháma.

Poté si obstarával, co měl ještě svých obchodních záležitostí. Do jedenácté všecko pořídil a rovnou pak rozběhl se drobnou chumelkou na Dobytčí trh k P. Vrbovi. Zastal ho u stolu čtoucího v Balbínovi.

U starého kaplana Věk zrovna okřál. P. Vrba měl upřímnou radost z jeho návštěvy a také bylo u něho jasněji nežli všude, kde Věk teď v Praze pobyl. P. Vrba se veselil, že je smluven mír, že bude pokoj, to že bude také zdrávo jeho plášti, že se již těší, jak ho letos provětrá, letos že to půjde, v zemi pokoj, v kolenou pokoj, brabenci že také nechali válčení –

Když si Věk posteskl, jak to tady v Praze smutně dopadá, a pověděl, co ho rmoutilo a dohřálo, vrtěl P. Vrba hlavou, a jak host domluvil, hned jej horlivě odrážel i těšil:

„No no, jen ne tak naříkat a vzdychat, to by bylo amen. A tady to, jak povídali, jsou, ba jsou takoví výhonkové škodliví, takoví vlčkové na stromech, ale ostatek, to je všecko škraloup, škraloup povídám. Navrch po německu, ale jádro, grunt, víme – Těmi ospalými musí-

me třást, hodně třást, vždyť," a šedovlasý optimista začal třepati vztyčeným prstem a opakoval:

„Vždyť neumřela! Neumřela, ale spí!"

Z této skálopevné důvěry se Věkovi vyjasnilo, a tím spíše, poněvadž i v jeho povaze byl ten základ důvěřivý. Spíše přehlédl hrozivé mračno, jen když pod ním blýskl světlejší proužek, a spíše přeslechl zadunění blížící se bouře, jen když mu zavadil o sluch ševel naděje.

Pozdě odpoledne navštívil Věk na rozloučenou také Krameria. Najisto se nadál, že se v Expedici setká s Thámem, jak si včera ujednali. Nezastal ho však a také se ho tam nedočkal, ačkoliv se v Expedici omeškal až do samého večera.

Proč nepřišel? Stalo-li se něco, či se snad Thám na něj rozmrzel, že mu včera tak radil? Ale sám o tom začal a pak, docela v dobrém, se rozloučil. Ale nechce na lidi, vyhýbá se jim, je plachý, rozmrzelý –

Večer si zašel Věk na Starou rychtu. Vlastenský stůl byl dokola obsednut až na místo Thámovo. Věk se ho ani tu nedočkal. Nevydržeľ tentokráte tak dlouho, poněvadž chtěl časně ráno z Prahy. Ale když odcházel, vrazil do Tháma; nevrátil se však, ačkoliv ho Thám vybízel. Byloť mu z jeho slov, jak ho zval i jak se omlouval, proč do Expedice nepřišel, nevolno i smutno. Těžký jazyk je mluvil. Thám přicházel už z jiné hospody patrně zmožen. A sednout si s ním a vidět, jak se doráží –

Věk se omluvil a kvapně se loučil – Bylo mu ho líto a živěji, citelněji ozvalo se mu, co doktor Held onehdy řekl, že takhle, tím pitím, zabíjí Thám svou morální sílu.

Věkovi se neuvolnilo, až když vstoupil do své světničky u Bažanta, když tam vytáhl svůj cestovní tlumok a začal ho upravovati na cestu. Jako by ho klid domova ovanul.

Ráno se vypravil a jel rychleji než posledně, kdy provázel povoz se svým zbožím. Těšil se dost, čím dále tím víc, ale taková vášnivá touha, aby byl doma, aby jel třeba celou noc, ho již neposedla. Nebyl chladnější, ale klidnější. Nikde se neomeškal, jen v Třebechovicích

chvíli, kdež se zastavil u Heldovy matky, aby jí odevzdal list s částkou peněz, od syna doktora, jí a sestrám, a pověděl jim, jak je s Janem. Když odcházel, zastavila ho přítelova vrásčitá, přihrbená maminka u samého prahu.

„Dovolej, pane Věk," a v zapadlých jejích očích svitlo tak dojemně, obavou i mateřskou touhou, a hlas se jí chvěl. „Johan nic neříkal – jako o Ignácovi, o mém starším synovi, vědí, co šel do Ruska a tam se ztratil – co s ním je." Stařenina vyschlá, žilovatá pravice hledala cíp zástěry, který pak vznesla k očím.

Věk nemohl jí nic vyřídit, poněvadž se mu Jan v Praze tentokrát o bratrovi ani slovem nezmínil, než stařeně pro útěchu zalhal, že Jan do Ruska psal a že čeká co nevidět odpověď, ale když to je kříž s těmi poštami a zvláště do Ruska, a z Ruska ještě hůř, že to celou věčnost trvá, nežli psaní dojde, a pak co se jich ztratí, zvláště za nepokojů.

Zimní den dohoříval nad zachumelenou krajinou, když Věk dojížděl k Dobrušce. Ale nedojel tam sám, až ke svému příbytku. Kus před městem zahlédl před sebou na zasněžené silnici, jejíž hladce ujetá dráha se teď do růžova svítila, malého kloučka se sáňkami na provázku a za ním děvčátko ještě menší v teplé čepici, kabátku, v bačkorách. Děvečka je vedla. Jeho děti! Vzkřikl na kočího, aby zastavil, vyskočil ze saní a rovnou k dětem, boubelatým, pěkně od mrazu zardělým. Hned ho v tom cestovním kožichu nepoznaly, ale pak jim v očích svitlo, vykřikly a běžely, cupaly k němu. Chytl je jako medvěd a nesl je obě najednou do saní, aby se s ním svezly a jely k mamince, k babičkám, na něž na všechny se vyptával.

Praha se mu pak ještě nějaký den doma připomínala. Byloť v malém městě událostí, že přijel z Prahy, a zvláště v tento čas. Musil vypravovat, odpovídat doma, v krámě, na potkání a v hospodě, jak bylo, jak to v Praze chodí, co je slyšet o Frankrajchu, vydrží-li pokoj.

Přicházeli také čtenáři, kteří si u něho knihy vypůjčovali a kteří se nadáli, že přivezl zase něco nového. Přivezl a rád půjčil. Z při-

vezeného balíku knihy také rozesílal v městě i v okolí těm, kteří občas českou knihu objednali a koupili. Sem tam také některou sám zavezl, to jak jezdil za obchodem, hlavně jak si teď rozšiřoval ten obchod plátny.

Přibylo mu s tím práce a starostí k těm, jež měl v obchodě i v hospodářství, než také výdělku. A kromě toho přivezl si z Prahy ještě jinou starost. Šedivý a pak také v Expedici, když tam odpoledne před odjezdem meškal, utvrdili jej v myšlénce, jak by dobře působilo, kdyby také na venkově, po městech hráli české divadlo. Jak by to působilo!

Ten účel ho pobádal, ale také stará náklonnost k Múzám našeptávala a sváděla – Divadlo mu nešlo z mysli, co přijel; uvažoval, plány dělal, na kusy už myslil, na divadlo, jak by se dalo postavit a kde, na hudbu, že by orchestr sehnal a nacvičil, o ten že by bylo nejmíň starosti. Hůř o herce.

Jednal s dvěma kamarády čtenáři, rozehřál je tak, že s ním plán dále snovali. V tom se shodovali, jaká bude potíž o ženské. Znal jejich předsudky, obával se, že nebude chtít žádná veřejně vystoupit jako „komediantnice".

To byly kameny a balvany na cestě k stánku Thálie a před tou cestou ještě hluboký příkop ouředního povolení. Věk zkusil nejprve to nejtěžší a nejnutnější. Došel si k „právu" městskému, vlastně k písaři, „syndikovi", jenž více rozhodoval nežli celá rada s purkmistrem. Suchý, malý syndikus v kovaných kulatých brejlích, jemuž levá lopatka hodně zdvíhala ošumělý hnědý kabát mosazných knoflíků a jenž nosil velkou, copatou hlavu pořád do týla, zdvihl ještě víc bradu, když uslyšel, oč běží.

Divil se, žasl, bylo to vidět na jeho bledě modrých očích a na tváři chorobně bledé, vyvstalých lícních kostí. Usmíval se však a zamnul si ruce samou ochotou a potěšením, a to že by bylo něco, tak říkajíc, jako v Praze u nich, v Dobrušce! V takovém chudém místě, krása, opravdu, ale těžkosti, věc nevídaná, tak trochu pro marnost, řeklo

by se, totiž, že by leckdo řekl – ovšem – nejsou na to rozumy a zkušenosti, jako mezi sousedy, a také peněz že není nazbyt na takové rekrace, řeklo by se, ale když se pan Věk toho ujímá – Usmíval se a zase mnul ruce – a zase dál souhlasil, namítaje, to že by bylo, ale v tenhle čas, a ten vítr, a ten vítr – To opakoval s významným pohledem přes brejle, a co řeknou v radě, on že by rád, třebaže – ale když –

Věk hned vyrozuměl. Syndikovi se novota nelíbila, a proto se strkal za „právo". A to také odpovědělo, jak se Věk nadál, totiž jako syndikus. Každý se tak vytáčel, třeba ne v tom pořádku; ten onen také něco ze svého přidal jako konšel Pinkava, a nač komedii, to je bláznovství a vyhazování peněz, a pernikář Šorejc, že tyátr kazí mravy, pan farář že to nijak nechválí. A pak vrchní! Ten že by – kdopak ví – ten že takovým věcem nepřeje, a oni pro dobrou vůli –

Tento „důvod" byl nový, ten si syndikus jistě ponechal na dorážku. A také, jak Věk viděl, na všechny účinkoval nejvíce. Věk se rozmrzel a nemínil syndikovi jen tak povoliti. Musí tedy promluviti s vrchním; to nelákalo, než nezbývalo nic jiného pro věc samu. Také ho trochu dráždilo setkat se s tím pánem, jenž ho má za jakobína a dává ho snad hlídat a špehovat.

Věk se tedy vypravil na Opočen. Na kanceláři všemocného pana vrchního hned nenašel. Musil čekat. Usedl v klenuté, vybílené přední kanceláři na lavici u zdi. Měli k němu dost ohledu, že ho tu nechali a nevykázali mu, aby čekal, jako sedláci čekávali, na síni nebo na chodbě.

Pro svou kratochvíli mohl pozorovati kancelářského a dva písaře; z těch jeden pak vstal a bral se po špičkách, nesa před sebou jako na táci nějaký akt ke kontribučnímu, z něhož Věk viděl jenom široká záda a v týle velikou černou mašli. Kontribuční zůstal nad stolem nachýlen, i když písař lejstra před něj položil, a neobrátil se ani pak, když akt prohlédnuv se obroukl na čekajícího písaře:

„A to vynechali, tady to: ‚in optima forma cum renunciatione exceptionis non numeratae pecuniae[96] v nejlepším způsobu práva kvitýruju –‘ A jak od města, poslali ty věci, Beilagen[97]?“

„Prosím, tu ponechajíčnost po Františku Komárkovi, to poslali, prosím, a pak dvě staré Beilagen –“

A hned se po špičkách, kroutivě, hnal ku svému stolu, chvilku se tam hrabal, až přinesl zase jako na tácu dvě listiny.

„Tuhle prosím,“ a přitom podávaje první četl její nadpis: „Zpovídání majetku přísahomístné ddto. 11. Februari 1779.“

„Verflucht[98], co to je!“

„A tuhle, prosím, tu je ta kvitance, taky toho data.“

„No tak, tu čtou!“

Písař četl: „Dne a roku ku konci psaného jest mezi ouřadem hospodářským panství Opočen z jedné a Josefem Hubáčkem, sousedem z druhé strany až na podosáhnuté stvrzení milostivé vrchnosti jeden následující kontrakt dobrovolně umluven a nezrušitelně uzavřen byl, silou kterého –“

Čtoucí písař umlkl. Vešelť pan vrchní, dlouhý, vychrtlý, přibledlý, ve vlásence s copem. Bystré oči jeho zamrkaly, jak zhlédly Věka. Chtěl ho však, jako by ho neznal, minouti. Na žádost Věkovu, že by rád s panem vrchním promluvil, řekl zkrátka, aby chvilku počkal, a zašel do druhé kanceláře.

„Aha, chce mi ukázat,“ pomyslil Věk. Sedl, čekal; chvilka protáhla se ve chvíli a dlouhou chvíli. Věk vyslechl už celou a ne krátkou a ne zábavnou smlouvu, jak ji písař četl v té hrozné češtině dle jejího sepsání. Studovaný kupec, jenž pilně po léta již čítal staré české knihy, cítil, jak hrozná to řeč. Místem ho zrovna bodala, v duchu však si musil přiznati, že neví, jak by to ono, co bylo k smíchu i k zlosti,

96 Dokonalou formou s vyjádřením námitky proti nezaplacené částce. *Pozn. red.*

97 Přílohy. *Pozn. red.*

98 Zatraceně. *Pozn. red.*

správně po česku pověděl. A těch úsměšků kontribučního. Každou chvilku přerušoval čtení: „Počkej! Verflucht, was ist das![99]“

Až nakonec netrpěliv mrzutě vytrhl listinu z ruky, hubuje, jaká to hatlanina pitomá; a sklonil se nad ní, aby ji sám potichu prozkoumal.

Písař usedl, chvíli zas psal, kontribuční četl, louskal, chvíli, tiše, nehnutě, až se mu pak záda pohnula a mašle v týle začala se třást. „Je zle, nerozumí!“ pomyslil si Věk. Vtom se otevřely dvéře druhé kanceláře. Z nich vyšel písař s brkem za uchem a pokynul Věkovi, aby vstoupil.

Vrchní seděl u stolu plného papíru, akt a knih, a jen napolo se otočil, když Věk vstoupil. Také ho nevyzval, aby se posadil, a začal hned po německu, co si přeje; nevyčkav však odpovědi, štípl ho, je-li ještě jakobínem. Bystré oči a přibledlá tvář vrchního svitly úsměškem.

„Já při jakobínech nebyl,“ odvětil Věk rozhodně, červenaje se nad tím uvítáním.

„Ale Hans Jakob je váš miláček.“

„Každý čte, co se mu líbí, pane vrchní.“

„A to ne, zlatý pane, to už dnes ne. Leccos už nejde, nesmí, kam by to vedlo!“ – I začal se hrabat ve stohu knih a papírů, až vytáhl malou knížku. „Znají to?“ ptal se po česku a podal mu ji.

Věk ji vzal a četl titul:

„Rede über den Charakter des M…rs,
gehalten in einer Lehrlings □
den Apr. 5784.
*von B** Redner der □*
zur Wahrheit und Ewigkeit.

99 Zatraceně, co je to! *pozn. red.*

*Im Orient von P**
durch Br. Schönfeld.“[100]

Věka titul zednářské knížky zajímal. Prohlížel si ho, až ho vytrhl úsměšek vrchního.

„Znají to beztoho.“

„Neznám,“ určitě odvětil Věk, klada knížku na stůl.

„No dejme tomu; ale kdo čte den Hans Jakob –“ A pokračoval pak jen německy: „Tuhle knížku jsem dal sebrat a mám podobných ještě několik. To všechno se našlo u nás na panství. Důkaz, jak se ta plevel, ta otrava rozmohla. A je to otrava, jed, jed!“ Vychrtlý vrchní začal se rozhorlovat a oči se mu zažehovaly.

„Pak nemají být takové zmatky a hrůzy!“ pokračoval. „To vysoká vláda nemůže a nebude trpět. Byl v tom veliký omyl a blud, když se dřív taková svoboda trpěla, a proto mnozí myslí, že ještě dnes jsou takové nebezpečné spisy dovoleny.“ A v tom proudu dodal po česku:

„Já jich varuju.“

„Děkuju, pane vrchní, ale není příčiny. Já, ráčejí dovolit, přišel pro něco jiného; stran divadla –“

„Stran divadla! Co co, a jaké divadlo!“

Věk přednesl, že by rád v Dobrušce zřídil divadlo, aby domácí lidé občas hráli nějaký kus a vždycky na chudé.

„A jaké kusy!“

„Nejprve bych rád nacvičil kus Břetislav a Jitka.“

„Česky?“

„Česky.“

„To nemůže být!“

„Ale ten kus hrají v Praze, pane vrchní.“

---

100 Řeč o povaze m[istra] / přednesená v učednické [lóži] / dne 5784. dubna b[ratrem] řečníkem [lóže] / u pravdy a věčnosti. // V Orientu P[raha] / bratrem Schönfeldem. // Obsahuje kryptogramy, skryté a náznakové údaje. *Pozn. red.*

„V Praze! Co v Praze! Když jim tam vysoké gubernium – ale tady! Nač tady! Máme dost starostí s aktéry: jsou mezi nimi podezřelí cizozemci, a teď těchto nepokojných časů není žádnému co věřit. A také co se hraje!“ Vrchní se obrátil k Věkovi plnou tváří patrně již rozčilen. „Co! O samých králích, císařích a vrchnostech, ukazují se naschvál a přehnaně, lživě špatné jejich charaktery, podkopává se úcta k zeměpánu, k vrchnosti, kazí se pořádek, mravy, a pořád jen ‚svoboda‘, ‚svoboda‘!“

Vrchnímu došel dech, jak jedním proudem se ta řeč hrnula. Ale hned zase začal:

„Vždyť to u vás žádný nechce. Mám dobré zprávy. Nač tedy mást lidem hlavy. Tady máme ještě trochu pokoj, chcete ho porušit? A pak je přísné guberniální nařízení –“

„Ale je to příkladný kus, dovolený, a všechny, které –“

„To platí pro Prahu, již jsem řekl, tady máme dozor my a také zodpovídání – Jsou to samé novoty, ale největší ta, že chtějí, aby se česky hrálo. To nebylo jakživo a není toho potřeba. A je to podezřelé, je to, abyste věděl, rebelantské –“

„Ale pane vrchní!“ zvolal Věk už popuzen.

„Mlčte! Vy snad ani nevíte. Je to rebelantské. Slavná vláda zakládá a podporuje normální školy, stará se, aby se mohl každý vzdělat a naučit se německy, a tady to, co chcete, jsou škodné novoty.“ Vstal a postavil se přímo proti Věkovi, hledě na něj významně, skoro výhružně. „Ale jsou také nebezpečné.“ A po česku dotvrdil:

„Pamatujou si a dají si říct. Hledějí si radši handle a nechají Rousseaua a tyátru a půjčování knih!“

To o těch knihách vyhrkl. Věk vyvalil na okamžik oči. I tohle! Pak se prudce ozval: „To je má starost, pane vrchní – já –“

„Snad nejsou spokojený?“ rozkřikl se vrchní už vyšším hlasem. „Nejsou-li, jdou si k panu krajskému –“

„Také se ku panu krajskému obrátím – a uvidějí, že nechci nic rebelantského –“

Vrchní popuzen touto odvahou, jaké ve své kanceláři ještě nikdy neviděl, bodl pravicí prudce do vzduchu proti Věkovi a rozkřikl se na něj fistulkovým hlasem: „Jdou! Už jdou! A uvidějí, co bude s tím jejich tyátrem!“

Věk odešel popuzen. Zlobil se na vrchního, než také málo žehnal jejich syndikovi. Ten jistě podal už napřed vrchnímu zprávu, jak bylo znáti z toho, co vrchní řekl, že má dobré zprávy o tom, jak v Dobrušce málo touží po divadle.

Věk hned, jak se domů navrátil, sedl a napsal důtklivou žádost ke krajskému, aby jim v Dobrušce povolil hráti divadlo po česku. Žádost odeslal, zároveň však pomýšlel, že bude nutno zajeti do Hradce, aby si tu zjednal nějakou přímluvu, poněvadž vrchní zajisté podá krajskému nepříznivou zprávu.

Hned se však vypraviti nemohl, a pak, když se již na cestu chystal, roznemohly se mu děti. Nejprve synek a hned také dceruška; oba spálou.

XIII
O dětech, též o tajemné výpravě a jiných událostech

Příbytek smutně ztichl, když umlkl smích dětí, jejich veselé hlasy; strach tudy plíživě chodil. To bylo k jaru, kdy v polích nastaly práce. Věk musil dohlížet, ale obyčejně tam dlouho nevydržel. Pudilo ho zase domů podívat se, jak je. A líto mu bylo ženy. Obdivoval se jí, jak obětivě ošetřuje nemocné, jak je hlídá ve dne v noci, jak úzkostlivě, s jakou něžností a péčí, a sám sobě vyčítal, že někdy nevydrží toho kormutlivého pohledu na nebohé červíčky, že se raději vytratí ze světnice, kdy teskným tichem zaúpí bolestný sten hned z té, hned z oné postýlky.

Nemoc dětí byla zlá, tuhá, a šel z ní strach horších ještě následků. To byly zasmušilé dny v otvírajícím se, krásném jaru. Ani bujné osení, ani svěží krajina v mladé zeleni, ani zpěv skřivanův, nic ho netěšilo. Pocítil, že jen ze srdce je svět člověku milým.

V tu dobu došel Heldův list a dlouhý. Byl německý. Held se omlouval, že tak píše, to že jen aby času ušetřil, neboť že nemá žádného cviku v českém psaní, po německu že se snáze vyjádří, když je ze škol tak zvyklý, a také že by se mu Věk vysmál; on, Held, že se nemohl cvičit v češtině jako Věk na staročeských knihách, na ty že neměl kdy a na nové také, a teď že také nemá, když je zase ve špitále zapražen a hodně, když zdraví nabyl; a studium že také zabere dost času. A dále psal:

„Čekáš jistě také zprávu o Thámovi. Tu je a jistě taková, jakou asi čekáš. Thám neudělal, jak si umínil a jak s Tebou i se mnou jednal. Se ženskými se nerozešel. Tchyně i žena jsou s ním. Divím se, že Thámová sama od něho nešla, když má k němu takovou nechuť.

Ale to stará madame tomu zabránila. ‚A proč Thám –?' ptáš se asi. Vymlouvá se, že kvůli lidem. Ale síly neměl, to je to. Od ženských je sice nadobro oddělen, to jest nic s nimi nemluví, jen co je nejnutnější, ale jak je s nimi pod jednou střechou – Betyna k nim nesmí, zato ji navštěvuje panímáma a Thámová snad také. Ptáš se teď při tomto řádku, no a jak s tím komediantem, s tím Amlingem –

Že už k němu Thámová nechodí, dá se myslit, také ne na rendez-vous. Ale má-li ho v hlavě, či v srdci, jako že má – Zkrátka neštěstí! Jen aby Thám alespoň důstojnost uchoval – Zle to na něj všecko účinkuje. Je rozháraný, často omrzelý a tuším, a to je nejhorší, že ho už ani psaní netěší, ani divadlo. Takové jakési taedium vitae[101] – Je to jen, doufám, na čas, a snad se z toho vytrhne; ale mně, bohužel, dusí tu naději, že hledá útěchu – víš v čem. A nepřestane-li –

Tady, abych v těch veselých novinách pokračoval, šíří se strach nové vojny. Francouzové zas vyvádějí násilné kousky ve Švýcařích a v Římě a monarchové si to nedají líbit, a tak nemůže nikdo jistit, že mír tak dlouho žádaný a konečně smluvený vydrží do konce roku."

Zpráva Heldova byla jako těžký stín. V jasnu spokojenosti, jakou Věk donedávna měl, byl by ostřeji dopadl; takto však rozplynul se v chmurné jeho náladě.

Věk odepsal hned a dost obšírně; nejvíce o tom, jak jsou nemocemi navštíveni. Nadálť se, že Held, v jehož umění lékařské měl velkou důvěru, mu lépe poradí nežli jejich felčar a že dětem ke zdraví pomůže. Druhého dne došlo vyřízení z Hradce. Oznámili mu z krajského úřadu zkrátka a nějak ostře, že se české hry v Dobrušce nepovolují.

Rozhodnutí to Věka hrubě nepřekvapilo a také ho za těch okolností tak netížilo. V ten čas právě neměl pro své starosti na divadlo pomyšlení. Ale na vrchního v duchu ještě více zahořkl. Jak těch dní byl škarohlídnější, hned jej obvinil, ten že to zkazil, i syndikus,

101 Omrzelost, až únava životem. *Pozn. red.*

a odsoudil přitom také dobrušské „právo“ všechno, jací tam jsou zpozdilci, hlupáci, tam že by se mělo zamést.

Ale víc pak myslil na Helda, odpoví-li brzo a co. Prve však, nežli psaní došlo, nastalo v nemoci obou dětí oblevení.

Kámen spadl Věkovi ze srdce, když přijev jednoho odpoledne ze Solnice, kdež byl za obchodem, uzřel, jak se žena po něm hned obrátila od postýlek, u nichž seděla. Jindy vždy smutně zakroutila hlavou, když se dychtivě a s bázní ptal, je-li lépe.

Toho odpůldne hned vstala a jemu naproti, a její ubledlá, ustaraná tvář jak prosvitla! Vydechl si. Dětem se ulevilo, viděl to na nich, a na ženě! – Byl až dojat a přál jí to z té duše –

Brzo poté dostal od Helda list. Přítel odepsal po jeho přání hned a většinou samé rady, které se pak také osvědčily. Na konec psaní byla zase zpráva o Thámových, že pojedou teď brzo s divadlem od Hybernů zase do Teplic, tentokrát že Steinsberk divadlo vede. Letos že se paní Thámová ani slovem té cestě nebránila a stará také ne.

„Že pojedou na čas z Prahy, je dobře. Ovšem, loni jsem to také schvaloval, směj se mi, a přece neochladli, ani ona, ani ten Romeo; psaníčka udržovala oheň. Letos však nebude dopisování tak snadné, Thám už dá pozor. Ale zhasne-li proto plamen? Myslím hlavně na ni, na paní Thámovou. À propos![102] Betyna byla prý zas u Thámů, arci aby Thám nevěděl. Jak jsem onehdy v kavárně slyšel, navštěvuje ji nějaký starší rada, který kvůli ní nosí nejmodernější frak. Smáli se, ten že bude koukat, až pozná její environs[103], tj. starou madame, až ta začne vypůjčovat –“

Věk přečetl tyto zprávy s účastenstvím; jindy však, kdy ho ještě Praha vábila, byly by živěji a déle mysl jeho zaměstnaly. A měl svých starostí. Děti se sice pozdravovaly, ale nemoc jejich, jež přijela jako na koni, odcházela jen pěšky. A hospodářství dalo také dosti sta-

102 Mimochodem. *Pozn. red.*

103 Okolí, prostředí. *Pozn. red.*

rostí. Zrovna v ten čas, bylo v máji, panovalo veliké sucho. Luka, osení, všecko prahlo po vláze. Starostně obcházel Věk svá pole; až pak jednou odpoledne, bylo brzo po sv. Janě, vrátil se veseleji, poněvadž zahlédl k západu hroznou černavu kvapem rostoucí. A sotva překročil práh svého domu, rozšuměl se déšť.

Když vkročil do světnice, v níž se od náhlého mračna přišeřilo, zastal ženu s dětmi na lavici u okna. Děti se dívaly, poprvé po nemoci, ven na zahradu, kde stromy byly květem jako osněženy, dívaly se, jak prší hustě a tiše, na blažený déšť, v němž trávník, stromy, všecko se tak svěže zazelenalo a zrovna blaze oddechovalo.

Ale jen přisedl potěšen k ženě a dětem, vstoupil do světnice sousedBílek v plášti, s třírohým kloboukem v jedné a s holí v druhé ruce. Střevíce měl zablácené, plášť i cop deštěm zkropený. Pozdravil a zůstal u dveří. Uvítali ho a zvali, aby šel dál.

„Nek, musím domů, pospíchám."

Věková se ho ptala, kde chodil.

„Ale v Josefštotě[104] u bratra."

„A přinesl jste déšť."

„Buď pánbůh pochválen. Ale taky něco jinšího a to si nebudete libovat. Proto se stavuju."

Věk vstal a šel k němu.

„Co je, sousede."

„I ňák se zas mračí, a bude ono zas bouřit – Nic se mně to nelíbilo."

„Ale co."

„Je zas veliké hnutí mezi vojskem. Všecko vojsko, co leželo po vsích kolem Jaroměře a dál, pěší i koňáci, všecko najednou vzhůru a pryč, regment za regmentem, a všecko prý zase na hranice a také do Itálie dolů skrze Tyroly. A z Josefštotu musel taky jeden regment pryč, právě dnes, viděl jsem to. Ach to vám bylo smutné loučení.

104 Město Josefov. *Pozn. red.*

Muzika hrála, pravda, ale ty vojanské ženy a děti a i taky domácí lid, to bylo loučení a pláče, a když vojáci táhli k bráně a všecko za nimi."

„To snad táhnou jen do jiné pevnosti –"

„Nek, jedna řeč, že do vojny, že bude zas vojna, u Rejna že se zas Francouzové rojí a v Itálii, vždyť jste povídal sám podle novin – no radši aby to nebyla pravda, chtěl jsem jen říct, co jsem slyšel a viděl. Tak tu buďte spánembohem. A jo –" To se obrátil u samých dveří. „Ještě tohle. Toho Kovaříka už měli a zas jim utek, z vězení se dobyl a zas už prý hospodaří po lesích, nejvíc teď tady stranou Kutné Hory."

Této noviny Věk tak nedbal; náhlých však pochodů vojska k hranicím se v duchu zalekl. Vzpomněl si hned, co Held onehdy psal, že mír do konce roku sotva vydrží. Ženě se však o těch obavách ani slovem nezmínil. Ještě jí vymlouval to, co starý soused přinesl a co ji znepokojilo. Dychtivě pak čekal na noviny. O nové vojně neměly nic, vyprávěly však o změnách, které francouzská republika ve svém sousedství prováděla, jak Římané, „z největší částky apeninští horáci, pozdvihli se proti Francouzům, jak se Bonapart s válečnými loďmi od Túlonu na moře vydal, jichžto osmnáct větších a šestnáct tak nazvaných fregat se počítalo, a jak tato lodní vejprava stala se v největší tajnosti, že ani zbrojný lid nevěděl, kam poplave".

A když Věk nahlas přečetl, sedě pozdě odpoledne se starým Bílkem a několika sousedy na podsíni svého domu: „Však přece vůbec se rozneslo, že Bonapart něco předivného a neslýchaného před světem učiní. Tak-li přece? Dále uslyšíme," znepokojili se všichni. Starý Bílek, jenž samou dychtivostí zapomněl na svou dýmku s červenou hliněnou hlavičkou, prudce zabafal, až se mu brada házela; a přitom se divil:

„I čerta, ten Bonapart – a kam – myslíte, Františku, – na Engličany? Toť jistotně – a jak –"

František musil vykládat o moři, o korábech i o námořní moci anglické –

Jako tohoto odpoledne, tak i jindy míval Věk své posluchače, na podsíni, v sednici, jak se hodilo. Četl jim a vykládal, oni pak rozumovali, starý Bílek nejvíc, přeli se, Bílek také nejvíc, a Věk nebyl z jiných, jenže slovo jeho, jelikož člověka studovaného, rozhodovalo. Než to také nepronikl jako oni, co Bonapart přece chce, kam vlastně, co zamýšlí, když se na Englicko neobrátil, nýbrž dal se „prostředzemním neb středozemním" mořem, Malty se zmocnil a zase dále plaval. Žasli nad Bonapartem a dychtivě čekali, co bude, když slyšeli, že „anglická lodní armáda" pod správou admirála Nelsona k Maltě se přeplavila, a když Bonaparta tu nenalezla, za ním dál se pustila.

Již nastaly žně a posud v Dobrušce nevěděli, co ten Bonapart. Už je to začínalo mrzet. Až tu jednou v neděli odpoledne (to seděli sousedé právě na podsíni před Bílkovými) přinesl Věk noviny a přečetl jim, že turecký rychlý posel přijel do Paříže pro zprávu, „kam by túlonské lodi aneb Bonapartova expedicí cílila".

„Hele, když to turecký sultán neví!" zvolal starý Bílek a Věk zažertoval:

„To bysme si tam měli také poslat kurýra."

„Pinkavu," navrhl hned Exnerův Josef, dosud neženatý, a tak vážně, šelma, a hned také volal, jako Pinkava své koně pobízel: „Hi, koníčky, hi –"

Všichni se dali do smíchu až na starého Bílka, který samou dychtivostí zapomínal zase na dýmčičku.

„No a jak ten posel, co mu řekli."

Věk místo odpovědi četl:

„Škoda bylo té cesty a outrat, neboť pravdy nevyzvěděl. Zatím Bonapart přistál k Alexandrii a udeřiv na to město zvítězil –"

Teď to měli a zvěděli bez kurýra Pinkavy. Ale dost jasno jim to nebylo, až Věk pomohl, když vyložil, kde je Alexandrie, že v Egyptě, o kterémž věděli z biblického vypravování.

Soukromých zpráv, z Prahy, dostával Věk tou dobou málo. V červnu psal Kramerius, když poslal po formanovi balík knih. O vojně

nic. Hlavně o zaslaných knihách oznamoval a pak také, o čem Věk, jak se naděje, rád uslyší, jako o krásném příkladu vděčnosti: že hrabě Nostic svému bývalému vychovateli a učiteli P. Dobrovskému zakoupil na ostrově Kampě šenfeldovskou zahradu s domkem, když uslyšel, že lékaři radili nemocnému Dobrovskému, aby se na čerstvém povětří pohyboval a lehkou prací tělesnou venku se zabýval. Dům i zahrada že se nyní teprve upravují, „náš znamenitý a učený Čech" že nyní několik dní v Chuchli bývá, kde teplých lázní užívá. V srpnu že pojede do Teplic; až se odtud navrátí, bude mít dům a zahradu připraveny a bude zrovna sousedem našeho výborného vlastence Pelcla, bude zrovna naproti bydleti.

To všechno Věka zajímalo, poněvadž choval velikou úctu k Dobrovskému, kterého znal ze studentských let z ulice i z divadla, kdež ho několikrát viděl, obyčejně v nosticovské lóži, a kdež ho pokaždé pobožně pozoroval. Ale to, co po této zprávě četl, ho vzrušilo.

Všude se v Praze ujišťuje, četl, že na žádost pánů stavů budou školy, též i gymnasia česky, že s tím přišel pan Nejedlý, Jan, a tomu že to sám P. Dobrovský povídal, a dvakráte, dostav dvakrát psaní z Vídně od pana Zlobického, který mu to psal, a pan Pařízek že jemu, Nejedlému, řekl s velkou horlivostí, že až teď do Vídně pojede strany normálních škol, že co nejvíce bude moci, jazyka českého při nejprvnější příležitosti se ujme, a přečetl mu i plán, proč by nejen měl býti náš jazyk zachován, ale i více rozšířen.

Tak oznamoval Kramerius a nakonec připsal: „Dejž, panebože, aby to jednou bylo pravda!"

Věk v duchu s ním rovněž tak prosebně povzdechl. Jak byl tou novinou vzrušen, vykládal o probuzených nadějích hned doma i sousedům, zvláště starému Bílkovi. Také si hned na jejich syndika vzpomněl a zvláště na opočenského vrchního, ten že by pak nesměl bránit česky hrát, a jakou by měl žalost, když by „normalšuly" přestaly to německé semeno rozsívat!

Věk v poušti národního života opojoval se fatou morgánou těšivé zprávy. Čekal, čekal v psaních, v novinách, dočte-li se již něčeho jistého. Přišel Heldův list. Byl krátký. O Thámových se jen zmínil, že jsou v Teplicích. „Se starou, to se ví!“ napsal do závorky, a Betyna že je s divadlem na léto v Karlových Varech, a ten Amling také; na rendez-vous že je trochu daleko a také že by moc stálo. Pak se o Věkových dětech zmínil, o sobě psal, že co má práce u milosrdných a že kromě toho začíná mít také slušnou praxi po městě. O českých však školách v celém listu ani slova.

Věk byl zklamán; hned se však konejšil, že Held je jenom medikus, o takové vlastenecké záležitosti že se míň stará, ale P. Vrba, ten že – neotálel a napsal mu. Nadál se, že starý kněz také hned odpoví. Odpověděl však teprve počátkem podzimu, kdy se již určitě mluvilo, že to takhle neostane, že to monarchové Francouzům nestrpí, co ten národ vyvádí.

P. Vrba se omluvil, že ho psaní hned nestihlo, poněvadž se nedávno vrátil z cest, s prázdným pláštěm a s kapsou ne tuze plnou, ale potěšen, že se mu dařilo, že zase roznesl hodně českého čtení, buď chvála pánubohu, a že teď když je tak pohodlný čas, půjde zas, prve nežli uhodí zas ta lítice, ta krutá Bellona.

„Co psali o našem českém jazyku ve školách, nad tím, ať mnoho řečí k Nim nešíříme, mnohovzácný vlastenče, nad tím srdce zaplesalo. Ihned jsem běžel do naší Expedice, ale bohužel pan Kramerius nic více nevěděl, nežli že o tom mezi pány stavy prý jednáno, a co se dotkne pana Pařízka, ten povídal, že ve Vídni nyní mají mnoho starostí s pařížským direktoriem.

A tak pro ty protivné, bohu nemilé jakubíny pěkně hubu utřeme, jak se říká. Aby si pánbůh už na ně vzpomněl! Aby viděli, jak se o nich všude smejšlí, nejen já“ (to bylo podtrženo a Věk rozuměl) „posílám jim tento obrázek pravého jakubínství.“

V psaní byla uložena nevelká dřevorytina rukou kolorovaná, zpodobující republikánského vojáka francouzského bez kalhot,

v otrhaném fraku vojanském, v rozedřené obuvi; ten, maje ústa dokořán otevřená, chystal se spolknouti zeměkouli, již v rukou držel a pod níž bylo napsáno: „Il y passera. Es wird gehen.“[105]

„Takový je ten jakubínský národ,“ psal P. Vrba dále, „celý svět by chtěl, vždyť četli, jak nakládali se svatým Otcem, a ten Bonapart opravdu pánaboha pokouší, až do Afriky se pustit! Čtli přec, ale uvidějí, tam bude hrob jeho hříšné slávy.“

Ani tentokrát by P. Vrba nebyl s Věkem býval spokojen, kdyby ho v ten okamžik uviděl. Karikatuře se sic usmál, hned ji však uschoval do stolu. A těm „jakubínům“, že jsou všeho vinni, že kvůli nim nechali ve Vídni tu změnu na českých školách usnout, tomu se také usmál, a trpce, a pomyslil si, ve Vídni zkrátka nechtějí, a proto že jim je vojna i na to dobrá.

Toho dne byl velmi mrzut, a když navečer přišel k nim starý Bílek, hned mu pověděl, a s peprnou jíchou.

„To nám to světýlko brzo sfoukli,“ řekl soused, „a myslím, tak hned nám to z Vídně nepřijde.“

Věk neodpíral a také ničím se v duchu nechlácholil. Vzpomněl si hned na svého synka, chystal se s ním právě do školy, ten že tedy tomu trápení také neujde, že nebude mít žádné úlevy, jako on jí neměl, když neuměl německy a musil se všemu německy učit, zpaměti, jaká to byla trýzeň a jak se jim, Čechům, ještě smáli, a jak ten piarista[106] jim pokaždé vjel do vlasů a třepal je, když to s němčinou dost nešlo, a jak na ně křičel, svítě zlostně očima: „Du Raker-Šlovake!“

Za dva dni poté vedl svého Vašíčka do školy. Klučinu bystrých, tmavých očí na první tu cestu matka pečlivě vypravila, křížkem požehnala, i babičky obě; „stará“ babička, Snížková, nadto ho pokropila svěcenou vodou. Všechny i s malou Lidkou vyprovázely malého

105 Půjde to. *Pozn. red.*

106 Člen katolického řádu, jehož hlavním úkolem byla výchova mládeže. *Pozn. red.*

hrdinu s bukovou tabulkou ze světnice krámem ven, přes podsíň až před stavení, a dívaly se za ním; matka a báby v pohnutí, Lidka zvědavě. Staré jmenovitě se divily, jak je hoch smělý, jak chutě jde, že ani nezaplakal, to že je co říct, když jiné děti brečí a musejí je zrovna do školy táhnout i metlou poháněti.

Věk měl z kloučka také radost. Povzbuzoval ho cestou, chválil, že je hodný, když jde tak rád do školy. Nakláněl se k němu, hovoře, přitom však přece viděl, vpravo vlevo, dívá-li se kdo na ně. Tichá, radostná hrdost zářila mu z očí, z tváře.

Ale pak, když došli ku škole, k nízkému roubenému stavení pod šindelovou střechou, cestou, kterou Věk kolik let denně chodíval s tabulkou, pak se slabikářem, prvním dílem, s archem papíru složeným, brky a s kostěným kalamářem, když jim na síni vstříc zašuměl bzučivý hluk z plné klasy, cítil Věk, že jeho samého se zmáhá neklid.

A nebyl klidnější, když vstoupil do třídy, jediné celé školy, plné starých, pořezaných, pokančených škamen (pamatoval si je), za nimiž vstalo náhle dětí jako máku, na jedné polovici hoši, na druhé děvčata, a vítali ho hlučným pozdravením: „Pochválen Pán Ježíš Kristus. Poníženě vítáme," když stanul u černého stolku, za nímž kmotříček, „chori et scholarum" rector, starý Havránek, v copu a obnošeném kabátě, ořezával žákům brky tak, jako před lety jemu činíval.

Mladšího Věka, Václava, opouštěla statečnost v té nízké, začoudlé místnosti s tabulí na stojanu, s tabulí na stěně, s velkou pecí a tmavými kamny. Spousta dětí, všecky ty oči na něj upřené, jej zmátly; v rozpacích přiložil ke rtům tabulku. Hned ho však svěže ovanulo, usmál se, jak ho starý „kmotříček", jenž k nim chodíval a často s ním zažertoval, za bradu vzal, jej pochválil, nový dvacetník, bílý a lesklý, ukázal, když mu řekl, že bude sedět vedle Bílkova Toníčka. To byl starého Bílka vnuk a mladého Věka nejlepší kamarád.

Věk se díval za synkem, jak ho kantor uvádí, a když pak odcházel, ještě na prahu se ohlédl, jak hošek sedí jako pěna, vyjevený,

v napětí, ve straších, ručky na lavici – V ten okamžik mu ho bylo líto. Zlatý věk má tentam; za tím prahem, za těmi dveřmi přišel do prvních starostí.

Když se vrátil domů, čekalo už na něj psaní. Z Prahy, z obchodu, kam plátna posílal, mu psali, aby opatřil pláten víc nežli jindy, co nejvíc může sehnat a co nejdřív, jen hodně brzo. To v listu opakovali a nabízeli hned větší cenu, bude-li nutno, jen když budou mít plátna. Ať je tedy shání a též ať jich dá nadělat, co ví stavů; že mají, oni v Praze, odevzdat velkou zásilku pláten k vojsku.

„Vojna! To je – vojna!“ pomyslil si Věk. Mlčel však a jen o plátna se staral.

Nastaly dni horečné práce. Lhůta byla krátká, objednávka veliká. Věk sháněl sám v místě i v nejbližším okolí, jezdil do blízkých hor, kupoval hotové kusy, i přízi, dával dělat, objednával u překupníků. Vzadu ve skladišti kop denně přibývalo, stohy jich rostly až do stropu, až místnost skoro již nestačila.

To již podzim nastal. Věk na svých pochůzkách zkusil dost, zvláště kdykoliv se vydal do vesnic dále v horách. Cesty byly vůbec bídné a v tu dobu častých dešťů místem neschůdné. Často nemohl ani vozem, proto jezdíval také koňmo, skoro pořád na větru, nebo toho podzimu nebylo dne, aby si větřice nezabouřila.

Často promoklý, unaven vracel se domů; zapomněl však na všecku psotu, jak jen svůj práh překročil a vstoupil do světnice příjemně vytopené, uklizené, kdež žena i matka na něj starostně čekaly, kdež děti mu vždy vesele vstříc přiběhly.

Na knihy ve skříni nahoře na sedničce nebylo teď pomyšlení a klavír mlčel jako zakletý. Věk byl rád, když si mohl pohodlně usednout večer mezi svými a odpočinout si, pohrát si s dětmi, sáhnout Vašíkovi na zub stran školy. Jen po novinách chutě sahal, aby zvěděl, co a jak Bonapart v Egyptě, co Mamalukové, Arabové, a jak je v Itálii –

Jednou odpoledne, bylo koncem října, když přijel z kopců od Olešnice pod Vrchmezím, zastal před svým příbytkem vůz s párem hnědáků.

Znal je, že jsou ze Solnice, odkudž co den už čekal zásilku příze. A přivezli ji, byla již složena, tak zaslechl v krámě od mládence, a Patrčka, s nímž byl v obchodním spojení, že je ve světnici.

Seděl za stolem se starou Věkovou; mladá donášela právě kávu na stůl, hosti na uctěnou. Patrčka, dobrý čtyřicátník, vysoký muž pěkné hlavy, v zeleném kabátě vysokého límce a v botách s holínkami, hned hlásil, že čeká na Věka, kvůli sobě ne, že co se zboží dotýče, to že v pořádku, ale tuhle kvůli – Ukázal k lavičce u pece, kdež si děti Věkovy hrály s vytáhlým chlapcem asi jedenáctiletým. Věk hned k němu.

„Ach, vítám tě, Michálku –“

Mladý Michal se začervenal až po vlasy.

„Musel jsem ho vzít a musel," vykládal Patrčka, „ale to jste vy toho příčinou."

„Já?! Aha!" vzpomněl si Věk a zasmál se.

„Když jste tuhle u nás byl," vykládal Patrčka s úsměvem, „a hoch seděl u kalendáře, a já řek, že je na čtení zrovna žhavý, pochválil jste ho –"

„Už vím, a řek jsem, aby přišel sem k nám, že mám dost knih a že mu nějakou půjčím. Opravdu, Michale," a Věk pohladil chlapce po hlavě, „byl bych zapomněl. Ale to jseš hodný, žes přijel –"

„Nedal, ne a ne – škemral, až jsem ho vzal," vykládal Patrčka otec. „A to jste ho měl vidět, když nám tu řekli, že nejste doma. Čekal by třeba do noci –"

„Tak pojď, Michale, pojď," Věk potěšen tou dychtivostí vedl chlapce nahoru na sedničku. Mladý Patrčka zrovna ztuhl, když stanul před skříní plnou knih a viděl ještě na dvou prknech na zdi stát knihu vedle knihy těsně, namačkaně. Z knih smekly se jeho zraky po klavíru a zrovna se v nich zajiskřilo, když se Věk s úsměvem ptal,

tak chtěl-li by nějakou. Hoch hned chutě a hodně hlavou přikývl. „Tak počkej.“ Věk šel k těm, které byly na prknech, a vybíral.

„Tuhle si nech, ta je tvá, vidíš, Rybrcoul na krkonošských horách, a tuhleta také.“ Byly to Arabské pohádky, vydané Krameriem. Věk hledal dál, až vytáhl třetí knihu, první díl Pelclovy Nové kroniky.

„Tu ti, Michale, půjčím a hodně v ní čti. Až k vám do Solnice přijedu, zeptám se tě a uvidím, jak jsi četl. Až sem pantáta zas pojede, přijeď s ním, já ti zas rád půjčím. Jen čti, čti, Michale,“ a Věk ho zase pohladil.

Hoch byl jako v nebi; knihy chytl a tiskl v náručí, aby mu žádná nevypadla.

Jak jen dolů sešli, začal je hned přehlížet a nic se již nebránil, jako prve, když Věk nebyl doma, jak Patrčka chlapci připomenul, že je čas, aby jeli –

U Věků mluvili skoro celý večer o Patrčkově chlapci, jmenovitě ženské, jak je rozumný, jaký čtenář a co Patrčka o něm vypravoval, jakou má paměť, to že je k neuvěření, že když si jen jednou něco přečte, že to hned zpaměti odříká, i kdyby bylo plno cifer, a také že pořád něco kutí, mlýnky na vodě a takové –

Do týdne pak měli u Věků zase hosta, až z Prahy, kam se Věk už sám chystal. Čekal jen, co sežene ostatek zboží.

Vtom přijel pražského velkoobchodníka syn, krevnatý, kulatý, bílých masitých rukou, na němž nouze nebylo znáti. Přijel proto, že otec nemohl už čekat, že mají náramný kvalt a potřebují zboží dřív, nežli udali a ujednali. Věk musil opatřiti hned povoz a hned také začali nakládat, co bylo, a nakládali až do večera při světle.

Nenadálý ten příjezd Pražanův vzrušil Věka i jeho rodinu, zvláště když host večer vypravoval, že před čtyřmi dny odjela z Prahy Jeho král. Vyvýšenost arcikníže Karel s celým plnomocenstvím jakožto říšský maršálek k armádě do německé říše.

„A tak nakvap odejel zrovna před svým svátkem,“ dokládal Pražan, „ani ten den nemohl v Praze počkat, ačkoliv se mu chystala sláva na

oslavu jeho svátku; a také byla, kunštovný oheň na Střeleckém ostrově a také osvícení, tuze krásné, a rachejtle, celé jméno arcikníže vyletělo v ohni do povětří, ale to on už neviděl, to už odjížděl do Němec."

„A cože tak najednou?" ptala se Věková.

„To je vojna!" vyhrkl Věk a host přisvědčil, že ano, že musí být, když ti Francouzové – Mladý kupec hned chytal záštím k nim. Bylo to znáti na hlase, jak mluvil zvučněji a rychleji a jak začal také rozkládat rukou.

„Tolik si toho nadrobili. Jak by, kdo by to také vydržel. Všecko se už proti němu bouří. Neapolský král už sebral vojsko, náš císařský generál Mack už tam dojel, už přišly štafety a že už táhne na Řím se sto dvacíti tisíci muži. To budou Francouzové pelášit! A z Piemonta také; nic jim to nebude platno, že krále vyhnali, v Piemontu je už také všecko vzhůru, a Švejcaři, aspoň větší počet, jsou k rakouskému dvoru, a sultán už také vydal prohlášení války proti Francouzům."

„To jsem četl –"

„Ale to asi ještě ne, Herr von Věk, že se strhlo také v Nydrlandu vzbouření proti Francouzům."

„To ne!"

„A teď ta trojnásobná aliancí, považejí, proti nim, Turek, Englicko, Rus –"

„To je jisté?"

„Je, jakpak by nebylo, a toť se ví, a náš dvůr už také přistoupil, to je také jisto. Považejí, to je Evropa, řekněme skoro celá Evropa, a jejich hrdina, Bonapart, v pasti, v pasti!" To vykřikl a zamnul si ruce. „Pěkně se chyt do toho Egypta, teď ať odtud leze. Ani lodičky nemá, a Středozemní moře plno englických šífů. Ať se vrátí, ať se vrátí!" volal kupec posměšně a hned zase dál horlivě:

„Jejich hrdina v pasti a tady dva na ně: tady arcikníže Karel a Suvorov. Suvorov!" opakoval kupec vyšším hlasem v obdivu i v nadšení. „Ti dva Francouze poženou! Ti jim dají! Suvorov! Jezusmarjá, vědí, jak Turky mazal, no a tady Varšava – a ten teď na ně pustí kozáky, und

diese Tataren und Kalmuken[107] – ti jedí –," tu se k paním obrátil, „syrové maso a muchomůrky; jistě." Stará Věková žasla, mladá pohlédla na muže, co ten, patrně pochybujíc o zprávách svého hosta. Ten však, obrácen k staré Věkové, stupňoval své líčení, že Rusové, hlavně diese Tataren und Kalmuken, řežou také uši a nosy zajatým nepřátelům, a to že budou Francouzové koukat –

V koutku seděl školák Vašíček, sotva dýchaje. Vyjevené oči upíral na Pražana, z jehož Rusů vanula taková hrůza –

Celou dlouhou noc mrkalo rudé světlo v lucerně zavěšené za přední lišni formanského vozu, stojícího před Věkovým stavením. Byl vysoko plátny naložen pod pevnou rohoží a bělavou plachtou a hlídač přecházel u něho celou noc.

Časně ráno, ještě za šera, zapřáhli do vozu dva páry koní a spánembohem vytrhli ku Praze. S vozem vydal se také mladý kupec v pěkném kožichu a Věk hosta na kus vyprovázel hustou mlhou, v níž povoz, koně a muži u vozu pohybovali se jako šeré stíny. Byl tuhý mráz a nepolevil, ani když po ránu spadla mlha a na vybraném nebi vysvítilo slunce.

V tu chvíli seděl Věk zas už v sedničce u svého stolu a přepočítával stříbro i zlato, jež mu mladý kupec přivezl za zboží. Peníze leskly se v několika řadách. Věk, jak přepočítal, mnoho-li mu jich zbude čistých, maně vzpomněl na nebožtíka otce, co by tak říkal, kdyby tolik peněz viděl, tolik zlata a stříbra – To by se pantáta spokojeně usmál a hlavou pokýval. A co si o něm myslíval, že z něho nebude pořádný kupec, co měl starostí, když ho poprvé posílal nakoupit lnu – A on, Věk sám, jaký míval odpor ke kupectví, když mu byla muzika nadevšecko, když z domu utíkal.

Nitro se mu zachvělo bolným zatrnutím jako ještě první čas, kdy začal samostatně kupčit, sám ještě, svobodný. Rozvážně si připomněl, co by teď byl a měl. Tolik bojování a nepokoje… A teď pokoj,

107 A tito Tataři a Kalmykové, míněno východní národy. *Pozn. red.*

spokojenost a za všecku práci a přičinění také požehnání… Jen aby všichni při zdraví zůstali… A ta vojna…

Kdyby se byl před lety stihl při takových myšlenkách, byl by se sám sobě usmál, že zachází do Abdéry – Teď, spokojeně si vydechnuv, vstal, aby zavolal matku a ženu. Přišla jen matka, Márinka že šla do krámu. Stařena žasla, když tolik blýskavého zlata a stříbra uviděla. Bezděky sepjala ruce.

„Inu hochu – hochu – to je peněz – to by pantáta – jen aby ti to hlavu nepomátlo. Kdo stojí, hleď, aby nepadl, říkával dědeček. Ale na pánaboha nezapomínej –“

Usmál se tiše, nic neřekl. Uložil peníze do zásuvky, dukáty zvlášť. Ty do menší tajné zásuvky, ukryté za velkou. Vtom vešla žena, pořád svěží, jako panenka. Už ode dveří s úsměvem oznamovala: „Máme nejspíš zas hosta.“

„Koho!“

„Pojď se podívat!“

Vedla ho a vypravovala:

„Šla jsem do krámu pro trochu šafránu, a vtom zahlédnu na podsíni nějakého hoška v beranici. Byl celý červený od mrazu a tolik se ohlížel do krámu, také u okna ostal, jako by na někoho čekal, a nikdo v krámě nebyl. Kouknu, a že to je – pojď se podívat –“

Došli ke dveřím. Věk je otevřel, až nad nimi zvonek prudce zaječel, a vyšel ven. Na hlas zvonce obrátil se jako na obrtlíku vytáhlý chlapec v beranici, v kamizole, koženkách a vysokých botách, jak šel kousek s uzlíkem v ruce dolů po síni.

„U všech všudy, Michale, co tu děláš!“ volal Věk.

Patrčkův ze Solnice ostal jako přimražený, rozpačitě se usmíval a hnul uzlíkem.

„Snad mně neneseš kroniku!“ optal se Věk, žasna. Hoch přisvědčil. Věková, která za mužem na podsíň vstoupila, všimla si, že má ruce červené jako rak, a hned ho zvala dál. Šel a Věk dále bádal, zdali už Michal kroniku přečetl. Přikývl.

„A to chceš jiné čtení.“

„Prosím vás.“

„S kýms přijel?“ ptala se Věková, to již v krámě.

„Já přišel.“

„Sám? A vědí vaši o tom?“ ptala se kvapně, s úžasem.

Chlapec zakroutil hlavou a vyznal pak, že přiběhl sám (tři hodiny cesty), že když je čtvrtek a nemusel do školy a kroniku již přečetl, že se rozběhl –

To již byla žízeň čtenářská, prudká, nedočkavá. Věka nemrzela, nicméně chlapci domluvil, že jednal nerozvážně, že se měl doma ohlásit, že budou mít doma starost.

V teplé světnici, kdež Věková posilnila malého hosta jídlem, Patrčkův Michálek rozvázal, když Věk zavedl řeč na knihy. Vytáhlý, hubený hošek příjemné tváře, výrazných očí, přečetl je všechny, a jako by řeč o nich ho vzpružila, vypravoval hbitě a plynně na Věkovy otázky, co četl, co si pamatoval, až se všichni podivili.

Věk mu přinesl Hájka, Harantovu cestu, aby se podíval na obrázky. Chlapce pak od těch knih sotva dostali k obědu. Věk mu zatím také uchystal několik knih domů, do Solnice, které zabalil, a když bylo po obědě, dal zapřáhnout koně, aby čeledín zavezl Michálka Patrčkova do Solnice, k rodičům. Chlapci, jejž Věková dobře do vozu opatřila. Věk slíbil, že mu přes čas zas nějaké čtení vybéře a pošle.

XIV
O tvrdé zimě

P. M. Vrba postupoval zvolna a opatrně holou alejí lip podél všeobecné nemocnice směrem k Lipové ulici. Byl v plášti, ve vysokých botách, huňatou čepici měl přes uši a kolem krku vysoko přes ústa teplý šátek, takže mu bylo viděti jen část obličeje kolem očí a nosu. A ta byla všecka od mrazu červená a husté obočí bělalo se jíním.

P. Vrba maje na rukou teplé rukavice, ostře zasekával bodec své hole do náledí, chodníku se vyhýbal a zacházel raději do sněhu.

Pod holými stromy, jejichž haluze tížil umrzlý sníh, kráčel sám jediný. Celá ulice jako by vymřela. Ani plaché hejno vrabců nepřelétlo, nezafrčelo mrtvým vzduchem. Nikde ani hlasu. V ostrém mrazu ztichlo a ztuhlo vše, jenom sněhové pápěrky poletovaly prošedlým vzduchem.

P. Vrba šel navštívit Ignácia Ceypka, někdy kuchaře a „bandu" či hudebního společníka starého obrstvachtmistra Materny z Květnice. Od jeho smrti, ba již dřív, co odešla mladá Maternová od starého strýce, Ceypka málokdy viděl. Zato od konce minulého roku častěji.

Když na podzim, na sv. Cecílii, uhodil první tuhý mráz, kterýž pak v jednom vydržel bez oblevy, do Vánoc a přes ně, onemocněl Ceypek a tu ve své samotě a sklíčenosti dal poprosit velebného pána, aby k němu přišel; ten hned se vydal nemocného navštívit. Přišel jednou, dvakrát a přicházel zas i pak, když starý Ceypek dalekou cestu za nebožtíkem panem obrstvachtmistrem odložil a znovu se sebral.

P. Vrba přišel ponejprv z křesťanské povinnosti, pak chodil z outrpnosti a konečně, když pacient ozdravěl, také již kvůli sobě. Byl také tak sám a opuštěn; cítil to zvláště, když se vrátil posledně, na podzim, ze své zdařené výpravy, kdy se mu po těch potulkách

zdál jeho pražský byt ještě tišším a osamělejším. Sice měl Expedici a mohl si tam pohovořit o „vlastenských důležitostech“, ale tak na pohovor, na všední pohovor neměl nikoho.

Proto nepřestal navštěvovat starého kuchaře a společníka nebožtíka Materny z Květnice. Sic Ignácius Ceypek nebroukal a nehuboval jako nebožtík farář Hejna, jak na to P. Vrba zvykl a jak to měl rád, také nedovedl, starý voják, zvyklý na subordinaci na vojně i za nebožtíka svého pána, se škorpit, ano postavil se na uvítanou pokaždé, když starý kaplan přišel, dle své již přirozenosti po vojansku, jak stával před nebožtíkem obrstvachtmistrem, ale jedno bylo: uměl hrát v karty.

A P. Vrba byl zvyklý denně hnout těmi starými, které měl ještě z fary, kdy u nebožtíka faráře Hejny kaplanoval a v které s ním tady v Praze hrával. Starému Ceypkovi byly také medicínou v té jeho opuštěnosti. Při nich pokaždé okřál a také vojanský duch, tak dávno uspalý, se mu probouzel. Jako když nebožtíku obrstvachtmistrovi v kuchařství se postavil, tak i v kartách zmužile se bránil a potíral starého kaplana, kterého jinak měl v hluboké úctě.

A to se P. Vrbovi líbilo. Starý Ceypek byl nebezpečnější protivník nežli nebožtík farář, jenž pravicí objížděl svůj široký límec pod krkem i v týle, jako by ho škrtil, když měl v levé špatnou kartu. To Ceypek nedělal a také si nehladil prsa a límec u kabátu jako nebožtík pan farář, když padala karta dobrá.

Nic na Ceypkovi nevystudoval a nemohl ho někdy ze šetrnosti nechat vyhrát jako nebožtíka pana faráře, ani pomyšlení. Sám musil tuho zápasit, aby se ubránil, neboť starý Ceypek při kartách měl divné finty a pořád si jen tiše pohvizdoval a prsty volné ruky pokmitoval, ať padala karta jakákoliv. Ano, on sám někdy schválně prohrál z úcty k svému hosti; alespoň se tak P. Vrbovi zdálo. Když se proto ozval, žádného pardonu nechtěje, bránil se Ceypek, co to pro pána krále velebného pána napadá, on že nic a že uvidí, že se přesvědčí. A také ho hned v následující hře přesvědčil: porážel

a zabíjel mu všecko tak neočekávaně a znamenitě, že až P. Vrba zlostí rudl a hodně sebou vrtěl –

Na takový zápas šel také toho dne; mrzlo krutě, bylo však snesitelněji nežli o Vánocích a po nich, kdy pro třeskuté mrznutí nemohl vyjít, kdy omrzaly na ulici lidem uši, nos i celá tvář, kdy po zahradách i po cestách leželo plno zmrzlých vrabců a jiného ptactva, kdy na silnicích lidé hynuli mrazem a ve sněhu a dobytek místem i v chlévích.

P. Vrba skláněl hlavu a přimhuřoval oči, jak se bral proti mrazivému vanutí, jež zrovna jehlami šlehalo do tváře. Na okamžik stanul v Příčné ulici, jež přetínala stromořadí. Rozhlédl se, přešel šourem Příčnou ulicí nalevo k rohu, kde stálo patrové stavení s mansardovou střechou, sněhem bílou, někdy obydlí obrstvachtmistra Materny z Květnice.

Všecko to stavení, ozdobené při zakulacených rozích plochými sloupy, bylo sněhem ošleháno. Nejvíc se ho bělalo na zašlých barokových římsách nad okny, jejichž zelené žaluzie byly spuštěny.

Také na zdi, táhnoucí se od stavení dál směrem aleje k Lipové ulici, ležel sníh i na pískovcových začoudlých vázách i na soškách boubelatých putti[108] po zdi střídavě s vázami postavených; holé stromoví za zdí vznášelo nad nimi své zasněžené širé koruny jako bělostný baldachýn.

Ticho, teskno bylo v tom zapomenutém koutě u barokového domu jako opuštěného, u veliké zahrady, jejíž pustý park za zdí ztrácel se v prořídlé, tiché chumelce.

P. Vrba zahýbaje k stavení, pohlédl k jeho spuštěným zeleným žaluziím, ale hned také k parku, kde z mrtvého ticha vyrazil chraptivý hlas vrány. Zhlédl ji, jak se tam snášela, a za ní druhá, třetí –

U zavřených dveří zazvonil. Do mrazivého ticha zaječel hlas zvonce. P. Vrba chvilku čekal, přešlapuje, pak oklepával o zeď boty

108 Nahá dětská postava podobná andílku, doplněk dekorace. *Pozn. red.*

plné tuhého sněhu; když chtěl opět po zvonci sáhnout, pootevřely se dvéře a povyhlédlo děvče jakés, všecko u veliký šátek zachumláno. Hned však ustoupilo a dvéře rozevřelo, jak poznalo velebného pána.

„Pozdrav tě pánbůh. Co dělá pan Ceypek?“ ptal se P. Vrba, jak vešel do vybílené síně cihlami vydlážděné.

„Je doma.“

„To si myslím.“ Přisvědčil s úsměvem. Dřevěné staré schody vedoucí nahoru, jež měly masivní zábradlí se soškou nějaké zkroucené Flóry na podstavci schodu, minul. Kdys po nich s Vavákem vedl nahoru k starému obrstvachtmistrovi, poslednímu po meči staročeského rodu Maternů z Květnice, poslední po přeslici téže vladycké rodiny, poslední ratolístku a kvetoucí.

Po těch schodech se P. Vrba pokaždé mrzutě ohlédl. Připomínaly mu, jak se o pannu Terezku staral, aby z ní byla urozená slečna, jak se přičinil, aby ta ratolístka se ujala a sama nezašla. A sama pak – Utéci s komediantem! Ublížit tak svému erbu!

U Ceypkových dveří, k nimž síní přišel, utíral ještě jednou boty, umrzlým sněhem olepené. V klenuté, nevelké světnici, jejímiž dvěma okny, nyní dobře zamčenými a ucpanými, bylo vidět do hraběcí zahrady, zrovna na kmeny starých stromů sněhem ošlehané, seděl starý Ceypek v teplé kamizole, v gamaších a bačkorách u kamen na lavičce. Stydly mu a posledním jich teplem vyhříval hřbet. Vlasy v týle černou mašlí podvázané měl už bílé i přistřižené kníry. Byl sušší a oči v hubené zapadlé tváři jako by vystoupily. Díval se nalevo ven do zahrady, jak sníh poletuje, pak přímo na protější stěnu, na níž visely staré housle a flétna, na starý prádelník, na němž stály sloupkové hodiny. To byly ty, jimiž po obědě uspával nebožtíka pána, když zatáhl za šňůrku a spouštěl, třikrát, kousek po kousku. Nebožtík obrstvachtmistr mu je odkázal, jakož i měděné kuchyňské nádobí; ustanovil tak poslední vůlí, kterouž po jeho smrti našli v jeho psacím stolku.

V tom mrtvém, uspanlivém tichu zimního odpoledne (a bylo brzo po obědě), a jak upřeně se zadíval na sloupkové hodiny, jejichž mosazné figurky se mdle leskly, přikrádala se dřímota.

P. Vrba mu ji však splašil.

Ceypek ihned vstal, skoro se vymrštil, až se mu cvoček v uchu zableskl, a hned do pozice (na bačkory zapomněl), dlouhé ruce k stehnům, a stoje tak, třebaže již ne jako struna, vítal radostně překvapen:

„Poníženě vítám, velebný pane!“

P. Vrba začal o mrazu, že dnes trochu polevil, ale proto že hodně fičí. A Ceypek zas, baže, však že se nemůže dotopit, ne a ne a že ucpal každou skulinu, že nemůže vystačit s dřívím, třebaže mu pan hrabě přidal na topení, to že teď padne dříví, a proboha živého že ještě všechno promrzne.

„A také mrzne a hladu je mezi lidmi a ptactvem – Tady, když jsem docházel, celé hejno vran; tady v městě, mezi domy!“

„A to jich přes tu chvíli máme celý mrak –“ Ukázal k oknům, na zahradu. „Hladoví to –“

„Zajíci a koroptve jdou až ku stavením a do stavení, na dvory, a všecko je prý hubené jako louč, sotva nohama plete.“

„To věřím, nebylo by divu, kdyby i vlci –“

„Taky že tu jsou, tady za Náchodem, ke Kladsku na horách, tam se ukázali.“

„I propána! – Ale já přiložím, velebný pane –“

„A pro mne ne, je tu hezky – a oni si zůstanou u kamen. Přitáhneme si pěkně stůl. Tak oni pořád dřívím? A uhlím ne?“ pokoušel a usmíval se, jak Ceypek na něj oči vyvalil a žasl: „Uhlím? Jakým uhlím? Kovářským?“

„A ne, kamenným uhlím. To jim je novota. To je o tom řečí –“

„A jak že kamenné uhlí – je to kámen, a že hoří –“

„Je to kámen, černý, ze země vykopaný.“

„A kde, prosím jich; myslejí to opravdu?“

„Opravdu. Tady u Žebráka a u Hořovic to dobývají."

„A hoří to? A je tím možná topit –"

„No, takoví nedočkaví novotáři už začali; také některé vrchnosti – Ale já bych s tím netopil! Smrad je z toho a páry nezdravé z toho jdou, a jak to černí! Člověk je hned jako kominík, a kamna musejí přestavovat – Ach nic po tom, není nad dříví. Ale kdyby nebylo tak drahé! A ještě ho není. Já to vidím u okna. Jindy na Dobytčím plno fůr, teď sem tam nějaká fůrka a dost, a ještě nevědí, co za to. Dnes už chtěli, považejí, za sáh měkkého 10 zlatých, a to je neslýcháno, a za tvrdé 16 zlatých! A ještě jaká chatrná míra, je toho na saních jako šafránu."

Za řeči už chopil se stolu; když ho však chtěl přitáhnout ke kamnům, Ceypek nedopustil a učinil to sám.

Zůstal za stolem na lavičce u kamen, P. Vrba usedl naproti na židli a hned sahal do šosu pro karty; ale kniha, která ležela vlevo od něho v rohu, mu přece nedala. Byla nevelká, prostě vázaná, z tuhého papíru. Jak ji zvědavě otevřel a uviděl řádky klikatého písma švabachového na linkách olovem tažených, neodolal, nachýlil se, nahlédl.

„Naštiků modrau Sardelovau Sos. Vezmese kus másla, Sardele drobek Mauky, citronoviho Softu, nalegese vyna a trošku včemse Ripavařy."

„A oni mlsnoto!" zahrozil P. Vrba vesele.

Ignác Ceypek vázl v rozpacích. Usmíval se, že na své úkropy a kaše knihu nepotřebuje, ale že ji měl, když ještě tu panu obrstvachtmistrovi strojil, to se ví, že teď podle ní nevaří, kdepak a co – usmál se zatrpkle, to že si jen tak někdy čte, jako by vařil.

„To já vím, vědí, ale tady to, že tu knížku, kterou jsem jim onehdy půjčil, jistě nečetli."

„Čtu, ó čtu, velebný pane, ale ještě s ní nejsem hotov. Když také zrak už – a –"

„Ó oni ferino, na štiky – a tady –" Maně zas obrátil listy, a s úsměvem nahlížeje, říkal: „Kanirované Karbonatle – a na Geonezr

Smaženy Passtičky – na to mají zrak," žertoval. „No tak si sladějí život a polykají sliny. Ale teď, vědí," zavřel knihu a odstrčil, „když jsme se tak dlouho postili –"

Vytáhl ze šosu staré, dost usmolené karty, položil je na stůl, ale nehnul jimi. Seděl nad nimi okamžik jako zapomenutý, až se ozval:

„Bože, co ten chudý lid zkusí, takové mrazy!"

„A tak dlouho již to trvá!"

„Věřejí-li pak, že lidé už sekají nábytek, když není čím topit. Já vím, tam vedle nás ostává chudý krejčí. Měli jen dvě postele a jednu už rozsekali –"

P. Vrba začal míchat.

„A vojsko co zkusí!" vzpomínal soucitně Ceypek. „Teď na marše! A musejí prý mašírovat."

„Mašírují. Ženou je zas na ty jakubíny. Ale tentokrát!" Hlas mu zjadrněl a v očích zahrálo. „No Rusové – To slyšeli, že už táhli Moravou dolů do Itálie."

„Tady, zahradník něco povídal, já nikam nepřijdu, a že prý měli ležení před Brnem, ve sněhu –"

„Ve sněhu a v těch mrázích ve dne v noci, a ještě si prosekali rybník a koupali se. Pravda, ne všichni, ale koupali se. Kozáci, vědí, jejich jízdní vojsko. To prý naši na to koukali. A císař pán tam z Vídně přijel, s císařovnou, uvítal je, a Rusové se mu ukázali ve zbrani, měli před nimi cvičení jako v ohni. A to se zeměpánu tak líbilo, že dal každému vojáku, jako sprostému, po zlatém, kaprálům po dvou a oficíři, no to se ví, dostali prezenty." Ceypek přikývl hlavou, usmál se a bral karty, jež P. Vrba rozdával.

I dali se do hry. Hráli a hráli, až P. Vrba sebou zase zavrtěl, jak mu proskočila hlavou myšlenka hru rušící. Neodolal však. Ozval se pojednou do pleskání karet a tichého pohvizdování Ceypkova:

„A o jejich komendantu slyšeli?"

Ceypek upřel na něj vyjevené šedé oči.

„O jakém, velebný pane."

„O ruském –“

„To ne, neslyšel.“ Znělo to dost netečně, bez zvědavosti, neboť Ceypek se v boji nerad vyrušoval.

„A jak by ne! Vždyť byl s nimi v sedmileté vojně!“

Protivník náhle oživl.

„Je-li možná, velebný pane!“

„A toť se ví, to už bojoval –“

„Když nám Rusové pomáhali?“

„To je starý slovanský hrdina Suvorov! Znají ho? Tenkrát byl majorem, četl jsem o něm.“

„A toho neznám.“

„Teď už je maršálem a nejvyšším celé ruské armády – Ten už Turkům něco nasolí skrze hrdinství.“

„Trumf! Trumf!“ vrazil Ceypek do proudu.

„No a teď nasolili mně.“ P. Vrba se té ráně jen usmál; to že se tak rozehřál Rusy a Suvorovem. „Ale vědí, já se jim odsloužím jako Suvorov. Ten byl také zabitý. Štych je můj – hele, zabitý, jak vedl vojsko na Turky – Sešikoval to. Dávají! Tak – já nesu. Sešikuje to a teď vorwärts[109], marš – a vtom bác – dostal ránu, omdlel – ale najednou se vzpamatuje – Inu, inu, to je karta – Tedy copak chci říct – pravda, prokoukne – vidí, že vojsko coufá. Ale šlaka – to zas mně? A tu křičí, ještě jak na zemi seděl: Mé děti, já jsem naživu, stůjte, počkejte, my musíme ty turecké psy pobít. Vyskočí a –“ P. Vrba zesílil hlas a přízvukem, jenž měl býti ruským, volal: „Stupajte, na pravy!“ Starý kaplan také povstal, kartu v ruce nad hlavou, pak jí pleskl o stůl a vzkřikl u válečné náladě: „Stupajte!“ Hned se však nahnul na stůl, jak dopadla Ceypkova vítězná a druhá po ní zas… Poslední rány padly. Ceypek špulil rty a ticho, tichounko pohvízdl, zakmital prsty volné pravice, až se zasmál (nemohl se ubrániti), když P. Vrba vykřikl:

109 Kupředu. *Pozn. red.*

„Oni Turku jeden!“

Kaplan zčervenal, ale dal se hned do smíchu.

„Tak ještě jednou a půjdu, mám ještě cestu.“

Zápas ten po dvojí porážce vybojoval P. Vrba vítězně. Dvakrát se přitom podíval přes karty, překvapen, nedůvěřivě, co ten Ceypek dělá, že snad zase naschvál, to že by se mu poděkoval. Ale Ceypek kmital prsty a tichý hvizd zněl mu ze rtů, jak se díval do svých karet jakoby v hlubokém přemítání o poslední, zoufalé obraně. Nic však nevymyslil, když nechtěl. Podlehl, naoko statečně se bráně; když bylo rozhodnuto, řekl s úsměvem: „Toť jsou jako ten Rus, velebný pane!“

Karty zmizely v šose černého kaplanova kabátu. Nežli se však P. Vrba úplně přistrojil, pověděl ještě nějakou novinu, vojenskou, válečnou, a také co on o té vojně míní a troufá. Rád to tu vykládal, poněvadž byl Ceypek jinačí posluchač nežli stará Hanělka; rozuměl tomu. Vysloužilý voják!

Ale to starému kaplanu také lahodilo, že býval takového náhledu zrovna jako on a že také soudil, že s Bonapartem je amen, ten že je v Egyptě pochován, bodejť, a teď že jakubíni – no! A Suvorov, ten šedivý slovanský hrdina, ten že je zničí napadrť. To „slovanský šedivý hrdina“ Vrba četl a tuze se mu to zalíbilo. Ale Ceypek zrovna tomu nerozuměl a divil se v duchu, proč „slovanský“, když je ten chlapík generál Rus.

Ale ani nehlesl; přisvědčoval a stál zase „habt acht“, třeba ne jako struna a v bačkorách, když se měl host k odchodu. Ostal tak, až mu P. Vrba podal ruku. Tu mu teprve upřímně děkoval, že si na něj vzpomněl, na něj, opuštěného člověka, a prosil, kdyby zas velebný pán přišel, když by mráz nebyl přílišný.

„Ostane-li takhle, přijdu. A přinesu zas knížku,“ dodal štiplavě, s úsměvem. „No ale už musím, mám ještě cestu.“

Ale kam, neřekl. Odešel.

Ceypek osaměv odtáhl stůl na místo, usedl zase na lavičku u kamen a seděl okamžik v tom hlubokém tichu, až pojednou vstal, zatáhl dlouhou svou pravicí po šňůře sloupkových hodin na prádelníku a zas usedl. Hrací jejich stroj spustil.

Kovové zvuky, slabé, ale lahodné jako nepronikavá, příjemná vůně, sladce vyznívající, linuly se hlubokým tichem jako zakletého pokoje, do něhož padal svit sněhu hustěji se chumelícího, tlumený kmeny starých stromů před okny v hraběcí zahradě.

Kdys tak uspával svého obrstvachtmistra a sám přitom usínal. Teď stará vojenská píseň o princi Eugenu Savojském začínala loudit sen na víčka jen jeho a hned. Kdys ozýval se v takovou chvíli o patro výš chrapot z pokoje obrstvachtmistrova, pak i z toho, kde seděl Ceypek u hodin, shrben, s hlavou nachýlenou, klímaje. To bývalo duo obou starých vojáků. Teď měl Ceypek sólo –

P. Vrba, vyšed ze zahradního domu, dal se Lipovou ulicí, také pustou a tichou, z té do Ječné, kterou měl namířeno do Štěpánské. Zmrzlý sníh vrzal pod nohama, a jak se od Petřína sem opíraly šikmé paprsky odpoledního slunce, růžově se rozjiskřoval. Přituhovalo.

Všude, kudy starý kaplan šel, byla okna, ucpaná pilinami a mechem, jako cejn, jeden ledový květ; a vrata všude, dvéře zamčeny. Všude se bránili krutému mrazu, který ostře pronikal každou skulinou.

Ani Ječná ulice, zasněžená, místem se závějemi sněhu, nebyla živější. Odshora jako vymřelá; ani pes nikde se nekmitl. Jen jedny saně přelítly níže s někým v beranici a v ohromném kožichu. Kůň od mrazu plný jíní, po srsti, v uších, uháněl tryskem v oblacích páry, již vydechoval, a zvonce jeho v ten okamžik se ztlumily v hlasu, jako by se v mrazu zajíkaly.

Dvě chudé ženy zabalené v obnošených šátkách mihly se kolem P. Vrby a pospíchaly skoro poklusem k Sv. Štěpánu. Mráz P. Vrbu také nutil do rychlejší chůze. Cítil zase jeho jehly ve tváři, jak jedovatě profukoval pod plášť až do rukávů, jak tuhla dobrá obuv a jak

nohy začínaly zábsti. Vzpomněl si, že by z toho se mohli probudit brabenci, že by měl jít raději domů.

Nešel však, nýbrž k Sv. Štěpánu. Namlouval si, však že se dlouho nezdrží a těm tam že je hůř. Od kostela vpravo opodál zvonice stál patrový dům, ne tuze vzhledný. Dvéře byly přivřeny, ale ne zamčeny. Jak vešel, zhlédl na šeré síni kolik mužů, mezi nimi obě ženské, které ho předběhly. Všichni se tlačili u dveří do světnice, všichni chudě odění, muži v chatrných pláštích, dva i bez nich, jen v starých kabátech po krk zapjatých, všichni bez teplých čepic, jen v třírohých, sešlých kloboucích, v obuvi hadrami otočené, všichni schoulení, hladem zmoření, zimou se třesoucí, zkřehlí, zsinalí, ubozí.

Jakmile P. Vrba mezi ně vstoupil, oživli, jako by jiskra do nich vjela.

„Co tu děláte?“ ptal se, oklepávaje s bot umrzlý sníh. „Proč nejdete dál?“

„Nesmíme, nemůžeme.“

„Nejsme z téhle čtvrti.“

Odpovídali najednou a hned v to prosila jedna z žen: „Poníženě prosím, jemnostpane, vezmou nás tam.“

„Vezmou, proboha jich prosím,“ žebronila druhá a v kvílivou tu prosbu žen povzdechl zhluboka chorobný hlas mužský:

„Už jsem dva dni nic nejedl!“

A ostatní muži, schoulení, zsinalí, zapadlých zraků, žalovali sborem, jeden přes druhého:

„A mrzneme! Už to nevydržíme!“

„Proč nejdete do své čtvrti?“ ptal se P. Vrba hodně nahlas, skoro přísně, v nitru zkormoucen.

„Je tam plno.“

„Všude je plno, v každé čtvrti.“

„Byl jsem tam den,“ oznamoval nejstarší v usmoleném třírohém klobouku, „u Svatého Jindřicha, ale přišli zas jiní, chtěli se také ohřát a najíst, tak jsem musel dále.“

„Když je té bídy tolik, milí zlatí, ve vaší čtvrti, tady, všude.“ P. Vrba se odmlčel, jako by se rozmýšlel, pak vzal za kliku a řekl:

„Počkejte, podívám se, ale nevím.“

Ještě nedořekl, už se k němu tlačili, aby se s ním dostali do ohřívárny v tento čas krutých mrazů a hladu u každé fary zřízené. Chudáci hladem a zimou divočeli. Mačkali se a strkali, lokty šťouchali, nejvíce mužští, aby se dostali hned za pátera a s ním do teplé jizby, kdež také podávali občas i teplé jídlo. Ženské se bránily a úpěnlivě vykřikovaly na P. Vrbu, aby se jich ujal. Ten se dostal na okamžik sám do tísně v tom klubku zuřivých chudáků, až i od kliky ho strhli. Chytiv ji však nanovo, vykřikl:

„Žádného nevezmu, nejde to. Ale tu máte – Počkejte, zpátky! Jíst vám dám.“

Zarazili a ztichli, když viděli, že sahá pod límec svého pláště, do kapes. Ale jak vytáhl kus chleba a pečiva kus, chňaplo po něm deset ruk, až jedna z nich, kostnatá, žilovatá ho Vrbovi zrovna vytrhla. Ostatní byli by se na šťastného lovce vrhli, ale P. Vrba měl pro každého kus. Vytahoval z pláště, rozdával a důtklivě nabádal:

„Tu máte, jezte, jezte, ale tu musíte počkat. Počkejte, podívám se, budu prosit, a bude-li trochu místa, nechají vás. Ale teď mne pusťte!“

Zaklepal jednou, podruhé; když se nikdo neozýval, vzpomněl si, že ti tu chudáci jistě také klepali a bušili, že vnitř už na to ani nehlesnou. Proto hlasem volal, kdo je, aby ho pustili – Ženy a mužové na chodbě zatím polykali hltavě hrubá sousta, jež z božího daru zuřivě utrhali rukou i zuby.

Dvéře ohřívárny se napolo otevřely a tou průlinou protáhl se starý kaplan. Prostorná, vytopená jizba, jejíž teplo P. Vrbu příjemně ovanulo, přestože vzduch tu byl dusný, byla plna ubohého lidu. Seděli na dlouhé lavici podél zdi u oken, zamrzlých, plných ledových květů, seděli prostřed kolem dlouhého, nekrytého stolu, krčili se na podlaze, na konci, dál ode dveří, stáli o zeď opřeni, vše ve směsi,

starci, stařeny v šátkách i čepcích; stařen tu bylo nejvíc a žen s dětmi. Všichni takoví chudáci jako ti tam přede dveřmi, v chatrném oděvu, přepadlí, ale ne ve tvářích mrazem promodralí nebo zsinalí.

Měli tu teplo a také tu dostali jíst, sice jen polévku a kus chleba, ale neměli alespoň tak velkého hladu. A seděli v suchu, v teple.

Proto také nezmlkla jizba zoufalým tichem jako mrazivá chodba nebo pustá ulice. Hovor se ozýval ze skupin těch ubohých, většinou tlumený, nejživější z koutů, kde se děti slezly v kupku. Někteří však, muž i žena, stáli nebo seděli mlčky, s hlavou sklopenou, s kalným zrakem na černou podlahu upřeným, a myslili na své, pro které tu nebylo místa, i na to, jak bude, až i také je samy odtud pustí, aby uvolnili zase jiným z farnosti.

P. Vrba promluvil několik slov s dozorcem, jenž mu byl otevřel, pak šel volně jizbou a zkoumavě všímal si všech v tom azylu, kteří neměli doma do ústa ani sousta a do kamen ani třísky. U každého se zastavil, s každým slovíčko promluvil, každému vtiskl do dlaně drobný peníz nebo několik. S vetchými starci, s vrásčitými babkami postál déle a jim také hojněji nadělil, ale tak, aby ostatní nevěděli.

Dětem rozdával ostatek pečiva, jež vlastně pro ně jen přinesl v hlubinách svého pláště, donedávna ještě skladišti vlastenských knih. Tak šel neveselou jizbou, samou bídou, a co krok provázelo ho žehnání a děkování, přerušované kašláním neduživých starých.

Ale P. Vrba jako by neslyšel, nebo jako by těm díkům utíkal, a utrhoval kvapně ruce, kde mu je chtěli políbit.

Někdo zabušil na dvéře.

P. Vrba se zarazil.

„To jsou ti!“ připomenul si. „Hlásí se.“ Volal na dozorce, jenž popuzen běžel ke dveřím okřiknout ty tam z cizí farnosti, aby počkal, aby jich nechal. Hned se také domlouval, prosebným tónem, nebylo-li by přece možná, aby je sem pustili.

„Ale vždyť ráčejí vidět, velebný pane –“ Dozorce mávl rukou po světnici, v níž se černalo postavami.

„No pravda, pravda. Ale jakpak, prosím vás, polévky trošku neostalo, kapka jen, na lžíci –“

„Ani na lžíci. Kdepak!“

„Šlaka, šlaka!“ P. Vrba se na okamžik zamyslil, pak požádal dozorce, aby mu otevřel, že již půjde.

„Ale tady jich nepovedu, velebný pane –“ Dozorce ukázal na dvéře, kterými P. Vrba přišel. „Tadyhle půjdeme.“ Vedl jej k vedlejším dveřím do světničky.

„Ale přijdu tudy také tam k těm na chodbě?“

„I přijdou.“

Z pokojíčku, v němž páchlo po hrachové polívce a kdež stálo několik prázdných hrnců a kupa hliněných misek, vyšel P. Vrba na studenou, nejasnou chodbu, v niž jako hrozivé stíny kupily se schoulené postavy mrznoucích u dveří ohřívárny. Jejich bledé, přepadlé tváře zdály se mu ještě zsinalejší. A ozvali se, jak kaplana zhlédli. Byly to hlasy zklamání a nevrlosti. Ani nehlesl, nepokusil se ani, aby jich slovem chlácholil, hrabal se však pod pláštěm v kapse, až vytáhl váček. Teprve když měl peníze v rukou, začal konejšiti: „Lidičky, nebylo možná, není možná, je tam plno, ani hnutí –“ Stanul a začal stahovat kroužek z váčku. „Ale vy tady ostat, to také nejde.“ Vtom vytáhl první stříbrňák a dal jej tomu nejstaršímu. „Tu máte na nocleh a jděte – a tuhle vy,“ začal rozdávat, co měl ještě stříbrných i drobných měděných peněz. Jeden po druhém vycházel s podarem, až vykročil také – nejposlednější – P. Vrba. Ale ten bez groše, bez haléře, s váčkem prázdným, s pláštěm prázdným.

Nemrzel se, ale byl zasmušilý, pro bídu. Zasekávaje bodec své hole ostřeji do umrzlého sněhu, opakoval si v duchu:

„Co to je, co to je! Dnes se ohřejí, ale zítra, zítra!“ A nepomýšlel, že se vydal z peněz. Vracel se zase do Ječné ulice. Ale jen do ní vkročil, už se zastavil. Vyhlížel muže v plášti, jenž k němu kvapně docházel.

„Pane Thám! Pane vlastenče!“

Thám v obličeji od mrazu rudý šel s pochýlenou hlavou, do límce co nejvíc zabořenou. Vzhlédl před se, ne tuze mile; nerad se zastavil. „Ach, oni, velebný pane!“

„Odkud, pane Thám; z Dobytčího?“

„Ano, byl jsem tam dříví kupovat.“

„Koupili? Koupili? A zač?“

„Nekoupil nic, všecko je tuze drahé.“

„A co, prosím jich, žádají?“

„Za měkké deset zlatých, za tvrdé šestnáct.“

„To není možná, vždyť páni stavové dali zas kolik set sáhů přivézt a to je levnější, bukové za osm, dubové za šest třicet a měkké za pět –“

„A to už je všechno pryč, hned si to všecko rozebrali, jako na pochmátku; teď tam jsou jen samí handlíři a ti chtějí nekřesťanské peníze, to není možná vytknout – Ale, velebný pane, je mráz, až se mně tají dech – musím – Mají se hezky, spánembohem.“

Thám přitáhl plášť, hlavu v třírohém klobouku přikrčil mezi ramena, aby dostal část obličeje víc do pláště, a rychle vykročil. Dal se vzhůru, zahnul do Štěpánské ulice a spěchal směrem ke Koňskému trhu.

P. Vrba šel dál Ječnou ulicí k Dobytčímu. Myslil na Tháma, že je chudák bez dříví, že na ně snad nemá, to že doma asi mrzne, takovým, jako Thám je, že je nejhůř; aby se šel jinam ohřívat, to nejde, a jinak jak – A on Thám zvlášť. Herec, co má, zvláště těchhle časů, kdy je divadlo beztoho pořád prázdno. Kdo by také chodil do divadla zmrzovat –

Pozapomněl však na Tháma hned krajem Dobytčího trhu, jak minul stavení stojící v něm blíž Ječné ulice a zahlédl průvod saní vyjíždějících na širé, sněhem bílé prostranství od Vodičkovy ulice; sáně se daly trhem vzhůru vyjetou cestou, okluzkou a lesklou.

Byla jich dlouhá řada, samých těžkých, nákladních, plných dříví. Hlavy zapražených koní, ošedivělých jíním, pokrytých houněmi,

ztrácely se skoro v oblacích par jejich ostrých výdechů. Pacholci u saní v bílých ovčích kožiších na zádech plných strakatých květů kráčeli s límci vyhrnutými, s beranicemi přes uši, ve vysokých botách. Nic nepokřikovali, nepobízeli, neláli.

Bič pod paždí, ruce v hrubých rukavicích do kožichu zastrčené, kráčeli mlčky a krčili se zimou. Nejeden oklepával botu o botu, v chůzi, aby zahřál mrznoucí nohy –

Sáně volně svištěly, chvílemi v nich zapraskalo, sníh chrupal a vrzal pod nohami, svítě se jiskřivě v posledním světle zapadajícího slunce. Modravé, mátožné stíny pacholků a koní se po něm sunuly; pak jich přibývalo, jak lidé začali z domů vybíhat a jak nakvap přicházeli za saněmi užít příležitosti a nakoupit levnější dříví.

Sáně se rozjížděly zasněženým prostranstvím, jak je obecní zřízenci rozváděli a jak jim místa vykazovali.

Něco saní, plných hrubých polen bukových, bez koní tu již stálo. Lidí v pláštích nebo v kožiších se u nich kupilo, u ohňů, jež mezi saněmi hořely. Dým stoupal rovně jako sloup mrazivým, tichým vzduchem, plameny jasněji, ruději vyšlehovaly, neboť stín padal už na všechno, a bylo cítit kvapící soumrak zimního dne.

P. Vrba začal se klepat zimou; nohy ho již chvíli zábly. Než pustil se přece rovnou za saněmi.

Pozoroval teď každého dne, stoje u okna svého bytu, dřevný trh a strávil tím mnohou chvíli. Když pak stavové dávali dříví přivážet, vždycky sem na Dobytčí trh, dal se pokaždé přeptat nebo i sám vyšel přezvědět, z kterého kraje, odkud ta drva a co platí.

V tu chvíli se také proto za nimi pustil, a když uslyšel, že přijeli od Kolína a od Poděbrad, promkl se mezerou v řadě jedoucích saní a rovnou do svého bytu, kam neměl daleko.

Již se těšil, jak se přezuje a obuje bačkory, jak v teplém podvlíkáči usedne ke kamnům, Hanělka že beztoho zas zatopila – a povzdechl si hned, že to už počtvrté, počtvrté, ani ne do večera!

Těšil se na ticho a klid u kamen a našel hosta, hned na síni, jak vstoupil do domu. A rád ho uviděl. Až vykřikl překvapením, poněvadž se nikoho nenadál, a nejméně Fraňka Vaváka, milčického rychtáře, kterého již tak dávno neviděl. Vracel se již, když od Hanělky uslyšel, že velebný pán není doma –

Hned se musil vrátit se starým kaplanem. V kamnech hučel oheň, Hanělka právě venku zatopila. V klenuté, tiché jizbě k severu obrácené, ulehaly soumračné stíny kvapněji. Už bylo v ní znát zardělé zákmity ohně planoucího venku před stavením.

Milčický rychtář svlékaje květovaný ovčí kožich, vysokou vydrovici smekl hned ve dveřích s dlouhých svých vlasů, vykládal, že přijel s lidmi od nich, že přivezli dříví z panství, a to že byla líbezná cesta! A hned oba o zimě, jak u kamen seděli. Tady že je zle, mínil Vavák, ale venku že je hůř, co už telat a sviní pošlo mrazem a ovcí, lidé že si již berou dobytek do stavení, do sednice, a jaká nouze o krmení, že už tu tam trhají došky ze střech, pes že žádný venku nevydrží, hned že zimou vyje –

„Vody na potocích vymrzly, a co je sněhu! Vítr naval ukrutné závěje, sněhu je koním až po sedla. Všecko mrzne a lidé dost promírají – Jaktěživo to nebylo. Před dvanácti lety bylo co říct, to jsme bez rukavic neorali, a roku čtyřiaosmdesátého zima také bláznila, to okolo svatého Prokopa v ruce záblo a do Hostouně šlo tenkrát ženské pohlaví na pouť v kožiších, a některý den se ženci ani zahřát nemohli –“

„A teď rozsévači,“ skočil rychle P. Vrba. Vavák se na něj podíval, cože to myslí, rozsévači teď, v tenhle čas. „Ano, rozsévači, milý vlastenče. O jednom alespoň vím, právě jsem ho potkal. Rozsívá dobré semeno na vlastenské roli.“

„Aha. A který?“

„Thám. Potkal jsem ho nedaleko, v Ječné ulici. Byl kupovat dříví, ale nekoupil. Bylo tuze drahé,“ dodal šedý kaplan; podíval se významně na rychtáře a pohodil hlavou.

„To nerad slyším, velebný pane, nerad. Za tu všechnu práci, kterou na vydávání českých knih a na divadlo vynaložil – A dychtí upřímně po zachování a rozmnožení našeho zvuku českého –“

„Jeho neštěstí je, abyste věděl, manželství. Žena. Bylo už tak zle, jen od ní odejít. Povídal doktor Held –“

Rychtář kroutil za té řeči vážně hlavou.

„Takový znamenitý muž,“ povzdechl s účastenstvím, „a takové trápení, a ke všemu nedostatek, povídají. Nemít ani do kamen –“ A zase zakroutil hlavou. „A co vojna, vlastenče –“

„Bohužel, už zase začne, jak noviny oznamují –“

„Ano, ale jináč, jináč.“ P. Vrba sebou zavrtěl a v očích mu živě svitlo. „To se budou jakubíni mít. Vy jste o nich psal nejlíp, výborně, opravdu, to je čtení. ‚Tma ve dne jako v noci‘, té knížky jsem už roznes hromadu. Ale bude po francouzské pejše. Bonapart se nevrátí, toho Mamalukové a Engličané drží za šosy, nevrátí se. A ostatní jakubíny dorazí Suvorov. O tom by bylo čtení, krásné sepsání. A to je slovanský hrdina! Rozumíte –“

„Ano, jeho famílie pochází z udatných Slovanů, to našince upřímně těší.“

„A jak! Já se vám teď novin nemůžu ani dočkat. Pan Kramerius aby je denně vydával.“

„Že je o něm řeč. Také chci k němu.“

„Ještě dnes?“

„Ještě teď do večera.“

„Ale počkejte.“

„Musím, velebný pane. Viděl jsem jich, a ostatek, kdybych jich nemeškal, stavil bych se zítra. Teď ještě musím k chase, k saním –“

Venku se ozvaly těžké kroky a bylo slyšeti, že si někdo oklepává zasněžené boty. Pak se otevřely dvéře a pacholek v kožichu, všechen od zimy zardělý, se ptal, není-li tu pantáta rychtář. Ten ihned vstal.

„Mám jít k saním.“

„Nějaký pan kancelářský se po vás ptal.“

„Už jdu, řekni to. Opatruj pánbůh, velebný pane!“

„Však vy přijdete a ještě dnes, ke mně na noc. Místa mám dost, farářskou postel vám dám, nebožtíka jemnostpána.“ Vavák pozvání přijal.

„Kdo ví, bude-li pan Thám v Expedici,“ ptal se jako mimochodem.

„Tou chvílí tam někdy bývá.“

„Ještě ostává na Koňském trhu?“ To se ptal Vavák už u dveří.

„Co vím, ostává. Tak přijďte, budu vás najisto čekat.“

Vyprovodil rychtáře až na síň, ale hned se odtud vrátil a pospíchal jako křeček do díry do tiché jizby, tmící se, plné obrazů a obrázků, té chvíle již ztemnělých, po nichž se zamíhala zardělá zář, jak venku před domem prošlehly mrazivým soumrakem výš plameny ohně v sněhu u saní.

XV
O lstných ženách i starém dobrodruhu

Když Thám došel Štěpánskou ulicí na Koňský trh, pustil se dolů náměstím. Kráčel rychle, na rohu však Vodičkovy ulice, před domem U Bohuslavů, se zastavil. Chtěl do svého bytu, ale když k němu došel, uvázl mu krok. Měl oznámiti, že nepořídil, že nekoupil topivo, pro které vyšel a na které tam čekají. Přijíti s prázdnou a zůstat doma v tom studenu s nimi –

Tchyně se mu mihla v černém čepci, jejž nosila teď i doma, nejen na ulici, všecka zabalená v starém, velkém šátku přes ňadra dozadu uvázaném, jak stáhne rty, až uslyší, jak začne povzdychovat kolem Pauly, sedící na posteli. A ta jak se na něj podívá, trpce, snad s výčitkou –

To již šel dál, dolů zasněženým prostranstvím, kvapně, jako by ho někdo honil, dále napříč, ke Špinkům, odtud k Havířské ulici.

Už dva dni u něho v bytu jen poskrovnu topili a dnes v poledne přiložila tchyně poslední kousky dříví. Paula ani nehlesla, ač jí poslední dny nebylo valně. Viděl na ní, že je nějak bledší.

Celé dva dni sháněl peníze, ale nesehnal. Něco vypůjčil, než to nestačilo. Odpoledne řekl v divadle o zálohu, ředitel však ukázal mu v knize řadu číslic; nebyly velké, stály však dlouhou řadou a byly všecky jeho, pod jeho jménem, samé zálohy. Přitom ředitel stýskal, jaká je teď bída, příjmy žádné a vydání tolik při takovém personálu, že neví, jak to dále vytkne, že bude třeba redukce.

Thám rozmrzen, že jej, dramaturga, režiséra a vlastně ředitele českých her, tak odbyl, zamířil naposled k doktoru Heldovi. Dlouho se tomu bránil a váhal i tímto jej obtěžovat. Ale šel přec. Než neza-

stal ho doma a nedočkal se ho. Potkal pak P. Vrbu. Tomu o peníze neřekl; nebyl s ním důvěrněji známý –

Promrzlý a rozmrzelý vešel do kavárny U Modrého hroznu. V prvních místnostech se ani neohlédl a nikoho si nevšiml. Usedl ve třetí do kouta, sám, neboť nezastal žádného známého. Byloť ještě záhy. V druhém koutě seděli tři páni, dva mladí, Pražané, třetí, nejstarší z nich, patrně venkovský nějaký vrchnostenský úředník, hodně vypasený. Thám si jich hrubě nepovšiml. Srkal horký punč a hleděl před se, do prázdna.

V hlavě však bylo živo, myšlénky se různo kmitaly. Na dřívímyslil, na peníze, a co ten ředitel, že tolik peněz jistě měl, ale nechtěl, držgrešla! A co s tou redukcí – Že by lidi ze společnosti propustili – a snad už o příštím termínu, o Velikonocích. Koho – Snad myslí méně potřebné síly. Snad také Paulu, ženu –

Myšlení se zastavovalo – Kdyby ji pustil – A dobře! Vždyť to všecko peklo z divadla, že jí k němu povolil – A kdyby snad i jeho, také jeho – Ředitel Steinsberk když teď musel od národního, když stavové všechno odevzdali Quardasonimu – Steinsberk si u Hybernů podrží spíše ty, které měl už u národního a spíše pustí je, starou hybernskou společnost. Ach, ale jeho přece ne –

Dopil naráz chladnoucí punč.

Koho by měl na české hry, ach – to nejde – A kdyby Paula musila od divadla, ušla by pokušení – On by měl spíš pokoj, nemusil by tak pozorovat a hlídat jako celý ten čas. A spíš by snad zapomněla a přivykla zase.

Zrak se mu šířil, hleděl před se strnuleji, jak se hloub zamýšlel. Viděl ji, Paulu, jak sedí doma přibledlá, tichá, jiná, jiná nežli tenkrát, té noci – Míval teď okamžiky, kdy si tak na ni vzpomněl, bez hněvu a výčitek, bez rmutu, kdy vše, čím se provinila, ustoupilo, kdy viděl jenom ji, ženu, její tvář, postavu.

Tak přišlo po velikém napětí. Unavovalo jej a přemáhalo žít vedle ní v hněvu, v trpkém mlčení, pak v těch krátkých rozhovorech, mrazivých, vynucených domácností, skládajících se z několika otázek a odpovědí o nejvšednějších věcech.

Dokud Paula tak zachmuřeně mlčela a vzhlížela, dokud se mu doma vyhnula, jak mohla, bouřila se mu krev – Zůstal také tvrdým, neustoupil, nepolevil. Ale bylo to namáhavé, samý nepokoj, nepohodlí. A on toužil po klidu – Než to musil doznati, že Paula po celý ten čas s Amlingem se nesetkala, co ji pozoroval, a v létě, když hráli v lázních, nezvěděl ani o řádce, která by ji došla.

Někdy již bez pochybností o tom myslil, že Paula uznala, že přestala v těch stycích – Než co mu tenkráte řekla, té noci, jaký odpor k sobě viděl v její tváři, jak se třásl v jejím hlase – To zadmýchalo vždycky v hasnoucí palčivost. Udržel se, zatvrdil a zase pochyboval.

Než pak už si musil bez pochyby doznati, že se Paula mění. Říkal si již, že se nemýlí; její tvář se mírnila klidnějším svitem, trpkost a tichý vzdor se tratily – A spíš promluvila, spíš prokázala tu tam malou pozornost v jídle, v péči o domácnost.

Nikdy se také o sestře, o Betyně, před ním nezmínila, a když stará o ní začala, zamluvila to. Posledně, bylo koncem roku, stýskala si paní Butteauová u stolu, jaké má teď Betyna soužení, kdyby ten rada byl alespoň poslední vůli zanechal – a to nic, a umře – když už bylo takřka před svatbou –

Thámovi přitom svitlo úštěpkem v očích pro tu svatbu. „A co teď, co teď," naříkala stará paní; Paula jí soucitně nepřisvědčila, nýbrž řekla dosti tvrdě: „Proč byla Betyna takový blázen a vypověděla u divadla, jak si to ten starý přál –"

„Ale když – když – to víš, on si to vymiňoval, má-li si ji vzít –"

„Ale maminko!" vpadla jí Paula tenkrát káravě do řeči, takže paní Butteauová přestala. Thám ani nehlesl; ale to, že Paula tak mluvila, překvapovalo jej a rád to slyšel. Ale po stole, jak byl sám, připadlo mu, není-li to nějaká komedie, nějaká předehra, nějaká síť na něj, aby vzal Betynu zase k nim, když jí umřel bohatý příznivec, a nemá teď nikoho, kdo by ji vydržoval, metresu[110].

110 Milenka. *Pozn. red.*

Ale tchyně se pak dlouho potom o Betyně nezmínila, Paula ani slovem. Ani o to nezavadily, že by mohl povolit a zas ji vzít. Zaslechl, že se nemá dobře, že při starém svém příznivci sobě nic nezachovala, ač se dost naplatil, ač tchyně dost u něho vypůjčovala. Betyna marnila. Teď že to bídně přetlouká, povídalo se mezi herci. Nelitoval jí.

O tom nepochyboval, že tchyně k ní dochází, a zvěděl, jak byl teď opatrný, že se Betyna též u nich časem staví, když on není doma. To však mu bylo podivno, že se o to nepokouší, aby směla zase zůstati, tj. že tchyně o tom ještě nezačala. Snad Paula nechce – Rád by tomu uvěřil a svědčilo by to, že Paula se opravdu obrací, že pomýšlí na smíření –

Rád by tomu uvěřil, protože si to vlastně sám přál, ač si to nedoznal. Kolikrát se mu již zdálo, že Paula na něj pohlédla, jako by chtěla promluvit vážnější slovo, jako by chtěla začít. Až v něm hrklo a čekal, čekal, s tváří sic vážnou, nutě se do přísnosti –

A pojednou zhasl ten zákmit v Pauliných očích, tvář tuhla, a jako by se jí kmitla nechuť, vnitřní otřesení, výraz podobný, jaký zahlédl oné noci a na který nemohl zapomenouti – Než hned zas mírně promluvila a nedávno teď optala se i s účastenstvím na jeho práci pro divadlo, kterou měl rozepsanou. Tenkrát se nemohl dost přemoci a utajiti, že ho to těší. Tváří to vyzradil, ač ne slovem –

Tálo v něm, víc nežli si doznával. Na to, že se měl trhnouti, že měl od ženy nadobro odejíti, už nevzpomněl jako první čas po té ráně.

Když poslední dny Paula ochuravěla, nechodil nevšímavě a tvrdě kolem jako loni, když po té bouři začala polehovat. Teď ji pozoroval a horlivěji sháněl peníze, aby mohl opatřit dříví, aby nemusila sedět v pokoji jen slabě vytopeném jako dosud.

Seděl nad prázdnou sklenicí se zrakem před se upřeným. Uvažoval, jak se odtud vrátí, jaká bude u nich zima a dočká-li se tu někoho. Doufal, že by tu snad ještě něco vypůjčil, až přijdou kolegové a známí –

Hlasitého hovoru vedle si nevšímal, vlastně vypravování, nebo vypasený úředník vrchnostenský měl slovo, a pořád jen o tom, jak je u nich s tou ukrutnou zimou, co mají se zvěří a s chudým lidem, hrabě že už poručil, aby mu rozdávali houně, a že v sousedství, v Duchcově –

Vtom ho jeden z jeho společníků, nejmladší, nějaký synek pražský bohatý, zarazil a ptal se, bývá-li v Duchcově a zná-li snad Casanovu –

„Ach, toť se ví, znal jsem ho a mluvil jsem s ním, ještě nedlouho před smrtí –"

„On už zemřel?! To ani nevím – A v Duchcově?"

„V Duchcově, bodejť, loni přede žněmi. A jak často jsem ho vídal – Takový velký, jako Herkules, a smědý! A oči měl, tuze ostré oči; ale býval moc mrzutý k posledu – Ten by se teď," správec se usmál, „v té zimě klepal. Bodejť, Talián. Už na podzim chodil v kožichu a v beranici, kožich měl takový úzký a přes obličej ještě šátek, vždycky červený, takhle vždycky," ukazoval, že přes dolní část obličeje. „A chrta vám měl, takovou vyzáblou mrchu, ale velikého –"

„Tak mrzutý býval, takový světák a galantní rytíř!"

„Mrzutý, bodejť, no, když mu bylo už přes osmdesát! Mrzutý, zlostný a přes tu chvíli naříkal a křičel, že ho chtějí otrávit, to když se přejedl, hehehe – a to že mu jakobíni nastrojili, nebo když ho kočí jednou převrhl. A nadával, že Němci jsou takový dobytek – A pořade: ‚Vy jste tu všichni canaille[111]' –"

Všichni tři dali se do smíchu.

„Canaille," opakoval správce, smíchem svých společníků povzbuzen, „a hned na hraběte[112], proč to netrestá, proč ho nechá urážet. To se vám na hraběte osopil:

‚Urážet mne, mne!'" Správce mluvil po Casanovovi, a nápodobě i pohyby jeho, vstal prudce, až židle zahřmotila. Thám tím vytržen

111 Cháska, ničemové. *Pozn. red.*

112 Valdštejna.

ohlédl se a chvilku bezděky naslouchal. Správce dal levou ruku v bok, pravou pateticky šermoval a přitom také tak mluvil:

„‚Cospetto[113], mne urážet? Já jsem velikého generála Podolského střelil v souboji, já měj souboj s korunním maršálem Branickým –‘ Vtom se hrabě Valdštejn usmál, jen usmál a hned byl oheň na střeše.“

„Snad ho Casanova nevyzval!“

„A vyzval, to se ví; ale když přinesl hrabě pistole, dal se staroch do pláče, že má svého dobrodince zastřelit, a pořád: ‚Oh, che cosa bella!‘[114]“

Opět se všichni tři smáli a Thám se neodvrátil. Čekal, bude-li ten venkovan dále vypravovat o Casanovovi, kterého od vidění znal.

„Předloni byl tu v Praze,“ začínal správce.

„To jsem ho viděl v divadle. A když tu ještě byla Strinasacchi, když zpívala –“

Thám se náhle obrátil k otevřeným dveřím do druhého, kulečníkového pokoje. Zahlédl Merunku, herce, jenž vešed ledabyle pozdravil a k němu přisedl. Hovořili chvilku a Thám začal záhy o půjčce.

„Právě jdu od ředitele,“ vpadl Merunka. „Byl jsem také o zálohu.“

„Dostals?“

„Ani vindry, stýskal až běda, ani groše, nic; sám bych potřeboval, milý kamaráde, a také na dříví –“

Thám nepochodil a pak také ne, když přišli ještě dva kolegové herci a třetí zpěvák. Pozbyl naděje a omrzelo ho ještě na někoho čekat a někomu říkat. Zaplatil a šel.

Už byl večer a nebe temně modré jiskřilo se hvězdami. Mrzlo. Thám se ubíral rovnou domů. Chtěl přijít ještě včas, dokud by neulehly, aby mohl alespoň povědět, že se staral, třebaže marně, aby nemyslily, kdyby přišel pozdě, že je naschvál nechal tak v mrazu.

113 Hrome. *Pozn. red.*

114 Ó, jaká krásná věc! *Pozn. red.*

Minulé zimy, po tom ohromujícím objevení, chodil nechutě domů a z úmysla se zdržoval, aby přišel pozdě. To již měl pokaždé v bytě tmu a Paula byla vždycky už na loži v předním pokoji, kam ji tenkrát vyhostil. Šel vždycky rovnou kolem, vždycky v neladu mysli, ať v opilosti hněvivě podrážděn, ať střízliv s nechutí a pokaždé kvapně, aby už byl ve svém pokojíku. Tak bylo i na jaře i později.

Pak k podzimu zastal někdy Paulu s matkou při práci u svíčky. To již sám začínal dříve přicházeti. Než i tu míjel je mlčky, zamračen, nepozdravil a nedal „dobrou noc". Jednou zastal Paulu samotnu v pokoji. Šila. Zarazil se, když ji tak zhlédl, ještě oblečenu, schýlenou nad šitím. V tom tichu nočním, při světle připadl mu její zjev nějak nově, jímavě. Bezděky šel volněji, tlumeněji, a nutilo ho, aby jí dal „dobrou noc". Než nevypravil těch slov z úst; na prahu však svého pokojíku se ohlédl a setkal se s jejím pohledem. Nemohl pak dlouho usnouti.

Dva hlasy mu našeptávaly. Jeden, že kvůli němu zůstala vzhůru, že na něj čekala a že by ráda s ním zas mluvila – Druhý, že to všecko nastrojeno, že se stará schválně uklidila, Paula že počítala, že když budou tak sami, sami – Snad touží po objetí, ne kvůli němu, ale kvůli tomu – kvůli Amlingovi, aby byla volnější, jistější, aby pro všechen případ mohla složit vše na něj, na svého muže – Kvůli tomu že se paní Šturmová, jak tuhle o tom v divadle vypravovali, se svým mužem také smířila, že si ho po velkém hněvu sama nadcházela, a pak že se měl její milovník zas dobře –

Tento hlas přezvučel v otráveném nitru druhý – Thám povaloval se na loži, až usínal pak s tou myšlénkou, že bylo dobře, že se nezastavil a na ženu nepromluvil, že to všecko komedie, komedie –

Ráno však v jasném světle si to tak pevně již nejistil. Na Paule nezpozoroval žádné mrzutosti pro nezdařený pokus. Byla ten den i pak jako jindy. Večer ji zastal s matkou při práci, druhý den opět samotnu – Chovala se pořád stejně jako poslední dobu, klidněji, mírněji, ač ani slovem se nevtírala. Nemluvila víc, ale také ne vřeleji

nebo ledověji než poslední čas – Upokojil se, podezření se rozplývalo –

Když za nějaký den zastal Paulu večer zase samotnou při práci, vyhrkl „dobrou noc“, temným hlasem, ne dost jistým, kvapně a ne s jasnou tváří. Zvedla kvapně hlavu, okamžik mlčela, jako překvapením, pak dala „dobrou noc“ mírně, tónem laskavě smutným. Nehnula se však a on se neobrátil. Byl rád a v nitru svém spokojen, že odpověděla tak. Pak už pokaždé pozdravil na noc, když přišel, a ona vždycky jen poděkovala. Více nic.

Vykládal si, že si snad netroufá – Když zašel do svého pokojíku, četl nebo psal; přes tu chvíli však zvedl hlavu a naslouchal, co vedle – Dřív o to nedbal, teď jako by žíznil. S dychtivostí naslouchal, a když onehdy uslyšel, že Paula vstala, a zpozoroval, že zhasila světlo, když zavadil šust šatů, jak se svlékala, o jeho sluch, neubránil se chvění, jež ho jako zima roztřáslo, až se sám na sebe rozmrzel. Vždycky teď přicházel v napětí očekávání, jak Paula, poví-li slovem, co poslední čas naznačovala chováním, že by si přála sblížení, že touží po změně nynějšího trapného poměru.

Toho večera však, když přicházel z kavárny od Modrého hroznu, na to nepomyslil. Tížilo ho, že nic nepořídil, že nikdo mu nechce nic půjčit, že byt bude všechen mrazivý. A jak říci za těch okolností, že nepochodil…

Když prošel průjezdem na dvorec a vstoupil na dřevěné schody ku svému bytu, zaslechl bouchání, jako by někdo štípal dříví. Vzácný to a líbezný zvuk toho mrazivého večera.

A nahoře na síni uviděl při svíčce, stojící v železném svícnu na obrácené konvi, tchyni v čepci, ve velikém šátku přes ňadra dozadu uvázaném, ana seká do bukového špalíku a že již má slušnou hromádku pěkných bukových polínek u pece, v níž hořelo, v peci jejich kamen! Samy si tedy opatřily dříví, nechtěly na něj čekati. Ale jak –

Jak madame Butteau žasnoucího zetě zhlédla, hned se vzpřímila, od práce zardělá, s očima veselýma.

„To se to štípe," zvolala. „Je po zimě. A jaké to dříví, vyschlé, jadrné, to hoří!"

„Kde jste je pořídily?!"

Paula vyšla z pokoje a stanula u prahu v lehkém šátku přes ramena. Nezasmušila se, neustoupila jako jindy, když jí Thám přišel znenadání do cesty. Usmála se a žádala matku, aby toho již nechala, na dnes a ráno že mají už dost dříví. Thám stanul u nich v nejistotě, v rozpacích, a znovu se ptal, odkud to dříví – Paula v nelíčeném úžasu se na něj podívala.

„Ale vždyť o tom víš!"

„Nevím –"

Matka s dcerou se na sebe podívaly a stará hned začala vykládat, že navečer přijely těžké selské saně, vrchovatě dřívím naložené, a sem, až na dvorec, a že přišel k nim nahoru nějaký sedlák, hodně velký, nemladý, v kožiše, a že mluvil, jako kniha že mluvil, tak hochböhmisch[115]. „Ani jsme mu dobře nerozuměly," dodala.

Paule se kmitl úsměv přes rty, ale jen kmitl a hned se přemohla.

„A co chtěl!" ptal se Thám, žasna víc a víc.

Paula se ozvala, aby šli dál, nač tady na studené síni, v pokoji že je líp – Ustoupila tam a za ní vešel Thám; paní Butteauová však ještě zůstala, volajíc:

„Přijdu hned, jen co ještě přiložím a dříví uklidím."

Z pokoje svíčkou osvětleného zadýchalo příjemné teplo. Vanulo celým, i u dveří, u oken. Bělavá kamna s antikizující vázou navrchu, tratící se ve stínech kouta, po dlouhé době znamenitě zas vydávala.

Všechna místnost připadla Thámovi vlídnější, útulnější. Vstoupil však neklidně, zvědav, jaká to událost tajemná, a ještě více proto, že vstoupil s Paulou. Jindy by byl šel dále, do svého pokojíku. V tomto předním nikdy nezůstal, jen když přišel ke stolu. V tu chvíli však nemohl jen tak odejít –

115 Spisovnou češtinou. *Pozn. red.*

Nitro se mu zachvělo, jako by sem poprvé za Paulou vstupoval. Hleděl na ni, jako by ji už dávno byl neviděl. Její tvář, poněkud bledší, jako unylejší, ho dojímala a celá se mu zdála sličnější.

Stanula u stolu a on zůstal proti ní, opodál. Vypravovala, doplňovala, co matka začala, o tom sedlákovi, že to nebyl jen tak sedlák, ale nějaký čtenář a vlastenec.

„Mluvil o tvých knihách, o divadlu také, chválil tě, a že s tvým vědomím přivezl to dříví." Umlkla. Thám okamžik stál tiše, pak se na ni zadíval, poslouchaje, až se vytrhl: „Neptala jsi se na jméno?"

„Ptala, ale on se jen usmál a řekl, však že ty víš, že také rád česky – Bože, jak to jen řekl, tak podivně, nějak staré nebo nové slovo, nepamatuji se již, nevzpomenu –"

Thám se vyptával na podobu a postavu, až začal skoro najisto hádat, že to byl Vavák. Jeho uznalost i šetrnost ho těšila; i to ho nemrzelo, že milčický rychtář tu, před Paulou, tak o něm mluvil. Thámovi oči i tvář se vyjasnily i tím, že ho rozehřívalo, jak tak s Paulou hovořil, její přítomnost, zvuk jejího hlasu, jenž mu v tu chvíli zazněl jako před lety v tom milému zvuku, jak mu rád naslouchával.

Mluvil o Vavákovi, připomínal, že to je ten, jenž před osmi nebo kolika lety přivedl mladou šlechtičnu, tu z Květnice, jak potom –

„Ach, už vím, už se pamatuju," vpadla rychle Paula, „ale od toho rychtáře je to hezké – Přec jednou uznání," dodala s úsměvem; přitom se však Thámovi do očí nepodívala a plaché zardění se jí kmitlo po tváři. Rychleji pak pokračovala, a co maminka, tu že měl vidět, jak se dala do dříví, hned že zatopila.

Thám jako by si vzpomněl, vytáhl sáček a řekl, že zapomněl dát na večeři. Dal z toho, co měl na dříví uchystáno, a dal značně víc, nežli poslední dobou dával. Paula vzala peníze a zanesla je ven matce jakožto hospodyni. Vrátila se však hned a začala se stolu uklízeti. Zeptala se vlídně, zůstane-li s nimi u večeře.

Cítil z tónu i na očích jí viděl, že by ráda, aby tak učinil. Znělo to upřímně, beze všeho koketství. Přisvědčil, už s úsměvem, a chtěl

do svého pokojíku svléci kabát. Stála právě nedaleko do Thámova pokoje.

„Ještě tam nebude dost teplo. Nemohly jsme hned zatopit –“

Všiml si toho „nemohly“. Tedy snad ona, Paula, zatopila v jeho pokoji. Chtěl říci, že si na něj vzpomněla, ale ztajil to a jen pověděl:

„Přijdu zas sem –“

Stáli proti sobě. Okamžik si hleděli do očí, až Paula podala mu pojednou ruku a tlumeně vyrazila: „Děkuju ti.“

Pak se rychle obrátila; Thám vkročil kvapně do svého pokoje. Svlekl kabát, hledal kamizolu, která na stěně visela, sáhl po ní a nemohl ji hned ani ze hřebu sundat, jak po ní chvatně, neklidně sahal. A jak ji oblékl, jako by tuhl. Chvilku stál nehnutě, hleděl před se, až pak opět vkročil do předního pokoje, ještě vzrušen a v nejistotě, co z toho, co teď, co dál, jak s Paulou mluvit –

Nezastal jí. Přišla však za okamžik z kuchyně s talíři a za ní madame Butteau s jídlem čiperně, vesele, jako kdysi, když klidněji strojila a víc, a spokojeněji – Ale bylo zas po nouzi. Dříví dost a zeť dal peníze, tolik, že až nechtěla uvěřit – a přišel tak – a Paulinka –

Sedli, večeřeli, všichni patrně spokojeni. V pokoji teplo, po tuhém mrazu tím příjemnější. Libý pocit rozléval se blaženě tělem; než i nitro se Thámovi rozehřívalo i jasnilo v smírném utišení. Skřítek domácího krbu a jeho klidu, tak dlouho vyplašený, jako by se vrátil a všechny těžké stíny zažehnal.

Thámovi zapadla v tu chvíli památka na to, co ho tu kdys tak vzbouřilo. I s tchyní bylo mu jinak. Její pobízení se mu neprotivilo, poslouchal, co hovořila, o dříví, o Vavákovi, a zas o dříví, jak se jím topí, jak krásně hoří, to že je radost přikládat, hned však na Kovaříka, toho děsivého loupežníka, vzpomněla, slyšel-li on, Thám, také cestou. Už ho mají, toho Vojtu či Kovaříka, teď samý večer se rozneslo, že ho přivezli spoutaného v těžkých řetězech.

Ani nečekala, zeptají-li se, a již sama vykládala: „Mráz a chlad ho vyhnaly z lesů. Kdepak v lesích, když tady v městě, v kvartýrech

je tak zle – Bože, co teď lidé zkusí. Chudí a také jiní, kdopak si teď může opatřit dost dříví. Vzpomínám často – oh –“

Thám si všiml, že tchyně se za řeči několikrát neklidně obrátila po dveřích, jako by naslouchala. Několikrát také vstala, že se musí podívat do kuchyně. Paula jí chtěla pomoci uklízet, ale stará nedopustila.

Thám s Paulou zůstali sami. Hned nepromluvil a ona také ne. Než bylo jim přece jinak nežli loni v zimě a pak zjara i v létě, kdy sedávali u stolu v dusném mlčení, kdy Thám od stolu pospíchal.

Až Thám začal. Zeptal se Pauly, jak jí je se zdravím. Usmála se vděčně, že už líp, značně líp.

„Skoro už dobře,“ dodala.

Stihl její plachý pohled, jenž se ihned sklopil. Začala hned o matce, ta že měla radost. Vtom vešla madame Butteau s košíkem dříví. Otřásla se u dveří a zvolala:

„To je tam, lidičky, mráz. Byla jsem dole na dvoře.“

„Zeptat se na toho loupežníka.“

„Na Kováříka, ano, ráda bych věděla, co a jak. Ale nic nevědí –“ To stanula s košíkem u dveří zeťova pokojíku. Postavila však dříví a živě se obrátila ke stolu, když zahlédla, že Thám vstal.

„A ne, počkejte,“ protestovala, „ještě minoutku. Hned to bude.“ Zanesla košík, vrátila se a hned zase ven do kuchyně.

Thámovi se kmitl stín po čele, váhal, sedl však, když ho Paula mírně požádala a matku omlouvala, aby zůstal, že má jistě nějaké překvapení, však že beztoho již dávno –

Vtom zacinklo sklo, zadrnčely sklenice; do pokoje se hrnula madame Butteau, nesouc na táci sklenice kouřícího se punče i nasekaný jiskřivý cukr a zlaté citróny.

„Říkejte si, co chcete,“ bránila se již napřed jakoby žertem, ale rozhodně, „když je takový mráz a když –“ zardělá, i po čele, stavěla tác na stůl, „abyste si nepopřáli, a tady Paulince to bude zvlášť zdravé –“ Thámovi nebyl ten punč vhod; to že stará, když dostala

o groš víc, hned musila něco vystrojit, jako by tu Betynu měla; však že je div, že ještě o ní nezačala –

V duchu tak v ten okamžik zabroukal, ale nezamračil se, neřekl, že to zbytečnost, ano usmál se, když už byl tak smířlivé nálady. Paní Butteauová přisedla zase k nim. Pili; když už dosrkovala vonný, horký nápoj, oddechla si, a to že je, to že hřeje – Najednou se zarazila, oči před se upřela (zasmušily se jí), povzdechla, teď smutně, ach, copak jim, ale Betyna chudák, to že ona se doma v koutku zimou klepe, ta že teď zkusí –

Pro lítost umlkla. Thám se zasmušil a hnedle se mu zas kmitlo, že to všecko snad je nalíčeno…

Ale Paula se lekla, jak se matka zmínila o Betyně, to viděl; upokojilo jej to, a že zaváděla hned řeč jinam. Paní Butteauová se proto patrně zamrzela. Do jejich hovoru již ani nepromluvila, za chvilku pak vstala, sklidila sklenice a odnesla je do kuchyně.

Thámovi se uvolnilo; mrak důmnění se rozplynul. Paulino chování jej zažehnalo. Začal o divadle, co slyšel, že prý kuronský vévoda hledá v Praze nové síly pro své divadlo na náchodském zámku, hlavně na letní sezónu, že prý Arnoldi (byl u Stavovského divadla a dobrý přítel Amlingův) dostal už nabídnutí.

Dvéře z kuchyně se pootevřely, paní Butteauová se jimi nachýlila do pokoje a volala kvapně, hlasem tlumeným:

„Paulinko! Pojď sem!“

Paula vstala, podívala se na Tháma, jakoby na rozpacích.

„Copak zas, maminka –“

„Snad máš pomoct,“ řekl to důvěřivě. Když Paula odešla, zamyslil se, že takhle v klidu bez hořkosti by to bylo líp; a nutno zapomenout, nebo vlastně nutno si nepřipomínat; co platno. Paula že už snad nahlíží –

Z kuchyně se ozvaly hlasy. Vypjal hlavu a naslouchal. Živý hovor – a – co se tam děje, jako by v pláči někdo mluvil. Že ona stará – Chvilku čekal, a když chtěl vstát, kvůli Paule, vkročila Paula sama.

Vkročila, zůstala však u dveří, jako by se dál jít ostýchala. Ten ostych zahlédl i v tváři.

„Co je, prosím tě?“ ptal se kvapně.

Stanula před ním vzrušena.

„Ach bože – to je – ty budeš –“

Ptal se znovu, co se stalo.

„Prosím tě –“ A prosil hlas, prosily oči, „já za to nemohu, věř – Betyna –“

Zrak se mu rozšířil a v ramenou mu trhlo.

„Co je s ní!“ vyhrkl ostře.

„Přiběhla znenadání –“

„Pozvaly jste ji!“ Řekl to prudce, vytýkavě.

„Ne! Já nic nevím, věř. Já za to nemohu, jak jsem řekla.“ Znělo to pevně, přesvědčivě, s jistotou. „Co bych – Byla bych proti sobě. Když vím, že ty jí – Kvůli ní zas – a právě teď –“ Nedořekla, ale rozuměl, že to povzdech obavy, že Betyna mezi ně vstupuje zrovna v tuto chvíli příměří –

„A co chce, proč přišla,“ ptal se tlumeněji, ne tak zostra.

„Že nemůže doma vydržet zimou. Už dva dni prý ani nezatopila, nemá prý ani třísky – a nedostatek – Voda jí zmrzla ve sklenici – Je s ní zle. Věřím jí to.“

Thám stál chmurně a tvrdě řekl: „Udělala si to sama.“

„Já vím, já jí nehájím – ale, je to bída, a takový mráz! Maminka pláče, a je to přece jen má sestra. Nezlob se, a nemysli – Kdyby nebylo tak zle v té zimě, vždyť vím –“

„A co chce –“

„Přišla se ohřát, chce, abychom ji tu nechali na noc, v bytě že nemůže vydržet.“

„A chce tu ostat –“

„To bych ti přec neřekla, a dnes!“

To ho poněkud upokojilo. A Paula prosila: že je Betyně zle, věděl. V tom mrazu – Nemohl říci ne, odehnat švagrovou od prahu.

Okamžik však mlčel, poněvadž hned nevěděl, jak vyslovit, že nebrání, až kývl hlavou a řekl: „Pro mne," a měl se k odchodu. Paula mu však sáhla kvapně na rukáv.

„Ne, proto nemusíš odcházet. Betyna zůstane v kuchyni –"

V té šetrnosti bylo velké podrobení, ano pokoření pro Betynu, pro ně všechny, že tak daleko slevily; ale nedalo mu, aby bezohledně toho užil. Nemohl už kvůli Paule.

„Přec v kuchyni nezůstane. Ať jde dál; a já půjdu, bude líp pro nás všechny."

„Ale kdybys snad myslil, tak –"

„Ne, o tom už nemluvme."

„Zůstala by v kuchyni –"

„Ne, je to tvá sestra."

Podala mu ruku a vděčně, jako s pohnutím děkovala. Nechala svou ruku v jeho ruce a on ji chvilku tak podržel, stiskl ji a řekl s úsměvem, trochu nuceným:

„Dobrou noc."

V kuchyni u nenatřeného stolku, na němž kahan hořel, seděla Betyna podomácku, ne zrovna pečlivě oděná, a jedla chvatně, s hladovou chutí z talíře, který jí paní Butteauová vytáhla z trouby. Matka stála v pohnutí nad dcerou, litujíc ji, chudáček, jak jí, jaký měla hlad. Pobízela ji, krájela chléb, pobízela, tlumeným hlasem, a že ještě má, že jí ještě nechala, punče také, aby se zahřála –

„Ještě že tě trefila doma." Myslila dolejší mistrovou, kterou pro Betynu poslala.

„Kde bych teď byla, snad ne někde na hostině," odsekla Betyna, hledíc si jídla. „A vidíte Paulu," tu se obrátila po matce. „Tak ona nechtěla."

„Ale to ne, ale já jí nic neřekla –"

„Tak vidíte, protože nechtěla," opakovala Betyna umíněně.

„Ne, to ne, myslely jsme obě na tebe, a pořád, abys k nám zas přišla – vždyť víš, vždyť o to jednáme. Ale já nemohla přec před

Thámem Paule říct, že pro tebe pošlu. Paula chtěla se napřed s Thámem udobřit, a pak teprve, abys ty –“

„Tak ještě se milostpánu neuráčilo? Ještě nejsou dobře?“

„Už jako by.“

„Ale mne on požene.“ Usmála se zlostně.

„Kdepak, už ne, však ona to Paula pořídí. Když už jsou takhle daleko – Ty kosti nech, tuhle máš ještě kousek – A teď ti udělám punč.“ Hned se k tomu měla jako mladice.

„Ten bude chutnat, tady v kuchyni!“

„Pst, ne tak nahlas, Betynko, mluv tiše. Co je dělat, dítě, však on si dá říct, jen počkej, a pak –“

Za chvilku vstoupila Paula, zasmušilá, rozmrzelá. Paní Butteauová upřela na ni dychtivě oči.

„Tak jak –“

„Pojďte do pokoje. Ale také jste mohla, maminko, počkat den, dva –“

„Abych zmrzla, viď, měla bys pak po starosti,“ vpadla Betyna, mačkajíc citrón do punče.

„To víš. Ale mohly jste to všecko zkazit, a pak byste to měly – A tak se mu poddávat a prosit ho a chlácholit –“ Stáhla obočí. Bylo znát na tváři i na hlase, jak nechutě se k tomu odhodlala.

„No mlč, Paulinko, mlč, už je to odbyto,“ konejšila paní Butteauová, „a dobře to dopadlo.“ A hned chutě pobízela: „Tak pojďte, Betyno, pojď, udělám ještě sklenici, je tuze dobrý, Paulinko, také ještě jednu.“ Tvář jí zase zářila. Tu chvíli bylo dobře. A pak se těšila důvěrou, že to zase půjde, když už takhle – „Pojď, pojď!“ pobízela Betynu, jež vstávala ze svého sedadla zvolna, jako by se rozpakovala.

„Bude on tam také?“ ptala se. „A musím ho odprosit?“ Úštěpek jí stáhl koutky sličných úst.

„Ne, odešel,“ řekla Paula, vytrhujíc se ze zamyšlení. „Ale žádné smíchy, Betyno, a ne dlouho sedět –“

Paní Butteauová stála již u dveří a vstoupila první s cukránkou a citróny. Za ní Paula, poslední Betyna, štíhlá, ale pohublejší, v šatech sešlejších, ale pořád zajímavě sličná. Do pokoje, z něhož ji švagr loni vyhnal, nevstupovala váhavě a nejistě, nýbrž se zrakem vpřed upřeným, zvědavým i smělým, jako vítězně –

Thám nevešel do svého pokoje tak, jak z něho prve vykročil, když se chystal zasednout s Paulou k večeři. Staré stíny, na chvíli zažehnané, zvedly se jako vyplašené a padly do klidného zjasnění usmiřující se duše. Do tepla, jež do srdce zadýchalo, studeně zaválo, jak uslyšel o Betyně.

Že sama přiběhla, možná. Ale hned se zase vtíralo důmnění, že ji zavolaly, že to všechno nastrojeno, že to nalíčily. Ale snad jen tchyně, jen ona. Připomínal si v paměti všecko o ní, shledával, jak byla nějak nepokojná, jak se obracela po dveřích, jako by naslouchala. A do kuchyně tak často chodila, i na dvoře byla. Že prý kvůli tomu loupežníku, kvůli Kovaříkovi –

Ale na Paulu nevěděl nic; ani stín na ni nepadl, jak o všem uvažoval. Jestliže si stará pro Betynu poslala, Paula o tom asi nevěděla. Leklať se, když matka o ní začala, a hned to zamlouvala. A jak potom přišla, jak ulekaně – A prosila! Ne, ona ne, tchyně – a nechť; pro dnes – Ale myslí-li dál, ať zkusí.

Vedle hovořily, tlumeně a ne dlouho. Pojednou zašramotily židle, vstávají – Thám sfoukl rychle svíčku, svlékal se nakvap a pospíchal do postele. Učinil tak náhle, bez rozmýšlení, z opatrnosti i z obavy, aby snad nepřišly, myslil tchyni s Betynou, se smiřovat, sehrát nějakou komedii.

XVI
Namnoze válečná

P. Matouš Vrba nepřenášel tuze často v šose svého tmavého kabátu „dvaatřicet loupežníků“, starých a usmolených, do přízemí domu v rohu gallasovské zahrady. Byl by tam častěji chodil pohrát si v karty s Ignáciem Ceypkem a pohovořit s ním. Ale příkrá zima nedala. Panovala dál, jako začala před Vánocemi, jako mořila Prahu i všecku zemi po Vánocích, v lednu. A únor nebyl lepší.

Ze svého pokoje P. Vrba hrubě nevyšel, ani ne ke Sv. Ignáci mši svatou odsloužit. Ani svým pokojem se tuze netoulal a do druhého, někdy faráře Hejny, ani nevkročil. Netopil v něm a zavřel ho, aby ušetřil tepla. Černý svůj psací stůl s mřížkou přitáhl ke kamnům; tu sedal, četl, psal, tj. opisoval všelijaké památnosti historické.

Nejdelší procházku konával do výklenku okna, aby na něm trochu pocuchal spleť ledových fantastických květů a listů, často jiskřivých, aby vydýchaným, prsty vytřeným v nich kolečkem jako okénkem mohl se dívati na Dobytčí trh, pozorovati saně, jež přivážely dříví, i ohně mezi nimi planoucí.

Vídal řady saní plné bukového nebo měkkého dříví. Přiváželi je obchodníci a ještě více ho dávali stavové z krajů dopravovat, aby pomohli v nouzi. P. Vrba je v duchu pochvaloval a hned se zas divil a počítal, co už dříví Prahou rozvezli, kolik tisíc sáhů již; a pořád ho nebylo dost, pořád pronikaly stesky, že je zle, že mráz všecko drtí.

Ten v jiskrném svém bělostném plášti, plný rampouchů, zuřil za hvězdnatých, tichých nocí a nesmiloval se ani za dne. P. Vrba se před ním také krčil. Stará Hanělka pořád topila a nemohla se dotopit. Hned všecko vyfoukalo. Proto se musil starý kaplan kamen držet. Sedal u nich v bačkorách, s vlňákem přes kolena (bál se „brabenců“),

v kabátě, četl, psal nebo jen tak tiše seděl, hledě před se k zamrzlým oknům, od nichž se v klenuté jizbě přišeřilo.

Upíral oči na ledové květy, naslouchal, jak venku vítr hučí a pláče… A tu viděl v duchu dál, jak je s těmi chudáky, kteří si nemohou zatopit, jak teď farní ohřívárny obleženy. A jak venku, ubohé ptactvo a zvěř. I na hrob svého faráře si často vzpomněl, jak je sněhem zavátý; divná věc, v tom nerušeném, hlubokém tichu svého klenutého pokoje, v olověném přísvitu zamrzlých oken, kdež seděl jako v hrobce, ztracený, zapadlý, kdež viděl jen zimavou, mrtvou šeď, připadaly mu častěji minulé dny, staří lidé jeho mládí, rodný pohorský kraj, že ono všecko, že všichni leží pod sněhem, a jak tam je teď, v těch roubených chalupách, do břehů přikrčených, do spoust závějí zapadlých, v těch nízkých, dusných jizbách, kde při mrkavé louči dělají za stavem, jako on dělával.

Někdy se mu od těch myšlenek a vzpomínek divně zastesklo, touhou po všem, co mu pominulo. Někdy ho již čtení a psaní omrzelo a zlobil se na mráz, na sníh, kdy tomu bude konec. Na Hanělku, která mu chodila každý pátek do Expedice pro noviny, čekával jako Noe na holubici. Jak vstoupila mrazem zardělá, často ještě se sněhem na šátku, ve vlasech, hned se vyptával, jak je. A pokaždé slyšel:

„To tam mrzne, velebný pane, až to zatajuje." Nebo: „Věje hrozně, všecko jeden bílý mrak, a nikde ani člověka –"

Zklamán v své naději zůstal zas u kamen. Pro první chvíle měl alespoň noviny. Četl je pobožně, od první řádky do poslední, nejprve ovšem rubriku o válce, kterou čekal a prorokoval najisto, když bylo pořád takové hnutí mezi vojskem, když i za těch nekřesťanských mrazů a metelic mašírovaly regimenty Prahou, nejvíce na západ, do německé říše, kdež na Rejně „ti jakubíni" se zas hýbali.

P. Vrba se jich už tak nebál a bez ohrady prorokoval jejich zkázu, hlavně protože „povstal vítězný národ slovanský", jak četl, Rusové, že se již valí jako hrozná mračna hlavně od té doby, co arcikníže Josef se v „Petrově" oženil s velkou kněžnou ruskou Alexandrou Pavlovnou, že ten šedý hrdina Suvorov je již na cestě do Vlach –

Toto vše si měl nechat jako předešlé noviny a neměl to Ceypkovi ohlásit a vypravovat; a karty už také hrůzu časů neměl v rukou. Proto vstal a chtěl se odvážit. Hanělka však mu nedala. S hrůzou vypravovala, jaké je náledí, cesty jako sklo, že s novinami sotva sem dolezla, lidé že venku padají jako hniličky, že už kolik si jich zlámalo ruku nebo nohu, a nejvíc nohy, a v Jezuitské ulici že se ráno zvrhl formanský vůz velkého naložení a šafáře, jak podle šel, zamačkal do smrti.

I musel se Suvorovem a Rusy zůstat u kamen; pozejtří však, když venku ulevilo a sníh cesty posypal, vypravil se s nimi (a s „loupežníky" v šose), v čepici s ušima, se šátkem přes bradu a ústa, v plášti a v teplých botách o holi s ostrým bodcem vzhůru Dobytčím trhem kolem nemocnice do Ceypkova bytu.

Toho odpoledne málo hráli, protože P. Vrba víc vypravoval, prorokoval a jakubíny porážel; ale proto dostal bití až na jednou, kde protivník s cvočkem v uchu ze šetrnosti k hostovi dopustil se neobyčejných hloupostí.

Cesta k Ceypkovi se uvolnila koncem února, když uhodila náhlá obleva. Začalo tát, silně tát, den dva. V noci pak, bylo z 22. na 23. den února, se P. Vrba vytrhl prudce ze spaní a jako zmatený naslouchal. Temný rachot bubnu zalehl v jeho tichý byt. Bubnovali, rychle, děsivě, na poplach, víc a víc, hřmotněji, blíž a blíž; a vtom dělová rána houkla, za ní druhá – Led! Velká voda!

Vstal rychle, nakvap se přistrojil, a k oknu. Čirou tmou mihalo se několik rudých světel v lucernách, v oknech kol širého prostranství, černou tmou zalitého, proskakovala v oknech světla. Lidský křik tu a tam pronikl, a zase bubnování a dunivé výstřely – Světla luceren se nesla jako v kvapném letu, a všecka vzhůru, ke Slovanům, k Podskalí nebo dolů k Myslíkově ulici, všecko k vodě, i několik zažehnutých pochodní, jež vysvítily intenzívně do černé tmy a v jejichž pronikavé rudé záři pod chuchvaly černého čoudu bylo vidět vojáky kvapící k vodě. P. Vrba, vrátiv se do postele, začal se modlit a modlil se, až usnul.

Ráno přinesla Hanělka, když přišla zatopit, děsivou novinu, že je zle – Podskalí pod vodou, Poštovská, Platnéřská, Kaprova ulice také a František, Poříč také, do Jezuitské ulice že se také voda rozlila, až skoro na Malý rynk, kobyly u mostu že voda vzala, Kampa že je zatopena i kus Malé Strany a ostrovy všechny, všecko až po Libeň –

P. Vrba se pokřižoval a hned vzpomněl na Krameria a na profesora Vydru, na ty že voda také dorazila, zvlášť na Expedici – Ach bože, to že je trest, co škod bude! – Za dne přicházely Jobovy zprávy dál o Praze, kdež voda stoupala a kdež, jak napočítali, tři sta domů bylo zatopeno, i o venkově, jak je zle okolo Zbraslavi a Chuchle, kde ledy ucpaly vodu, Lohovská Ves že je pryč, nadobro ledovými krami zničena, a v Štěchovicích že pobořily také mnoho příbytků. V těch stranách že se i lidé utopili –

Odpoledne navštívil P. Vrba Ignácia Ceypka; ten na karty ani nevzpomněl, a kdyby vzpomněl, P. Vrba jich ani nepřinesl. Mluvili jen o tom neštěstí, o velké vodě.

„To je zkouška, velebný pane! Nejprve takové mrazy neslýchané a teď ta povodeň hrozná!“

„A válka k tomu. Ta vypukne co nevidět. Pěkně tento rok začal a pěkně skonává toto ‚osvícené‘,“ vyrazil to s úsměškem, „‚filosofické století‘ –“

Druhý den přišel doktor Held k P. Vrbovi; že se jde podívat, jak je s „brabenečky“, a že ho již dávno neviděl.

„To jsou hodný, pozdrav jich pánbůh. Brabenci nic, mají nějak ze mne strach. Ale to neštěstí všude a tady! A taky se nemohu dočkat novin, četu, že příští numero ohlásí vojnu –“

„A ta už je – Právě dnes přijela štafeta z Vídně, že před čtyřmi dny, ano, dvacátého, ji vypověděli.“

„Kdo, kdo!“ P. Vrba div se dychtivostí netřásl.

„Snad ne direktorium?“

„Ne, naši a Rus.“

„Rus? Jistě? Jistojistě?“ Ptal se, ač sám už předtím kolikrát ohlašoval, že Rusové již vytrhli, že táhnou jako mračna. Ale byl by to potvrzení ještě jednou rád uslyšel.

„Jistě, velebný pane. Možná dost, že je uvidíme.“

„To není možná!“

„Proč by nebylo. Vždyť všecko ruské vojsko nepotáhne jen do Itálie, také do Němec, a tu pak musí také přes Prahu –“

P. Vrba zčervenav naslouchal jako pěkné pohádce. Pak potěšen vydechl.

„To by bylo, pane doktor!“ rozveselené oči upíral na Helda. „Tak bych je uviděl, Slovany, a snad, a snad – slyšejí – také Suvorova, toho hrdinu!“

„Já bych je také rád uviděl, a ještě milejší by mně byli, kdyby mně přinesli novinu –“

„Jakou –“

„O bratrovi Ignácovi.“

P. Vrba věděl o neblahém osudu Heldova bratra, že v Polsku nebo v Rusku bez památky zmizel. „Tak ještě nic, žádná stopa?“ ptal se s účastenstvím.

„Nic, ani zdání. Kdož ví – ale bratr, on,“ a Held mávl rezignovaně rukou. „Hůř je o naši panímámu, ta pořád pláče, jak sestry píšou.“ Mluvil to zasmušile, hned však zavedl řeč, jako by si náhle vzpomněl:

„Abych nezapomněl, velebný pane, Věk z Dobrušky jich pozdravuje.“

„Psal jim? Tam oni také užili mrazů a sněhů.“

„Zle, píše o tom, že to také ucítil na handli. Má pořád tolik plátna dodávat, sem do Prahy, píše; odtud to jde, vědí, všecko k vojsku. Píše, co zkusil s těmi vánicemi, jaké byly necesty, do hor že často ani nemohl a tkalci k němu také ne, takže se často omeškal s dodávkou, a že mu tím ušlo výdělku. Ale jinak si to chválí, že jsou s tím handlem slušné výdělky –“

„Když se takový kupec přizná na slušné," P. Vrba se usmál, „to jsou výborné. Věk bude boháč, uvidějí, a dobře tak, dobře, pánbůh mu požehnej."

„Ale mají také zármutek v domě. Babička jim umřela, jako babička jeho ženy, stará Snížková, znali ji –"

„A bodejť, hodná sousedka, taková Staročeská sprostná. Pánbůh jí odpusť, hodná. To má Věková zármutek – A co se jí stalo?"

„Zápal plic. Nastydla ona někde, a v tom věku – Věk také píše, že sem brzo přijede, jak jen bude trochu cesta –"

„Povodeň tam neměli –"

„Psal ještě před ní."

Ostali při povodni, hlavně při pražské. Held musil vypravovat, jak je na Malé Straně. P. Vrba však u vody dlouho nevydržel. Hned zase na vojnu a o Rusech, potáhnou-li tudy a jak budou s našimi ty jakubíny hladit, až doktor Held vstal a měl se k odchodu. Když už stanul u samých dveří, vzpomněl si P. Vrba na Tháma, ví-li o něm, že si teď za těch mrazů kolikrát na něj vzpomněl. I pověděl, jak se s Thámem setkal v Ječné ulici.

Doktor Held stáhl obočí a zamával zkrátka svým kloboukem.

„I to je neveselá historie, velebný pane. Býval dřív u mne často, také v kafírně jsme se vídali. Ale teď nějaký čas, dost dlouho, jsem ho ani okem nespatřil. Ke mně nepřišel a v kafírně jsem ho netrefil. I ptám se po něm a tu mi povídali, tak se smíchem, že snad sedí doma, když se zas s ženou udobřil –"

„Ale!"

„Když s ní ostal pod jednou střechou, velebný pane, co konečně. Jak to mohlo jinak dopadnout. Ale i švagrovou prý také zas k sobě vzal –"

„Je-li to možná!"

„On to zapírá."

„Tak s ním mluvili."

„Asi tři dny před velkou vodou, za toho posledního mrazu. To ke mně přišel –“ Doktor Held zatajil, že si Thám přišel k němu vypůjčit na dříví, že co měl zásobu, a pověděl, jak ji dostal, to že už spálili.

„Tu jsem mu také sáhl na zub, jak je se švagrovou, a pověděl jsem mu, co jsem slyšel. Bránil se a dost ostře, že ne, že švagrová není u nich, že chodí jen na noc za těch mrazů, že on s ní nemluví a nemluvil. To ono je pravda. Ale dál, vědí, velebný pane – Ale nic jsem neříkal, že ty ženské na něj jdou. Co bych také – Nic by to nevydalo –“

„Ne, ne!“ divil se P. Vrba s účastenstvím. „Takový učený muž – Je to neštěstí! A co, prosím jich,“ tu ztlumil bezděky hlas, jako by jich někdo poslouchal. „Pije? Pije?“

„Teď snad míň, ale – taková nemoc může zas vypuknout, kdyby – a pak –“

Hned nazejtří pospíchal P. Vrba k Ceypkovi, aby mu oznámil novinu, že je válka vyhlášena, též o Rusech, že tudy potáhnou. Toho odpoledne si zas chutě zahrál. Pak častěji, jak mohl docházeti, když obleva vydržela. Pokaždé skoro přicházel s novinami, někdy i s tištěnými, z nichž četl a vykládal, jaké hrozné divadlo krvavé se otevřelo, že přes tři sta kanónů bouchá z jedné i druhé strany, od Dunaje až k Rejnu, v Tylořích, ve Švejcarsku, ve Vlaších, tam že již Rusové docházejí na svém marši.

Ignácius Ceypek poslouchal většinou s účastenstvím, jako starý voják, někdy trpělivě, když se pan páter zabral do výkladu tuze obšírně. Jednou za takového hovoru vzpomněl si Ceypek, a upřímně, na pana obrlajtnanta Jeníka z Bratřic, není-li už, ten že byl s nebožtíkem panem obrstvachtmistrem dobře známý, také že tu v domě u nich býval; co ten, je-li živ, nepadl-li někde tam dole, v Itálii.

„Nic, nepadl, v žádné Itálii, a žádný obrlajtnant. Pan Jeník z Bratřic už je hejtmanem, při armádě v říši, v Němcích –“

„Jak to vědí, velebný pane? Myslím, jako pan Jeník u 35. regimentu, u Wallis.“

„U 35. tému či regimentu, a ne už Wallis. Wenkheim se ten tém teď jmenuje, a náš vlastenský vladyka či baron, pan Jeník z Bratřic, je u granatýrského praporu či batalionu toho regimentu. Pan Kramerius v České expedici má o něm zprávy, tomu pan z Bratřic někdy píše –“

„I proboha, kdo by řek! – Já už myslil – A co píše, velebný pane –“

„Byl kolikrát raněný, ale zas je chlapík, ve službě. Teď už dlouho nepsal. No to vědí, za těchhle časů, nežli dojde psaníčko od armády – a ještě se třeba ztratí –“

Z vojny ti staří, když se sešli, skoro ani nevycházeli; z vojny staré, sedmileté, v které také Ceypek bojoval s nebožtíkem panem obrstvachtmistrem, i z té nové. Za těchto hovorů musil P. Vrba kolikrát vyslechnout Ceypkovo o tom velikém granátníku od regimentu Lascy, Ceypek ho dobře znal, ten granatýr že byl tenkrát největší člověk celé armády, šest stop jedenáct coulů, na Česko tři a tři čtvrti lokte, a co ten snědl, každý den mimo svou porci ještě tři libry masa a ještě že dostával cúlák 24 kr. A když umřel, nepad, umřel, že ho vyvařili, v Pestu, aby po něm měli kostru.

Na ten div granátnické velikosti Ceypek tedy dost často vzpomněl, jakož i na Laudona, a toho že pan Jeník z Bratřic také znal, jak by neznal, když s ním byl proti Turkům, před devíti lety, tenkrát, když Bělohrad šturmovali.

A pak sám uslyšel o hejtmanu Jeníkovi z Bratřic, od P. Vrby. Bylo nevlídného odpoledne v první polovici dubna. Kmeny stromů před okny v zahradě ještě leskly se mokrem; zkaleným vzduchem poletovaly kusy vlhkého sněhu, jenž tál, sotva dopadl. Vítr vál, až v komíně hučelo.

Ignác Ceypek sedě u kamen přivíral oči. Dřímota přicházela kvapně, ani vstát se mu nechtělo v sladké línosti, aby zatáhl za šňůrku starých hodin. Poslední myšlenku měl, dnes že pan páter nepřijde. A přišel, rychle, čiperně, nějak hlučně, a hned sedl a vytahoval nějaký papír. Ceypek byl samým úžasem hned jako ryba. Aby

se rovně postavil, po vojansku, na to nezbylo času, nebo host měl tuze kvap s novinou o veliké bitvě, která svedena koncem minulého měsíce března, v Němcích u Stockachu, a slavně, jak slavně!

P. Vrba hned in medias res[116]; s vášnivou chutí vypravoval, ne, maloval, slovem, také křídou na stole, ukazoval, jak stáli Francouzové pod Jourdanem, jak táhli ve třech koloniích – „O páté ráno to začalo, o páté, a od té chvíle pořád až do božího poledne, a přes poledne v jednom kuse bojovali. Až do druhé s poledne měli Francouzové pořád navrchu. Nejhůř bylo o velký les; v tom se zahnízdili, vědí, a naši jich nemohli vystrnadit, ne a ne, živou mocí ne. Ten les si pamatujou. Velký, na míli dlouhý les, a o ten šlo. A teď –"

P. Vrba sáhl po papíru, usmál se a opakoval s chutí s vnitřní rozkoší: „A teď," mlaskl, jak sliny polkl, aby ovlažil hrdlo, a začal čísti z tohoto rukopisného listu:

„‚Právě udeřila hodina druhá s poledne, a tu se všecko ku podivení velikému změnilo. Tu se podařilo arciknížeti Karlu, že s vynaložením vší síly zemdleného vojska nepřítele nejen v poli na outěk zahnal, anobrž také v lese.' Vědí, v tom lese, v tom lese, jenž na míli cesty dlouhý jest, z jednoho vrchu po druhém dolů sháněl.

‚Ale nebylo ještě konce, nebo zapuzení Francouzové opět před lesem k bitvě se přihotovili a opět výborně stříleli. Ale čeští granatýři –'" P. Vrba zesiloval hlas, mrkl po Ceypkovi a zvolal: „Slyšejí to?" Pak pokračoval: „‚Čeští granatýři, udatní Čechové, šest pataliónů silní, postavili se proti nim a bojujíce právě jako lvové čeští celé bitvě šťastný konec učinili. Ač také švadrona kyrysníků Makových, při kteréž též nejvíce Čechů jest, a nassau-usynkských udeřili na nejlepší Žurdanovu jízdu v čele a s velikou porážkou ji přemohli. A tak Žurdan musel se zpátkem retovati[117].'"

Rozohněn čtením válečné zprávy vzkřikl, klada list na stůl:

116 K jádru věci, přímo k věci. *Pozn. red.*

117 Zachránit se. *Pozn.red.*

„Sláva Čechové! Čeští granatýři a kyrysaři – ti to rozsekali. Slyšeli?“

„Kdo jim to psal, velebný pane?“

„Psal to, aby věděli, jeden pan hejtman těch českých granatýrů, který tam bojoval, náš urozený Čech a vlastenec znamenitý, pan Jeník z Bratřic.“

„Proboha, velebný pane! A jim?“

„Ne, mně ne, ale panu Krameriovi a pan Kramerius to psaní pěkně přeložil, dá to do novin, a já si to opsal, dnes dopoledne – a pak jsem rovnou běžel sem jako s teplým koláčem. No, mají radost, stará vojno –“

„Mám, pozdrav jich pánbůh, a jsem rád, že pan hejtman Jeník ostal naživu –“

„Šťastně to začíná. Však jsem pořád říkal, že letošní rok ti jakubíni – no – a je to tu –“

Za nějaký den ubíral se do zahradního domu s novinou, že Rusové jsou již v Itálii, že ten „slovanský hrdina“ vtrhl právě do Verony, a jak ho tam slavně uvítali, rakouští generálové i veronský biskup, a jak na paláci Emili jen na seně ležel a postel pro sebe přichystanou pryč poslal –

U prvního rohu se však P. Vrba zastavil. Zahlédl veliký arch papíru hrubou literou potištěný, česky a německy, pod nímž stál hlouček lidí. I četl také, zacloniv rukou oči, provolání městského hejtmana Josefa hraběte Vratislava z Mitrovic, aby pro veliký počet raněných našich bojovníků k hojení jich potřebné zálohy cupování nebo šarpie, starého plátna i také celých štuček se obětovalo –

Dočetl, přikyvuje hlavou, pak promluvil k houfci, to že je slušné požádání a každého povinnost křesťanská a vlastenská, to řekl s důrazem těm žasnoucím, pomoci, když tam také naši bratři Čechové krvácejí – Pak se obrátil a domů, do bytu, prohledal prádelník, vybral staré dvě košile a několik kousků jiného vinutí, sbalil to do šátku a šel. U dveří však si vzpomněl, vytáhl ze šosů karty a nechal je na

stole, aby nenesl s sebou pokušení. Pak zamířil rovnou k Ceypkovi, s novinou, ale také aby ho trochu zapřáhl, aby pomohl cupovat –

Skoro celá Praha teď cupovala, všude trhali plátno na šarpii a na obvazy. Cupovali žáci i žákyně ve školách, cupovali mladí, staří v domácnostech, zámožných i chudých. Každý chtěl ulehčiti raněným, jichž tisícové krváceli u Rejna, ve Švýcařích a v Itálii.

Chodily zprávy o vítězství v těch končinách a Praha je přijímala s nadšením. Ale všude také mluvili, jaká tam bída, co vojska zkusí, jak musí ve Švejcařích ve sněhu bojovat, jako onehdy, když generál Hoce udeřil na „klauzu“, tak řečenou Lucie, v Graubundu, že se musily tři „kolonie“ přes dvanáct hodin ve sněhu navrch drápat a čtyřiadvacet hodin že pak na tom vrchu v hrozné zimě a metelici stály –

A tam dole v Itálii, tam že nezkusí tolik od povětří, ale krve tam teče víc, víc, když Suvorov tak prudce žene kupředu a naši s ním, když dal rozkaz, aby vojáci jen s nasazenými pagnety na nepřítele prudce dotírali a jízda aby toliko šavlemi bojovala. Co tam už lidu padlo, co je raněných a jaká všude nouze o lékaře a pomoc, o šarpii a obvazy!

Proto všude po Praze ten kvap s pomocí. Slečny bohatých domů nechávaly klavírů i harf i vyšívání a sedaly za stoly, kdež zásoby plátna na pruhy natrhaného se tratily jako sníh na slunci, jak slečny i paní v nejmódnějším účesu toho jara, s vlasy v tisíce kudrnek učesanými, v nejmódnějších šatech otáhlých, úzkých, pod ňadry přepásaných, se v cupování předstihovaly.

Závodily ze soucitu i žárlivosti, aby měly největší kupy šarpie, a vydržely, poněvadž ten skutek milosrdenství byl také trochu sportem.

Na městské hejtmanství přinášely a dávaly přinášeti balíky plátna a cupaniny; vedle nich rostly kupy menších balíčků, jak je přinášeli ze všech čtvrtí méně zámožní, ženy, děti řemeslníků i dělníků a podruhů.

P. Vrba byl jeden z nejvytrvalejších. Šarpii cupoval doma i u Ceypka, jenž mu vydatně pomáhal a také část svého prádla raněným v oběť přinesl. První čas při cupování na karty ani nevzpomněli. Jen někdy, když už prsty bolely a zrak umdléval, vylovil P. Vrba ze šosu staré „loupežníky", a při těch si oddechli.

Jinak při cupování dost hovořili; nejvíc o vojně a nejvíc P. Vrba, o novinách, které přinášel. Sháněl se po nich jako celá Praha. Sháněl se po podrobných zprávách, které tuze se opožďovaly, o bojích už svedených, jmenovitě o bitvě u Stockachu, sháněl se po nových. Často zabrousil až k vrchní poštovské expedici a viděl, co se odtud novin roznosí, cizích i pražských, hlavně německých, co lidí tam přichází s novou prenumerací[118] –

Hanělku již neposílal pro své, Krameriovy noviny. Přicházela s nimi velmi pozdě. Tak se mu zdálo. Každý pátek šel si sám do Dominikánské ulice a čekal už od jedenácté, kdy začali číslo vydávat a kdy tou chvílí černalo se dychtivými čtenáři kolem domu U Tří stříbrných růží.

To se již vždycky na číslo těšil, protože teď už, jako všichni, jiného nečekal nežli nové vítězství a novou porážku Francouzů. A také chodilo, jak generál Kray porazil Francouze mezi Veronou a Mantovou, Suvorov u Verony, že se Francouzové v Brescii vzdali, deset tisíc že jich zajato, že jim vzali čtyřicet děl metalových, osmnáct hmoždířů a kolik set centů prachu, Suvorov že přešel Oglio řeku, že si vybojoval přechod přes Addu, že vtrhl až do Mediolána.

S tím vším chodil, někdy tuze pospíchal, k Ignáciu Ceypkovi, který dychtivě poslouchal, ale přece někdy si, jako zkušený, povzdechl, ach, jaká tam je asi všude bída, že si může pomyslet, když všude tolik krve teče, a české regimenty – ach bože, ty že asi zase prometou, když musejí všude, že jsou všecky v ohni, pěší a granatýři a kavalerie a kanonýři, všecko, to že bude zas mrzáků a teď že ono je ouzkostí po Čechách, o syny, o bratry, on že ví, když nebožka máma –

118 Předplatné. *Pozn. red.*

P. Vrba za takového Ceypkova povzdechování nemohl odmlouvat, ano přisvědčit musil a politovat, ale přece se v duchu divil i mrzel, cože tohle ta stará vojna, co plátno, když to musí být – A vrtě sebou neklidně, přerušoval ty teskné úvahy ne tuze klidně:

„Ano – ano – inu ano, ale proboha, no, všecky vojny takhle. A nechají si je přerůst ty jakubíny a spolknout se dají? – Vždyť jiného nechtějí než celý svět spolknout. Jak to bylo na tom obrázku, škoda, že ho už nemám –“ A v duchu si umiňoval: „Tobě tak něco povědět.“ Ale jak měl něco, přišel zas a radostně sděloval, zvláště když přinesl, že Suvorov zakrátko učinil konec té novopečené republice v horních Vlaších.

Pak zářil, když hlásil, že císařští hnali na Tortonu šturmem, s Rusy, a tu že se ruští generálové tuze znamenitě chovali, nejvíc kníže Gorčakov a Pankracion, a že se už i vlašský lid sám bouří proti Francouzům.

„Už jim tam porážejí ty stromy svobody, vědí, pryč, porážejí, ač je dřív sami s Francouzi zasazovali. Strom svobody! Hm, bodejť! Strom pošetilosti a hlouposti. Teď by už také naši jakubíni mohli prohlédnout.“

„Naši? Jakubíni u nás, velebný pane?“

„A to se ví. Byli a jsou, dost jich bylo a ještě jsou, jenže oni teď tu svou opilost jakubínskou skrývají, kdy vědí, že se to špatně vyplácí. To mají Josefovo semeno; semeno, plevel! Ale už ji teď plejí, hlavně v úřadech.“ Umlkl, zapálený, poněvadž neměl opozice. Ignác Ceypek v tomhle na ni nebyl. Ale později se přece ozval. To když P. Vrba ležel v bolestech, když jej toho vlhkého a zimavého jara, kdy slunce do zahřátí, neřkuli do potu nezasvítilo, navštívili zase „brabenci“. Teď zase Ceypek k němu chodil, ano obsluhoval jej. Často u něho pobyl celé půldne, nejspíše dopoledne, aby mu přispěl svým kuchyňským uměním, neboť ho litoval, když nahlédl i okusil páterovu stravu, kterou Hanělka nosila z hospody.

A tak sáhl Ceypek opět důkladněji po vařečce, i svou kuchařskou knihu si přinesl, ač nemohl tak strojit jako u nebožtíka obrstvachtmistra.

I do trhu si šel sám, a tu to bylo, že silně huboval a broukal, když se vrátil, on, voják, na válku, jaké to hrozné břemeno, že je všechno krvavě draho, nekřesťansky, peněz málo a drobné žádné; zlato že se vytratilo nadobro, na celém trhu ho nikde ani nezhlédl, a co ho bývalo; aby rozměňoval někdo dukát, sufrén, nikdo, ba ani ne tolar, a jindá co bývalo dvacetníků, plné hrstě.

„A teď nic, čistě nic, všude jen ty hadry papírové, ty bankocedule[119], co si jich natiskli jako smetí. A co jsem se, velebný pane, naběhal o drobné, nikde jsem tu bankoceduli, co mně dali, nemohl rozměnit. I o ty kufrové krejcary i groše taková nouze. Že to tak ouřad trpí! – To toho vydá, když dali vyhlásit, že se zapovídá stříbrnou a zlatou minci ze země vyvážet!“ Pohodil hlavou, až se mu hnula mašle v týle a blýskl cvoček v uchu. „A sami ji posílají za vojskem; tam bankocedule ani jedna nesmí, bodejť, jen samé zlato a stříbro.“

„Ale to židé s tím nejvíc čachrují a kupci, pane Ceypek,“ ozval se mrzutě P. Vrba z postele.

„Dal bych jich pár pověsit… ale, velebný pane, nejhorší jsou –“ Ceypek se zastavil, s miskou plnou mouky na zadělání uchystané v jedné a s vařečkou v druhé ruce, u postele churavého, „daně, tuze velké daně! To by měli slyšet, jak všude naříkají, kupci, sedláci, kdekdo.“ Obracel se, chtěl ke stolku, ale vzpomněv si zase stanul.

„A ještě toho není dost, co ouřad ukládá, ještě páni stavové, povídalo se o tom, chtějí se tady sejít a povolit novou daň, sami od sebe, vědí, dobrovolnou, a hodně –“

„To je vlastenská oběť.“

„Ale kdo ji zaplatí, velebný pane! Chudý člověk! To by si to páni stavové měli pěkně rozdělit a mezi sebou vybrat –“

119 Bankovky. *Pozn. red.*

„Oni tomu rozumějí!“ vyhrkl mrzutě P. Vrba. „Škoda, že byli voják. Copak teď, když jsou všude v nejlepším, když už jakobíny jen dorazit, měli by toho nechat, měli by ty jakubíny pustit? Až se nebudou moci hýbat, pak se bude diktýrovat –“

„Ale jak všude naříkají!“

„Pak budou vejskat, až bude slavný pokoj a pořádek, až – aby je – čert –“

Nedomluvil, jak ho bolest, dosud tiše v kolenou vrtající, náhle zprudka popadla. Až zasyčel. Ceypek se lekl. Nevěděl, na koho ten čert, zdali na něj nebo na Francouze. A pak mu bylo také pátera líto, že musí zase tak zkoušet. Hned postavil mísu, odhodil vařečku a dvěma dlouhými kroky stanul u postele upravit obklady –

Doktor Held, když druhého dne přišel (Ceypek se pro něj vypravil), starému kaplanu značně ulevil, ani ne tak medicínou jako zprávami z bojišť, jak se na všech dobře daří, citadela za citadelou, pevnost za pevností že padá, co je všude francouzských zajatců, Francouzové že všude ustupují, už i v Neapolsku, a jaké hřmoty a roztržky z toho se v Paříži strhly. „Roajalisté už směleji vystupují, ale také zas jakobíni se víc hýbají. Zmatek nad zmatek – Bonapart jim schází –“

„A ten je – v pasti –,“ vyrazil P. Vrba; jeho tváří, bolestí dost ztrhanou, kmitl se paprsek radosti. A hned poté ještě kvapně se šeptem optal, co Rusové, Suvorov –

„Pořád jako vichr; Itálie, horní, bude už jejich.“

„A přijdou-li k nám, vědí –“

„I ano, jak slyším.“

P. Vrba, jenž prve usedl, sjel opět rameny a hlavou do podušky. Chvilku ležel, zatínal zuby, pak sténaje jimi prosykoval: „Kdybych jen pak neležel!“

„Kdepak, do té doby budou zase jako mník, velebný pane.“

„Rád bych, ó –“ Usmáti se nemohl, ale v očích, jež obrátil po doktorovi, hlavou ani nepohnuv, svitlo od té útěchy. A jako by prosily.

XVII
V. Thám odejde od Hybernů

Od onoho mrazivého večera, kterého se Thám se svou ženou zase sblížil, prosvitalo v jejich domácnosti. Jako toho večera, tak i pak chovala se Paula vlídně a šetrně. Nic jí nemohl vytknout ani doma, ani v divadle, kdež ostatně v poslední dobu jen málokdy vystupovala, poněvadž zřídka dostávala úlohu.

Také s Amlingem byl pokoj. Jako by byl zažehnán. Nepokoušel se ani, aby se mohl s Paulou setkati. Necítil tak hluboko. Vše mu bylo tenkráte dobrodružstvím a toho druhu ne prvním. Chtěl míti o vítězství více, a když je měl a dosáhl, po čem toužil, ochabl jeho oheň tím spíš, když zvěděl, jaká bouře se u Thámů strhla. Proto ustoupil.

Paula byla přesvědčena, že je to jen kvůli ní, aby jí ušetřil. Netušila, že toto náhlé rozloučení, jež ji samotnu tak hluboce kormoutilo, on snadno snáší a že neteskní touhou jako ona. Zpočátku také omlouvala i to, když musila zjara po té bouři s Thámem do lázeňského divadla, že ani sem jí nedošlo ani řádky od Amlinga. První čas byla tomu i povděčna, poněvadž Thám ji neúnavně hlídal, každé její hnutí. Než pak počalo ji trudit pomyšlení, že by se Amling přece mohl odvážit a najít cestičku svému listu k ní, kdyby jen chtěl, to že už není jen opatrnost – a když se vrátili zase do Prahy, nezhlédla ho hned, jak se nadála a najisto těšila.

Nečekal, nenašel či nevyhledal příležitosti, aby se alespoň na ulici mohli viděti, ač od Betyny zvěděl. Zmínila se pak trpce o tom před ní, když ji tajně navštívila. Za týden přinesla sestra psaníčko od Amlinga. v kterém se omlouval, a že všecko aby si vysvětlila jeho šetrností a strachem o ni, že nechce, aby kvůli němu trpěla.

Tolik se natoužila, aby jí psal, a když měla teď jeho řádky v rukou, nebyla spokojena. Nevanul z nich onen žár, jako kdys z jeho řečí. Četla mnoho nadšených slov, ale znělo to nějak prázdně a strojeně. A pak zase ticho, ani řádky od něho. A jej samého také málokdy zhlédla; jako by se jí vyhýbal. Žárlivost ji začala bodat. Vyzvídala na Betyně, naléhala, aby pověděla, nebo vyzvěděla. Než sestra ztajila, co zaslechla, že Amling teď dostává psaníčka od bohaté kupcové.

Napětí doma Paulu již také tížilo, matka pak stranou neustále domlouvala, pak už prosila, a kolikrát plačky, to když Betyně zemřel ochránce, starý milovník, aby Paula nevyváděla, že Betyna tolik zkouší, a kvůli ní, že kdyby chtěla, že by Thám Betynu zase přijal, třeba ne hned, ale že by se měla k němu jinak mít, ona sama. Butteauová že tím také trpí, že teď není ani s grešlí hnutí, že by Thám tak neodměřoval, však že beztoho na to čeká a že by nebyl tak zatvrzelý –

Paula se na svých tajných návštěvách přesvědčila, jak se má Betyna opravdu zle. Pomoci jí nemohla, poněvadž Thám dával jen tolik, co domácnost nejnutněji vyžadovala. Bylo jí sestry líto i matky; vždycky k nim lnula, vždycky se měly tak rády a ve všem se podporovaly –

A Thám se pak začal také měnit. Cítila, že po všem tom nepřestal ji mít rád. Lítostné zachvění se jí dotklo, a třebaže se v tom pohnutí nevzkřísilo, co kdysi pro muže cítila, přece uslábla hořkost odporu.

Tak se usnadnila cestička ku příměří, až došlo onoho večera k smíru, jehož bylo nutno především kvůli Betyně, aby byla zase s nimi a maminka aby se nemusila rmoutit. Ale tajný stesk jí zůstal, pro Amlinga. Než nesvěřila ani Betyně, co smutně tuší, že Amling už nedbá a snad zapomíná. K Thámovi se chovala pak jako onoho večera, vřeleji, ale zdrženlivě jako nevěsta. Viděl, že se chrání i důmnění, jako by měla nějaký obmysl.

Ani teď nevstoupila do jeho pokoje, z něhož vyházel její peřiny a odkudž ji musili vystěhovati. Alespoň když meškal doma, tam

nešla. Uznával to její jednání, poslední dobou se mu i líbilo, ale také ho již dráždivě zaněcovalo. O samotě s ní zůstal málokdy. Od onoho večera, kdy začalo smíření, ani jednou.

Když se vrátil po divadle, obyčejně brzo a zpravidla na pevných nohou, nikdy teď zpitý, šel kvůli Betyně rovnou do svého pokoje. Nechával ji za těch mrazů na noc jako onoho večera. Paulina prosba to zmohla. Povolil, umiňoval si však, že to jen na ty noci a tak dlouho, dokud dá švagrová pokoj. Kdyby však zase začala, kdyby chtěla skrze matku a sestru zase rozhodovat a vládnout, že poletí –

Nemohl se s ní jen tak usmířit. Hořkost k ní prosákla všecko jeho nitro a nemohl ji hned přemoci. Proto se Betyně, když večer přišla, vyhýbal. Za dne pak jí nezhlédl. Co dělá, jak se má, o to se nestaral. Jen to zaslechl, ale ne doma (Paula o sestře nemluvila), nýbrž za kulisami, že se zas ucházela o místo u divadla, když po starém, bohatém radovi jiného hned nenašla, ale Quardasoni že jí nepřijal; jen ve sboru jí popřál vystupovat, a ještě ne vždycky na jevišti, že Betyna většinou zpívá s těmi za kulisami, jak je Quardasoni tam staví, aby jim tolik nemusil dát jako za vystoupení.

„Dobře na ni, alespoň něco pozná, a snad teď uvěří, že není takový talent, jak jí to doma namlouvali," pomyslil si Thám, „ale uvěří-li, tchyně jistě neuvěří a bude myslit, jaká se jí děje křivda."

Mrazy přestaly, sníh sešel a Betyna pořád ještě chodila na noc. Umiňoval si, že to musí přestat; rozhodný však čin odkládal den co den. Silnější byl ohled na Paulu, silnější bylo její laskavé slovo. Pak setkal se s Betynou ve své domácnosti i za dne, když jednou odpoledne přišel znenadání domů.

Takovouto zkoušku občas ještě vykonával, kdy ho chytla jako zimnice nedůvěra k ženě. Jak tedy tak vkročil, zastal Paulu s Betynou. Tušil, věděl, že tu švagrová bývá za jeho nepřítomnosti. Nebyl překvapen, ale zamračil se a chtěl jíti pokojem dál, do svého.

Než Betyna sama ho zastavila. Pozdravila a promluvila na něj, jako by nikdy ani mráčku mezi nimi nebývalo. Nějaké pokory na

ní neviděl, neprosila ho, ale také nezasvítí v jejích očích úsměšek a vyzývavost. A sama začala! Promluvil, nemohl mlčky jí odbýt, poděkoval, chtěl dále. Prosebný však Paulin pohled ho zadržel. Chvilku zůstal, ne velkou, ale zůstal. Tenkrát, i za nějaký den zas.

Zdálo se mu, že Betyna přece jen zkrotla. Byla skromnější, na úštěpky zapomněla, nepopichovala. A Thám viděl, jak je mu Paula za to vděčna, že sestru tak docela neodbyl –

Nedlouho před Velkonocí přišel jednou domů z tiskárny. Venku svítilo po dlouhém chmurnu slunce, vzduch jen zářil. Haluze stromů na zahradě jako by živly; i vysoký františkánský kostel za nimi, nad zahradami ještě holými, veseleji prohlédl a cihlová jeho střecha jako by byla rudější. V pokoji se projasnilo, stěny, nábytek i podlaha. Ale ticho tu bylo.

Thám se ohlížel. Nikdo tu jako v kuchyni. Zarazil se. Paula mu nic v poledne neřekla, jak mu teď sama, obyčejně, jako by jen tak za řeči oznamovala, kam hodlá; nic neřekla, že půjde odpoledne pryč. Že ji Betyna s tchyní vytáhly, nebo –

Jen pokročil a hned zase stanul. Dvéře u jeho pokoje se pootevřely a Paula vyhlédla, kdo jde; hned však, jako by se lekla, zmizela, ale hned potom také vystoupila, jako v rozpacích.

„Byla jsem utřít prach," řekla, jako by se omlouvala, a sedla ke stolu, kde leželo její šití. Ale dobře stihla, jak mužovi svitlo v očích.

Okamžik stál, mlčky; s vyjasněnou tváří pak šel k ní, zraků z ní nespouštěje, zvolna, šetrným, ostýchavým krokem jako milovník, a usedl vedle ní.

Optal se na tchyni.

„Maminka si vyšla s Betynou, když je tak pěkně."

„A proč ty ne?" zeptal se prostě; mínil to opravdu toho okamžiku, v němž se mu vyjasnilo tak, jako by se nikdy nic nestalo. Ale Paula k němu od šití vzhlédla, jako by sluchu nevěřila.

„Kdybych byla šla, myslil bys –"

„Co –"

„Kdožví co –“

„A ne, ne –“ A skoro v rozpacích pohladil její ruku.

„A nečekala jsem tě,“ dodala, nutíc se do úsměvu.

„Ach, vím, proč se omlouváš.“ Pojednou shovívavý, zapomínaje, chtěl ji vzíti za ruku. Paula však vstala a odstoupila. Zarazilo ho to, ale vstal také.

„Utíkáš?“ ptal se vyčítavě, ne však ostře, nýbrž spíše měkce.

„Ne, jdu si pro klubko,“ odvětila s úsměvem, prostě, ale ne bez koketství, a sahala na skříň, kde stál malý košík z lepenky, bledě zeleným papírem a vystřiženými kolorovanými obrázky polepený. Krátký rukáv, sahající až po loket, sesunul se jí a v bledě zlatém sloupu jarní záře do pokoje šikmo padající zasvítilo bílé ženino rámě, jak bylo vztaženo do výše. Jak se tak natahovala, uzřel její štíhlou postavu v plné pružnosti, v profilu, ladnou její linii od hlavy, ponachýlené do týla, kam splývaly dlouhé, volné kadeře jejích tmavých vlasů a pentlí přes temeno, od jemného líce a bílého hrdla přes půvabné poprsí až ke střevíčku. Stála tak okamžik, nemohouc dosáhnout.

V očích se mu zajiskřilo i zamžilo; přestal slyšet. Jen viděl. Zrakem hltal postavu své mladé ženy, jako by ji poprvé viděl.

„Pomohu ti.“ Stanul u ní, těsně u ní, sáhl po košíku, ale dál o něm nevěděl, i o tom, jak se mu ocitlo rámě kolem Paulina pasu. Držel ji tak jako omámen, vedl ji od skříně. Lehce se bránila, ale nevytrhla se. Najednou stanul; bylo u polootevřených dveří do jeho pokoje.

„Tys se prve lekla,“ řekl tlumeně, s úsměvem. Pohlédla mu do tváře, chtěla se usmát, ale hned odvrátila oči a mlčela.

„Neboj se – už –“ Nedořekl. Hlas mu uvázl, ale hned zas vyrazil, šeptem, rychleji dýchaje: „Vždyť už – Jako jindy –“ Ukázal pohledem ke dveřím. Vedl ji, šla, dala se vést, ale žárem zmámen plně nepocítil, jak je proti němu chladná, nepostřehl, jak se maně otřásla a loktem trhla, když ji k sobě přižehl, jak překročili práh jeho pokoje –

Paní Butteauová se vrátila až navečer a sama. Thám byl rád, že s ní nepřišla Betyna. Druhý den, slunce zase krásně svítilo, zastavila se pro matku, hlavu plnou kadeří po módě a v nových střevíčkách s neobyčejně dlouhými a úzkými špičkami, také dle nejnovější módy. Thám psal ve svém pokoji, ale ani nevyhlédl, když zaslechl hlas mladé švagrové.

Teprve když odešly, nechal psaní a vkročil do druhého pokoje k Paule, která šila. Položil ruku na lenoch její židle a nachýliv se zeptal se zčistajasna, chce-li také ven.

Vzhlédla k němu překvapeně, udivená, okamžik váhala, pak vstala, tedy že ano. Vyšli; přes rok spolu nebyli. V domě žasl každý, kdož je viděl, zvláště u průjezdu mladá mistrová. Jako ztuhlá dívala se za nimi, až zašli; pak se utrhla a hnala domů oznámiti muži.

Thámovi kráčeli, oba zpočátku nejistě, cítili to a mnoho nehovořili. Zamířili Koňskou branou ven do polí. Osení se prozelenávalo a zvysoka, zářícím vzduchem, šveholil skřivan. Stezka, do běla vysušená, před nimi i za nimi zpestřila se živými barvami obleků pražských dam, ještě většinou ve špencrech, mezi nimiž se odrážely zelené, tmavomodré nebo makové fraky pánů. Jako plamínek kmital se mezi nimi herec Svoboda ve fraku cihlově červené barvy.

Míhal se, proplétal proti proudu, ke bráně, až zarazil u Thámových. A žasl. Také hned svůj úžas neomaleně ztlumočil, jak mávl svou holí a zvolal:

„Ach, herrje – na, das ist schön![120] Přece zas jednou je vás spolu vidět!“

Thám se zamračil a chtěl jíti dále, Svoboda však jich nepustil.

„Tak už je to jako jisto, haben Sie gehört[121]?“

„Co –“

„O čem se pořád mluvilo, že direktor bude o termínu propouštět.“

120 Ach, panečku – no to je pěkné! *Pozn. red.*

121 Slyšel jste? *Pozn. red.*

Thámová upřela dychtivě, překvapená oči na herce, a Thám se rychle optal, nedůvěřuje Svobodovi:

„Kdo jim to řekl?“

„Režisér, před chvílí. Dnes dopoledne se to rozhodlo.“

„Koho pustí –“

„Skoro všechny.“

„To není možná!“

„Tak ne. Zeptají se Šantrocha, ten byl při tom.“

To svědectví vydalo. Ne již tak nedůvěřivě opakoval Thám:

„Skoro všechny?“

„Wie ich sag![122] Já poletím, Šubert, Koch, Haklík, Lindner, Merunka taky. Jen děda ostane, Zappe, to se ví, toho s koncesí vyhodit nemůže –“

Thámová napjatě poslouchala, a když nezaslechla jméno svého muže, vpadla otázkou, co dámy, jak s těmi –

„Ist mir leid,[123] Madame,“ a komicky pokrčil rameny, „ale aby se nám nestýskalo, poletí, das heisst, půjdou, ale přece poletí, denn die Engel fliegen,[124] také, skoro všechny, ty nejhezčí. Rozumí se, že by madame Zappe, kdyby i starý neměl koncesi, zůstala,“ a zazubil se. „Jenže,“ a tu převrátil hůl v prstech, „kvůli ní také Fininka ostane.“

„A já?“ odhodlala se Thámová.

„Oni? Ale, madame, vždyť jsem řekl, že ty nejhezčí poletí – To se rozumí, že oni taky –“

Thám si dobře všiml své ženy, jak zpráva, vlastně její zjištění, na ni účinkovalo. Podivil se až a byl v duchu potěšen, že to tak klidně přijala.

„A co Šantroch!?“ Vzpomněl si pojednou na dobrého kolegu herce.

---

122 Jak jsem řekl! *Pozn. red.*

123 Je mi líto. *Pozn. red.*

124 Protože andělé létají. *Pozn. red.*

„Taky s námi."

Thám se nechtěl toho Svobody sám na sebe optat; dříve však, nežli vykročili, učinila to žena. Neušlo mu, že se nějak úzkostně zeptala.

„Kann nicht dienen,[125] to snad není ještě tak jisté o nich, pane Thám. Jestli co, tak jich ochrání jejich péro."

„To si myslím!" usmál se s úštěpkem. „Mne tak snadno nepřeplašejí, milý Svobodo."

„No uvidějí, do Velkonoc není tak daleko – Ale tamhleto je Fini! Madame, že to je Fini, vidějí, a vedle stará, co nechce pustit koncesi. Gehorsamster![126]"

Utrhl se a již se prokmitoval rudý jeho frak zase vzhůru, do polí, mezi osení, kde stranou na stezníku zahlédl starou Zappovou s dcerou.

Thám odbyl posla nepříjemné noviny úsměškem, ale v nitru nebyl tak jist. Co Svoboda povídal, shodovalo se s tím, co se již proslýchalo, co mu sám direktor v zimě napověděl, a co mu také včera Šantroch řekl a z dobrého pramene. Do té chvíle se Thám o sebe opravdu nebál, nemohl si pomyslit, že by se bez něho obešli, že by neměli nikoho na úpravu českých her. Ale když teď ze všech stran tak –

Cítil, že se pod ním půda zatřásla. Ani hned nepromluvil, když Svoboda zmizel. Až se Paula ozvala, s úsměvem, ale zahořklým.

„Tak se budu loučit s divadlem."

„A soužit se," zvídal.

„Ne, to ne; bude líp, nežli takhle hrát a nehrát. Budu raději šít," řekla rozhodně.

„A nebude se ti po divadle stýskat?"

„Po takovém hraní ne, a do divadla se přece někdy dostanu."

---

125 Nemohu sloužit. *Pozn. red.*

126 Nejponíženější služebník! *Pozn. red.*

Takové rezignace se nenadál.

„A nebude se ti doma stýskat?“ zvídal už směleji.

„Ne, už ne.“

„Tak, Paulo, to jsem z duše rád, já myslil –“

„Že budu naříkat. Už ne – Ale,“ a zvážněla, „kdyby se stalo, a tebe –“

„Myslím, že ne, že nemohou.“ Pověděl jí na útěchu důvody, které si sám namlouval a kterým teď už sám dost nevěřil. Až ukončil naoko jistě:

„Ale co bychom se soužili. Za nějaký den uvidíme.“

Žena důvody uznávala a věřila. Šli kus mlčky, až pojednou, jako by se lekla. A zničeho se zastavila.

„Pojď, vrátíme se, bude čas.“

„Co tak najednou? A co že –“ Thám viděl náhlý neklid na ženě a nejistotu. Pohlédl kolem, před se. Stezkou k nim docházel mladý pán, urostlý, bez copu, v měkkém, vysokém klobouku, všechen po módě, v kalhotách nejnovějšího střihu, ne po kolena, ale až po kotníky sahajících, pěkně modravě šedých, utáhlých, po plných lýtkách napjatých, s hůlkou v ruce – Amling!

Thám v hřebíčkovém fraku ne nejzachovalejším, staršího střihu, v punčochách a ve střevících, maně se otočil. Ale když se stalo, zamrzel se, že se Amlingovi vyhnul. Mlčel však. Thámová šla se zrakem sklopeným a rychleji.

„Ty nejsi ještě dost klidná a pevná,“ řekl Thám po chvíli temně, s výčitkou. „Ty kvůli němu –“

„Ne,“ vpadla kvapně a vzhlédla k němu. „Já kvůli tobě, abys nemyslil, že jsem ho chtěla potkat.“

Slova ta konejšila; než v hloubi zůstal koutek neutišený, tlačící divnou nespokojeností a nedůvěrou.

Mnoho již cestou do města i v městě nemluvili. A doma, v zátiší hnízda, o které aby se pořád lekal, vzal ženu pojednou za ruku a optal se dychtivě zkoumavě:

„A mohla bys ho potkati s klidem?“

Usmála se.

„Tak podruhé půjdeme dále. Uvidíš.“

Neznělo to dost určitě, nebyl dost spokojen, ale mlčel a nenaléhal už –

Kvečeru přišla paní Butteauová s Betynou, kterou před Thámem a Paulou pozvala k večeři. Thám se neozval. To bylo poprvé, že seděl opět se švagrovou u stolu. Druhý den navečer zase, třetího pak namátla se Betyna k obědu.

Pak už zůstala nadobro. Thám se teď Heldovi ještě více vyhýbal nežli předtím, kdy švagrová jen za mrazů k nim chodila. Cítil, že povolil ve všem, že prohrál, ač se chvílemi v duchu ještě nepoddával, že kdyby Bety jenom slovem píchla –

Ale nepíchala; chovala se k němu celkem tak, že to bylo šetrné proti dřívějším časům. Než stará hořkost zůstala, třeba ztlumená a ztajená, a byly chvíle, kdy Betynin hlas se mu příliš ozýval, její smích, třeba veselý a ne tak štiplavý nebo urážlivý. Někdy mu zjev její vyburcoval minulost a také podezření, zvláště když ji na Květnou neděli uviděl, jak se zastavila, bylo v Staré aleji, s Amlingem, a jak s ním chvíli důvěrně rozmlouvala.

Bývala jistě Paule pomocnicí, donášela a posloužila by zas, nebo již opět Paule slouží. Hádě podezření a žárlivosti oživlo, zasyčelo, ač se Thám do té neděle utěšoval, že Paula prohlédla z toho opojení a poznala, jaký to jen sličný panák bez ducha ten herec, a že jí nevyhynula první její náklonnost tak, aby ani kořínku nezůstalo. Zkusil to sám na sobě.

Ale s Betynou jako by studeně zaválo. Znovu zas bedlivě pozoroval, hlídal, ostražitě, až vypočítavě. Ani jednou však nestihl Paulu na nepravém kroku. Nepřestal však litovati, že tak povolil a Betynu zase přijal, ta že bude Paule zas donášet o divadle a bude znovu probouzet, co už usínalo – Z té nechuti měl na ni černé oko, vše na ní přísněji soudil. Hnětlo ho, že i v té tísni nepřestala lehkovážně

parádu honit, že si denně musí upravovat hlavu po módě, co času stráví zbytečně s želízkem v ruce před zrcadlem; a ještě aby jí matka a někdy i Paula sloužily.

Také již Paula začala po ní měnit účes a dala si udělat střevíce s módními špicemi; když dolejší mistr je přinesl, připomenul za řeči, že panna švagrová už jedny má, že si je dala udělat na švagrův účet –

Tak se začaly zase mraky honit pro takové všední věci; ale byly to mraky a nosily chlad, šero i malé bouře.

Thám, maje plnou hlavu starostí o budoucnost, nesledoval tak politiku a nerozčiloval se tak zprávami z bojiště. Nebyl nikterak nadšen pro to krvavé zuření, jež ve všem i tu bylo cítit, i v jeho světě, na divadle i knize. A sám to ucítil nejtrapněji.

O velkonočním termínu rozpustil ředitel hybernského divadla skoro všecku dosavadní jeho společnost, poněvadž přivedl si svou, kterou měl předtím u národního, nyní Stavovského divadla. Stalo se, jak Svoboda Thámovým za Koňskou branou pověděl.

Že s paní Thámovou nebude smlouva obnovena, čekali najisto. Než také Thámovi oznámil ředitel, že tuze lituje, ale že jsou teď toho válečného času zlé poměry, jak sám vidí, a pak že vůbec, že sic uznává všechno, ale že by se mohly opakovat nesnáze, jako je měl ředitel Mihule, že sic uznává, ale že by se pan Thám snad mohl zapomenout, a za nynějších poměrů, když je tak zlá beztoho, tak tuze zlá konkurence se Stavovským divadlem, že třeba síly –

Thám zčervenal a hněvivě vskočil do řeči, nač ty výklady, jen ať pan direktor to poví zkrátka, že on, Thám, když se tolik let tu přičinil a české hry vedl, že je zbytečný, to že má tedy za všechno.

Direktor pokrčil rameny, a že lituje, ale že si nemůže pomoci. Thám odešel popuzen, uražen. Viděl, že je po všem, že je na tu chvíli na holičkách.

S tou novinou nešel rovnou domů, nýbrž s několika propuštěnými kolegy na Starou rychtu. Zapíjel hněv i urážku, a když odcházel,

měl v hlavě. Toulal se ulicemi, bez cíle, bez klidu, rozmrzelý, až stanul u svého bytu. Vstoupil, s hlavou ne zcela střízlivou. Viděl, že Paula již čeká, že dychtí už zvědět –

„Tak dlouho nejdeš –“

„S takovou novinou se nepospíchá –“ Trpce se usmál a usedl na židli vedle.

„Ty snad také?!“ lekala se.

„Už mne nepotřebují, už jsem toho dost napsal a přeložil, upravil, mají forotu, a tak mohu jít –“ Pojednou však, jak Paula zaražená, pořád jako v leknutí na něj upírala oči, mávl rukou.

„Ale ukážu jim, že i bez nich, bez nich!“

„A udržíš se v Praze?“ dodala kvapně.

„Udržím, a nezhyneme hladem, ještě také něco pořídím, baže –“ Té rozhodnosti kus bylo také z piva. Vstal, něžně položil ruku na Paulino rameno a těšil jazykem ne zrovna hbitým:

„Jen se neboj, ubráním se, uvidíš,“ Paula odvracela tvář od něho, jak se k ní klonil, mírně však a chlácholivě přisvědčovala, že ano, že se nic nebojí a že se tu udrží i bez divadla –

Když vystřízlivěl, když začal shánět zaměstnání, poznal, jaké balvany má před sebou. Pérem uživiti sebe, ženu a tchyni, Betynu musil také počítat, byla věc nemožná. Divadla psát nebo překládat? Nač, komu? K Hybernům nemohl, nechtěl a tvrdě si umínil, že tam nenapíše ani řádky, kdyby i prosili. A kam jinam? Nebo co jiného? Noviny si opatřoval Kramerius sám a Šenfeld nic nedá – Péro jeho bylo teď pluh bez role.

Pomýšlel už na nějaké jiné místo, jako před lety je měl u magistrátu. Ale i tu se marně přeptával a hledal. Samá tíseň a doma –

Neměly ani dost uvážení, zvláště stará a Betyna. Jeho tíseň na ně nedolehla, netrudily se s ním. Viděl je bez starostí, i cupovat, Betyna to přinesla, když to byla obecná móda. Hlavu si kadeřila jako jindy, strojila se, takže svůj skrovný honorář z divadla spotřebovala sama. Ani ještě nestačil. Spoléhala s matkou patrně na něj.

Na Paule nepostihl také tak živého účastenství, jak by se byl nadál. Té vřelosti, té úzkostné starosti, jakou on sám měl, nevycítil ani z jejích slov, ani z jednání. A zarazilo ho, že zrovna sebou trhla, když jednou, bylo již v máji, vrátiv se z marné pochůzky, řekl, že nezbude nežli zase k divadlu, ale někam jinam, třeba ven –

Pohlédla na něj, jako by žertoval. Užasl nad tím a že začala mu to vymlouvat. Hned se zas znepokojil.

Proč, proč, když jindy, před třemi roky ještě, chtěla z Prahy, toužila působit při větší venkovské společnosti, tam že by došla uznání – Hned druhého dne zahlédl, náhodou, tchyni, bylo na kraji Vodičkovy ulice, jak potkala Amlinga a jak mu na jeho pozdravení laskavě, až sladce poděkovala, divže k němu nepřeběhla přes ulici, a jak se za ním ohlížela.

Thám zasvítil očima, hněv ho popadl, co ta stará, po všem ještě takhle – Onehdy Betyna a teď matka. Což tedy Paula!

Doma však mlčel, ani nenadhodil, co viděl. Zato více, jak v něm všechna nedůvěra a žárlivost vyburcována, pozoroval, hlídal, číhal, až jednou, koncem máje, vystopoval Paulu, jak šla s Betynou Dominikánskou ulicí a jak zapadly obě v domě U Zeleného hroznu, jemu neznámém.

Kvapně zašel až k němu. Co tam? A řekla, že bude celé půldne doma šít. Zase to lhaní. Co tam chce s Betynou? Tu má jistě na stráž na cestě nepravosti. V náhlém svém vzrušení vrazil jako lítý do průjezdu starého patrového domu; ale tu se zastavil.

Co chce, kam – Rozhlížel se, naslouchal. Někdo sestupoval z dřevěných schodů z patra dolů. Došel až pod poslední schod. Nějaké děvče služebné. Zastavil je. Až se ho lekla, jak mu oči neklidně hořely, jak se jí rozčileně optal, kdo tu ostává, v tom domě, dole i nahoře.

„I tady dole nějaký krejčí a knihař a v prvním štoku náš pán, goldgravér, a ňáký –“ Uvázla.

„Kdo –“

„No, dělá takové černé obrázky, z papíru, vědí, podoby –“

„Siluetér.“
„Ano, ano tak.“
„A žádný jiný?“
„Ne, jakpak; víc kvartýrů tu není.“
„A herec, herec žádný?“
Děvečka vyvalila na něj oči.
„Od tyátru myslím, víte?“
„Ne, kdepak, tady nikde.“
„A nepotkala jste na schodech dvě –“
„Ne, ale viděla, šly k tomu, no jak povídali –“
„Siluetérovi –“
„Tam; tam jich dost chodí –“ Ale už vykročila a ještě jednou, ve vratech, se ohlédla, kdo je ten prudký člověk. Thám se na okamžik rozmýšlel. Čekat na ně tu a ptáti se jich, co tu dělaly – Zavrhl to. Vykročil rychle z domu, zašel za roh a tam čekal. Zuřivý nával přešel. Nešla k němu, jak se mu první okamžik blesklo. Amling tam asi není. Ale nač k siluetérovi, komu siluetu. Myslil jen na Paulu.

Nevšiml si, že jak vykročil z domu U Zeleného hroznu a za roh zabočil, že ho pozoroval Amling, jenž přicházel z Jezuitské ulice k dostaveníčku, jež Betyna sjednala, a že hned opatrně ustoupil a pak pryč chvátal, na Koňský trh, paní Butteauovou zpravit, co se děje, aby dcery věděly, že Thám o nich ví a je pozoruje. Šťastně jim to mohla říci, neboť Thám jich nezastavil, když vyšly, a nepřidal se k nim na ulici, nýbrž i dále je stopoval.

Dobře věděl, že se, jak stanuly zase před domem U Zeleného hroznu, ohlížely vpravo vlevo, jako by někoho čekaly, že zašly až k Jezuitské ulici. Ale pak se obrátily a rovnou domů.

Thám přišel chvilku po nich. Betynu zastal ještě v klobouku, jak přišly, u stolu, Paulu však už se šitím v rukou. Pohlédla mu do jeho zachmuřené tváře. Zůstala však klidnou a zeptala se, jak je venku, že Betyna ji vábí na špacír, jí že se však nechce.

„Protožes už byla!“ vybuchl Thám hrozivě a stanul proti ní.

„Já?!“

„Ty, s Betynou!“

Betyna vyskočila a dala se do smíchu. „Teď to máš!“ volala v tom smíchu na sestru. „Teď to máš!“

„Ty zas už víš?!“ divila se Paula, bez leknutí, s úsměvem. To ho zmátlo. Hleděl v úžasu i v rozpacích z ženy na Betynu.

„Tak abys věděl,“ řekla Paula, „vím, že bys měl zas hrozné důmnění – Já byla venku, opravdu, ale tuhle s Betynou, říkala mně, abych s ní šla. Má nového nápadníka a ten ji tolik prosil o siluetu –“

„Mořil mne pořád,“ notovala Betyna. „Co jsem měla dělat – Ať mne vystřihnou.“ Zasmála se.

„Kde jste byly!“ zkoumal Thám přísně.

„U siluetéra v Dominikánské ulici.“

„A kde máte siluetu!“ ptal se nedůvěřivě.

Bety skočila k prádelníku, vytáhla nějakou knížku, hledala v ní, až ji rozevřela a ukázala siluetu tam vloženou, čerstvou, novou, jak patrno bylo z účesu.

„Je dobře, že?“ ptala se škádlivě, vykřikla však, jak Thám jí knížku z ruky vytrhl. Paula prudce vykročila od stolku, od kterého je pozorovala. V očích jí blýsklo nevolí, hněvem, chtěla na Tháma, pro knížku, po které také Betyna prudce hmátla, zůstala však a nutila se do úsměvu.

Thám našel druhou siluetu. Nastalo ticho, i Betyna zamlkla a v napětí, ač bez bázně hleděla na švagra, jenž přistoupil k ženě, a ukázav na poprsí z černého papíru, zeptal se hrozivě:

„A co tohle –“

„To je má –“ Paula se nutila do klidu.

„Teď siluety? To je tvá starost?“

Paula mlčela, vzdorný však úsměv hnul jí koutkem rtů. Paní Butteauová ode dveří ke kuchyni dávala nějaké znamení. Betyna chtěla se ozvat, cože si myslí, ten kousek papíru; vtom se Thám zeptal Pauly zhurta:

„Komu! Komu je!“

Pohlédla mu do očí a uraženě řekla:

„Kdybych řekla, že tobě, neuvěříš.“

Byl překvapen, ale hned vyrazil:

„To ne, neuvěřím!“ a sklapnuv knihu hodil ji na prádelník a přešel jizbou v hněvném mlčení, až opět začal, jaké mají starosti teď, v tenhle čas, kdy se o to jedná, bude-li chleba – A to takové hlouposti! Obrázky, krauzlování, cupování, střevíčky, a nejvíc že panna švagrová – A – Náhle se otočil a zašel do svého pokojíka. Paula mlčela, Betyna však se zčepejřila a chtěla za ním, ale paní Butteauová ji zadržela, nepustila, co myslí, ať mlčí, proboha teď nic, ať dá pokoj.

Betyna sebou škubala, to že zas začíná, že s ní tak jedná, to že nevydrží. Paní Butteauová byla ráda, že ji dostala do kuchyně. Bála se, že kdyby podruhé se srazili, že by bylo nadobro amen, teď, teď v ten zlý čas! Proto také Paule, která za nimi vyšla, připomenula ne káravě, ale mírně starostlivě, ať to s tím obrázkem nechá – Paula mlčela; bylo znát, že matčino varování uznává, Betyna však ostře a rozhodně se opřela:

„Zrovna ne, a zrovna bych mu siluetu poslala. Já bych mu ji vzala!“ Paula nepřisvědčila, mlčela, až se vytrhla a žádala:

„Zatím jen řekni, co se stalo.“

Thám přecházel drahnou chvíli ve svém pokojíku bodán podezřením i čekaje, že snad přijde žena doložit mu, vysvětlit, znovu ujistit, jak je s tou siluetou. Marně však čekal, nadarmo se zastavoval a naslouchal, uslyší-li krok, hnou-li se dvéře –

Když pak vyšel, zastal ženu samotnou v pokoji. Stanul, chtěl sám připomenout a varovat, aby s Betynou tak – neozval se však, když Paula od šití sotva vzhlédla. Nevrátil se pak až pozdě v noci –

Druhý den přinesl poštovní posel psaní jemu, Thámovi. Odevzdal mu je před ženskými, které zvědavě čekaly, že Thám poví, jaký to list. Četl v něm vážně, hleděl do něho; přišlo patrně něco důležitého. Ale Thám mlčel; až na Paulinu otázku, odkud to psaní, odvětil, že z Plzně.

„Od koho?“

„Od Šantrocha.“ Zašel do svého pokojíka, kdež začal ihned psát odpověď. Když ji dopsal a list zapečetil, odnesl ho hned na poštu. V předním pokoji, kdež byla Paula, se ani nezastavil, teprve až když se vrátil. To byla sama doma.

Stanul před ní a klidně, zachmuřen oznamoval: „Uchystej se, odjedeme.“

Paula jako by sluchu nevěřila a ptala se, kdo.

„Já, ty, maminka, budete-li chtět.“

„A kam?“

„Nejdřív do Plzně.“

„Nejdřív,“ opakovala náhle; zlé tušení ji obcházelo. „A co tam –“

„K Šantrochovi, zřizuje společnost – Psal mně, vzal by nás oba –“

„A ty –“ Paula uvázla; zbledla a okamžik nemohla dále – „Ty bys chtěl –“

„Ano, chci, už jsem odeslal, že najisto přijedeme –“

„Já ne!“ vyrazila prudce, v návalu, a vstala bledá a rozechvěla se.

Thám takového dojmu po všem přece nečekal. Hleděl na ni zasmušile, pokrčil rameny.

„Že ne? Pojedu tedy sám. Hlady tady mřít nechci.“

„Anis mně nic neřekl, neoptal se!“ vyčítala hněvivě.

„Nač? Já myslil, že budeš mít radost. Vždycky jsi chtěla ven, Prahu jsi mně vyčítala, a teď najednou – Paulo! Paulo!“

Řekl to přísně, s výčitkou, než také zármutek a lítost se v tom tónu zachvěly. Stála jako zdrcená jeho rozhodnutím, ale na tato slova hnula sebou, oči se jí zalily slzami, náhle se opřela lokty o prádelník a dala se do pláče.

Thám chytl ji za rameno a vyhrkl v náhlém výbuchu:

„Ty ho ještě miluješ, viď!“

Stál, ve tváři do temna zardělý.

„Miluješ ho!“ opakoval, když neodpověděla, hlasem jako chraptivým. Zavzlykala prudčeji, až se jí hlava potřásala. A tato odpověď

ho zmohla. Odtrhl s jejího ramene ruku, jež mu sklesla mdle k boku. Po zážehu hněvu a žárlivosti zalila jeho nitro lítostivá hořkost. Nač dál bouřit, nač nutit. Je konec –

Obrátil se a zvolna, jako poražený a pokořený, s mukou sžíravé závisti odcházel. Paula vztyčila náhle hlavu, ohlédla se po něm, pak ho plačíc, třesoucím se hlasem zavolala. Ale Thám jako by neslyšel. Ani se neohlédl a vešel do svého pokoje.

XVIII
F. Věk se s Thámem rozloučí

V ten čas přijel F. Věk do Prahy, aby odvedl nově objednanou zásobu plátna. Přivezl ho plnou, vysoko naloženou fůru. Když si odbyl nejnutnější obchodní pochůzky a přijal peníze za zboží, tentokrát už ani stříbro ani zlato, nýbrž samé bankocedule, šel navštívit doktora Helda. Bylo podmračného odpoledne, koncem máje.

Doktora zastal v jeho bytě na Malé Straně a byl upřímně uvítán. Zasedli, rozhovořili se o cestě, Held se vyptával na Dobrušku. Věk znovu pověděl o nebožce babičce ženině, jaký měli zármutek, žena že dlouho pro ni plakávala, že na ni dost vzpomíná, i děti. Ne s menším účastenstvím vyptával se Held na regenta chori, starého Havránka, kterého si zamiloval jako znamenitého hudebníka, když za jeho řízení pomáhal jako student na kůře o slavné mši a když si pak ještě ve škole zahráli.

Uslyšel, že bělovlasý kantor a Věkův kmotr stůně, že už přes týden polehuje; a když Věk jeho nemoc vypsal, zakroutil Held hlavou a usoudil, to že je marasmus a že starý kantor sotva se zimy dočká.

„A co panímáma?“

„Chválabohu, ta se drží. Je sic už jako věchýtek, ale pořád čilá, pořád šuká po domě a v hospodářství. Dětí si hledí nejvíc, to víš,“ a s úsměvem dodal: „Ale největší starost má o mě.“

„Proč?!“

„I že mně handl trochu jde.“

„Ale jdi!“ a doktor se musil usmát.

„Za nebožtíka pantáty to nikdy tak nešlo, to rozumíš, jak bývalo. V krámě trochu škatul s kořením, zboží málo, a teď všeho forota, zvláště železa, a teď s tím plátnem – Větší handl, větší sumy peněz, třebaže také více starostí – Ale jde to, a to má panímáma za zkoušku

od pánaboha, diví se, ale také trne, aby nepřišel nějaký pád na mne, a pořád napomíná," tu se Věk usmál, „abych nehazardoval."

„Panímáma nevěří v štěstí. Má dobře."

„A co bratr Ignác!" vzpomněl Věk s účastenstvím.

„Pořád nic, ani slechu. Co jsem se už napsal! Ale už jinak nebude, nežli že je pryč, nebožtík, nebo že se trápí někde na Sibiři. Nemám naděje, že bych o něm uslyšel; leda by mně Rusové sami pověděli, až sem přitáhnou."

Usmál se nedůvěřivě.

„A myslíš, že přijdou?"

„Něco jich prý zase přitáhne, ale ne do Itálie, nýbrž přes Čechy do Němec. To je ti s nimi mela."

„S Rusy?! Jak to?"

„Mezi našimi, víš, mezi vlastenci. V Expedici teď o ničem není řeč nežli o Rusech. Rusové a Suvorov, pořád Suvorov. Hannibal a jiní, to všecko nic proti němu. ‚Jen náš Žižka,' povídal tuhle Pelcl, to jsem slyšel, ‚ten byl také nepřemožený.' A nemohou se dočkat, až Dobrovský napíše tu gramatiku."

„Ruskou? Píše ji?"

„Píše. Snad už ji vydá co nevidět na světlo."

„Je v Praze?"

„Teď ještě je, ve svém domě, v schönfeldské zahradě. Zrovna naproti Pelclovu domu na Kampě. To víš, že to hrabě Nostic pro něj koupil."

„Vím. A jak mu je?"

„Teď líp, ale chodilo to na něj zle." Held ukázal na čelo. „Když také celé noci studoval a pracoval! Kam by se dělo, to nervy nevydrží. Ale takováhle práce, to ano, je něco jiného; to mu slouží, kopat, stromy sázet, rýt. To si nervy odpočinou. Jenže, jak slyším, chystá se na léto do Měšic. Je tam sic pěkný park, ale tam si pokoje nedá, bude se zas přepínat –" A najednou se optal: „Tháma jsi neviděl?"

„Ještě ne, ale rád bych s ním mluvil. Jak je s ním?"

„Ty nevíš, neslyšel jsi?“

„Co –“

„Pojede z Prahy a nadobro.“

„Z Prahy? Thám?“ žasl Věk. „A kam?“

„K aktérům.“

„Proboha! Je-li možná! P. Vrba mně nic nepsal –“

A jako by nebylo možná, opakoval Věk: „Thám z Prahy! Vždyť se tomu vždycky tak bránil, a tolik hněvů proto míval!“ A pojednou se optal:

„Co ženské –“

„Ty zas, jak slyším, nechtějí.“

„Tak! A tenkrát ony chtěly. A proč by teď nechtěly, to jest Thámová? To snad, že ještě –“ Podíval se na Helda a tím pohledem dopovídal své domnění. Doktor porozuměl.

„Ano, v tom to je. On, ten darebný herec, ten Amling. Pro toho je jí Praha najednou tak vzácná.“

„Ještě s ní má?“

„Tak už ne jako před rokem, tak intimně. Ale vyhojena není. Zapadl jí do srdce jako nějaká první láska. Proboha, kdo ženským porozumí! Co na tom člověku má. Jen ta figura. Ein Geck ist er[127] – Koketa taková. A ona pro takového zapomene – a takovéhle věci – jen se nerozloučit –“

„Thám to ví.“

„Jak by nevěděl.“

„Byl u tebe?“

„Byl, včera, ne, předevčírem, po dlouhém zas čase. On se ti mne stranil. Ale když to tak trhlo s tou Plzní, do Plzně se chystá k Šantrochově společnosti, to zas přišel.“

„Což by se tu nemohl nikde uchytit?“

127 Hejsek je to. *Pozn. red.*

„Nic nenašel, a pak, víš, on by, myslím, nevydržel, když tak k divadlu přirostl. A chce opravdu pryč, hlavně kvůli ní, aby ji odtud dostal, od toho panáka mizerného. Snad myslí, že když jí Amling sejde z očí, sejde také z mysli."

„Tedy ji má ještě rád."

„To jistě. Vždyť tohle všechno, to jako by si ji chtěl vybojovat. Jako zamilovaný chasník nebo co. Ale také ona nouze tlačí."

„Je mu zle?"

„Můžeš pomyslit –"

„A Betyna, švagrová, co ta –"

„Ještěrka, jako byla. Na tu naříká. To ona to zas svádí. Proč ji zas k sobě bral!"

„Tak. A teď ji zas vezme s sebou?"

„Ach, teď ona nebude chtět. Chytla teď nedávno nějakou zlatou mouchu, nějakého milovníka, který má groše –"

Held se odmlčel, Věk se zamyslil. Připadlo mu, že by měl Thámovi nějak přispěti v té tísni. Když se vytrhl, zeptal se, bydlí-li Thám dosud na Koňském trhu.

„Bydlí. Chtěl bys k němu?"

„Ne, do bytu ne, ale tuze rád bych s ním mluvil."

„Povídal, že ještě ke mně přijde, zítra odpoledne."

„Nebo snad někde v kafírně bych ho –"

„K Hroznu už nechodí. Vyhýbá se hercům i našim lidem. V Expedici už také dávno nebyl. Je tuze rozmrzelý, že se ho prý nikdo neujal." Held pohnul dlaněma na stole ležícíma. „Když je to těžká věc. Kdo jen, kdo? Z našich kdo co může –"

„Což se nemohl uchytit u Stavovského?"

„Ach bože!" Held mávl rukou. „Ani pomyšlení. Na německé hry, to by ho nechtěli, da haben sie bessere Kräfte.[128]"

„Však by mohli alespoň na české hry –"

128 To mají lepší síly. *Pozn. red.*

„Ach, milý zlatý – Páni stavové, víš, die Theateraufsichtskommission[129], Quardasonimu už uložila, aby pro nedělní české hry vyhledal si jiné místo. Und dann[130]," pokračoval Held, nedbaje Věkova úžasu nad tou zprávou, „víš, kdyby i – přece by asi nechtěli. Myslili by, že není na něj spolehnutí." A přihnul polozavřenou ruku ke rtům, naznačuje pití.

„Není to lepší?"

„Bylo, ale teď si zas už častěji popřeje. Snad bys ho nejspíš natrefil na Staré rychtě," dodal Held kvapněji. „Nebo mu vzkážu."

„Přijde-li. Ale zkus to." Umlkl a Věk se také na okamžik zamyslil. Held zničehonic vstal, usedl ke klavíru a přejel klávesy.

„Ani jsis nevšiml," řekl vyčítavě, ale s úsměvem, „že už mám klavír, a sice od Zelenky! Dlouho jsem o něm fantazíroval. To je má radost a tamhle nová anglická kytara, také znamenitá práce. To je tak mé. Když odbudu špitál a v městě vizity, přibývá jich, příteli, zasednu tu v tom hnízdě, zahraju si, také si třeba zakomponýruju, písničku nebo tak něco lehčího."

„Ach, tu radost také znám. Mozart mne tenkrát zbláznil, víš, a – a nevěřil bys, také Thámová, tenkrát – ale všecko to skončilo v kamnech – Tak něco zahrej."

„Ne, zazpívám ti svou kompozici, a ty pojď, begleite mich[131] –"

„Dovedu-li ještě."

Věk usedl za klavír, tak dokonalého doma neměl, a začal hrát, když Held partesy přichystal a sám s notami se vedle postavil. Ve zvuky klavíru zazněl krásný baryton mladého doktora, známý všem hudebním kroužkům pražským. Hlas i něžná skladba Věka hned chytly. Když poslední tóny vyzněly, vstal živě a v nelíčeném potěšení podával ruku Heldovi, jenž se snažil být vážným. Než z pochvaly

129 Divadelní inspekce. *Pozn. red.*

130 A potom. *Pozn. red.*

131 Doprovoď mě. *Pozn. red.*

Věkovy, znal ho jako hudebníka, měl radost. V očích mu od ní svitlo, hned však se mu rozšířily, když Věk ku své gratulaci dodal:

„Ale jedno bych proti té krásné kompozici měl.“ Když Held na něj tázavě hleděl, usmál se a řekl: „Že má německý text.“

„Ach! Das!“ zvolal Held, jako by se mu uvolnilo. „Ja aber – Kde vzít český? Nic nemáme, keine Gedichte[132] ke komponýrování.“

„Však ono něco bude, naši básníři snad také něco dovedou. Jen na to pamatuj, a budeš mít dvojí vděk, svých krajanů a všech vlastenců.“

„Das versteht sich;[133] kdybys něco našel –“

Podal chutě Věkovi ruku. Vtom oba pohlédli k oknům. Náhlý hluk, hrčení kočárů je uvábilo. Doktor rychle pokročil, Věk za ním volněji.

„Ach to je před hospodou,“ oznamoval Held, hledě do okna vpravo, směrem, kde naproti v ulici stál hostinec V Lázních, jeden z nejpřednějších tehdá v Praze. „Přijela nějaká vrchnost.“

„Bodejť, premovaný myslivec, lokajové –“

„A v druhém kočáře, vidíš, v bílé paruce, v premovaném klobouce, v bílém fraku –“

„To je nějaký generál – a podívej se, všecko to ustupuje –“

„Z průjezdu někdo vyjíždí.“

„To je asi kurýr –“

„Teď oni budou jezdit,“ řekl Věk a ohlížel se po klobouku.

„Ale počkej!“ zadržoval Held. „A teď bys ani tam mezi kočáry a koňmi neprošel. Pojď, zahrajem si ještě –“

Věk se nebránil. Už dávno se tak hudbou nepotěšil. Přišel ke studánce a žízeň se mu ozvala.

Bylo již navečer, když vyšel od doktora Helda. Zastavil se na Staré rychtě; Tháma se tam však nedočkal. Ani svých známých tam toho večera nezastal kromě pana starého Hamousa, ke kterému však

132 Žádné verše. *Pozn. red.*

133 To se rozumí samo sebou. *Pozn. red.*

nepřisedl, poněvadž měl strach, že by ho ten Steinsberkův odpůrce tak hned nepustil.

Nazejtří dopoledne poslal Thámovi ceduličku. Nedošla však odpověď, poněvadž Thám, jak posel vyřídil, nebyl doma. Odpoledne ho sám potkal na Malé Straně, kamž se Věk schválně vypravil, když chtěl tou dobou Thám k Heldovi, jak včera Held pověděl.

Věk nemusil ani k doktorovi. Ještě nedošel k jeho bytu a již Tháma potkal. Přicházel od Helda, s nímž se byl rozloučit a také se mu omluvit, že mu dluh nepřináší, že teď nemůže. Held mu nedal ani dopovědět a hned začal o Věkovi, že tu je a že by si tuze přál s ním, Thámem, mluvit, snad že už vzkázal.

Proto nebyl Thám překvapen, když někdejšího svého soka a přítele potkal. Věk se na to setkání dost staral, ač si je přál. Zůstalť mu Thám v mysli, jaký byl tenkrát v zimě, když se s ním sešel po té katastrofě, jaký nade vším rozmrzelý, ochablý, jak ho pak potkal opilého –

Věka teď pozdravil vlídně, ale bez radosti; zasmušilá tvář zůstala jako v mraku a v očích nekmitlo ani zábleskem vnitřního potěšení. Jednal však s nestrojenou vlídností a Věk cítil, že toto setkání není Thámovi obtížno.

„Už jsem o nich slyšel," začal Thám.

„Poslal jsem jim také ceduličku, hned dopoledne. Nečtli ji?"

„Nečet, protože jsem na poledne nebyl doma."

„Podivil jsem se, že chtějí z Prahy."

„Každý se jen diví a lituje, že jdu odtad, ale žádný mne nedrží –" Thám se ušklíbl, ale hned chlácholivě doložil:

„O nich jsem přesvědčen –"

„Kdybych mohl, a hned se nabízím: potřebujou-li pomoci, co je mého možného, milerád udělám." Věk se nabízel upřímně; znělo to ochotně a srdečně. Thám se naň podíval jasnějším pohledem, mlčel, až se pak dotkl jeho ramen a řekl bez sentimentálnosti, s chmurnou odhodlaností:

„Milý příteli, mně je těžko pomáhat. A vždyť vědí – A jináč – no, kdyby to musilo být, přihlásím se s dovolením. Kam jdou?“ otočil pojednou.

„Vlastně za nima –“

„Tak; to tedy se projdeme, a je-li libo mne doprovodit na Hradčany – Máme jít tak nebo tak, a já bych je rád ještě jednou prošel.“

Nedořekl, že by se rád ještě na Prahu podíval, nežli odjede. Vykročili a brali se kolem kostela vzhůru Ostruhovou ulicí.

„Teď tam je zas hlučno,“ začínal Věk, „se sněmem. Když stavové –“

„Ano; když povolují milióny na vojnu, dobrovolně, a na české hry groše nemají, to jest nedají – A je tu také válka, jako u nás,“ vyrazil pojednou a zastavil prostřed ulice, když Věk se po něm udiveně ohlédl.

„Ano, příteli, to je také válka,“ opakoval, „vždyť bojujeme všichni, vědí oč –“

Věk porozuměl, pokývl hlavou a zase vykročil. Šli chvilku mlčky, Thám se zraky na dláždění upřenými, ruce na zádech. Náhle je pustil, hlavu pozvedl a řekl s úsměškem:

„A já jsem na hlavu poražený voják. Dlouho jsem se dost potýkal, dost, a bránil se, a teď jsem takřka odběhlec.“

„To přece ne,“ bránil ho Věk.

„Skoro. Utíkám k německým aktérům.“

„Jsou snad většinou Češi. Šantroch a –“

„Jsou, ale musí hrát německy.“

„Snad někde budou také česky –“

„Nikde; nikde nám nedovolí. Vždyť vědí – Českou hru ne, to ne, leda české ohlášení: ‚Čechové, hrdinové, válka, nepřítel hrozný – snášejte peníze!‘“

Věk se bezděky ohlédl, poněvadž Thám začal mluvit hlasitěji, a namítal mu:

„V tom je mnoho pravdy, ale kdyby nebylo té války, věřejí, ani takhle by na nás nemluvili a nesměli bychom se jako Čechové tak hlásit a mluvit, jak bývalo, a o hrdinství slavných předků.“

„A to je všechno! Ale co jsme v té bouři, kdo o nás ví!“ odmítal Thám prudce, nedbaje opatrnosti Věkovy. „Nic nejsme, my jen vojsko dáváme a peníze a co za to: německé školy, německé divadlo, německé ouřady – A vidějí už oučinky; naši mladí páni se vydávají za Němce –“

Věk vzpomněl na Václavíčka, ale bránil svou víru.

„Ne všichni, a Čechů přibývá.“

„Ale odrodilých také.“

Došli kolem Švarcenberského paláce na vrch poblíž zdi nad zámeckým svahem. Z hradní brány proti nim vyjelo několik kočárů šlechtických, s napudrovanými a premovanými lokaji vzadu na stupátkách. Hrčely dolů směrem k Ostruhové ulici. Thám i Věk se mlčky na ně zadívali.

„Vidějí!“ chytal se Věk, „také mezi stavy jsou upřímní Čechové. Vždyť žádali a ve Vídni se o to přičiňovali, aby gymnasia byla česká, ujímali se českého jazyka.“

„Jestli a co pořídili!“ odbyl ho Thám s úsměškem. Zarazil však ve svém útočení a zamlčel se, jak se obrátil a na Prahu se zahleděl. Rozkládala se pod nimi v májové zeleni, jež ji objímala od Petřína, přes Letnou a Žižkov až po lány vinohradských polí za hradbami.

Ale zasmušeno rozkládalo se stověžaté město; mraky zaklopené nebe přikrylo je obrovským stínem, v němž ztemněly chrámy i les starých věží, v němž pohasla červeň cihlových střech, zeleň bání i svit zlatých křížů, v němž se i řeka zasmušila a svěží zeleň jejích ostrovů.

Thám se na město zahleděl, chvíli na ně zraky upíral, a Věkovi se zdálo, že je dojat. Najednou zaslechl, jak Thám nahlas a před se řekl:

„A musím ji opustit.“ Náhle se obrátil k Věkovi a trpký úsměv zachvěl jeho rty:

„Odběhlec – Odběhlec! Pamatujou se, příteli, jak jsme v Boudě hráli Odběhlec z lásky synovské? Já jsem teď také odběhlec, z nouze a taky z lásky – ale ne synovské – Však vědí –“

„Ale mají ještě jinou lásku," připomínal Věk šetrně a váhavě, „vlastenskou –"

Thám mávl rukou.

„Vinea mea, ego te plantavi, et tu me potasti felle et aceto,"[134] citoval v odpověď. Přistoupil těsněji k Věkovi, mluvil neklidně:

„Co jsem se napracoval a co jsem všanc dal, jak jsem svůj jazyk miloval a miluju, miluju – Ale tím větší zármutek, – tím víc to srdce svírá –" Odmlčel se, sklopil zrak, jako by váhal, jako by se bál konec své myšlenky vyřknouti. „Dlouho jsem se bránil tomu pomyšlení," začal zas, „ale už se mi zdá, že nač to všechno obětování bylo, nač – že je všechno marno –"

Už když tak začínal, prochvělo Věka leknutí. Teď maně na krok ustoupil.

„Proboha, co to mluvějí! To oni?!"

„Já vím –" Thám jako by se sám zarazil, nemluvil už tak rozhodně. „Já to ještě nikde neřek, ale to pomyšlení mne přemáhá."

„Proč tak najednou?"

„Ó ne najednou!" Thám kroutil hlavou. „Dlouho už mě to pronásleduje – Ale když se rozhlížím na konec všeho, co jsem pořídil, jak je to všecko – člověk aby zoufal –" Ustoupil, opřel se o zeď zády ku Praze.

Věk okamžik mlčel, váhal, ale pak přece, tónem však co nejšetrnějším, namítl:

„Nejsou sám –"

Thám bleskl po něm zrakem a pohodil hlavou. „To je pravda, nejsem sám, všechno nedržím. Ale kolik nás je, opravdivých, kolik, co to držíme. A co jsme pořídili?" Odtrhl se ode zdi a přistoupil zase k Věkovi. „Zeptají se toho panstva, co jelo prve v kočářích kolem, jaké mají mínění o našem divadle, o našem literním umění, jak je

134 Vinice má, pečoval jsem o tě, a ty jsi mi dala žluč a ocet. (Biblický výrok.) *Pozn. red.*

všecko nemotorné, sprosté, lešpapírové, sám to už slyšeli! A nejen panstvo, tak soudí každý, kdo má lepší kabát."

„O ty teď nejde, příteli. Nejprve obudíme jazyk, a tak obudíme národ, to ostatní pak," namítal Věk, rozčiluje se.

„Ale co je všecko proti nám! Jaká moc nahoře, a jaká v nás samých! V nás, v nás samých!" Oči Thámovy neklidně hořely.

Vítr se náhle zdvihl, pod nimi ve svahu zašuměly stromy a nad Hradem vyvstala černá mračna. Thám neviděl a nedbal také, že mu vítr rozfoukl jeho hnědý kabát. „Obudit národ, celý národ! Nás několik! Stačíme-li na to a vydržíme-li to – Vidějí, já už padám v té válce. A je to velká vojna! Tam Suvorov a témy jeho bojují, a co vojska císařského o kousek země, a nás několik o celý národ – Sám to řekli. Nás několik! Kam to všechno – Kam to všechno – Když tak sedám a počítám a rozvažuju, oh – Co mělo všecko české divadlo udělat!" vyrazil prudčeji. „A teď mě pustili, nepotřebují mne, a zajdou-li naše hry, co jim na tom –"

Řeč ta Věka svírala. Byl zaražen, cítil její tíhu, že v ní mnoho pravdy. Nemohl to vše vyvrátit, měl jen lásku a důvěru a ty mu nedaly, aby ho přesvědčila a zmohla řeč otráveného nitra. Bezděky vykročil. Thám tím rmutným proudem svých myšlenek stržen, dorážel dál, rozkládaje živě pravicí. Hleděl před se, na Věka se nepodíval a nedbal také, že několik lidí kolem kvapících se po nich ohlíží. „Však jsem jim už myslím řek, tenkrát, že ta lampa u Hybernů dlouho svítit nebude, hlavně českým hrám. Vzpomenou jen, jak jsme v Boudě začínali, s jakou radostí – Oč jsme teď dál?"

Vešli kovanou branou do prvního nádvoří, kde granátník v bílém fráčku a v gamaších, těžkou pušku na rameně, přecházel stráží vedle červenobílé bariéry.

„Oč jsme dál?" opakoval Thám, když Věk mlčel, maje oči na dlažbu upřeny. „Vyhánějí nás, pomalu nebudeme zas ani tam, jako když jsme začínali, ani takovou chatrnou Boudu nebudeme mít – A jak to jinde –"

Věk pozvedl hlavu a zeptal se tišeji:

„Tak myslejí, že je všechno marno –“

Thám se zastavil, okamžik se rozmýšlel.

„Víru brát jim nechci.“

„Šířili obranu českého jazyka,“ znělo to jako připomenutí i výčitka.

„A šířil bych ji zas!“ Thámovi zasvitlo v očích. Ale hned, jako by plamen zas polehl po prudkém vzplanutí, řekl volněji a temně:

„A co to vydalo!“

„Ó mnoho, dost, mnoho, vím sám! Nemyslejí, že je tak zle!“

Na to se Thám neozval. Mlčky vešli do druhého nádvoří. Nad Hradem, v jehož prostranstvích se šeřilo, letěly černé mraky v divém chvatu. Všude placho, prázdno, jako by vyplákl.

Thám mlčky zahnul okolo proboštství nalevo kolem kaple sv. Vojtěcha před nedostavěným chrámem do úzké uličky té chvíle, před bouří, stmělé. Věk se na cestu ani neohlédl. Temně se nad nimi zvedal slavný, sešlý dóm, z mračné výše šklebili se zmrzačení chrliči a v šeru letících mračen splývaly obrysy otlučených fial. Thám se v uličce zastavil a pohlédl k nebi.

„Zmokneme. Mohli bychom se zastavit.“ A podíval se na nevzhlednou hospůdku proti chrámu. Věk se skoro lekl. Hned se mu mihlo, že na Tháma přišlo pokušení, že by ho odtud třeba nedostal.

„Mohli bychom se zastavit,“ přisvědčoval Věk, „ale do města dolů to ještě vydrží, a tady bych skoro nerad –“

Thám se na něj podíval, pokrčil mrzutě rameny a hned vykročil.

„Ale chtějí-li,“ nabízel Věk.

„I jen pojďme, bude líp.“ A šel. Věk za ním kolem chrámu, kolem kostela sv. Jiří dolů a branou Černé věže ven. Dostali se na místo, odkud bylo viděti na Prahu. Její budovy zatím všecky naběhly do temna; místem splývaly v šeru bouře, do něhož černě vyvstávaly věže bran a vzdálenějších chrámů. Thám se zastavil.

„Ještě jednou se musím na Prahu podívat.“

Věk stanul vedle něho. V ten okamžik se mu kmitlo, aby rozšířil pomoc Thámovi, na kterou včera u Helda pomyslil.

„A není možná, vlastenče, aby tu zůstali?“ optal se. Thám stáhl obočí; nežli však promluvil, položil mu Věk ruku na rukáv.

„Rozpomenou se, když jsem já utíkal do světa, jak mě tenkrát v Králíkách zdrželi.“ Mluvil šetrně, upřímně. „Za to jsem jim v duchu nejednou už poděkoval a jsem a zůstanu vděčný. Jsem jim mnoho povinován, za to i dřív – A pak –“ hlas, jenž zněl vřele, se slabě zachvěl, jako by se bál dotknouti té struny. „Byl jsem kmotrem jejich synáčka –“

Thám, jenž hleděl zasmušile před se do šera, potřásl hlavou.

„Nezazlejí mně,“ pokračoval Věk, „že jim tak domlouvám. Vždyť snad není ještě s námi tak zle – A jich tu je obzvláště potřeba, tady ještě něco vyvedou, ale venku, při společnosti –“

„Já výpověď nedal.“

„Vím, vím.“

„A pak, vědí – ne – ne!“

„Jen ještě slovo, mluvím ze srdce; když by teď pro ně nic nebylo, nějaké místo, mohli by se na mne spolehnout. Mně se chválabohu nevede zle, já rád bych –“

Thám, jemuž za těchto slov zrudly spánky, chytl jeho ruku.

„To je pravý přítel! Děkuju jim za to slovo, ale jako by se stalo. Naděl pánbůh, za všechno, za všechno.“ A rozhodným tónem dořekl: „Já mám toho pekla tady už dost. Já odtud musím. U divadla není místa, a Paula – však vědí. Až snad bude líp, vrátím se, neříkám, ale teď musím –“

Vykročil a pospíchal dolů, jako by utíkal Věkovu nabídnutí a řeči o něm. Zablýsklo se, a když došli k řece, k přívozu, zadunělo daleké hřímání. Celou cestu již mlčeli, ale když došli do Jezuitské ulice, optal se Věk Tháma, nestaví-li se v Expedici.

„Ne, tam se nestavím.“ Znělo to dost ostře. „Musím domů.“

„Tedy bych už jich neuviděl? Kdy odjedou?“

„Pozejtří. Snad dnes večer bychom se mohli sejít. Na Rychtě."

Zůstali na tom a rozešli se. Věk zamířil do Expedice, Thám k Staroměstskému rynku. Chtěl opravdu domů; ale jak se octl u Stavovského divadla, nezahnul do Havířské ulice ke Koňskému trhu, nýbrž napravo, rovnou k Staré rychtě. A v té zapadl.

Věk se chtěl tak jako tak stavit v Expedici u Krameria; nyní tam pospíchal jako do útočiště. Přicházel s neladem v duši; Thám ho rmoutil, jeho stav a řeč jeho, třebaže ho nepřesvědčila, znepokojila jej a všechna beznadějná nálada –

Sám také kdys pochyboval, a tenkrát, před korunovací, všecka tíseň z něho spadla v Expedici, tenkrát u Zlatého půlkola, když jej kolísajícího Kramerius podchytil a novou důvěrou mu mysl povznesl. Teď zase k němu pospíchal. Vrátil se však hned a zklamán. Krameria v Expedici nezastal, ani v tiskárně, a pomocník v Expedici oznámil, že pán dnes už sem nepřijde.

Zachmuřen vracel se Věk do své hospody U Zlatého bažanta, už v dešti, jenž ho chytil u Prašné brány –

Paní Butteauová toho odpoledne doma osaměla; a byla ráda, že je tak sama, neboť překvapilo ji několik návštěv velmi nemilých, které s velkým účastenstvím se vyptávaly, je-li pravda, co zaslechly, že odjede z Prahy, a přitom až hartusivě upomínaly, aby zaplatila dluhy.

Ujišťovala velmi horlivě, že zaplatí, jak by nezaplatila, že to má pořád na mysli, a brzo že zaplatí, když mladší dceru čeká taková nóbl partie, a s tím odjezdem, to že jim někdo namluvil, ona že nepojede, a nač by jela, jak by tu mohla nechat mladší dceru jen tak, a zvláště teď, a Bety že by ji ani nepustila, zeť že sic odjede, ale jen na několik dní, že má v Plzni nějaké jednání stran divadla, a z toho tedy asi ty řeči, ona jak by odjela bez vyrovnání –

Dvě návštěvy, od kupce a tlusté paničky, jež půjčovala na zástavy, jakžtakž uchlácholila, třetí však, šedivý žid, malý a vychrtlý v mastném třírohém klobouku, zle hrozil a se zlou odcházel, že už nebude čekat a že si dá dobrý pozor, aby mu madame nezmizela –

Zatím se daly obě dcery převézti na Barvířský ostrov a procházely se tam pod stromy mladě zelenými. Lidí tu jen málo přecházelo; podmračné nebe nelákalo. Betyna měla hlavu plnou kudrnek od čela přes témě až do týla, v řádcích nad sebou drobně zvlněných, s kloboučkem červeného péra, jenž na kučerách nad levým uchem šikmo dolů visel připevněn dozadu růžovou pentlí. Vykračovala si, štíhlá a pružná, jen v šatech krátkého života a úzkých rukávů, kdežto Paula v účesu mírnějším, v klobouku bez křiklavého péra, byla v kabátku bez šůsku, vpředu vystřiženém, pod jehož výkroj, varhánky lemovaný, zabíhal světlý, lehký šátek přes ňadra zkřížený.

Betyna jako orlice měla všude oči. Paula vedle ní nekráčela tak jistě. Hleděla před se, upřeně, čekajíc, vyhlížejíc, a ne již klidně. Amling vzkázal po Betyně, že prosí, aby sem přišla, že se přijde rozloučit a pro siluetu, dle níž si Paula dala po nezdařené schůzce v Dominikánské ulici pořídit kopii, aby jeden obrázek jí doma zůstal, kdyby si Thám přece zase vzpomněl a znenadání se po černém obrázku optal. Znala ho, jak rád ji překvapoval –

Když váhajíc se na ostrov vydala, nadála se, že Amling bude již čekat. A zatím čekala ona. Nevěděla, že tuto schůzi vlastně Betyna sjednala, že Amlingovi nadhodila, jak ráda by sestra s ním mluvila, nežli odjede. Byla přesvědčena o jejím tajném přání a přičinila se o tu schůzku tím horlivěji kvůli Thámovi, že sestru tak hlídá –

Již prošly všemi stezkami ostrova, nejednou postály a pokaždé se obracely po přívozu, když zahlédly převozníkovu loďku. Přijížděla skoro pokaždé prázdná; zato víc lidí z ostrova uklízela, jak se nebe víc a víc zaklopovalo.

Pod hustými korunami stromů se zešeřilo. Mezi jejich kmeny málokdo se již kmitl. Paula umlkla; přibledlá kráčela pod stromy. Trpkost jí sevřela rty a zasmušené oči sotva se již ohlédly. Už se rozhodovala, že odejde, jak byla pohněvána i rozlítostněna. Betyna však nedala, ujišťujíc, že přijde, jistě přijde, to že ho něco jen zdrželo –

Vítr vjel do stromů a rozšuměl koruny, tráva a květy kolem stezek se chvěly a shýbaly se. Šly ještě jednou kolem, jak si Betyna vyžádala, a když se vracely směrem k přívozu, náhle obě stanuly. Betyna slabě, radostně vykřikla, Paule se rozbušilo srdce. Stála jako socha, kolena však se jí zachvěla.

Amling přicházel, v elegantním jarním plášti otevřeném, v kloboučku na kadeřavých vlasech, urostlý, statný – Pozdravil, velmi galantně se uklonil, klobouk v ruce. Paní Thámová chtěla být přísnou, chladnou, ale jak zaslechla jímavý zvuk jeho hlasu, jak mu pohleděla do očí, zapomněla na hněv a čelo se jí vyjasnilo.

Přidal se k nim, šel, omlouval se, že přišel pozdě, a Thámová si nepovšimla, že Betyna ustoupila, že se v chůzi opožďuje. Amling začal o odjezdu, jak bude litovat a jak vzpomínal, že toužil ji uvidět, ale že jí nechtěl činit nových nesnází, že s krvácejícím srdcem čekal – Bylo jí, jako když jeho poslední psaní četla. Slyšela mnoho slov, ale ta velká opatrnost jeho – A co slyšela, nebylo tak, jak mluvil tam za Kanálskou zahradou pod kvetoucími stromy, když prosil, žebronil o schůzku, a když se pak sešli.

Tenkrát se nebál ani o ni, ani o sebe – A po nebi, jak šli, se ohlédl, všimla si toho, a na Betynu promluvil. Jindy mu každý překážel, když s ní byl, i Betyna i maminka; a o siluetu neříkal. Odmlčoval se, chvilku šli tiše vedle sebe, ona smutná s očima sklopenýma, pomýšlejíc, je-li mu také smutno, jistěže ne tak jako jí –

Zablesklo se. Vztyčila hlavu, a jak se ohlédla, viděla, že jsou na ostrově sami; Betyna zůstala zase pozadu a ztrácela se pod stromy v šeru kvapící bouře.

„Musíme jít," vydechla Paula.

Amling se nevzpíral, ale najednou, teprve teď si vzpomenuv, optal se na černý obrázek.

„Už jsem myslila, že nedbáte – Už jsem myslila, že – ho roztrhám –"

Lekal se a ujišťoval, jak se na něj těší, a podávaje svůj obrázek, řekl, aby si na něj vzpomněla – Pohleděla na něj s výčitkou, neřekla však nic.

Od přívozu se ozvaly hlasy a vtom také zahřmělo. Ohlédl se zas po nebi a vtom se také zeptal, Paule se zdálo, že nějak roztržitě, bude-li mu psát a jak by sám mohl poslat nějaký řádek.

„Betyna všecko opatří. Ale jen abyste psal a nezapomněl."

Začal ujišťovat, Paula se však smutně, nedůvěřivě usmála. Vtom docházela Betyna, neboť převozník čekal. Amling kvapně políbil Paule ruku. Tak se rozešli. Nešel s nimi. Samy vstoupily na loď. Betyna se obrátila k městu, Paula seděla tváří k ostrovu, kde v šeru pod stromy stál Amling. U větru se mu rozletěl plášť a zpod něho zabělala se kvítkovaná vesta. Stál, usmíval se, kyna rukou; haluze stromů se nad ním zmítaly, tratil se v šeru, až se zas zjevil v náhlé záři blesku. Viděla v tom zsinalém, intenzívním světle, že nadzvedl klobouk, že mu vlají kadeře nad čelem a kolem skrání.

Svit zhasl, šero, tma; zmizel, a v srdci úzko a v očích slzy. Vyhrkly jí smutkem rozloučení a jak jí srdce sevřelo tušení, že není už tak, jak býval, že snad –

Déšť se za chvíli rozšuměl a pršelo až do večera. Když přestalo, vydal se Věk od Zlatého bažanta na Starou rychtu, kdež setkal se s Šedivým. Řekl mu, proč vlastně přichází.

„Thám už tu byl; před chvilkou odešel."

„Že už odešel? To dlouho nečekal."

„I ne, seděl tu dlouho, hned odpoledne přišel, jak mně povídali."

Věk se zarazil; chvilku mlčel, pak Šedivému řekl, kdy se s Thámem rozešel, ten že snad nebyl ani doma.

„To jistě ne. Stavoval jsem se pro něj, a byla jen stará doma, jeho tchyně. A když jsem pak navečer přišel sem, Thám tu již chvíli, a hodnou, seděl a popíjel. Už měl skoro dost. A jak on měl trochu v hlavě, to ho třeba znenadání něco bodlo a odešel a na nich nečekal. Snad šel domů, ale třeba taky ne, nýbrž do jiné hospody."

Rozhovořili se o něm a Věk naznačil, jak je Thám rozerván. Šedivý posvědčoval.

„Je to vůbec bída u nás," řekl, „a Thám má také ještě svou a v té vidí všechno hůř."

Věk se důvěrně zeptal, mohl-li by mu něco poslat, od něho že nic nechtěl přijmout, ale že by mu to Šedivý jako dobrý přítel mohl odevzdati jako od „neznámého vlastence". Šedivý to rád slyšel.

„Potřebuje dost, má i nějaký dluh, a na cestu bude teprve potřebovat. Děkuju, rád to odevzdám, jak řekli, aby nezvěděl, od koho to je."

Věk se na Rychtě nezdržel. Vrátiv se do své hospody, hned šel do své jizbičky. Chvíli jí přecházel, hodnou chvíli, ani nevěděl, ani že pak dlouho stál u okna a hleděl do tmy, kterou šuměl déšť. Thám jako by s ním pořád ještě byl. To, co na Hradčanech tak vzrušeně vykládal, zapadlo Věkovi hluboko do duše. Dojem všeho toho byl skličující i z toho, jak se s Thámem rozešel. Proč nepřišel, či proč na něj nepočkal? Kam asi ještě zapadl – Jej samého popadaly zase pochybnosti, které se bujně ujímaly z Thámova uvažování.

Nechtěl na ně myslit, ale v té samotě dorážely. Bránil se jim a pro posilu si připomínal, jak je tenkrát v Expedici Kramerius všecky pozdvihl, a jej nejvíc, aby se nedali mýlit pány a velkým městem, aby se přesvědčili, že je kmen národa živ a zdráv a že literatura všude svítání uvolní, všude, v Čechách, na Moravě i ve Slezsku a Uhrách; a doklady jim ukázal, a že oni nejsou posledními, ale prvními, novými Čechy, aby pamatovali, že Čechové mají počátek od slovanského národa a že slovanský jazyk je široko daleko rozmnožen nade všecky národy, a jak jej Kramerius podruhé potěšil, když tu byl před čtyřmi lety, jak si liboval, že semeno se ujímá, a co se Čechů probudilo od korunovace Leopoldovy.

Vytrhl se, když lojová svíčka na stole začala křivo planout a plápolat. Zhasil ji, ulehl, ale hned neusnul a spánek měl pak neklidný. Nejvíc se mu o Thámovi zdálo. Ráno si vyřídil ještě ostatek svých

záležitostí a zastavil se pak u Krameria. Byla právě expedice novin, a tak v krámě lidmi nabitém s Krameriem sotva promluvil. Majitel Expedice ho zval přes hlavy tlačících se, aby přišel odpoledne, a ptal se, byl-li u P. Vrby, ten že je nemocen.

Věk chtěl starého kaplana beztoho navštívit. Proto se otočil a rovnou na Dobytčí trh. Pátera zastal v lenošce, houní a šátky na nohou zabaleného. Když P. Vrba za řeči uslyšel, že Věka sem také Kramerius posílal, začal ho chváliti, jak je hodný, tuze hodný, že už tu jednou u něho byl.

„A to on vždycky, když ti brabenci. Před dvěma léty také. Nezapomněl, ne, a to vám," šedý kněz sebou živě hnul, „vlastenče, to jsem jim nevypravoval! Ne? Jak byl s Pelclem u pana Dobrovského a jak pan Dobrovský prorokoval? Že ne?"

Odpovědi ani nečekal. Hned jal se líčit, jak ho Kramerius navštívil takhle navečer a jak za hovoru přišli na Dobrovského a co Dobrovský prorokoval, velkou budoucnost Čechům, Polákům a zvláště Rusům –

Jak se dostal na Rusy, na Suvorova, zapomněl, že mu v kolenou vrtají „brabenci" a že opravdu, jako by pan Dobrovský do budoucnosti viděl, že se Rusko náramně rozšíří; ale dřív že rozdrtí jakubíny, to že zas on, P. Vrba, prorokuje –

Věk se u něho zdržel až do samého poledne, kdy Ceypek přinesl velebnému pánu oběd. Musil ještě o starém kuchaři vyslechnout, a jaký je kat, že je ve spolku s dvaatřicíti loupežníky, a pak teprve ho P. Vrba, potěšen jeho návštěvou, s mnohými pozdravy do Dobrušky propustil. Na hospodě U Bažanta podali Věkovi psaníčko, kteréž někdo mu, ani dobře nevěděli kdo, přinesl. Bylo od Tháma. Žádal, aby ho Věk omluvil, že včera dle ujednání nepřišel. Proč, neudával, ani že na Rychtě už byl, před ním.

„Zítra odjedeme. Mají se dobře, pánbůh je opatruj a jejich rodinu. Děkuju za upřímné přátelství a za všechno. Šedivý u mne byl."

To bylo podtrženo. Thám tedy peníze přijal. Věk se zamyslil nad tím, že se Thám takto loučí, že se mohli sejíti ještě dnes – Ale vyhýbá se, jemu, všem – Jak je roztrpčen, jak je asi zoufale v jeho mysli!

Odpoledne se stavil Věk v Dominikánské ulici v bývalém semináři svatováclavském, kde bydlil „verbo vitaque Jesu deditus reginohradecensis Archimedes“[135], milovaný profesor Vydra, „cordatus Bohemus“. Ale nebyl doma. Student, který v předním pokojíku seděl, oznámil, že pan profesor šel do Nostické ulice na Malou Stranu, k panu doktoru Svobodovi. Věkovi bylo upřímně líto, že nepochodil, a když pak o tom vypravoval doktoru Heldovi, divil se Held.

„K doktoru Svobodovi že šel, do Mostecké ulice? Doktor Svoboda, ty ho neznáš, das ist ein Augenarzt, doktor na oči. To Vydrovi něco je. A neříkal nic, mluvil jsem s ním u Hennetů v muzikální akademii –“ Tu si teprve Věk vzpomněl, co mu Kramerius před časy, před čtyřmi lety, bodejť, vypravoval, že si profesor Vydra na oči naříká, zvláště na levé.

U Helda zdržel se Věk až do večera a zabývali se skoro jen samou hudbou. Když se loučili, požádal Held Věka, aby se, až pojede, zastavil v Třebechovicích u jeho panímámy a odevzdal jí tuhle – Podal mu psaní, v němž byla bankocedule –

Časně ráno vyjel Věk z Prahy, spokojen s obchodem, ale s myslí jinak dost zachmuřenou. O nějakou hodinu později vykročil Thám z domu U Bohuslavů, s pláštěm přes rameno a s malým vakem na řemeni, na cestu vypraven. Vyšel sám; s bratrem se již včera rozloučil a ženské ještě něco rovnaly. V domě se neloučil s nikým, jen dole se stavil u mladého mistra obuvníka, který od něho si vždycky vyprošoval písně a zpěvy, zvláště smutné, z českých her, do nichž pilně chodil. Rozloučil se s ním i s jeho ženou a vykročil z domu. Zasmušen a chmurně, ale bez lítosti a žalu.

Nic tu neopouštěl, jen kupu svých rukopisů, neboť je všechny s sebou vzíti nemohl. Zanechal je svému bratrovi, jenž převzal jeho byt a hodlal se do něho přestěhovat. Svou práci tu nechával, svou marnou práci, jak si trpce doznával.

135 Slovem i životem Ježíši oddaný královéhradecký Archimedes. *Pozn. red.*

A nic si neodnášel, jen vzpomínky, nemilé, protivné, na chvíle hrozného zklamání a všedních zápasů. Co může ještě být – Sotva hůř. Nedoufal v nic, šel v nové poměry znechucen, s tupou lhostejností.

Koňským trhem přecházelo již dost lidí.

„Všechno jako jindy," pomyslil, „odejdeš, zmizíš, jako by kámen do vody zahodil –"

Došel do zájezdního hostince U Fabiánů, odkudž jezdil dostavník přes Dušníky, Beroun, Zdice, Mýto, Rokycany do Plzně a kdež už včera napřed zaplatil polovici za tři osoby, jak se vyžadovalo. Nyní šel doplatit druhou polovici a zajistit místa ve voze. V průjezdě čekal Prokop Šedivý. Thám byl překvapen, nenadál se toho, ale bylo mu to milo.

„Chtěl jsem tě ještě vidět," řekl kolega v dramatickém spisovatelství, „a mám ti vyřídit pozdrav od Krameria, bylo mu líto, žes ani neřekl, že pojedeš pryč a kdy –"

Thám mávl rukou.

„Nač to – Ale pozdravuj ho."

„Kde jsou vaši?"

„Snad se ještě rozmyslí a zůstanou –" Thám to řekl štiplavě a chtěl se usmáti.

Ale byly už na odchodu. Betyna uchystaná, že matku a sestru doprovodí, dohlížela v kuchyni, jak vynášeli dolů na vozík škatule, vak a kufr. Paní Butteauová v čepci, ve velkém šátku a s modrým deštníkem v levé ruce přehlížela neklidně všechna okna a kouty v předním pokoji, nezapomněly-li něco, a přitom se strachem naslouchala, nejde-li žid, a hned po očku starostně pozorovala Paulu, jež v klobouku již a v plášti, na cestu přistrojená, seděla na židli, bledá, hledíc do země jako socha.

Myslila, jako v noci, když nemohla spát, na cestu, na Amlinga, že ho již ani tak málo jako poslední dobou nebude vídat, a jaký byl na ostrově – Cítila v hloubi tichý hlas, že není už takový – Opakovala si,

co mluvil, co sliboval, že bude psát, že ji musí ještě uvidět. Přijde-li – A pak ho neuvidí, pak pořád pryč tak se potloukat – jako před lety. Tenkrát Thám – Ach to bylo jinak; on byl jinačí, a ona – Ó že tak neostalo, proč Amling –

„Paulinko," zavanulo k ní mateřsky něžně a ucítila ruku na rameni. Ohlédla se vyjeveně. „Už je čas," připomínala šetrně stará paní. Paula vstala jako ve snu, pojednou však, jako by ji křeč chytla, vypukla v pláč a v tom pláči chytla matku kolem krku a štkala:

„Mami – já se bojím – toho živobytí – já se bojím!" Paní Butteauová začala chlácholit, domlouvat, co že si myslí, aby nebyla dětina, co by si tu samy počaly, Betyna že to nemá přece jen tak jisté, že by jí byly na překážku, a vždyť, co by naříkala, však že on Thám dlouho venku nevydrží – Vzala Paulu pod paždí, vešla do kuchyně a zavřela, neboť Betyna odešla napřed, za vozíkem.

Paula, jak vykročily z domu, přestala plakat. Její oči rozhlížely se hladově, nečeká-li někde Amling, nepřijde-li jako náhodou naproti, aby se mohli ještě jednou, naposled uvidět a třeba jen pohledem si sbohem dát. Potkávali dost lidí, ale Amlinga ani nezahlédli. A přece ještě, když došly k dostavníku, do něhož právě přiváděli koně z průjezdu, zeptala se Paula chvatně, tiše Betyny, neviděla-li. Uslyšela, že ne, a proto se jen hořko usmála a dlaní hnula, když Betyna, vycítivši její bolestné zklamání, zašeptala jí rychle v útěchu:

„Zmeškal nebo se zmýlil v čase."

Tenkráte, když poprvé jela do Teplic, nepřišel pozdě, ač bylo časně, za šera. A přece se pozachvěla, když Thám vtom vedle ní se postavil (dosud jednal stranou s Šedivým) a vybídl ji hlasem nějak zamženým, skoro přichraptělým:

„Pojď, sedejme, a tady přítel Šedivý dává ti sbohem." Dala Šedivému sbohem, ale pak objala Betynu a plakala, pro ni, pro všecko, až ji paní Butteauová mírně odtáhla a zavedla do dlouhé archy dostavníkové. Thámová šla, nevidouc ani na schůdky do vozu, do něhož usedla jako bez ducha, a neviděla, a také nedbala, kdo

s nimi jede. Teprve když koně zatrhli a dostavník, na střeše plný balíků a vaků, začal hrkotat po dlažbě, až okénka drnčela, vyhlížela ven, k Betyně, jež v slzách se usmívajíc jí kynula. Ale vyhlížela i pak bedlivě prostranstvím a ještě kus ulicí, i když zajeli, až jí zhasla poslední jiskérka, když si v duchu musila doznati, že Amlinga již neuvidí. Neomeškal se, protože ani nevyšel. Opřela se o drkotající stěnu a neslyšela ani, co se jí matka ptá.

Thám na ni pohlédl, ale slovíčka nepronesl. Seděl, ruce na holi, již měl mezi koleny, mlčky, maje rty sevřeny a zachmuřen upíral zraky do prázdna.

XIX
V zásvitu velké ideje

Podvečer dne 4. července t. r. 1799 vrátil se Věk z Nového Města n. M., kdež byl za obchodním řízením. Přišel zahřát, uprášený a dost unaven, ale jen se se ženou uvítal, hned se ptal po čeledínovi, přijel-li už ze Solnice.

„Ještě nepřijel, ale už dlouho nemůže být. Copak že se nesvlíkáš? Pojď, večeře už je, máš asi hodný hlad," zvala starostlivě Věková, plnější, nežli bývala, ale štíhlá, svěží pořád jako panenka.

Věk neposlechl; že ještě nebude večeřet. Mluvil neklidně, jako by tu neměl stání, a že musí dojít tuhle k sousedovi, k Bílkovi.

„To je jistě zas nějaká bitva!" Věková se usmála, vědouc, že muž se starým Bílkem teď o jiném nehovoří nežli o vojně.

„No, bitva ne, ale Bílek vyskočí!" rozohňoval se Věk. „To kdyby nevím jaká bitva, ale Rusové – Rusové jsou tu, Mariánko!" Tvář mu zářila. Žena byla překvapena novinou i tou radostí mužovou, které dost nerozuměla.

„Proto bys mohl povečeřet, a Bílek počká," domlouvala upřímně.

„Ne, ne, už jdu, ale hned tu zas budu, mlč, má zlatá, mlč," poplácal ji po štíhlých zádech, „a řekni to panímámě, že Rusové, hrůza tisíc –"

Teď se Věková lekla.

„A sem přijdou? Do Dobrušky?"

„Ne, přes Náchod, do Josefova, a bodejť," vzpomněl si, „Franckovi řekni, až přijede, ať si uchystá na zítřek fasuněk. Pojedeme."

„Kam!"

„Na Rusy se podívat – Nezapomeň!"

Vyrazil do krámu a krámem, na nic se ani neohlédnuv a neoptav, ven na městečko, do vlažného podvečera a přímo k starému Bílkovi. Ten se chladil na dvorečku pod lípou, obsypanou bledě zlatými

poupaty; seděl, jak byl podomácku, bos, v koženkách po kolena a v košili v týle zapjaté. Pokuřoval si a nedbal světa kolem, jak byl svým myšlením daleko, u Bonaparta, kterého se ještě pořád bál, třebaže ostatní, jak všichni zpychli vítězstvími v Itálii a ve Švýcařích, se smělému generálu smáli, toho že Turci už nepustí, ten že se už nevrátí.

Až Věk starého čtenáře vyburcoval. Už od vrátek na něj volal, drže, jak byl zahřát, klobouk v ruce:

„Sousede, slyšíte! Rusové jsou tu! Kozáci, celá armáda! Rusové!"

Bílek chytl hliněnku do hrsti a vyskočil jako mladík. Stalo se, jak se Věk nadál, ba ještě víc. Starý soused mu, poprvé, neuvěřil. Okamžik mlčel úžasem, pak vyhrkl:

„Františku, vy hrdloužete!"

Ale pak, když mu Věk všechno zjistil a vyložil, že to je jistotná pravda, zapomněl bafat a pořád jen:

„Inu namoutě! Kozáci! Rusové! Tady, Rusové, to slavné vojsko!" A hned, jak se mu bleskl nápad, přikrčil kolena, nachýlil se, chytl Věka za ruku a ptal se dychtivě:

„Jel byste?"

„A toť se ví, už jsem nařídil Franckovi, aby na zítřek uchystal vůz."

„Šubert by on taky jel."

„Řekněte mu, a Mečířovi, ten také, a Exner, však tamhle jde, Josefe! Pepíku!" volal Věk hlasem ze dvorečka na mladého souseda, který tenkráte, když jeli ke korunovaci do Prahy, Pinkavovi a ženským tolik vyváděl.

Nežli Exner došel, vyběhl ze stavení Bílkův syn, už ženatý, a zeť, vtom se také ukázal u plotu soused z druhé strany, a za chvilku černal se soumrakem pod lípou celý houfek mužských živě rokujících. Z hlasů bylo nejvíc Věkův slyšeti, jak znovu vykládal, pak Exnerův hlasitý smích, když Bílek podotkl, že se na Věkův fasuněk všichni nevejdou, že by měli někoho přijednat, Pinkava že by asi jel –

Zatím vystydla Věkovi večeře, a když mu ji žena na ohništi přihřívala, přišla stará Věková zezadu do sedničky přeptat se, přišel-li už Franc. „Bože, bože, on z toho rozumu pozbude!“ hrozila se, když od mladé uslyšela, co zas je, „pořád jen vojnu shání a noviny, vždyť tohle jakživo nebylo, nač se o to tak stará! – A Rusové, povídáš, Mariánko?“

„Rusové, kozáci, mnoho tisíc. Víte-li, panímámo, jak nám ten Pražák o nich vypravoval, když tu byl pro plátna.“

Stařena se až lekla, jak si teprve teď vzpomněla, co jim ten pražský panáček vypravoval a tak jistil. Dlaněmi do sebe tleskla.

„Co to povídáš! Ten divoký lid, co syrové maso jedí, a muchomůrky? Ti?! A nosy řežou a uši? A mezi ty že by František jel? Nemoudrý! Ten bude vyvádět, až se něco stane. Nikam nepojede!“

Ale ani matka, ani žena nic nezmohly, když Věk přišel domů. Smál se jejich strachu, chlácholil je, že to nic není, že se nemůže nic stát a že jich odtud pojede hromada, na dvou vozích. Šel na dvůr se přesvědčit, zdali čeledín, jenž se zatím vrátil ze Solnice, uchystal fasuněk na zítřejší cestu.

Věk se na ni těšil. Byl žádostiv uvidět Rusy, „ten vítězný národ slovanský“, o němž se teď všude s nadšením psalo i mluvilo a k němuž choval sympatii již od dob, co se v Dobrušce usadil, co čítal chválu jejich v Krameriových novinách, když psaly o rusko-turecké válce. Nejen on, nýbrž sousedé, kteří s ním četli nebo kterým sám předčítal, přáli Rusům. S upřímným obdivem naslouchali za těch podzimních večerů, jak „rekové slavní Rusové“ Turky počtem silnější znovu na hlavu porazili, a přisvědčovali všichni, když slyšeli nadšený obdiv Krameriův:

„Taková je ruská moc!“

A vědomí kmenové příbuznosti, ač ne dost určité, zahřívalo vroucností ten obdiv a úctu k moci velkého národa. Než projasňovalo se poslední dobou a povznášelo i české vědomí Věkovo a jeho několika čtenářů.

Věkovi byla ta příbuznost také útěchou, zvláště když se vrátil z Prahy, koncem máje, s myslí po hovoru s Thámem znepokojenou. Sic se už tam utišil Krameriem a také proroctví Dobrovského, jak mu o něm P. Vrba vypravoval, nepřevanulo bez sledu; chvílemi však přece hnula nejistota hladinou jeho mysli užuž se utišující.

Tenkráte Věk hned první večer, jak se navrátil, zašel si nahoru na sedničku a vytáhl ze své bibliotéky Letopisy trojanské vydané Krameriem a četl si jeho předmluvu, začínající slavnostně: „Slavný národe slovanský!“

A s vroucností jakoby v utěšující modlitbě říkal si místo:

„– abychom pak tento pro nás zajisté bolestný a žalostný pád odvrátili, nejsouť jiní prostředkové, než abys ty, slavný, po všem světě rozšířený národe slovanský, příkladem svých horlivých, vlasti milovných otců jazyka svého se ujal a v rozšiřování a zvelebování jeho ochotným byl pomocníkem. Tvá však v tom pomoc a podpora jediná jest ta, když dokážeš skutkem, že sobě české práce a spisy tvých horlivých a tvého dobrého upřímně vyhledávajících vlastenců libuješ a skrze pilné jich čítání k vydávání dalšímu jiných knih jim chuti dodati se snažíš. Takť potom jaké by pak koli kdo prostředky vymýšlel, dokonalého jazyka tvého nebude moci nikterak podvrátiti –“

Našel tu pevnou důvěru, kterou i on míval a měl, našel tu potvrzení svého mínění, jehož tam na královském Hradě proti Thámovi hájil. Pak práce dala utěšení a upokojení, zvláště když se rozhlédl, že nepadlo semeno na skálu, když viděl, jak jeho čtenáři, domácí i přespolní, neunavují a chutě se hlásí.

A zpráva o Rusích ho rozradovala. Těšil se na ně i z toho, že nepojede sám. Probudil se časněji nežli jindy. Věková byla jako obyčejně vzhůru, již po domácnosti, a zpívala v kuchyni se starou tchyní ranní pobožnou píseň.

Jak se Věk chutě strojil, zadíval se na Vašíčka, jenž líhal už na vlastní postýlce jako jeho sestřička. Sedmiletý hošík s tvářemi od

spánku červenějšími, jenž ve škole záhy mohl odhoditi bukovou tabulku a chytit se slabikáře, jak rychle a bystře chápal, spal tvrdě zdravým dětským spánkem.

Věk nad ním chvilku stál. Pohled na kloučka byl milý a hřál ho. Už jednou ruku vztáhl, aby ho vzbudil, ale zase mu poklesla, až přece mu sáhl na čelo, když pomyslil, že by měl Vašíček památku, do smrti, že by si vždycky rád na to vzpomněl, že to již v paměti zachová.

Rozespalý klučina se nemohl hned vzpamatovat, ale jak mu jen o sluch zavadilo, že pojedou na voze, on také, hned se rozevřely tmavé oči a jako rybka sebou vymrštil.

Věková, když přinesla snídaní, zrovna se lekla a bránila, že by se Vašíčkovi mohlo něco stát v takovém návalu vojska a jiného lidstva. I tchyni si na pomoc zavolala. Toho mraku nedbal. Více se zlobil, když už v jeho voze bylo zapraženo, když už starý Bílek se zetěm i synem seděli i Šubert s Mečířem a ještě jedním sousedem, který se poslední chvíli pro tu jízdu rozpálil, že o druhém, Pinkavově voze dosud ani potuchy.

Až vyšlo najevo proč, když přiběhl Exner a se smíchem oznamoval, jaký je ten Pinkava paličatý, že jeho, Exnera, nechce vzít, ne a ne, to že raději nikam nepojede, to že by si dal, aby mu zas ten rozpeska něco vyvedl. I musil se Exner dáti na ústup. Věk ho rád přijal.

Sotvaže čtverácký soused dosedl, zarachotil v ulici vůz a na rynk vyjel povoz Pinkavův, plný dobrušských sousedů. Nejeli prudce, ač Pinkava vpředu, skoro na voji, pořád své hnědky pobízel.

„Hy, koníčky, hy!“

Teď teprve si šel Věk pro Vašíčka, jenž přistrojen, nemoha se již dočkati, stál u maminky na podsíni. Mladá Věková hleděla zasmušile, stará se ani neukázala. Věk přistoupil k ženě s úsměvem a řekl chlácholivě:

„Nic se neboj Mariánko, o Vašíčka. Budu ho dobře hlídat, jako tebe, když jsme jeli, víš?“

Znělo to upřímně. Rozuměla, že do Prahy tenkrát ke korunovaci. Čelo, tvář se jí vyjasnily, oči, ústa se usmály. Podali si ruce, sehnula se k chlapci, napomenula jej a došla s ním až k vozu, kdež si ho Věk po bok na předu vozu usadil.

Zatím „koníčky" Pinkavovi je předejeli. Ale již na konci města je dohonili, a když je tu předjížděli, vyvstal Exner a křičel z fasuňku na Pinkavu: „Nežeňte se tak! Musej ještě s Rusem, na vojnu!"

Jak vozy hrčely, nebylo slyšet, co konšel Pinkava v opelichalé vydrovici, v brslenkách a vyrudlých botách s holínkami odpovídal. Ale zapadlé oči se mu blýskaly, silně házel ústy, skoro už bezzubými. A bičem hrozil. A nad ním řeholil smích z obou fasuňků.

Věkův se dostal dopředu a hrčel rychle vyschlou tvrdou silnicí, jež se probělávala mezi lány zrajícího obilí. Jasnou oblohou červencového rána sem tam nesl se bílý, prozářený oblak. Jen na východ, v zádech dobrušské výpravy, zastíral modrošedý opar obzor, takže v mlhavém tom závoji rozplynuly se obrysy hor. Jen níže, ve svazích, prorážely jím lesy tlumeně modrými pruhy, i žlutavě světlé tabule obilných lánů. Slunce již té ranní chvíle pěkně hřálo. Obilí vpravo vlevo stálo nehnutě v zlaté zátopě. Po šíru daleku v polích ticho. Jen skřivani zpívali.

I ti pak umlkali, jak mezi lány zvedaly se oblaky světlého prachu a letěly silnicí mezi obilím, když rachot vozů zalehl do velkého ticha, blížil se hrčivě a rostl.

Jely vozy selské, fasuňky, žebřinové, plné lidí, i panský kočár se z oblaků prachu zjevil. Mihl se, za ním druhý, pak jezdec, jenž předejel vozy i kočáry a v trysku zanikl v sedavé mlze silničního prachu sluncem vyjasněného, dál mezi poli na silnici k Josefovu. Tou také dost pěších pospíchalo, selských lidí i městských, v čepicích, v třírohých kloboucích, v plantách plátěných i soukenných kabátech, bosí, ve střevících, mnozí vysvlečeni, každý o holi. Všichni, většinou starší (neboť mladí vojska se střežili, když všude kdekoho rádi lapli a odváděli), všichni chvátali podívat se k Josefovu na Rusa.

Dobrušská výprava dostala se do toho proudu, když minula Opočen a blížila se k Josefovu. Konšel Pinkava chtěj nechtěj musil šlehat do koní a nutit je do skutečného klusu, aby povozy za ním kvapící nevjely mu na záda. Šlehal bičem, pokřikoval na „koníčky" a zlobil se, to že jsou blázni bláznivi, koně že ztrhají, a bodejť, kvůli Rusům, čert aby je vzal, kdo to zase spískal, to všecko zase Věk, ten přemrštěnec, a ten rozpeska Exner –

Konečně ulevil ten hon, když dojížděli k Starému Plesu před samým Josefovem. Nemohli vpřed, jak byla cesta plná lidí a vozů, a pak i tu musili zarazit, když uslyšeli, že se s povozy do pevnosti nedostanou, že je tam všude plno, v hospodách ani místečka.

Také v té vísce ho nebylo. Musili zajet na volnou prostoru, vypřáhnout a koně uvázat u vozů nebo vedle jiných pod stromy do stínu. Věk tu s Dobrušskými se dlouho neomeškal. Dav čeledínu nařízení stran koní, aby je opatřil a dobře opatroval, vydal se na ostatek cesty pěšky. Ale Pinkava zle kázal. Všichni se tu vyklidili z vozu a jej tu nechali. Sic se na Rusy cestou zlobil, ale teď ho hnětlo, že jich ani neuvidí. Koně jen tak nechat nechtěl a svěřit je Věkovu čeledínu také ne.

Věk pospíchal s Dobrušskými k Josefovu. Vašíček, kterého vedl za ruku, poklusoval vytrvale. Jak slunce vystupovalo na poledne, přibývalo horka. A prachu pořád dost. Už vyšli z polí, míjeli cvičiště vlevo, zahlédli vpravo Jaroměř se starým kostelem a před sebou nad zelenými valy, znenáhla stoupajícími, hřebeny červených cihlových střech.[136] Proud zvědavých se v bráně, obsazené strážemi, srážel, za branou pak se rozléval do ulic a prostranstvím prostřed pevnosti.

Teprve teď uznával Věk, že měla matka i žena pravdu, že bude nesnáz s Vašíčkem. Kvůli němu nemohl tak rychle kupředu, jak si žádostivě přál. Ale nemrzel se. Chtěl, aby hoch také všecko viděl, aby měl památku. Držel ho za ruku a střehl každý jeho krok.

136 Kostel a věž tenkráte ještě nestály.

Zardělý, zpocený Vašíček jen na žízeň naříkal. A tu měli všichni. Proto zamířili z náměstí do nedaleké hospody, k Martinu Veselému, daleko široko známému. Mladý hospodský s lalokem, na svůj věk neobyčejně tlustý[137], ve střevících a punčochách, jen v lehké, bílé kazajce, zle se otáčel v hospodě hostmi nabité. Oddechoval hlasně, funěl a potem zalitý křičel na pomocníky.

Dobrušští konečně dobyli několik sklenic piva a dali se také do zásob, jež si přinesli z domova. Přitom se vyptávali na Rusy, kdy přijdou. A již tu byli, slyšeli, před chvílí že přitrhli, mnoho tisíc, ti že tu ostanou přes noc, teď že si dělají ležení v lukách pod Jaroměří, u Jezbin a Semonic.

Dobrušští jen se trochu ochladili a občerstvili, již opět vytrhli. Napřed Věk se synkem a starým Bílkem, jenž na svou hliněnku celou cestu ani nevzpomněl. Od hospody se dali k Hradecké bráně kolem samých kasáren s okny v přízemí zamřežovanými. Viděli do velkých nádvoří těch rozlehlých, jednotvárných budov, kdež se probělávalo vojáky. Kdes buben zarachotil, pak vojenská fanfára zahlaholila, přes cestu se jim kmitla řada vojenských trestanců vlekoucích za sebou těžké železné koule k nohám na řetězi přikuté. Stráž s nasazeným bodákem na puškách vedla je v tom úpalu do nějaké těžké práce.

Věkův synek se po všem ohlížel, po těchto nešťastnících však nejdéle. Srdce se mu zachvělo, bylo mu těch ubožáků líto. Ale musil dál, a opět z cesty s ostatními, jak proti nim táhla četa vojáků v bílých fraccích a v gamaších, s puškami na rameně. Sotvaže přešla a Dobrušští pronikli několik kroků kupředu, už znova uhýbali, neboť klusem přijížděl nějaký adjutant s hedvábným, žlutým bandalérem přes prsa a měkkými, dlouhými střapci, zardělý, uprášený na zpoceném koni.

Tak stěží prošli Hradeckou branou, kolem stráží v plné parádě, přes mosty nad širokými a hlubokými příkopy travou zarostlými,

137 Když r. 1820 zemřel, vážil 365 liber.

mezi hradbami rudých cihlových stěn a zelených drnových vrchů, a dostali se mezi přední opevnění, kdež byla cesta volnější, ale kdež se jim přece neuvolnilo.

I tu se shluklo mnoho lidí, přespolních i domácích. A pojednou tu musili zastaviti. Řinčivá hudba stopila naráz hluk a šum kolem rozvlněný. Blížila se od řeky, patrně od luk, kde tábořili Rusové.

Věk chytl Vašíčka a vyzdvihl ho do náručí, aby dobře viděl kapelu. Byla z pevnosti, dělostřelecká. Hudebníci v hnědých fracích rudě vyložených, v divných čákách seděli a hráli na bílých grošovaných koních, kteří si vykračovali rozumně, klidným krokem.

Za kapelou oddělení kyrysníků v černých kyrysích v plné parádě, a vtom, jak jeli kolem, letělo zástupem, jako by vítr náhle přivanul, že teď pojedou Rusové, s josefovským komendantem, že jim byl s oficíry naproti a teď že si je vede, ty nejvyšší, generály a hlavní oficíry –

Ještě kyrysníci nepřijeli a již se všechen zástup, dosud dost pokojně stojící, počal neklidně hýbat. Vykřikovali z něho, dopředu se tlačili, hlavy zvedali, ukazovali si, strkali se, do temna zardělí. Slunce pražilo a potůčky potu se každému jen řinuly po spáncích i po tvářích.

A Věk měl ještě synka v náručí. Vydržel však, vyhlížel a Vašíčka upozorňoval, teď že už přijedou Rusové.

Nad obláčky prachu zjevila se skvělá skupina jezdců. Napřed velitel pevnosti, generál z Kleindorfa, v copu, v bělostném fraku, po pravici mu generál Kozlov, vrchní velitel přibyvšího oddělení ruského, v tmavozeleném fraku se zlatými epoletami a zlatým límcem, s modrou šerpou přes prsa, v bílých, úzkých nohavicích a vysokých botách, na krásném bělouši, za těmi sbor vysokých důstojníků císařských i ruských v bělostných, tmavozelených, modrých i hnědých fracích vojenských, v přiléhavých nohavicích, bílých, rudých a ve vysokých botách, napudrovaní, s copy, plní zlata, se šerpami a střapci různých barev, většinou muži statní, urostlí a osmahlí, hladce oholení –

Ale nejvíc a nejdéle se diváci ohlíželi po statném plukovníkovi kozáckém v tmavomodrém kabátci se zlatými epoletami, ve vysoké čepici ozdobené světle modrým pytlíkem a bělostným peřím volavčím v bohaté agrafě – A vousy měl on jediný, dlouhé, světle plavé vousy a mohutné kníry. Ukazovali si je a hned také zlatý kříž, jenž se zpod nich na prsou blyštěl, a hned zas jeho koně, krásného vraného koně, jakou má dlouhou hřívu a jaký dlouhý ocas!

Jako zjevení mihla se družina generálů a důstojníků a zmizela opevněním za kyrysníky, za jízdnou kapelou, jejíž řinčivá hudba ztlumeněji sem už zaléhala, jak vjížděli přes dunivé mosty do Hradecké brány – Všecko to zmizelo, i druhé oddělení kyrysnické za skvělou družinou, všecko zaniklo v pevnosti.

Mnozí ze zástupu tam také pospíchali, většina však obrátila se uvolněnou nyní drahou z pevnosti ven k Labi, k jezbinským lukám. Kromě těch ruských důstojníků neuviděli do té chvíle ani vojáčka ruského. Slyšeli, že jsou všichni v lukách, v ležení, odtud že z nich nesmí žádný.

Dobrušští, ale ne již všichni pohromadě, došli s proudem lidí ku dřevěnému mostu přes Labe pod hradbami. Přes něj se však nedostali bez nesnází. Byl pln lidí a za ním, na silnici vedoucí od Jaroměře sem do pevnosti, jela dlouhá řada povozů s nákladem do ležení. Vezly seno, slámu, dříví; několik jich také mělo sudy a soudky, pivo, vodku, chléb i pytle plné ovsa, hrachu, krup.

F. Věk, jemuž péče o synka čím dále tím více přibývalo, shledal se za mostem už jen se starým Bílkem a jeho synem, jenž Vašíčka vzal a kus ho nesl. Ostatní se jim ztratili, i Pepík Exnerův, jehož veselý hlas za sebou dlouho slyšeli. Dostali se až poblíže luk, mnoho však nezhlédli, pro povozy, leda jen sloupy dýmu, dál za vozovou řadou, v lukách vystupující. A neobyčejná směs zvuků sem dorážela jako příboj, čím dál tím silnější, směsice zvuků a hlasů slitá v divný hluk a šum, z něhož plněji vyrazilo několikeré zatroubení.

Vozy zarazily na kraji cesty u samých luk. Dobrušští toho užili, protáhli se průlinou, jak to také učinili mnozí před nimi, a pojednou stanuli v lukách pod cestou, kraj ležení, už mezi Rusy.

Starý Bílek se tu dobře vyznal; nejednou byl naproti přes luka v jezbinském dvoře, dokud tu stál ještě o samotě, i poslední čas, co tu za poslední tři léta vystavěli několik příbytků, ale teď se rozhlížel jako vyjevený, jako by zbloudil. Tak se všecko naráz změnilo.

Pruh lučin, táhnoucí se mezi řekou u samé pevnosti a mírným svahem do Jaroměře k jihozápadu, zmizel nadobro, jak na něj padlo mračno vojska. Bezmála sedm tisíc mužů s pěti tisíci koňmi, první oddíl ruské armády, sem vtrhlo.

Vojáci v tmavých většinou uniformách, koně u kolů i volní, pušky v pyramidách lesknoucí se na slunci, sem tam bělavé stany nebo vozy, četné planoucí ohně, vystupující sloupy šedobílého dýmu v měkkých vlnách sluncem vyjasněných, skupiny mužstva u nich, u kotlů nad nimi, vojáci sem tam procházející, jezdci porůznu nebo i v malých četách projíždějící, povozy zvolna v tom mravenčím hemžení se kolébající nebo trčící, to byla luka od Jaroměře přes Jezbiny, k Semonicům a dál, jindy bujně zelená, plná květů, splývající s modravým pruhem na obzoru.

Teď zmizela pod tím živým mrakem Rusů a jejich koní, vozů a stanů. Jen staré olše a vrby, stojící porůznu v lukách, zůstaly a strměly, vrby do stříbrošeda lesklé, jak vítr povíval nad vlnami táborového žití, nad tím neúnavným ruchem, nad tlupami vojáků v uniformách nebo polosvlečených, kteří si lehli v jejich stín nebo shlukli se kolem ohňů ruději planoucích ze stínu a tmavé zeleně.

I pevnost nalevo, hned za řekou, její hradby drnem zelené oživly, i vysoký břeh níže pevnosti. Všude plno zvědavých; tam důstojníků a vojáků, tu lidí z Plesu a sousedství, kteří odtud měli nejvolnější rozhled, zvláště pod nohy, k řece, jejíž pravý břeh hemžil se ruským mužstvem různých uniforem, myslivci, granátníky, dragony a kozáky, muži hladce oholenými i bradatými, v čapkách i bez nich, s vy-

hrnutými rukávy i nohavicemi, vysvlečenými, prsou obnažených, osmahlých, huňatých i bílých. Přicházeli řadami, čekali s okovy a různými nádobami, zadní pokřikovali na přední, kleli, smáli se, špláchali, stříkali vodou, pili, občerstvovali se, hledali stinné koutky pod stromy a houštím. Níž přiváděli kozáci koně, kteří řehtali, jak čili vodu –

Tuto pestrou směs měli Věk a jeho společníci před sebou. Omamovala je a první okamžik nevěděli, kam dřív pohlédnouti, na kterou část, na kterou skupinu toho vidění. Starý Bílek až váhal pohroužit se dál do toho hřmotu a zmatku, jak se mu to všecko zmatkem zdálo. Ale Věk ukázal na ty z Jaroměře a jiné, kteří před nimi šli, jen aby se nebál, a Rusové, jen aby si všiml, jak jsou hodní, že nikoho nestaví. Skutečně, nikoho nezastavovali, smáli se i pozdravovali.

Věk, jenž už včera navečer doma i dnes cestou sousedům vykládal, že jsou Rusové jako Čechové jednoho národa, slovanského, naslouchal teď napjatě a každé slovo chytal, co vojáci hovoří, zdali jim porozumí. Když pochytil nebo se mu zdálo, že postihl, měl radost, hned to hlásil starému Bílkovi a připomínal mu, aby si všiml, jak tuhle ten oficír, to že je jistě oficír, řekl „sláva bogu“ a hned zas, když zaslechl v proudu nepochycených slov „vaša pravda“.

Než srovnávání brzo nechal. Stát nemohl, proud ho nesl a synka musil hlídat. Už začínal litovat, že ho bral. Na chlapce to bylo skoro příliš, ač dosud nenaříkal; ale musil mít na něm neustále oči, aby se mu neztratil, aby nepřišel k ourazu, jak kolem pořád na koních přejížděli. Přitom neúnavně pobízel a chtěl dál, dál a rozhlížel se, kde jsou kozáci, o kterých čítal a slýchal –

Tak postupovali ležením a zapomínali na čas, že již poledne dávno minulo. Měliť každým krokem změnu, pořád něco jiného a nového. Pak už v tom zdánlivém zmatku, v té směsi začínali postihovati pořádek. Viděli, jak je vojsko přesně rozděleno, pozorovali oddělení a všude při veškeré volnosti kázeň a řád.

Nejvýš leželi dragoni pluku Gudovičova a Ševčenského. Do jejich oddělení se dostali nejdřív, ale již na jeho konec. Než dost jich přehlédli, samých chlapíků v tmavozelených fracích s bílými výložky, v šedých nohavicích, huňatky se štítkem na hlavách. Koně jejich, všichni jedné barvy, stáli řadami u kolíků, mnohé přiváděli k polní kovárně, opodál kteréž se Dobrušští brali.

Pak do pěchoty, myslivců, mušketýrů a granátníků zapadli. Bílé řemení, čáky v pouzdrách, pláště svinuté, všecko složeno, pušky stály v pyramidách; vojáci jedli, nebo kolem sudů se tlačili, nebo kouřili, sedíce na zemi. Jiní unavením se natáhli a spali tvrdě v tom honu a šumu plném pokřiků a smíchu jako zabití.

Pojednou chytl Věk souseda Bílka za rukáv a očima ukázal na statného důstojníka s copem a ve vysokých botách, jenž vojákovi před ním stojícímu něco vykládal.

„Všimněte si, sousede, jak s tím vojákem mluví. Jináč nežli naši; nenadává, nesápe se a voják se netřese, nebojí se jako – A odpovídá mu, poslouchejte!“

Voják přisvědčoval:

„Slúšaju.“

Důstojník vykládal dál a voják zas: „Slúšaju.“

Věka těšilo, že rozumí. Nežli však Bílkovi vyložil, co si myslí, otočil se důstojník, podíval se na ně, pozdravil a s úsměvem se optal:

„Kuda vy těper’ chatitě itti?“

Starý Bílek i jeho syn se zarazili a oba smekli. Věk byl překvapen, ale jak byl v napětí, pochytil smysl, a pozdraviv zdvořile, odvětil:

„Ke kozákům prosíme.“

Důstojník se usmál a nabídl se, že jim ukáže. I šel s nimi. Věk povzbuzen tou laskavostí pochvaloval, že jsou kozáci slavné vojsko a Rusové Slované. Oficír rozuměl nerozuměl, ale přisvědčoval, něco o kozácích vykládal (Věk pochopil, že jsou od Uralu), až zastaviv rukou ukázal směr a vlídně pozdraviv opět zpět odešel.

„Jaký to hodný, vlídný lid!“ zvolal Bílek v nadšení.

„A naše panímáma se leká, že nám nosy a uši uřežou!“

Vtom ohlas sborového zpěvu k nim zalehl, zpěv samých mužských hrdel, divného rázu, ale pěkně se poslouchal.

„Že to jsou kozáci!“ zvolal Věk. „Vašíčku, drž se mne. Pojďte, sousedé!“

Šli, jak jim důstojník ukázal, ne však daleko. Naráz se uhnuli. Věk chytl Vašíčka za rameno a přitiskl ho k sobě, aby ho uchránil. Dva jezdci jeli klusem proti nim. Jako by ze země vyvstali, náhle, znenadání je měli před sebou na nevysokých, nevzhledných koních, s hřívami neobyčejně dlouhými. Jezdci, každý s dlouhou píkou bez praporečku, v modrém kabátci jakémsi, přepásaní, v čepicích kožešinou lemovaných, v širokých nohavicích, byli osmahlí, oba bradatí s mohutnými kníry, až z nich strach šel.

Starý Bílek ulekaně ustupoval, oči však z nich nespouštěl a neohlédl se, ani když Věk vedle vzkřikl, že to jsou jistě kozáci. Ti zatím až k nim zajeli, takže si je mohli prohlédnout i jejich koníky ohonů dlouhých skoro až do země. V ten okamžik přiklusal proti nim třetí jezdec, důstojník patrně podle epolet, a ten, zaraziv zrovna proti oběma kozákům, velel:

„Stoj!“

Oba jezdci jako by je do země zaryl. Důstojník se na něco ptal, starší z obou odpovídal, až důstojník pokynul. Kozáci potrhli uzdou, otočili se jak šipka a klusem opět zpátky, odkud přijeli, až jejich koním dlouhé ocasy povívaly. Kozáci zmizeli v chumlu, jen obě dlouhé píky nad ním trčely. Když i ty zmizely, nabyli Dobrušští opět řeči.

„Tak to byli, Františku, kozáci!“ vydechl starý Bílek. V povzdechu tom bylo cítit jisté zklamání. Od uhlazených, oholených vojáků v upjaté uniformě, kde každý knoflíček, každá šňůrka měly své určité, vyměřené místo, kteří musili mít i cop i kníry předepsané délky, lišili se ruští jezdcové, až do očí bilo. Až divoce vypadali. Mladý Bílek přiznal

upřímně, že z nich jde strach, Věk však, jenž ve svém nadšení všecko uznával a jemuž se tu vše líbilo, hájil jich, to že je dobře, tak že musí být.

To již opět šli, dál za kozáky, ale pořád ještě mezi pěchotou, právě mezi granátníky, jejichž ohromné medvědice se štítky černaly se a na slunci se leskly svou srstí, jak byly po zemi řadou nebo u pyramid pušek rozloženy. Za několik však kroků musil se Věk se svou společností nanovo zastaviti. Proti nim přicházeli čtyři vojáci v čapkách, chlapi velicí, každý jako hora, v zaprášených gamaších, s nosítky, na nichž spočíval voják, dle velikosti patrně jejich druh, šedým pláštěm po prsa přikrytý, přepadlý, ve tváři zsinalý, uší bledých, rtů zamodralých. Ležel jako bez vlády a oči horečné jako rozžhavené hleděly upřeně, do prázdna.

Všude tomu smutnému průvodu ustupovali z cesty, všude se po něm ohlédli, na okamžik ztichli; ale jak zapadl v množství, vzedmuly se za ním vlny nanovo, vzkypěl opět šum, ruch, život.

„Tady se rozstonat!“ povzdechl Bílek, jak opět vykročili.

„A snad i tu zemřít, ve vojanském špitále! Beztoho jej tam nesou. Tak daleko od vlasti.“

„Daleko, viďte, Františku; kolik asi,“ ptal se staroch.

„Tři čtyři sta mil jistě.“

„Ó bože!“ lekal se soused. „Tak daleko od domova. Tak daleko!“

„A kozáci, myslím, mají ještě dál, když jsou až od Uralu. To už je na asiatských hranicích, a jakoby už v Asii. Tam ono je dobrých pět set mil.“

Starý kroutil hlavou, pak se ještě jednou obrátil po nosítkách. Nezhlédl jich, zapadla v tom proudění, dojem však jimi probuzený hned neodvanul. Dobrušští kráčeli chvíli mlčky, až se Věk ozval, zemře-li tu ten ruský voják, kdy asi to zvědí jeho lidé v Rusku, a zvědí-li vůbec. A maně stanuv, obhlédl ležení, pokud bylo možná. Zvážněl. Duch universitních let se v něm hnul, vlastenec umlkl a ozval se jen člověk:

„Kolik se jich vrátí domů! A nač je vedou!“

Šli dál, volněji; Vašíček nějak vázl v kroku, chábl a smutněl, až se konečně přiznal, že má žízeň. Věk se až lekl, když se podíval na hodinky. Čtvrtá již docházela. Tak dlouho chodili na parném slunci; jak by hoch nenaříkal! Ještě dost vydržel.

Ohlíželi se, kde by si mohli alespoň na chvíli sednout a kde by aspoň pro chlapce krapet nápoje sehnal. Ale nikde místečka, všude plno vojáků, na zemi, pod každým křem a stromem celý roj jich, rovněž kde stál vůz s improvizovaným výčepem piva nebo kořalky. Nezbylo nežli se dát více vpravo k výšině k Semonicům, kdež, jak se nadáli, o trochu vody nebude snad zle. Jídla ještě měli.

Proplétali se mezi vojskem, mezi stany pro důstojníky, mezi baráky z klestí narychlo pro kousek stínu nevysoko spletenými, kolem skupin vojáků sedících, místem také skoro přes nohy těch, kteří se natáhli a spali, kolem koní, kteří uvázaní u kolíků ohryzovali podupanou trávu nebo chroupali seno, oflakujíce se neúnavně před hladovými a v tom horku neodbytnými mouchami, místem už do krve pokousaní –

Věk a jeho společnost potkávali houfce domácích zvědavců, posléze pak, poblíž vesnice, zhlédli také dvě babky s nůšemi. Věk je zastavil, domnívaje se, že snad nesou třešně.

„Měly jsme, ale všecko je už pryč! Ti Rusové je polykali, zrovna se o ně prali!“ křičela jedna, a druhá v čepci:

„Teď češou stromy.“ A rozchechtala se.

„Češou? A co?“ ptal se Bílek.

„Hrušky, jabka, všecko, co na stromě visí –“

„Ale vždyť to není zralé.“

„To je jedno. Jim všechno šmakuje. Chroustají to, až se člověku sliny sbíhají,“ volala babka v čepci.

„To budou mít sedláci pěknou škodu,“ ozval se Bílkův syn.

„A toto!“ volala baba v čepci a druhá se zas rozchechtala.

„Nebudou, vojáci všecko koupili, každý strom zaplatili a jak dobře. To budou mít Semoničtí a tady v Jezbinách výdělky.“ Babka

zapleskala na kapsář pod zástěrou, až stříbrem zachrastěl. Věk se rychle optal, jakými Rusové platí.

„Svými, ruskými, rubly tomu říkají –“

„Prodejte mi nějaký.“ Věk chtěl je mít na památku a také aby mohl doma ukázat, a hokynářky byly ochotné směnárnice. Měly raději bankocedule nežli neznámé peníze –

„To jsou ti Rusové asi z krajin,“ mínil starý Bílek, když opět vykročili, „kde není žádného ovoce, že jim to tak tuze vzácné.“

Do vsi došli teprve za hodnou chvíli. Nadáli se, že tam bude volněji. Než přišli jako do mraveniště. I tam se černalo vojskem. Na vsi, mezi příbytky všude plno; na nádvořích stáli koně, kteří se nevešli do stájí.

Nejhlučněji bylo na zahrádkách, na sadech. V korunách hrušní a jabloní kmitaly se uniformy, pod stromy uniformy. Vojáci leželi tu na zádech, na břiše nebo stáli a lapali do čák a čapek padající nezralé ovoce, křičeli vzhůru do stromů, strkali se, chňapali po spadlé hrušce jako chlapci, chechtali se, většinou samí kozáci, jak Dobrušští rozeznali podle těch dvou, které prve potkali.

V jednom statku domohli se konečně vody. Nejprve napojili Vašíčka, pak sebe a šli si odpočinout. Za stavením na konci sadu nalezli přece volnější koutek. Ulehli do trávy a starý Bílek, jenž byl jako profiantmistr, vyložil jídlo. Sám mnoho hladu neměl. Žízeň přešla a teď si teprve vzpomněl na fajfčičku. A s jakou chutí! Vytáhl ji, nacpal, zakřesal, ale sotvaže první bafy modrého kouře vypustil, vyndal hliněnku z úst.

Naslouchal a Věk a všichni se v trávě povztyčili. Dál, někde od Jezbin a snad ještě dál zavanula až sem hlučná vojenská hudba.

„Teď ono bude teprve veselo,“ mínil Bílek, jenž rychleji zabafal, aby oheň v dýmce uchránil. „Mají po menáži, budou jim hrát –“

„Naši –“

„Tohle jsou naši, ale oni také mají své muziky –“

Dobrušští rozepjali kamizoly, uvolnili šátky na krku (klobouky, hned jak přišli, hodili do trávy), natáhli unavené nohy, jejich obuv zbělela prachem za tu chvilku, co chodili vesnicí, a odpočívajíce naslouchali vojanské hudbě. Rozhledu odtud neměli, ač byli výš, nad lukami; ale seděli u plotu mezi křovinami hlohu. Jen ke statku, mezi kmeny, viděli vojáky a několik osedlaných koní u plotu uvázaných, nad nimiž trčely píky o jejich sedla opřené.

Když hudba po chvíli umlkla, chtěli vstát, ale Vašíček jim, aniž si toho povšimli, usnul. A nadto dole v lukách spustila nová hudba, samých loveckých trub, patrně v oddělení myslivců, měkčí a jímavější tónem i dumavou skladbou cizího rázu.

„Tohle je ruská!“ zvolal Věk, jak jen spustili, a přikloniv hlavu, pozorně jako hudebník naslouchal. I ve statku a na sadě se utišilo. Stromům se ulehčilo, kozáci dočesali a odpočívali a s nimi nejedna větvice, kterou srazili.

Dobrušským se nechtělo z místa. Seděli v chladu a čekali také chlapce, až se probudí. Nebe vysoko klenuté jen zářilo; zdola, z luk, dorážel ohlas ruchu a táborového hluku jako hukot vody, bělavé sloupy dýmu nesly se ještě tu tam čirým vzduchem rovně a v krajích svých vln jako vyzlacené.

Po loveckých troubách ruských myslivců spustil se lijavec tónů plné kapely. Zněl blíž, snad tam v pěchotě, mezi granátníky, a Věk opět pozorně naslouchal, z hudebnické zvědavosti i sympatie, zvukům ruského marše.

Najednou ucítil, že společníci jeho sebou prudce trhli. Ohlédl se a na okamžik se zalekl. Nad nimi stál ruský voják, nevelký, ramenatý, ne již mladý, vousy zarostlý a hrubě osmahlý. Na hlavě měl čepici; dle uniformy byl patrně kozák. U pasu visela mu křivá šavle, na prsou se mu leskla medaile. Přišel sadem, travou, proto ho ani nezpozorovali, a stanul nad nimi jako zjevení.

Ani se hned neozvali, jak byli zaraženi, ač Rus se poklonil a pozdravil, dobrácky se usmívaje, až se mu zabělaly zdravé zuby zpod

knírů, mezi suchými, zcuchanými vousy. Až Věk se první ozval; odvětil mu pozdravením a vyzval ho, aby přisedl. Kozák se uvelebil, neváhaje, jako starý známý, a něco hovořil. Ale nežli dosedl, odmlčel se, jak zhlédl Věkova synka, jenž ležel za Věkem víc ve stínu.

Kozák se na chlapce zadíval, překvapen, ale hned se mu, jak Věk pozoroval, měnila drsná tvář. Výraz její stával se měkčím a pohled, prve tak jadrný, něžněl, až pak jako tesknotou se zastřel. Bradatý kozák zavzdychal, pojednou vzal Věka za ruku a ptal se ho slovy i posunky, je-li ten chlapec jeho; pak opět vykládal slovy i posunkem, že má také takového, ukazoval, jak je velký, a opakoval vroucně, s láskou i v roztesknění:

„Ach moj Iljuša, moj dorogoj Iljušenka! Kogda ja těbja opjať uvižu? Ach moj Iljuša, zolotoj moj, černobrovyj!"

Věkův chlapec sebou hnul. Kozák naráz umlkl a rukou třepal a mrzel se patrně, že příliš nahlas mluvil. Ale Dobrušští o chlapce nedbali. S účastenstvím hleděli na Rusa, naslouchali jeho stesku, a Věk v tom dojmu opakoval: „Pán Bog dá! Pán Bog dá!" a podal kozákovi ruku. Pak, aby mu jeho myšlénky zaplašil, ukázal na jeho medaili.

Rusova tvář se vyjasnila a hned živě odpovídal, že byl u Očakova, když Očakov šturmovali. Tolik Věk vyrozuměl.

„Očakov!" opakoval s údivem a vzpomněl na Helda, tam že také bojoval jeho bratr, a zná-li ho snad někdo z těch tisíců v lukách. Kdyby se mohl tak zeptat a doktorovi vzkázat příznivou zprávu! Ten že se bude shánět, až do Prahy přitrhnou – To se Věkovi tak kmitlo, co opakoval nadšen jméno Očakova. Pak vyslovoval zvolna, aby kozák lépe rozuměl:

„Tam byl Suvorov."

Stín v tváři, stesk očí tytam, jako když vítr chmuru rozfoukne. Kozák zajiskřil očima, když zaslechl jméno slavného vůdce, jejž armáda milovala, zdvihl čapku, křižoval se a nadšeně i s hrdostí opakoval:

„Á Suvorov! Á Suvorov!"

A vtom zas vycenil bílé své zuby v náhlém upřímném úsměvu a rychle se nahnul za Věka, jak postřehl, že chlapec otevřel oči. Chtěl k němu, chtěl ho pohladit, volaje naň něžně, mazlivě, ale hned zas usedl na své místo, když viděl, že se ho chlapec lekl a že se uchyluje za otcova záda. Teprve když Věk synka uchlácholil a nařídil, aby vyšel a podal kozákovi ruku, hladil Rus chlapce po tváři, po vlasech, mluvil k němu lichotivě, a zas o Iljuškovi –

Od stavení někdo zahoukl, mocný hlas něco poroučel. Kozák sebou škubl, ohlédl se do sadu, a vtom už všem ruku podával, maje patrně nakvap, a chvatně oznamoval a ukázal, že musí tam – mávl k plotu, kde čekali koně osedlaní. Naposled Vašíkovi ruku podal a na něj se usmál, ale vtom, jak mu napadlo, hned uvolnil kabát, vytáhl měšec, a vyňav stříbrný peníz, vtiskl ho překvapenému a jako omámenému chlapci do ruky.

Nežli se kdo nadál, byl už kozák v sadě a pospíchal klusem ke koním, ku kterým se již několik druhů sběhlo. Dobrušští viděli svého známého, jak se vyšvihl do sedla, jako ostatní jak si zatkl píku, jak otočili koně a vyjeli. Za chvilku zmizeli za statkem mezi stromy.

Dobrušští zůstali ještě chvilku ve svém zákoutí. Divili se, mluvili o kozákovi, prohlíželi ruský peníz. Věk, ukládaje ho do svého váčku, řekl vážně synkovi:

„Dobře si ho schováš, budeš ho mít na památku. Pamatuj si to všechno, dobře si pamatuj toho hodného kozáka a všecky ty hrdinské Slovany!“

Pak, poněvadž Vašíček sám chtěl opět dál, vydali se zase dolů, do luk, mezi kozáky, jak předtím už pomýšleli. Větřík zanášel k nim výše z luk ohlas hřmotné vojanské hudby, do kteréž pak pojednou zahřměl, jako když vystřelí, ohromný křik sta a sta mužských hrdel: „Urá!“

Znělo to blíž, z té strany, kam sestupovali mírným svahem mezi vozy, mezi vojáky, mezi domácím lidem, vzhůru dolů se hrnoucím

pro podívanou i s nákladem v krosnách, v koších, v nůších, jak se hnali za výdělkem, nebo již s ním a s prázdným nádobím.

Věkovi a jeho průvodcům otevíralo se nové divadlo, jak sestoupili do luk. Octli se, kde chtěli, v kozáckém ležení.

Stín už padal na část luk, jak se slunce volně sklánělo; Josefov však výš a volná luka za řekou svítily v žlutavé, tiché záři. V tom jasu i stínu rozkládal se tábor uralských kozáků, hlučnější, živější nežli všechny výše v lukách. Stanů a baráků tu bylo poskrovnu, ale ohňů dýmalo tu ještě dost. Kolem nich i dál seděli, leželi kozáci, kouřili, spali, shlukovali se kolem vozů se soudky, pili a zpívali, jednotlivě, sborem unylé, divné písně.

Věk a jeho společníci nevěděli, kam se dřív podívati. Věk s potěšením pozoroval skupinu zdejších sedláků, jak stáli s kozáky, jak si ukazovali, jak se domlouvali, jak si přisvědčovali, jak se smáli a přátelsky se měli. A starý Bílek pořád jen v obdivu pochvaloval: „Jaký to hodný lid! Jak vlídný! To jsou dobráci! Ale v ohni jak čerti."

Šli zase kousek dál a zas už se stavěli, u kola utvořeného domácími a kozáky, z něhož břinčely struny v průvodu mužského zpěvu a kdež mladý kozák černooký, rozpálený tancoval s ohněm, s žárem divokého „kozáčka".

Věkova synka však nejvíce vábili koně, ti nevelcí, ne tuze ušlechtilého oudělku, kteříž však všichni měli ocasy dlouhé až do země. A jaké dlouhé, husté hřívy! Stáli, odpočívali, ale také se popásali bez pouta a volně přecházeli. Dobrušští se divili, jak se pasou vedle spících kozáků, jak je rozumně obcházejí, a Vašíček se až zasmál, když viděl, jak bělouš dlouhohřívý opatrně překračoval roztažené nohy spícího kozáka.

Chlapec se nanedlouho zase zastavil, když zpozoroval jiného kozáka pod olší sedícího, že zahvízdl a zavolal a že z houfce pasoucích se koní náhle se jeden vytrhl, hnědák, otočil a klusal, běžel ku svému pánu víc a víc, až mu hříva i ohon povívaly.

A kolem vřava, hluk, zpěvy, do toho ohlas řinčivé hudby z hořejšího tábora. Tu tam rozjařený kozák zavýskl, tu onde kůň zařičel –

Cesta už nebyla příjemná. Tráva zdupána, luka za několik hodin jako mlat, plná roztroušeného sena, slámy, hnoje, místem rozmočená, kalužiny rozšpláchané vody; a všude zápach čoudu a hnoje.

Ale Dobrušským se přece odtud nechtělo, ač už také stíny rostly a zlatá zář do výše unikala. Než Věkovi poručily hodinky a ohled na chlapce, že by přijeli pozdě domů a doma že čekají jistě ve straších – Než velký kus neurazili a nanovo stanuli. Od řeky hnal se houfec kozáků na neosedlaných koních. Jako vítr letěli, až koním hřívy vlály a vysoko šlehaly. Kozáci jeli přikrčeně, znenadání však jeden z nich, jako by ho vystřelil, stál koni na hřbetě; za ním hned druhý, třetí – Tak stáli v divém trysku a ještě se zas obrátili stoje, tváří dozadu, stáli, jeli, vráz seskočili, běželi vedle koní, hříva vlála jim do tváře, a hup, zas stáli, seděli na koních, nebo viseli z nich v tom honu –

A dál provozovali ty kozácké kousky, až Dobrušští a všichni kolem, domácí lid i císařští důstojnicí, kteří meškali v táboře návštěvou, provázení ruskými druhy, žasli. Věkův synek v nadšení tleskal a nechtěl z místa, až když družina smělých jezdců zajela mezi ostatní.

„Ne, ne, takové tatrmany na koních!“ žasl starý Bílek. „To je vojsko, to je co říct! Inu, inu, to se nedivím, když Francouzové utíkají.“ O jiném už nemluvil a ostatní také nežli o kozácích celou cestu, jak se vraceli. Mířili k Josefovu nejkratším směrem, lukami, tedy zase táborem zpátky. Teď už rychleji postupovali tím jezerem hluku a šumu, smíchu a křiku, hudby a zpěvu, kolem dýmavých sloupů, stanů, baráků a vozů. Naposledy zaslechli zase ten pochod, kterému naslouchali nahoře za statkem –

V Josefově se občerstvili a odtud chytili se na vůz, jenž náhodou jel do nedalekého Starého Plesu. Věk byl tomu velmi povděčen kvůli synkovi. V Plese se zatím uvolnilo, poněvadž mnoho zvědavců již odjelo. Než čekalo tu ještě dost vozů a koní vypřažených, u stromů, u plotů uvázaných.

Z dobrušské výpravy se tu již všichni shromáždili. Všude jen řeč o Rusech, a hlavně o kozácích. Soused Mečíř vykládal, co se nasmál nějakému učedníkovi, nejspíš z Jaroměře, že přinesl plnou opálku dolků a jen se u cesty postavil, on, Mečíř, se na to díval, přijel cestou houf kozáků s píkami, a ten první „pích", a už měl dolek na píce, ten druhý „pích" a druhý dolek byl ve výšce, na píce, a než se hoch vzpamatoval, měl opálku jako by vymet a kozáci jeli kus s dolky na píkách a smáli se, a všichni kolem se smáli.

„A co hoch, zaplatili mu?"

„I koukal jako na mráz, ale přišel ke svému, jeden z těch posledních hodil mu stříbrný peníz, dobře mu zaplatil."

„A já dobře koupil –" hlásil se soused Tláskal, tlače se k Věkovi, aby mu ukázal krátký kožíšek mužský, kožený, který od Rusů koupil.

„Prodal mně ho jeden voják, nabíd mně ho a moc nechtěl, tak co – a kolik jich od nás koupilo –"

„Kožíšky?"

„Kožichy, a tamhle Rydl z Rasošky koupil dva koně s takovými dlouhými ocasy, víte?" Tláskal ukazoval. „Jsou ňáko nemocní, marše by nevydrželi, a tak je prodali. A lacino, a Rydl z nich udělá koně –"

„To tam měl být Pinkava!" vzpomněl Bílek. Věk se po něm ptal. Uslyšel, že je ve světnici, že ho Pepík Exnerův vzal zase na pračata, že pořád na něj mluví „rusky" a ruble mu ukazuje a maluje mu, že si každý nese peníze domů, že jich Rusové mají jako slupek, a pít že dávali takovou dobrou kořalku, pravou ruskou. A povídali, jak se Pinkava zlobí, jak toho pokušitele odbývá, ale že už neví, na čem je, co pravda, co v hrdlo lež, a že už lituje, proč se nešel také podívat –

Zpáteční cesta za večerního chladu (a měsíc svítil) byla velmi příjemná. Na obou vozích velebili ruské vojsko. Věk zase vykládal, že jsou s Čechy jednoho národa, že jim je dost rozumět, a chutě přisvědčoval těm, kteří vypravovali, že také s Rusy hovořili, jaký to je dobrý a vlídný lid, a že to s nimi jde, jako v hovoru, trochu těžce, ale že by se člověk mezi nimi neztratil –

Věková mladá i stará byly vzhůru a čekaly jako na trní. Mrzely se na Věka, má-li rozum, a chodily vyhlížet, jedou-li už. Ale když se vrátil s Vašíčkem zdravým a celým, smířily se a chutě naslouchaly, jak nadšeně vypravoval, jak chlapec urývaně své nejprudší dojmy vykládal, o koních, jaké dělali na nich ti Rusové tatrmany a jak jednoho nemocného nesli na nosidlech; vtom si vzpomněl na peníz, co dostal, a na vousatého kozáka. Bába, matka naslouchaly s úžasem, v napětí, pak s účastenstvím a litovaly kozáka, že musí z rodiny, od dětí, a tak daleko, tak daleko, a kdo ví, vrátí-li se –

Věk, nežli ulehl, vyšel nahoru na sedničku, kdež sedl ke klavíru a začal si tlumeně přehrávat ruský marš, jenž mu bzučel v hlavě a kolikrát cestou se mu v duchu ozval. Měsíc svítil do sedničky a v tom polosvitu, jak zvučely tóny ruské noty, živl Věkovi obraz ruského tábora, všechen jeho ruch a pestrost. Jak přivřel víčka, spatřil kozáky, vše jakoby před sebou, jako živé, na koních i v skupinách utábořené.

„Kdyby je tak P. Vrba viděl!“ připadlo mu. „A Kramerius! Až je uvidí, až vtrhnou Rusové do Prahy. Slavný národe slovanský!“ zaznělo mu z předmluvy a co P. Vrba povídal z proroctví Dobrovského, jak vzroste moc Ruska a jak bude s Čechy –

Starost, strach zmizely jako mátohy. Jako by zesílil, se mu zdálo, hruď se rozehřála, vypjala. Ani nevěděl, že přestal hrát, že ruka leží nehnutě na klávesách. Seděl, hledě zamyšlen, ale jasně do tiché světničky, stopené v stříbrném průsvitu měsíce.

Když se vytrhl, rychle zakřesal, rozsvítil svíčku, a vyhledav v partesích čistý list, začal zase přehrávati ruský marš a psáti:
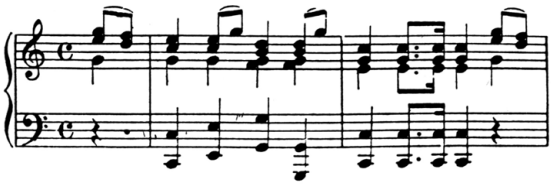
Znovu přehrával, zase psal takt za taktem, jak mu uvázl v paměti, pomýšleje na kmotříčka, regenta chori starého Havránka, kterého v jeho nemoci často navštěvoval a kterého chtěl překvapit, aby uslyšel také něco ruského –

Věkovi se celou noc o Rusech zdálo, a ráno, když se probudil, nemohl se rozpomenout, jak bylo s tím maršem. Ale našel ho celý, napsaný na sedničce na klavíru. Vzal ho a zašel s ním do školy. Kmotříček hodně přepadlý, bez copu teď, s vlasy už bílými, kolem spánků volně, v neladu splývajícími, seděl v křesle, slabší, netečnější, nežli byl za poslední Věkovy návštěvy.

Když uslyšel o Rusech, naslouchal, naslouchal, i jiskřička se mu v očích kmitla, když Věk zasedl ke klavíru a zahrál první takty pochodu; ale pak už stařec opět pochýlil hlavu a seděl bez valného účastenství –

Věk nepřestával sháněti zprávy o Rusech. Zvěděl, že ti, které z Dobrušky navštívil, zůstali druhý den celý v jezbinských lukách, až 7. že vytrhli, časně ráno, a k poledni že už přitáhla kolona druhá generálmajora Ismajlova, přes čtyry tisíce mužů, přes dva tisíce koní, granátníci, mušketýři, kyrysníci, zase do jezbinských luk. A ne již luk, nýbrž do tábořiště plného odpadků, smetí a hnoje, plného ohnišť, rozšlapaného dřevěného uhlí a oharků.

Když 10. toho měsíce července vydali se i tito zase na další pochod za ranního šera, přitrhla ještě kolona třetí, přes šest tisíc mužů, přes tři tisíce koní, slavný pluk Preobraženský, misirovští kozáci, dělostřelci, mušketýři, oddělení Tatarů (ještě luky měli), hlavní štáb, pošta, zdravotní sbor. Za těmi sbor knížete Gorčakova, nejsilnější, s donskými kozáky; za tím byl na pochodu pátý sbor, kozáci, baranovští Tataři. Šla zvěst, že za těmito blíží se ještě jedna kolona, již poslední – Tak postupovali Rusové den ze dne, od rána do večera, plnou cestou, nepřetržitě, že nebylo možná přejíti. Silnice se černaly tím tmavým, živým proudem, nad nímž se ježil les dlouhých pík rudě natřených dřevců, nad nímž se nesly pra-

porce s kříži a obrazy Bohorodice a leskla se zbraň i přílby bílých kyrysníků s rudými chocholy vlásinnými na vyvstalých hřebenech těch přílbic, a zase blesky bodáků, kozáckých pík –

Tak jeli, tak se brali den ze dne, tábořili, odpočívali a zase dlouhým pochodem, často za zpěvu, když sbor pěvců vpředu zanotoval nebo když celé pluky se rozezpívaly a ze silnic, z prašných oblaků, jimiž prošlehovaly blesky zbraně, rozléhal se do šíra daleka, nad lány zrajícího obilí, nad zlatou ourodou, k bílým vesnicím širým českým krajem mohutný hlahol ruského zpěvu.

Lid se sbíhal, hleděl s úžasem na statné vojsko, na jadrné mužstvo plné síly a odvahy a přitom tak mírné a vlídné, a vítal je ochotně, sotva tuše, že vítá spřízněnou, bratrskou krev.

Za pěším vojskem, za jízdou a dělostřelectvem, také výborným, povozy se střelivem a zásobami, nekonečný mrak malých vozů a chatrných kibitek nekovaných, jež snesly jen malý náklad sucharů a jiných potravin. A s nimi zase množství koňstva. Podkov zůstávalo na té dlouhé cestě a silnice páchly ostře a čpavě dni a noci.

Tak táhly voje ruského gosudara k hlavnímu městu Českého království. Když třetí kolona s Preobraženským plukem vtrhla pro odpočinek do jezbinských luk, blížil se první sbor generallieutenanta Kozlova s uralskými kozáky k matičce Praze.

Za horkého červencového odpoledne seděl Ignác Ceypek ve své jizbě u otevřeného okna, kdež utěšeně stínila skupina starých stromů v hraběcí zahradě. Seděl, chladil se a v tom tichu skoro zase podřimoval, ač si svůj odpolední spánek s muzikou starých hodin už odbyl. Šedivá hlava s cvočkem v uchu a s černou mašlí v týle se mu k prsům přiklepla, ale hned se zas vztyčila, jak někdo vkročil do jizby, a rychle, zvučným krokem. P. Vrba přišel, zdravý zase jako mník, neboť od počátku června, co ho „brabenci“ opustili, znamenitě se spravil. Přišel v klobouku, v lehkém černém kabátě, v černých punčochách, ve střevících a nápadně hlasitě pozdravil. „Zdravstvujte!“ Ceypek, vymrštiv se do pozice,

už také ne v bačkorách, ale ve střevících, chtěl velebného pána uctivě uvítat, ale víc žasl, nežli vítal, když pan páter zase tak spustil:

„Zdrávstvujte! Kak vy požívajete? Očeň chorošo? A batjuška v dobromli zdorově?“ Vida Ceypkovo ustrnutí, usmál se, přistoupil až k němu, a podávaje mu ruku, zase hovořil:

„Čto novago? Čítali vy vědomosti?“ A najednou se zachechtal a v tom smíchu volal:

„No, pane Ceypek, rozuměli? Jak by ne, vždyť je to jako česky. Jen ty ‚vědomosti‘, to jsou noviny, pane Ceypek, vědí ostatně všecko jako naše, tak si sednou –“

„A prosím, velebný pane, jakou to řečí, prosím,“ ptal se Ceypek, poslušně sedaje. „Je to jako krobotsky, Krobotů jsme měli na vojně dost, v červených pláštích, vědí, nebo je to uhersky, Uheráci taky tak mluvili –“

„Inu Jesus, pane Ceypek – uhersky, co to povídají! Tam ovšem také mluví slovensky, ale tohle je rusky, slovanskorusky, aby věděli, tak mluví Suvorov a všichni jeho hrdinové. Učím se teď, a oni by to také trefili, jakpak ne, rozený Čech!“

„A jak se to učejí, u koho?“

„To pan Dobrovský, tuze učený Čech a Slovan, toho neznají, vydal na světlo takovou knížku.“ P. Vrba se hrabal v šose, kdež jindy skrýval „loupežníky“, a vytáhl tenkou knížku v barevné obálce formou hrubě tištěné, Dobrovského Neues Hülfsmittel die russische Sprache leichter zu verstehen, vorzüglich für Böhmen, zum Teile auch für Deutsche, selbst für Russen, die sich den Böhmen verständlicher machen wollen.[138]

Tu začal výklad P. Vrby o podobnosti řeči ruské a české. Četl ruská slova, ptal se, jak to je česky, golub a sněg, med a len, pokoj, byk

138 Nová pomůcka, jak snadněji porozumět ruskému jazyku, zejména pro Čechy, zčásti pro Němce, též pro Rusy, kteří chtějí, aby jim Češi lépe porozuměli. *Pozn. red.*

a byl a dvorec, ukazoval všecko dle knížky, výslovnost, přeskakoval slova nepodobná a zcela různá a vnucoval Ceypkovi přesvědčení, jaká to podoba obou řečí, že Čech může s Rusem pěkně se smluvit a tohle že je znamenitá knížka, ta že se panu Dobrovskému povedla, však že také je po ní všude poptávka, zvlášť mezi vlastenci, ti že se chystají a těší na Rusa, jak by ne, že už jsou blízko, zítra že přitáhne první kolonie, jak už na městském hejtmanství ohlášeno a na komandu. Těšil se, bylo mu znáti na hlase i na očích. Hned také hlásil, že jim půjde zítra naproti; ještě kdyby takhle Suvorov s nimi přijel, ale ten, kdepak, ten že musí rozprašovat ty jakubíny – Ignác Ceypek naslouchal uctivě, trpělivě i tomu mluvnickému výkladu; ale pak už ta gramatika začala mu skoro víčka svírat, až mu P. Vrba sám pomohl, když začal vykládat, že by on, Ceypek, mohl Rusům také jít naproti, kdyby chtěl.

Chtěl, ochotně, rád chtěl a P. Vrba mu slíbil, že se pro něj staví. Stavil se nazejtří před polednem. Nežli se vypravili, nežli se dostali přívalem lidí (Praha byla vzhůru) k Poříčské bráně, bylo už dávno po poledni, a když se prodrali branou (P. Vrba neslevil, ač už Ceypek, unaven tou tísní v zástupech, chtěl se navrátit), zaslechli muziku vojanskou vítající ruské spojence. Pak je samé uviděli, jak dojížděli, nejprve les pík nad spoustou zástupů, pak kozáky samé, uralské, v čele kolony jedoucí pod praporem s křížem, bradaté, vousaté, v beranicích, na divných koních hřívatých lid osmahlý, divoce vypadající –

P. Vrba se divil a žasl, jakou to mají zbraň strašlivou, a Ceypek zas, jako starý voják, jak to proboha vypadají, nic upjatí a s takovými vousy a frňousy na horním pysku. Ale respekt z nich měl a přiznával v krátkých poznámkách a výkřicích, jak jinak v tom návalu nemohl, že to je jistě srdnatý lid, že už byli dost v ohni a znamenitě, když každý má na prsou peníz, ne-li dva tři; ale ty uprášené vousy!

„A to je srdnaté vzezření!“ bránil P. Vrba. A hned upozorňoval:

„Všimnou si, jaký to hodný lid, jak děkujou na pozdravení, jak se smějí, kývají! Vítám vás, Slovani! Vítám vás!“ Rozjařen, zardělý mával kloboukem v pravé, třepal i levou, obě nad šedou hlavou vzhůru.

Kozáci jeli kolem na vykázané místo do tábořiště, za nimi rozlehla se hlasná hudba, samých loveckých trub… Myslivci šli, jako živá zeď, jedním krokem, se zbraní na ramenou, v plné parádě. A novým hlaholem vítali je Pražané. Nežli myslivci přešli, ztratil P. Vrba Ignácia Ceypka. Zpozoroval to teprve, když za myslivci přitáhli granátníci. Volal na něj, jak se mu ti chlapíci líbí. Ale starého kuchaře kdovíkam tlačenice strhla. P. Vrba po něm nepátral; ani nemohl a také neměl kdy, neboť chtěl celou „kolonii“ přehlédnouti. Musil stát a pozorovat. A stál vytrvale, až ty řady pádně v prachu si vykračující, jako nekonečné, v tmavých fracích, se svinutými plášti, v čákách, se zbraní, zardělí, zpocení, ale dobré mysli, přešly, až oddělení ostatní jízdy přejela –

Vrátil se až pozdě odpoledne a to se pak ještě stavil v České expedici, aby svou radost sdělil s vlastenci a uslyšel, co zas oni. Krameria zastal, právě se také vrátil z vítání, a vysokého, štíhlého pána, ani ne pětadvacetiletého, ušlechtilé tváře, jiskrných očí, švihácky, ale vkusně oblečeného. „Že to je ten ze Žebráka!“ kmitlo P. Vrbovi, hned jak ho zhlédl. Napadlo mu, co doktor Held o něm vypravoval.

Nemýlil se, byl to Jan Nejedlý, jurista; jak se páter přesvědčil, byl dost příjemný, ač trochu panský. Ale upřímný vlastenec. Jak mluvil o Rusech, jak notoval Krameriovi! Páter Vrba měl radost a s ohněm přisvědčoval. Na chvilku přikvapil Šedivý, také z vítání a také nadšený. Nejvíce však se P. Vrba podivil vážnému měšťanu a spisovateli Rulíkovi, že vkročil jako mladík, a všechen hoře ve tvářích, hned jak vešel, vyrazil, že s ním mluvil, totiž s vrchním toho kozáckého tému, zdaliž ho viděli, že je takový statný pán, Borodín že se jmenuje, plavé vousy že má a pod nimi na prsou zlatý kříž, a šavli, jestliže tu viděli, že je křivá a všecka drahým kamením vyzdobena, samými tyrkysy, rubíny, plných patnáct set dukátů že stála!

„A toho já neviděl, a dost jsem je pozoroval!“ vpadl P. Vrba znepokojen. Ostatní také doznali, že toho vrchního kozáka neviděli.

„On s kozáky nepřijel,“ vysvětloval Rulík, „on tu byl dřív a čekal na ně v ležení; měl koberec na zemi, ležel na něm pod stromem, tři osedlaní koně opodál, sluha to se ví u nich, a nějaký oficír stál u něho.“

„A oni s ním mluvili?!“ divil se P. Vrba.

„Zkusil jsem to. A pěkně mne přijal, tuze vlídně, vůbec, hodný lid, také ostatní –“

„Co s ním mluvili?“ ptali se všichni skoro najednou.

„O jejich cestě, jak jsou z daleka, až z Asie, od mare Caspium, či jak Rusové říkají, Chválenské; přes pět set mil už jedou.“

Žasli všichni, až se Nejedlý optal, jak s ním Rulík mluvil.

„Česky a francouzsky.“

„A on?“

„Rusky a francouzsky.“

„A co říkají Čechám!“ vpadl P. Vrba dychtivě.

„Ach, to by měli radost, jak se jim tu všade líbí, a chválí si také, jaký tu hodný, ochotný lid, a že z toho měl radost a vojáci také, že mohou s námi mluvit rusky.“ Rulík ustal a projasněný jeho pohled přešel z jednoho na druhého, jako by se chtěl popást také jejich radostí. Bylo ji vidět a Kramerius zvolal:

„Vidíte, Slované?“ Zasmál se vnitřní radostí, která mu zářila z modrých očí.

„Jak dlouho tu zůstanou?“ ptal se Šedivý.

„Ach, dlouho ne,“ odpovídal Rulík volněji, nerad, „už zítra zas musí dál. Zítra budou mít také mustruňk.“

„To se podíváme!“ vykřikl P. Vrba.

Domů se vrátil hladov a žízniv, unaven, že sotva nohy cítil, vesel však a spokojen. Spal dobře a ráno hned po mši, jak posnídal, pospíchal k Ceypkovi, podívat se, co se „starým“ se dělo, je-li doma a celý.

„Už jsem myslil, že jich kozácké koně zašlapali," žertoval kaplan, když zastal starého kuchaře u misky úkropu.

Ceypek líčil svou včerejší odyseu, jak ho od velebného pána odtrhli, jak nemohl z místa, když byl jako v kleštích v té mačkanici. P. Vrba, když se přesvědčil, že Ceypek se vrátil zdráv, dost netrpělivě naslouchal jeho líčení, poněvadž jej samého svrběl jazyk; nemohl se dočkati, aby pověděl, co sám viděl a pozoroval a co pak v Expedici uslyšel, zvláště o tom, co Rulík vypravoval, o tom nejvyšším kozáckém tému, o jeho šavli a laskavosti, i o tom, jak soudil o Čechách a o Češích.

Když se mu posléze uvolnilo, když všechno pěkně s chutí a zeširoka vypověděl, ohlašoval hlavní novinu, že dnes odpoledne bude mustruňk ruského vojska, na Rejdišti, na tom place podle mostu, že se tam, to se ví, půjde podívat, a pan Ceypek, to se ví, také. Ceypek sto chutí neměl, poněvadž se lekal zase velké tlačenice; P. Vrbovi však odříci nemohl. Ujednali, že sejdou se pod Novoměstskou věží zrovna po obědě.

P. Vrba v poledne jedl málo a roztržitě. Jen lžíci položil, a již vzal hůl, klobouk a pod Novoměstskou věž. Ceypka čekal netrpělivě, zvláště když viděl, jak se lidé hrnou proudem dolů Širokou ulicí, všichni, jak myslil, na Rejdiště. Pak se už mrzel, když zahlédl dva ruské důstojníky v průvodu jednoho císařského, a on nemohl jíti za nimi. Ale když poté jeli kolem dva bradatí kozáci, bez pík, ale se šavlemi, již se neudržel. Hubuje v duchu na Ceypka, co taky dědek nejde, to že se mu už nechce, vydal se uváben jako za světlem za oběma kozáky.

Nutil se do kroku, aby mu nezmizeli z očí, ale marně. Už se mu ztráceli mezi lidem, až pojednou jich dohonil. Zastavili se, to jest zastavili je u pivovaru U Kornelů, kde sám pan starý v zelené kamizole na ně vystoupil s dvěma znamenitými korbely v rukou, muž už starší, v copu, tělnatý, zardělý, plný upřímnosti v očích, v úsměvu i v jadrné řeči, kterou oba Rusy zval, aby přijali tu poctu.

A paní stará, menší, ale ne slabší nežli pantáta, v bílém čepci a v modré zástěře, s kapsářem pod ní, v pantoflíčkách, pravá měš-

ťanka pražská, přišla s mísou plnou nakrájeného studeného masa a zvala kozáčky, aby sesedli. Než ti vykládali a ukazovali, že nemohou, že musí jeti dál. Děkovali za poctu, čapky smekli, poklonili se, pokřižovali se, pak korbele vzali a pili, pili, dlouhým douškem; pak znovu děkovali a smeknuvše klaněli se, až vrazivše čapky na vlasaté hlavy, pobodli hřívnaté koně dlouhých ocasů a vyjeli – Pan starý a celý zástup kolem pozdravně volali a kynuli kozákům, jak se s křepkých koní ohlíželi a čapkami mávali –

Nežli P. Vrba došel na Rejdiště, uviděl houfy lidu tam kvapící, domácí Pražany, důstojníky zdejší i vrchnosti mnohé a také mnoho přespolních, kteří schválně kvůli Rusům přijeli do Prahy.

Sám přišel ještě včas, takže se dostal na výhodné místo a dosti na kraj. Na Ceypka již ani nevzpomněl. Širé Rejdiště bylo obklopeno zvědavými. Všecka okna sem hledící, rozevřená, hostila množství hlav, mladých, starých, v tupetu i prostých vlasech, mladé panny v kudrlinkách a s pentlemi, i staré paní v staromódních účesech vysokých a pudrovaných. P. Vrba se nikam a po nikom neohlížel, jenom po mraku uralských kozáků prostřed rozsáhlého prostranství. Neseděli v sedlech, stáli u koní, s píkami v rukou; užívali posledního pohodlí před odjezdem. Jen důstojníci byli na koních. Jako z oulů nesl se šum z bradatého vojska v čepicích, za nímž v pozadí za Vltavou, lesknoucí se na červencovém slunci, vznášely se královské Hradčany pod vysokým, krásně modrým nebem, celé v určitých konturách, neboť vzduch byl čistý a jen zářil.

P. Vrba byl by se nejraději ke kozákům rozběhl pohovořit si s nimi. Ale nebylo možná. Litoval, že už odjíždějí, než těšil se, že přijedou zase jiní. Jak kolem zvědavě postupoval, zahlédl pojednou profesora Vydru. Stál v černém kabátě, v černých punčochách, podobně oděn jako P. Vrba, s holí v pravé ruce. Levou si zastiňoval zrak, jak před se hleděl.

P. Vrbovi, jenž ho již delší dobu neviděl, se zdálo, že se učený pán hodně přepadl, že je nějaký žlutý a že vypadá stařeji, nežli je,

ani ne šedesátník. Hned šel k němu a hlásil se upřímně. I na něj se profesor Vydra podíval, zacláněje si na chvilku oči, a zdálo se, že ho nepoznává, až pak zvolal překvapen a s patrným potěšením:

„Ale z nejmilejších krajane, Hradečane! Prominou, sluníčko tak ostře svítí – Můj miláčku, také se přišli podívat na hrdinské Rusy –“

P. Vrbu však to sluníčko zarazilo. Přistoupiltě přece zcela blízko k profesorovi a on ho nemohl poznati. To už je zrakem – Nerad to seznal. Hned byli v Rusích. P. Vrba vypravoval o včerejšku, o vítání (profesor Vydra za branou nebyl), a co tu lidstva i z venkova, vrchností, že nechaly zámků a zahrad teď v horku a že přijely –

„Nosticové také a pan Dobrovský také, jak jsem slyšel,“ vpadl profesor Vydra. P. Vrba začal hned o Dobrovského knížce, o ruštině, jak je českému podobná, a zas o Rusech.

„Kdoví, jestliže doktor Held, ráčejí se na něj pamatovat –“

„A jakpak ne, carissimus Theobaldus,[139] také z našeho slavného hradeckého kraje – Co je, co se s ním stalo?“

P. Vrba pověděl o příhodách jeho bratra Ignáce, že je asi v ruském zajetí.

„Ach, to se sotva doví,“ Vydra zatřepal hlavou, „sotva, leč by z božího dopuštění –“

„A tamhle je pan Kramerius!“ P. Vrba sebou trhl jako mladík. „A doktor Ivan, pan Nejedlý, Šedivý a pan farář Rokos a profesor Němeček, samí dobří a učení Čechové, všichni stojí pohromadě; ti se také těší z toho slovanského vojska. Jen se podívají, doctissime[140], co má každý z kozáků penízů na prsou, po jednom nejméně. Ti už s Turky bojovali –“

Profesor přisvědčoval, díval se na kozáky, jako by ty peníze přehlížel, než P. Vrba cítil, že o nich dobře neví, že jich nevidí. A začínal zase hovor:

---

139 Nejmilejší Theobald. *Pozn. red.*

140 Veleučený. *Pozn. red.*

„Pan Dobrovský, ten on si s nimi pohovoří, když – jakpak ne –“

Umlkl. Kozácký důstojník se kolem mihl, až mu epolety zlatě svitly a šavle se mu na slunci blýskla, jak jí zamávl.

„Sadis!“ vzkřikl velkým zvučným hlasem a mrak kozáků jako by se vznesl. Mžikem vsedli na koně a seděli jako přikutí; les pík bez korouhviček trčel nehnutě nad nimi. Zdaleka, mezi domy, ozvala se vojenská hudba směrem od Poříčské brány.

„Sadis! Slyšeli, doctissime?“ volal P. Vrba na Vydru, vtom však do zástupu zalehlo nové velení:

„Smirno! Glaza nalevo!“ A vtom také vykřikl P. Vrba:

„Ten nejvyšší kozácký! Borodín!“

Přijížděl, s dvěma důstojníky, v plné parádě, s šerpou přes prsa, v čapce s bílým stojatým peřím. Starý kaplan ho poznal po plavých, dlouhých vousech, jež se mu po prsou nad zlatým křížem a přes medaile chvěly v měkkých pramenech, jak přijížděl rychlým klusem na krásném vranci, jehož dlouhá hříva poletovala a ohon až do země povíval.

„To je on,“ dotvrzoval si P. Vrba, „ale šavli kde má!“ I tu zahlédl, jak po jílci i pochvě proskakovaly blesky i svity kovu a drahého kamení. Každé hnutí plukovníkovo stihl a pak sebou až radostně škubl, když ho viděl, jak zajel před čelo kozáků, jak se k nim obrátil a zvolal na ně, nic přísně, nýbrž srdečně jako tatík:

„Zdorovo, rebjata!“

„Rozumím!“ volal P. Vrba, hledaje zrakem profesora Vydru; lekl se však, jak celý ten mrak kozácký odpověděl plukovníkovi jedním hlasem upřímně:

„Zdravja želajem, Vaše Vysokoblagorodie!“

„Bože, bože, doctissime, všecko jim rozumět!“ vykřikoval P. Vrba. „Polk napravo!“

„Šagom marš!“ Lítaly povely a kozáci konali vše naráz, jako jedním tělem. P. Vrba už i na váženého profesora v sousedství zamrkal, jak sledoval každé hnutí bradatých jezdců se sáhodlouhými píkami

na divných konících, jak se otočili, jak defilovali před plavobradým plukovníkem atamanem a kolem Pražanů, s úžasem a již i s nadšením na ně hledícím. Chvála zněla ze zástupu různými pokřiky, až naráz všechny utichly, jako by uťal, když zaznělo komando a letělo po řadách:

„Píky na ruku, rysju! Marš!“ když hroty pík nad hlavami vráz se sklonily, když kozáci podvrhli hroznou zbraň, jako by chtěli atak. Ale hned, jak se ozval povel, kteréhož P. Vrba nezaslechl, neboť po náhlém ztišení strhl se zase náhlý šum, vztyčily se píky do výše, řady se srážely a již postupovaly opravdu dál, pryč, směrem ke Kamennému mostu. A první řady začaly zpívat. Mocné hlasy kovového zvuku rozléhaly se prostranstvím a dál do ulic, mohutně i ladně a svým zvláštním rázem zajímavě.

P. Vrba jako učarován chtěl za nimi; tlačil se jako ti mladší kolem, až pak nemohl dál. Ale dotlačil se alespoň na místo, odkud volně viděl na řeku i most, na kozáky, jak po něm jeli, na spoustu pík nad nimi, na lesknoucí se jejich hroty. Stál, hleděl, oka z nich neodvrátil a naslouchal kozáckému sboru. Na tváři mu již proskočily rudé skvrny, jak se rozehřál, jak se díval i naslouchal s celou duší.

Pak ruce sepjal jako s úžasem, když z Kamenného mostu zahlaholil zpěv celého pluku. Kozáci všichni se dali do zpěvu a ten se mocně nesl přes vodu, do měst i k stráním Petřína i ke královskému Hradu. Zpívajíce jeli kozáci, řada za řadou, a zanikali pod obloukem Malostranské věže. Řada za řadou, četa za četou se tam ztrácela, blesky hrotů tam hasly, ale na mostě pořád plno kozáků. Pořád jeli jedním proudem a mužný jejich zpěv hlaholil pln síly.

P. Vrba rozradován, že slyšel vojenský mustruňk po slovansku a že mu rozuměl, nadšen tím pohledem a pomyšlením, že to jsou bojovníci jednoho národa, zvedal ruce, jako by žehnal, a v pochvalném křiku zástupů, pozdravujícím ruské vojsko na mostě, volal:

„Sprovoď vás pánbůh, Slovani!“

P. Vrba vydržel až do konce, až kozáci odtáhli a také ostatní oddělení. Teprve pak vzpomněl na profesora Vydru. Ten však už dříve odešel v průvodu studenta Dostála, který měl u něho byt a opatření za rozmanitou drobnou posluhu.

U Ceypka se starý kaplan toho dne nestavil. Nemohl mu prominout, že nepřišel, jak ujednáno, k Novoměstské věži. Ani druhého dne k němu nešel, ač bylo volno, bez Rusů. Čekal, že Ceypek přijde sám se omluvit. Ale ten nešel. Ostýchal se a trochu bál, poněvadž to dostaveníčko zmeškal svou vinou, skoro schválně. Nehořelť tím nadšením jako páter a v duchu nesoudil s takovou úctou o Rusech. Jaké to vojsko, uvažoval, jako tihle kozáci, celí zarostlí jako divoši, vlasatí, vousatí, nic po vojensku a tak bez pořádku, jako ti kozáci, ti že jedou jako stádo –

Dne 13. t. m. července, když přitrhlo druhé oddělení, vypravil se P. Vrba opět se podívat a vítat. A druhého dne přišel k němu Ceypek, ostýchavě, nejistě, a hned žádal, kdyby byl velebný pán tak mnoholaskavý a vzal ho s sebou, až zas Rusové přijdou, že by se na ně rád podíval… Vlastně se mu stýskalo po starém kaplanovi a po „loupežnících“ –

P. Vrba měl sice dost vážné kázání, cože on, Ceypek, takhle knížku o cukrpreclích a poslouchat štokúr[141], jak hraje ten starý marš, ale ruské marše to ne, a to že by teprva slyšel, a vojsko ruské, kozáky, granatýry, to že by viděl teprve vojsko. Ceypek nafukoval rozčileně rty, až se mu přistřižené bílé kníry zdvíhaly a ježily, ale nebránil se, neodvážil se a přisvědčil, tak že ano, že půjde, když se ho kaplan zeptal, šel-li by zítra se podívat, to že bude, že je ohlášen hlavní štáb a kozáci a také Tataři! Tedy šel toho patnáctého; ale sedmnáctého musil zas a pozejtří, když si už chtěl zas oddechnout, zastavil se pro něj P. Vrba nanovo. Ceypek pořád mrkal a dost nafukoval rty a ježil přistřižené kníry, když společník Rusy tak chválil, jak všemu tomu lidu ruskému kouká z očí pravá slovanská udatnost.

141 Sloupkové hrací hodiny. *Pozn. red.*

Tato slova zaslechl P. Vrba v České expedici; líbila se mu, a proto je před Ceypkem a všude, kde se dalo, opakoval.

Ale když 21. července přitrhlo poslední ruské oddělení, mušketýři pluků Markova a Durasova, prapor zachmanovských granátníků, šepselovští dragoni, oddělení Kalmuků a naposled donští kozáci, Ceypek už nebyl na nohy. Rusové ho zmohli nadobro. Zato P. Vrba se s nimi upřímně loučil, přál jim a žehnal, aby slavně potřeli ty zpupné jakubíny.

Po všechen ten čas se marně ohlížel po doktoru Heldovi. Když se po něm v České expedici sháněl, doslechl se, že doktor teď nikam skoro ani nemůže, co má práce v nemocnici, a také že pomáhá Rusům, kteří se tu roznemohli.

Když se pak poněkud utišilo, když poslední kozák vyjel Říšskou branou, měl P. Vrba zase hodně pokdy. Nejprve, aby sobě ulevil, napsal Věkovi do Dobrušky dlouhé psaní, tuze dlouhé, poněvadž bylo skoro jen o Rusech. Pak zamířil k svému lékaři z účastenství i ze zvědavosti; ta ho pálila. Byl by rád zvěděl, co a jak je s bratrem Heldovým, v Rusku zajatým, vypátral-li doktor něco čili nic –

Uslyšel, jak se doktor Held přičinil, jak si zjednal prostřednictvím ruských lékařů i přístup k vyšším několika důstojníkům. Ale žádný nic nevěděl. A táhli do boje; měli jiné starosti. Než dva mu dali své adresy, aby jim stran té záležitosti psal; vrátí-li se, že mu pomohou hledat ztraceného bratra.

„Hodní lidé, to je tuze pěkné," pochvaloval P. Vrba. „Ale proto přece málo naděje; skoro žádná." Doktor povzdechl; pak rychle přistoupiv ke stolku, vzal list odtud.

„Mám jim vyřídit pěkné pozdravení, velebný pane."

„Tak, tak, a od koho medle."

„Věk psal."

„Tumáš! A já jemu. Co píše –"

„Starý regenschori Havránek umřel, znali ho?"

„Znal, tak od vidění; pánbůh mu odpusť. A co Rusové, měli je tam?“

„To se ví, však Věk skoro o jiném nepíše. Je po nich jako posedlý –“ Doktor se usmál a podíval se významně na starého kaplana.

„Proč by nebyl! Je to slovanský lid, a slyšeli to komando! To byla radost, co? Však jsme to v Expedici chválili. To je něco jinšího nežli německy! To se vojákovi jináč poslouchá – bože, naši – A jakpak, Heldičku, to psaníčko by mně neukázali, když je tak o těch Rusech?“

„Ale ano, velebný pane,“ doktor se usmál té nadšené dychtivosti, „tu je, jen čtou.“

Bavilo ho pozorovat starého kněze, jak čte, s jakou zrovna lačností, jak se usmívá a hlavou pokyvuje a jak zas lituje a povzdechuje: „Ach, chudáci! Ach, chudáci!“ To četl místo, kdež Věk oznamoval, že několik Rusů, dva kozáci mezi nimi, umřeli v josefovském špitále vojenském, jak se bezpečně doslechl.

XX
P. M. Vrba setká se s jakobíny

Jako velké vidění prošla ruská armáda Prahou. Úžasný zjev mohutného vojska z dalekých končin, o nichž nevědomost dosud tolik děsivého a odporného pro strach básnila, zmizel. Ale sympatie k němu neskončily za Říšskou branou, kterou voje slovanského spojence vykročily z Prahy. Zůstaly. Mocný dojem nevyvanul prchavě a dlouho zachvíval celou Prahou.

Ruské vojsko odtáhlo. Pražané však je ustavičně a dychtivě sledovali, jak postupuje, vzpomínali na ně, nejvíce na kozáky a jejich atamana Borodína dlouhé, plavé brady, jenž už svým zjevem všechny okouzlil.

Zrovna žhavý po Rusech byl P. Vrba; ale proto také se v něm už ozývalo jeho vlastenecké svědomí. Vytýkal sám sobě, že kvůli Rusům zůstává v Praze, aby spíš o nich zvěděl, že nejde ven a že by mohl a měl, když je tak zdráv, jako již na časy nebyl. Sám si to vyčítal, ale sám se také zas omlouval, co by teď ve žních chodil, že by beztoho mnoho nepořídil, že může až po nich – Ale na konec žní nějak dlouho čekal. Už bylo půl srpna, když se rozhodl a opatřil si v České expedici všechen náklad do kapesnatého pláště i do červeného deštníku s plechovou, žlutě lesklou rukojetí.

Když však zaslechl, že 18. t. m. bude slavné Te Deum, odložil výpravu, že pro den, pro dva nebude zmeškáno. Toho 18. vydal se na královský Hrad, k Sv. Vítu, kdež sešlo se tolik pánů, nejvyšší purkrabí hrabě Štampach, městský hejtman hrabě Vratislav, vysoké kněžstvo, vrchnosti, guberniální radové a jiní vysocí nebo učení páni na poděkování za všecka dosavadní vítězství, zvláště za dobytí pevnosti Mantovy.

P. Vrba se vroucně modlil a vzpomínal, jak tenkrát, před třemi lety, když bylo tak zle, až úzko, šel sem s procesím, v dešti a větru, jak tenkrát úpěnlivě volali, jak zpíval na Kamenném mostě z celé duše, Hospodine, pomiluj nás! Tenkrát tak smutno, a teď – Pod klenbou svatovítskou hlaholilo jásavé Te Deum, venku na place rachotily výstřely pušek a z hradeb hřměly rány děl na oslavu všech vítězství.

Jako osvěžen vesele vydal se hned po Te Deum na cestu. Ceypek, s nímž se hned včera rozžehnal, chtěl ho sice na kus vyprovodit, ale páter toho nepřijal. Šel sám. Nežli však vykročil z brány, doslechl se (potkal doktora Ivana, také návštěvníka České expedice), že přední zástup Rusů, hlavně ti uralští kozáci s tím „feldatamanem", co skrze Prahu táhli, dorazili před týdnem skrze Švábsko do Šafhauzen, a sotvaže tam vstoupili na válečné divadlo, že hned druhého dne dostali se s Francouzi do tuhého boje, že také arcikníže Karel měl ve Švýcařích zase několik šarvátek, ale co a jak, o tom že zevrubných novin není, jen to –

„Ale neprohráli jsme," vpadl P. Vrba dychtivě. Byla to otázka, ale zrovna také jistota, že ne –

Když doktor Ivan přisvědčil, to že se ví, o tom že není ani řeči, rozloučil se P. Vrba s úsměvem a chutě vykročil. Tak ušel z Prahy a zmeškal francouzské vojsko ze samých emigrantů, jež vedl princ Condé přes Prahu do Švýcar bojovat proti vlastním krajanům.

P. Vrba chodil, jako chodíval; tentokrát se obrátil v tu stranu k Příbrami. Pohoda mu svědčila. Nastaly konečně teplé dni; v zlaté záři vyjasnily se zašlé ouhory, luka, lesy, na jejichž bucích a javorech bylo již cítit dech první jeseně.

P. Vrba prodával i dával knížky po vsích, městečkách, v samotách bělajících se mezi žloutnoucími stromy, po farách se zahrádkami pozdního kvítí, pod ovocnými stromy, na nichž už zlatě prosvítaly zralé hrušky i zardívala se jablka, po mlýnech u řek, kde na staré mlýnské kameny před nimi tiše padalo první žluté listí a kde v starých olších u řeky zapadala hejna zelenavých čížů.

Tak chodil, nabízel, prodával, rozdával; místem ho mrzutě, místem i hrubě odbyli, ale on přijal trpělivě vše a snášel jako apoštol. Než tentokráte neměl všecku mysl při svých knížkách a českých novinách, jež vychvaloval a doporučoval. Přes tu chvíli vkročil v duchu na bojiště do Švýcar, do Itálie, za Rusy, za Suvorovem, jaké zas asi vítězství vybojoval.

Na těch potulkách nezvěděl skoro žádných novin; až náhodou na březinské faře se mu farář při obědě zmínil, že císařství a Suvorov zase vyhráli, 15. srpna jmenovitě ve Vlaších, u Novi, že to má z novin, na zámku že mu to numero půjčili.

A bylo po obědě. Kuchařka přinesla právě pečeni a chystala nadto moučné jídlo. Ale P. Vrba ani pečeni, ani tu druhou krmi, nýbrž prosil jen o to číslo novin. Dostal je a farář jedl pak sám. Divil se a usmíval, jak se host zakousl do těch německých novin, jak čte a vykřikuje a jemu, jenž si to již přečetl, s radostným úžasem hlásí, co se u Novi stalo, jaké zas veliké vítězství, že tam zahynul vrchní generál francouzský, Joubert, že umřel od ran hned na počátku bitvy –

A zase tiše četl, ale rychle, oči po řádkách jen lítaly, a již sebou zase škubl.

„Čtyři tisíce zajatých Francouzů! A co raněných a mrtvých!“

Kuchařka přinášela novou mísu; upozornila na to, ale P. Vrba vykřikl:

„Dvacet hodin trvala bitva! Panenkomarja! Dvacet –“ A zase měl šedivou hlavu v papíře. Kuchařka odcházejíc ohlížela se po něm. Mrzela ji ta jeho nevšímavost a pomýšlela, není-li ten pan páter trochu jako na mysli pomatený. Než jejich pan páter jedl s celou chutí a jen se usmíval. Ještě ve dveřích zaslechla, jak se host zasmál, a tak radostně a spokojeně.

„A to se ví!“ mluvil P. Vrba, zakývav nad tím místem v novinách hlavou. „Dvacet hodin! Četli to? A Suvorov neslezl s koně, a když mu bylo horko, svlékl se, na koni jako doma, jako u stolu! A on na koni, v ohni, kulky fičely – To jen Suvorov dovede!“

Od stolu vstal P. Vrba spokojen jako od nejslavnější hostiny a veseleji si vykračoval, když odcházel z fary. Okřál tou novinou o novém vítězství. Ale hned druhý den se zasmušil, to na hlavní silnici, kdež se zastavil před formanskou hospodou. Byla roubená, ale vysoká, do patra, pod mansardovou střechou šindelovou a s dlouhou pavlačí na podélné straně do cesty. P. Vrba nevkročil, nýbrž zůstal venku pod starou lípou, aby si odpočinul. Ale tu se zarmoutil, jak zhlédl kolem jíti houf na vojnu odvedených synků vesnických, namnoze násilně schytaných.

Šli obklopeni starými vojáky s kníry a v copech; vlasy měli všichni pentličkou podvázané, někteří byli i spoutáni. Kráčeli smutně, mnozí zamračeně, zoufale… Nadosmrti budou sloužit v bílém fráčku a do ohně je povedou, zrovna proti nepříteli, aby vyplnili prořídlé řady… A domova a svých sotvakdy uvidí. Jeden z nich byl městský a měl tovaryšský tlumok ještě na řemeni přes rameno; jak docházeli k hospodě, začal zoufale s pláčem křičeti:

„Pomozte, lidičky! Vysvoboďte mne! Chytli mne na vandru, já nemám být –“

Ale už zasvištěla lískovka šedivého kaprála a začala do něho švihat – V hospodě stáli u oken dva starší pocestní pod pavlačí vedle dveří; žádný se ani nehnul, jen hospodská na síni nahlas litovala. Teprve když trudný průvod zacházel dál zaprášenou silnicí, ozval se jeden z mužů pod pavlačí: „Vedou je jako na porážku.“ A druhý dodal:

„A co dřív ještě zkusí, nežli je zmrzačí nebo zabijou! Ó, to dobytče je na tom líp –“

P. Vrba seděl zasmušile, zkormoucen. Bylo mu těch mladých lidí líto, a ta slova zpod pavlače těžko dopadla.

„Vidíš, to je ta vojna, a jakpak teprve tam!“ řekl mu v nitru hlas. A kaplan si vzpomněl na Ceypka, jak tenkrát naříkal na vojnu, té že kdo neviděl, nezkusil – Když se pak vydal na další cestu, vykračoval volněji.

Na ty odvedence nemohl zapomenout, pořád je měl před očima a slyšel, jak ten chudák zoufale křičel, a viděl, jak ho za to mlátili –

To se již P. Vrba vracel do Prahy (bylo v září) v lehkém plášti a s prázdným deštníkem. Ještě toho dne, kdy přišel domů, navštívil Ceypka a ještě toho dne si zahráli. Stýskaloť se již oběma po loupežnících. A na uvítanou nasolil Ignácius Ceypek svému hosti třikrát za sebou. P. Vrba se až rozkohoutil a pak i vzkřikl:

„Tak se na to ještě svlečou jako Suvorov! Vždyť dělají o mně jako o jakubínech!"

Ale rozešli se v dobrém. Ráno po mši a po snídani zamířil P. Vrba do České expedice. Válečných novin našel tam dost, nových i starších, v těch číslech, kterých za svých potulek neměl v rukou. Vzal si je a všechny doma přeříkal.

Za nějaký den navštívil také doktora Helda.

„Slyšeli?" řekl mu za řeči. „Zvolený jejich rector magnificus, profesor Vydra, stal se kanovníkem u Všech svatých –"

„Pěkný titul, a zaslouží si ho, ale kdyby bylo jinak s okem, bylo by to asi Vydrovi milejší."

„Co, co –"

„Neslyšeli? Oslepl na levé oko, v červenci, zrovna o examinech, když zkoušel filosofy."

„Kristepane! Je to pravda?" A hned vzpomněl, jak se s ním setkal o tom ruském mustruňku a jak ho Vydra nemohl poznat.

„Je. Vydra to tají, ale je to jisté – On už na to oko byl chybný –"

„A chudák, byl, já vím, náš cordatus Bohemus – No, ale na druhé vidí, to snad –"

„Vidí, ale –," řekl doktor vážně, zchmuřiv bezděky obočí. Nedořekl, a to slovo neznělo těšivě. P. Vrba se až utrhl:

„Ale oni doktoři vždycky něco mají!"

Held pokrčil rameny.

Také se pak P. Vrba na Tháma zeptal.

„Nepíše snad nikomu," odpovídal Held, „Šedivý mu říkal, nežli Thám odjel, aby psal. Ale nic mu dosud neposlal, ani řádku. Povídal mně to Šedivý v kafírně. Jen to zvěděl od zdejších herců, že je Šantrochova společnost někde dole, v poledních Čechách nebo v Rakousích, a že se jí daří snad dost dobře."

„A ty ochechule, ty ženské jsou s ním?"

„Žena a tchyně, ale švagrová je tady v Praze."

„U divadla?"

„Víc je s oficíry, jak Šedivý povídal. S ruskými, jak tu byli, také se prý domluvila."

P. Vrba se neudržel a uplivl.

„A oni, ruští oficíři, že by s takovou ženštinou jednali?!"

Doktor Held se musil usmát.

„Rusové? Těm ona se líbila!"

„Taková! Ne! A jak ona se všude dotře! Koštiště bych na ni vzal!"

Doktor Held se dal nahlas do smíchu –

P. Vrba, upokojiv své svědomí, ustanovil se na tom, že už letos nikam nepůjde. Žil zase jako jindy, navštěvoval Ceypka, ten také někdy jej, poškorpili se u karet a zas se našli. Na Českou expedici starý kaplan nezapomínal a na hrob svého faráře také ne.

První dny měsíce října došlo mimo nadání psaní z Milčic, od Vaváka. Rychtář ho zval, a důtklivě, na posvícení, aby najisto přišel. Nechtělo se mu, ale pak se přece rozhodl, že půjde. Bylo jinak nežli loni a předloni, kdy nepřítel tak hrozil a všude vítězně pokračoval. Ale teď! A pak také připadlo P. Vrbovi, že v tu stranu již dlouho nebyl, že by se tam měl zase podívat, ne s prázdnou, že by tam trochu českého čtení také udal, však že má pokdy a nemusí rovně na Milčice, nýbrž okolkem.

Slíbiv Ceypkovi, že mu přinese výslužku, že uvidí, co jsou koláče, pravé rychtářské koláče, o jakých jeho kuchařská kniha že nemá ani zdání, vydal se na cestu.

Druhého dne své klikaté pouti dostal se k Ouvalům a zamýšlel ještě téhož dne dorazit do Českého Brodu, kdež měl dobrého známého, děkana Hyla. Také učitel a regenschori Gebauer byl ve Vrbově vlastenském seznamu. Než té cesty do Brodu per pedes[142] nedokonal. U Ouval potkal příležitost, která se vracela z Prahy do Brodu a patřila jakémusi měšťanu brodskému. Kočí, zahlédnuv P. Vrbu, sám zastavil a zeptal se, jde-li do Brodu, že by ho svezl. P. Vrba nerad vydával na povozy, ale že vál sychravý vítr a již se připozdívalo, přijal nabídnutí a vlezl do starého zeleného okroče na ohromných kožených perách, taženého párem těžkých hnědáků.

Přitáhl plášť, přitiskl se do koutka. Byl rád, že se tak hodilo, že nemusí dál jechati pustou silnicí, táhnoucí se před nimi do nekonečna, pustým, smutným krajem, smutnějším v kalném, studeném přísvitu říjnového pozdního odpoledne.

Jeli, jeli, zcela sami, míjeli strniště, ouhory, zoraná pole, vybledlá luka, na nichž dál od cesty páslo se stádo krav; skoták jejich stál, pytel přes ramena, a choulil se v studeném větru, který hučel v osamělých stromech u cesty. Rval jim prořídlé, žluté listí a honil je kalným vzduchem i u vírech prachu po liduprázdné silnici – Pojednou kočí zastavil, seskočil, prohlížel zadní nohu podsedního koně a zas vsedaje oznámil, že má kůň uvolněnou podkovu. Jel proto ještě volněji, a jak dojeli k osamělé hospodě u cesty, zarazil, aby podkovu přibil.

P. Vrba vešel do světnice. Ale jen usedl, přiklusal za nimi nějaký jezdec, zarazil, a koně uvázav u kroužku, vkročil do světnice. Vypil kalíšek kořalky, byl nějaký kupec dle zevnějšku, a hned oznamoval, vědí-li tu, že jdou Francouzové, že vedou zajaté francouzské vojsko.

P. Vrba vstal, zrovna se vymrštil od stolku, jako by ho někdo bodl.

„To snad ne! To není možná. Vždyť jsem nic v Praze neslyšel!“

„Kdy vyjeli z Prahy?“

142 Pěšky. *Pozn. red.*

„Před dvěma dny jsem vyšel.“

„No bodejť, a tihle zajatci přitáhli tam včera a dnes je vedou dál.“

„A kam?“

„Do Josefova.“

„Do Josefova? Vždyť povídali, že přijdou zajatí do Terezína.“

„Také už je tam odvedli.“

„Mnoho, mnoho?“ P. Vrba se ptal dychtivě. Všechen oživl.

„No, dvě stě jich je jistě. Jako těch do Josefova. A tamtěch bylo ještě víc. Počkají chvilku, budou tu co nevidět.“

„A to počkám, jakpak ne!“ Hned zašel ven ke kočímu, aby si dal nalít, aby počkal, že něco uvidí, že vedou zajaté jakubíny.

Vrátil se zas do světnice, ale neměl tu stání. Chodil od okna k oknu, vyhlížel a hned zase vyběhl ven, když hospodského chlapec venku vykřikl, že už jdou. Když zahlédl výše na silnici tmavý do černa proud zvolna se pohybující, vylezl na okroč před hospodou, postavil se na něj a vyhlížel.

Nemohl se dočkat a v té dychtivé zvědavosti prošlehl záchvěv divé jakési radosti. Měl uvidět jakubíny, které nenáviděl, kterých se hrozil i také bál, měl je uvidět zajaté, přemožené.

Stál, nedbaje větru, jenž mu rozvíval plášť, díval se zpět směrem k Ouvalům na silnici, kterou se táhl jako mrak tmavý proud lidí, pod zataženým nebem ještě tmavší. Pak už rozeznával; vojáky napřed, nějakých patnáct, v šedých pláštích a v gamaších, v kašketech, pušku s nasazenými bodáky na rameně. Ti šli vpředu, jiní po stranách a mezi nimi zajatci.

Nebrali se vojenským krokem, zástup jejich nepohyboval se stejnoměrně jako jedno těleso; kráčeli různo, spíše jako stádo, zvolna, unaveně, neboť byli už mnoho neděl na pochodu.

Blížili se. P. Vrba již rozeznával v té strakatině uniforem, že zajatí jsou z různých pluků, beze zbraně; ale tmavomodrá barva byla základní, jak tam kráčelo nejvíc pěšáků ve fracích té barvy. Měli rudé a dost sešlé epolety; většinou, neboť nejednou scházely obě, tomu

pravá, onomu levá. Všichni se v tom pronikavém chladu krčili, ruce v kapsách, i ti, kteří měli pláště.

Nad černý kryt divně formovaných klobouků třírohých, už bez trojbarevných kokard a chocholů, trčely tu tam granátnické čepice, jejichž srst, pokud nebyla spečená, čepejřila se v mrazivém větru; sem tam strmělo nějaké vysoké, skoro homolové husarské čáko. Červených pařížských husarů tu několik kráčelo v umlených dolmanech s usmolenými nebo potrhanými šňorami, s rulíčky vlasů přes spánky. Vzadu šla četa francouzských dragonů v čapkách nebo ještě v helmách chocholatých.

Tak se blížili, nejeden chatrným šátkem podvázaný, v uprášených, otřepaných gamaších i bez nich, v obuvi sešlapané, většinou roztrhané, divže mnohému prsty nelezly.

P. Vrba stál jako sloup; oka z nich nespustil, a čím více se blížili, tím dychtivěji si je přehlížel, muže staré i nejlepších let i mladíky skoro ještě s mlékem na bradě. Ale všichni byli přepadlí, na všech bylo znáti daleký, únavný pochod i nedostatek. Ti šli mlčky, nevšímavě, tupě, jiní vespolek hovořili, a jak se páterovi zdálo, živě.

Jak docházeli, postřehl, že nejeden kulhá, tam při kraji že husar vede pod paždí staršího pěšáka s náušnicemi v uších, a jak dragon ve tváři žlutý opírá se o hůl a těžko kráčí.

Jak je tak P. Vrba přehlížel, vzpomněl na důstojníky, jsou-li tu také. Zrak těkal po dlouhém zástupě, těkal, hledal, ale v té směsi barev a uniforem nemohl rozeznati. Nejspíše ti vpředu, těch několik, pomýšlel, jsou onačejší, figurou, mundúrem, to jsou asi oficíři – Ale ve tváři také jako ostatní, přepadlí i bledí jako mnoho jiných.

Ale žádný jako divoký, krvežíznivý; lidé podobní, mnohá tvář zrovna fajnová, jak si P. Vrba přiznal, a stateční i v tom ponížení i v té psotě. Šli kolem nevšímavě, a kdo se z nich po něm přece ohlédl, nic černě, nic vzpurně, ano jeden i slušně pozdravil a druha po boku hned upozorňoval. Nač, P. Vrba jistě neviděl, snad že je kněz, neboť ten Francouz na krk, jako by na kolárek ukazoval. Ale

již oba zašli a zase nová řada a řada za řadou, proud z těch, kteří všude vztyčovali strom svobody, kteří svého krále popravili, boha sesadili, mladé herečce se jako bohyni klaněli, kteří popravovali kněze, pány, ženy, nevinné panny –

Očekával zuřivce, divochy, jak je vídal na obrázkách, a čekal na ně s divou radostí, chystal se na ně škodolibě a v duchu jim napřed hrozil. A teď stál a mlčel ve svém zklamání a překvapení, když zahlédl řady ubohých, trpících lidí. A soustrast, ani nevěděl, srdce mu ochvěla, zvláště když docházeli poslední, ti nejmdlejší, nejslabší, žlutí, bledí až zsinalí, zimou a snad nemocí, když spatřil sešlého husara skoro bosého, v cizím kabátci, a pěšáka, kterého dva druhové vedli; z těch jeden, silně snědý, ale zažloutlý, hluboko zapadlých černých očí a vysedlých lícních kostí, měl kolem krku nějakou starou loktušku, kterou mu jistě cestou milosrdná ruka nějaká darovala.

Na těch nechával oči už soustrastné, ohlížel se za nimi, a teprve když došla zadní stráž několika císařských vojáků v pláštích a v plné zbroji, odtrhl se. A také řeči nabyl.

„Češi, vojáčkové, Češi?“ volal z kočáru na konvoj.

„Češi.“

„Od kterých, prosím vás?“

„Kheul regiment.“

„Ze Švejcar, vojáčkové?“

„Ze Švejcar.“

„Vítám vás, krajané, a kam ještě dnes?“

„Do Brodu na noc.“

Odpovídali dva tři, to o Brodu již jen jeden pokřikl. P. Vrba byl by se rád ještě optal, kolik jich je, vojáci však zacházeli. Ale proto hned neslezl. Jak byl vzrušen, zapomněl, že má cizí příležitost, a jen se díval za zástupem, jenž projasniv se před ním barvami různých uniforem, znovu se zasmušoval a splýval dál a dál v tmavý a tmavší proud v pustých ladách.

V tom studeném podmračnu, kdy z šedých mraků kalným vzduchem i z nekonečných lánů, zabíhajících až po zamžený obzor, padalo a pronikalo divné tesklivo, vypadal tím smutněji průvod francouzských zajatců na mrtvé silnici, jak míjel osamělé stromy u cesty, jejichž prořídlé, žluté listí šustělo k zemi.

„Jako funus!“ povzdechl P. Vrba nahlas. „To jsou ti jakubíni? Tak je vojna zvedla –,“ pomýšlel. „A co je čeká, co jich v tom zajetí pomře. A doma u nich – mají také domov, otce, matku –“

Vítězný svit, kterým prve, když se hnal na kočár, mu oči zářily, zhasl, a zamyšlen, zvolna lezl z kočáru. V hospodě zaplatil, hned však nevyjel. Ještě chvíli se s tím kupcem omeškal, jak se rozhovořili o francouzských zajatcích i jiných, které teď do všech pevností rozváděli.

Když pak vsedl do okroče, hned dopředu oči upřel, po silnici, po průvodu francouzských zajatců. Silnice, kam dohlédl, byla zase pustá a prázdná. Ale ty jakubíny z očí tak hned nedostal. Pořád je viděl, bídné, přepadlé, ty skoro bosé, o hůl, o kamaráda opřené – Pole temněla, brázdy v měkkotách černaly, stíny už všude, a sychravé vlhko časného podvečera bylo cítit. Nebe všechno temnošedé se snížilo a jen na západě prošlehl sírově žlutý pruh šedí těžkých mraků.

P. Vrba, choule se do pláště, přestal před se hledět, až po chvíli rázem se vytrhl, jak kočí pojednou zarazil koně.

„Co je –“

„Podívají se, velebný pane!“ Kočí ukázal dopředu, kde kousek před nimi na kraji cesty stál císařský voják s puškou a jemu u nohou na holé zemi krčil se francouzský voják. P. Vrba hned seskočil a chvátal k vojákovi, jenž klel, že nemůže dál, že má čekat, až tady tomu se zachce, že by ta duše francouzská sak… á mohla, ale že –

Starý kaplan však uznal, hned jak se k tomu mladému Francouzi bez pláště, v tmavomodrém fráčku s rudými kdys epoletami a v roztřepených, bídných gamaších nahnul, že nemůže, jak se podíval do

zsinalé jeho tváře a viděl, jak se ten mladíček, bolestně schoulený, klepe.

Hned se ho chvatně ptal, co mu je, aby pověděl. Začal na něj česky, německy, pak také latinsky. Ale ani latina nepomohla. Zato hluboko zapadlé, horečně planoucí černé oči dost mluvily, a když P. Vrba stržen soucitem níž se chýlil, chytl ho mladý Francouz za ruku a zastenal:

„Pour l'amour de Dieu!"[143] – Ale dál nemohl. Zády a hlavou padl na P. Vrbu. Ten zčervenav vzrušením volal na vojáka, aby pomohl, volal na kočího, jenž zatím dojel, aby šel, aby ho odnesli. Kočí s vojákem položili nemocného do kočáru a P. Vrba poroučel zpátky, do hospody, poněvadž byla nejblíž.

„Ne, to nemůže být!" opřel se voják rozhodně. „Musím ho do Brodu přivést."

Kněz okamžik váhal, ale když uvážil, že v městě bude nemocnému líp nežli v osamělé hospodě, poslechl. „Tedy do Brodu."

Dříve však musil dát kočí z kozlíku houni i svou a těmi zabalit nemocného. P. Vrba sedl si zase do vozu, voják vylezl na kozlík. Jeli teď zvolna. Nemocný seděl v koutku schoulený jako kuře, tiše, ani nezavzdychal. P. Vrba také mlčel, ale v nitru neklidný. Vzrušení se netišilo. Seděl vedle Francouze, vedle jakubína, takového –

Maně se tiskl víc do druhého koutka. Kdo by pomyslil! S jakubínem! Ale jaký je ubožák! Díval se po něm, ne přímo, víc po straně. Dobře na něj neviděl, jak jej kočí zabalil; a šero je zaklopovalo.

Voják na kozlíku klidně zakřesal, až jiskry stříkly do šera, pak zažehl hubku a začal chutě kouřit, hovoře s kočím, jsa rád, že se mimo nadání svezl. P. Vrba okamžik ho pozoroval a naslouchal; chtěl se i vyptávat, ale hned se otočil ke druhému koutku, jak se tam húně hnuly. Zajatce chytla zase zima a třásl se, až i na hrubých přikrývkách bylo znáti.

143 Pro lásku boží! *Pozn. red.*

P. Vrba se k němu nachýlil, ptal se ho, co mu je, je-li mu zle, zima, přitahoval houně a zastrkoval je. Odpor, jenž pořád ho, třeba temně, tlačil a zdržoval, jako by z něho spadl, jak se naklonil nad zsinalý obličej, když nemocný slabým, sténavým hlasem děkoval:

„Merci, monsieur!“ A když vtom zaúpěl:

„Ah ma tête! Ma tête!“[144]

P. Vrbu rozčilovaly ten pohled a ston a nejvíc, že nerozuměl, že nevěděl, co Francouz chce. Volal na vojáka, rozumí-li, ví-li, co je tomu Francouzovi („Jakubínovi“ neřekl). Ale voják nerozuměl a nevěděl.

Neměli už daleko do Brodu, starému však kaplanovi se zdálo, že cesty neubývá. Aby někde jinde se zastavili, nebylo možná. Přes tu chvíli vyvstal, vyhlížel a hned se zase díval, nesvezl-li se roh houně, nefučí-li pod raněného, na nohy.

Potkali prázdný vůz, jenž kolem nich kvapně hrčel. P. Vrba volal, potkali-li Francouze, vojáky, kde jsou. Vůz však mihl se jako černé zjevení; v rachotu jeho kol nezaslechl vozka páterova volání. Jeli zase sami. Když se pak v tom pustém tichu do šera zachvěl zase z koutku okroče tichý sten, začal se P. Vrba ohmatávati, až vytáhl lahvičku, ač věděl, že poslední polknutí vypil dopoledne. Přece zatřásl nádobou, ale ani hlásku se nedotřásl, ani kapky nevycedil. Uvažoval, co bude, doveze-li toho Francouze do Brodu, a co tam, bude-li moci, nebo jestliže ho tam nechají. A nechají-li ho, kam s ním, a jak dnes bude v Brodě; tolik vojska znenadání, kam to všechno dají!

„Už tam budem!“ volal kočí z kozlíku.

Zahlédli světla, dojeli mezi chalupy porůznu u cesty stojící, za nimiž dál planula všecka okna jakéhosi velkého stavení s přístavbami. To byla brodská pošta pod mansardovou střechou, stojící před městskou branou. Proudy zardělé záře padaly z jejích oken na poštovní vůz před ní, v němž byly dva páry zapřaženy. Kolem kmitaly se dvě

144 Ach, má hlava! Moje hlava! *Pozn. red.*

planoucí lucerny v tlumu černých postav. Ve světle tom bylo viděti, jak se kouří z uhnaných koní právě dojevších, jak ostře odfrkují celé proudy šedé mlhy. Křik hlasů zněl v směsici a nikdo si nepovšiml okroče, jenž jel zvolna kolem. Zmizel pak v černu Pražské, věžovité brány, k níž se staré, sešlé hradby s baštami přimykaly, pokud je bylo viděti v matném, míhavém světle lucerny u brány visící.

Na náměstí, jindy v tuto dobu tichém, sbíhali se z podsíní lidé k zástupu zajatců a vojáků prostřed prostranství u radnice. Brodem procházívalo dost vojska, zvláště v tento válečný čas, proto by se Brodští nebyli hnali k příchozím; ale hned od brány se rozlétlo, že přivedli francouzské zajaté. Kvůli nim byl ten shon a kvůli nim přicházel také purkmistr, dost kulatý, v copu, v plášti, a dva konšelé, jeden už ve vysoké beranici, v průvodu drába, jenž nesl hořící svítilnu. A několik jiných kmitalo se od černých podsíní sem k radnici, kdež jako černý kruh sevřeli zvědavci zajaté Francouze i jejich vojenský průvod v míhavém, zardělém světle ouřední lucerny.

V tu chvíli jednal P. Vrba o svého „jakubína". Začal hned od brány, když vojákovi na kozlíku oznámil, že zaveze nemocného na děkanství. Voják však bránil, to že nejde, že nesmí, že on musí Francouze odvést hejtmanovi, sice že by to odskákal. Na náměstí povolil alespoň tolik, že šel napřed sám oznámit hejtmanovi a zeptat se, smí-li tak být, jak pan páter žádá.

P. Vrba čekal, hleděl před se k radnici, k zástupu; pruhy světla se tam míhaly a s nimi neklidné stíny, jež obrovitě rostly a naráz opět klesaly i mizely. Čekal, vyhlížel netrpělivě, a zas se obrátil po nemocném, kterýž zatím ještě víc se schoulil ve svém koutku a ještě víc se třásl.

P. Vrba chtěl už slézt a sám k hejtmanovi dojíti; vtom přišel voják a ještě jiný s ním. Byl to desátník, jenž oznámil, že pan hejtman děkuje, ale toho Francouze že mají odvést, že se o něj postarají. Nebylo zbytí.

Kaprál zavolal na zajatce, dost zostra, aby vstal a šel. Francouz poslechl hned, mlčky, že ho bylo P. Vrbovi až líto, a těžko se sbíraje, chtěl dolů. Světlo, jež z lucerny se blížící na něj padlo, ukázalo vojáka

v lehkém, odřeném fraku vojanském s rudými zašlými epoletami, jeho zsinavě bledou tvář, jeho vysílenost. Kolena se mu chvěla, nohy klesaly –

P. Vrba, jenž skoro celou cestu od něho odsedával, přiskočil k němu, když viděl, že vojáci netečně čekají, a podepřel Francouze, až slezl. A přitom horlivě, ale neklidně těšil:

„Jdou spánembohem, felčara jim pošlu, opatřím felčara –“

Zajatec nerozuměl ani slova, ale zašeptal své „merci“. Slabostí sotva to slovo vydechl. Více však děkovaly jeho zapadlé, horečné oči, jak se smutně obrátily po starém kaplanovi.

Ten zůstal na místě, až jeho ošetřovanec zmizel se svým průvodem v šeru a v černém houfu zvědavých. Pak se vyrovnal s kočím a obrátil se, aby obešel a snáze se dostal na děkanství. Chlad ho projímal a také chutě si vzpomněl na mísu a na plný talíř –

Děkan Hyl, muž nejlepších let, v černém kabátě, v černých punčochách a střevících, maje na temeni malou sametovou čepičku černou, seděl ve vytopeném pokoji u stolu, na němž hořela svíčka. Před ním stál mladík ani ne osmnáctiletý, nevelký, dosti však zavalitý.

P. Vrbovi padlo nejprve do očí, že ten mladík je černovlasý a že má hlavu kudrnatou jako cikán. Dle obleku soudil, že to nějaký chudý student, ale že mu svědčí. Měl' tváře jako malované a černá očka mu jen hrála; v těch nebylo ani stínu nějaké stísněnosti.

Chlapíček hned slušně ustoupil, když děkan poznav příchozího upřímně rád ho vítal. Na studenta zapomněl i P. Vrba, jak začal o francouzských zajatcích. Šedý kaplan vypravoval, jak se s nimi sešel, jak našel toho nemocného, a hned prosil, kdyby se děkan po něm poptal a poslal k němu felčara.

„Je to Francouz, pravda, a beztoho také jakubín, kdož ví, věří-li v pánaboha – no ale – zkusí dost, a jen ho tak zahodit, a aby viděli ti mordíři, co je křesťan –“

Děkan slíbil, že pošle hned, a prosil hosta, aby minoutku posečkal, že půjde říct a také do kuchyně.

Ze stínu u dveří vystoupil jako vykouzlen ten student, jako na zavolanou, a ochotně se nabízel, že to vyřídí a opatří. V té své ochotě mluvil rychle, až spěšně, až mu slova skoro utíkala.

Děkan se usmál.

„Tak jdou a na sebe také nezapomenou."

„Ó to ne, jemnostpane," trnkové oči, zdravé, červené líce, ústa, vše se usmívalo. „To já už budu pamatovat, ale dřív to obstarám a obsloužím velebné pány." Svižně se uklonil, mrštně se otočil a již byl ze dveří.

„Kdo je to?" ptal se P. Vrba. „Toť je mladíček jako jiskra."

„Mendicus[145]. Jde na studie do Prahy, do filosofie. Ale chudý vám! Jak to bývá, sirotek. V kasárnách se narodil, vojanské dítě."

„Odkud je?"

„Rozený je v Hradci, ale když mu tatík umřel, kaprálem byl, odstěhovala se vdova do Chrudimě."

„Ale v Hradci studoval –"

„Od syntaxe. První léta chodil v Chrudimi, privatim, u katechety."

„A měl na to?" Děkan se zasmál.

„Povídal mně, že všecko velebnému pánu odsloužil a taky že na děkanství pomáhal."

„Ministroval."

„V kuchyni také."

„Jak se jmenuje?"

„Ziegler."

„Z Hradce že je – mm – to by –" P. Vrba uvázl v zamyšlení; vtom vešel ten žebravý student, o němž právě rozmlouvali, a hned u prahu oznamoval, nyní volněji, jasně a zvučným, pěkným hlasem:

„Jemnostpane, prosím, děvečka šla k felčarovi a je prostřeno, ráčejí –"

Kněží chtěli jít, u dveří však ustoupili. Vcházel důstojník napudrovaný, v copu, v plášti; za důstojníkem purkmistr, jenž jej uváděl,

145 Chudý, žebravý student. *Pozn. red.*

že tuhle pan hejtman, urozený pán, pan baron Wiedersperg, táhne s oddělením zajatých Francouzů, že tu budou na noc.

Děkan hned zval, a velmi ochotně, aby tu pan baron zůstal na noc a rozumí se také na večeři, však že se právě ubírají ke stolu, aby je tedy poctil, ovšem že uctění nebude slavné, když neměli žádné povědomosti.

Setník přijal velmi povděčně to pozvání; purkmistr však, kterého děkan také zdržoval, se poděkoval, že musí domů a také dohlédnout. Zasedli ke stolu a hned tu byl ten student s mísou. Velmi obratně se otáčeje, podal nejprve setníkovi na čestném místě, pak P. Vrbovi. Posloužil, mísu postavil, a zas už spěchal ven pro pivo, až setník překvapen se za ním díval. A P. Vrba také.

„To máte, pane děkane, zvláštního služebníka, mrštný člověk a způsoby má," pochvaloval setník po německu. Děkan vysvětlil, jak ten chudý student zvečera přišel a jak se sám ke všemu má. Za chvilku se zjevil s tácem plným sklenic, které rychle, dovedně nesl a elegantně před pány stavěl.

„Tak, tak, domine studiose[146]," děkoval spokojeně děkan, „dobře to umějí, bene, dostanou praemium."

„To už mám slíbené, jemnostpane," odvětil student s úsměvem, žertem, ale přece v uctivé pozici.

„Jak to? Od koho?" ptal se děkan a všichni upřeli zrak na kudrnatého studenta plných, červených lící.

„Jemnostpán chrudimský, pan děkan, když jsem tam posledně pomáhal při tabuli. Byl tak nějak spokojen, zaklepal mně na rameno a povídal: ‚Jozífku, budeš-li se vždycky takhle chovat, staneš se chrudimským děkanem.'"

Kněží i setník se zasmáli a děkan v tom smíchu zvolal:

„No, to už jim brodské děkanství neslíbím. Dvojí beneficium, to nejde –"

146 Pane studente. *Pozn. red.*

„Já bych, prosím, měl toho jednoho dost, obzvláště teď," odvětila veselá bída bez rozpaků a rozesmála pány nanovo. Jedli pak, hovořili, a nejvíc hejtman Wiedersperg. P. Vrba neseděl tak volně, jako by seděl jen s děkanem. Jistá ostýchavost ho poutala, ale přitom byl přece potěšen, že sedí s oficírem, baronem; zvláště mu zalahodilo, když setník mu zase poděkoval a své uznání vyslovil, že se toho Francouze tak ujal. „Dal jsem ho zvlášť," doložil, „velebný pane. Purkmistr mu obstaral komoru s postelí."

P. Vrba se ukláněl nad tabulí a děkoval, to že je tuze pěkné a tuhle pan děkan že poslal felčara, to že si ten jakubín bude pamatovat.

„Asi ne. Snad ho ani do Josefova nedovedou."

Tak se dostali na bojiště. P. Vrba naslouchal napjatě důstojníkovu vypravování, usmíval se zdvořile, přisvědčoval, hned zas úžasem hlavou pokrucoval, dlaní náhle pokynul nebo se zas na děkana v údivu obrátil, když je setník překvapil událostí zvlášť neobyčejnou.

A zas tiše, usměvavě naslouchal, čekal, číhal, aby se mohl zeptat na Suvorova. Zrovna se mu pak v očích zajiskřilo, když důstojník mluvil o ruském vojevůdci s upřímným obdivem. P. Vrba přikyvoval a říkal: „Jistě, ó jistě!" zvláště když uslyšel, co řekl Suvorov: že císařští bojují jako lvi a Rusové jako císařští.

A pak když baron Wiedersperg nechal Suvorova, číhal P. Vrba na něco jiného. Na „urozeného vlastence", na Jeníka z Bratřic si vzpomněl, a také se na něj zeptal, ráčí-li ho pan baron snad znáti.

Setník, jenž právě pil, postavil rychle sklenici na stůl a připomínkou patrně potěšen zvolal:

„Jak by ne! A bože, jako vlastního bratra. Vždyť jsem s ním před patnácti lety nastoupil jako kadet. Oba jsme se dali k píseckému regimentu, oba jsme v jednu chvíli stáli pod mírou, on pět stop, osm palců, chlapík skoro na sáh, já o čtyři palce míň. Jako by to dnes bylo. A je, to byly časy! No, jakpak ne, byli jsme mladí a starosti žádné –"

„Je zdráv, pane barone? U Stockachu šťastně vyvázl. To psal do Prahy."

„Ano, a teď taky je zdráv, teď se mu kulky vyhýbají, už vědí, že je tuhý. Ale už jsem s ním delší čas nemluvil. On zůstal u pětatřicátého, jako píseckého, já musil pak k táborskému regimentu. Ale slyšel jsem, že je pořád veselý, jako býval, a že nejen Francouze, ale také Francouzky hodně prohánět – a Švýcarky také – On je jako motýl." Setník se zasmál. „A zpěvák!" připomínal si. „To když jsme tak seděli v kasárnách nebo v hostinci i třeba v poli, jako když jsme byli dole u Bělehradu, pod Laudonem, když jsme mu řekli: ‚Ty, Jeník, zazpívej!', nedal se tuze prosit a hned začal všelijaké vojanské, a když se do toho dostal, začal také česky. Ten jich umí," baron začal česky mluvit, „vědí, je z Tábora, měli tam panstvíčko, a to se od pacholků a děveček naučil. Aber mänche ganz nette Lieder, wirklich.[147] Ale nakonec, to vždycky musil:

‚Stará bába jede, stará bába jede s marcipánem.
Starej dědek za ní, starej dědek za ní s tulipánem.'

Anebo vždycky takovou veselou o tlusté Káči."

Hejtman se dal do smíchu, jak se mu ta vzpomínka na milého druha tak znenadání vynořila. P. Vrba se také smál, ne tak těm písním, jako víc potěšen tím, že pan baron připlétá do hovoru také česky a že baron Jeník se nestydí mezi oficíry za české písničky. V té radosti prošlehlo až nadšení pro Jeníka.

„Aby ho tam pánbůh zachoval!" povzdechl P. Vrba upřímně.

„Chce prý domů, do Čech," prohodil hejtman. „Má toho již dost, a nedivím se. Blesur kolik, a těch radostí v poli," usmál se. „Něco také dědil, jak jsem slyšel, a tak by rád, až bude po tažení, domů. Aspoň jsem to slyšel od jeho přítele."

„To by mohlo být dost brzo," mínil děkan, „teď už snad vojna brzo se skončí, když –"

147 Ale některé docela pěkné písničky, opravdu. *Pozn. red.*

„Ó nevím, pane děkane!“ vpadl živě host. „Nevím, když je situace tak dobrá. Teď nepolevíme, dokud Francouze nezdrtíme –“

„Ano, ano,“ přisvědčoval P. Vrba ochotně, „když to tak znamenitě jde – a ten jejich hrdina Napoleon je pryč a sem nemůže –“

„Ach, co,“ setník mávl pohrdlivě rukou. „Ani ten by nám teď nic neudělal, s tím bychom si rady věděli, třeba bez Rusů, natož teď, když máme spojence!“

„Ale je to ukrutné břemeno, pane barone, ach! Lid stýská, naříká, daně rostou a státního dluhu přitom také ještě přibývá. Dal jsem si říci, a také jsem to četl v novinách, že ho už máme tisíc dvě stě dvacet miliónů! Tisíc dvě stě miliónů!“

Setník pokrčil rameny.

„Jakáž pomoc!“ a přijal sklenici, kterou mu student, jenž stále pozorně a čiperně obsluhoval, podal.

„Ale kam to povede, pane barone! Alespoň kdyby to bylo, jak tuhle starý farář skramnický prorokuje.“

„Nu?“ ptal se hejtman, skepticky se usmívaje. P. Vrba se nahnul víc nad stůl proti děkanovi a dychtivě se dotazoval: „Co, co, prosím?“

Děkan pohlédl přes rameno po studentovi a volal:

„Domine studiose, doběhnou do kuchyně pro kousek křídy.“

Student zmizel.

„To budou čáry!“ hrozil se důstojník vesele.

Děkan nic, a jen poodhrnul bělostný ubrus, takže bylo viděti kus černě natřené tabule. Vtom docházel Ziegler student. Děkan vzal od něho křídu, a podívav se po hostech, řekl:

„Toto prorokuje skramnický farář.“

A psal:

ConCeDo paCeM.

„Co je to?“ optal se náhle studenta, jenž, stoje za ním ve slušné vzdálenosti, bezděky uváben se nahnul, aby také uviděl proroctví.

„Chronographicum[148]," odvětil student.

„Tak to přečtou."

Student složil veliké litery za číslice a přečetl sumární číslo 1800 hbitě, po latinsku, a děkan dodal: „Ano ano, Anno tisícího osmistého. To je proroctví. Toho roku bude vojna skončena. Tak alespoň prorokuje –"

„A snad dobře," vpadl hejtman. „Tenhle rok už Francouzové tolik dostali a ještě dostanou, že když ne letos. Tedy napřesrok jistě o pokoj prositi budou." Řekl to určitě, jako by už bylo. P. Vrba rychle přikyvoval; děkan zvážněv povzdechl:

„Pánbůh dej, aby to nové století v pokoji nastalo!"

Chvíli ještě hovořili, pak hejtman povstav poroučel se, že by rád na lože, že je unaven. Také P. Vrba se již nezdržel. Když šel síní do svého pokoje, provázen děkanem, zahlédl otevřenými dveřmi v kuchyni studenta, jenž je tak znamenitě obsluhoval a jenž nyní sedě u stolu sám večeřel.

„Hlele, chrudimský děkan," zažertoval děkan Hyl. „Tomu chutná. Však si večeři zasloužil."

„A také pěkné viaticum!" nadhodil P. Vrba, přimlouvaje se za studenta těmi slovy i významným úsměvem a mrknutím.

Když P. Vrba ráno, dobře se vyspav, vyšel na chodbu, zahlédl studenta Zieglera, že si čistí střevíce již obuté. Zašel k němu. Líbil se mu, zajímal se o něj, a proto se ho vyptával, upřímně, s patrným účastenstvím, na rodiče, na matku, na studia. Uslyšel o velkém nedostatku, ano nouzi, ale bez vzdechů a bez stýskání, tak jakoby o minulé bouři nebo plískanici, vesele, o tom, jak ji ten student potíral, jak poslouchal v Hradci v semináři, jak učil, jak měl kondice –

„A poslouchejte," P. Vrba mu vykal, „jakpak, čtete rád?"

„O tuze rád, velebný pane. Přečetl jsem, co kde bylo."

„A české knihy taky?"

148 Text se zašifrovaným časovým údajem. *Pozn. red.*

„Taky, kolik českých knih, ze semináře a od souseda."

P. Vrba přistoupil hned o krok blíž.

„Opravdu?! A co medle?"

„Hájkovu kroniku, Beckovského, Veleslavínův kalendář, Cestu Harantovu –"

„Jejej, holečku! To jste čtenář! No to se mně líbí, to mám radost – To bude Praha pro vás, to musíte mezi vlastence – A máte tam už něco?"

„Nemám, teprva si budu hledat –" Důvěřivě s úsměvem odvětil kudrnatý, červenolící student.

„Hledat?" opakoval P. Vrba, ale vážně a zamyšluje se. „Víte co," zvolal pojednou, „já vám napíšu ceduličku panu Krameriovi – a ten by zas moh profesoru Vydrovi."

Student zčervenal.

„Znáte je?"

„Dle jména. Pan Kramerius skládá pěkné čtení –"

Dole se ozval děkanův hlas, P. Vrba poškubl studenta za rukáv a tišeji ho zval, aby šel s ním do pokoje. Když tam vstoupili, hrabal se P. Vrba v kabátě, až vytáhl sáček a z toho vyňal dva dvacetníky. Ty vtiskl studentovi do dlaně a řekl s úsměvem, srdečně:

„Tuhle, viaticum – není to moc, ale víte, kaplan – Co mám, to dám, s málem zavděk." Skoro se omlouval.

Student stál okamžik, dvacetníky v ruce, mlčky, překvapen, až poděkoval dojat tou srdečností a laskavostí. „Zaplaťpánbůh, velebný pane!" Neznělo to jako obyčejné, řemeslné děkování mendické, nýbrž procítěně. Chtěl také políbit ruku, ale P. Vrba utrhl.

„Nechte tak; ale víte," začal se usmívat, „až budete chrudimským děkanem – ale ne – to už budu pod drnem – no tak aspoň si na mne vzpomenete, třeba mší svatou. A teď musíte dolů, pojďte." Vykročil rychle z pokoje.

Za chvíli přišel také setník baron Wiedersperg k snídani. Za té, když vstoupila ordonance, udělil rozkazy a po snídani, poděkovav

velmi srdečně, chystal se k odchodu. P. Vrba připomenul, jak se asi vyspal ten Francouz, a ptal se, směl-li by se na něj podívat.

„Doprovodíme pana barona," přihlašoval se děkan.

Když docházeli k radnici, zahlédli vojáky i zajatce již na cestu připravené. Jitro bylo pochmurné, po nebi rozložily se pruhy šedých oblaků jako brázdy nekonečného lánu. Svěží vzduch chladného rána neosvěžil francouzských bojovníků v bídných uniformách, v chatrné obuvi, sešlé strádáním. Stáli, chladem pobledlí, mlčky, chmurně vprostřed zástupu, který se zas kolem nich shlukoval.

P. Vrba se po nich tuze neohlížel. Hledal vůz tu někde blízko, neboť věděl od hejtmana, že ten „jeho" zajatec nepůjde, že nemůže, že ho musí naložit. A nakládali ho.

„Tamhle, tamhle je!" upozorňoval kaplan děkana. „Vedou ho z podloubí; pojďme se podívat." Císařský voják v plášti a francouzský červený husar s rulíky přes skráně, v rozbité obuvi vedli mladého francouzského pěšáka k otevřenému vozíku s košatinou plnou slámy. Do té nemocného uložili a přikryli houní. K tomu právě došel P. Vrba s děkanem, i setník, jenž se za nimi sem vydal. Ptal se nemocného po francouzsku, jak se jmenuje a jak mu je. Nebylo dobře, přece líp než včera.

„Tu je velebný pán, který se vás včera tak ujal," oznámil pojednou setník zajatcovi; ten na slámě, více leže nežli sedě, povztyčil se, zvedl ruku a začal mluvit, a setník P. Vrbovi tlumočil:

„Děkuje vám, tuze děkuje a prosí, abyste se za něj, velebný pane, pomodlil, aby se mohl vrátit do vlasti." Ani důstojník to neoznamoval lhostejně a P. Vrba, jak zaslechl o tom modlení a návratu do vlasti, zrovna sebou škubl. Rychle přistoupil k vozu, vzal vojáka za ruku a horlivě přisliboval:

„Budu, vojáčku, budu, aby vás pánbůh pozdravil!" Děkan podal nemocnému na přilepšenou nějaké peníze, a když setník, rozloučiv se s děkanem a jeho druhým hostem, odešel, nasypalo se do vozu dost darů nemocnému vojáku, k němuž přisedl vedle císařského

vojáka také starý pařížský husar. Lidé, kteří se sem sběhli za důstojníkem a kněžími, dávali zajatci peníze a pečivo; také láhev vína zapadla do slámy a teplá vlněná loktuše se tam také snesla, to když se již vůz hnul za proudem zajatců, jenž vycházel Kouřimskou branou pod renesančním cimbuřím na Malechovské předměstí.

P. Vrba vracel se mlčky, dost zmaten a dojat. Ten „jakubín" chtěl, aby se za něj modlil. Je pobožný, a ti ostatní snad také, alespoň někteří. A jak po vlasti touží! Chudák!

U samého děkanství předešel je student Ziegler, jenž se byl také podívat na Francouze.

„To psaníčko mu napsat!" připomínal si P. Vrba. Hned je také na děkanství napsal Krameriovi, jehož láskám a přízni poroučel nastávajícího filosofa, horlivého českého čtenáře, jenž zná již Hájka i Beckovského i Veleslavína! Ten že podpory zasluhuje, aby se ho ráčil učený vlastenec ujati a napsati mu ceduličku také panu profesoru Vydrovi, že ten petent[149] chudý je rodem z Hradce Králové. To jméno P. Vrba dvakráte podtrhl.

Za chvíli poté vykročil nastávající filosof z děkanství v chatrném pláštíku s nevalným uzlem přes rameno na řemeni zavěšeným, o holi, v neslavných střevících, ale vesel a pln chuti. Měl v kapse šest dvacetníků, čtyři od děkana, dva od P. Vrby a od toho také v náprsní kapse psaníčko, které ho nejvíc těšilo. Vyšel Pražskou branou, kolem pošty, ven do polí stříbrně šedých hustým jíním, a putoval nekonečnou silnicí k Ouvalům, ku Praze, k cíli svých snů a tužeb –

Ani ne za čtvrt hodiny opustil také P. Vrba brodské děkanství. Mířil nejprve na skramnickou faru; odtud pak už najisto, jak si umiňoval, do Milčic. Již bral se polem a ještě myslil na zajatce, jak ten nemocný, a že bude za něj mši sloužit, aby ho pánbůh uzdravil, to že se bude Vavák divit, jaký to jakubín, jak se modlí – A Věk, tomu kdyby psal –

149 Žadatel. *Pozn. red.*

XXI
F. Věk jezdí za jakobíny

Za říjnového odpoledne, bylo pěkně, slunečno, vracel se F. Věk z pole, kdež mu čeledín hákoval strniště pro jař. Jak docházel k městečku, zahlédl souseda, starého Bílka. Hnal se mezí rovně proti němu, v hnědé kamizole, v nohavicích po kolena, v hrubých vlněných punčochách. V ústech, zapadlých mezi prohnutý nos a vysedlou bradu, přidržoval si hliněnku červené hlavičky a bafal, že oblak dýmu za oblakem od úst jen uletoval. Starý čtenář, jejž pořád tížil tajný strach z Bonaparta, ač se mu již i Věk s tím smál, pospíchal, a nějak vesele.

„To s něčím jde," pomyslil si Věk. „Ale s čím, noviny nepřišly."

„Jdu vám naproti, Františku," volal starý, „už se vás nemožu dočkat."

Pozdravili se. „Copak, sousede – Něco nesete, to vidím."

„Taky že nesu, něco na oplátku. Když jste mě tak s Rusy polekal."

„Snad ne Bonapart –"

„A to ne, to bych se tak nesmál. Ale o jeho krajanech něco –"

„Zas prohráli," hádal Věk klidně, neboť francouzské porážky nebyly už nic vzácného.

„Copak to, prohráli," Bílek se usmíval a zapadlé oči zpod šedého, hustého obočí upřel na Věka. A najednou zvolal: „Ale máme je tu!"

Věk se zastavil. „To není možná!"

„Aha, není, jako s těmi Rusy. Vidíte, Františku, taky nechcete věřit. Ale jsou tu."

„Kde tedy –"

„V Josefově."

„Zajatí," hádal Věk. Bílek přisvědčil.

„Kolik set. Přivedli je tam předevčírem."

„Jak to víte?“

„Bratrův hoch byl u nás, před chvílí odešel. Ten to přines.“

Jak opět vykročil, začal se Věk vyptávat. Bílek, drže hliněnku v hrsti, mávl rukou.

„Copak, hloupý hoch, čehopak si všimne. Že tam jsou, že to táta vzkazuje, že jsou zavřeni, a to je všechno.“

„Viděl je?“

„I viděl, jak je vedli, ale co, takové boží dřevo – Kdyby tohle našinec –“

Oba se naráz zastavili, pohleděli si do očí, a Věk, v němž i zvědavost i sympatie ze studentských let se vzňaly, zvolal: „Já bych se tam podíval.“

„Já taky. Vidět Francouze, co snad s Napoleonem –“

„Tak pojedeme.“

„Proto jdu, Františku, k vám nejdřív.“

„A kdy?“

„No, ti nám tak neujedou jako Rusové. A taky bych myslil, abysme žádnému nic –“

„Myslíte na patent, že kdo drží s Francouzi –“

Věk se usmál.

„Inu, čert tomu věř,“ Bílek pošoupl čepici. „A vy, Františku, obzvlášť.“

Věk se zarazil.

„Já? Proč já?“

„Inu, když je o tom řeč. Beztoho jsem chtěl o tom s vámi mluvit – Oni lidé všechno teď tak obracejí, jako tuhle náš syndikus –“

„Aha!“ a Věk se usmál. „Zas ho něco trápí, když mně divadlo odpravil?“

„I to víte, hrbáček, myslí si, že on je právo.“

„Taky je. Pinkava a konšelé všichni i rychtář, to jsou nuly, ty on má v hrsti. Co je s ním?“

„I pořád se vyptává, ale tuze opatrně, oklikou, jako kočka je, co a jak s těmi knihami, co půjčujete lidem, ty ho ňáko mrzí, a že

v tenhle čas, a ten vítr a ten vítr, rozumíte, Františku? A zas nač tolik čtení, to že líp, když si lidé hledí hospodářství –“

Věk, jemuž bylo zpočátku do smíchu, stáhl obočí. Popuzovalo ho ne tak slova syndikova, jako jeho falešné jednání. Poslední dobou, co se Věkovi tak znamenitě v obchodu dařilo a jmění mu očividně přibývalo, rozplýval se syndikus samou zdvořilostí a ochotou k němu. A stranou ryl. Také mu ještě divadlo nezapomněl.

„To je nekalý člověk!“ zvolal Věk. „A smýšlení zrovna tak hloupého jako opočenský vrchní.“

„S tím je jedna ruka.“

„Donáší mu.“

„A to myslím, tak mezi námi, Františku.“

„Na mě nejvíc.“

„Inu, Františku, tak jsem si to všelijak předkládal, mám-li, nemám-li, ale koneckonců, jářku: povíš mu to.“

„Komu?“

„Jako vám.“

Věk hnul hlavou a upřel zrak Bílkovi do očí.

„Co tedy, nu, sousede.“

„Tuhle před týdnem musel jsem na kancelář.“

„Na Opočen.“

„Na Opočen, bodejť, měl jsem tam řízení kvůli zeťovi stran té louky v mokřinách. Musel jsem taky k panu vrchnímu, a když jsme tak pojednali, povídá mně, jako vrchní, zničehonic: ‚Vy jste taky takový mudrc, moc čtete.‘ A to se tak přitom šklíbil. ‚Ale na toho svého študýrovaného souseda si dejte pozor!‘“

„Na mne!“

„Ano, myslel vás, Františku.“

„A proč, co, proč si máte dát pozor,“ ptal se Věk, jenž se už rozčiloval.

„No, Františku, mějte rozum, nezlobte se. Moh jsem taky mlčet, ale myslel jsem si, abyste věděl, na čem jste, abyste byl opatrný –“

„Tak co, co –“

„Ale na mne nic neříkat, Františku – No, povídal, k smíchu to je, ale docela to mluvil jako opravdu, že jste tajný rebelant, že čtete francouzské knihy a držíte s Francouzi a na to že je patent. ‚A půjčuje knihy,‘ povídá taky, ‚všechno vím,‘ a ‚že vy,‘ jako já, ‚s ním držíte.‘“

Věk se zlostně usmál.

„Hlupák! A to mu donáší –“

„Kdo mu donáší!“ Starý Bílek hodil hlavu do týla, zdvihl bradu, zamnul ruce, jak to dělal malý, suchý syndikus se zdviženou lopatkou. „Ten to donáší.“

„A já dřív myslil, že farář –“

„Ne, to ne, to tenhle pleticha. Proto jsem taky, Františku, myslel, abysme na ty Francouze sami –“

„A zrovna ne,“ vpadl Věk popuzený, „schválně to budu shánět!“

„To ne, Františku, á ne, á ne! Už proto, vždyť nejsou v jezbinských lukách, jako byli Rusové. Jsou zavřeni, a kdyby se nás tam fasuněk přihrnul, neuvidíme žádný nic, nepustí nás. Ale takhle sami dva –“

Věk se vrátil domů rozmrzen. Mlčel však, ženě se ani slovem nezmínil, aby jí ušetřil. Věděl, že by všecko jeho ujišťování nic nezmohlo, že by přece měla o něj strach, a maminka, ta snad ještě víc, když je teď tak ouzkostlivá a pořád se nějaké změny bojí. Také o francouzských zajatcích nic neříkal, že se hodlá na ně podívat. Když o nich také v Dobrušce zvěděli, jak se zpráva o nich roznesla z Josefova po všem okolí, když o nich mluvili, nezamlčel, že by je rád viděl, že by se šel na ně podívat, ale o smluvenou s Bílkem výpravu nezavadil ani slovem z důvodu, který mu udal starý soused.

Za týden měl cestu na Opočen. Vyjel za ranního šera. Bílek na něj už čekal před stavením na podsíni. Bylo mlhavo a sychravo. Chvíli se zastavili na Opočně a pak rovnou do Josefova. Tenkrát, když sem jeli za Rusy, jak nebe zářilo a jak bylo krásně v polích plných zlaté ourody! Jak veselo!

Teď mnoho nehovořili, jak míjeli měkkoty, ouhory, vybledlá luka, širý, pustý kraj pod nízkým nebem šedě zaklopeným. V pevnosti také ticho. Na prostranství, kde se černaly hromady vyrovnaných kulí dělových, v ulicích kasáren a kamenných domů těsně jako vojsko semknutých bez zahrádky, bez květiny, všude placho. Tu tam stráž, tu tam voják za službou jdoucí a jinak ticho, mrtvo mezi domy jako vymřelými.

Starý Bílek šel navštívit svého bratra, Věk se stavil v hospodě Martina Veselého, aby se přeptal za řeči na zajatce, je-li k nim přístup. Hospodský, s nímž se dobře znal, mu ho vymohl. Starý šikovatel s šedými kníry, s copem na vlásek dle nařízení pět coulů dlouhým a v gamaších, jemuž Věk vtiskl do dlaně slušné spropitné, vedl jej a Bílka podél domů až k Hradecké bráně do dlouhých kasáren s okny v přízemí zamřežovanými.

Rozlehlé nádvoří bylo živo té chvíle strakatinou sešlých francouzských uniforem. Zajatci se procházeli tím prostranstvím obklopeným jednotvárnými budovami, plnými oken, nebo stáli v hloučcích a živě hovořili. Tu tam v koutě na převráceném kolečku, na bedně, seděli samotáři, mlčky, ruce v kapsách, skrčení, do sebe pohřížení.

Věk pozoroval s účastenstvím zajaté, na něž byl dychtiv, na krajany svých někdy zamilovaných autorů, hlavě Rousseaua, příslušníky národa, k němuž choval sympatie i tenkrát ještě, kdy okolí všecko Francouzům lálo. Dychtivě je pozoroval, jejich tváře, výraz, všecko jejich hnutí, chytal i jejich řeč. Ale nerozuměl. Hovor zaznával v směsi a dorážel k němu již nejasně. Chvíli stál mlčky a neslyšel ani poznámek sousedových a starého šikovatele, jenž se o nich drsně vyslovoval; až se pak začal vyptávat, jak žijí, jakou mají stravu, co dělají.

„Teď chytají ještě jenom lelky. Ale poženeme je do práce. Budou čistit koule a pumy a rovnat je –“

„Ale maličko jich kouří,“ všiml si starý Bílek.

„Protože nemají co –“ Šikovatel se zasmál. „Kdo si uchoval nějaký groš, koupí si, ale kdo nemá! Ale je tu jeden frizér mezi nimi, ten se má nejlíp, ten chodí k panu komendantovi a také k pánům oficírům – Jinač je jim dost zle, a nesvědčí jim tu.“

„Stonají?“ ptal se Věk rychle.

„Stonají, už jich kolik leží ve špitále a dva už tu umřeli.“

„Mohl bych tady s těmi promluvit?“

„To na mně nežádají. Snad by to šlo, ale třeba by se na to nějak koukalo, že sem vodím lidi. Leda, počkají, jdou za mnou –“

Vedl je na chodbu; až tam dorážela směs hlasů ze dvora jako temný hukot. Světnice podél chodby holých, obílených stěn byly otevřeny a páchly divným vzduchem. Všechny byly prázdny až na jednu, ve které uhodili na pět Francouzů. Seděli na nenatřené lavici u okna a hráli v karty. Hned je pustili a zrovna vyskočili, když zaslechli znenadání francouzské pozdravení. Věk vkročil. Francouzsky plynně neuměl ani za studentských let a od té doby mnoho zapomněl. Mluvil dost těžce; ale s jakou radostí k němu zajatci přistoupili, jak naslouchali s vyjasněnou tváří, tři pěšáci, dělostřelec a jeden od dragounů, všichni z Francie samé, ale z končin různých.

Posteskli si, co zkusili cestou, nežli je sem dovedli, a tady že je hrozně, skoro jako v žaláři. A zle, tabáku že není i peněz. Bílek, jak mu to Věk narychlo přetlumočil, hned vytáhl měchuřinu plnou tabáku a daroval jim ji. Přitom mrkl na karty ležící na lavici a hned upozornil, to že jsou jinačí. Věk požádal, aby mu je ukázali. Byli dost zamaštěné, ale zajímaly ho. I na těch listech ohlas té bouře, která je až sem zahnala. Na všech alegorie a symboly revolučních idejí i s podpisy. Tu četl: „Liberté de la Presse“[150] – (ta držela na žerdi jakobínskou čapku), a jak obrátil list, tu zas „Egalité de Rangs“[151]

150 Svoboda tisku. *Pozn. red.*

151 Rovnost tříd. *Pozn. red.*

(zase ve frygické čapce), za ní „Egalité de Droits“[152], tu „Liberté des professions“[153] i „Liberté du mariage“[154] –

Starý šikovatel už hladil šedé kníry a neklidně se ohlížel a divil, co ten člověk na těch kartách má, co je tak dlouho prohlíží – Věk, ač nebyl hry v karty milovník, po nich zatoužil. Chtěl o ně říci, koupit si je, ale nezmínil se přec, jak si připomenul, že by těm zajatcům vyloudil jedinou jejich kratochvíli. Vrátil karty a přidal k nim něco peněz.

Ptal se také zajatců, stýská-li se jim. Tři přiznali, čtvrtý, měl náušnice a byl už starší, pěšák, s povzdechem řekl, kdyby alespoň věděli, jak je s jejich vojskem a co u nich doma ve Francii –

Vtom ten pátý, jenž dosud ani nehlesl, přistoupil k Věkovi.

„Prosím, pane, řekněte mi, je-li generál Bonaparte naživu?“

„Je živ, ale ještě v Egyptě.“ Věk se divil, jak se pěšákova tvář při tom slově „je živ“ vyjasnila a jak zdvořile a veseleji poděkoval.

Šikovatel pobízel, že už čas. Jak vyšli z chodby ven, směs hlasů ze dvora je zrovna zalila. Ještě jednou se podívali do nádvoří zpestřeného francouzskými zajatci. Venku, na čistším a svěžejším vzduchu, si vydechli. Z kasáren šli rovně zase do hospody uctít šikovatele a přichystat se k odjezdu. Chtěli vyjeti ještě za světla.

Usedli v přední světnici, té chvíle skoro prázdné. Ale z druhé, z panského pokoje, kde důstojníci sedali, vyrazil, jak se tam dvéře otevřely, hluk prudkých, rozčilených hlasů. A neutuchal. Šikovatel mínil, že jsou tam u karet, až pak sám hospodský jim povysvětlil.

„Hádali se něco o vojně,“ vykládal, tlustý, zardělý, chrčivým hlasem, „stran Rusů a našich – Už tam dole snad tak zajedno netáhnou. Cár se prý zlobí na Vídeň, na ministry, že jsou neupřímní a že nechali Rusy v úzkých, v nejhorším, jako když ten Suvorov táh

152 Rovná práva. *Pozn. red.*

153 Svoboda vyznání. *Pozn. red.*

154 Svoboda manželství. *Pozn. red.*

přes ty hory. Opravdu, a vidíte, oficíři jsou při Rusích a hubují, že to ministři všecko pletou a kazí. A co se vám tak portovali, přijde adjutant komendantův a zrovna před stůl“ (hospodský ukazoval, jak se adjutant postavil a pozdravil) – „a povídá z čistajasna: ‚Vědí, pánové, co nového? Že Bonapart se vrátil z Ejipta, že už je v Paříži?‘ – To jste měli vidět, sousedé!“

Starý Bílek, jenž opatřiv se znovu tabákem, cpal si svou hliněnku, nechal všeho, vyvalil oči; chvilku seděl, až se pojednou obrátil k Věkovi:

„Vidíte, Františku? A teď se smějte! Smějte se! Ó já to měl pořád v kříži, já věděl, že ten Bonapart –“

„No, ještě tu není,“ mluvil šikovatel s úsměškem a zamával dlaní, „a nežli všechno zas vyhrá, co Francouzové za ten rok prohráli!“ A dal se do smíchu –

Již se smrákalo, když Věk s Bílkem vsedli do vozu. Napoleon Bonaparte je tak dlouho zdržel u tlustého Martina Veselého –

Veliký kus cesty nemluvili o ničem jiném nežli o slavném generálu. Věk si přitom vzpomněl na zajatce, zvláště na toho nemluvného s náušnicemi, co by říkali, kdyby to o Napoleonovi věděli, a zvědí-li to –

Domů se dostali již za tmy. Věk, když odešly děti spát a když seděl sám s ženou a matkou, přiznal se, kde byl. Žena se káravě usmála, jak by on mohl něco takového vynechat, stará Věková pak, poslední dobou ne již tak čilá, lekala se, že je neprozřetelný, že ho jednou přiskřípnou, aby o ty věci tolik nedbal, že má dost svého.

„Ňáko mně, hochu, bujníš. Jde ti dobře, spoléháš, že tak vždycky bude – já bych měla strach – A pamatuj na pánaboha, co takoví pohani, takoví neznabozi, co ti je do nich. Ještě řeknou, že s nimi držíš, a to bys pak u pánů měl – Víš, kdo stojí, ať nepadne, pamatuj si to, Františku!“

Neslyšel to poprvé. Usmíval se, konejšil matku, již také kvůli ženě, kterouž takové řeči začaly lekat, ale hned vzpomněl na pa-

tent, o němž s Bílkem mluvil, a co by říkal pan syndikus, ten že by pospíchal s tou novinou, aby ji včas zvěděl opočenský vrchní –

Třetího dne přivezl forman psaní; kromě dvou kupeckých také od P. Vrby. Začínalo nějak mrzutě o Napoleonovi, že Věk už asi ví. V dalších však řádcích se starý kaplan utěšoval a nějak rozehříval, však že Suvorov, cože je Napoleon proti Suvorovu, co to je, bojovat s Mamaluky nebo s horami a propastmi, s věčným ledem a sněhem a přitom bojovat, a pryč bojovat jako Suvorov, když přecházel a slavně přešel tu horu sv. Gotthard. Ať přijde Bonapart, aby to všecko vybojoval, všech pětadvacet pevností, co císařští a Rusové vybojovali, nepočítajíc všecky bitvy, ve kterých zvítězil veliký královský rek Karel a šedivý hrdina slovanský.

Ale smutnou novinu že přitom má, po Praze že o tom jedna řeč, že ten udatný kozácký feldataman Borodín, ten s těmi plavými fousy, co vedl kozáky Prahou, hned první dny v tom potýkání s Francouzi kdes u Curycha zahynul.

Stran vlasteneckých důležitostí že oznamuje, jak od pana Krameria slyšel, že několik učených Čechů zase na to myslí a se radí, jak už před lety profesor Pelcl pomýšlel, aby se založila společnost učených vlastenců, jak pan Pelcl říká, „hromada", ta aby se starala o zvelebení (učené rozuměj) českého jazyka, obzvlášť o sepsání úplného slováře českého.

V tom že jsou nejvíc pan Pelcl a Kramerius, Procházka, Dlabač, obzvláště však pan Dobrovský, u toho že minulý pondělek měli schůzi, v jeho domě v šenfeldovské zahradě, kde zas ostává, a že se vždycky v pondělí scházejí.

„Pan Kramerius, až jim, ctný vlastenče, bude psáti, jistě o tom zprávu podá. Chce také s pomocí těch právě jmenovaných vydávat zvláštní přívěsek k svým novinám, prací a péčí těch učených Čechů z té učené ‚hromady'. Ale teď nemůže ještě začít, neboť ta společnost teprve začíná a pak, vědí, rozmilý příteli: inter arma – Až bude pokoj – Aby už ty jakubíny na prach potřeli! Sám jich mají teď

kolik set v sousedství, v Josefově, v zajetí, potkal jsem je, když je k vám vedli, u Brodu, jeden z nich těžce nemocný se mnou se svezl. Snad by mohli náhodou zvědět, je-li ještě živ. Je to zbožný člověk, žádal mne, abych se za něj modlil, Pierre Gazan se jmenuje, tuze mladý. Náš doktor" (myslil Helda) „má se dobře, praxis lékařské mu přibývá, ale po bratrovi jeho ani památky. A nakonec si přečtou proroctví a vypočítají si, kdy bude konec války:

ConCeDo paCeM."

Skoro o všem, co P. Vrba v tomto listu napsal, uslyšel ještě navečer toho dne i starý Bílek, když seděl s dýmčičkou v ústech u zelených kamen a naslouchal, jak kolem stavení rejdí vichr pozdního podzimu. Vyslechl vše s účastenstvím; stran proroctví však se s Věkem pohádal. Věk mínil jako P. Vrba, že do konce roku bude po vojně a r. 1800 že nastane mír.

Staroch se tvrdě hájil, že snad, no, ale když Napoleon – Ten že všechno zvrátí, že se s ním vrátí Francouzům kuráž, a on, Bonapart, ten že –

„Inu, já nevím, Františku, teď to potáhne všechno do zimních kvartýrů, naši, Rusové taky, a do jara – Ó bože, takový Bonapart, ten něco zmůže!"

V druhém však byl Bílek s Věkem zajedno, to když mladý soused mluvil o zajatcích v Josefově, zvlášť o tom mladém Francouzovi, o kterém by P. Vrba rád zvěděl –

„To půjde, Františku, i baže, vzkážu Josefoj, až se hodí," mínil bratra v Josefově. „On sic k tomu není, musím říct, ale má nového tovaryše, toho Plitku, však jsem snad povídal tuhle, když jsme jeli, to je chytrý člověk, takový čtenář, tuze pročtělý, má kolik svých knížek, taky dvě staročeské tuze staré, má to jako poklad v truhličce, ten by vám to vyzvěděl –"

Věkovi to bylo vhod a čekal. Ale ani za čtrnáct dní nenaskytl se žádný spolehlivý, po kterém by mohl do Josefova vzkázati. Věk často vzpomněl na přání P. Vrby. Již mu proskočilo, aby si tam sám ještě jednou zajel, že by tak P. Vrbovi mohl nejspíš a nejspolehlivěji odpovědět. Mohl by také vzít těm zajatcům trochu tabáku, i knížku, po té že by chutě sáhli, když jsou jako na poušti, zvláště oficíři. Snad by také ty republikánské karty pořídil, když by dal za ně náhradu. Rád by je měl – Ale celý den zas – A leckomu by to do očí padlo, nejvíc – syndikovi a vrchnímu. A maminka –

I čekal opět den dva, a když třetí týden docházel, co dostal Vrbovo psaní, pojednou se rozhodl.

Neřekl žádnému nic, ani Bílkovi, a vyjel jednoho dne ráno, sám, bez čeledína, na Opočen. V teplém plášti svém měl dost tabáku, vedle něhož tam do kapes zapadli Marivaux a Marmontel, tři svazky, co měl kratochvilných knih ve francouzském oddělení své bibliotéky.

Bylo v listopadu, den byl neveselý, mrazivý. Před samým obědem dojel do pevnosti, kdež zamířil přímo do hospody Martina Veselého. Požádal ho stranou a důvěrně, aby zase vzkázal tomu starému šikovateli. Ale ten stonal a jiného hospodský neměl, kdož by Věka vedl a provodil.

„Ostatek, vždyť ani do kasáren nemusíte. Ti Francouzové budou venku, musí teď na práci, to je uvidíte –“

Věk nemohl říci, že se mu to tak dobře nehodí; jen to pověděl, že se má pro pražského známého přesvědčit, je-li nějaký Petr Gazan ještě nemocný, že snad je v nemocnici.

„To asi je, moc je tam Francouzů, stůňou tuze a také hodně mrou. Zrovna ty dni je to horší, třeba dva tři denně.“

Věk chtěl nejprve k vojanské nemocnici. Nežli se tam však dostal, uviděl Francouze, ty zdravé. Celý průvod jich a zapřažené v dvoukolových vozíkách. Táhli je řadou od hradebního příkopu, plné dělových černých koulí, které skládali na velkém prostranství

mezi domy a kasárnami, kolem něhož chvěly se skoro holé koruny mladých lip řadami kolem vysázených.

Francouzové ve svých uniformách, v pláštích svých nebo v cizích a nevalných, jim zapůjčených, vyhublí, přepadlí, s nosy od mrazu zardělými, tváří prozelenalých, mlčky konali těžkou práci, na niž dohlíželi císařští vojáci v plné zbroji. Věk zahlédl také dva císařské důstojníky, pozorující opodál nevolné dělnictvo v uniformách.

Tu si Věk netroufal k zajatcům přistoupit a dáti se s nimi do hovoru. Věděl, že by ho odehnali, nebo třeba zadrželi, aby se zodpovídal. Obrátil se tedy k nemocnici. Tam žádal zdvořile o zprávu, je-li tu Francouz Petr Gazan a mohl-li by s ním mluviti. Hleděli na něj s údivem, odbývali ho nevrle, až pak když v průjezdě zastavil poddůstojníka, jenž z hořejšího patra přicházel, a žádost svou k němu stříbrem založil, našel více ochoty. Poddůstojník mu slíbil, že se podívá a přeptá, že musí nahoru, aby tady počkal –

Čekal drahnou chvíli… Venku zahrčel vůz, jenž zarazil před nemocnicí. Věk čekal, kdo vystoupí nebo koho snad přinesou. Nedočkal se; zato za chvíli zahlédl dva vojáky, jak snášeli shora, kam poddůstojník odešel, něco hrubou plachtou zahaleného… Mrtvé tělo dle obrysu. A zahlédl bosé nohy nebožtíkovy. Nesli ho kolem ven, na ulici, patrně do toho vozu, jenž tu čeká. Chtěl nahlédnout ven, vtom se však vrátil poddůstojník.

„Viděl jste?“ pravil. „To byl také jeden.“

„Francouz?“

„Francouz. Dnes druhý. Dopoledne jeden umřel, včera také dva a předevčírem jeden, to byl ten, co hledáte.“ Poddůstojník se podíval na cedulička, na kterou mu Věk prve napsal Francouzovo jméno, a četl: „Pierre Gazan.“

Věk nebožtíka neznal, ale přece se ho ta zpráva dotkla, nejživěji proto, co o něm P. Vrba v doušce psal, jak toužil po vlasti. Tak mladý – a tady, a tak zahynout – Kmitlo se mu to tělo pod plachtou, ty bosé nohy ztuhlé –

„Moh byste ho třeba ještě uvidět," řekl poddůstojník, když viděl, že se Věk zarazil.

„Což není ještě pochován?!"

„Není, ale na hřbitově je. Tohohle tam taky povezou, ale ne hned na funus." Před vraty zatrhli koně, zahrčel vůz. „Slyšíte, už jedou."

„Na hřbitov, bez rakve –"

„To se tady tak nezdržujeme. Bez rakve, co taky – Je to jedno. Kdyby je střelili v poli, zahrabou je taky tak. A moc jich umírá. To jak někdo z nich zkapne, naloží se a rovnou na hřbitov; musí počkat, až jich tam je víc, pak se vykope hrob – Jděte se podívat, chcete-li. Sbohem, musím jít –"

Věk vyšel zmatený. Zprávy poddůstojníkovy se ho trapně dotkly. Uráželo ho to jednání s mrtvými… Ale nechal úvah, jak zahlédl opodál vůz od nemocnice se vzdalující. Měl pár koní, na podsedním seděl voják v plášti a v třírohém klobouku; za vozem kráčeli dva vojáci, ti, kteří mrtvého Francouze snášeli. Vykročil rychleji, aby je dohonil; daleko však nešel a zase stanul, to pro to, co zhlédl.

Vůz s mrtvým dojížděl k řadě vozíků, jež s novým nákladem dělových koulí přijížděly od hradebního příkopu. Zajatci, táhnoucí a tlačící ty nejpřednější, zarazili, obraceli se dozadu a oznamovali něco druhům; naráz zastavil se celý řad a muži různých, sedřených uniforem, v pláštích i také bez nich, v otrhaných, zašlých epoletách obraceli zraky k povozu, jenž jim odvážel zase jednoho z druhů. Jak dojížděl, smekli všichni kaškety, třírohé klobouky, bez kokard, na poslední poctu mrtvému bojovníku.

Věka to dojalo. Hleděl na ně, jak vážně, jak zasmušile provázejí zrakem mrtvého krajana, za nímž asi mnohý a brzo tou cestou pojede.

Vůz přejel, vojáci pobídli zajatce, ti se opřeli nohama o půdu, nachýlili se hořejším tělem dopředu; káry s těžkým nákladem se hnuly. Věk už opět vykročil, pospíchaje za vozem pořád dál kolem zamlklých kasáren, pletivem hradeb, kasemat a valů, na nichž

zvadlá tráva se chvěla v studeném větru, dál branami po svoditých mostech nad hlubokými příkopy a ven cestou vedoucí k osamělému hřbitovu.

Cvičiště u cesty, zdupané, bez barvy, pole bez stromů, vše v jednotvárné rovině, a vše, zorané lány i ouhory, splývající k černému pruhu lesa u Nového Plesu, rozloženému mrákavě zkaleným obzorem.

Vůz dojel ku vratům hřbitova v dřevěné ohradě, nad níž se tu a tam třásla břízka mladá a vzdychala v příboji větru. Vojáci stáhli mrtvého zajatce z vozu a zanesli jej na hřbitov, odkudž brzo vyšli a zavřeli vrata. Zatím vůz už otočil a vracel se do pevnosti. Vojáci za ním. Potkali docházejícího Věka, podívali se na něj, ale víc si ho nevšimli.

Zvědavost i účastenství ho sem táhly. Když viděl, že jsou vrata zamčena, hledal u nevysoké hradby stanoviště, odkudž by nejspíš se mohl rozhlédnout. Co spatřil nalevo od vrat v koutě, kde černala se houšť kopřiv mrazem spálených, toho se zrovna lekl. Několik mrtvol, asi pět, šest, leželo tam na holé zemi, v zdupané, pusté trávě. Několik březových větví trudně šelestících bylo na ně volně nahozeno, jediný jejich příkrov.

Věk pod ním dobře rozeznal, že dva z těch Francouzů jsou z vrchního šatu svlečeni, dva v neúplné, bídné uniformě, bosi… Viděl i do obličejů, zsinalé tváře, vyvstalé brady vzhůru obrácené i voskové ruce na prsou v pěstě zaťaté. Mrazivý vichr čechral mrtvým hnědé vlasy nad studenými čely, zas je do nich sfukoval, až nanovo se zachvěly a zavlály. Věk, opíraje se o hradbu, stál jako socha, v hlubokém dojmu, a cítil vnitřní mrazivé chvění. Co zkusili, nežli je do Čech dovedli, a co nežli je sem dovezli! Který z nich je ten mladý, za nějž se P. Vrba modlil? Jak si na smrt stýskal – Tady je položili, pohodili, a musejí čekat, až jich bude víc, až přivezou ještě jiné krajany, aby stálo za větší hrob. A doma tam – Zhluboka povzdechnuv, odtrhl se od hradby a v tísnivé náladě vracel se opuštěnou cestou sám

k pevnosti, skryté za pásem nejzevnějších opevnění povlovných boků, zarostlých chudou a vybledlou travou. Ani hlasu nikde, ani křídlo se nehnulo nad hradbami jako mrtvé pevnosti.

Den se chýlil k západu, v klenutých branách, kdež stráže se choulily v pláště, shluklo se již šero. Na prostranství zahlédl Věk ještě francouzské zajatce. Skládali náklad dělových koulí a rovnali je na veliké hromady. Ti, kteří už složili, stáli u svých vozíků, nebo zmožení usedli na ně, aby si oddechli.

K těm se Věk přitočil, jako by se šel podívat, a strčil tomu a tomu balík tabáku, řekl chvatně, aby se rozdělili. Jednomu vtiskl i knihu; více nemohl, neboť voják, stojící opodál, se otočil. Nežli však co zpozoroval, pustil Věk druhou knihu na zemi do prachu, a jako by se nic nestalo, hledě před se, upozornil několika slovy nejbližší Francouze, že je kniha na zemi, ale aby – ne hned –

Zaslechl slova díků i překvapení, také nějakou prosbu ještě. Nebylo však radno se již pozdržet. Pospíchal odtud. V hospodě dal hned zapřáhnout a chopiv se otěží vyjel bez prodlení z Josefova. Pořídil to bez nesnází. S výsledkem však nebyl dost spokojen a sám s sebou také ne. Hnětlo ho, že neudal všech knih, že s nikým nemohl promluvit a že jede bez karet. Vyčítal si, že se mohl stavit u Bílkova bratra, že mohl s Plitkou tovaryšem promluvit. Ale zas si to vymlouval, že je tak dobře, cože by svěřoval takové věci člověku, kterého nezná. Kdyby se vše vyneslo – To by syndikus –

Sešel se s ním dříve, nežli se nadál, ještě cestou, jak se zastavil na Opočně, v hospodě, aby vypil korbílek piva. A v té hospodě seděl syndikus. V očích mu prosvitlo, jak zhlédl Věka, a hned sladce k němu. Hlavu v týle a mna si ruce přátelsky se vyptával, kde jezdil, a co tak pozdě.

Věk ho zkrátka odbyl, že za obchodem, kde však, nepověděl, a hned ukončil hovor. Také se záhy vytratil, aby syndikus snad s ním nechtěl; koně dost pobízel, aby již byl doma. Ani tu nepověděl, kde jezdil. Zamyšloval se a nepovšiml si ani, že málo mluví. Zanedlouho

také vyšel z té velké světnice vedle do světničky, kdež měl jako svou pisárnu a stůl s tajnými příhradami a kasou.

Usedl u něho, chtěl psáti P. Vrbovi, ale zamyslil se. Viděl v skonávajícím dnu řadu francouzských zajatců v kárách zapražených a mrtvé jejich kamarády, jak tam leží teď ve tmách, v tom větru –

Jako by stín vedle něho vyvstal. Rychle se ohlédl. Dvé milých očí na něm tkvělo; starostně, s láskou i smutně na něj hleděly. Mladá žena jeho stála vedle něho. Porozuměl pohledu i výrazu její tváře dosud svěží. Usmál se, vzal ženu za ruce, stáhl ji mírně k sobě. Musela vedle něho usednout. Ptala se starostně, je-li mu něco, snad že se mu něco stalo, že to na něm vidět. Začal ji chlácholit, že nic, nic, a chtěl ji přivinouti; než uhnula se mu. Jindy ji pohladil, vlídné, srdečné slovo řekl a tvář se jí rozveselila.

A teď stín starosti nechtěl jí mizeti. Hleděla muži do očí a hlas zněl váhavě i smutně, když stýskala, že je Věk teď jinačí, jiný, nežli býval, to že si jí jinak všímal, jinak že se domů vracel. Teď jako by jí neviděl, jako by jí nebylo –

Bylo v tom zrno pravdy. Divoký plápol, který kdysi ho tu z Prahy za mladou ženou tak hnal, pohasl, ale v nitru přece teplo, srdečné teplo tiššího, ale stálého žáru. Přisvědčil jí, ale také se hájil a omlouval starostmi o hospodářství a handl.

Tišila se, viděl jí na tváři, ale divný stín v pohledu přece zůstával. Viděl, že něco uvázlo v její mysli, nějaký trn. A váhala to říci. Optal se sám, pak doléhal, až pak z rozpačitého úsměvu, s jakým se optala, kde dnes byl, byl-li opravdu, jak řekl, vycítil, že do jasné a čisté mysli jeho milé Mariány padla krůpěj otravné žárlivosti.

Uvolnilo se mu, a v ten okamžik přemožen, dojat její oddaností, nechtěje, aby se zbytečně trudila, vyznal, že nebyl na Opočně za obchodem a na vsích v okolí, jak včera udal, nýbrž že si zajel opět do Josefova. Žádal však zároveň, aby o tom mlčela, aby se panímámě nezmiňovala. A pověděl, vylíčil, co všecko viděl.

Hned po prvních jeho slovech rozcházel se mrak, jenž tížil mysl mladé Věkové. Po tváři do té chvíle zastíněné rozlil se odlesk vnitřního uvolnění. Záhy však opět zvážněla, jak mužovo vypravování budilo soustrast s ubohými, zvláště když slyšela o těch mrtvých zajatcích. Pochopila, proč mohl muž býti tak zamyšlený.

Věk, když dopověděl, nanovo jí připomenul, aby před panímámou mlčela.

„Neřeknu, buď bez starosti. Lekala by se o tebe ještě víc, beztoho mívá divný strach, až se sama z toho lekám. Prosím tě, už tam nejezdi."

Přivinul ji blíž, i již se mu neuhnula.

Hned ráno napsal psaní P. Vrbovi, aby mu podal zevrubnou zprávu o Petru Gazanovi i o tom, co sám viděl.

Za týden, jednou odpoledne, venku mrzlo a první chomáčky sněhové poletovaly prošedlým vzduchem, přiběhl Věkův mládenec z krámu do světnice oznámit, že sem jde pan syndikus a ještě nějaký pán. Stará Věková seděla u kolovratu, mladá spravovala Lidušce šatky. Věk přehlížel v sedničce obchodní knihu. Děti byly ve škole.

Mladá Věková pustila šití do klínu, jak mládenec oznámil syndika. Znalať z řečí mužových a z různých poznámek, že není zrovna jejich přítelem. Stará Věková zarazila naráz kolovrat a pohleděla ulekaně k otevřené sedničce, z které právě vystupoval syn.

„Co je?" ptal se mládence, nevrlý, že byl vyrušen.

„Syndikus a nějaký pán v plášti a v klobouku, nejspíš z Opočna, ze zámku, jak se mně zdá."

„Ať si přijdou," odbyl ho Věk zkrátka. Vida překvapení matčino i ženino, usmál se a zažertoval: „Snad nemyslíte, že mne odvedou do žaláře? Jen se nebojte. Jdu je uvítat," doložil ironicky.

Vzal klobouk a vyšel do krámu, kde se právě zvonek nade dveřmi rozječel, jak vcházel ten cizí v šedivém plášti a v třírohém klobouku a za ním v hnědém sosáku s mosaznými knoflíky „syndikus" v copu, v botách s holínkami přes černé punčochy, suchý, malý, bez kova-

ných kulatých okulárů, s hlavou do týla. V tváři chorobně bledé, vyvstalých lícních kostí, škodolibě vysvítilo, jak zhlédl vstoupivšího Věka.

Mladá Věková, jež vyšla opodál za mužem a zůstala v polootevřených dveřích vedoucích do krámu, viděla, jak syndikus na otázku mužovu, čeho si přejí nebo žádají, si zamnul ruce, jak usmívavě začal, aby se pan soused nemrzel, že tuhle pan kancelářský z Opočna přišel, pan vrchní že ho posílá, že se chce podívat, že by tuze rád, totiž že žádá podívat se na knihy pana souseda –

„Na mé?! Na jaké knihy?“ optal se Věk zkrátka, nezva návštěvníků, aby pokročili dál.

Co z té slovné koudele syndikovy jen čouhalo, to rázem odhalil pan kancelářský z Opočna, prostřední, ne suchý, ne tlustý, víc zardělých, hnědých, pichlavých očí. Pokročiv, řekl zkrátka, vědom si svého úkolu i své moci:

„Mají všelijaké knihy francouzské zakázané. Pan vrchní opočenský poroučí, abych to prohlídl.“

Věk ustrnul nad tou odvážlivostí, ale hned se dal do smíchu.

„Oni? Jakým právem?“ A hned se také na syndika ostře obrátil: „Jakým právem?“

Syndikus si mnul ruce.

„Bývalo to vždycky, vrchnosti to právo –“

„Už nemají, císař Josef to zakázal.“

Syndikus najednou roztáhl tenké ruce velkých dlaní a zamávl jimi jako husa křídly.

„A to byl jiný čas, teď je zas jináč a jiný vítr –“

„A pak je patent,“ podporoval kancelářský s důrazem, „a ten platí, pořád platí, patent o těch, kteří drží s Francouzi a takovými a – to se ví.“

Věk, připomenut na ten patent, v nitru se zarazil; ale hned upřel oči rozčilením už lesklé na syndika a vzkřikl:

„Děkuju pěkně za udání.“

Syndikus vyzdvihl ruce, ustoupil na krok, jako by se chtěl ohradit, ale vtom spustil kancelářský zostra na Věka:

„Nechají řečí. Udání je, ale na ně, u krajského soudu stran těch Francouzů. A nezdržujou. Kde mají ty knížky?“

Věk popuzen, uražen, že takový nevzdělaný panský písař tak s ním mluví, chtěl ho zostra odbýti. Ale vtom zaslechl za sebou kroky. Žena přicházela ode dveří. Kvůli ní se opanoval. Zeptal se syndika jízlivě, kdo tedy bude přehlížet, zdali pan obecní písař, schválně přestal říkat mu „syndikus“, ten že umí francouzsky jako on, Věk, turecky.

„To je má starost,“ odbyl ho nadutě panský úředník.

„Tak jdou,“ zval Věk škodolibě. Připadloť mu, co ti lidé budou dělat, když ten zámecký jistě také francouzsky neumí. Otevřel dvéře na síň.

„Prosím tě, pamatuj se,“ prosila starostným, měkkým hlasem, „víš, panímáma –“

Když vystoupili nahoru na sedničku, zpozoroval Věk, jenž šel napřed, že syndikus zmizel. Kancelářský, překvapen řadami knih ve skříni i na stěně, chvilku se po nich rozhlížel. Nenadál se, že jich bude tolik; dal se však chutě do díla, ačkoliv se Věk znovu ohradil, že k tomu nemá žádného práva.

„Pan vrchní poručil, ten má právo, a tak dost,“ odsekl kancelářský, ani se neohlédnuv, převraceje titulní listy knih.

Věková, ustrašená, zatím rokovala s tchyní, co se to děje, co z toho bude.

„Ach Jezus! Jezus!“ zavzdychala stará. „Už tenkrát, už tenkrát!“ Vzpomnělať si, že jí před léty kolikrát nadhodili, jaké má František neznabožské knihy. Mladá Věková se zas více strachovala, že muž tomu ze zámku něco příliš ostrého poví.

„Půjdu tam,“ rozhodovala se, „budu ho pamatovat.“

„A co ten syndikus –“

„To je šelma, a nevím, co zas – Vytratil se hned ze síně a na podsíň. Počkejte, panímámo, přijdu hned –“

Šla, ale jen vystoupila nahoru přede dvéře, zahřmotily dole dřevěné schody. Nahoru lezl syndikus a za ním ještě někdo, těžšího kroku. Věková zaslechla, jak syndikus tomu zadnímu poroučí:

„Počkáte tady, u dveří, až vám řeknu. Pan vrchní to poroučí, musí to být, ty rebelantské knihy odnesete, ale až –“ Zmlkl, jako by uťal, když dostoupiv rozeznal Věkovou. Dělal, jako by ji neviděl, a vstoupil. Věková hned za ním. Kancelářský přehlížel pilně knihy, tj. díval se na jejich tituly. Co nebylo české, německé nebo latinské, to položil stranou. Byly to skoro samé francouzské knihy.

Syndikus jen přihlížel, ale na nic nesáhl. Kancelářský, jenž si začal utírat čelo, jak se zapotil ustavičným shýbáním a natahováním, pojednou ustal, a ukázav na hromádku vylovených knih, řekl, jako by tu Věka nebylo:

„Tak tohle všecko půjde na ouřad –“ Věk, jenž chmurně přihlížel, prudce se ozval: „To jsou mé knihy, nedám jich!“

„Vezmu je a dost!“

„To by bylo zlodějství!“

„O tom si ještě povíme.“ Vrchnostenský úředník, odvrátiv se od Věka, zeptal se syndika, kde má drába.

„Je tu, je tu –“ Syndikus hned ke dveřím a zavolal drába. „Odneste to!“ poroučel úředník vstoupivšímu.

„Ohrazuju se!“ zvolal Věk po německu, nedbaje, že žena, kladouc mu ruku na rameno, konejšivě ho prosí, aby jich nechal. „Ohrazuju se!“ opakoval a všecek zrudlý volal po česku:

„Odnesou-li to, budu žalovat u krajského soudu. Ještě snad platí zákon, a ne, co jen pan vrchní chce –“

Dráb sbíral knihy do plachetky a svazoval je do uzlu. Úředník, jako by protestu neslyšel, měl se k odchodu. Ale jak syndikus o žalobě uslyšel, přistoupil k Věkovi a začínal chlácholivě i varovně zároveň. Než Věk nedal mu domluviti. Rozkřikl se na něj, ať mlčí, ať se klidí, a hned –

Věková se chvěla a lekala, co bude. Muž popuzen dokročoval na syndika, ukazuje ke dveřím hrozivě, krok na krok, divže syndikovi na špičky nešlapal. Ten, ustupuje pozpátku před dokročením Věkovým, pokrčoval jen rameny a pořád jen, aby se soused pamatoval, že by, že by –

Jen se tak dostal přes práh, bouchly dvéře, jak je Věk za ním přirazil.

Věkovi na sedničce osaměli. Dusivé ticho tu zalehlo, i na schodech utichly kroky. Jen ostrá Věkova slova ještě hučela jako hlas zacházející bouře, jak ještě syndika jimi vyprovázel. Věková ho prosila, aby se pamatoval.

„Vidíš, prve ses smál, že tě neodvedou do žaláře. Ale za tohle –“

Věk se odmlčel, usmál.

„Pojď k mamince,“ zval mírnějším hlasem a měkce dodal: „Jen se neboj.“

Ale jak sestupovali, pomýšlel, jaký to čas, jak se svět obrací, to je vidět na vrchním, nač se odvážil, před nějakým rokem za Josefa, to že by si netroufal, že to nastává jiný čas, obskurantů, ale že se jim nedá.

XXII
Hrubě rozptýlená

Druhého pondělí toho měsíce listopadu odpoledne potkal doktor Held P. Vrbu v Jezuitské ulici, nad jejímiž sraženými, zasmušilými domy přepínal se proužek oblohy těžkými, šedými oblaky. Bylo čiperně, ale sucho, bez poprašku.

Doktor Held polahodil starému kaplanu, jak znamenitě vypadá, že je jako jablíčko, a kaplan zas, to že vítr tak na červeno maluje, no teď že chválabohu si stýskat nemůže, a vůbec, taky to počasí že je zdravé. Teď rok, aby doktor Held vzpomněl, to že už byly ty ukrutné mrazy. Matko boží, ta hrůza, a teď jak je příležitá zima a dříví laciné.

„To je, velebný pane, tím, že lidé také uhlím už topí."

„Slyším, že dost, ale ať topí, ať hodně topí, bude zato dříví levnější, ale já to svinstvo nechci. Ať topí, nebude žádná drahota jako loni. Když si vzpomenu, bože, u nás, jako na Dobytčím trhu, co tisíc sáhů, tisíce, a ještě o ně byla potíž." A najednou, jak mu s tou drahotou dříví přikmitlo, že tenkrát potkal Tháma a ten že neměl ani na dříví, optal se, co dělá Thám, ví-li doktor o něm.

Ten se podivil, nevěda, jakou asociací P. Vrba si na Tháma vzpomněl.

„Nic není slyšet, žádnému nepíše. Kam jdou, velebný pane?"

„Ale domů, kampak. Byl jsem v Expedici."

„Já jich s dovolením kousek vyprovodím."

„To budu rád. Tak nic, jako o Thámovi –"

„Nic –"

„A což ten herec, vědí, ten svůdce."

„Ach, Amling? Ten je tu ještě, u Stavovského divadla. Ale slavné role nemá, není v něm, jak si myslili, je to prázdná nádoba, panák, jen figurka a dost."

Pojednou potáhl kvapně kaplana za rukáv a upozornil pohledem na mladou dámu proti nim kráčející. Byla velké, urostlé postavy, bohatě po módě oděná, v krátkém zeleném kabátku kožešinou lemovaném a klobouk na hlavě nápadně učesané. Na frizúře také uvázl kaplanův pohled, kdežto doktor upřel zraky na její ňadra, na nichž na levé straně visel zlatý křížek na barevné stužce. Přešla s hlavou vypjatou, že bylo jí vidět laloušek pod bradou, a vznešeně šustěla dál –

„Prosím jich, doktore, kdo je to, co jsem měl na ní vidět, na pávici. Slouží parádou Venuši, vlasy má kupodivu, až hrůza –“

„Ty nejsou její, velebný pane, to je paruka, tu nosí teď všechny, jak je móda – Já ji neznám, ale proto jsem jim dal znamení. Měla křížek na prsou.“

„A namoutě, ten jsem neviděl! Křížek, nač křížek, co vyvedla znamenitého?“

„Ona nic, ale arcikníže Karel –“

„Jeho královská Vyvýšenost?“ žasl starý kaplan.

„Ano, ve Vídni začaly dámy jemu ke cti, za jeho hrdinství a vítězství, nosit kříž, a teď ta móda přišla sem do Prahy. Už moc si jich takový kříž pořídilo, jako ta –“

„I šlaka, že jsem si nevšiml –“

„No snad ještě potkáme –“ A několik kroků dál zvolal pojednou doktor Held: „Ale počkají, tamhle je zlatník.“

Zastavil se s P. Vrbou u černé, nevelké zasklené skříňky, zavěšené u dveří zlatnického krámu. Různé šperky se v ní leskly, drahé barevné kamení se třpytilo; a mezi tím visely dva zlaté kříže zrovna takové, jaký měla ona dáma.

Na jednom, na straně bíle emailované, bylo čísti nápis drobnou literou:

Heil dem Retter Karl![155]

155 Sláva spasiteli Karlovi [Habsburskému]! *Pozn. red.*

Na druhém křížku, jenž byl obrácen spodní stranou, žlutě a červeně emailovanou, slabikoval P. Vrba černý, drobný nápis:

Germania

Maně ustoupil a otočil hlavu po doktorovi.

„Je to tak?“ ptal se překvapen.

„Je, Germania,“ přisvědčoval doktor s úsměvem.

„Nač Germania!“ prudce se ptal P. Vrba a sám si odpověděl: „A to je pro Vídeň, pro Němce.“

„Ale Češka to nosí.“

„Takové – kterépak –“

„Všecky, které na to mají, zrovna ty nejmocnější, a chlubí se tím, Němkyně jsou –“

P. Vrba odkašlával, nevěda kudy kam.

„To je velká chyba,“ dokládal doktor.

„Je je, inu je,“ přisvědčoval kaplan nerudně, „ale víte, pro takové ochechule, ty to neudělají – Já přec jen věřím: Neumřela, neumřela!“ – Zdvihnuv ukazováček, vypjal obočí, až se mu čelo zvarhanilo, a zesiluje hlas, opakoval: „Neumřela!“

Doktor Held se trpce usmál, pokrčil rameny, ale mlčel. P. Vrba také na kus utichl, a tak prošli skoro celou Liliovou ulicí. Na Perštýně zamával P. Vrba náhle rukou a volal:

„Domine Ziegler! Pane Ziegler!“

Ziegler, teď filosof, v dobrých už střevících, ale ještě v tom chudém studentském plášti, jak v něm byl v Českém Brodě na děkanství, zastavil se, otočil hlavu, a zhlédnuv P. Vrbu, rozběhl se rovnou k němu.

„Kam se ženete?“

„Do hodiny, velebný pane.“ Plné tváře studentovy se rděly a oči jen hrály. „Do Expedice, prosím.“

P. Vrba představil studenta doktoru Heldovi jako krajana a hned přitom chválil: „A je jim čtenář, dost už českých knih přečetl."

„Velebný pán mně pomohl k té studnici," vděčil Ziegler s úsměvem, upřímně. „Pan Kramerius mně také půjčuje –"

„Co dělá profesor Vydra – on pan Ziegler," vysvětloval Vrba Heldovi, „je u něho v bytu, pan Kramerius mu tam dopomohl," na sebe nepověděl a hned zamlouval: „Tak je-li zdráv –"

„Je, velebný pane," odpovídal student ne již tak jistě, „je, ale tuze se namáhá. Teď něco zas skládá –"

„A co oči?" zeptal se doktor Held znenadání.

„No, dobře mu neslouží; ale ve dne čte a večer mu čtu já!"

„A co, co," ptal se P. Vrba zvědavě.

„Z řecké bible nebo svatého Jeronýma, a když si chce oddechnout –"

„Horáce," doplnil Held.

„Taky, ale toho umí zpaměti, teď víc Virgilia."

„A co sluch," ptal se zas doktor s účastenstvím, „slyší zas dobře? Onehdy si naříkal."

Student byl poněkud na rozpacích. „I ano, slyší, ale jadrně musím číst –"

„Jen ho hleďte, je to náš cordatus Bohemus," nabádal P. Vrba srdečně. „A jakpak, když jste z Hradce, to on s vámi na Hradec vzpomíná."

„Ó Hradec má rád!" přisvědčoval živě Ziegler. „Často o něm povídá, nejvíc navečer, to vypravuje, jak tam bývalo –"

„Ale vy jdete do hodiny, Jozífku, zdržujeme vás."

Student se oběma čiperně poklonil a pospíchal dále do Dominikánské ulice k České expedici, kdež měl kondici v rodině Krameriově.

Doktor Held vyprovázel P. Vrbu až do Spálené ulice. Mluvili o vojně, jak je v Paříži dle nejnovějších zpráv, co tam Bonapart vyvádí, že se to tam divně mele, Napoleon že chce direktory vyhnat a že to pořídí – Ještě víc zajímala P. Vrbu zpráva Heldova, že se prý děje

veliké hnutí mezi Rusy ve Švýcařích, že Rusové od švýcarských hranic ustupují dále do Němec, do Bavor že snad už na zimu táhnou.

„A kdo ví, nepřitáhnou-li až k nám," dodal Held.

„Ale jděte! Rusové? Na zimu?"

„To by pak snad Suvorova uviděli."

„To snad ne!" zvolal P. Vrba nedůvěřivě, ale již se také usmíval.

„Snad se dost brzo dočkáme jistotných novin. Ale teď už musím, velebný pane." Doktor mu chtěl podati ruku, zeptal se však ještě, jak si pojednou vzpomněl, co dělá ten starý kuchař –

„Ceypek? Obehrává mě, loupežník!"

„Pak že není spravedlnost. To mají za nebožtíka pana faráře, to je trest na ně –"

„Lucipere!" P. Vrba se zasmál, než vtom se dotkl mladý doktor jeho rukávu a pobízel rychle, tlumeněji:

„Velebný pane, napravo, napravo proti nám, ta dáma –"

P. Vrba mžikem se tam otočil. Šla proti nim, ale přes ulici, štíhlá, mladá, nápadně oděná, také v neobyčejném účesu.

„Ale vždyť nemá křížek –"

„Křížek nemá, ale kříž s ní má, či měl ho, Thám."

„To je ta ochechule?!"

„Co na ni chtěli vzít koštiště –"

„A vzal bych," rozhorloval se kaplan, „podívejme se, taková –," ohlédl se znovu za ní a hned se zas s opovržením obrátil.

„Mámidlo! Co dělá?"

„Chytá hejly."

„Podle jejího obleku soudím, že jich je dost. Ale až nepůjdou na lep –"

„O to ona se nestará." Doktor se zasmál a podal kaplanovi ruku.

Za dobrou hodinu sestupoval mladý filosof Ziegler z prvního patra v domě České expedice, z bytu Krameriova, kde tu hodinu vyučoval, do přízemí, stavit se dole v Expedici a vypůjčit si tam nějakou českou knihu. Za tu dobu, co meškal v Praze, přečetl jich

už pěknou řadu. Přišel do Prahy, očekávaje tuhý zápas o živobytí, a mimo nadání ho měl snazší, nežli se nadál. Soukromé vyučování nebylo sice žádnou sladkostí, ale netížilo ho. Tělem i duchem zdravý, svěží, chutě chodil, nevysílen namáhavými kondicemi, do koleje, kdež se mu nový svět otevřel. Hltal přednášky, psal je, pospíchal cestou, na kterou ho čtení uvedla, nedočkavě sám kupředu. Sháněl knihy z těch oborů, četl, vypisoval, studoval –

A nových, neznámých, které se víc srdce dotýkaly, nalézal také v těch dvou místnostech, kdež existence jeho v Praze zabezpečena: v tichém obydlí poloslepého a také již silně nahluchlého „srdnatého Čecha", i v hlučnější České expedici. Oddechem bylo mu, kdy se tu mohl zastavit nebo vypůjčit si knihu. Často tu uvázl. Kudrnatého studenta čiperných očí, usměvavého, ochotného, každý si povšiml, mnohý jej také i oslovil.

Profesora Pelcla znal už z koleje, ale v Expedici s ním mluvil; tu poznal i vydavatele starých českých knih ředitele Procházku, vážného Rulíka, kolikrát už mluvil se Šedivým, doktorem Ivanem, s pernikářem Melezinkem a nejčastěji s kaplanem od Svatého Havla, P. Nejedlým, Vojtěchem, jehož elegantní bratr Jan mu imponoval a tuze vznešeně připadal. Ale kaplan byl srdečný a často, skoro denně přicházel do Expedice si pohovořit, podívat se, co nového. Mladý Krameriův informátor[156] vyslechl tu mnohý hovor i povzdech, stesk i ohnivé slovo těch vážných mužů, tady, v koutku Expedice i doma, když předčítal za těch chmurných podzimních večerů starému profesoru.

Byl už jejich, dříve nežli se s ním seznámili. Nepřišelť odcizený, nýbrž jen neuvědomělý, ale zachovalý v jádru své české bytosti. Bylo jen jiskry třeba; a když zapadla do mladé duše, kterou ještě žádná touha těch let nezachvěla, zažehla rázem a naplnila ji celou sama. Vědomě už stavěl se sem do řady vlastenců, jako voják nováček, třeba jen skromně v pozadí, na poslední místo.

156 Domácí učitel. *Pozn. red.*

Když toho pondělka zastavil se v Expedici, nezastal tam kromě Krameria nikoho. Kramerius stál nad pultem a psal. Krátkozraké oči přichyloval hodně k papíru; v tom postavení prosvitalo zřetelněji i prořídlé temeno tmavovlasé hlavy, kteréž už nekryl žádný tupet. Jak poodstoupil od stolu, aby list složil, zahlédl Zieglera.

„Ale to jsem rád, pane Zieglere." Rychle skládal psaníčko. „Vidíte, zapomněl jsem vzkázat panu Dobrovskému a Františka (myslil pomocníka) jsem někam poslal."

„A prosím, pane Kramerius, já sběhnu, hned, mám kdy –"

„To jsem rád. Víte," Kramerius rozžehal svíčku, „je dnes pondělek, teď už jsem měl jít k panu Dobrovskému. A pan Dlabač také nemůže do té schůzky pondělní, prve tu byl, měl jsem ho omluvit, tak to všecko píšu panu Dobrovskému, aby nás zbytečně nečekal." Kramerius přitiskoval pečeť.

„To jsem rád, že tam půjdu," přisvědčoval student upřímně a živě, „aspoň uvidím pana Dobrovského."

„Vy ho neznáte –"

„Tady jsem ho ještě nenatrefil."

„Teď málo vychází, je zas trochu churavý. Trefíte k němu snadno. Pan abbé ostává v bývalé šenfeldovské zahradě. To nevíte, kde je?"

„Nevím, ale však já se doptám," a sahal po klobouku.

„Ani se nemusíte ptát, poslouchejte –" Kramerius vypsal cestu a dodal:

„Na odpověď nečekejte. A kdyby vám," zarazil, jako by se rozmýšlel, až pojednou rozhodnuv se pokračoval: „No, vy z toho máte rozum. Kdyby snad, povídám, kdyby snad se stalo a něco vám nesrozumitelného řekl, neptejte se, nic se neptejte. Bývá někdy churavý a přitom trochu divný. Ale pamatujte si, že to je náš nejučenější Čech, náš sloup, o kterého se všichni opíráme – Tak tu máte."

Ziegler schoval psaníčko pod plášť do kapsy své kamizoly a již byl venku. Pospíchal, neboť by rád byl uviděl Dobrovského, o kterém už tolik slyšel, o kterém sám Kramerius i Pelcl a všichni s takovou

úctou mluvili, o kterém si onehdy v koleji vypravovali, že je div učenosti, ale že časem není při rozumu. A Kramerius právě řekl, že bývá churavý a někdy divný –

To všecko napínalo i dráždilo; divné rozčilení, jakoby strach, chytlo Zieglera, zvláště když přešel Kamenný most, kdež bezděky přitahoval svůj krátký plášť k tělu, jak tu citelně fučelo. Bylo již pozdě odpoledne. Petřín i Hradčany pod zachmuřeným nebem ztrácely se v kalném, jako zamženém ovzduší, a v úzkých ulicích malostranských se již přišeřovalo. Jen tabule oken na světlejší straně leskly se ještě mdlým pableskem a rámy jejich světle natřené probělávaly se z tmavých průčelí. V přízemných klenutých krámech leckde již svítili.

Ziegler došel přes Maltánské náměstí, kolem tmavé podsíňky k Nostickému paláci, jenž stál proti němu rozlehlý, ale tichý, také se již stmívající. Vázy a sochy na balustrádě nad průčelím odrážely se již jako siluety na šedivém podvečerním nebi. Okna ztemněla, jen za krásně kovanou mřeží nad vraty prorážel zarudlý svit světla.

Ziegler rychle přešel podél průčelí paláce, ale hned za levým rohem se zastavil. Vpravo vlevo ulička, a v jejich úhlu kované dvéře zahrady, obklopené vysokou zdí. Nad tou jako nad vchodem vzpínaly se koruny hustého stromoví, většinou již holé. Pletivem jejich už černajícím mdle prosvitala světlejší obloha. Ani haluzka nezakývala, stromy stály nehnutě a kolem ticho a prázdno. V uličkách ticho, všechen ruch tu zašel. Osamělá zahrada, zapadlá v odlehlý kout mezi staré paláce a tmavé domy divných štítů, mansardových střech pod šindelem nebo zhnědlou již cihlou, zdála se mladému filosofu tajemnou.

Nahlížel kovanou branou zvědavě a nejistě. Vyhlížel také dům, byt pana abbéa, ale neviděl ho. Okamžik váhal, pak rozhodně vzal za kliku. Křídlo se otáčelo, vstoupil. Šel cestou vysypanou pískem rovně vpřed mezi křovinami, pod stromy, jichž stíny už houstly a splývaly. Bezděky kráčel volněji a jako opatrněji. Nedokračoval

zplna, jako by se bál, že hlučnějším kročejem vyrušuje. Minul dvě políčka patrně čerstvě zrytá. V jednom ještě trčel rýč jakoby právě zabodnutý. Student stanul, ohlížel se.

Vpravo za zahradou viděl bok Nostického paláce, dále však kolem nic než stromoví a houšť křoví. Praha zmizela – nepřipomínala se ani hlukem, ani šumem. Ticho kolem jako v odumírající krajině. Ziegler si tu bezděky vzpomněl na volný kraj a líbilo se mu tu.

Jak opět vykročil, zahlédl vodu napříč zahradou, tiché rameno řeky, teď v podvečerním svitu, v měkkém šeru stromů a křovin tajemné. Jejich stíny i odlesk tiše v něm ponořeny i oblouk mostku vedoucí za vodu do druhé části zahrady.

A tam bělavý domek patrový pod mansardovou střechou. Její kůrky brunátně hnědé už temněly, jen pruhy vápna mezi nimi vyrážely tím běleji. A temnělo psí víno, jež halilo domek až do prvního patra, po zdích i kolem oblouků zděného loubí v přízemí. Tam se již šeřilo. Na stole, na lavici u zdi pronikaly ze stínu květináče s květinami živými i již uschlými.

Ale člověka nikde.

Ziegler pohlédl do oken. Šero v nich. Chtěl vstoupiti do podloubí vpředu a vyhledati vchod, vtom hlas mu zavadil o sluch. Vpravo, kousek dál. Snad se abbé prochází a s někým rozmlouvá, snad už na tu „hromadu“, o které Ziegler už také slyšel, přišel profesor Pelcl –

Obrátil se v tu stranu, kráčel stezkou mezi křovím, pod stromy, jejichž haluze stezku zacláněly.

A zase hlas – Ziegler naslouchal. Zpěv! Mužský, neumělý, hlasu ne silného, a zněl tlumeně. Příčnou stezkou, průsekem kmitl se vysoký, štíhlý muž v plášti volně přehozeném, s kloboukem v ruce, kmitl se s hlavou poněkud pozdviženou a zpíval. A bylo mu rozumět:

„— — Spasiž ny i uslyšiž,
Hospodine, hlasy naše,
daj nám všem, Hospodine —“

To jistě abbé, Dobrovský! V Zieglerovi se zachvělo. Stál tiše, obraceje oči za odcházejícím, a netroufal si ani, aby se pohnul. Stál, čekal; zpěv slábl, zanikal v podvečerním hlubokém tichu mezi tmícími se stromy, až ztichl.

Ziegler začal uvažovat, má-li jíti zpátky k domu a čekat. To se mu nejvíc podobalo. Chtěl se již obrátit, ale zase zaslechl onen hlas, pak kroky, a v pozadí se zase zjevil ten –

Abbé Dobrovský, ani ne padesátiletý, se blížil, přidržuje si levou rukou plášť pod prsy; v pravé držel klobouk. Nad čelem a kolem spánků slabě povívaly dozadu husté vlasy mírně zkadeřené. Podlouhlá, pohublá tvář táhlého nosu zdála se bledší; oči zamyšlené jako by v jiný svět hleděly.

Jak zhlédl studenta, ustal v tlumeném zpívání a zamířil rovnou k němu. Klobouk si dal na hlavu. Zato Ziegler smekl, a když abbé docházel, hluboko se uklonil, v úctě a v posvátném strachu. Jak Dobrovský u něho stanul, chtěl mu student políbit ruku. Abbé však vztyčil dlaň, upíraje zrak na nevysokého, statného studenta, jenž k němu vzhlížel pln úcty, jako uváben.

„Co chcete?“ zeptal se Dobrovský, a jako by se probíral ze zamyšlení, opakoval otázku po německu.

„Milostpane,“ odpovídal Ziegler česky, „pan Kramerius posílá tuhle,“ vytahoval list, „psaníčko s uctivým poručením, že dnes nemůže přijít.“

„Nemůže? Bojí se snad?“ Duchaplným obličejem Dobrovského kmitl se úsměv.

Ziegler nerozuměl; hned si však připomenul, co mu Kramerius poradil, aby se neptal. Mlčky vzhlédl k abbéovi, jenž drže list v ruce se tázal, jako by na první svou otázku zapomněl:

„Jste u něho v Expedici?“

„Nejsem, milostpane, ale učím synáčka pana Krameriusa, studuju filosofii; a byt mám u pana profesora Vydry,“ doplnil rychle.

Abbé přikývl hlavou, jako by rád slyšel, pak řekl zvolna a vážně:

„Milujte svoje vlastence a veškeren slovanský jazyk. S Bogom Hospodinem, zdráv buďte!“ Pozdvihl mírným pohybem pravici.

Ziegler byl jako zmámen, očarován tím zjevem, jenž se mu zdál tajemně velebný, i jak se blížil v zášeří podvečera pod stromy, v tichu zahrady, u níž samé prve jako u nějakého tajemství stanul, i teď, jak proti němu stál a jak mluvil.

Ziegler se poklonil a odešel. Byl vzrušen. To vše bylo jako zjevení v těch stínech a v šeru, a jako příkaz i věštba chvěla se mu slova slavného učence v mladé duši pro patriotism rozvlažené: „Milujte svoje vlastence a veškeren slovanský jazyk! S Bogom Hospodinem –“

Kráčel rychleji a ničeho kolem nedbal. Maltánské náměstí, vysoké paláce a domy kolem, zčásti už osvětlené, ulice k mostu, nad níž do soumraku černě trčely staré věže, to vše se mu jen neurčitě míhalo, i most, pak i zčernalá řeka, do níž tu a tam z pobřeží stápěl se hluboký, rudý odlesk nějakého světla.

V Expedici byl za chvilku; spěchal však nadarmo. Kramerius odešel a toho večera, jak v krámě řekli, sem se již nevrátí. Ziegler šel tedy domů, kam neměl z Expedice daleko, do domu bývalé svatováclavské koleje proti kostelu sv. Jiljí, do bytu profesora Vydry.

V předním pokojíku seděl Zieglerův „contubernalis[157]“, starší kolega filosof Dostál. Ten musil vše vyslechnout, tomu mohl Ziegler vypovědět, kde byl, u koho, že viděl abbéa Dobrovského, že s ním mluvil, jaký je to neobyčejný muž, a co mu řekl. Zieglerovi se leskly bystré, tmavé oči, mluvil horlivě, rychle, až mu zas utíkala slova –

Když druhého dne odpoledne Krameriovi vyřizoval, jak včera pochodil, nezatajil také to, co pan abbé řekl, bojí-li se snad Kramerius, že nechce přijíti.

„A co vy?“ ptal se kvapně majitel Expedice.

„Na tohle jsem mlčel; nerozuměl jsem, a tak jak mně řekli.“

157 Spolubydlící. *Pozn. red.*

„To je dobře. Tak děkuju pěkně; nu, snad pana Dobrovského teď uvidíte častěji. A co vám řekl, to si pamatujte, milujte slovanský jazyk a studujte. Kdybyste chtěl pro počátek –“ Kramerius se obrátil a vzal z jedné z příhrad tenkou knížku, kterou pak Zieglerovi podal, „tady je knížka od pana Dobrovského, o ruském jazyce, mohl byste se z ní cvičit.“

Ziegler se na ni jen podíval, rychle ji položil na pult a živě se usmál.

„Děkuju pěkně, už ji mám, už se z ní učím, skoro celou jsem ji už prostudoval.“

„Ach! A kde jste ji pořídil?“

„Pan páter Vrba mně ji daroval.“

„Ten mně kazí handl!“ Kramerius se zasmál. „Ale chválím ho za to.“

Ten, co se vrátil z Českého Brodu a z milčického posvícení (koláče Ceypkovi přinesl, „rychtářskou výslužku“), šířil horlivě proroctví skramnického faráře o konci války, že nastávajícího roku 1800 bude po ní, a to hned začátkem, jak P. Vrba sám ze svého doplňoval.

Od konce však listopadu nechával toho proroctví, poněvadž jemu samému víra v ně počala vadnout. Konec vojny! Děsivý hlomoz její ani neslábl, neutuchal a kurýři lítali pořád Prahou. Zvláště koncem listopadu o nich přes tu chvíli slyšel nebo četl, že tudy zas jeli, angličtí kurýři, ruští, také pruský se Prahou kmitl a kolik císařských.

Kurýři sem, kurýři tam, do Petrohradu, do Vídně, Berlína, do Londýna, od armády a zase dolů k armádě. Na sv. pannu Barboru hnali se Prahou zrovna tři ruští, najednou, všichni od armády, všichni k carovi do Petrohradu; a za nimi hned anglický, ten do Vídně.

„Něco se děje, něco se děje!“ vykládal P. Vrba starému Ceypkovi velmi vážně, až tajemně, jako by o tom věděl. „Četu, že to jsou nějaké mrzutosti mezi mocnáři. Chyba! A tam ve Frankrajchu se zas sbírají, co se vrátil ten Bonapart.“

Na ten hrozivý stín, který ve Francii vyvstával, nerad si vzpomněl. Než sám sebe těšil, že zatím to „naši“ s Ruskem rozsekají, když pořád vyhrávají. „Jen co zajatých mají! Zas jim je vedli, tady Prahou, nějaký lajtnant od regimentu Franc Kinský, ten vedl ty Francouze do Mladé Boleslavi, a minulý týden vedli přes pět set zajatých do Terezína.“

„Viděli je?“

„Moh jsem je vidět, ale nešel jsem. Samá bída. Měl jsem toho dost v Brodě.“ Nepřiznal se, že na toho mladého „jakubína“ dost často vzpomene, a že za něj tři mše svaté obětoval, jednu za uzdravení a dvě, když zvěděl z Věkova listu, že ten chuďas Petr Gazan do vlasti se nevrátí, že ho již odvezli na josefský hřbitov, a jak –

Zanedlouho uslyšel o Věkovi samém podivnou věc v Expedici. Kramerius vypravoval, že Věk schválně psal a oznamuje, co se mu stalo, jak mu opočenský vrchní dal sebrat všechny francouzské knihy, že jej udal u krajského soudu, jako by držel s Francouzi, a za důvod uvedl, že je byl Věk v josefské pevnosti navštívit, že je tam navštěvoval.

P. Vrba, užaslý, okamžik upíral oči na Krameria.

„A tohle je pěkná věc!“ zvolal pojednou. „To jsem já mu vyved! To by mě ten vrchní moh taky žalovat, já s jedním z těch jakubínů dokonce jel na kočáře.“ Úsměv mu pohnul koutky rtů. „To bych já – a vždyť brodský děkan taky, a pan baron,“ v uvažování tom se začínal rozčilovat a hlas, jak ta jména uváděl, stoupal mu jako po stupnici, „pan baron Wiedersperg, c. k. hejtman!“

Pověděl, jak bylo v Brodě, oč pak Věka požádal a jak to Věk vykonal.

„Tak to nic není,“ ujišťoval Kramerius. „To nemusí mít Věk strach; také ho nemá, brání se –“

„Ale,“ začínal P. Vrba volněji, jako by na suk uhodil, „ty francouzské knížky.“

„Na ty teprve neměl vrchní práva! To je nějaký –“ Kramerius nedořekl – „Ten si myslí,“ pokračoval, ale ne již tak ostře, „že to zas půjde, jako to chodívalo. Zkoušel to jen, ale kosa na kámen. Věk ho již také žaloval, do Hradce u krajského soudu. Píše, že nám poví, jak dopadne, a vím-li, abych mu poradil, co by měl ještě –“

„Poradili mu?“

„Už jsem mu psal. Potázal jsem se s P. Nejedlým, Janem, to je znamenitý jurista.“

„A dobře?“ ptal se kaplan dychtivě.

„Dobře. Psal jsem také, aby se jich dovolal, bude-li potřeba, na svědectví.“

„Tak, tak, ovšem, to ano, pravda, ale luciper, co s těmi knížkami, snad ne Voltaire! A že mně nepsal! Ani slova, a já přec –“

„Myslel to šetrně, velebný pane, když, jak povídají, tak trochu kvůli nim –“

Šedý kaplan povyvalil oči, pochýlil šedou hlavu a roztáhl prsty.

„Ach, no, to ovšem – to šetrně myslil –“

Docela však uspokojen nebyl. Když se vracel, přemítal celou cestu, cože mu Věk nepsal, že v tom jsou ty francouzské knížky, že je přec jen trochu jakubín – Doma však hned usedl a napsal mu list.

Pak na ty soudy pozapomněl a také již o svém proroctví ani nehlesl, když se roznesla řeč, že Rusové táhnou na zimní byty, sem, do Čech, že přijedou najisto, guberniální rada, hrabě Kolovrat, Filip, že je ustanoven za komisaře při tom ubytování, že už jel Rusům na hranice naproti a také druhý komisař, guberniální rada Rajský z Dubnice, že odjel, ten do Budějovic, protože jedna část Rusů potáhne tamtou stranou, hlavně na Kaplici.

Již se klamně rozlétlo, že ten a ten den Rusové jistě přitrhnou; toho dne šel jim P. Vrba naproti, až na Malou Stranu, ale nadarmo. Čekal je dychtivě a ještě dychtivěji Suvorova. Podobalo se, že přijede, jak mu Held naznačil.

Čím dál tím více se na něj těšil, jak o něm mluvila celá Praha, o jeho vítězstvích, o jeho pochodu z líbezných krajin italských do strašných pouští sněhových v nebetyčných horách, přes srázy Sv. Gottharda, přes propasti divoké „via mala“[158], o jeho těžkém postupu a bojích ve Švýcarsku –

Všecko to bylo úžasné, až hrozné, jakoby smyšleno, a přec pravé, všecko pravdivé. Psaly o tom s nadšením noviny, vypravovaly o tom knížky, jež se v knihkupeckých krámech o ruském hrdinovi zjevovaly. P. Vrba, co mohl, si vypůjčil; knížku si koupil, přečetl a pak podle ní vypravoval, líčil, když tak za těch neveselých podzimních odpolední sedali v Ceypkově klenuté světnici u kamen, kdy pustou zahradou pohvizdoval vítr. To již na římsu okna venku napadla vrstva žlutého i rudého listí ze stromů před oknem, jež povzdychovaly a teskně střásaly ostatek svého zlata na římsu výš i do vybledlého trávníku.

Ceypek stavěl se za těch návštěv sice „habt acht“ na počest P. Vrby, ale ne již v bačkorách jako loňského roku. Nenosil jich ještě, neboť o zimě proti minulému roku skoro ještě ani nezvěděli.

Už prosinec nastal, a sněhu nikde. Spíš vlhko bylo, a proto ten koutek v Ceypkově jizbě u zelených kamen, když v nich hučel oheň, zrovna lákal.

Pro vypravování páterovo nedošlo často ani na „loupežníky“. Zapomněli na ně, tj. P. Vrba. Ceypek by spíš a dost rád slevil leccos o tom ruském generálu. Někdy si už pomyslil, že P. Vrba toho o něm ví, jako by s ním chodil do školy. Ale někdy se zasmál, až se mu černá mašle v týle potřásala, jako když ten Suvorov byl u dvora na bále, u císařovny, a když mu lokajové podávali všelijaké lahůdky, a on že si přál, pravý starý voják, kořalky, až mu císařovna domlouvala, cože si myslí, kořalku mezi tolika krásnými paničkami a slečinkami –

158 Špatná cesta. *Pozn. red.*

„Do parády on není – Měkké sedadlo ani vidět, také žádné zrcadlo, to nestrpí, a spí třeba na seně, na slámě – Na toho se přec půjdou podívat?“ zeptal se pojednou P. Vrba uštěpačně. Nemohlť Ceypkovi zapomenout, že o Rusy tak tuze nedbal.

„Ale půjdu, velebný pane, jen přijede-li.“

„Přijede. Musí.“

XXIII
Nejvíce o Rusech, též o Ceypkovi

Dne 14. prosince uhodil poprvé ostřejší mráz.

„To je na ně," povídal P. Vrba mladému filosofu Zieglerovi. „Na Rusy?"

„To se ví, copak je Rus bez mrazu."

Pro P. Vrbu nebyl, ale nedbal ho a čekal trpělivě na Malostranském rynku, a Ziegler ve svém krátkém studentském pláštíku také. Přišli záhy, kvůli Rusům, podívat se, až potáhnou.

Po druhé hodině zaletěl shora, z Ostruhové ulice, příval tónů. Muzika hrála. Už jeli od Strahovské brány dolů. Nežli se kdo nadál, mihlo se několik kozáků na náměstí. Jeli napřed jako vítr a zmizeli v ulici k mostu a s nimi císařský dragon, jejich průvodce –

Pak se už proud zvuků i lidí přivalil. Po dlažbě cvakalo na sta podkov, hlučná hudba na koních napřed, pak kozáci –

„Pro pána krále, Pepíčku! To je on!" volal P. Vrba, tahaje Zieglera rozčileně za plášť. „To je on, feldataman – Vidíte, ten napřed, co má ty dlouhé fousy až po sedlo, to je Borodín."

Byl, vracel se, jejž už oželeli, miláček Pražanů, atletický, krásný plukovník uralských kozáků v čapce s volavčím peřím, v plášti, veselý, zardělý, kypící zdravím. Pozdravoval, kynul vlídně na hlučné a radostné pozdravy Pražanů, tlačících se vpravo vlevo zástupy. Přejel; za ním důstojníci, pak mužstvo míjelo, řad za řadem, bradatí kozáci ve vysokých čepicích kožešinou lemovaných, v krátkých kožíškách, rudé píky při levé, přes hřbet karabinu s hákem, na kohoutku kožešinou otočenou, na koních, světle plavých, bílých i tmavých, dlouhých ohonů a hřiv, vesele se rozhlížející; smáli se vpravo vlevo, srdečně pozdravovali.

Jeli, jeli, píky po boku vzhůru, les pik, ale řidší, nežli byl v červenci, když tudy na bojiště vyjížděli. Kozáků míň, koní víc. Mnozí z jezdců vedli ještě koně vedle svého, osedlaného, ale prázdného. Koník se vracel, ale jezdec, dobrý molodec, ostal tam v divokých horách, v sněhu a ledu nebo v údolí, když svou krví si vypláceli průchod.

„Pane králi! Prořídli, ó prořídli!" pozoroval P. Vrba. „Vidíte, Pepíčku, co je koní prázdných! Ó chudáci! Ale chlapíci, Slovani, naši Slovani!"

Kozáci přejeli; rachot bubnů, neobyčejně temný, hlubší nežli hlas bubnů císařského vojska, ohlašoval pěchotu a provázel ji, jak kolem táhla: granátníci v pláštích, ve vysokých huňaticích, s bodáky na puškách neobyčejně dlouhými. Ježily se nad chvějící se srstí tmavých medvědic a mdle se leskly v neplném světle mrazivého odpoledne. Granátníci každý jako skála, vysoký, statný, táhli dále k mostu a přes něj na Staré Město mezi zástupy, v živém proudu radostných pokřiků a pozdravů, kteréž, sotvaže na mostě potuchly, za ním hned zas oživly a nesly se ulicí dál zástupy Pražanů.

P. Vrba měl radost ze „slovanských bojovníků" i z Zieglera, že se mu tak líbili, že byl jimi nadšen, že chtěl hned za nimi na Staré Město, aby ještě jednou je uviděl a víc, zblízka, až je tam budou rozvádět do bytů, na hospody i do měšťanských domů, neboť zaslechl, že tu Rusové zůstanou do pozejtří, až přitrhnou zase jiní.

P. Vrba si dal rád říci, ale svižnému filosofu sotva stačil. Za mostem ho v tísni ztratil. Ale nemohl také odtud kupředu. Zato Ziegler, úborek[159], zabořil se do hustého shluku a tlačil se statečně vpřed, širokými rameny, lokty; vydržel štulce, nedbal, že mu šlapou na nohy, nedbal dusivého tepla v tlačenici, do níž zapadl celý, šlapal na nohy, prosmykoval se, klobouk přidržoval, až udýchaný, rudý, jako krví politý vyrazil, jako by ho vystřelili, ven na volný vzduch, na volné místo.

159 Statný, zavalitý hoch. *Pozn. red.*

Oči se mu leskly, zhluboka vydechl. Stálo to za to. Dostal se dopředu, ocitl se na Staroměstském rynku, uviděl Rusy opodál radnice, jak stáli, k noze zbraň. Čekali. Vpředu důstojníci na koních, také císařské zhlédl a černě oděné pány od magistrátu, kteří s nimi něco jednali. Pojednou chvátalo od domů vpravo několik mužských přímo k ruským vojákům. Koše nesli a konve, smolné hubatky veliké. Nějaký měšťan v pěkném kožichu je vedl, volaje na ně, ukazuje, kam s koši, s konvemi, sám pak Rusy pozdravoval a slovy, posuňky upřímně, s úsměvem je zval.

Pomocníci vybírali z košů chléb, krájeli ho, vyndávali džbánky, korbele, nalévali do nich z konví a hubatek pivo. Kolem v zástupu vítali hlasitou pochvalou čin možného měšťana, že tak vzpomněl a uctil ruské vojáky. Ti pili a lámali chléb, jedli a volali na zadnější, aby šli pít, jíst.

Ziegler potěšen se díval na ten výjev; chutě by tam byl skočil a pomáhal roznášet, podávat.

„Podívejte se, lidičky!“ vzkřikl za ním hlas. „Jen si všimněte, kdo se už napil, netlačí se a podává kamarádům, nic si to z ruky netrhají. Á to je pěkné.“

„A platit chtějí, vidíte?“ upozornil Ziegler. „Vytahují peníze –“

Chtěli platit, měšťan však i roznášeči se bránili: „Nic! To nic! Nic za to!“

Rusové překvapení děkovali, salutovali, ruce podávali. Ziegler je pozoroval, jak je těší ta laskavost, jak se živě rozhovořili. A najednou jich houfek vystoupil z řady, dokola se postavili. Všechno kolem tichlo, co je, co chtějí, co bude. A do toho ticha, do mrazivého vzduchu padl hluboký tón jako úder zvonu, kovový, mocný a zvučný. Dva vojáci začali zpěv.

V ten neobyčejně hluboký hlas vpadl vyšší a zpíval s prvním. Pak třetí, čtvrtý; pěvci v medvědicích, v pláštích a gamaších, s puškami v rukou sborem pěli ruskou píseň odplatou za laskavost a improvizované pohostinství.

To dojalo, ta vděčnost, uznalost ruských vojáků. S pohnutím naslouchali kolem neslýchané písni, divně jímavé, jak ji pěkně zpívaly mohutné, zvučné hlasy. A jak vyzněly v dychtivém tichu, zabouřilo tleskání kolem dokola, ze všech stran. Zieglerovy ruce pomáhaly vydatně a vytrvale.

P. Vrba nebyl u tohoto výjevu. Nedotlačil se, musil domů. Záhy však se dověděl, co se přihodilo na Staroměstském rynku. Ziegler přiběhl všechen zardělý, nadšený a vypravoval. Pozejtří přišel a hned zas byli v Rusech.

Ziegler vypravoval, jací jsou Rusové na bytech hodni, že je viděl u kupce, u něhož má hodinu.

„Tolik za všecko děkují – A jeden, takový vousatý, choval jim dítě a zpíval mu a smál se na ně a smál se, když paní měla strach –“

„No a mluvil jste, mluvil s nimi?“

„Pár slov. Ještě moc neumím, velebný pane, ale dost jim je rozumět, obzvlášť kozákům –“

„Že mně taky nějakého nedali!“

„Lidé si je sami zvou, a zrovna traktace jim leckde strojí.“

„Oficírům.“

„I sprostým také; tady náš sousedřezník, sebral na ulici dva Rusy, myslivci to byli, a musili s ním do stavení, a dal jim jíst a pít a oni tolik děkovali před jídlem, a když odcházeli, tu ten jeden, starší, měl až slzy v očích –“

„Ach, ach – vida, to bych – ó dobráci, Slovani –“

„A teď, když jsem sem šel, velebný pane, od nás, najednou v naší ulici taková mačkanice. Jel tudy vůz s nákladem a najednou tolik lidí – Musil jsem se zastavit, a jak se tak ohlédnu, vidím kozáka. Seděl na koni s píkou a čekal. Nemohl také dál. Vůz před ním a kolem vozu lidí zrovna černo. A Rus měl naspěch.“

„Kam jel?“

„To nevím, snad do kvartýru, nebo zabloudil. Ale chlapík, frňousy pod nosem a vousy až po pás, strach z něho šel. A koníčka měl,

skoro ho nebylo ani vidět v té mačkanici. Všecko se na něj ohlíželo, dívalo, no strach z něho šel, jak tu píku měl u levé a pušku na zádech, a takový černý, opálený a fousy přičernalé. A ta píka! Povídal tam někdo, na tu že každý kozák několik Francouzů napíchl jako na rožeň. Kdyby byl jen vzkřikl, dalo by se všecko na útěk, a hned by měl ulici jako by vymet. Ale to seděl, rozhlížel se a najednou sleze s koně, vezme ho u huby, smekne zdvořile a prosí: ‚Propustitě, gaspadá!' A jako by čarodějným proutkem šleh. Hned jim měl místo."

„Náš voják by nadával a jel by do lidí. To věřím, že se to líbilo. Tak se dostal dál."

„Hned. Udělali mu uličku, tou vedl koníčka, a když minul fůru, hup – už byl v sedle a tentam, jako vítr –"

P. Vrba se těšil obzvlášť na slávu, až přijede sám generalissimus, „kníže italské", jejž čekali v Praze za den, za dva, 20. nebo 21. toho měsíce, a Ziegler už viděl ruského Hannibala, jak jede na bílém koni s generály, komonstvem, jak mu všecko panstvo chvátá naproti. Tak o tom také pak začal s jedním kolegou, když se zastavil v Jezuitské ulici, toho dne 20., že tedy když ne dnes, že najisto zítra Suvorov přijede.

Vtom potkali kaplana od Sv. Havla, P. Nejedlého, jenž se vracel z České expedice. Zieglera hned zastavil.

„Víte-li, co nového? Suvorov je tu. Přijel teď odpoledne, ani žádný nic nezvěděl. Docela inkognito."

„Tak! A kde je!" zvolal zklamaně filosof.

„Na Nové aleji, ve Wimmrově domě."

Všichni tři se rozešli. Ziegler chtěl nejprve ku P. Vrbovi oznámit, aby se již nechystal, ale jak došel na kraj Spálené ulice, náhle se rozhodl a dal se dolů Novou alejí k Wimmrově domu. Nemusil ho dlouho hledat. Viděl houf lidí před výstavnou budovou. Čekali tu a zevlovali na ni, ač byl mráz a sníh poletoval.

Ziegler se přitočil a provinul hodně blízko, až skoro k samému průčelí. Stráž tam stála, císařští granátníci, velká stráž s bubnem

a praporkem. Jistě Suvorovu ke cti. Kolemstojící mu dotvrdili, že ano, že tady je ruský generalissimus bytem.

Ziegler se díval nahoru po oknech, ale jeho Hannibal se v nich neukázal; a nikdo. Zástup se náhle prudce hnul a náraz té vlny smýkl Zieglerem. Ruský důstojník v plášti a v klobouku sněhem posypaném přijel a s ním bradatý kozák. Slezli, kozák zůstal u koní, důstojník zmizel v průjezdě. Hned za ním tudy zašel nějaký císařský a nežli zmizel, přihrčel kočár s premovanými, napudrovanými lokaji vzadu na prkně.

„Purkrabí! Purkrabí!“ šumělo zástupem, jímž se pak prudčeji zavlnilo, když z kočáru vystoupil nejvyšší purkrabí hrabě Štampach a bral se do Wimmrova domu kolem stráže vzdávající mu čest.

Ziegler začal přešlapovat. Mráz mu fičel pod chatrný plášť, jejž pořád přitahoval k tělu, fičel mu na lýtka v starých vlněných punčochách; a nohy již zábly. Ale čekal a trpělivě vzhlížel k oknům a hned opět k průjezdu, jak se tam jen něco kmitlo. Ale vždycky jen nějaký důstojník, ordonance, nebo kozák vousatý, ale žádný kníže italský, žádný Suvorov. I purkrabí se již vrátil, vsedl do kočáru a zmizel v chumelce, jež se hustěji probělávala smrákajícím se vzduchem.

Shora, od Staré aleje, zahřměla vojenská hudba. Vojsko tam táhlo, Rusové. Dav před Wimmrovým domem jako by rozfoukl. Rozestříkli se ulicí a hnali se nahoru za oddělením ruské jízdy, která od Prašné brány brala se krokem na Koňský trh. Dragoni byli s kapelou na koních v čele. Sraženi v řadách postupovali vlajícím závojem sněhu jako tmavá masa, v pláštích, čáka v černých povlacích. Bílou prášenicí jen barva koní živěji prorážela, sem tam skvrna červeného pokrovu pod sedlem a rudé řady obličejů od větru, od mrazu ošlehaných. Koně pochylovali hlavy před sněhem, do hřívy, nad čelem, na krku přišlehujícím.

Ziegler čekal, až přejeli, a pak teprve sběhl na Dobytčí trh. P. Vrba také přišel z České expedice a chtěl rozpečetit psaní, které mu Hanělka položila na stůl. Nechal však všeho, jak Ziegler vstoupil.

„Aha, jdete stran Suvorova, viďte. Už, holečku, vím. To je mrzutá věc. Do Expedice přišla štafeta. Ale vy jste ho snad viděl," optal se skoro závistivě.

„Neviděl, velebný pane." A podal zprávu.

„No mlčte, Pepíčku, však on nám neujede. Pobude tu celou zimu. Někde ho přepadneme."

Všude již svítili, když Ziegler pospíchal Dobytčím trhem dolů k Dominikánské ulici. Sníh se jen sypal. Filosof chvátal, aby snad profesor Vydra nedomlouval, cože se tak po koleji toulá, a také proto, aby také jemu pověděl, co je, co viděl. Pak napíše panímámě psaní, aby je na Vánoce dostala. Povzdechl. Loni byl doma, letos bude chudáček sama. Kdyby jí tak mohl něco poslat!

Zatím P. Vrba připadl zase na psaní. Francouzská adresa byla napsána známou rukou. Od Věka! Pro Rusy a Suvorova, skrz ten ustavičný nepokoj na jeho záležitost pozapomněl i na to, že mu Věk na jeho psaní dlouho neodpovídá. Rychle rozbalil papír, nasadil brejle, a jak seděl u svého černého stolu s dřevěnou mřížkou kolem tabule po stranách a vzadu, přitočil se k planoucí lojové svíčce a začal číst.

„Aha – píše, omlouvá se," pomýšlel přitom. (P. Vrba ve svém listu Věkovi vyčetl, že mu vše o svých nesnázích stran francouzských zajatých zatajil.) Věk se skutečně omlouval, že nechtěl psát, až by věděl co a jak. Oznamoval, jak vrchního žaloval, že byl proto v Hradci Králové u krajského hejtmana, jak měl tam stání a že všecko dobře dopadlo. Pro ty Francouze sic že dostal domluvu, že to bylo prý nerozvážlivé jednání, ale proti patentu v tom nic neshledali, jako v tom opočenský vrchní hledal, a stran těch francouzských knih uznali, že se „pan vrchní přenáhlil".

„Knihy mně musil vrátit. Náš ‚pan syndikus', ten v tom měl také prsty, a silně, a donášeč je, mně pak vzkázal, abych si pro knihy poslal na obecní kancelář, ale já mu vzkázal, že já knihy tam nedonesl, že nejsem povinen je odnášet. Čertil se dost, ale což naplat,

knihy poslat musil. Přinesl je zase dráb, který je od nás odnesl. Ale ne všecky, několik se jich přece potratilo. Ty jistě zůstaly vrchnímu za nehtem. Bránil jsem se a sháněl ty knihy, ale nadarmo; náš syndikus, že co dostal, to poslal. Je po starosti. Nejvíc si však oddechla moje manželka a panímáma."

I P. Vrbovi samému se uvolnilo, že to tak bez ourazu skončilo. Protracených knih neželel. Ještě se tomu usmál.

„Vem je ďas! Bodejť, francouzské knihy, beztoho za nic nestály!"

Jistoty však nezvěděl, protože mu ani Kramerius, jemuž Věk také o tom psal, objednávaje si nově vyšlé knihy, nic nezjevil, že ty protracené knihy (několik svazků) byly Voltaire a Rousseau. Volney zůstal. Jeho jméno neděsilo, protože ho vrchní neznal.

Zima dosud snesitelná zle uhodila před Vánocemi a začala strašit zimou minulého roku. Vltava zamrzla a sníh zahalil Prahu do běla. Ale nikde po ulicích mrtvé ticho a strnulý klid zimy. Bylyť Vánoce přede dveřmi a hosté v městě. A mnoho hostí. Všude se pestřily ruské uniformy, pěšáků, granátníků, myslivců, dragonů, kozáků; přecházeli, sem tam zjevil se některý na koni, vyšší důstojníci nejvíc na kočárech v průvodu jízdných.

Dne 25. prosince shlukoval se všechen ruch kolem Stavovského divadla. Doktor Held se tam ubíral už podvečer. Včera dověděl se v kavárně, že dnes nebude německý kus, jak měl dle pořadu být, nýbrž opera, a to u slavnostním představení. Jak zvěděl, hned pracoval o lístek, aby si ho zabezpečil. Sám hudebník, zpěvák známý v divadelních kruzích, i s ředitelem, pořídil si ho dost snadno, ač byla o místa nouze. Jak zahýbal do Železné ulice, vrazil do staršího, tlustého kolegy, doktora Kvasničky, jenž v měkkém kožichu, s holí v ruce volně se valil zasněženou ulicí.

„Quo, quo sceleste ruis! Wohin!" [160] volal na Helda, směje se.

160 Kam, kam se bezbožně řítíš! Kam? *Pozn. red.*

„Do divadla," odpovídal Held, také německy.

„Co tak brzo?"

„Abych se nemusil tak tlačit. Přijede Suvorov. Jemu ke cti dnes hrají operu."

„Ani nevím; ale proboha, proč mu nedají pokoj! Starý pán, a je tu jen den, ještě se neohřál –"

„Je dnes výroční den bitvy u Ismaila. Dnes před sedmi lety dobyl šturmem té pevnosti. A tak –"

„A čerta! Nač oni na všechno vzpomenou. No tak si jděte, když se vám chce se mačkat a se potit. To pro mne nic není, to je líp sedět pěkně doma v teple, u sklínky – no, de gustibus[161] – no tak servus, pane kolego!" Podal mu ruku v teplé rukavici a batolil se dál. Mráz šedé páry mu dýmal kolem hlavy, jak vydatně a rychle odfukoval.

Doktor Held šel dost záhy, ale divadlo bylo již skoro všecko zaklopeno, nejvíc v tu stranu k havelskému kostelu a k Uhelnému trhu. Lampy na rozích ulic a v průčelí divadla rudě mrkaly, nestačily však na ten shluk, jenž se kolem černal jako zátopa.

Několik kočárů mířících k divadlu mohlo jen krokem. Napadlý sníh dusil rachot kol; jely tiše, zato kočí z kozlíku nebo běhouni před vozy houkali a křičeli do šumícího mraku lidí, jenž se nechtěl a místem nemohl hnouti a ještě tíž se rozestupoval, třebaže městští strážníci v třírohých kloboucích, se šavlí na řemeni přes rameno, sebevíc mávali holí se střapcem, aby se ta hradba rozestoupila.

Když doktor Held z ní vyklouzl, zaslechl za sebou, že ho někdo volá. Ohlédl se, ale nerozeznal. Zdálo se mu, že to hlas P. Vrby, zdržovat se však nemohl; vešel do divadla. Tentokrát vysoko, na galerii, neboť všecka jiná místa byla zadána. Divadlo se již zpolovice naplnilo a na prázdná dosud sedadla přicházeli ustavičně návštěvníci, pak, když sedmá docházela, již proudem, vystrojené

161 Dle gusta. (Počátek latinského úsloví.) *Pozn. red.*

dámy, páni v tmavých fracích s bělostným okružím žabotu na prsou, s kadrličkami u rukou, s copy i volných vlasů, hlavně mladší, a množství důstojníků.

Všecka prostora, víc nežli jindy osvětlená, jen zářila. Z lustrů a pozlacených ramenných svícnů na stěnách rozlévalo se tiché světlo voskovic, jichž hořel počet nadobyčej veliký. V zátopě té záře vzkvetlo všecko divadlo jako makoviště, jmenovitě v přízemí a v lóžích barvami různých uniforem císařských i ruských důstojníků s copy, uniforem bělostných jako sníh, tmavozelených, modrých, na nichž všech blýskalo se zlato port a ozdob, epolet i řádů.

A všude dámy jako květ, v přízemí, na balkónech, v lóžích, většinou ve světlých, bělavých úborech, dekoltované, pod ňadry přepásané, krátkých vzdutých rukávů, s dlouhými nad lokte rukavicemi. Růžové, bledě zelené, modravé stuhy, „aemonidy", spínající volné jejich tajle, prostříkly malebně zátopu běla, z něhož také vyrážely různou barvou antikizující tuniky bez rukávů z atlasu, z hedvábí, jak je tu tam některé dámy měly. Také účesy byly většinou po antických vzorech, otočené místem velmi vkusně pentlí nebo pavučinou, jako dechovou látkou závojů.

Vévodkyně kuronská, paní na Náchodě a Zaháni, v přízemní lóži s třemi dcerami, z nichž nejstarší bylo osmnáct let,[162] přišla v nádherném kasketu turbanovém z bělostného atlasu, jenž zářil a blyštěl drahým kamením a zpod jehož bělosti prorážely husté, tmavé kučery nalíčené dámy. Přijela schválně z pohorského zákoutí, z odlehlého Náchoda, kdež stonal starý vévoda, její muž.

Doktor Held se hodně nachyloval, aby právě do její lóže lépe viděl. Jako medik učíval obě starší princezny na anglickou citeru, když v Praze meškávaly. Nyní však více pozoroval třetí, Johanku, nejmladší z nich, šestnáctiletou; byla štíhlá, půvabná, oči měla jako laň.

162 Kateřina, později vévodkyně Zaháňská, „paní kněžna" v *Babičce* B. Němcové.

A všichni, odevšad se po ní ohlíželi a ji pozorovali, ne tak pro její mladistvou, svěží krásu, jako pro její román. Měla již svůj román – Tím zajímala, svou láskou, kterou zahořela k herci a zpěváku při divadle svého otce na Náchodě, k Arnoldimu, který ji na jaře unesl a s ní do Němec ujel. Held znal Arnolda, toho únosce; ještě loňské zimy byl tu u Stavovského divadla, kamarád Amlingův, také takový lehkovážný, hladký dobrodruh. Že ta princezna mohla – ale tak mladá, pobláznil ji – A že ji teď vévodkyně tak na veřejnost vodí! Jistě schválně, aby maskovala –

Held nachýlen, vypjat, až mu zrudl obličej, náhle se vztyčil. Směs hlasů, temný hluk hovoru proudící všemi prostorami rázem se rozšuměl jako náhlý lijavec; a vzrušení všude. Každý se obracel k prázdné dosud lóži, všichni, shora, zdola i z okolních lóží, které se stkvěly toaletami šlechtičen i uniformami vysokých důstojníků.

Venku, před divadlem, jako by zabouřilo. Jásavý křik tam vybuchl z davu vstříc kočáru, v němž seděl „kníže italské", Suvorov. „Vivat" za „vivatem" rozléhalo se večerním vzduchem, až se plameny v svítilnách třásly, a nejhlučněji, když zarazil kočár, k němuž uctivě přistoupil starý Quardasoni v bělostné vlásence s copem, v modrém plášti se zlatým třepením, s kloboukem v jedné a s planoucí pochodní v druhé ruce, a když starý maršálek, povstav ve voze, děkoval na všechny strany, živě a vřele, patrně mile dojat tak živým uvítáním.

Jak stál v límcovém plášti, ztrácela se jeho postava v temnu, ale hladce oholená tvář jeho byla jasně ozářena pochodní ředitele Quardasoniho, takže kdo stál blíže, dobře do ní viděl, jak je hubená i vrásčitá, jak zpod hustého obočí blýskají bystré, nevelké oči.

P. Vrba i Ziegler vedle něho všecko to viděli: živé pohnutí maršálkovo, i jak kyne na pozdrav a jak opět děkuje; a „Vivat! Vivat!" zas volali, když Suvorov provázen guberniálním radou hrabětem Chorinským z kočáru vystoupil a kráčel za starým Quardasonim,

za jeho planoucí pochodní, již ředitel pořád nesl, maje smeknuto, uváděje slavného hosta do vestibulu.

Venku jásot ještě vyzníval a v divadle samém vybuchl nový. V orchestru spustili slavnou fanfáru; ta však zanikala v jásotné bouři, jež snesla se celou prostorou, od galerií, z přízemí, po balkónech i do lóží. Všude stáli, všude mávali a volali: „Vivat! Vivat!“

A zase hlahol fanfáry i tleskot a zas až ohlušující: „Vivat! Vivat!“ A oči všech pořád obráceny k té lóži, kde u balustrády stanul starý pán v copu, v zeleném fraku vojenském, v bělostných, úzkých nohavicích, s maršálskou šerpou od pravého ramene k boku přes prsa, na nichž svítily a hrály duhovými barvami brilanty řádové hvězdy prostřed lesklých křížů a řádů.

Ukláněl se, děkoval, rukou kynul; nový jásot, nová bouře obdivu, pak už nadšení a pohnutí, když starý válečník, jenž v strašlivém krveprolití dobyl Očakova, Pragy, Ismaila a co jiných pevností, zvláště teď v Itálii, za jehož vedení na tolikerých bojištích vykrvácely tisíce, neubránil se tu slzám.

Usedl a z orchestru zazněly první akordy. Bouře utichla, opona se vznesla a hájem, jejž jeviště zpodobovalo, s antickým chrámkem v pozadí, zazněla slavnostní kantáta na čest ruského vojevůdce. Pěvců a pěvkyň nebylo viděti, hlasy jejich jako by se linuly tajemně, posvátně ze šera té hájové klenby i z té svatyňky. A pak na vše padl stín; oblaka se snášela a v nich svěží, ztepilá Fáma v antické říze se zlatou troubou v jedné a s vavřínovým věncem v druhé ruce.

Snášela se, naznačujíc pózou i pohledem, že kvůli starému Suvorovu, obrácena k lóži, v níž přihrble seděl, upřeně pozoruje bohyni jemu holdující. Pojednou se hnul a maně se ohlédl po svém společníku, když z oblaků na jevišti prošlehla znenadání zářivá, ohnivá slova:

Viva il Principe Suvorov![163]

V hledišti, nahoře, dole, kolem dokola, všude spustil se jako vodopád vášnivý tleskot. Kantáta v něm doznívala neslyšána a nikdo jí už nedbal. Nápad starého Quardasoniho překvapil a oslnil. Bezděky jemu tleskali, ač každý mínil, že deska tam starému hrdinovi, jenž se spokojeně usmíval, že hoří planoucími písmeny, co prve a teď nanovo jásavě volali, křičeli:

Viva il Principe Suvorov! –

V tu dobu vracel se P. Vrba od Stavovského divadla. Kráčel k Ovocné ulici, odkudž chtěl rovnou domů, na Dobytčí trh. Na kus ho Ziegler vyprovázel.

Vraceli se oba spokojeni. Dávné přání P. Vrby se splnilo; uviděl na své oči „šedivého slovanského hrdinu". Divil se mu, že na ten věk, bože, že je přec o hodně starší nežli on, Vrba, a že to není na Suvorovu ani vidět. Jak jen stál! To že je co říct, v tomhle věku všecko tak řídit a vydržet, když mu je přes sedmdesát, když mu do osmdesáti mnoho neschází.

Jednu však starost P. Vrba měl, a té nezatajil před mladým průvodcem.

„Jestlipak on Suvorov o nás ví, jako o nás Češích!"

„Jak by nevěděl, velebný pane, když je tady mezi námi!"

„Mezi námi! Ale uslyší-li slova českého! To víte, ouřady, všechno německé. Česká jména, Kolovrat, Chorinský, Rajský a tak, to slyší, to všechno, ale když to všechno mluví jenom německy, i ty ochechule, ženské, dámy musím říct, aby nebyla urážka, dámy; a ty křížky a samá ‚Germania', bodejť Češky, Germania!"

163 Ať žije kníže Suvorov! *Pozn. red.*

Tak mu radost zahořkla. Zamlčel se a mlčel, až se Ziegler v duchu divil, cože pan páter nehovoří, co se stalo.

Tam v divadle začala po slávě a ovaci opera Il principe di Taranto. Znamenitě ji hráli a zpívali; hosté i domácí byli spokojeni. Jen jeden ze znalců naslouchal roztržitě, alespoň zpočátku: doktor Held. Suvorov mu to udělal. Hleděl na něj, pozoroval ho, i když všecko divadlo obrátilo se k jevišti a pozorně naslouchalo.

„Toho tam v té lóži bratr Ignác jistě znal," pomýšlel doktor Held, „snad pod Suvorovem bojoval nebo mu ho předvedli jako zajatce, když Suvorov Pragy dobyl. Snad ho sám odsoudil – Kdyby Suvorov mohl říct a kdyby Suvorov chtěl, kdyby nařídil, aby se stala poptávka, jistě by alespoň na stopu uhodili, na jistotu, je-li bratr Ignác živ či mrtev. Ale jak by mohl k němu – Leda že něco učiní ti dva vyšší důstojníci, jak slíbili –"

Dole před divadlem se uvolnilo, zástup se rozešel, ale před koncem opery stálo tu zase dost lidí, těch nejdychtivějších, kteří chtěli Suvorova a jeho průvod ještě jednou uvidět; také služebnictvo se trousilo a kočáry přijely, čekaly.

Vzadu u dveří pro členy divadla stála v tu dobu Betyna Butteauová, v kloboučku, přes rameno veliký šátek, do něhož se choulila. Stála, čekala, oči k těm dveřím upírala. Pak mráz jí hnul; začala přecházet. Změnila se za poslední dobu. Nebyla již tak štíhlá a souměrné postavy, nějak zanedbaně vypadala a tvář měla bledší, přepadlou. Šum zpředu, od průčelí, zaléhal už živější. Byla chvíle před samým koncem opery.

Zadními dveřmi leckdo již vyrazil, koho jeviště už pustilo, a každý chvátal, co mohl. Ani jeden neušel zrakům nedávné ještě kolegyně, alespoň poněkud kolegyně, pokud ještě ve sboru účinkovala.

Od průčelí, zpředu divadla, ozval se hlas volající povozy. Betyna, zašedši několik kroků ode dveří, pojednou a rychleji se vracela.

„Herr Amling!" volala a hned také dohánela.

Amling, jenž z divadla chvatně vykročil, zastavil se a čekal. Ale jak poznal Betynu, zasmušil se mrzutě a chtěl dál. Vtom však stanula Betyna u něho.

„Počkejte," mluvila (německy) důvěrným tónem, káravě. „Když jsem se tolik načekala, snad byste mně neutekl!"

„Co je, co si přeje?" ptal se Amling neochotně.

„Pospícháte?" ptala se kousavě. „Kampak, k paní –"

„Je zima –"

„Mně je nejspíš teplo, když tu celou hodinu čekám. Stavme se," dodala zlomyslně. Upřel na ni zlobné oči, jako by říci chtěl, co jí to napadá.

„Pospíchám."

„Jste objednán, viďte. Jindy jste chytal mne, nesu-li zprávu nebo psaníčko," řekla vyčítavě a pojednou se přísně optala:

„Dostal jste list od Pauly?"

„Dostal."

„Už dávno, hromadu neděl, a dosud jste neodpověděl."

„Ne, to jest –"

„Nechcete zkrátka. Blázen, že vám ještě píše, že na vás myslí. A pak ještě trápí mne, doléhá, co je, abych zvěděla. Proč jí to nenapíšete –"

„Ale můj bože, vždyť paní sestra mohla už porozumět – Okolnosti, a pak, to víte – Ale –"

Lidé se začali kolem hustěji trousit. „Ale prosím vás, proč máme teď v noci a za mrazu o tom jednat –"

„Protože vás nemohu doma nikdy stihnout. Beztoho se zapíráte. Musila jsem vás vyčíhat. Jindy jste číhal vy – Teď nechcete ani slyšet. Je kvůli vám nešťastná. Bloud! Kdyby věděla a kdyby vás teď slyšela! Její psaní jste dostal, a ona bláhová se těší, že snad nedošlo, že tedy nemůžete odpovědět."

„Ale panno, kolegové se ohlížejí, zastavují –"

„Kolegyně také, nic nevadí. Když vy nemáte ani špetku ohledu. Už jste sytý, viďte, teď už jste cizí –“

„Ale paní sestra musí přec uznat –“

„Paní sestra!“ vyrazila s ousměškem. „Zas paní sestra! Najednou tak zdvořilý! Ale dřív – Ale vy mužští jen užít!“ Rozčilovala se, oči jí blyštěly.

„Mlčte, mějte rozum!“ zahučel Amling, těsně k ní přistupuje. „Jaké výčitky! Užil jsem, ale Paula také. Ostatně nemám čas –“ Rychle se otočil a chvátal do tmavé uličky mezi divadlem a Karolinem. Pod starým arkýřem dohonil ho jeden z kolegů, který ho s Betynou viděl a pozoroval jejich prudký hovor.

„Cos to s ní měl?!“ optal se ho bez okolků. „To byla –“

„Á Butteauová, Bety, víš –“

„Bety?! Člověče, snad nepřišla za tebou, hlásit se. Víš-li pak, co se povídá, že bude chovat –“

„To vím.“

„Snad,“ kolega se ušklíbl.

„Hlupáku, snad nemyslíš –“

„A kdo je tak šťastný –“

„To snad ani sama neví.“

Kolega se dal do smíchu, ale už ve smíchu mluvil: „Ale jdi! A proč ty, proč na tebe čekala –“

„Už jsem řekl, co jsi, a dej pokoj!“ Amling se vytrhl a pospíchal dál, aby se vymkl dotěrnému kolegovi. Bylo to snadné, poněvadž ulicí hrnulo se ještě dost lidí z divadla. Zapadl v tom proudu, jenž ho nesl s sebou. A brzo se v něm vzpamatoval. Nepříjemné vyrušení, jež mu Betyna způsobila, se rozplynulo; bez výčitky vzpomněl si na Paulu a znovu si v duchu řekl, sobě na omluvu a utišení, proč je takový bloud, co dál chce, že užila také, snad si nemyslí, že by mohla muži utéci a on, Amling, aby si ji tu nechal!

Ignáciu Ceypkovi se za těch mrazivých dnů před Vánocemi někdy až zastesklo, zvláště odpoledne, když sedal sám u kamen, když mu hodiny odehrály o princi Eugenovi a když si odbyl svou klíbačku. Jindy P. Vrba chodíval. Teď už kolik dní ani se neukázal, ani nevzkázal, neřkuli aby přišel posedět a zahrát si.

Když tak sedal (zas už v bačkorách) a díval se ven do bílé zahrady, jak padá sníh, jak se chytá na holé stromy, často se ohlédl na sloupkové hodiny, ohlédl, naslouchal, čekal, zvláště když ručička byla na hodině, o které starý kaplan přicházíval. Někdy už nevrle pomýšlel, to že on zas blázní po těch Rusácích.

„Že ale ani nepřijde člověka pozvat, aby se s ním šel na ně podívat, jako v létě. Či má někoho jiného?“ pomýšlel, žárle. A začínal také vzdorovat.

„Nu, je líp, co také běhat za takovými nečesanými, fousatými kozáky!“

Než po hodinách se nepřestal ohlížet a čekat pátera i jeho „loupežníky“, na něž také nepomýšlel chladně a bez touhy. Než tu útěchu měl, jak se Vánoce skokem blížily, že P. Vrba nechá na Štědrý den hospody, že si tam pro jídlo nepošle, ale že vzkáže nebo přijde a řekne: „Pane Ceypek, jakpak – rozumějí tomu, nekoupili by mně rybu a nepřipravili? Načerno, vědí –“

Bylo 22. a po panu páterovi ani slechu, ani dechu. Ceypek netušil, jak shání Suvorova, že šel navečer i před divadlo se postavit. Dne 23. dopoledne Ceypek se již viklal a uvažoval, že by se měl přece k panu páterovi podívat – Ale když bylo před Štědrým dnem! Aby si P. Vrba nemyslil, že se mu nabízí, nebo že mu jde snad o kus ryby. Sám na ni neměl, nezbývalo mu, ale aby velebný pán to nějak nebral – ne, to ne –

Povzdechl, vzpomínal, jak bylo, když nebožtíku panu obrstvacht-mistrovi strojil šneky, rybu, smaženou, načerno, ta že byla! Inu, dobrá věc, rybička, ta se dá upravit – Šel, vzal z police svou jedinou knihu, starou kuchařskou, zasedl ke stolu, přistrčenému

zase ke kamnům. Ze zahrady sněhem bílé, oknem, před nímž opodál černala se skupina holých stromů, padalo sem chladné světlo, na stůl, na Ceypka, jak seděl s mašlí v týle (cvoček v levém uchu se mu více blyštěl) nahnutý nad knihou a hledal, listy obracel, až zrakem uvázl a tiše si předříkával titul:

„Wydra muže se udemfovat do Passtiky," a zas obrátil a četl: „Demfovany Kaper. Da se podneg máslo a jiny wjeci jako k černímu –"

Četl o kaprech, jak se upravují, až pak vstal, oblékl kabát, plášť, vzal na ruku košíček, s kterým za nebožtíka pána chodil do trhu, a vydal se na cestu.

Venku, přede dveřmi, se ještě vpravo, směrem k Dobytčímu trhu, rozhlédl zasněženou ulicí. Ale P. Vrba v límcovém plášti se nezjevil.

Ceypek klusal do města, dolů do trhu. Už v Ječné ulici potkal několik ruských vojáků, na Koňském trhu dva důstojníky, v kočáře. Díval se na ně zasmušile, jako na své škůdce; beztoho že jen kvůli nim P. Vrba nechodí. Jak šel prostranstvím dolů, zahlédl napravo u Charouzů shluk lidí, studentů, sousedů, ženských. Zastavil se tam, protřel se i s košíkem dopředu a div nezaklel. Tři osedlaní koně a kozák u nich. To bylo divadlo! A jak všichni otvírali oči, jak si prohlíželi kozáka, koně dlouhých hřiv, dva bílé, jednoho plavého! Ukazovali si, že mají nohy od dlouhých maršů blátem a zmrzlým sněhem oblezlé, i znamení si ukazovali, jež měli koníci na stehně zadní levé nohy vypálena, ten kolečko, ten jako dvě šavle zkřížené, a ten plavý jakoby nůžky hrubé. A bradatý kozák dobromyslně vykládal, to že „tavro", to znamení že se jmenuje „tavro".

Ceypek odtud skoro utíkal. Ale i na trhu, ba mezi babami a jejich stolicemi a ošatkami vrazil na ruské vojáky, ne vousaté, ale oholené, v pláštích, na myslivce, granátníky. Přehlíželi ovoce, kupovali je i boží dar; několik jich uvázlo jako děti u písničkáře, který, stoje s děvčetem u stolku plného písniček i tenkých knížek na pijavém papíře hrubou literou tištěných, sám od mrazu zardělý přešlapuje vyvolával, aby si lidičky koupili krásné čtení o Magoleně,

o Bruncíku, o Rybrcoulu nebo o Meluzíně, nebo snáře, písně, nové písně o kafíčku, o pivečku, o nevěrných pannách –

Vtom dcera jeho, chytnuvši jednu z písní, třepotala jí ve vzduchu a vyvolávala drsným hlasem:

„To je nová píseň o jednom vojáku, kterak pro svou ženu po smrti přišel. To se stalo roku tohoto, v nynější francouzské vojně, je to všecka pravda –“

Rusové se děvčeti smáli i brali písničku do ruky, obraceli ji, přehlíželi… Ceypek kvapil dál, až stanul na rybím trhu. Dost ryb tu měli; chodil od kádě ke kádi, od vany k vaně, znalecky prohlížel, ptal se, zač libra, a zase o káď dál, a nekoupil – Rusů tu neměl; zato o nich slyšel, jak si kolem povídali, že dnes je pozval arcibiskup, jako generály ruské a vrchnosti, to že bude hostina, co zas padne peněz, ale ti oficíři že tu taky nechají hezkých pár grošů.

Ceypek se vracel z rybího trhu bez ryby; na Uhelném koupil si trochu zeleniny a několik jablek, a pak se ohlížel, aby nepotkal známého, aby nemusil mluvit o rybách. A zrovna u Staré rychty vrazil na muzikanta z kapely hraběte Pachty. Než ten o rybách nic, zato jen slovo promluvil, a hned o Rusech, jaký to hodný lid, ale opatrný, že všude nejedí, nepijou sami napřed, že musí domácí před nimi jídlo načít nebo ze sklenic upít –

„A to tuhle,“ a již se smál, „starý Vondráček v Jezuitské ulici, domácí, ale takový chrt, myslil si, jak Rusy napálí, má dva na kvartýru. Husa mu schcípla, a tak, duše lakomá, myslil si: I co, zahradíš; Rus to sní – A husu udělá a přinese, ale Rusové, rozumějí –“ Muzikant se rozchechtal.

Ceypek se nuceně usmíval a přešlapuje přikyvoval, „že musil tedy ten lakomec jíst“.

„Vondráček musil husu načít a pěkně do ní, jakpak ne, to by ho byli zabili, že je chce otrávit, ale pak prý uháněl ven – Ale nejradši, vědí, slepici s nudlemi a kapustu, kapustu, to Rusové nejradši. A tu-

hle, to jsem sám viděl, neslo děvče dalamánky. Tři vojáci, Rusové, ji zastavili a dalamánky – fft – už byly pryč."

„A nezaplatili," vskočil Ceypek škodolibě.

„A ne, zaplatili, dobře, ale děvče se za nimi tak omámilo. A tu se namát čtvrtý Rus, ten to viděl a myslil, že je děvče zkráceno, i šáh do měšce a ještě jednou ty dalamánky zaplatil. A žebrákům dávají dost."

Ceypek se musil už vytrhnout. Už měl té chvály a Rusů dost, i toho muzikanta, co s nimi nadělá. Pospíchal nahoru do svého zátiší v zahradním domě starém, jehož žaluzie v prvním patře byly spuštěny a okna u kuchyně zabedněna okenicemi. Všecko jako vymřelé. Jak tam oči upřel, zavzdychal. Když tam v tenhle čas s rybou pospíchal, a jak nebožtík pan obrstvachtmistr se začal vadit, ani ji ještě nespatřil, a jak pak pomlaskoval!

Druhý den, byl Štědrý, zůstal Ceypek zase sám a zase pak přehlížel kuchařskou knihu, sedě u kamen, a slabikoval její recepty, jak se upravují ryby, kapři, štiky, až pak vstal a vařil si polévku, knedlík a pekl v troubě dvě jablíčka.

Na slavný den se už poddával, že tedy půjde, že se přesvědčí, ale až zítra, na Štěpána. Odpoledne toho dne se vypravil do bytu P. Vrby. Když vkročil z mrazu do klenuté jizby příjemně vytopené, zrovna se mu dech zatajil. Rusové! Dva Rusové, vojáci, v tmavozelených fracích s páterem u stolu a na stole mísa, talíře, pivo, nějaká láhev a skleničky! Proto! To jsou jeho hosté, ty si pozval, sám, a jistě vyhledal. K těm moh!

Ceypek stál u prahu na rozpacích; ale jak ho P. Vrba zhlédl, zardělý jako brabenec, vesele, srdečně na něj spustil, že co on, luciper, že nejde, co dělá takové drahoty –

„Mají strach z Rusů, vědí, aby se mnou na ně nemusili, že jich budu vodit po Rusech. Proto nešli!" dal se do smíchu. „Jen dál, nebojejí se, je svatého Štěpána, pijeme na novou krev –"

Ceypek poslechl, usedl a rád. Uvolnilo se mu, když viděl, že nic, že se P. Vrba nezlobí. A píti musil, hostitel pořád pobízel a Rusové mu připíjeli. Šedivý kaplan mluvil divnou řečí. Ceypek se v duchu až divil; nebylo to česky a zase jako česky, a někdy vázl, až vzal z police tu tenkou knížečku, jak mu ji ukázal, že je od pana Dobrovského, hledal, hledal, až to slovo nebo víc jich vyhrkl, a Rusové, už také zardělí, kývali, přisvědčovali nebo se smáli a zas oni spustili.

Vypravovali, už si do řeči skákali, o Švýcařích, vypravovali, ukazovali, jak tam lezli do skalních stěn vzhůru a zas dolů, nad propastmi jaká byla skluzavka, jak prohazovali sníh, lopatami, a pořád prohazovali, a jaké byly stezky uzounké a jich tisíce, dvacet tisíc, a pěší, kavalerie, kanóny, ach –

P. Vrba poslouchal jako přimražený a jen chvilkou vykřikoval: „Hannibal! Hannibal! Suvorov!“ Pak dolil a pořád doléval Rusům, kteří se začali Ceypkovi uklánět, když jim P. Vrba divně, ale přece ztlumočil, že byl také voják, za Laudona, a že bojoval s Rusy proti Prusům za „Katěryny“ –

Ceypkovi lahodilo, jakou úctu ti Rusové k němu měli; roztával, smiřoval se a rychle jim podal ruku, když k němu vztahovali přes stůl pravice, ťukl si s nimi a pak zas a zas. To už jeden z Rusů dojat tolikerou laskavostí slzel. Zato Ceypkovi oči se leskly a pak zajiskřily, když P. Vrba vytáhl „loupežníky“ a když Rusové přisvědčovali, že je znají, ó znají.

I nastala bitva, jež trvala do pozdního soumraku. Ceypek se bránil, až se mu v týle potřásala černá mašle. Všecky své finty nalíčil, klid zachoval a usmíval se, když se P. Vrba kohoutil. A když Rusové sebou škubali, pokřikovali a zvysoka, divoce přihazovali, až na stole pleskalo, tiše si pohvizdoval a prsty volné ruky pokmitoval, ať padala karta jakákoliv, až koneckonců obehrál všechny. Ruské vojáky i P. Vrbu.

Hvězdy se již třepetaly mrazivým večerem, když se Ceypek vypravil z Dobytčího trhu a s ním oba Rusové. Šel také již zardělý,

ale spokojen, veselý, ano rozjařený. Usmíval se, hovořil a vykládal, když se Rusové zastavili, že musí domů, kudy půjdou, a nakonec je na kus cesty vedl.

Pak pospíchal sám do svého bytu, rychleji nežli jindy. Tak ho to nějak neslo, bylo mu volno, jen v něm hrálo, usmíval se, jak jim nasolil, Rusům, všem, ale že jsou to jinak hodní, uctiví lidé, dobráci, a páter Vrba, no vždyť to věděl, taky dobrák, nic se nezlobí, pravda, kvůli těm Rusům přece jen trucoval – Ale jsou to uctiví lidé, dobráci, a on, pan páter, přijde, povídal, jistě přijde a bude zase chodit, s „loupežníky", a on, Ceypek, půjde k němu a pak s ním podívat se na toho Suvorova, co lezl po těch zachumelených, pekelných stráních, je-li to pravda, to že ovšem, arciť, to že je kos, s atalérií – Ukrutná věc –

U domovních dveří ani hned nevrazil klíč do zámku, a když v jizbě rozkřesav pomalu se svlékal, usmíval se pořád; také si začal pohvizdovat, až pojednou zatáhl za šňůrku sloupkových hodinek. Píseň o princi Eugenovi zavanula kovovými zvuky, a když dozněla, zatáhl Ceypek za šňůrku nanovo. Dal si zahrát menuet; to již lezl do postele. A než menuet lichotně, laškovně se rozplynul, Ceypek spokojeně usnul.

Na Nový rok 1800 přišel Ceypek k P. Vrbovi s gratulací. Kaplan ho viděl rád, ale něco ho patrně tlačilo. Také hned o tom spustil, to že poslední rok toho „filosofického" století pěkně začíná, bude-li tak celý, to že se nazlobí.

„I propána, co se stalo, velebný pane?"

„I stalo nestalo, vlastně nic, a přec," odplivl si, „je to k zlosti a člověk aby za to platil diškreci. Tadyhle ta čmáranina," zlostně hrábl do papírů na psacím stole a vytáhl tenkou knížečku Post-Büchlein, věnovanou „von den k. k. Oberpostamts-Briefträgern".

„Včera mně to přinesli, jak povídám, a ještě diškreci," obracel listy, „no tohle, to bych ještě nic neříkal." A četl:

„A Themeisl, Themeisl Theresia Spalena in stefanen Ulicen auf neuen Miesten in Praken," v své zlosti se musil usmát, „to jsou takoví lidé, takhle píšou, bodejť – Ale tohle!" A četl zas:

„Eyer gestrenge Herr undertänige Schullpatron! Ich bitte Ihne um Gotteswillen das möchtens mir mochen zu Schulmaster in unsere Torf, weil hob ich schon sechse Kind und kone Prod und keine Erdeple. Auf Urgl ich kon nit Špilen, ale tastut nix, weil homr kane sudiche Instrumentl, wos belongt Geigen to bin ich Master, terfens nur frogen unsere Schenker –"[164]

Nedočet, a odhodiv knížku prudce na stůl, podíval se na Ceypka, který stěží se bránil úsměvu. Kaplan to postřehl, a proto prudčeji kázal:

„To je samý pošklebek, aby věděli, to není nic k smíchu! To se pošklebují chudým kantorům a každému, kdo neumí německy. Jako by to bylo! Nebožtík pan farář Hejna neuměl také německy, a měli ho znát, jaký to byl chlapík, učený, a jak mu to šlo i bez němčiny – Ale teď – bodejť, normalšul! Tuhle pan Dobrovský povídal, v Expedici jsem to slyšel, svatá pravda, že těmi normalšuly chtějí vyplet slovanský duch a horlivost –"

Ceypek se přestal usmívat, ze strachu, aby se P. Vrba ještě více nedohřál, třebaže nechápal a nerozuměl, proč se pan páter tak durdí. I zamlouval to, nutil se, aby zavedl řeč jinam, a P. Vrba porozuměv nebránil, zvláště když Ceypek začal o Rusech.

Uslyšel od kaplana, a ten to měl zas od Zieglera, Ziegler pak z Expedice, že přijel ruský generál Viomenil, že se usadil na Malé Straně v hospodě Jana Tichýho, v Lázních, tam že je bytem. I rozhovořili se o té slavné hospodě, co tam je Rusů, a jak ne, když je

164 V lámané němčině: Vaší urozenosti poníženě školní patron! Pro boží milosrdenství prosím, aby mi ráčili udělat kantorem v naší vsi, neb mám šest dětí a žádněj chleba ani brambory. Na varhany hrát neumím, ale to nevadí, protože ten nástroj nemáme, co se týče houslí, v tom jsem mistr, zeptají se našeho hospodského. *Pozn. red.*

tam takové zařízení, tolik pokojů, a všude že mají lustry a svícny na stěnách. A to že je všecko Rusů plno a v maštalích dole že není ani místečka, co tam je koňstva, teď že tam v Lázních budou Rusové také nějaké koně prodávat, turecké a ruské, ty maršem zmožené nebo nemocné, pozejtří že bude licitací.

I smluvili se staří, že se tam půjdou podívat. Také šli a vydrželi až do konce. Těch dní vůbec nahodila se skoro co den nějaká podívaná; hlavně na Rusy. P. Vrba chodil sám za nimi, někdy také s Ceypkem. Zima byla tuhá, ne však krutá, sněhu nepříliš a vzduch pořád jako jiskra. P. Vrbovi svědčila. „Mravenci" dali pokoj. Někdy ho také provázel mladý filosof Ziegler, ač ne často, neboť času neměl. Kolej ho držela, hodiny a také studium.

Hned zpočátku se přiznal P. Vrbovi, že jak uviděl u profesora Vydry hebrejské knihy i gramatiku hebrejskou, že mu nedalo a že se začal učit tomu jazyku starých židů; teď však vyznal, že to teď zanedbává, kvůli Rusům. Večer že se učí rusky a za dne chodí s kolegy za Rusy, jak jen na chvílečku může, také že už s nimi seděl dvakrát v hospodě a že s nimi rozmlouvali, česky, rusky, a jak se tam nasmáli, když jeden z těch Rusů vypravoval, jak tuhle v domě, kde je na kvartýr, číhal na německou myš, až ji chytl, a že jí pak uvázal na krk malou rolničku, takový hrkálek, a s tím že ji pustil do kanálu, ta že se tam jistě zbláznila a všecky ostatní vyplašila, teď že mají v domě od nich pokoj.

Za těch procházek účelných podařilo se P. Vrbovi, že Suvorova ještě dvakrát uviděl. Poprvé, to šel také Ceypek s P. Vrbou, když slavný maršálek jel s adjutantem od Wimmrova domu vzhůru ku Staré aleji. Podruhé, když šel sám, do České expedice. Tu ho zahlédl s hrabětem Kolovratem v kočáře.

Do Expedice teď P. Vrba chodil více nežli jindy, hlavně pro „důležitosti" vojanské. O Rusech se v Expedici teď více mluvilo, a skoro napořád, nežli o českých knihách, starých a nových, a podnicích literárních; a vždycky sympaticky, ano s nadšením. Sám Kramerius

míval hlavní slovo, o ruské moci a síle, o velikosti té slovanské říše, a jaké je přece příbuzenství mezi Rusy a Čechy, a Rusové že mají Čechy rádi.

Věděl, jak si tu libují, potvrdil to sám z hovorů s nimi, slyšel to od Rulíka i od samého Dobrovského, jenž s ruskými důstojníky mnoho rozmlouval, a všichni Rusové že si Čechy pochvalují, že nikde v žádné zemi nebyli tak přijati, i od lidu, jako v Čechách.

Za těch zimních odpolední zvláště v pátek scházela se beseda v Expedici jako nikdy předtím. Mluvilo se také o slavnostech u nejvyššího purkrabí, o hostinách, kde všude byly na počest Rusů, vypravovaly se anekdoty o Suvorovu.

Druhý pátek po Novém roku, odpoledne, když se již v klenuté Expedici smrákalo a stojany plné knih zapadaly skoro již v šero, přišel do plné již schůzky doktor Held. P. Vrba seděl vedle kaplana u Sv. Havla P. Nejedlého; za nimi stál filosof Ziegler, skoro vedle Šedivého, před nímž vpravo seděl doktor Ivan s týnským farářem Rokosem. V popředí u pultu, kdež stával Kramerius, seděl skrčeně profesor Pelcl, žlutavý ve tváři, nějak stonavý, nezdravý.

Hleděl vážně, zasmušile, ale usmál se (ostatní se nahlas zasmáli), když doktor Held pověděl, co slyšel od barona Henneta, a ten že to má od hraběte Kolovrata, jak se Suvorov zlobil, když za hovoru s Kolovratem přišla řeč na švýcarskou výpravu, jak ho tam císařští nechali v kaši, totiž slavný Hofkriegsrat[165] ve Vídni, a jak se Suvorov uplivl a pak zas, když slavnou tu válečnou radu ve Vídni jmenoval.

Zasmáli se tomu, protože Suvorov byl jejich hrdina a protože dotčenou slavnou radu také v lásce neměli. Z žertu došli do vážné úvahy, jak tam ve Vídni, ta rada a ministr Thugut divně to vedou, až Rusy dohřejí, až Rusové zase je nechají v kaši, a pak že Vídeň uvidí, že sám královic Karel se na to hospodářství zlobí, to že by bylo,

165 Dvorská válečná rada. *Pozn. red.*

teď, kdy Bonapart má takovou moc a když se tak, jak se proslýchá, chystá a snad připravuje na novou vojnu.

P. Vrba se vracel toho večera z Expedice znepokojen. To o Suvorovu se mu tuze líbilo, ale jak hovořili dál o Vídni, a že by Rusové trhli – To by bylo! Toho se v duchu lekal.

Takové starosti měli v Expedici, a vážnější lidé po Praze. Mladý svět, zvláště paní a panny, mluvil také horlivě o Rusech, ale jen o těch, které měli v Praze a v nejbližším okolí, a nejvíc o důstojnících, jak jsou švarní, galantní, o jejich zábavách a nejvíc o bále, který chystal generál Bagration na počest svého maršála Suvorova.

Mluvilo se o tom, jak vyzdobují sál v Lázních, co tam bude svíček, voskových, co lustrů a jaká schůzka panstva, ruských důstojníků i císařských a šlechta, že přijede mnoho ruských oficírů z venkova, také ten sličný „feldataman" Borodín, kterého v Praze nejvíc želeli, že tu nezůstal, že musil se svými kozáky na venkov.

Ten nepřijel, ale z venkovských zimních bytů sjelo se toho dne 18. mnoho ruských důstojníků do Prahy. U Černé růže, v Lázních, v Platýze, v Ungeltě, u Tří lip, v Červeném domě, u Bílého lva v Platnéřské ulici, všude, ve všech přednějších hospodách najali byty a byla nouze o nocleh.

Počasí se měnilo; zima toho dne kvapně pustila, a nazejtří, byla neděle, nastala obleva. Sníh, kde ještě vydržel, zmizel, dlažba ovlhla a svítila se navečer v září svítilen a pochodní, jak se míhaly Jezuitskou ulicí a dál přes most sychravým večerem, na kočárech i před nimi; povozy ty jely nekonečným, černým řadem a zahýbaly do Lázeňské ulice k hostinci V Lázních, před jehož průčelím, u vchodu, planula četná plápolavá světla.

Doktor Held stál u okna svého neosvětleného bytu, do něhož padal z ulice zardělý, kmitavý přísvit a s ním temný hluk, hrčení kočárů, pokřik, volání. Doktor díval se na proud povozů zaklopených, polootevřených, na důstojníky v pláštích v nich sedící, na dámy zahalené kožichy, plášti, na spoustu diváků, po nichž proudila zář

svítilen i pochodní a jimiž jako hustým brodem zvolna kráčeli koně v lesklém řemení, s chocholy a péry na hlavě –

Tou chvílí bylo u P. Vrby ticho. O bálu věděl, nešel se však podívat. Nezdáloť se mu jako knězi. Těšil se však, že zítra v Expedici uslyší. A zvěděl ještě toho večera, alespoň něco. Ziegler k němu si zaskočil oznámit, co viděl, jaký je na Malé Straně shon, ach, co jede panstva, Suvorov že už jel a generálové ruští, nejvyšší purkrabí, šlechta, vznešené dámy, to že je a bude! A u Tichých v sále, tam že by chtěl jen nahlédnout… Kolega jeden že učí u Tichých, ten se odpoledne na sál podíval, že viděl ten velký transparent, skoro dvacet loket vysoký a přes patnáct široký, Březina, jako malíř Stavovského divadla, že ho maloval.

„A co tam je –“

„Všecky bitvy, co Suvorov vyhrál, všecko je to tam prý jako živé. A naproti tomu transparentu bude divan pro Suvorova.“

„No tak, no tak, taková sláva, takové přátelství, to snad přece nebude pravda, jak tuhle v Expedici povídali, to to ve Vídni asi spravili –“

V pátek po tom bále P. Vrbovi toto jeho mínění v téže Expedici skoro najisto dotvrdili. Uslyšel tam, že přijel anglický vyslanec s císařským generálem Bellegardem, aby ujednali se Suvorovem nové tažení, zítra že bude nejhlavnější jednání. Rusové teď při počátku února asi odtud potáhnou zpátky do Bavor a dál k Rejnu.

„Pánbůh dej!“ opakoval P. Vrba potěšen v Expedici i doma kolikrát, jak o tom rozmýšlel.

Druhého dne nemohl ani doma dočkat, ačkoliv považil, že v Expedici nebudou a nemohou ještě nic vědět, co se ujednalo u Suvorova. Ale přece vyšel, ač poprchávalo. Zamířil Dobytčím trhem dolů do Spálené ulice. Na jejím začátku potkal nějakého oficíra, Rusa, jenž ostrým klusem jel vzhůru, a na konci ulice uviděl Rusy dva, pěší, obklopené houfem Pražanů, jemuž něco živě vykládali. Vtom jel kolem, Novou alejí, k Wimmrovu domu kočár; dva ruští důstojníci v šerých límco-

vých pláštích v něm seděli. A zrovna proti nim kmitl se jezdec, jenž ujížděl opačným směrem, vzhůru k Staré aleji na Příkopech.

„To je kurýr," volali z houfce.

„To je snad on, ten snad to přinese."

„Ne, to je anglický kurýr," vykládal kdosi, „ten ruský ostal tam, ve Wimmrově domě."

„Lidičky drazí, něco se stalo?" ptal se P. Vrba, přistupuje k houfci. „Ano, stalo, tady Rusové právě povídají. Musejí pryč."

„Do pole, do vojny."

„Ne, domů, do Ruska. Přijel odpoledne kurýr z Petrohradu, ruský císař poručil –"

„A naráz musí pryč!" doplňoval kdosi z houfce.

„Z Čech, do Ruska?" opakoval P. Vrba, nevěře sluchu.

„Pravda; Rusové sami nechtěli tomu ani věřit, ale už mají rozkaz, pozejtří potáhnou."

P. Vrba všechen vzrušen přidal do kroku a rovnou do Expedice. Tam, ač nebyl den obvyklé schůzky, zastal několik vlastenců: oba bratry Nejedlé, kaplana i juristu, Šedivého a direktora Procházku. Mluvili, a neklidně, již také o tom odchodu Rusů.

„Tak teď ve Vídni mají, co chtěli!" přimíchal se P. Vrba prudce do hovoru všechen červený. Mával rukou. „To uvidí, takhle – Jak potom: Concedo pacem –" A zlostně se usmál.

„Šedivého slovanského hrdinu" pak už neuhlídal. Ten odjel z nejprvnějších, hned navečer dne 27. ledna. Ale vojsko odcházet a odjíždět P. Vrba viděl. Po ty tři dny, co se ruské oddíly vypravovaly z Prahy, chodil se s nimi loučit (jednou s ním byl Ceypek) a nedbal nic, jak za té neobyčejné oblevy stříkal nejasným vzduchem déšť i sníh, připadaje na mokré dláždění plné bláta.

V pláštích, gamaších táhly ruské kolony pražskými ulicemi ztemnělými pod chmurným nebem, zhluboka rachotily ruské bubny temného hlaholu. Místem jej i pádný, stejnoměrný krok řadů Pražané přehlušovali, jak se sbíhali nebo stáli v ulicích, řemeslníci,

studenti, měšťané, chudí, bohatí, aby naposled pozdravili odcházející hosty, aby se s nimi rozloučili.

A Rusové, prostí v řadách i důstojníci na koních, kynuli upřímně do oken i kolem do pozdravujících je zástupů, kdež za nimi nehleděli jako za cizinci, nýbrž jako za přáteli. Přijali je v Praze jako spojence, jako hrdiny z vítězných bojů, a poznali, že ti strašliví válečníci kromě udatnosti a bojovnosti mají také jemný cit a dobré srdce.

A kouzlo příbuzné řeči rychleji upjalo a utužilo pásku přátelství. Nemnozí je vědomě cítili. Jenom ti, kteří se chvěli o život vlastního národa, kteří se dali v zápas o jeho jazyk. A v tom kouzlu příbuznosti tušili zdroj nové síly a víra jejich posilněna.

Křísło, jiskra hořela.

XXIV
Varia

Podvečer jednoho dne počátkem února vrátil se doktor Held, unaven službou v klášteře u milosrdných i četnými návštěvami u svých nemocných, do svého bytu, příjemně vytopeného. Jak odložil plášť a klobouk a vzal místo fraku pohodlnější kamizolu, zasedl ke klavíru. Ani nerozsvítil. Chtěl si oddechnout, okřát. Šeřilo se a v tlum houstnoucích stínů, v nichž ztrácely se klavír i nábytek kolem, ronily se první tlumené zvuky, lahodné, snivé; pak vážněly, až spojily se ve velebnou melodii v posvátném háji Kouzelné flétny…

Někdo zaklepal na dvéře, jednou, dvakrát. Teprve třetí zaklepání doktor zaslechl. Ustal a nevrle zvolal: „Herein!“[166]

Vstoupila jakás stařena v čepci, s šátkem přes ramena.

„Co je!“ zvolal doktor od piana po česku, vida, jak myslil, nějakou ženu z lidu.

„Pane doktore,“ začala po německu příchozí, blížíc se volně k němu, „prosím, račte omluvit, že tak pozdě –“ Stála před ním jako udýchaná a maně se ohlédla po stolici. „Račte dovolit, nohy, nemohu –“ Sedla na židli. Doktor rozeznával v šeru postavu staré, sešlé paní, a jak se zdálo, rozčilené. Přistoupil k ní a zeptal se, čeho si přeje.

„Ach, proboha!“ vyhrkla po česku, „tak už mne, pane doktor, neznají! Ach bože!“ teskně zavzdychala.

„Paní Butteauová!“

„Ano ano,“ přisvědčovala pohnutě, skoro plačky. Vstala a podala doktorovi ruku. Omlouval se, že hned nepoznal, že to šero –

„Ale to nic, já se nedivím, oh, ne – vždyť –“ Umlkla, jako by ji lítost přemohla.

166 Vstupte! *Pozn. red.*

Held požádal, aby usedla, a hned rozsvěcel svíčku. Jak poté zardělý svit padl na hosta v sešlém čepci, v obnošeném šátku, na tvář ustaranou, přepadlou, zalekl se v duchu. Vyslovil své podivení, že se s paní Butteauovou v Praze shledává.

„Myslil jsem, že jsou u pana zetě."

„Byla jsem, byla, pořád, před týdnem ještě."

„Kde je teď –"

„Byli jsme v Rakousích, teď zase jsme v Čechách, v Jindřichově Hradci, odtud jsem přijela."

„Něco se stalo?"

„Bety psala, a tak tuze žádala –"

„Ach tak! A jak se vede panu zeti?"

„No, jak bývá u trupy, není to stejné. Ale mohlo by to jít, Paulinka, jako Thámová, teď taky hraje, a hodně, líbí se, má velké role; kdyby se tak byla v Praze mohla v nich ukázat! Ale copak – samé intriky, jako tady v Praze. Tam zas by bylo o to líp, ale co platno, když je to venkovská společnost. Gáže malé, to se ví, teď obzvláště s tou vojnou. A Thám, jak už je, to vědí. Znamenitý člověk, učený, Schriftsteller[167], všecko, aber – přec jen se neopanuje, vědí, stran pití, a pak bývá zle, ach bože – A Paulinka –"

„Tedy harmonie, nějaké dohodnutí není."

„Paulinka se dost přemáhá."

„To se měla dřív, odpustějí, řeknu to upřímně. Thám ji má tak rád."

„Ó k zbláznění, to já vím, ale když – když on je taky umíněný. Z Prahy nemusil chodit. Paulinka je celá nešťastná, jen do Prahy, jen do Prahy – A pro Tháma by to bylo také lepší. Spíš by zas spisoval –"

„Venku nic nepíše?"

„Nic, ani pérem nehne, jen pořád – oh, nechci žalovat, byla by toho kronika – Paulinka jako tělo bez ducha, smutná –"

167 Spisovatel. *Pozn. red.*

„Pořád ještě?“ ptal se doktor významně.

„Na Prahu nemůže zapomenout –“

„I jen ať zapomene, co tady měla a proč po Praze touží, nestojí za to.“

„Ano ano, ale člověk nadarmo napomíná. A když také Thám, kdyby ten byl jinačí a nechal sklenice –“

„To by se musila panička silně změnit –“

Paní Butteauová jen zhluboka povzdychla. Nepřisvědčila, nebránila, jen nervózně upravovala starý čepec a šátek na sobě, až pak zaúpěla:

„Oh, jsem nešťastná matka! Takové dcery, všecky so talentiert, so – pro divadlo zrozené a žádná neměla štěstí –“ Třeslavý její povzdech vanul zhluboka. „Bety už nemá ani místo,“ vyrazila skoro zoufale. „Však kvůli ní jsem přijela do Prahy, psala, tolik naříkala, že tu sama nebude, že to nevydrží, že umře –“

„Stůně?“ ptal se doktor zvědavě i překvapen, ač ty hrozby Thámovy švagrové hluboce ho nedojaly. Nevěřil jim.

„Stůně,“ odpovídala rozpačitě. „Ach, to je také neštěstí!“ Zalomila rukama. „Neslyšeli?“

Doktor nevěděl.

„Měla takovou partii, takového bohatého nápadníka –“

„Umřel –“

„Ach, to bylo dřív, oh, toho je škoda, ten by si byl Betynku vzal. Ale tenhle –“

Doktorovi se kmitlo, že jich bylo víc, těch milovníků, ale optal se na jednoho.

„Byl nevěrný –“

„Ujel, nějaký oficír – Tolik sliboval a to ubohé dítě mu uvěřilo, důvěřovalo mu, a teď – Oh, já nešťastná matka, ta hanba!“ Nos jí zčervenal, slze jí vytryskly, jak tak všecka rozčilená zaúpěla.

„To měli smutnou cestu.“

„Ani mně nebylo dost dobře. Paulinka mne nechtěla ani pustit –“

„Chtěla jet sama," a v očích doktorových svitl úsměšek, hned však se pamatoval. Zeptal se klidně, proč nejela.

„To vědí, Thám nechtěl ani slyšet; ale já jí to také rozmlouvala," doložila jako na svou omluvu. „Co by tu také pořídila! Nic by Betynce nebyla platná, a pak Thám, vědí – To by zas bylo! Však jen se Paulinka zmínila, už začal takové řeči, jako by Paulinka bůhví-proč sem chtěla, a ona čistě kvůli Betynce, naše děti se mají tak rády, obzvláště Betynka s Paulou. A tak jsem jela já, das heisst, já bych tak jako tak se vydala, když je Bety na každou chvilku –"

„Ach tak!"

„Je to neštěstí! Bety pořád pláče, to si můžou pomyslet, vždycky tak na čest, a pak ten chlap! – Kvůli němu přišla o místo, nic teď nemá, a v tuhle chvíli, když se už chystá, a já, co já, ach bože, musila jsem si na cestu vypůjčit. Thám také nebyl právě při penězích, a tak teď tady, a draho je, a Bety, a ta starost s ní –"

Tiše zavzlykala. Held najisto tušil, jak je to s tím nápadníkem. Také paní Butteauovou posuzoval vždy jako přítel Thámův, že je mnoho vinna, když Paule ve všem nadržovala. Ale v tento okamžik mu jí bylo líto. Proto se otočil a do druhého pokoje (věděl, pro jakou radu a medicínu vlastně přišla) a přinesl odtud několik bankocedulí, jež po krátkém úvodě paní Butteauové nabídl.

Viděl, jak tím naráz mrak zažehnal, jak se trhl, jak svitlo v její tváři, že hodný kus tíhy z ní spadl. Oživla, vstala již čiperněji a děkujíc omlouvala se, že proto nepřišla, že chtěla jen prosit, aby se pan doktor na Betynku podíval, ale když je tak mnoho laskav, to že by Tháma těšilo, kdyby věděl, ale kdyby se ráčil na Betynu podívat, udala přitom svůj byt, že chudáček zkouší, a ona sama jaké má starosti –

Aby to zkrátil, slíbil doktor, že přijde, zítra že najisto přijde. Odcházela děkujíc, povzdechujíc, dojata laskavostí doktorovou, a jak Betynku potěší. Upřímně si oddechl, když dvéře za ní zapadly, když ho ticho zas obklopilo. Zasedl opět ke klavíru, ale ku svému nejmilejšímu Mozartu hned se nevrátil.

Zamyslil se.

Vzpomínal na Tháma, že tedy není u něho líp, že Thámová pořád ještě má v hlavě toho panáka, Amlinga, slabého herce, mizerného chlapa. Jak chtěla do Prahy! K sestře! Hm – A Thám, ten pije dál a nic nedělá, nepíše; zdivočí u takové trupy. Bylo by přec jen líp, kdyby mohl do Prahy – Ale kam s ním tu! A když sám nechce! – Prst zavadil o klávesu, druhý přitiskl, třetí –

Paní Butteauová chvátala, seč byla, jako liška, když uloví kořist a pospíchá s ní do doupěte k mláďatům. Přitáhla šátek k tělu, přiklonila hlavu proti mrazivému větru, jenž jí fučel zvláště na mostě zostra do tváře. Za mostem, v Jezuitské ulici, nakoupila kávy, cukru, sobě chleba a Betyně jemnější pečivo a zahnula pak kolem Klementina do Platnéřské ulice. V starém, tmavém domě, jenž měl staré, tmavé schody, vylezla do druhého patra do bytu, do něhož se její dcera poslední čas uchýlila. Byl malý, o jizbě a kuchyňce, nízký a chudý, chudý! Nábytku málo: stůl, nějaká židle, stará španělská stěna v koutě, postel.

Na posteli Betyna v mrkavém světle olejové lampičky na stole. Seděla v starém šátku, přepadlá, bledá. Krásné tmavé oči hluboko zapadly, lícní kosti vyvstaly a na pohublé tváři žlutavé skvrny hlásající velkou změnu. Seděla skrčená, schoulená, s očima do prázdna upřenýma. Hořkost v nich, hořkost na rtech tvrdě semknutých, hořkost v celé tváři k prsům přitisknuté; hlava v polosvětle, s hlubokými stíny kolem očí, pod lícní kostí –

Nehnula se, ani když zaslechla, že matka jde, ani když vstoupila, když u ní stanula, ji pohladila a když mateřsky měkce zavanulo:

„Betynko, chtěla bys polévky nebo kafíčka? Mám, přinesla jsem, a houstičky, bílé, dobré – Tuhles je tak chtěla –“

Betyna nadzvedla hlavu, obrátila zapadlé oči po matce.

„Kde jste to pořídila,“ ptala se temně, jako s podezřením, nedůvěrou.

„No, mlč, dobrý člověk –“

„Tak kde jste byla?“ ptala se netrpělivě Betyna.

„No kde jsem byla! Kde jsem se mohla nadít – víš, on vždycky – U doktora Helda –“

Bety se vzpřímila, hubené ruce chytly za pelesť.

„U toho! Proč jste tam chodila!“

„Kam bylo jít, má zlatá?“

„Ten on se vysmál, viďte. Thámův přítelíček!“

„Ne, ó ne, hodný byl, ptal se na tebe, a sám, ani jsem mu neříkala, se nabídl, že tě navštíví –“

Rty Betyniny hnuly se úsměškem.

„Mne, teď! Podívat se na mne. Ať si ostane! To jste ho zvala, viďte –“

„Ne, má zlatá, ne, to on sám –“

„To on pak bude povídat, mezi těmi vlastenci, jak hezky vypadám, a v kafírnách –“

Dala se do pláče, do zlostného pláče.

„Takové mám živobytí,“ zlobila se v tom pláči, „jako arestant. Nikam nemůžu, nic užít, ani vykročit za celý ostatek, a to trápení, ani na sebe nic –“

Paní Butteauová konejšila, chlácholila, těšila, až ji dcera odbyla, co mluví takové, co s tím – Paní Butteauová se odplížila ani nehlesnuvši, trpělivě, a hned zatopila a vařila. Když káva byla hotova, nalila ji do nejlepšího hrnečku, co měly, chystala housky a ptala se něžně, kam to Betynka chce, na stůl nebo k posteli. Hned pak stavěla židli k loži, když dcera nerudně oznámila, že ke stolu nechce, a nesla tam k posteli kávu, pečivo.

Doktor Held šel druhého dne až odpoledne k Butteauovým na vizitu, která ho tuze netěšila. Stará paní uvítala ho hned v kuchyňce, kdež ve škopku prala.

„Ach bože, pane doktor! Ráčejí odpustit –“ Utírala ruce, odvazovala chvatně zástěru. „Odpustějí, ani jich dál nemůžu vést – a tady, takový nepořádek – Ale když –,“ přistoupila k němu s vyjasněnou

tváří, „když u nás byla vrána, dnes ráno," hlásila tišeji, ale s úsměvem. Otočivši se, vklouzla do pokoje, odkudž se hned vrátila s novorozenětem v karkulce, červeným, ale pěkně buclatým. Ukazovala je s patrnou radostí a chloubou.

„Vnouček, prosím, a jaký cvalík! Ten je silnější, nežli byl Thámův Vašíček, ó kdepak! Hoch jako Turek; jediné vnouče, pane doktore, a mám tři dcery!" Všecka tvář jí zářila.

„A jak maminka –"

„Nu zkusila, oh – když –"

„Ale je dobře," ptal se doktor, aby se rozradovaná babička nerozpovídala.

„To vědí, jak bývá, den Umständen gemäss[168]. Teď spí, chudinka, spí," šeptala.

„Tedy gratuluju, paní Butteauová, mnoho štěstí a zdraví, obzvlášť jim," to řekl důrazněji, „budou mít nejvíc s tím vnoučátkem. Nebudu zdržovat."

Omlouvala se, děkovala za návštěvu, v kuchyňce i ještě přede dveřmi, kam ho šla vyprovodit –

V Spálené ulici před domem č. 94 stál asi pětatřicetiletý voják v tmavošedém plášti, v gamaších, v čapce, beze zbraně. Neměl na rameni sekyru v bílém koženém pouzdře a koženou zástěru zrzavé barvy, ale každý na něm viděl, že to vojenský tesař. Chlapík veliký jako hora a měl kníry, licousy; těch obyčejní vojáci nenosili.

Byl to vojenský tesař, Lukáš Burian, tesař granátnické setniny kapitána Jana Jeníka z Bratřic, 35. pluku barona Wenkheima. Vysloužilý tesař, vlastně vykoupený. Jeho vlastní hejtman, pan Jeník, když koncem loňského roku (1799) kvitoval a do vlasti se chystal, vyplatil si Buriana nadosmrti odvedeného. Postavil za něj za své peníze náhradníka, byl cizozemec, a tesaře své setniny vzal si s sebou. Tak mu

168 Podle okolností. *Pozn. red.*

přál, tomu dlouhému vojáku, jenž léta již vzdychal po své Mariánce. Teď čekal trpělivě u toho domu č. 94 ve Spálené ulici na svého pána, „pana barona", jak ho tituloval. Předevčírem přijeli do Prahy, uhostili se v hospodě, pán chodil po známých a příbuzných, sháněl také byt, jak Burian vyrozuměl, a teď měl přijíti sem, jak si sám ustanovil, o půl třetí. Docházela třetí a pan hejtman nešel. Lukáš Burian čekal trpělivě, ač přituhovalo a sníh hustě poletoval. Čapka, ramena zbělely sněhem, ruce, nohy zábly. Tesař přecházel jako na stráži, až pak, to bylo skoro čtvrt na čtvrtou, zahlédl pana barona. Hleděl mu vstříc, ulicí vzhůru, k Dobytčímu trhu, odkud přicházel, v uniformě, v důstojnickém plášti, vysoký, v kašketu, s copem, v obličeji hladký, zdravě zardělý. Bylo mu asi pětačtyřicet let, vypadal však mnohem mladší.

Přišel (napohled přísný) a spustil česky na sluhu, který se postavil po vojansku.

„Čekáš, viď –" Znělo to úsečně, ale srdečně. „No, už toho bude dost. Pojď, podíváme se."

Vkročili do širokého průjezdu; tu jim vyšla vstříc stařena s klíči a vedla je do prvního patra, kdež otevřela dvéře do volného bytu. Vešli. Předsíň, dva pokoje, v každém bílá rokoková kamna, vyhlídka do ulice, kuchyně. A všecko prázdné.

„To je náš kvartýr, Lukáši. Jak se ti to líbí?"

„Teď moc ne, pane barone, ale bude se mně líbit, až to dám do pořádku."

„To je slovo. Tak si dům pamatuj; tu máš klíče, doprav sem kufry a všecko a čekej tu, až přinesou truhláři postel a všecko. Večer si dej v hospodě, ale tady dobře zavři. A spát můžeš, kde chceš, v hospodě nebo tady. Vy budete tady ostávat, to ti tuhle ukáže –" Pokynul stařeně, jíž dal spropitné, a vyšel z bytu a z domu.

Pustil se ulicí dolů, na Perštýn, zahnul do Dominikánské ulice a zastavil se před bývalým jezovitským seminářem sv. Václava, kdež jako student byl na vychování. Zahleděl se na tmavé stavení velkého průjezdu a stál, nedbaje, že padá sníh, déle, nežli se nadál.

Mihli se mu patres jezovité profesoři, kolegové, jak tu tropili, jak českou zpěvohru provozovali (uměl ji ještě zpaměti), mihl se mu kuchař „Schwabenwenzel".

„Tady ti liščí jezuviti," pomyslil, „nás cpali strašidly a dušičkami –"

Dal se do kroku, zanedlouho se však opět zastavil, u dveří České expedice. Pohlédl sklem do prostorné místnosti, pak pojednou otevřel a volal německy, vcházeje:

„Přece jsem vás našel, pane Kramerie! A nejprve gratuluju." A česky s úsměvem opakoval: „No zmáháme se, zmáháme." Ohlížel se místností plnou regálů knih. „U Zlatého půlkola to takhle nebylo. Bravo! Ach," zasmál se, vida, že krátkozraký Kramerius mhouří oči a nemůže ho poznat. „Zestárl jsem, vědí, no jsou to léta, co jsme se neviděli."

„Ach pane barone!" vyrazil Kramerius radostně a hned byl před pultem. Uvítal důstojníka velmi uctivě a velmi potěšen, že ho vidí a že se vrátil zdráv.

„A teď jim tu zůstanu, pane Kramerius," a německy pokračoval důstojník, že kvitoval, koncem loňského roku, že v lednu se vydal z Němec od pluku na cestu, že se zdržel nějaký den v Plzni.

„Však vojny dost užili, pane barone –"

„Od osmnáctého roku, dobrých pětadvacet let jsem sloužil."

„A slavně, raněný byli – Ale u Stockachu vyvázli bez rány. Ještě jednou děkuju za zprávy."

„To bylo všecko nakvap, ale dalo by se povídat o té vojně. To by bylo skládání, pane Kramerius!" A žertem doplnil: „Já taky spisoval, na vojně, třeba po bitvě nebo na piketě. To jim mám takovou knížku pergamenovou a do té jsem si všecko zapisoval. Ale cenzura by to nepustila, to rozumějí: ‚Betrug'[169], ‚Täuschung'[170] a takováhle slova, to ona ani cítit, třeba to byla svatosvatá pravda, co se dálo

169 Podvod. *Pozn. red.*

170 Klam. *Pozn. red.*

v té francouzské vojně. Ale o Francouzkách tam není nic," obracel zase do žertu, „obzwar ich mit den Französinnen ganz rüstig in die Schranken trat[171] – Je to německy psáno, to vědí, člověk na vojně tak zvykne, musí. In unserer geliebten Czechensprache[172] musím se zas doučovat. Těším se na to, jak budu zas spokojeně číst, a na muziku, na opery; tam jsme měli jen ty kanónové – Kvartýr už mám, na Spálené ulici, přítel Krtička mně ho zamluvil –"

„Pan guberniální rada –"

„Ano, starý kamarád, ještě ze studií. Jdu teď k němu." Setník podával ruku Krameriovi, jenž ho žádal, aby mu zase prokázal čest a navštívil ho.

„Naše vlastenská společnost roste," doplňoval s patrnou libostí, „poznali by nové vlastence, mladé i staré."

„Že mladých přibývá, to je dobře. Přijdu, přijdu, pane Kramerius."

Když vykročil ze dveří, ku kterým ho Kramerius vyprovodil, minul P. Vrbu v límcovém, tmavém plášti, v čepici se štítem a s „ušima" pod bradou přivázanýma. Starý kaplan se zarazil, jak zhlédl důstojníka vycházeti z České expedice, a díval se za ním, až zašel za roh. Když pak sám vstoupil do Expedice, uvítal ho Kramerius:

„Viděli toho oficíra, velebný pane?"

„Viděl. Nebyl to snad –," ptal se P. Vrba dychtivě a v předtuše.

„Byl. Pan Jeník rytíř z Bratřic, zůstane teď tu, v Praze, a bude sem mezi nás chodit."

„Ach tohle je! To rád slyším!" V očích pod hustým obočím zablesklo upřímným potěšením. „To rád slyším! Ale chlapík, už od figury!"

171 Ačkoliv jsem s těmi Francouzkami celkem obstojně zápasil. *Pozn. red.*

172 V naší milované češtině. *Pozn. red.*

XXV
Skončí se bez konce

F. Věk si kolikrát vzpomněl na P. Vrbu, co asi říká tomu proroctví, že tohoto roku 1800 nastane mír. Vzpomněl si jmenovitě, když podle dvorského dekretu po všech kostelích se v březnu modlili, aby bůh v nastávajícím polním tažení c. k. zbraně požehnal, i pak, když u Rejna i dole v Itálii začala děla hřmít, když chodily zase zprávy o zuřivých bojích.

Věková, když bylo muže náhle potřeba v krámě nebo v hospodářství a marně se po něm doma sháněla, pokaždé poslala Vašíčka, již osmiletého, čiperného, aby sběhl k Bílkům pro tatínka. A býval tam skoro pokaždé. Sněmoval se starým sousedem o světě, hlavně o vojně; také se často přeli. V něčem se často shodovali, jako v tom, jakou vyvedli ve Vídni hloupost, že se s Rusem rozkmotřili, a že to tam divně vedou, když i králevic Karel vzdal se správy nad armádou, však že to je vidět; od Rejna chodily zlé noviny. Císařské vojsko všude ustupovalo a Francouz pořád mu v patách.

„A že se našim v Itálii daří líp," starý Bílek zakýval pravicí, v níž držel dýmčičku, vpravo vlevo, „to, no nechme být, počkejme, až co Bonapart, ten se ještě neozval – Uvidíte, Františku, že ti zajatí Francouzové v Josefově už dlouho nebudou!"

Věk od podzimku v Josefově nebyl. Cestu tam neměl, a schválně, kvůli Francouzům, už nejel. Věděl, že ho syndikus, třebaže prohrál i s vrchním, ba právě proto, ostře hlídá; hlavní však bylo, že cestu měl za marnou, když jim nemohl nijak prospěti. Ale pak v červnu na ně živě vzpomínal, když četl, že Bonaparte vytrhl do pole, že přešel Alpy, jak se prodral těmi horami do Piemontu a z Piemontu do Lombardie, že vrazil Melasovu vojsku do zad a že u Marenga –

Strašná porážka! Zvědí-li to zajatci?

A z Němec také zprávy Jobovy. Francouz byl už v Bavořích a blížil se k hranicím.

„Vidíte, Františku, teď je zle, už se to podobá jako před čtyřmi roky, už jdou na nás, tentokrát je zle, jde už o Čechy."

Že je zle, to mu dotvrdila vyhláška král. českého gubernia, která vybízela, aby každý, kdo má nějakou zbraň nazbyt, ji zapůjčil těm, kteří se postaví dobrovolně proti vpádu nepřátelskému hranice bránit. Když o tom u Věků večer na podsíni mluvili, povzdechla stará Věková teskně a zhluboka:

„Kdy tomu bude konec! Toho já se ani nedočkám. Co bude bídy, co sirotků a mrzáků!"

„Ba toť," přisvědčoval Bílek, „teď chtějí zbraň a ke vší už hrozné kontribuci[173] budou chtět ještě peníze, uvidíte, nové daně a vojsko."

A chtěli daně a také nové vojsko. První zprávu o tom dostal Věk od P. Vrby, jenž se zas po dlouhé době ozval dlouhým listem. Zlobil se na Bonaparta a na to, že co loni králevic Karel a Suvorov (ví-li Věk, že ten slovanský hrdina v máji v Petrově zemřel) vybojovali, to že je všechno pryč, ba že nepřítel už táhne k hranicím; teď, když je nejhůř, že zas arcikníže Karla zavolali, že přijel do Prahy, že je ustanoven k obraně Čech a k takovému konci a cíli že zřídí český pluk či legion dvacíti pataliónů ze samých Čechů, Moravanů a Slezanů.

Za nějaký den vyvěsil dráb, syndikus přitom stál a mnul si, nevěda proč, ruce, na radnici veliký tištěný arch, na jehož počátku bylo vytištěno hrubým švabachem: „My Karel, královský princ uherský a český, arcikníže rakouské atd., českým, moravským a slezským věrným obyvatelům –"

Věk si přispíšil to přečíst; když sestupoval ze schodů radnice, potkal starého Bílka, jenž poloobležen vyběhl, jak zaslechl o té vyhlášce.

---

173 Daň. *Pozn. red.*

„Je to to, jak pan páter Vrba psal, o českém pluku. Má být ze samých dobrovolníků."

Dva dni poté rozlétla se městečkem válečná píseň. Dvoulist ten, s českým lvem v čele, přinesly děti ze školy, kdež se z něho učily zpívat tu píseň:

„Ej, vzhůru, Češi, do boje!
Již spojte se v pluk — —
— — — — — — — —
Jen rychle běžte k pluku sem,
sám královic jest vůdcem všem!"

Když také Vašíček Věků tu píseň přinesl, Věk ji přečetl a zamyslil se nad ní. Vzpomněl na Tháma, jak loni s ním byl na Hradčanech, jak mluvili o stavech, že se přičinili o český jazyk, aby se dostal zas do škol i do úřadů – Ve Vídni se vymluvili na válku. Teď chtějí zas, a co dají, copak dají za to vše, za ty hrozné peníze, za daně, drahotu, za krev – A trpce si sám odpověděl: „Jiný vítr, jiný vítr, jak říká syndikus."

V prosinci, po Vánocích, dostal balík knih od Krameria s listem; také P. Vrba přiložil psaní. Kramerius stýskal na zlé obchody, že všecko s tou vojnou vázne a že padl na všechny velký strach, zvláště po té velké porážce u Hohenlinden, a když Francouzové teď vrazili už do Rakous –

P. Vrba však se zas utěšoval, že to půjde, že se to obrátí, když královic Karel převzal opět vrchní správu nad vojskem, že už z Prahy odjel k armádě, a když na jeho vyzvání dobrovolný český pluk rychle, pěkně se schází, že skoro denně přichází do Prahy množství srdnatých jonáků z Čech i z Moravy, vesele s muzikou, ve zvláštním vojanském mundúru, že mají dlouhé kalhoty (bylo podtrženo) a vysoké peří na kulatém klobouku, radost se podívat. A patalión studentů, ten že je extra, ti že mají stříbrné náramenníky, včera že

třem pataliónům byly na Staroměstském rynku odevzdány praporce, že česky (bylo zase podtrženo) a německy přísahali a pan světící biskup rytíř Chlumčanský že měl českou řeč k dvěma pataliónům, pozejtří že se všechny tři vypraví z Prahy dolů k Budějovicům na hranice –

V rachotu válečném, v útisku velkých, krvavých obětí, v úzkostech před nepřátelským vpádem skonával rok, skonávalo století a nové přicházelo. Věk očekával první jeho chvíle sám se ženou. Děti nevydržely; usnuly po desáté a babička ještě dřív. Chodiloť teď na ni spaní tuze časně i často.

Venku hlomozil vítr a sníh šlehal do oken. Věk, sedě se ženou u kouřícího se punče, vzpomněl, že je v Praze asi hlučno tou chvílí, jak tam asi očekávají nové století. Jistěže hlučně, a že by teprve slavili, kdyby to strašidlo válečné neděsilo všude krvavým stínem – Co Kramerius, Held, P. Vrba a všichni vlastenci, ti že asi vzpomínají, co nový věk nám přinese, P. Vrba, ten že se jistě za Čechy modlí.

Řekl to vážně, měkčeji, na okamžik se zamyslil, pak, když pojednou z temna zimní noci zaduněl hlahol zvonů, chopil se sklenice a připil ženě:

„Aby nám všem pánbůh zdraví dal, dětem, mamince, nám a všem těm našim vlastencům, aby bylo líp v tomto novém století."

„A abysme se pořád měli rádi!" Řekla to s úsměvem a plachý ruměnec kmitl se její svěží tváří. Přiťukl hlučněji sklenicí, pak ji hned postavil a podal Marián ě pravici, mlčky, ale se zrakem vyjasněným.

První rok nového století přinesl mír, a záhy. V únoru smluven v Lunevillu. Zajatcům, také josefovským, přinesl vysvobození. Věk se doslechl, jak z Josefova vypravili Francouze do vlasti, ale ti, nežli se vydali na cestu, že si všichni vyžádali, aby směli na hřbitov dáti druhům, kteří tam ostanou, sbohem. I šli a mnozí prý při tom loučení plakali.

Nedlouho potom chystal se Věk do Prahy. Již dvě léta tam nebyl. Tentokrát se vypravoval nerad; než obchodní záležitosti nutily. Musil.

Neměl chuti proto, poněvadž měl poslední dobu starosti o matku. Pozoroval, jak se od zimy nápadně tratí. Byla již jako věchýtek, svěžest a síla ji opustily.

Jindy běhala, šukala po domě jako myška a zpívala ráno i za dne. Teď i její ranní píseň se málokdy ozvala. Zato více se modlila, sama ve své světničce, z knížek i růžence. Jindy na vše pamatovala, teď často zapomínala, jindy děti obsloužila sama, teď ji to již zmáhalo. Už se jen šourala, záhy se unavila, ráda si vyhověla, usedala a hned dřímala –

Když tak jednou v staré lenošce usnula a když se Věk zadíval na její ustaraný obličej, na čelo plné vrásek pod vlasy skoro již bílými, hladce ku spánkům přičísnutými, na zvadlý, hubený krk, na upracované ruce vyvstalých žil a připomněl si, co se nalopotila, co se pro něj nastarala, zvláště tenkrát, když ho vzala v ochranu proti pantátovi, byl dojat a úzkost o ni se mu přikradla k srdci.

Když jí oznámil, že musí do Prahy, že se jedná o velkou sumu, podívala se na něj, jako by se lekla, ale hned se nutila do úsměvu.

„Když musíš, jeď, ale dlouho nebuď, abysme se ještě uviděli."

Přemohl se, zažertoval, jak to panímáma mluví, a nutil se také, aby dost s veselou odjel. Ale když dával matce sbohem a cítil, jak se na něj podívala, tak zdlouha a smutně, a pojednou mu udělala kříž, což neučinila, co byl ženatý, sotva se slzám ubránil.

Na Opočně setkal se s Patrčkou ze Solnice. Promluvili o cestě, obchodu. Věk si taky vzpomněl na Michala, syna Patrčkova, že si už dávno nebyl u něho pro knihy.

„Má po knihách. Už nesmí."

„A proč?"

„Mám ho v krámě při handli, učí se."

„Už?!"

„Je mu třináct let, kluk roste, je dost velký –“

„To jste ho měl dát na studie, je to neobyčejně bystrý chlapec, ten by se dobře učil.“

„To by bylo jeho, to on chtěl a dost se naplakal, když musil za pudl a dělat kornouty.“ Patrčka se usmál. „Ale co naplat, potřebuju ho, a na studie, teď v tyhle časy, nevynáší, to rozumíte.“

„Škoda ho. Ale od knih ho přece nehoňte. Čtení mu popřejte a pusťte ho někdy k nám do Dobrušky.“

„Když by to mohlo trochu být. Děkuju pěkně. Ale říct mu to nesmím, to bych ho teprve v krámě neudržel.“

„Mně ho je líto –“

Starý Patrčka se usmál. Nerozuměl; nevěděl, že Věk ten stesk a tu touhu zná, že ví, co to je s nechutí, odporem státi v krámě za pudlem –

V Praze vyřídil si především svou obchodní záležitost, pak navštívil Expedici. Kramerius mu nejvíce vypravoval o profesoru Pelclovi, zjara zesnulém, jak zemřel, jaká je škoda veliká toho učeného Čecha, co mohl pro vlastenské literní umění ještě vykonat.

„A z profesorské stolice. Kdo ji as dostane!“ mínil Věk.

„Nejvíc se mluví o jeho nejlepším žáku, o Janu Nejedlém.“

„Je mladý ještě.“

„Ale je znalec jazyka i literatury a má přízeň u vysokých pánů.“

U Helda pak zvěděl o Betyně a staré paní Butteauové, že Bety zas už chodí do sboru.

„A také šviháky shánět, to víš,“ dodal doktor s úsměvem.

„A dítě?“

„Jeho štěstí, že má takovou bábu. Ta ti má z něho radost, to bys měl vidět, jak mu shání. Vytlouká to svým způsobem. To víš.“

„Na Tháma jsi se neptal?“

„Tluče se s aktéry dál. Mezi nimi, tj. v tom jeho manželství, to není líp, a bída lásky nepřidá, to víš, a Thámová na toho Amlinga ještě nezapomněla, jak jsem vyrozuměl z řeči staré Butteauové.“

Naposled zašel Věk k P. Vrbovi. Byl zdráv, liboval si, že „mravenci“ jako by je začaroval, ale že proto přece nikam nemoh, jako s knížkami, nejprve pro vojnu a teď že je nouze mezi lidem. P. Vrba vypravoval o Expedici, o „vlastenském vladykovi“, o rytíři Jeníkovi z Bratřic, že se s ním seznámil, jaký to je hodný, veselý pán.

„Ale vědí, také má trochu toho filosofického století v sobě, jako oni,“ šlehl s úsměvem. „O jezuvitech mluví! No však by ho v pátek v Expedici viděli a poznali.“

Ale Věk, jenž si jindy den dva v Praze rád přidal, nezdržel se a pospíchal domů. Divná úzkost, jako zlá předtucha, ulehla mu na duši. Pořád měl matku na mysli, jak byla vetchá a jak se s ním loučila, jak ho žehnala.

Když dojížděl do rynku, bylo za krásného dubnového odpoledne, vyhlížel v napětí už zdaleka svůj dům, nespatří-li nějakou změnu. Ve světnici zastal jenom ženu. Děti byly ve škole.

„Kde je maminka?“ ptal se, sotvaže své ženě ruku podal.

„Je v sedničce.“ Tvář mladé Věkové byla vážná a lítostně pohlédla na muže, když oznamovala:

„Slábne, chudáček. Sama mi to řekla, že tak najednou ji síla opouští. Chtěla do postele. Ale svléknout se nechtěla, jen si tak ulehla. Chtěla jsem poslat pro felčara, ale o tom ani slyšet, že prý to přejde. Ale na tebe vzpomíná; nejvíc včera a dnes, už kolikrát si povzdechla: ‚Kdyby už tu byl František!‘ Také na nebožtíka pantátu si vzpomněla, vypravovala o něm, a pak,“ mladé Věkové vázl hlas, „co má v truhle, šatů a vinutí, co si mám nechat, co komu, a granáty, cos jí z Prahy přivez, ty ať nechám Lidušce, aby prý měla po bábě památku – Chlácholila jsem ji a povídám: ‚Ale panímámo, proč mně to povídáte, vždyť ani nestůněte.‘

‚I to nic, jen abys to věděla.‘“

Věk už dále neposlouchal a vyšel kvapně do světničky k matce. Jak překročil práh a uviděl ji na posteli přikrčenou, vetchou jako do uzlíčku, připadlo mu jako tenkrát, když se jako marnotratný syn,

jako zkažený student domů vrátil, jak ji zastal nemocnou, pro něj nemocnou, jak ho přijala a v jakém pohnutí a s jakou láskou, jak ho jí pozdvihla, svou oddaností, jak hluboce dojat se k ní blížil a sklesl u její postele.

Teď byl také dojat, ale nutil se do veselého tónu. Vypravoval o Praze, o cestě, a Věková jako by jeho příchodem okřála.

„Inu, hochu, to jsem ráda, to jsem ti ráda, žes přijel, co jsem se navzpomínala, to jsem ráda!“

Musil znovu vypravovat, jak pochodil u kupce, že tu sumu zachránil.

„Vidíš, vidíš, když se pouštíš do tak velkých handlů! Víš, pamatuješ si, co jsem ti říkala, abys v tom štěstí nezpyšněl, abys nepřišel k pádu. Ale tys pospíchal, viď, to jseš hodný –“

Přišla nevěsta, přiběhly děti ze školy; dala každému po jablíčku ze zásoby, již až po tu pozdní dobu pro ně chránila. Večer pobyla chvíli v sednici, ne však dlouho. Odešla dříve nežli jindy do světničky, že si půjde lehnout, že jí není dobře.

Když mladá Věková ráno k ní vstoupila, byla již vzhůru. Požádala, aby ji nevěsta učesala a převlékla. Sama již nemohla. Když se tak stalo, musila ji ještě ustrojit. Modlila se potom, pojednou pak nevěstě připomenula:

„Ty granáty Lidušce, víš, pamatuj si to – Ale teď bych si skoro trochu lehla, jde na mě spaní.“

„Lehněte si, maminko, a snídani vám přinesu pak –“

„Tak tak, Márinko, až za chvíli.“

Když pak Věková za chvíli vstoupila s talířem polévky, ležela panímáma ještě ustrojená na boku, jako by se na zdřímnutí převrhla. Spala však tvrdě, nápadně tvrdě. Věková postavila talíř prudce na truhlu, jak ji náhle leknutí obešlo, a přiskočila k posteli. Panímáma ležela tiše, nepohnutě, bledá, zsinalá. Usnula. Navěky.

Plačíc vyběhla Věková ven a za okamžik vrazil do světničky Věk a vyděšen skláněl se nad mrtvou matkou.

Tato ztráta zatřásla jím do hluboka. Ještě po matčině pohřbu hledal samotu a nejednou, když byl tak sám vedle v sedničce nebo nahoře v pokojíčku, padla na něj žalost sama, náhlým záchvatem, nebo když nějaká vzpomínka náhle ho rozlítostnila, až zaslzel. Také těžké otázky o konci a shledání a záhada věčna vyvstaly zase jako vyplašené stíny. Ale mysl jeho jen od prahu nahlédla do tajemného, děsivého šera. Ustoupila zase z bázně, neklidu, z nestatečnosti i z pohodlnosti, na kterou navykala.

Prudká bolest pak odtrnula a dřív, jak si Věk sám přiznal, než by bylo za mladších let. Byl v tom věk i rodina. Té patřil víc nežli čemu jinému a středem všeho myšlení, koncem všech snah, starostí a veškeré práce byly děti. Ženu měl z té duše rád, ale ani dost nepozoroval, že je k ní klidnější a vážnější. Nebyl už milencem a víc oceňoval teď její výborné vlastnosti jako hospodyně a zvláště matky.

Mariána často teskně vzpomněla první léta, až i stín pochybnosti padl jí do duše. Ale od té chvíle, co se domluvili po té josefovské Věkově výpravě, zůstalo klidné jasno v její mysli. Přesvědčila se, že se mýlila, a viděla ze všeho mužova jednání, jak ji má rád a děti, a děti! Uvážila také, jaké má starosti, a nevybočila z koleje názorů svého okolí, že manželství sluší klid a vážnost. A v dětech ožila jejich láska. Věk při všem svém zaměstnání dbale dohlížel, jak Vašíček prospívá ve škole. Dal ho učit zpěvu a na housle, sám s ním zasedl častěji ke klavíru, který do té doby byl skoro pořád opuštěn. Na německý „privát" synek také musil, již proto, aby mohl na gymnasium. Němčina stála u brány vyšší vzdělanosti a nepropustila nikoho, kdož se s ní nespřátelil.

Přičinění Věkovo vydávalo. Dařiloť se mu hospodářství a obchod, ač dodávky pláten teď za míru ochably, se mu vzmáhal a vynášel. Okolí jeho bylo zase klidné, maloměstský život se teď po vojně nezvlnil. Sousedé žili bez velkých vášní zbožně i v pověrách, pracovali, šetřili, ukládali, ale slavili hlučně svátky, křtiny, svatby, ctili vrchnost a měli se k ní poníženě, ze soudů, z oficírů a vojska měli strach

a respekt před německým jazykem, poněvadž jím mluvili páni a vrchnost a poněvadž bez něho nedostal se nikdo ani za písaře.

Věk se již v lecčems blížil k té tiché vodě, k tomu línému proudu, nad nímž jindy stál a zvysoka na něj hleděl. Rozhledu však nepozbyl. Viděl mnohou zvrácenost, smál se pověrám, šlehl je, kde je stihl, ve společnosti hospodské i v krámě, kdež pořád ještě se odbývaly schůzky mladších a čipernějších sousedů některých, tu nebo v létě na podsíňce nebo u souseda Bílka.

Syndikus o Věkovi pořád tajně a se strachem vykládal, že je iluminát, frajmaur (slyšel to od vrchního na Opočně), a Věk v tom svém smýšlení se nezměnil. Půjčoval jako dřív své knihy i noviny rád a ochotně, a kde se hodilo, poradil, poučil, povzbudil. Před lety, ještě za svobodna, nechtěl žádné obecné hodnosti. Nejvíc mu v tom vadilo náboženské přesvědčení. Jako konšel, radní nebyl by se vyhnul faře a náboženským výkonům a obřadům, o kterých jako deista soudil jinak. A lhát a přetvařovat se nechtěl.

Teď i v tom polevoval. Již pomýšlel, že by přijal obecní nějaký úřad čestný, poněvadž by v tom mohl leckterou dobrou změnu pořídit. Toho si však nepřiznal, že v tom jest také kus dychtivosti kvůli syndikovi, aby jeho vlivu se opřel a mohl mu na kobylku.

Už nejen přivykl svému rodnému hnízdu, už přirostl k němu kořeny, rodinou svou, obchodem, svým postavením, v němž měl vliv svým vzděláním a poslední dobou svým jměním tak rychle rostoucím. A pouta, jež ho jindy vázala k světu a lákala do něho, dávno padla a také poslední přátelské svazky z mladých let se strhaly nebo polevovaly.

S Hněvkovským, toho času radním v Blatnici u Klatov, si nedopisovali, Held poslední dvě léta už také skoro ani nepsal, hlavně pro veliké lékařské zaměstnání. V smýšlení však k Věkovi se nezměnil, jak svědčí list, když jednou za uherský měsíc došel. Ještě nejspíš se Kramerius ozval, když posílal noviny, ale jen krátce, a P. Vrba.

Ten psal nejčastěji, vždy o „vlastenských důležitostech“, jako bylo jmenovitě, když Nejedlý Jan nastoupil na stolici české litera-

tury a českého jazyka, jaké to bylo slavné shromáždění, co pánů tam bylo, šlechty, „příslušníci Lobkoviců, Kinských, též Kolovratů, Šternberků, Černínů, Bubnů, Lažanských, Chotků, Nosticů, Běšínů a Bechyňů a jiných starožitných českých rodů, a také náš nad jiné horlivý vlastenec pan rytíř Jeník z Bratřic. Však ho také náš nový profesor, pan Nejedlý, v té řeči jménem uvedl mezi tím vznešeným ‚urozenstvem naší Čechie'", psal Vrba nadšeně i radostně, i to, jak mladý profesor krásně, a může se říci směle, mluvil, jak hájil české řeči, dcery velkého slovanského národa, a jak vypočetl všecky slovanské národy a řekl, že každý z toho pozná, že není v celé Evropě národa kromě slovanského, kterýž by se byl tak velice rozšířil a kterého by se na 60 až 70 miliónů počítalo. A kterak ukazoval, liboval si P. Vrba, jak je česká řeč bohatá a líbezná, sumou všecky její výborné vlastnosti, a jak je potřebná, kněžím, ouředníkům, soudcům, lékařům, důstojníkům a ve vojsku vůbec, a že již přechází blud těch časů, kdy se myslelo, že to něco vznešeného a zvláštního, kdo zapíral svou mateřštinu, teď že se ujímá přesvědčení, že je řeč česká užitečná, potřebná, nutná.

„Věřte mně, vlastenče milý, mně se oči zakalily a nebyl jsem sám, kterému se tak stalo. Plakali jsme a srdce radostně tlouklo. A abych nezapomněl, náš vysoce učený vlastenec připomenul tomu slavnému shromáždění, jak Jeho Vyvýšenost, královský náš princ Karel loňského roku promluvil k českému sboru dobrovolnému po česku: ‚Vy jste moji bratři a já jsem váš otec.'"

Dlouhý list končil svým zalíbeným citátem, v němž bylo všecko jeho doufání, všecka jeho víra a síla: „‚Neumřela, neumřela, ale spí!' Vidíte, milý příteli a vlastenče, vždycky jsem to říkal."

Zprávy tyto Věka velice potěšily i povznesly. Také hned s nimi zaběhl do sousedství ku starému Bílkovi; tomu jmenovitě imponovalo účastenství urozeného panstva. Liboval si, tak že přece v ponížení nezůstaneme, tak že se i panstvu rozbřeskne a že se rozpomene, z čeho je. Věk hlavně to opakoval, že Nejedlý tak statečně

mluvil a panstvu i nahoru tak důtklivě připomenul. Vystoupení to a přednášku měl za důležitou událost, a když za nějaký den poté, co Vrbův list došel, přinesli z pošty číslo Krameriových Vlastenských novin, dychtivě po něm sáhl a dychtivě přečetl referát o uvedení Jana Nejedlého na stolici české literatury. Sotva přečetl, už běžel s novinami k Bílkovi. Tomu přečetl zprávu a potřetí svému kroužku. A četl se stejnou chutí a se stejným nadšením:

„Všem učeným, váženým, důstojným Čechům, všem slovutným a upřímným vlastencům a vůbec veškerému slovanskému národu, jenž s námi Čechy podle svého přirozeného jazyka spřízněn jest, ta veliká slavnost, kteráž minulý pondělí, totiž 16. den t. m. na vysokých školách pražských v někdejší jezuitské koleji se držela, k nevypravené radosti a ku památce věčné bude. Ten den o 11. hodině polední byl uveden na stolici učitelskou vysoce učený náš milý vlastenec pan Jan Nejedlý jakožto cís. král. řádný profesor české literatury. K pravené hodině v České škole pastorální teologie shromáždilo se veliké množství našich vroucných českých vlastenců všeho řádu, důstojenství a povolání –“

Když Věk dočetl další vypsání té slavnosti, úvodní slova bibliotekáře Rafaela Ungara, zprávu o přednášce Nejedlého, živě řekl, s očima lesklýma:

„Vidíte, sousedé, už i vrchnosti a znamenití učenci všímají si naší mateřské řeči. A to proslovení našeho vlastence Nejedlého bude ostnem mnohým ku probuzení z hlubokého sna veškerého národa, jak o to našinci pracují – A tuhle,“ rozbalil balíček a vyňal jeden dvoulist hrubého papíru, na němž byly verše vytištěny, Rulíková báseň na oslavu toho dne, a maně přeříkal první verše:

„Dnes se šťastně oslavuje
den Tvůj, Čechu přemilý —“

a sklouznuv zrakem níže, říkal důraznějším hlasem apostrofu Nejedlého:

„Tak i pilnost Tvá ať tvoří
nám, co Nečech zpurně boří —
Vstup na stupeň předka svého,
jehož kosti kreje hrob,
Pelcla, Čecha vznešeného,
hrobku jeho slzou skrop.“

„Tumáte,“ rozdával po dvoulistu sousedům, „to si schovejte na památku.“ –

V létě se P. Vrba odmlčoval nadobro. To Věk věděl, že apoštoluje s knížkami. Zato psával v zimě a zjara. V únoru roku 1803 ohlásil novinu, která Věka hluboce dojala. Byla o Vydrovi.

„– – Zrovna v koleji se to stalo, 22. minulého měsíce, když měl výklad. Najednou vázl, vázl, protíral pravé oko, pak zase psal, na tabuli, ale už jezdil křídou sem tam, nerovně a ne v jednom. Pak přestal, mnul si zas oko, až bledý obrátil se ke studentům. Díval se na ně jako u vyjevení, pak chtěl ke katedře, zakopl a div neupadl, tápal rukama jako slepý, až k němu jeden z filosofů přiskočil a ptá se ho, co mu je. A Vydra, to už našel židli, povídá jako v úzkosti: ‚Miláčku, já jich nevidím! Já snad oslepl, na pravé oko.‘ Řekli mu, že když jen na pravé, že vidí na levé, a tu se chudák ubohý přiznal (já to již věděl, ach bože, už když tu kozáci byli, nemohl mne poznat), na to levé už kolik let nevidí – On to pořád tajil.“

Věkovi připadlo, co mu Held před čtyřmi lety řekl. A četl dále: „Teď padla na studenty hrůza. Vypravoval mně Ziegler (už dříve se o něm P. Vrba jako o Hradečanu a nadějném vlastenci Věkovi známém v listech zmínil), jak se studenti k Vydrovi hrnuli, mnozí bledí leknutím a mnozí až slzeli. A on, Vydra, také bledý, vstal, přemohl se a řekl: ‚Pánbůh si na mne vzpomněl‘, a prosil studen-

ty, aby ho odvedli domů. Tak se náš cordatus Bohemus žalostně rozloučil s kolejí; tam při zkoušení oslepl na jedno, a teď, když vykládal, na druhé oko. Pánbůh ho potěš! A nejhorší je, že málo slyší –“

Věk ulekaný pustil psaní na stůl. Soustrast zachvěla mu srdcem. Ubohý – Mihlo se mu, jak před lety, když on, Věk, k němu chodil do koleje, jak se tenkrát jednou zeptal na Žižku z Trocnova a kdy ten hrdina zemřel. Teď je jako Žižka slepý; prací zraku pozbyl, ubožák, jemuž kniha byla životem –

Zjara příštího roku, bylo koncem dubna, když se vydával za obchodem do Prahy, kdež od r. 1801 nebyl, vzpomněl si hned doma na svého bývalého učitele.

Když obešel velkokupce, s nimiž měl co jednati, stavil se u Krameria. Mluvil také o profesoru Vydrovi; Kramerius vypravoval o jeho stavu, že není pomoci, doktor Held je také toho mínění, a pojednou se otázal: „Že Held léčil také Dobrovského, to vědí –“

„Zmínil se mi o tom v psaní, ale jen zmínil.“

„A mohl se pochlubit, má čím. Náš slavný abbé začal pojednou zuřit a policie chtěla už, aby byl dán do blázince. Ale tomu se náš Held opřel a vymohl, že Dobrovského ponechali jeho léčení, u Milosrdných, je tam teď ordinariem. A tak rozumně Dobrovského léčil, že se za několik neděl utišil a od loňského jara je zase v své zahradě, a zase píše, pracuje.“

Věka tato zpráva dvojnásob těšila, i kvůli Dobrovskému i příteli. Šel ho pak navštívit, a když ho dvakrát nezastal doma, čekal na něj u Milosrdných. Doktor ho rád viděl a hned se mu zavěsil v rámě.

„Mám vizity, domů s tebou nemohu, ale víš-li pak,“ začal hned, „že se mně ukázala stopa po bratrovi?“

Věk maně se zastavil a dychtivě, potěšen se ptal: „Ach! Konečně! Kde? To ti ruští oficíři –“

„Ne, ti ne. Jeden z nich mně sice psal, ale že darmo pátral, a druhý se ani nepřihlásil. Ale přijel se St. Petersburku, víš, nějaký cestující

a ten si přivezl eine Composition vom Bruder[174], od Ignáce, gedruckt[175], pěkně tištěno, s bratrovým jménem. Doslechl jsem se o tom, běžím hned, to si můžeš myslit, jak jsem po těch notách sahal."

„A bylo to tak?"

„Bylo. V Rusku to skládal, in Petersburg ist es gedruckt."

„To teď můžeš hledat, to už půjde."

„Ba ne," a hledě v užaslý Věkův obličej, vážně vysvětloval: „Kdyby na tom byl rok vytištěn! Ale tak, nic na tom není nežli: Mélanges de Musique a bratrovo jméno; jsou to francouzské a ruské písně a polonéza. To snad skládal teď, a to by byl ovšem živ a snad v Petersburku; ale možná je, und leider das ist wahrscheinlicher[176], že to složil, když přišel do Ruska, před vojnou, dřív, nežli se dal k Polákům."

Věka to smutně překvapilo.

„Ale jedno je přec," dodal Held živěji, „já si mohl aspoň zalhat; potěšit panímámu, rozumíš?"

Věk přisvědčil hlavou a řekl: „To byla svatá lež."

„Oučinek to má. Maminka přestala plakat a zas doufá."

Když se rozcházeli, musil Věk slíbit, že přijde večer, že si zahrají –

Věka těšilo, že Held, o němž se doma začal domýšleti, že se mění, poněvadž přestával dopisovati, že jej tak upřímně přijal jako jindy, jej, venkovského kramáře, on na slovo již braný doktor. Nezmeškal tedy a večer přišel. Pohovořili a Věk vzpomněl na Tháma, že se v Expedici na něj ptal, ale že tam o něm žádný neví, ani Šedivý.

„Žádnému nepíše. Ani stará Butteauová teď neví, kde jsou. Paula prý jí už dlouho nepsala."

„Tys se starou mluvil? Což není s Thámovými?"

174 Skladbu od bratra. *Pozn. red.*

175 Vytištěná. *Pozn. red.*

176 A to je bohužel pravděpodobnější. *Pozn. red.*

„Není; jak ji Betyna sem vylákala, tak tu ostala. Teď je tu sama s vnoučkem."

„Je-li možná! A Betyna?"

„Ta je za štěstím. Slyšel jsem, že v Drážďanech."

„A jak stará s dítětem, jak může být živa?!"

„Bety jí někdy něco pošle a ostatek to protlouká. Ale o kloučka se stará, to je pravda. Tuhle pro mne přišla, celá polekaná, že Jean stůně; a nebylo to skoro nic, jak jsem shledal. No ale teď, příteli –"

Dali se do hudby. Held zahrál na kytaru, jak ho Věk o to požádal, a když pak nástroj odložil, řekl s úsměvem: „Tak teď sedni ty a zahrej!" a sáhl po notách.

„Já? Já už zapomněl –"

„Tuhle k tomu," Held kladl před něj průvod k písni. „Pamatuješ se, jak jsi mne kdysi nabádal, abych také na česká slova komponýroval. Podívej se –"

A ukázal na český text, nad nímž bylo napsáno: Píseň hrobařská. Věk zrovna vyskočil a podal mu ruku.

„Díky tobě, příteli, pomáhej, pomáhej na této roli. A teď pojď, zazpívej, budu hrát, budu, seberu se." A hned sedal ku klavíru.

U Helda se zdržel dlouho, ale nelitoval. Vracel se jako osvěžen a nesa si opis Heldovy písně, která se mu líbila. Příštího dne odpoledne chtěl zase vyrazit k domovu. Dopoledne však se ještě vypravil k P. Vrbovi. Zastal ho u Balbínových Miscellaneí.

„Však jsem si už myslil," zvolal kaplan, když Věka srdečně uvítal, „že musím na vaši stranu, když oni na mne zapomněli."

„Nemohl jsem dřív, ale přijdou k nám jistě."

„Až v létě, to přiklusám. ‚Mravenci' utekli, jen ‚loupežníci' mně neslouží," dodal směje se. „Ach, oni snad zapomněli! Pamatujou se na Ceypka, co byl kuchařem u barona Materny? Však ho u mne viděli. Ten mne pořád obehrává."

„Ale o moc jistě ne –"

„Ale přec – No ale je zato kratochvíle; člověk nemůže pořád sedět u knih a krev se také trochu rozproudí, když se člověk už jinak nemůže poškorpit. Dříve tu byli Rusové, ale s těmi teď dá Ceypek už pokoj, už je také chválí, a tak se jen pro ty ‚loupežníky' někdy posekáme." Byl by v tom veselém tónu dál vykládal o věcech, které Věka hrubě nezajímaly. Ale Věk zmínil se o Vydrovi. I padl stín. Tvář Vrbova zvážněla a povzdechl, ó to že je velké neštěstí, už také proto, že takový vlastenec musel ze školy.

„Nemohl bych ho navštívit? Nebyli by tak laskavý?"

„Ale rád, až bude Ziegler doma, jako u něho: ten teď je v koleji nebo má kondici. Ale odpoledne, to bude doma, to mu profesor Vydra diktýruje svůj matematický spis, a po česku, po česku! Slyšeli?"

„Slyšel; a co pan Ziegler, je u něho?"

„Je, ó ten panečku studýruje! Je v teologii,[177] ach, to jim bude kos! On rusky, on francouzsky, a teď nejvíc hebrejsky. Bude dělat doktorát. Z toho něco bude! A Čech je, náš, celý náš! Však se mně hned líbil, když jsem ho poprvé zhlídl, tenkrát v Brodě. Chudáček, v takovém ošumělém pláštíku. Ale čipera, čiperka, hned tenkrát – Tak tedy odpoledne."

Věk, aby uviděl svého bývalého profesora, odložil odjezd. Odpoledne stavil se pro P. Vrbu a oba se odebrali do Dominikánské ulice, kde stanuli před starým domem bývalého jezovitského semináře studentského, v němž profesor Vydra bydlil.

„Vědí, já se hlásit nebudu," řekl kaplan v průjezdě, „ono by to bylo na starého pána moc, já jich jen uvedu."

Věk ani tu, ani když stoupali po schodech, nepromluvil. Cítil, že mu srdce bije rychleji. Když vešli do prvního pokoje, uvítal je mladý muž v rouše teologa, černovlasý, kudrnatý, zdravých, svěžích tváří,

177 Teologické studium trvalo tenkráte tři léta. V semináři přebývali toliko teologové 3. ročníku.

jiskrných očí. Uctivě uvítal P. Vrbu a Věkovi podal hned ruku, když uslyšel, že je trochu krajan, z Hradecka.

„Rád bych pana profesora uviděl," žádal Věk tlumenějším hlasem, „býval jsem jeho žákem, kdyby to mohlo být, nebudu zdržovat –"

„I ano, myslím, že ano. Teď mně diktýroval celé dvě hodiny českou matematiku, bude snad unavený. Ale ohlásím jich." Odběhl, a již za chvilku stanul ve dveřích druhého pokoje, aby šel. Věk zapomněl na svého průvodce i na mladého teologa. V napětí a vzrušen vstupoval do druhého pokoje, jenž byl klenut a málo světlý.

V starém, černém křesle vedle stolu, na němž ležely papíry a knihy, seděl v tmavém, volném kabátě, v černých punčochách a střevících on, „cordatus Bohemus", schoulený, přepadlý, jakoby menší, drobnější. Lysina nad čelem větší a vlasy jindy tmavé, starostí do běla prokvetlé. Stařec, nebohý stařec!

Věk ho měl v mysli, jak pln ohně jim vykládal, jak velké oči jiskřily zvláště tenkrát, když k nim nadchnutý mluvil o mateřském jazyku… Lítost sevřela Věkovi srdce, když ho tak zhlédl, když Vydra vztáhl proti němu ruce (ale na tom právě, jak je vztahoval, bylo vidět, že jich zrak neřídí, že oči má vyhaslé) – A hlas mdlejší, hlas pohnutí a nejistoty, ne bývalé síly.

„Tak, miláčku, jdou blíž, tak –"

Věk vložil pravici do jeho vztažené ruky; Vydra však nahmatal i druhou jeho ruku a tiskl mu je obě.

„Pozdrav jich pánbůh za to – Vždycky mne to potěší, když někdo z mých žáků – Já je vždycky miloval, gaudium et coronam vitae, spem patriae[178]. A kde jsou teď?" zeptal se pojednou Věka, zapomenuv, co mu Ziegler ohlásil.

Věk síle hlas pověděl a připomenul, že byl s Hněvkovským.

„Ach pravda, už vzpomínám, drahoušku, ale to jsou léta, pravda; z Hradecka, z našeho Hradecka, vědí!" Úsměv kmitl se mu po

178 Radost a koruna života, naděje vlasti. *Pozn. red.*

zapadlých rtech. „Pepíčku!“ zvolal náhle. „Přineste panu Věkovi na památku, víte –“

Ziegler rozuměl. Skočil k černé skříni a přinesl nevelkou knížku, kterou profesor podal Věkovi.

„Epigrammata latina, můj zlatý, skládal je poeta coecus[179], ale proto žádný Homerus,“ usmál se, „ale těšil jsem se s tím, mnoho chvilek při nich uteklo – Je jich osmaosmdesát, všecky jsem složil za tu dobu, co mne pánbůh tak navštívil. Ale nenaříkám. Vědí, co mudrc Epiktet řekl: ‚Alios accusare in calamitate sua, hominis est ineruditi; se ipsum eius, qui erudiri incipit; nec se, nec alium, hominis eruditi.‘[180] Moudrý své neštěstí tiše a trpělivě snáší. A když slábnu, povznesu mysl ke Kristu Ježíši, nevinnému beránku –“ Umlkl; Věk chtěl se poroučeti, ale Vydra, hledě před se, nahnul se víc dopředu a živěji, plnějším hlasem pokračoval:

„Jen když ještě alespoň trochu mohu pracovat –“ Rozhovořil se o svém díle, o české matematice. „Ať uvidí naši nepřátelé, a vědí, miláčku, ‚esse nequit Böhmo Germanus fidus amicus‘[181] (usmál se), ať poznají, že naše řeč svatováclavská hodí se i k věcem učeným a vznešeným, a každý přirozený Čech bude se snáze z té knihy učit slavnému umění matematickému.“ Umlkl. Věk sám už pomyslil a Ziegler mrkal, že už je čas.

Věk se poroučel. Znovu jej Vydra chytl za ruce, tiskl mu je, děkoval mu a žehnal. Dojat vycházel Věk do prvního pokoje. Ve dveřích se ještě ohlédl na starce, jenž sklesl jako unaven zády do křesla a opřel o ně ustaranou hlavu.

V předním pokoji rozloučil se Věk s Zieglerem. P. Vrbu vyprovázel až k jeho bytu. Zpočátku ani nepromluvili, pak lítostivě o „srdnatém

179 Slepý básník. *Pozn. red.*

180 Jiné obviňuje ve svém neštěstí člověk nevzdělaný, sebe sama ten, kdo se začíná vzdělávat, avšak člověk vzdělaný neobviňuje ani sebe, ani nikoho jiného. *Pozn. red.*

181 Čechům nemohou být Němci věrným přítelem. *Pozn. red.*

Čechu“, celou cestu až k Vrbovu domu. Věk, ač ho kaplan zval, nešel dál, neboť se již stmívalo. Rozžehnal se a P. Vrba musil slíbit, že teď v máji nebo v červnu přijde jistě do Dobrušky. Věk se vracel zamyšlen. Na Vydru myslil, jak je sklíčený a jaký býval a jak bývalo, tenkrát – To se ještě on, Věk, bláznil za Paulou a teď – Celá ta rodina jak se rozpadla, jak sešla – a Thám v tom, ten v té bídě – Tenkrát v Králíkách se z ní ještě vytrhl, tenkrát ho měla Paula ještě ráda. Ale teď – Nechuť, nelad ho zmohly.

Když se však přiblížil k Zlatému bažantu a vzpomněl si, že zítra pojede domů k ženě, k dětem, jako by náhlý vítr rozfoukl těžkou mlhu.

Začátkem května, týden potom, co se Věk z Prahy vrátil, přiharašil pozdě odpoledne do Dobrušky těžký formanský vůz a zarazil před Věkovým domem. Přivážel zboží, hlavně osadní, které Věk v Praze objednal. Poněvadž Věk měl těch dní nutnou práci na poli, dal přivezené bedny, balíky a sudy zatím na dvoře složiti. Tam také odnesli i všecko železné zboží, které druhého dne přivezl vídeňský forman.

Věk sám, jen na to dohlédl, a již pospíchal na pole, kamž se také nazejtří časně zrána vypravil s čeládkou a najatými dělníky. Byl by, unaven včerejší lopotou, zaspal, ale žena ho (teď už sama zpívala ranní píseň, šukajíc po domě) vzbudila, zpolehounka, skoro s lítostí. Ráda by mu byla ještě spánku dopřála, ale sám ji večer požádal, ano nařídil, ať ho nenechá spát, že musí ven, aby na poli dohlédl, a pak že zboží uklidí.

Ráno bylo dosti chladné a vál vítr, až se po cestách a na poli prášilo. Zle se pracovalo, až pojednou, bylo okolo deváté, vítr sám práci zarazil. Přinesl hlas, zlověstný hlas. Děsivý zvuk zvonu, prudké údery poplachu! Všichni se obrátili k městu, a vráz padlo na ně leknutí. Kouř! Tmavý, hustý kouř v tu stranu města, divoký sloup, jenž se nesl, jako by u víru hnán. A zvon žalostně bil, rána za ranou…

„Běžte!“ vzkřikl Věk. Ale dříve nežli vzkřikl, dali se někteří do běhu a hnali se polem, rovně osením, úhorem i paloukem, cestou necestou k městu, za tím sloupem, který rostl a se šířil. Mžikem bylo pole prázdno. Věkovo i všechna sousední. Odevšad hnali se tryskem, vyděšeni k městu, a vítr roznášel jejich výkřiky.

Věk uháněl ohromnými skoky; co bylo vpravo vlevo, neviděl a nedbal. Starost ho hnala, starost o stavení, o zboží, kterého bylo plné nádvoří i síň. A tam u sklepa, bodlo ho, když na to vzpomněl, tři sudy terpentýnu a sud líhu! A žena s dětmi sama! Je-li to blízko, nebo v sousedství!

Vyvalené oči neodvratně hleděly k městu. Již viděly, kde hoří, že to veliký požár. Celé předměstí bylo v plamenech a požár rozzuřený, hnán druhým živlem, letěl zběsile vpřed. Věk viděl, že je zle za toho vichru, nepoleví-li, že tamta stavení, většinou roubená, pod šindelem i došky, chytnou jako suché louče.

Tvář mu od divého běhu zrudla, pot vyvstal, horko pálilo v očích, v boku již ho píchalo; ale hnal se dál, až pojednou zarazil. Nový sloup dýmu se vyvalil, černý, hustý na druhém konci města. Na druhém předměstí chytlo a hoří, hoří, a městečko, rynk, kde jeho stavení, mezi nimi! Okamžik stál jako sloup, pak opět uháněl.

Z pole doběhl ze všech nejprvnější ku svému stavení; jako štvaný jelen se přihnal. Ale jak vrazil dovnitř a zhlédl plačící ženu, vyděšené děti, vzpružil se, jako by procházkou přišel. První bylo, aby zabezpečil majetek, který měl nahoře na půdě i sedničce. Čeládka musila dávat rychle obilí do pytlů, snášet peřiny, šatstvo, knihy, partesy, dolů do sklepa, do přízemku, kdež byly všechny místnosti buď klenuté, buď rákosového stropu. Stříbrné a měděné nádobí strčili v prudkém chvatu do pece. Klavír snesen do kuchyně i housle dvoje.

Všude kolem strašlivý hluk, křik a zmatek, venku na náměstí, v sousedství, v domě. Přiběhlo několik lidí, také starý Bílek, kteří pomáhali uklízet, ale pojednou se ti pomocníci zase rozprchli, zmizeli, jak zaječelo strašlivé:

„Rathouz hoří!“

Věž byla již v plamenech a plápolala jako ohromná pochodeň, zmítaná vichrem, který skučel a burácel. Praskot plamenů se již ozval, planoucí šindele a došky lítaly jako rakety, sršely jiskrami, zažehovaly… Zvon umlkl, ale skřek hrůzy a šíleného zmatku, pláč a nářek všude… Praskot však krovů, syčení plamenů a hlomoz větru ho dusil. Ty strašlivé hlasy neslábly, sílily, rostly…

Věk byl už s rodinou skoro sám. Už hořelo vpravo, už chytlo i u něho. Jak to zpozoroval, poručil, zardělý, potem zalitý, pln obrovské síly, jak ji jen takové rozčilení dává, ženě, aby vyšla za dětmi, které soused Bílek právě odvedl a sobě na starost vzal. Chtěla jít, ne však bez něho. Prosila ho, aby šel, aby jen šel, aby pamatoval, dokud je čas –

„Běž, běž!“ křičel v tom lomozu. „Přijdu hned za tebou. Ještě kasu odnesu.“

„Proboha tě prosím!“

„Jdi,“ křičel velitelsky, „pamatuj na děti, ať se ti neztratí. Hned jsem za tebou.“

Skočil ze síně do světničky, kam tolik zboží a věcí shora snesli a kde stál i stůl s tajnými přihrádkami, v němž měl několik tisíc zlatých, cenné papíry, Mozartův dvacetník i Vašíčkův peníz, který dostal chlapec u Jezbin od ruského kozáka. Nechal to všechno prve tu, poněvadž myslil, že v té klenuté místnosti – Ale když kolem a nad ním už hořelo, chopil se stolu a dal si ho na hlavu. Tak ho vynášel, neboť na otvírání nebylo času.

Když vyrazil na síň, byl tam už sám. Žena poslechla. V celém domě nikdo… Už dým vrážel do síně… a jak Věk postoupil krámem k hlavním dveřím, ostal na okamžik jako omráčen. Podloubí v plamenech, všecko, celé náměstí kolem jezero plamenů, horoucí peklo, z něhož sálalo horko a zarážel čpavý dým. Déšť jisker sesypal se před ním celou podsíní. Uskočil, chytl opět stůl a hnal se s ním zpátky, aby síní vyrazil na dvoreček a tím na zahradu.

Zmámený žárem, jenž na něj z té pekelné výhně sálal, zmámený dýmem, od něhož se mu již zatmívalo, pronikl až na konec síně… Ale tu jej hrůza obešla. Nádvoří hořelo. Kolna, všecko i hnůj, všecko zboží, které formané přivezli, už chytlo, bedny, sudy i žoky hořely plamenitě a čpavý, těžký dým v hustých kotoučích se valil jako divá zátopa a všecko zahaloval.

Věkovi se kmitlo, že se stolem neprojde tím ohnivým brodem, že jde už o život. Vrátil se letem, stůl odhodil u světnice, strhl tam z kupy peřin přikrývku, namočil ji ve štoudvi vody na síni, už těžko dýchaje, pak se tím mokrým štítem zahalil a hnal se v zoufalé odhodlanosti ven z plamenů do plamenů, ošlehujících celý dvůr jako rozlícená saň. Plamenná hříva její vysoko vlála a tlama syčela, hlubila a trávila hladová, nenasytná –

Věk běžel kolem ní, přes ni, nebylo pomoci; už sotva oddechoval, už se dusil, oči štípaly, bolely, že sotva viděl… – Přeběhl dvorečkem, zahlédl branku do zahrady; a víc pak už neviděl, dále nemohl.

Zavrávoral a sklesl –

„Chválapánbou!“ zaslechl, když otevřel oči. Stařena jakás seděla u něho; ani hned nepoznal, že to stará Vaňousová, vejměnice z předměstí. Ležel na pahorku pod stromem na trávě. První, čeho si všiml, bylo, že má pravou ruku zavázanou i hlavu, že mu uhořelo kus kabátu i vesty. Rozpomínal se, zvolna, těžko, jako z hrozného vidění.

„Kdo mne sem přines?“ ptal se mdle.

„Švácha řezník, ještě s jedním. Švácha vás vynes. Běžel právě vaší zahradou a zhlédl vás, jak jste pad. A už oblek na vás chytal. Shodil svůj kabát, hodil ho na vás a oheň ututlal.“

„A žena, děti –“

„To já nic nevím, holečku – Já sem utekla a Švácha vás sem s tím druhým zanes, složil a zas utíkali. Ach ježíšmarjajosef! Co to pánbůh na nás seslal – Celé město, kostel, rathouz, pivovar, všecko, škola, všecko, všecko, ach co si počneme!“ a lomila rukama.

Věk obracel zraky k vypálenému městečku. Bylo už pozdě odpoledne; nad krajinou se nesly černé, těžké mraky dýmu; a pořád ještě stoupaly sloupy kouře ze spáleniště. Nehořelo již, jen tu a tam plameny ještě prošlehly… Ale kouřilo se k nebi dýmem už zčernalému a těžkého zápachu bylo plno povětří.

První okamžik rozechvěla se Věkovým nitrem blaživě teple radost, že je živ. Ale jak obrátil mdlé oči, jež bolely, jak je otočil, k městu, jak uviděl ohořelou, černou věž radnice a vzpomněl, tam nedaleko že stál jeho dům, dolehla na něj žalost. Než zplna své ztráty teď necítil. Jen o ženu měl starost, o děti. Chtěl vstáti, ale nemohl. I mluvení ho namáhalo a rány pálily, bolely. Stařena vedle naříkala, bědovala. Prosil ji, aby šla pro lidi. Vstala, dala se k městu, kolem něhož se lidé hemžili až černo, jako mravenci kolem rozkopaného mraveniště.

Stará Vaňousová říkala tu tam, že tamhle leží Věk; ale každý měl své starosti, svou bídu. Až navečer teprve šli kolem tři mužští a ti se nad Věkem ustrnuli. Odnesli ho na kraj města do stavení, kteréž jako zázrakem nechytilo. V tu chvíli už pršelo. Ani cestou, ani ve stavení Věk nic nezvěděl o ženě a dětech. V tom hrozném zmatku mluvil každý jinak –

V tu dobu stanula Věková u spáleniště svého domu, z něhož dosud tu tam dýmalo. Ale prudký žár pohasl deštěm. Plamen všecko strávil, zboží na dvoře, všecky zásoby, vše, co dolů snesli, celý krám, zboží plný. Zkřivené kosy, zkroucené plechy, pruty železa, nástroje, náčiní, srpy, pilníky, všecko přepálené leželo v pusté směsi v popeli, v černém uhlí a mezi ohořelými trámy.

Věková bledá, plačíc, lomila rukama. Šla do té spousty a neviděla ji, nedbala, že děvečka vytáhla z pece, kam uschovali stříbro a měděné nádobí, beztvarý kus rozlité hmoty. Ale když čeledín vynesl ze sklepa, kamž oheň také pronikl, ale nejméně zuřil, kromě zničených peřin i několik ohořelých knih, dala se do hlasitého pláče.

To bylo všecko z mužovy knihovny, z jeho staročeských vzácných a jiných knih, které měl tak rád! A on! Kde on! Volala ho, naříkala a neslyšela, že ji starý Bílek těší, že se ještě neví, že se nemůže říct v tom zmatku.

Neslyšela a zoufale si vytýkala, proč tu muže zanechávala, proč tu s ním neostala – Ale když ji posílal k dětem.

Bílek ji musil odvésti; a zase jen dětmi ji vyvedl, že jsou samy a noc tu.

Celou noc bylo na spáleništi zničeného města živo. Celou noc pracovali, hasili, kde ještě bylo třeba, celou noc ozývaly se pláč a nářek z černé, páchnoucí pustiny. Vichr těch hlasů již neroznášel. Vyběsnil se, ulehl a mlčel.

Ráno belhal se Věk o holi, s rukou i hlavou obvázanou, k spáleništi svého domu. I v tom smutném ruchu na spáleništi všimli si nešťastníci nešťastného, jak se vleče, jak stanul u rozvalin, jak na ně bled a rozechvěn hledí.

Když vstoupil do vypálené světnice beze stropu, kde tak spokojeně, šťastně se svou rodinou žil, obešla ho hrůza.

Této noci, kterou strávil v cizím stavení v bolestech a úzkostech, dověděl se až k ránu, že jeho žena i děti jsou zdrávy, ale kde teď jsou, žádný najisto nevěděl. Největší břímě tím z něho spadlo. „Jen když oni zůstali!“ pomyslil tam v tom stavení. Ale teď, když stanul v té spoustě, když zakopl o svazek klíčů (byly od skladiště, sklepa i od stolku, kde měl několik tisíc v zásobě) a viděl, jak všechno pryč a že jest ještě za tolik zboží dlužen a peníze, jež chtěl tyto dni za ně zaslati do Prahy i do Vídně, že shořely, že měl zboží za dobrých čtyřicet tisíc a teď že má sotva několik krejcarů v kapse, zchvácen byl lítostí i žalem. Útroby se mu sevřely a hrdlo stáhlo. Nemohl však ani zaštkat. Sklesl na kolena do popela svého jmění –

Vtom zaslechl výkřik, radostný výkřik. Žena s dětmi! Pustila je, skočila k němu a chytla ho kolem krku. V ten okamžik vyřinuly se mu slzy a s pláčem si klesli do náručí.

Alois Jirásek
F. L. Věk
Obraz z dějin našeho národního probuzení
Díl III

Ilustrace na obálce Adolf Kašpar
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 2. elektronické vydání
Verze 1.0 z 4. 3. 2022

ISBN 978-80-274-2076-6 (epub)
ISBN 978-80-274-2077-3 (pdf)
ISBN 978-80-274-2078-0 (prc)